

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Les relacions urbanes i interurbanes dels ceramistes de Barcelona

La confraria de Sant Hipòlit, 1531–1813

Isaac García-Oses

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

TESI DOCTORAL

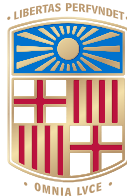
LES RELACIONS URBANES I INTERURBANES DELS CERAMISTES DE BARCELONA

La confraria de Sant Hipòlit, 1531-1813

Isaac García-Oses

Barcelona 2018

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Departament d'Història i Arqueologia
Àrea d'Història Moderna

PROGRAMA DE DOCTORAT SOCIETAT I CULTURA

Les relacions urbanes i interurbanes dels ceramistes de Barcelona

La confraria de Sant Hipòlit, 1531–1813

Tesi doctoral presentada per
Isaac García-Oses

Director-tutor:
Prof. Jaume Dantí i Riu

Director:
Prof. Jaume Buxeda i Garrigós

Barcelona 2018

*A la Cristina,
per tot el que hem viscut
i tot el que ens queda per viure*

Resum

Aquesta recerca té com a objectiu resseguir la ubicació dels obradors en la trama urbana barcelonina, l'aproximació a les relacions interpersonals dels terrissers i la vivència de la religiositat en la confraria de sant Hipòlit com a element de confluència d'articulació del grup.

A través de dades fiscals i amb alguns padrons dels segles XIV a XVIII s'interpreta l'articulació de la confraria a la ciutat. Sobre l'explotació d'argiles de diferents àrees properes a Barcelona, es demostra l'existència de fins a tres punts de proveïment d'argila: la Creu Coberta (entre els ollers), Collblanc (entre els escudellers) i la muntanya de Montjuïc (lloc recurrent tant d'ollers com d'escudellers, especialment en moments de conflictivitat bèl·lica o davant brots epidèmics). Les relacions interpersonals queden explicitades en la figura de l'aprenent i el procés d'aprenentatge, aportant matisos que no s'han estudiat de manera sistemàtica determinats sectors productius a partir del segle XVIII. Resseguint els ritus per passar el mestratge dels diferents oficis terrissers es poden observar possibles canvis i permanències al llarg dels anys, però es confirma la hipòtesi que Barcelona va actuar com un pol d'atracció de la població del territori català durant els últims anys del segle XVI i principis del XVII, especialment a través de l'arribada de mà d'obra sense qualificar i disposada a adquirir un ofici. A la vegada, es pot observar una certa tendència al tancament de les elits de les corporacions terrisseres durant el segon terç del segle XVII, a través de l'augment desproporcionat de les taxes que havien d'abonar els candidats a mestre procedents de fora de Catalunya. Les cartes dotals són utilitzades per realitzar una proposta de categorització social de l'artesanat barceloní, proporcionant informació sobre el paper de les dones en el transcurs de la vida artesanal, actuant com a veritables ressorts entre les generacions anterior i posterior. Finalment, els canvis dels llocs de sociabilitat entre membres dels oficis ceràmics, permeten confirmar que l'element religiós era aglutinador. Al voltant del Priorat de Santa Maria de Natzaret i del monestir de la Mercè va girar la vida social dels artesans, actuant com a espais d'interacció amb altres grups socials.

En definitiva, aquesta recerca permet conèixer amb major precisió qüestionis com l'organització de la corporació de terrissers i la seva política institucional, la distribució urbana dels artesans i les estratègies familiars a través de les unions matrimonials que permetin la cohesió social al barri o més enllà dels murs de la ciutat, al territori.

Índex

Agraïments	xvii
1 Introducció	1
1.1 Estat de la qüestió	5
1.1.1 Impacte dels gremis a l'economia global	6
1.1.2 La producció ceràmica barcelonina	17
1.2 Hipòtesi i objectius de la recerca	26
1.3 Les fonts documentals	30
1.4 Metodologia	36
1.5 Estructura de l'estudi	40
I L'organització de la producció terrissera	43
2 Localització dins la ciutat, artesans i obradors	45
2.1 La interpretació esbiaixada de l'ordinació de 1324	46
2.2 La distribució dels ceramistes a la xarxa urbana	49
2.2.1 Els fogatges i els padrons de milícia dels segles XIV i XV	50
2.2.2 Les nòmimes dels segles XVI i XVII	56
2.2.3 El Cadastre (segle XVIII)	63
2.3 La ubicació dels obradors i dels forns	70
2.3.1 L'obrador i la llar, dos espais diferenciats	77
3 L'accés a les argiles	85
3.1 El turó dels Ollers, algunes reflexions	92
3.2 Les argiles de Collblanc, terra d'escudellers	95
3.3 La Creu Coberta, un aflorament d'argila ollera	101
3.4 L'exploració de Montjuïc, una realitat documentada	105
4 Aprovisionament de l'alcofol	111
4.1 Les mines de Falset, proveïdores de galena	112

4.2	El comerç internacional: l'alcofoll anglès, <i>bonis et receptibilis</i>	117
4.3	El plom, un producte protegit	120
4.4	L'ús dels pigments pels escudellers: el safre	123
4.5	El que les fonts no ens diuen	127
4.6	Una primera aproximació al volum productiu	131
5	La construcció la identitat de l'aprenent	135
5.1	L'aprenent i la seva formació	140
5.1.1	L'edat de l'aprenent	141
5.1.2	La durada de l'afermament	144
5.1.3	L'origen geogràfic	147
5.1.4	La procedència social dels aprenents	152
5.1.5	Les obligacions i compromisos recíprocs	154
5.1.6	La fugida, causes i conseqüències	159
5.1.7	La remuneració final	162
6	El grau de mestre, l'elit corporativa	169
6.1	L'ascens a la mestria, els criteris d'accés	170
6.1.1	La durada	171
6.1.2	Les taxes	171
6.2	El desenvolupament de l'examen	178
6.2.1	La lectura de les ordinacions	178
6.2.2	La presentació del candidat: els padrins	179
6.2.3	L'examen de l'obra	186
6.2.4	La resolució i els compromisos	188
6.2.5	L'epíleg: el refrigeri	190
II	Entre l'humà i el patrimonial: teixint xarxes	195
7	La transmissió del patrimoni familiar: l'ofici i l'obrador	197
7.1	La successió de pares a fills	199
7.1.1	La família Passoles	200
7.1.2	La família Rocamador	209
7.2	Apunts a altres models de transmissió	215
8	Les polítiques matrimonials entre famílies terrisseres	217
8.1	L'estat socioprofessional dels nuvis	217
8.1.1	Les unions amb vídues	218

8.1.2	Els dobles casaments: una solució per a la protecció patrimonial	220
8.1.3	La consolidació dins la corporació	223
8.1.4	L'heretament universal	223
8.2	Col·locació fora del sector productiu	227
8.2.1	La projecció social de les núvies entre els ollers	228
8.2.2	Teixint xarxes entre els gerrers	230
8.2.3	La col·locació de les filles d'escudellers	236
9	La construcció de xarxes familiars horitzontals	253
9.1	Indicadors de riquesa i de desigualtats a través dels dots	254
9.1.1	Classificació dotal en intervals: una proposta	255
9.1.2	El dot mitjà als matrimonis terrissers	262
9.1.3	Evolució de la capacitat econòmica	266
III	La vivència de la transcendència religiosa	273
10	La confraria religiosa de sant Hipòlit	275
10.1	L'advocació als sants patrons	275
10.1.1	La devoció a sant Hipòlit	276
10.1.2	El culte a les santes Justa i Rufina	280
10.2	Les mostres de devoció i participació a les funcions religioses	282
10.2.1	Santa Maria de Natzaret, seu de la confraria de sant Hipòlit	287
10.2.2	Framenors i la Mercè, seus de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers	299
11	El sistema d'assistència social	305
11.1	El darrer comiat i la cultura de la mort	305
11.2	Les vídues dels confreres i els orfes	308
11.3	La cura pels malalts	310
IV	Conclusions	313
12	Conclusions	315
	Bibliografia	333
	Annexos	361

Fonts documentals	363
Quadres	387
Afermaments de Barcelona	387
Càrrecs la corporació dels ollers, gerrers i rajolers	415
Càrrecs la corporació dels escudellers	420
Fragment del cens militar de Barcelona, 1640	426
Fonts impreses inèdites	429
Transcripcions	481

Índex de figures

1.1	Vista d'un fragment del catàleg de dades ideat per a la gestió de la informació	38
2.1	Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters de Mar, del Raval i de Framenors, 1389	52
2.2	Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters del Raval i de Framenors, 1465	53
2.3	Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters del Raval i de Framenors, 1389 i 1465	55
2.4	Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters del Raval i de Framenors, 1516	58
2.5	Ubicació de les dues àrees de producció a la Barcelona d'època moderna	59
2.6	Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters de Mar, del Raval i de Framenors, 1640	62
2.7	Delimitacions dels barris dos i nou segons el Cadastre de 1716. . .	64
2.8	Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters del Raval i de Framenors, 1716	65
2.9	Distribució dels obradors segons els carrers del barri de Framenors, Cadastre, 1716	78
2.10	Ubicació de la casa de Pau Borgonyó, escudeller, i del seu obrador, 1716	81
2.11	Ubicació de les cases de Francesc Amat, gerrer, i del seu obrador, 1716	81
3.1	Situació sobre un plànol geològic de la toponímia d'on els ceramistes de Barcelona extreien l'argila	90
3.2	Situació dels terrenys d'on la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers extreia l'argila al plànol del Pla de Barcelona . .	103

4.1	Situació aproximada de la propietat d'Antoni Costa a la muntanya de Montjuïc, 1776	122
4.2	Ceràmica blava de la ciutat de Barcelona, conservades al Museu del Disseny de Barcelona	128
4.3	Ceràmica en verd de la ciutat de Barcelona, conservades al Museu del Disseny de Barcelona	129
4.4	Ceràmica policroma de la ciutat de Barcelona, conservada al Museu de la Fundació Francisco Godia, Barcelona	130
5.1	Relació de les mitjanes d'edat i de durada dels afermaments en dècades ordenades de manera creixent segons les mitjanes d'edat, 1510–1700	145
6.1	Evolució dels drets d'examen (en sous de Barcelona) de la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers	175
6.2	Evolució dels drets d'examen (en sous de Barcelona) de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers	176
6.3	Representació genealògica de tres generacions de la família de Salvador Cuyàs, mestre gerrer	181
6.4	Representació genealògica de la família de Joan Joaneda, mestre oller, i de Jacint Moxelló, mestre gerrer	182
6.5	Representació genealògica de la família de Josep Jaumar, mestre gerrer	183
6.6	Representació genealògica de les famílies Lapuja, Gual, Fuster, Usich i Reig	185
7.1	Representació genealògica de les relacions establertes per diferents generacions de la família Passoles	201
7.2	Detall de l'arrambador del pati de la Casa de Convalescència de Barcelona	207
7.3	Plafó ceràmic <i>La xocolatada</i> , 1710, conservat al Museu de Ceràmica de Barcelona	209
7.4	Representació genealògica de cinc generacions de la família de Miquel Rocamador, mestre escudeller	212
7.5	Reconstrucció del parcel·lari del barri de Framenors i ubicació dels obradors de la família Rocamador, al carrer dels Escudellers Blancs, i de la família Estaper, al carrer del Vidre cantonada amb el dels Tres Llits	214

8.1	Representació genealògica dels dos matrimonis de Magdalena, filla de Dionís del Abat, oller	219
8.2	Representació genealògica del doble matrimoni de la família Clos-Montell, 1635	221
8.3	Representació genealògica del doble matrimoni de la família Casasús-Gori, 1564	222
8.4	Representació genealògica de les unions matrimonials de la família Puigdoure amb la Jaumar (1697) i l'Amat (1703)	224
8.5	Representació genealògica de la família Garriga i la seva projecció fora i dins del sector productiu de la terrissa	229
8.6	Representació genealògica de la família Palet	230
8.7	Representació genealògica de la família Ràfols	232
8.8	Representació genealògica de la família Jaumar	233
8.9	Representació genealògica dels vincles familiars entre els Jaumar, els Huguet a través dels Rotxotxo	235
8.10	Representació genealògica de la família d'Antoni Mestre major, escudeller	240
8.11	Representació genealògica de la família d'Antoni Mestre, escudeller	242
8.12	Reconstrucció hipotètica de la família Mestre a Barcelona i les relacions establertes amb altres oficis de la ciutat	243
8.13	Reconstrucció dels vincles d'unió entre la família Mestre i la família Colom a Barcelona	246
9.1	Distribució de les quantitats dotals del sector de la terrissa de Barcelona, 1547–1777	263
9.2	Evolució del preu del blat a Barcelona representat en lliures de Barcelona i mitjana mòbil de 13 anys, 1500–1800	268
9.3	Evolució paral·lela del preu de la quartera de blat i dels dots deflactats amb llurs mitjanes mòbils de tretze anys, 1500–1800	271
10.1	Pla de Barcelona amb les indicacions de les ubicacions del Priorat de Santa Maria de Natzaret i de Santa Maria de Valldonzella abans de 1653	290
10.2	Reconstrucció del Priorat de Santa Maria de Natzaret, de les capelles i dels altars segons l'inventari de 1660	291
10.3	Taula del retaule de sant Llorenç, sant Hipòlit i sant Tomàs d'Aquino, Lluís Borrassà, 1419–1421, conservada al Museo del Prado	297
10.4	Retaule de l'Epifania, Jaume Huguet, 1465, conservat a la Capella de santa Àgata de Barcelona	298

10.5 Ubicació dels monestirs de Framenors i de la Mercè en relació amb
l'hodonímia del quarter de Framenors 300

Índex de taules

1.1	Relació de notaris que formen la mostra d'estudi	32
1.2	Comparació entre el nombre de notaris i de protocols notariaus buidats de manera sistemàtica amb aquells dels quals només s'han consultat alguns llibres de manera puntual	32
1.3	Relació de tipologies documentals treballades	39
2.1	Relació de noms del memorial presentat per la confraria de sant Hipòlit de Barcelona amb la relació dels membres aptes per a poder ocupar un càrrec al Consell de Cent, finals del xv–principis del xvi	57
2.2	Evolució de la població de Barcelona calculada en focs i en nombre aproximat d'habitants, 1389–1787.	60
2.3	Resum de l'evolució de la presència de terrissers als barris del Raval i de Framenors, 1389–1716	66
2.4	Relació dels terrissers del gremi de gerrers de Barcelona, 1818 . .	68
2.5	Relació dels obradors, la seva titularitat, l'ofici del propietari i la ubicació, 1499–1825	75
2.6	Relació dels obradors i la seva titularitat al barri de Framenors especificant el carrer de residència del titular segons el Cadastre de 1716.	80
4.1	Relació dels forns dels escudellers de Barcelona declarats a la con- còrdia entre la confraria i els seus creditors, 1694	132
5.1	Distribució dels 144 afermaments analitzats i ordenats cronològi- cament per dècades, 1490–1700	140
5.2	Distribució dels 18 afermaments del sector de la ceràmica docu- mentats i ordenats cronològicament per segles	141
5.3	Procedència geogràfica dels aprenents, 1495–1707	148
5.4	Procedència geogràfica dels aprenents del Principat i la seva dis- tribució en bisbats, 1495–1707	149

5.5	Procedència geogràfica dels aprenents del sector de la ceràmica i la seva distribució en bisbats, ordenats segons l'ofici del mestre, 1495–1707	151
5.6	Obligacions dels mestres vers els seus aprenents susceptibles de ser <i>consuetudinem Barchinone</i> , 1495–1707	155
5.7	Obligacions dels mestres ceramistes vers els seus aprenents susceptibles de ser <i>consuetudinem Barchinone</i> , 1495–1707	157
5.8	Comparació de la remuneració que rebia l'aprenent en finalitzar l'aprenentatge entre els impressors, el total de dades recollides als 144 afermaments estudiats i el cas concret del sector de la ceràmica, 1495–1707	163
5.9	Comparació de les quantitats de soldada (en lliures) que rebien els 10 aprenents impressors, els 63 del total de dades recollides als 144 afermaments estudiats i els 11 del cas concret del sector de la ceràmica en finalitzar l'aprenentatge, 1495–1707	164
6.1	Distribució de les mestries dels oficis ceràmics analitzades segons ofici i segle	169
6.2	Evolució dels drets d'examen (en sous de Barcelona) de la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers	175
6.3	Evolució dels drets d'examen (en sous de Barcelona) de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers	176
6.4	Distribució de les mestries segons el nombre de padrins	179
6.5	Memorial dels censals que té la confraria de sant Hipòlit dels escudellers l'any 1691 amb els creditors i les pensions que resten per pagar.	191
6.6	Memorial dels censals que té la confraria de sant Hipòlit dels escudellers l'any 1694 amb els creditors i les pensions que resten per pagar.	192
8.1	Pagaments efectuats pel Consell de Cent a Salvador Morató, gerrer del Comú, 1618–1642	248
9.1	Oficis dels pares de les núvies, mitjana dels dots i nombre total de casos identificats als capítols matrimonials, 1501–1777	257
9.2	Selecció d'oficis dels pares de les núvies, mitjana dels dots i nombre total de casos identificats als capítols matrimonials, 1501–1777	258
9.3	Proposta dels sis intervals per a classificar els dots de la ciutat de Barcelona per a època moderna	259

9.4	Proposta dels sis intervals per a classificar els dots de la ciutat de Barcelona en base a 116 dots, 1501–1777	260
9.5	Classificació dels dots aportats per núvies de famílies del ram de la ceràmica, 1556–1728	261
9.6	Classificació dels dots aportats per núvies de famílies del ram de la ceràmica, 1556–1728	261
9.7	Relació de les quantitats dels dots de núvies terrisseres expressades en lliures de Barcelona, la seva deflactació en quarteres de blat d'aquell any i en índex 1547–1777	270
10.1	Distribució de les advocacions de les confraries de terrissers al Principat, s. XIV–XVIII	279
1	Relació del 144 afermaments estudiats per a la ciutat de Barcelona, 1495-1707.	414
2	Relació dels càrrecs de la corporació de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers de Barcelona, 1539–1828	419
3	Relació dels càrrecs de la corporació de sant Hipòlit dels escudellers de Barcelona, 1533–1801	425
4	Distribució dels terrissers de Barcelona segons el segons el cens militar de 1640	428

Agraïments

La recerca que es presenta ha estat possible gràcies a un contracte predoctoral de Formació de Professorat Universitari (FPU) dels Subprogrames de Formació i de Mobilitat, dins del Programa Estatal de Promoció del Talent i la seva Ocupació, en el marc del Pla Estatal d'Investigació Científica i Tècnica i d'Innovació 2013–2016 en R+D+i, convocada pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esport. Gràcies a aquest ajut vaig poder vincular-me amb l'antic departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona.

De la mateixa manera, també ha estat possible dur a terme la recerca gràcies al suport dels projectes “La xarxa urbana i les relacions transpirinenques als segles XVII i XVIII” (HAR2012-32655) i “Articulación del territorio y relaciones mediterráneas en la Cataluña de época moderna” (HAR2015-64954-P), finançats pel Ministeri d'Economia i Competitivitat, i també gràcies al recolzament del grup de recerca consolidat “Grup d'Estudis d'Història de la Mediterrània Occidental (GEHMO)” (2014SGR173, 2017SGR0215).

Igualment, voldria donar el meu agraïment a la unitat “Cultura Material i Arqueometria” (ARQ|UB), vinculada al grup de recerca consolidat “Grup de Recerca sobre l'Arqueologia de la Complexitat i els Processos d'Evolució social (GRACPE)” (2017SGR1774), i al projecte de recerca “Impacte tecnològic al Nou Món colonial. Canvi cultural en arqueologia i arqueometria ceràmica” (HAR2012-33784, HAR2016-75312-P). Gràcies per haver-me obert els ulls a l'arqueologia i a l'arqueometria.

L'estada a Florència l'any 2016, on vaig poder entrar en contacte amb una bibliografia especialitzada en la producció de majòlica o pisa italiana, es va poder realitzar gràcies al finançament atorgat per la Fundació Universitària Agustí Pedro i Pons i al seu programa d'ajuts per a la realització de projectes fora de Catalunya.

En arribar el moment de tancar aquesta etapa de la vida faig anàlisi de què han significat aquests anys. A nivell personal han estat de anys de creixement no només des de la perspectiva formativa, sinó també des de la perspectiva personal. I no em puc estar d'agrair en aquest moment a totes aquelles per-

sones que han contribuït d'una manera o una altra. En primer lloc, voldria agrair als meus directors la seva tasca. A Jaume Dantí, per haver confiat en la decisió de dirigir aquesta recerca i per haver fet de veritable mestre durant les visites als diferents arxius. Mai t'estaré prou agraït per totes les converses al voltant dels cafès, que m'han ajudat a madurar personalment, però també com a investigador. A Jaume Buxeda, per haver-me proposat el tema de recerca. No oblidaré mai aquella tarda de primavera de 2013 quan vaig sentir a parlar de les complexitats de la producció de ceràmica de Barcelona. Gràcies per totes les preguntes que m'has fet mentre et presentava els resultats incipients de la recerca, perquè m'han ajudat a mantenir-me constantment alerta a les inquietuds que tenen els arqueòlegs. Entre tots dos heu fet possible que es pugui presentar una recerca transdisciplinària, intentant sempre conjugar el bo i millor tant de la Història com de l'Arqueologia.

La feina que es presenta no hagués estat possible sense la gran tasca que han fet els arxiviers i els bibliotecaris de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de la Biblioteca del Museu de la Ceràmica de Barcelona, de la Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona, de l'*Archivio di Stato di Firenze*, del *Kunsthistorisches Institut in Florenz*, de la *Villa I Tatti*, centre adscrit a la *University of Harvard*, i de la *Biblioteca Nazionale Centrale*. Tots han contribuït a fer realitat aquest treball.

El meu sincer agraïment al Dr. Guido Vannini, qui sense conèixer-me va acceptar guiar-me a través de les biblioteques i arxius florentins.

El meu agraïment als professors de l'actual Àrea d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona. A Maria Àngels Pérez Samper, per la seves mostres d'ànims i d'interès per la recerca i l'encoratjament per acabar-la a temps; però a també gràcies a Xavier Gil, Mariela Fargas, Valentí Gual, Agustí Alcoberro, Miquel Àngel Martínez, Eduardo Escartín, Àngel Casals, Joan-Lluís Palos, Fernando Sánchez Marcos, Josep M. Torras, Jordi Buyreu i Ida Mauro, per les seves mostres d'interès durant aquesta experiència, per les converses sempre constructives i també per haver-me ofert un entorn en el qual créixer i madurar com a historiador. Igualment, gràcies a Anna Peñalver per guiar-me en els difícils i complexos processos dins la casa.

Però també gràcies a Àngels Solà, Meritxell Tous, Javier Laviña, Rosa Lluch, Maria Soler, Daniel Piñol, Santi Riera, Marisol Madrid, professors de la Facultat de Geografia i Història que s'han interessat per la meva recerca i pel meu creixement formatiu. Sempre han tingut una paraula d'ànim per motivar-me en els moments més difícils de la investigació i per atiar les meves ganes per continuar treballant.

De la mateixa manera, voldria agrair l'atenció de Michele Nucciotti i de Marta Caroscio, a través dels quals vaig poder entrar en contacte amb diversos repertoris bibliogràfics a Florència, més que necessaris per a la meva recerca.

Als meus companys i amics dels difernets despatxos, alguns ja doctors, Diego Sola, Carlos González, Ivan Gràcia, Víctor Jurado, Isabel Juncosa, Roberta di Febo, Cristina Puig, Eva Miguel, Irene Cruz, Mireia Pinto, Judith Peix i Benjamín Cutillas. He après de tots ells que més enllà de la tesi hi ha una vida plena d'aventures. Gràcies als col·legues de promoció de llicenciatura, els quals vàrem iniciar aquesta aventura del doctorat, Rokayah Navarro, Pau Alcover, Mateo González-Vázquez.

Als meus amics de fora de la universitat, que han seguit de molt a prop aquesta aventura, però també que han patit sovint l'aïllament propi d'alguns moments de la recerca.

De manera molt especial, gràcies als magnífics professors que vaig tenir a l'institut, especialment a Manel López, de qui vaig aprendre a gaudir de la Història Moderna i qui va esperonar aquesta ment inquieta a aprendre del passat i a ser crític amb tot.

No em puc estar d'agrair als meus pares Abraham i Luisa, a la meva germana Noemí, al seu marit Daniel i al petit Darío, la seva contribució per continuar avançant en aquesta vivència personal. Gracias por los valores que me habéis inculcado y por interesaros por mi investigación. Parte de lo que soy a día de hoy os lo debo a vosotros. Os estaré eternamente agradecidos por todo.

I finalment, gràcies a la Cristina. Junts vam començar el doctorat i plegats l'acabarem. Gràcies per haver suportat les converses sobre les qüestions que anava treballant i per aguantar l'aïllament i la dedicació exclusiva a acabar aquest treball. Entremig, tanmateix, hem pogut iniciar una de les aventures més emocionants de les nostres vides. Plegats li explicarem a la petita Irene què és això de la Història, què és això de la tesi, què és això de la vida.

ISAAC GARCÍA-OSÉS

Barcelona

Setembre de 2018

Capítol 1

Introducció

*També jo, havent-me informat
minuciosament de tot des dels orígens,
he decidit d'escriure-t'ho [...]
en una narració ordenada*

— Ev. Lluc 1,3. Bíblia Catalana, BCI

Aquell 9 d'agost de 1531 ningú no es podria imaginar com canviarien les relacions laborals i socials entre els terrissers de Barcelona. Que els escudellers aconseguissin del lloctinent general de Catalunya, Fadrique de Portugal, el privilegi per erigir-se com a confraria d'ofici independent significaria un moment frontissa pel que fa el desenvolupament de la tècnica en la producció ceràmica. Però també seria determinat per a entendre la consolidació de dues maneres d'entendre les relacions socials amb el barri, cohesionant cadascuna de les dues corporacions laborals resultants en una determinada zona de la ciutat.¹

Des d'antic, a la ciutat de Barcelona havien conviscut sota una única associació laboral tots els oficis terrissers. La invocació escollida, la de sant Hipòlit, cavaller i màrtir, vincularia espiritualment però també laboralment el col·lectiu amb la resta de productors de ceràmica del Principat. Reunits al

¹Josep A. CERDÀ I MELLADO. “La confraria de Sant Hipòlit dels ollers, gerrers, rajolers i escudellers de Barcelona”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 88-91 (2006), pàg. 32-55; Josep M. VILA I CARABASA. “La confraria de sant Hipòlit dels terrissers de Barcelona (1402-1531). Aproximació a través de les seves ordinacions”. Tesi de llicenciatura. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1994; Carme RIU DE MARTÍN. “Les ordinacions i l'evolució del gremi de terrissers a Barcelona”. A: *Pedralbes: revista d'història moderna* 10 (1990), pàg. 67-97; Santiago ALBERTÍ I GUBERN. “El llibre renovat el 1739 de la Confraria de Sant Hipòlit de Barcelona”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 41 (1989), pàg. 30-33; Santiago ALBERTÍ I GUBERN. “Els orígens gremials dels ceramistes de Barcelona”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 37 (1988), pàg. 32-35.

priorat benedictí de Santa Maria de Natzaret, on en aquell temps ja hi havia consagrat un altar al patró, van aconseguir el privilegi reial el primer de desembre de 1402, prèvia intercessió de l'abat populetí i almoiner reial, Vicent Ferrer.²

El desenvolupament econòmic de Barcelona durant els segles baixmedievals va permetre el creixement i l'expansió d'un sector socioprofessional indispensable en diferents àmbits de la vida quotidiana. La necessitat cada vegada més imperiosa de material de construcció no perible que permetés la consolidació de les edificacions de la ciutat, però també la utilització de recipients destinats al transport de mercaderies van ser els dos pilars sobre els quals es va fomentar la producció terrissera barcelonina.³ Va ser la perspectiva mercantívol·la la que va atiar, precisament, un dels oficis que progressivament es van anar especialitzant en la producció de pisa, la qual, amb vidrats estannífers i profusament decorada, era molt preuada a diferents indrets de la Mediterrània.⁴

L'augment del nombre d'artesans dedicats a aquest sector productiu, juntament amb la seva presència a dos sectors de la ciutat van contribuir a la consolidació d'un grup de terrissers al final de la Rambla, entorn el carrer dels Escudellers. Amb una presència continuada a la zona des del segle XIV, la llunyania que hi havia amb el priorat va afavorir que aquests artesans comencessin a celebrar la festivitat del seu patró al proper monestir dels Framenors. El primer conflicte estaria ja disposat per part dels ollers, que no veurien amb bons ulls aquella emancipació. Era el germen del que culminaria a principis

²Josep M. VILA I CARABASA. "Política municipal sobre la producció de ceràmica i l'organització corporativa dels terrissers a Barcelona, segles XIV–XVI". A: *Arqueologia medieval: revista catalana d'arqueologia* 1 (2005), pàg. 104-126; ALBERTÍ I GUBERN, òp. cit., pàg. 35; Francisco de BORAFULL Y SANS. *Gremios y cofradías de la antigua Corona de Aragón*. Barcelona: Archivo de la Corona de Aragón, 1876, pàg. 214; Antoni de CAPMANY. *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*. Madrid: Imp. d'Antonio de Sancha, 1792, I, 3a part, pàg. 70.

³Sobre els rajolers: Santiago ALBERTÍ I GUBERN. "Notes sobre els rajolers de Barcelona a la Baixa Edat Mitjana". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 22 (1984), pàg. 34-36; sobre els contenidors ceràmics: Samantha GOMEZ FERRER. "Els contenidors ceràmics de transport al voltant del segle XVII. Arqueomotria de l'intercanvi de mercaderies entre la península Ibèrica i l'Amèrica colonial". Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2015; Julia BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO i Núria MIRÓ I ALAIX. "Les gerres de transport marítim: producció i comerç a Barcelona". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 7 (2012), pàg. 80-109.

⁴CAPMANY, òp. cit., vol. I, 3a part, pàg. 23; Isaac GARCÍA-OSÉS. "Los ceramistas de Barcelona en un contexto de crisis". A: *Familia, cultura material y formas de poder en la España moderna*. Valladolid: Universidad de Valladolid, Fundación Española de Historia Moderna, 2016, pàg. 605.

de la dècada de 1530.⁵

No només hi hauria una justificació religiosa, altrament necessària per a obtenir el permís per a conformar una agrupació religiosa-assistencial, sinó que també va haver una qüestió tècnica de fons que va acabar per decantar la balança en favor dels escudellers.⁶ A l'empara de la ratificació reial del privilegi fundacional dels escudellers l'any 1538 per l'emperador Carles, alguns gerrers i rajolers van passar a formar part d'aquella nova agrupació. Uns oficis que emprarien, segons van argumentar els ollers alguns anys més tard, unes tècniques laborals diferents, però també realitzarien un tractament diferencial de l'argila i dels vernissos.⁷

Dues maneres diferents de treballar l'argila, d'aplicar els vidrats, però també de relacionar-se amb el barri. Des del nord del Raval la influència dels ollers en la política local va ser mínima, de la mateixa manera que la confecció de xarxes socials va anar més lligada a la consolidació dins el propi sector socioprofessional que no pas a la projecció social. De manera diferent, els terrissers del sector de Framenors van intentar incidir en les qüestions polítiques, assegurant-se que s'introduïen els seus noms a les bosses d'insaculació d'oficis i càrrecs de la ciutat, ni que fos de forma fraudulenta.⁸ A més, pel que fa el barri, els fet d'estar situats a un indret més urbanitzat i poblat que els seus homòlegs del Raval, la interacció amb les famílies del quarter va ser més habitual, garantint així un teixit social que permetés progressivament l'ascens social, tant dins com fora del districte.

La recerca s'emmarca en la ciutat de Barcelona, el *loci* on s'ha realitzat el treball de camp, d'on prové la immensa majoria de documentació consultada. Ha estat l'ambient natural en què els artesans van redactar les seves darreres voluntats, on van establir diferents transaccions econòmiques i socials i també on les institucions municipals les van fiscalitzar. El marc geogràfic i la seva anàlisi, per tant, tenen una importància crucial, ja que com a medi instrumental ha estat allà on s'han pogut captar de la millor manera possible les repercussions dels actors socials i econòmics. A més, va ser l'espai natural en què aquests agents posen en marxa la maquinària de representació simbòlica.

⁵BNE. Alegaciones en derecho, PORCONES/25/43, *Pro Confratria Escutellarium civitatis Barcinonae, contra Confratriam Olleriorum eiusdem Civitatis, Iuris Discursis*, 1629.

⁶Jaume RIERA I SANS. "L'evolució de les confraries medievals". A: *Barcelona quaderns d'història* 24 (2017), pàg. 57.

⁷ACA. Cancelleria, registres, 4879, f. 149r; BMCB. MCB-2639, Ordinacions del gremi de terrissers, 1789, octubre, 18.

⁸AHCB. Consell de Cent, Visites, XVII-1. Els ollers demanen al Consell de Cent que s'extreguin diversos artesans escudellers que estan insaculats a la seva bossa, quan els escudellers ja tenen una de pròpia.

Seu de les institucions de Catalunya, la ciutat va experimentar un vitalisme urbanístic, un dinamisme social i una important autonomia jurisdiccional, aspectes que van afavorir els intercanvis mercantils a la ciutat.⁹ La força econòmica de Barcelona no va trigar en repercutir a la producció ceràmica. A la ciutat, juntament amb altres productes, van arribar peces d'altres indrets de la Mediterrània, ocasionant que el Consell de Cent s'hagués de manifestar en la regulació comercial d'aquests productes durant la primera meitat del segle XVI per protegir el mercat dels terrissaires locals.¹⁰

Però no només aquesta qüestió fa que l'elecció del marc geogràfic no sigui atzarosa. La ciutat era l'espai únic i privilegiat d'interacció entre el territori i l'exterior, l'indret privilegiat per observar diferents dinàmiques: primer, les socials, caracteritzades per la progressiva urbanització, i segon, per les implicacions econòmiques que se'n derivaren de fer de Barcelona el centre redistribuidor de la riquesa del Principat.¹¹ Les repercussions culturals, per tant, van estar totalment lligades a la funcionalitat simbiòtica entre els artesans i els mercaders, entre els productors i el consumidors.

L'estudi pren com a punt de partida els anys 1530 i com moment final la promulgació de la Constitució de Cadis. L'escissió dels escudellers el 1531 per esdevenir una confraria pròpia, com a símptoma del procés d'especialització productiva, va significar la convivència a la ciutat de Barcelona de dos confraries o gremis dedicats a la producció ceràmica. Les discrepàncies existents entre la confraria de sant Hipòlit dels escudellers i la homòloga dels ollers, gerrers i rajolers van marcar el sistema productiu de ceràmica a Barcelona durant tota l'època moderna. La promulgació del decret per mitjà del qual es posava fi a les corporacions gremials, marquen la fi de les confraries ceràmiques barcelonines. De manera simbòlica hem volgut fixar els límits finals amb

⁹David R. RINGROSE. "La ciudad y su entorno en la época moderna". A: *Manuscrits. Revista d'Història Moderna* 15 (1997), pàg. 221 - 245; Jaume AURELL CARDONA. *Els mercaders catalans al Quatre-cents*. Lleida: Pagès, 1996, pàg. 13.

¹⁰CAPMANY, òp. cit., vol. 1, 3a part, pàg. 70; Marçal OLIVAR I DAYDÍ. *La ceràmica trescentista a Aragó, Catalunya i València*. Barcelona: Alpha, 1952.

¹¹Els treballs d'Albert Garcia Espuche han aportat molta llum sobre la transformació del Principat i de Catalunya durant els primers segles de l'època moderna: Albert GARCÍA ESPUCHE. *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Madrid: Alianza, 1998; Albert GARCÍA ESPUCHE. "Del territorio a la casa. Sobre la decisiva transformación de Cataluña en los siglos XVI y XVII". A: *Historia Social* 58 (2007), pàg. 71 - 95; els treballs coordinats pel professor Jaume Dantí també han aportat llum sobre la progressiva complexitat de les xarxes comercials de Barcelona a Catalunya i les seves repercussions europees i mediterrànies: Jaume DANTÍ I RIU et al. *Les xarxes urbanes a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2011; Jaume DANTÍ I RIU et al. *L'articulació del territori a la Catalunya moderna*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2015.

una document jurídic, igual que a l'inici, sabent però que la praxis artesanal va traspassar aquestes fites.¹²

1.1 Estat de la qüestió

Durant molt de temps, la historiografia catalana havia considerat que els segles XVI i XVII formaven part d'un període de fosca decadència en contraposició amb una mitificada plenitud baixmedieval. Una interpretació que es feia des de l'estudi de les institucions, però no des d'altres perspectives. Van ser els estudis de Jaume Vicens Vives i de Pierre Vilar els que van redescobrir l'època moderna a Catalunya, fent en èmfasi especial en la vessant de la història econòmica i política.

Des de finals del segle XIX i durant gairebé la totalitat del XX els estudis realitzats sobre les corporacions laborals o gremis han tingut com a qüestió principal el seu origen. Actualment sembla prou clar que els productors d'àmbits urbans es van associar formant estructures més o menys organitzades. Estem davant d'artesans independents, no assalariats, que eren propietaris del seu negoci i de la seva producció. Aquest tipus d'organització va proliferar a Europa des del segle XI al XIX i les podrien resumir com la unió de treballadors d'un mateix ofici, dins d'una zona geogràfica concreta — generalment l'àmbit urbà — i que tenia com a objectiu principal promoure els interessos econòmics del col·lectiu, fomentar la producció, controlar el mercat local de la seva especialització productiva, obtenir ingressos i defensar-se de possibles ingerències polítiques i econòmiques.¹³

Per tal de garantir la seva presència dins el mercat local i lluitar contra la competència, les corporacions laborals van comptar amb el recolzament de les institucions municipals i reials, que finalment eren qui autoritzava la seva creació.¹⁴ Un recolzament que es va traduir en la promulgació d'ordinacions i de privilegis que van consolidar la posició de les corporacions d'ofici al mercat i així protegir la pròpia producció: garantir els requisits d'accés a l'associació, vetllar per la qualitat del producte, pel preu de venda al mercat i, en alguns casos, per les condicions laborals de la mà d'orba, la tècnica emprada, la matèria primera que s'havia d'utilitzar o els mitjans de producció.¹⁵

¹²CERDÀ I MELLADO, òp. cit., pàg. 51-53.

¹³Ricardo HERNÁNDEZ GARCÍA i José Damián GONZÁLEZ ARCE. "Gremios y corporaciones laborales. Debates historiográficos y estado de la cuestión". A: *AREAS. Revista Internacional de Ciencias Sociales* 4.1 (2015), pàg. 7-18.

¹⁴RIERA I SANS, òp. cit.

¹⁵HERNÁNDEZ GARCÍA i GONZÁLEZ ARCE, òp. cit., pàg. 9.

La capacitat econòmica d'aquestes institucions va contribuir a que tinguessin un paper destacat en altres àmbits de la vida social urbana, com ara la defensa de la ciutat, ocupar càrrecs del govern municipal o prendre part en les deliberacions. D'aquesta manera van aconseguir donar visibilitat a la seva condició social i econòmica, a la seva manera de codificar el seu rol en el conjunt de la ciutat.¹⁶ La bona imatge per part de la resta dels agents socials i polítics es mantenia a través de la participació activa en les festes urbanes, de les processons civils —entrades reials, exèquies règies— i religioses —Corpus, rogatives, Setmana Santa—, o de la intervenció en la manteniment i en la construcció d'obres públiques.¹⁷

1.1.1 Impacte dels gremis a l'economia global

Després de la supressió del gremi com a institució laboral i econòmica, el segle XIX va ser prolífic en obres de caràcter tradicionalista que tenien com a base del seu discurs favorable l'obra de Capmany. Els treballs del marquès de Cruïlles i de Luis Tramoyeres, lligats a l'estudi de l'organització gremial a la ciutat de València, són pròpies d'aquest període. Realitzaven una introducció general a l'organització gremial valenciana des de la perspectiva de la història del Dret, defensant aquesta organització del treball en contraposició al liberalisme fabril.¹⁸

L'inici de la historiografia referida als gremis es va produir en el context de la dialèctica entre detractors i partidaris. Un sistema de producció criticat pel ministre d'Hisenda i primer comte de Campomanes o Gaspar Melchor de Jovellanos i defensat pels intel·lectuals Francesc Romà i Rossell o Antoni de Capmany, els quals realitzaven una justificació històrica però condicionada per idees preconcebudes.¹⁹ Els detractors del sistema gremial van considerar

¹⁶Ana María JOVEN BONELLO. “Búsqueda y reivindicación de una imagen social respetable. Artesanos, prensa y Regeneración”. A: *Ciencia Política* 11 (2011), pàg. 103-105.

¹⁷HERNÁNDEZ GARCÍA i GONZÁLEZ ARCE, loc. cit.; per a la participació en manifestacions públiques a través de processons i entrades reials, destaquen Alfredo CHAMORRO ESTEBAN. *Barcelona y el rey: las visitas reales de Fernando el Católico a Felipe V*. Barcelona: Edicions de la Tempestad, 2017; María de los Ángeles PÉREZ SAMPER. “Lo popular y lo oficial en la procesión de Corpus de Barcelona”. A: *Ritos y ceremonias en el mundo hispano durante la edad moderna*. Ed. de David GONZÁLEZ CRUZ. Huelva: Centro de Estudios Rocieros–Universidad de Huelva, 2002, pàg. 133-178.

¹⁸Marqués de CRUÏLLES. *Los gremios de Valencia: memoria sobre su origen, vicisitudes y organización*. Barcelona: Casa de la Beneficiencia, 1883; Luis TRAMOYERES BLASCO. *Instituciones gremiales: su origen y organización en Valencia*. Valencia: Imp. de Doménech, 1889.

¹⁹Jaume CARRERA PUJAL. *Historia política y económica de Cataluña, siglos XVI al XVII*.

les corporacions gremials com el veritable causant de l'estancament productiu i l'endarreriment d'un sistema productiu competitiu i lliure.²⁰ Els partidaris, en canvi, van fer èmfasi en la tasca social de les corporacions, en tant que dignificaven el treball. La tradició mantenia viva, segons Antoni de Capmany "el antiguo honor heredado y constantemente sostenido de sus oficios",²¹ fomentant el treball i l'ordre establert.

Les corporacions gremials actuaven com a veritables institucions moralitzadores, en tant que els seus membres treballaven pel bé comú, essent bons ciutadans, bons pares de família i garants de l'honorabilitat artesana.²² En aquest sentit, s'identificava la menestralia com una cornucòpia de bondats, de foment de la concòrdia social, on l'absència de lluita de classes, el sentit cristià de la vida i del treball i els sistemes d'assistència social garantien l'estabilitat i la protecció dels treballadors.²³

La preocupació per aconseguir documents i publicar-los va caracteritzar la primera dècada del segle XX. L'afany positivista del conservador de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Francisco de Bofarull, el va moure a publicar la *Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*. Tot i que principalment d'època medieval, el volum LXI va recollir la transcripció d'ordinacions i privilegis fundacionals de bona part de les confraries i dels gremis de la Corona d'Aragó.²⁴

Aquells mateixos anys van proliferar obres de temàtica gremial circumscrites a l'àmbit local. A Miquel González Sagrañes se li deu la primera obra que posava de manifest la contribució dels gremis a la història de Barcelona. La intenció de l'historiador i polític català era poder realitzar una història dels gremis de Barcelona, de la seva organització i dels aspectes tècnics dels diferents oficis a través de monografies. La seva desaparició el 1924 només va

Barcelona: Bosch, 1946, pàg. 150 - 152, 184, 212, 248 - 253, 258 - 260.

²⁰Pedro RODRÍGUEZ CAMPOMANES. *Discurso sobre el fomento de la industria porpular*. Madrid: Imp. d'Antonio de Sancha, 1774, pàg. 109 - 110; Adam SMITH. *Investigación sobre la naturaleza y causas de la riqueza de las naciones*. México: Fondo de Cultura Económica, 1958, pàg. 125; Gaspar Melchor de JOVELLANOS. *Obras completas*. Oviedo: Centro de Estudios del Siglo XVIII, 1946.

²¹CAPMANY, òp. cit., pàg. 320.

²²Francesc ROMÀ I ROSSELL. *Disertación histórico-político-legal por los colegios y gremios de la ciudad de Barcelona y sus privativas*. Barcelona: Imp. de Thomas Piferrer, 1766.

²³Pere MOLAS RIBALTA. *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*. Madrid: Confederación Española de Cajas de Ahorros, 1970, pàg. 25, 189 - 190.

²⁴BORAFULL Y SANS, òp. cit., el volum LXI de la *Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón* es va publicar en dos toms, el primer data de 1876 i el segon va sortir publicat més de trenta anys més tard.

permetre que es publicuessin dos volums d'una col·lecció que prometia posar llum a la història dels gremis de Barcelona.²⁵

D'altra banda, caldria destacar l'obra de Joaquim Sarret i Arbòs sobre la història de la indústria a la ciutat de Manresa, realitzant una incursió en l'organització del comerç i dels gremis a la població des del segle XVI fins al segle XVIII i la seva posterior industrialització.²⁶ No seria fins als anys 1940 que els gremis van tornar a ser el focus d'atenció per a la història econòmica i social a la Península ibèrica. El tradicionalisme posterior a la guerra civil i la repulsa pel liberalisme van ajudar a fomentar l'admiració pels sistemes corporatius com els gremis. En aquesta corrent historiogràfica va destacar l'obra de Rumeu de Armas, amb la qual es presenta l'evolució de les corporacions laborals hispàniques i molt especialment la seva vessant assistencial en forma de germandats i de confraries. A l'àmbit europeu, la historiografia francesa, encapçalada per Étienne Martin Saint-Léon, va criticar durament l'organització del treball entorn els gremis, a la vegada, però, que es continuava enaltint el seu paper com a institució social, religiosa i assistencial.²⁷

Jaume Carrera Pujal va ser la base sobre la qual els anys 1950 Jaume Vicens Vives i Pierre Vilar van fixar el seus estudis per endinsar-se en el coneixement dels gremis des del punt de vista econòmic i social. Ambdós van reivindicar l'ús de tipologies documentals diverses, a través de les quals arribar a conèixer millor el paper de les corporacions d'ofici a les societats de l'Antic Règim. Les fonts d'origen reial es van anar complementant amb les pròpies fonts gremials, i des de les fonts municipals i notariales es va poder reconstruir progressivament l'impacte econòmic i social.²⁸ En aquells moments d'innovació pel que fa l'estudi de les corporacions d'ofici, però, cal fer esment de *Los gremios artesanos españoles* de José Guillot Carratalá, continuista en l'admiració profunda del món gremial, en tant que contrari al liberalisme

²⁵Miquel GONZÁLEZ SUGRAÑES. *Contribución a la historia dels antics gremis dels arts i oficis de la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Imp. d'Henrich, 1915–1918.

²⁶Joaquim SARRET I ARBÓS. *Història de la indústria, del comerç i dels gremis de Manresa*. Manresa: Sant Josep, 1923.

²⁷Antonio RUMEU DE ARMAS. *Historia de la previsión social en España. Cofradías, gremios, hermandades, montepíos*. Madrid: Revista de Derecho Privada, 1944; Étienne MARTIN SAINT-LÉON. *Histoire des corporations de métiers: depuis leurs origines jusqu'à leur suppression en 1791*. Paris: Presses universitaires de France, 1941.

²⁸Jaume CARRERA PUJAL. *Historia de la economía española*. Barcelona: Bosch, 1943; Jaume CARRERA PUJAL. *Aspectos de la vida gremial barcelonesa en los siglos XVIII y XIX*. Barcelona: Patronato de Historia Social de España del Instituto Balnes de Sociología, 1949; Jaume VICENS VIVES. *Manual de historia económica de España*. Barcelona: Vicens-Vives, 1971; Pierre VILAR. *Catalunya dins l'Espanya moderna: recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*. Barcelona: Edicions 62, 1964–1968.

econòmic.²⁹

A partir de la dècada de 1970, la historiografia va adoptar la nova perspectiva encetada anys enrere en relació a la història econòmica i social del treball. El professor Pere Molas recollia la tradició en relació a l'estudi de l'artesanat, analitzant les corporacions laborals de Barcelona durant el segle XVIII, especialment els dedicats al teixit, els quals significarien la base per al desenvolupament d'una indústria tèxtil en mans de la burgesia al segle XIX.³⁰ De la mateixa manera que els anteriors, va fer èmfasi en la necessitat de treballar amb diferents tipologies documentals per tal d'entendre el funcionament d'aquestes institucions, així com la seva imbricació social. Aquesta voluntat de lligar tantes fonts com fos possible, el va portar a analitzar el Cadastre o la Junta de Comerç, en tant que fonts de l'Administració, juntament amb documentació notarial privada i diferents fonts d'origen gremial.³¹ Però la història social i econòmica del treball no només quedava circumscrita a l'època moderna. L'any 1975 es publicava la tesi de Pierre Bonnassie, a través de la qual aprofundia en l'estudi de l'organització del treball a la Barcelona del segle XV, especialment mitjançant les fonts gremials, deixant de banda la qüestió institucional i remarcant la vessant social.³²

A l'Europa del moment, Yves Barel publicava la seva obra titulada *La ville médiévale* en la qual analitzava aquestes corporacions en relació a la seva funció política, però no aprofundia l'estudi de la producció artesanal ni en l'existència d'un sistema quasi de vassallatge,³³ a diferència del que havia dit Witold Kula a la seva *Teoría Económica del sistema feudal*. L'economista

²⁹José GUILLOT CARRATALÀ. *Los gremios artesanos españoles*. Barcelona: Publicaciones españolas, 1954.

³⁰Pere MOLAS RIBALTA. *Economia i societat al XVIII*. Barcelona: La Palabra Viva, 1975; Pere MOLAS RIBALTA. "L'evolució del gremi a la fàbrica a Catalunya i al País Valencià". A: *Revista de Catalunya* 13 (1987), pàg. 76-83; Pere MOLAS RIBALTA. "Reflexions sobre la societat barcelonesa del segle XVIII". A: *Barcelona quaderns d'història* 7 (2002), pàg. 51-71.

³¹Íd., *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*; Pere MOLAS RIBALTA. "La Junta de Comercio de Barcelona: sus precedentes y su base social (1692-1808)". A: *Anuario de Historia Económica y Social* 3 (1970), pàg. 235-280; Pere MOLAS RIBALTA. *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*. Barcelona: Curial, 1977; Pere MOLAS RIBALTA. "Els estaments socials". A: *Barcelona quaderns d'història* 9 (2003), pàg. 9-24.

³²Pierre BONNASSIE. *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo XV*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1975.

³³Yves BAREL. *La ville médiévale: système social, système urbain*. Grenoble: Presses universitaires, 1975; s'ha consultat la traducció castellana: Yves BAREL. *La ciudad medieval: sistema social-sistema urbano*. Madrid: Instituto de Estudios de Administración Local, 1981.

polonès hi analitzava la indústria feudal tot centrant l'estudi en el tipus de demanda que s'abastia, el tipus de mercat amb què es vinculava i les formes de limitació de la competència i de la productivitat.³⁴ Uns debats historiogràfics sobre el paper econòmic i social de la institució gremial que van conviure amb les obres dels investigadors Philippe Wolf i de Jean Gimpel a les quals l'estudi de la producció queda articulada entorn els aspectes tècnics i la seva evolució.³⁵

Uns anys més tard, destaca per la temàtica l'aportació de Sylvia L. Thrupp dins l'obra coordinada per Carlo Maria Cipolla. Es tractava d'un treball que analitzava la indústria medieval però amb unes consideracions discutibles. En aquest sentit, l'autora considerava l'existència d'un mercat urbà amb traces semblants a l'actual o que l'aprenentatge dins el mode de producció artesanal consistia fonamentalment en la transmissió de l'art de dirigir un petit negoci tot realitzant intercanvis de compravenda i no com una manera d'educar el jove, amb la incorporació de la figura de l'aprenent a l'obra que això significa.³⁶

Des de finals de la dècada de 1980 i fins a mitjans anys noranta, la historiografia va reprendre amb força i amb entusiasme l'estudi de les organitzacions laborals, la seva composició interna i la seva relació amb el context socioeconòmic en què s'hi desenvoluparen. Va ser precisament a principis de la dècada de 1990 quan Pablo Buchbinder va fer un balanç historiogràfic en relació amb la producció artesanal. Afirmava que havia quedat evidenciat que la historiografia havia centrat el seu interès en l'anàlisi del desenvolupament i l'origen d'aquestes institucions, mentre que semblava mantenir-se al marge l'aproximació a altres eixos d'anàlisi per a comprendre millor la seva dimensió, com ara les relacions personals establertes en el procés productiu.³⁷ Una demanda que va ser sentida a l'altra banda de l'Atlàntic, provocant al tombant del segle XX una represa amb força de les investigacions referides a col·lectius pre-industrials a les ciutats.

Recentment, l'organització del món artesanal de l'Antic Règim ha gene-

³⁴Witold KULA. *Teoria ekonomiczna ustroju feudalnego*. Varsòvia: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1962; s'ha consultat la traducció castellana: Witold KULA. *Teoría económica del sistema feudal*. Madrid: Siglo XIX, 1974.

³⁵Frédéric WOLF. "La época del artesanado, siglos V a XVIII". A: *Historia general del trabajo*. Vol. II. Barcelona: Grijalbo, 1962; Jean GIMPEL. *La revolución industrial en la Edad Media*. Madrid: Taurus, 1982.

³⁶Sylvia L. THRUPP. "La industria Medieval, 1000-1500". A: *Historia económica de Europa: la Edad Media*. Ed. de Carlo M. CIPOLLA. Barcelona: Ariel, 1979.

³⁷Pablo BUCHBINDER. *Maestros y aprendices: un estudio de una relación social de producción: España, siglos XVI-XVII*. Buenos Aires: Biblos, 1990, pàg. 16-17.

rat gran interès, especialment arran del que s'ha vingut a denominar com a *Return of the Guilds* —Retorn gremial. Aquest debat historiogràfic va sorgir l'any 1998, arran de la celebració del *XII Congrés Internacional d'Història Econòmica* a Madrid. Des de finals del XVIII els gremis havien estat considerats el llast del desenvolupament de l'economia capitalista, en tant que fre per a la implantació de la Revolució Industrial. Ara bé, per mitjà de l'aplicació d'una metodologia basada en l'anàlisi de les fons històriques des de diferents vessants, el "Retorn gremial" va aportar noves interpretacions de l'organització de la institució, en tant que ens social, econòmic, polític i cultural.³⁸ En una de les sessions, Stephan R. Epstein va donar a conèixer la seva investigació amb la qual proposava la revisió de la imatge pejorativa que tenien els gremis i les va resumir en quatre aspectes:

1. L'augment de la qualitat dels productes va tenir com a correlació lògica l'augment del volum d'intercanvis comercials, en tant que els artesans actuaven com a reguladors entre la demanda dels consumidors i l'oferta dels comerciants.
2. L'equilibri del mercat va tenir com a repercussió dins els gremis la necessitat de mà d'obra especialitzada que, com a conseqüència, es va traduir en un augment de la producció d'alta qualitat.
3. Els gremis solucionaven els problemes de l'oferta i de la demanda del mercat per mitjà de la innovació tecnològica i, per tant, creant nous nínxols de mercat.
4. Com a institucions socioeconòmiques, els gremis van teixir xarxes generadores de beneficis socials vers els que mantenien les normes autoimposades, mentre que es castigava els que les contravenien.³⁹

L'autor va reivindicar el paper d'unes corporacions que, en tant que vehicles de la innovació, transmissores i garants d'aquests avenços a través de l'aprenentatge, havien de ser considerades cabdals en la historiografia del revisionisme gremial. Com va sostenir S. Epstein, la preocupació pel control dels mitjans i de la matèria primera, com també la centralització de la producció, van ser conseqüència de la preocupació innovadora. Ara bé, no va explicar

³⁸HERNÁNDEZ GARCÍA i GONZÁLEZ ARCE, òp. cit., pàg. 13; José Antolín NIETO SÁNCHEZ i Juan Carlos ZOFÍO LLORENTE. "Los gremios de Madrid durante la Edad Moderna: una revisión". A: *AREAS. Revista Internacional de Ciencias Sociales* 34 (2015), pàg. 48.

³⁹Stephan R. EPSTEIN. "Craft Guilds, Apprenticeship and Technological Change in Preindustrial Europe". A: *The Journal of Economic History* 58 (1998), pàg. 648-713.

de manera tant convincent per què a alguns indrets d'Europa, com ara al Mediterrani, la preocupació positiva per protegir la producció en ares de la innovació es va traduir en la construcció de veritables monopolis artesanals. Tal volta per l'existència de certa connivència dels poders polítics locals i reials, tal i com van apuntar José A. Nieto i Juan Carlos Zofío.⁴⁰

Com a debat historiogràfic, el revisionisme proposat per Stephan R. Epstein va tenir una contundent rèplica per part de Sheilagh Ogilvie l'any 2004. Basant-se en l'anàlisi de les corporacions laborals de la regió alemanya de Württemberg durant els segles XVI a XIX, l'autora va rebatre la validesa dels plantejaments de S. Epstein que les rehabilitaven:

1. Els gremis no podrien haver garantit una qualitat estandarditzada, sinó que haurien vetllat per no reduir-la.
2. La mà d'obra qualificada no és estrictament necessària en la indústria precapitalista i, per tant, l'aprenentatge no seria més que una manera de controlar i restringir l'accés al gremi.
3. La innovació de la producció no sempre provenia de sectors productius agremiats, de manera que s'hauria d'estudiar millor el paper dels monopolis productius i el seu impacte en el desenvolupament de la innovació artesanal.
4. Les xarxes socials que s'establirien entorn els gremis no va tenir unes finalitats positives, ans al contrari, fomentarien l'espionatge i les denúncies per intrusisme laboral.⁴¹

La contrarèplica es va produir l'any 2008, amb la publicació de la discussió i de la rèplica al número 61 de la revista *The Economic History Review*. Epstein criticava els plantejaments de Ogilvie en tant que ignorava el paper important dels gremis comercials d'Anglaterra i dels Països Baixos per a l'economia europea. Realitzant un petit balanç de com s'havien estudiat els gremis de manera pejorativa des dels fisiòcrates francesos i anglesos, va recordar que només van ser rescatats pels règims feixistes europeus en considerar-los com a institucions corporatives que vetllaven pels ideals polítics dels anys 1930. Tornava a fer referència a la importància d'aquestes agrupacions en l'estabilitat del mercat i al seu paper en la transmissió de la innovació artesanal. A

⁴⁰NIETO SÁNCHEZ i ZOFÍO LLORENTE, òp. cit.

⁴¹Sheilagh C. OGILVIE. "Guilds, Efficiency, and Social Capital: Evidence from German Proto-industry". A: *The Economic History Review* 57 (2 2004), pàg. 286-333.

més, recordava que les conclusions de la seva homòloga es basaven en l'estudi de cas de la regió de Württemberg, que no és representatiu.⁴² Per la seva banda, Ogilvie va reiterar que la rehabilitació dels gremis no estava sustentada en dades empíriques sinó que els arguments del seu col·lega eren només teòrics. Per l'autora, els maximalismes no poden substituir les anàlisis de cas, en tant que només aquestes demostrarien la realitat local i regional d'aquestes institucions, la seva repercussió directa en l'economia i l'impacte social.⁴³ Malauradament, el traspàs del professor Epstein l'any 2008 va estroncar el debat historiogràfic.⁴⁴

Fruit d'aquell debat historiogràfic, el Retorn gremial ha vist incrementat el nombre d'estudis de cas, perquè només de manera individualitzada es permetria una visió de la totalitat, a partir de la suma dels diferents casos es podria realitzar una anàlisi comparada i global.⁴⁵ Tot i que el Retorn gremial va arribar tard a la historiografia peninsular, en els darreres anys s'han fet diversos esforços per tal d'incorporar-la al debat.⁴⁶ El sector tèxtil ha estat prolífic quant a estudis de cas. En aquest sentit, cal destacar els estudis so-

⁴²Stephan R. EPSTEIN. "Craft guilds in the pre-modern economy: a discussion". A: *The Economic History Review* 61 (1 2008), pàg. 155-174.

⁴³Sheilagh C. OGILVIE. "Rehabilitating the guilds: a reply". A: *The Economic History Review* 61 (1 2008), pàg. 175-182.

⁴⁴L'any del traspàs del professor Epstein va sortir a la llum Stephan R. EPSTEIN i Maarten PRAK. *Guilds, innovation, and the European economy, 1400-1800*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, amb la qual es posaven en coneixement de la comunitat científica nous treballs del corrent revisionista; recentment la professora Ogilvie ha publicat uns nous estudis sobre el paper dels gremis relacionats amb el món mercantil Sheilagh C. OGILVIE. *Institutions and European Trade: Merchant Guilds, 1000-1800*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

⁴⁵Jan LUCASSEN, Tine DE MOOR i Jan Luiten van ZANDEN. "The Return of the Guilds: Towards a Global History of the Guilds in Pre-industrial Times". A: *International Review of Social History* 53 (2008), pàg. 5-6.

⁴⁶Pel cas castellà: José Antolín NIETO SÁNCHEZ. "La protoindustrialización en Castilla, 1350-1850". Tesi doct. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, 1999; Juan Carlos ZOFÍO LLORENTE. "Las culturas del trabajo en Madrid, 1500-1650: familia, ocio y sociabilidad en el artesanado preindustrial". Tesi doct. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2002; pel cas valencià: Ricardo FRANCH BENAVENT, Daniel MUÑOZ NAVARRO i Luis ROSADO CALATAYUD. "La reproducción de los maestros y la transformación de las condiciones sociales de los miembros del Colegio del Arte Mayor de la Seda de Valencia en el siglo XVIII". A: *Revista de Historia Industrial* 65 (2016), pàg. 15-49; pel cas català: Àngels SOLÀ PARERA i Yoshiko YAMAMICHI. "Ofici i família a Barcelona, 1790-1817. El cas de tres gremis seders". A: *Pedralbes: revista d'història moderna* 33 (2013): *Actes del VIIè Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, pàg. 589-608; Yoshiko YAMAMICHI. "Transmisión del oficio y familia en el mundo gremial. Los sederos de Barcelona, 1770-1817". A: *Estudios históricos i documents dels arxius de protocols* 32 (2014), pàg. 311-346.

bre la producció tèxtil toledana, la saragossana o la palentina del segle XVI, la manufactura llanera balear dels segles XVI–XVII, i les sederies murciana i valenciana del Sis-cents i dels Set-cents respectivament.⁴⁷

En definitiva, el Retorn gremial ha tingut la virtut de retornar a les corporacions d'ofici al centre del debat historiogràfic. La conseqüència directa ha estat l'increment del nombre d'estudis de cas sobre aquestes organitzacions laborals molt més riques i complexes, en tant que ofereixen dimensions que ultrapassen les explicacions econòmiques. Cal estudiar els processos d'adaptació de les corporacions laborals als canvis estructurals, és a dir, l'impacte de l'auge i la crisi financera, del desenvolupament de les institucions polítiques absolutistes, de la penetració del capital mercantil i de la progressiva estratificació social i funcional.⁴⁸

Un aspecte que ha resultat imprescindible tenir present a l'hora fer una aproximació al món del treball ha estat la qüestió nominalista, és a dir, de què parlem quan ens referim als organismes que articulaven la vida laboral d'època moderna.⁴⁹ Com afirmen Ricardo Hernández García i José D. González Arce, el problema nominalista radica en quina és la manera que ens fa ser més restrictiu quan parlem de gremi.⁵⁰ En altres paraules, de què parlem quan parlem de gremi i si és correcte l'ús d'aquest mot per a tots els períodes històrics, tot i que no apareguin a les fonts.

L'estudi de l'associacionisme confraternal ha estat prolífic, tal i com queda palès amb la gran quantitat d'aproximacions de caràcter local, regional i europeu. Els estudis regionals de les corporacions d'ofici han posat de manifest el problema nominal, ja que hom combina diferents mots per fer referència a la mateixa qüestió de sociabilitat. En aquest sentit, tant es pot observar l'ús del mot “gremi” de manera genèrica, com el de “confraria”, “ofici” “corporació”

⁴⁷Per a la manufactura tèxtil toledana: José María NOMBELA RICO. *Auge y decadencia de la España de los Austrias: la manufactura textil de Toledo en el siglo XVI*. Toledo: Ayuntamiento de Toledo, 2003; per a la saragossana: Pablo DESPORTES BIELSA. *La industria textil en Zaragoza en el siglo XVI*. Zaragoza: Institución “Fernando el Católico”, 1999; per a la palentina: Ricardo HERNÁNDEZ GARCÍA. *La industria textil en Palencia durante los siglos XVI y XVII*. Valladolid: Universidad de Valladolid, 2007; per a la manufactura llanera balear: Miquel DEYÁ BAUZÁ. *La manufactura de la llana a la Mallorca Moderna (segles XVI–XVII)*. Palma: El Tall, 1998; per a la sederia murciana: Pedro MIRALLES MARTÍNEZ. *La sociedad de la seda: comercio, manufactura y relaciones sociales en Murcia durante el siglo XVII*. Murcia: Universidad de Murcia, 2002; per a la valenciana: Ricardo FRANCH BENAVENT. *La sederia valenciana y el reformismo borbónico*. València: Institució “Alfons el Magnànim”, 2000.

⁴⁸NIETO SÁNCHEZ i ZOFÍO LLORENTE, òp. cit., pàg. 49, 61.

⁴⁹RIERA i SANS, òp. cit.

⁵⁰HERNÁNDEZ GARCÍA i GONZÁLEZ ARCE, òp. cit., pàg. 17.

o, fins i tot, “associació”. La utilització dels diferents mots posa de manifest el greu problema a l’hora de marcar els límits entre la vessant religiosa de la institució confraternal i aquella vinculada a l’organització del treball.⁵¹

Hem de partir de la noció que el règim laboral, contractual i de producció per als segles que ens ocupen s’articula entorn del corporativisme. Émile Coornaert ja va definir “corporació” com aquella agrupació de dret quasi-públic que sotmetria els seus membres a una disciplina col·lectiva per a l’exercici d’una professió.⁵² En tant que grup de treballadors sotmesos a una disciplina interna, per tant, podríem equiparar aquest terme amb el de “gremi”.

Pierre Bonnassie va criticar en el seu moment tant l’ús genèric de “gremi” com de “corporació” en tant que anacrònics per a l’Edat Mitjana. Segons ell, amb tots dos mots només s’estaria evitant la riquesa de l’ambigüitat semàntica de la terminologia baixmedieval. Per això va proposar fer servir la paraula que aparegués a les fonts: “confraria”. Va remarcar la idea, però, que no s’havia de considerar la confraria com a un simple calc de l’ofici, sinó que aquesta esdevé quelcom més, donat que tenia la capacitat de representació, d’organització i de deliberació dins l’ofici.⁵³ Això implicaria dividir les confraries en dues tipologies, segons les característiques principals de cadascuna d’elles.⁵⁴ Tot i que ambdues tinguessin una vocació religiosa, les confraries devocionals i benèfic-assistencials mantenien com a característica principal el manteniment d’un determinat culte i l’assistència a pobres, orfes i vídues. En el cas barceloní, per exemple, les confraries de santa Caterina, del Sant Esperit o de santa Bàrbara dels alemanys podrien il·lustrar la primera classificació que va fer Pierre Bonnassie.⁵⁵ D’altra banda, les confraries laborals, es caracteritzarien per agrupar treballadors d’un mateix ofici o branca laboral, depenent del grau de desenvolupament social i econòmic de l’àmbit en que es trobin.⁵⁶ Així actuarien les confraries de sant Marc, única pels sabaters, la de sant Julià —“julians”— formada per mercers, guanteres, corretgers, barreteres, naipers, tireters, pintaires, bossers, cintaires i corders, o la de sant Esteve —“esteves”— que agrupava freners, sellers, beiners i pintors.⁵⁷ La confraria de sant Hipòlit

⁵¹Juan MARTÍNEZ VINAT. “Estructura social y redes de sociabilidad en el movimiento confraternal valenciano: la cofradía de San Jaime de Valencia (1377–1411)”. A: *Medievalismo: Boletín de la Sociedad Española de Estudios Medievales* 24 (2014), pàg. 241-243.

⁵²Émile COORNAERT. *Les corporations en France avant 1789*. París: Gallimard, 1941.

⁵³BONNASSIE, òp. cit., pàg. 34.

⁵⁴Ib., pàg. 37.

⁵⁵ACA. Reial Cancelleria, Registres, 3.649, f. 354.

⁵⁶BONNASSIE, òp. cit.

⁵⁷Joan F. CABESTANY I FORT. “Confraries i gremis a Barcelona. Segles XIII a XVI”. A: *Finestrelles* 2 (1990), pàg. 142.

seria un exemple de confraria mixta, en tant que estava formada en els seus inicis per ollers, rajolers i gerrers. És a dir, les confraries barcelonines tenien un doble caràcter: l'agrupació d'assistència i previsió social de caràcter religiós, donada l'acceptació de tot tipus de treballadors —lliures i esclaus— i de persones alienes a la professió —confreres de devoció—, però també l'organisme d'administració i de defensa de l'ofici, controlada pels mestres.

El nom i la funcionalitat van estar lligats a la tipologia de confraria. Les confraries laborals formades únicament pels professionals d'un únic ofici mantindrien una organització i un funcionament intern simples: per constituir el Consell General només caldria separar els confreres de devoció d'entre els membres i acceptar els membres de l'ofici que no ho eren. Tocant a les confraries laborals mixtes, sovint un determinat ofici tenia adscrits uns càrrecs determinats, mentre que els altres nomenaven delegats o veedors per a qüestions precises, com succeïa en el cas dels barreterers.⁵⁸ No obstant, la tendència durant l'època moderna va ser que els càrrecs es repartissin entre tots els oficis de la confraria, segons diferents criteris interns. Aquest seria el cas dels serrallers, que tenien un prohoms per cadascun dels barris de Barcelona en què residien,⁵⁹ o el cas dels terrissers barcelonins, que escollien els quatre prohoms segons l'indret de la ciutat en què desenvolupessin la seva feina, dos per quarter.⁶⁰

Davant la disjuntiva de quin mot fer servir, recentment historiadors com ara José D. González Arce, s'han posicionat a favor de la flexibilitat terminològica. Independentment que s'estigui davant d'una corporació d'ofici ben organitzada, hauríem de fer servir la paraula “gremi” en detriment de “confraria”. L'argumentari recorda l'ambigüïtat i la polisèmia de la terminologia durant l'edat mitjana per referir-se a una mateixa idea. En aquest sentit, cal tenir present que durant el període medieval es van crear confraries d'ofici que es podrien considerar “gremi”, que van conviure amb d'altres corporacions estrictament benèfic-assistencials que podien estar formades o no per treballadors d'un mateix ofici.⁶¹ Aquesta situació els porta a reivindicar l'ús del terme “gremi” per fer referència a les corporacions laborals del món medieval, argu-

⁵⁸AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-11, f. 168.

⁵⁹Margarita TINTÓ I SALA. *La història del gremi de serrallers i ferrers de Barcelona. Any 1380*. Barcelona: Rosés, 1980.

⁶⁰Josep M. VILA I CARABASA. “L'organització administrativa d'una confraria professional. L'exemple dels terrissers de Barcelona (1402–1531)”. A: *Pedralbes: revista d'història moderna* 2.13 (1993), pàg. 341-348.

⁶¹José Damián GONZÁLEZ ARCE. “Monarquía y gremios: acerca de las corporaciones proscritas en la Castilla bajomedieval”. A: *La manufactura urbana i els menestrals (Segles XIII-XVI)*. Palma: Institut d'Estudis Balearics, 1991, pàg. 311-327.

mentant que el mot ja apareix a l'àmbit eclesiàstic a la ciutat de Toledo del segle XV. D'altra banda, altres historiadors s'han posicionat a favor de defugir el terme "gremi" en tant que no apareix a les fonts d'època moderna, com seria el cas de Paulino Iradiel.⁶² Els participants d'aquest corrent argumenten l'ús genèric del mot "corporació" per a les associacions laborals fins el segle XVIII ja que, tot i ser molt ambigu i ampli, respecta la qüestió documental.⁶³

En la documentació que s'ha consultat no ha aparegut el mot "gremi" durant els segles XVI i XVII, i només l'hem trobat a la documentació del XVIII. Això ens porta a posicionar-nos a favor de l'ús de la paraula "confraria" en la qüestió terminològica. Per aquesta raó, tal i com va exposar Pierre Bonnasie, i ja que el mot tant fa referència a la vessant devocional-assistencial com a la laboral, hem optat per afegir l'adjectiu "laboral" sempre que hem explicat les característiques relacionades amb l'ofici, mentre que s'ha especificat el caire religiós amb altres adjectius. Per contra, quan ha aparegut el terme "confraria" sense cap especificació, hom ha fet referència al conjunt de la corporació, incloent tant la vessant religiosa com la laboral. Hem estat totalment conscients que d'aquesta manera hem actuat contra tota regla d'estalvi lingüístic, però considerem que ha estat la manera més encertada per tal de respectar la font històrica i a la vegada fer servir la riquesa i la variabilitat del lèxic en català.

1.1.2 La producció ceràmica barcelonina

Tocant a la producció ceràmica, els darrers estudis s'han fonamentat sobre tres pilars: l'anàlisi arqueològica, la investigació documental i l'estudi arqueomètric. Evidentment, el grau d'interès i de dedicació vers cadascuna d'aquestes aproximacions no ha estat sempre equitatiu, ni per la qualitat ni pel volum dels treballs realitzats.

Les primeres aproximacions a l'estudi de la ceràmica es van realitzar des de la ceramologia, preocupant-se de la sistematització de les formes ceràmiques i dels estils per tal de proposar una categorització i una classificació a la manera de la ceràmica romana, així com per proporcionar una terminologia específica per a cadascuna d'aquestes formes. En aquest sentit, des de mitjans segle XX van ser habituals les obres dedicades a l'estudi de la ceràmica com a

⁶²Paulino IRADIEL MURUGARREN. "Corporaciones de oficio, acción política y sociedad civil en Valencia". A: *Cofradías, gremios, solidaridades en la Europa medieval*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 1993, pàg. 253-284.

⁶³HERNÁNDEZ GARCÍA i GONZÁLEZ ARCE, loc. cit.

resultat d'una cultura tècnica, estudiant la decoració i proposant les pertinents classificacions tipològiques.

L'article de Francisco de Paula Bofill de l'any 1941 es pot considerar com un dels primers en proposar una classificació de les produccions ceràmiques barcelonines de reflex metàl·lic. Segons el color de la pasta, les decoracions i el color d'aquestes, l'autor va presentar una classificació basada exclusivament en el conjunt ceràmic localitzat el 1916 al traçat de l'avinguda del Paral·lel, entre els carrers de sant Beltran i passeig de Colom. A més, va proposar una classificació cronològica en tres grups: les produccions dels segles XIII i XIV a imitació de Paterna, les del segle XV en ceràmica blava i les dels segles XVI i XVII, corresponents a ceràmica policroma en blau i daurat.⁶⁴

Un any més tard, el 1942 i també en forma d'article, Joan Ainaud de Lasarte publicava una rèplica a la proposta elaborada per F. de P. Bofill. Va ser el primer que va aportar la documentació d'arxiu com a element important per conèixer la producció ceràmica a Barcelona, més enllà de la pròpia peça. La seva inquietud era poder demostrar que la tipologia ceràmica que s'havia considerat fins aleshores com a valenciana, però evidenciades a Barcelona, no eren d'importació, sinó genuïnament barcelonina. Només una bona interpretació artística i tipològica de les peces permetria considerar si el jaciment de l'avinguda del Paral·lel estava format per produccions de la ciutat o, per contra, si s'hauria de continuar considerant que eren de produccions valencianes simplificades. L'aproximació documental a l'estudi de la producció ceràmica es va basar en el *Llibre de comptes de Nicolau Reyner*, altrament conegut com a *Llibre de fornades*. El llibre de comptabilitat del mestre escudeller està format per 92 folis on queda reflectida l'activitat del seu obrador des de 1514 fins al traspàs del mestre entre maig i juny de 1519.⁶⁵ Es tracta d'una font que ha estat sempre utilitzada com a mostra de la possible recepta per a la fabricació de la pisa, però de la que se n'hauria de fer una valoració crítica i documental atès que és una font plenament econòmica, un llibre de comptes.⁶⁶ J. Ainaud de Lasarte, a més, va ser pioner en proposar dues ubicacions per a la producció ceràmica a la ciutat: el nucli del Raval —articulat entorn del carrer dels Tallers— i el de Framenors —al voltant del carrer d'Escudellers—, posteriorment treballats per Josep M. Vila.⁶⁷

⁶⁴Francisco de Paula BOFILL I BALADA. "Cerámica barcelonesa de reflejo metálico". A: *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* 1 (1941), pàg. 53-78.

⁶⁵ACB. Procures – Comptes de particulars, *Llibre de comptes de Nicolau Reyner*, 1514–1519.

⁶⁶Josep A. CERDÀ I MELLADO. *La loza dorada de la Colección Mascort*. Torroella de Montgrí: Fundació Mascort, 2009, pàg. 35, 53-77.

⁶⁷Joan AINAUD DE LASARTE. "Loza dorada y alfarería barcelonesa, siglos XV–XVI". A:

Pel que fa als estudis amb base documental, s'han de destacar les aportacions realitzades durant els anys 1980, coincidint amb un nou interès per l'organització gremial i de les relacions interpersonals dels treballadors. Els diferents articles de Santiago Albertí al *Butlletí Informatiu de Ceràmica* aportaren novetats relatives al coneixement de la confraria de sant Hipòlit, especialment a partir del llibre consular. Es va fer una important tasca de difusió del passat històric del col·lectiu de terrissers a través d'un catàleg d'individus vinculats a aquest sector socioprofessional.⁶⁸ Es posava així a l'abast de tothom interpretacions sobre l'anàlisi socioeconòmica de la corporació⁶⁹ i sobre la seva tasca legislativa analitzant les ordinacions.⁷⁰ Les seves contribucions van significar el punt de partida de moltes de les investigacions documentals sobre el tema que li seguien, esdeveniment de consulta imprescindible fins avui dia per a la primera presa de coneixement dels ceramistes com a grup humà. Es podria dir que S. Albertí va portar a la pràctica el consell d'Ainaud de Lasarte tot cercant noves fonts documentals que permetessin una aproximació més completa a la producció ceràmica i, per relació, a l'organització de l'ofici. Li va mancar l'estudi més aprofundit de les fonts notarials.

Cal fer un esment especial als treballs de Josep M. Vila, qui va estudiar l'organització de l'associació de terrissers durant el període baixmedieval. En tant que historiador i arqueòleg, va posar en ordre per primera vegada tots els estudis que s'havien fet sobre la producció ceràmica i l'organització dels seus artesans a través de l'anàlisi de les ordinacions de la corporació des de 1402 fins a 1531. A més, va fer noves aportacions gràcies al buidat sistemàtic de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), especialment el fons de les ordinacions municipals. Una de les qüestions a les que feia referència residia en la necessitat d'analitzar de manera més concreta la composició social de la

Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona 2 (1942), pàg. 89-104.

⁶⁸Segons Santiago Albertí, l'Associació Catalana de Ceràmica Decorada i Terrissa tenia un fitxer amb un total de 1.300 antropònims d'ollers, de gerres, de rajolers i d'escudellers datats entre el segle XIV i el XIX: ALBERTÍ I GUBERN, "El llibre renovat el 1739 de la Confraria de Sant Hipòlit de Barcelona", pàg. 31.

⁶⁹Íd., "Notes sobre els rajolers de Barcelona a la Baixa Edat Mitjana"; Santiago ALBERTÍ I GUBERN. "Dades inèdites sobre ceramistes valencians immigrants a Barcelona durant el segle XV". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 35 (1987), pàg. 32-37.

⁷⁰Santiago ALBERTÍ I GUBERN. "El llibre d'ordinacions gremials dels ollers, gerrers i rajolers de Barcelona". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 36 (1988), pàg. 22-26; íd., "Els orígens gremials dels ceramistes de Barcelona"; Santiago ALBERTÍ I GUBERN. "Les ordinacions fundacionals de 1404 de la Confraria dels ollers, gerrers i rajolers de Barcelona". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 38 (1988), pàg. 28-31; Santiago ALBERTÍ I GUBERN. "Sobre les ordinacions de la Confraria de Sant Hipòlit de Barcelona: ordinacions aprovades per les autoritats municipals". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 39 (1988), pàg. 23-25.

confraria de terrissers, observant així el paper social i la representació política del col·lectiu en el context barceloní de finals del segle XV.⁷¹ Una aproximació que l'hauria d'haver portat a ampliar la tipologia de fonts documentals i a explorar-ne les notaries.

Camins similars va recórrer Carme Riu. Emprant bàsicament la documentació gremial de l'arxiu municipal, els seus treballs van intentar aprofundir en el nivell social dels ceramistes i la seva capacitat adquisitiva en els moments de transició cap al segle XVI.⁷² Ambdós van publicar prop de deu anys més tard nous articles sobre els ceramistes barcelonins. Tot i que la manera d'aproximació era molt similar a la que havien realitzat prèviament, van avançar en l'anàlisi en la participació dels ceramistes a la política municipal, el paper del Consell de Cent en l'organització del treball⁷³ i la situació socioeconòmica d'aquest col·lectiu en relació amb altres.⁷⁴ Malauradament, les noves aportacions no permetien, novament, endinsar-nos en el coneixement del funcionament social dels terrissers en les seves preocupacions econòmiques ni en la seva voluntat de crear un teixit social i corporatiu laboral, més enllà de l'anàlisi d'alguns contractes de treball.

Precisament de principis de la primera dècada del segle XIX van ser les primeres aportacions a l'estudi de la ceràmica barcelonina de Josep A. Cerdà. Amb formació arqueològica, la seva incipient aportació al coneixement de la producció ceràmica a Barcelona va coincidir amb els articles de Josep M. Vila i de Carme Riu.⁷⁵ No obstant, sempre es feien des d'una perspec-

⁷¹VILA I CARABASA, "La confraria de sant Hipòlit dels terrissers de Barcelona (1402–1531). Aproximació a través de les seves ordinacions", pàg. 279.

⁷²RIU DE MARTÍN, òp. cit.

⁷³Josep M. VILA I CARABASA. "La participació de l'estament artesanal en el Consell de la ciutat (segles XIII–XVI)". A: *Barcelona quaderns d'història* 4 (2001), pàg. 183–192; íd., "Política municipal sobre la producció de ceràmica i l'organització corporativa dels terrissers a Barcelona, segles XIV–XVI".

⁷⁴Carme RIU DE MARTÍN. "Vida cotidiana de los ceramistas y vidrieros barceloneses". A: *Anuario de Estudios Medievales* 1 (2004), pàg. 307–355; Carme RIU DE MARTÍN. "Notas sobre la condición socioeconómica de los ceramistas barceloneses del siglo XV". A: *Acti del IX Congreso Internazionale sulla Ceramica Medieval nel Mediterraneo*. Ed. de Sauro GELICHI. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2012, pàg. 461–466.

⁷⁵Josep A. CERDÀ I MELLADO. "Sobre unes ceràmiques de Manises amb llegenda gòtica conservades al Museu Comarcal del Maresme (Mataró)". A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* 11–12 (1990–1991), pàg. 499–509; Josep A. CERDÀ I MELLADO. "Un conjunt de ceràmica del segle XVI procedent de Can Xammar (Mataró, El Maresme). Campanya d'excavació de 1987". A: *Laietania: Estudis d'història i d'arqueologia de Mataró i del Maresme* 6 (1991), pàg. 157–184; Albert TELESE I COMPTE i Josep A. CERDÀ I MELLADO. "Ceràmica de procedència italiana aparecida en Catalunya". A: *Laietania: Estudis d'història i d'arqueologia de Mataró i del Maresme* 9 (1994), pàg. 291–354; Josep A. CERDÀ I

tiva arqueològica, sense fer aportacions sobre l'organització de la corporació laboral. Coincidint amb la nova atracció per l'estudi dels ceramistes, va iniciar la publicació més freqüent d'estudis sobre la producció ceràmica des de la perspectiva arqueològica, però també documental.⁷⁶

Des del punt de vista artístic, els historiadors de l'art, amb llurs articles sobre producció ceràmica, van servir per a posar les bases de la que seria l'obra de referència sobre ceràmica catalana. Andreu Batllori i Lluís Maria Lluubià, amants de la ceràmica, van publicar els seus treballs el 1949, tot marcant els estudis ceramològics catalans i hispànics. Els autors van explicitar a la introducció de l'obra que

no és la nostra intenció fer una història de la ceràmica catalana, sinó més aviat de contribuir, tan modestament com es vulgui, a fer-la possible

Però la realitat és que la seva obra va esdevenir cabdal i obra de referència pels estudis de la ceràmica catalana, de la mateixa manera que ho és la de Martín Almagro per a la ceràmica aragonesa, de Manuel Escrivá de Romaní per a la de l'Alcora, la de José Gestoso Pérez per a la de Sevilla, la de Manuel González Martí per a Paterna i Manises o la de Diodoro Vaca per a Talavera de la Reina i Puente del Arzobispo.⁷⁷ La seva importància va radicar en la

MELLADO. “La vaixel·la de pisa autòctona i la vaixel·la de pisa importada a la Barcelona dels segles XIV i XV”. A: *Del rebost a la taula: cuina i menjar a la Barcelona gòtica*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Museu d'Història de la Ciutat, 1994, pàg. 59-60.

⁷⁶Josep A. CERDÀ I MELLADO. *La ceràmica catalana del segle XVII trobada a la Plaça Gran (Mataró)*. Barcelona: Associació Catalana de Ceràmica Decorada i Terrissa, 2001; íd., “La confraria de Sant Hipòlit dels ollers, gerrers, rajolers i escudellers de Barcelona”; íd., *La loza dorada de la Colección Mascort*; Josep A. CERDÀ I MELLADO. *La loza catalana de la colección Mascort*. Torrella de Mongrís: Fundació Mascort, 2012; Josep A. CERDÀ I MELLADO. “Estudi d'una beneitera d'obra daurada, excepcional”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 108 (2013), pàg. 26-31.

⁷⁷Per a la producció aragonesa: Martín ALMAGRO BACH i Lluís Maria LLUBIÀ I MUNNÉ. *Cerámica (Aragón-Muel)*. Barcelona: [s.n.], 1952; per a l'alcorina: Manuel ESCRIVÁ DE ROMANÍ Y DE LA QUINTANA. *Historia de la cerámica de Alcora: estudio crítico de la fábrica, recetas originales de sus más afamados artífices, antiguos reglamentos de la misma*. Madrid: Forntanet, 1919; per a la sevillana: José GESTOSO Y PÉREZ. *Historia de los Barros vidriados sevillanos: desde sus orígenes hasta nuestros días*. Sevilla: La Andalucía Moderna, 1903; per a la patenera i manisera: Manuel GONZÁLEZ MARTÍ. *Cerámica del levante español, siglos medievales*. Barcelona: Labor, 1944-1952; per a la talaverana i puentenya: Diodoro VACA GONZÁLEZ i Juan RUIZ DE LUNA ROJAS. *Historia de la cerámica de Talavera de la Reina y algunos datos sobre la de Puente del Arzobispo*. Madrid: Editora Nacional, 1943.

gran diversitat de notícies històriques sobre terrissers d'arreu del Principat, de manera que va ser necessària la reedició el 1974.⁷⁸

D'ençà la reedició de l'obra de Batllori i de Llubià no s'ha avançat gaire més en les qüestions principals de la producció ceràmica barcelonina: influència dels ceramistes valencians sobre els barcelonins al segle XIV, establiment institucional d'una corporació d'ofici a principis del XV, la importància de la producció de la ciutat comtal durant el XVI, el màxim esplendor de determinades produccions locals i la seva convivència amb altres foranes durant el XVII, per arribar finalment a la depressió del sector sota el règim borbònic. Les obres que van aparèixer posteriorment, per tant, no van aportar altres aspectes que la reiteració i la síntesi del que se sabia fins aleshores.⁷⁹ No va ser fins el 1991 que Albert Telese Compte va publicar un compendi sobre la pisa hispànica, proposant noves maneres de catalogació i de nomenclatura de les formes i dels estils, així com posant a disposició dels investigadors una extensa relació bibliogràfica sobre aquesta tipologia ceràmica típicament renaixentista.⁸⁰

De manera paral·lela als estudis sobre la producció i de les tipologies ceràmiques, va ser important la tasca vers una estandardització de la qüestió terminològica. L'article d'Emerencià Roig, del 1925, al *Butlletí de Dialectologia Catalana* va significar la recuperació d'una important tradició terminològica d'un terrisser de Blanes.⁸¹ De fet, moltes de les seves definicions són les que actualment apareixen com a font de l'entrada corresponent al *Diccionari català-valencià-balear*. També va ser l'any 1925 que va veure la llum l'opuscle de Marian Burguès, del qual s'ha de destacar el fet de ser l'obra sobre terrissa més antiga escrita per un terrisser.⁸² L'interès que va suscitar la recopilació terminològica no va durar gaire. Es va haver d'esperar a principis de la dècada de 1990 per trobar noves aportacions lèxiques. Així ho va fer Julia Beltrán de Heredia, qui va proposar una terminologia concreta per a la ceràmica barcelonina, ja que, com ella va mateixa afirmar,

⁷⁸Andreu BATLLORI I MUNNÉ i Lluís Maria LLUBIÀ I MUNNÉ. *Ceràmica catalana decorada*. Barcelona: Tuebols, 1949; és més assequible la consulta de l'edició de 1974: Andreu BATLLORI I MUNNÉ i Lluís Maria LLUBIÀ I MUNNÉ. *Ceràmica catalana decorada*. 2a edició. Barcelona: Vicens-Vives, 1974.

⁷⁹Aquest seria el cas d' Alexandre CIRICI PELLICER. *Ceràmica catalana*. Barcelona: Destino, 1977; o de Maria Antònia CASANOVAS GIMÉNEZ. *La ceràmica catalana*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1983.

⁸⁰Albert TELESE COMPTE. *La vaixella blava catalana de 1570 a 1670*. Barcelona: [s.n.], 1991, pàg. 217-269.

⁸¹Emerencià ROIG I RAVENTÓS. "Col·lecció de termes recollits en una terrisseria de Blanes". A: *Butlletí de Dialectologia Catalana* 13 (1925), pàg. 47-63.

⁸²Marian BURGUÈS I SERRA. *Estudis de terrissa catalana precedits d'un preliminar sobre les bases científiques de la ceràmica*. Sabadell: Llibreria Sallarès, 1925.

el primer problema que se'ns planteja a l'hora d'estudiar aquesta ceràmica [la de cuina baixmedieval] és el de la terminologia: quin terme usem per designar cadascuna d'aquestes peces i per què.⁸³

Més recent ha estat el treball d'Alfons Romero i de Joan Rosal. Sense formació històrica, però motivats per la passió que aixeca la ceràmica, van intentar fer una síntesi de la producció estrictament terrissera d'arreu de Catalunya, però sense fer cap aportació nova al respecte.⁸⁴

Però si l'arqueologia i l'anàlisi documental han estat molt importants per a conèixer la producció ceràmica barcelonina, més recents són les aproximacions que s'han fet des de l'arqueometria. Els estudis arqueomètrics sobre ceràmica arqueològica de la Barcelona baixmedieval i moderna s'han desenvolupat en el marc del projecte *Tecnolonial*.⁸⁵ A través de la caracterització arqueomètrica i des de l'òptica de la llarga durada, han pogut identificar diferents produccions entre els segles XIII i XVIII. L'objectiu ha estat escatir els possibles canvis produïts en la selecció de les matèries primeres i així observar els canvis tecnològics.⁸⁶ Els resultats d'aquestes anàlisis han permès proposar l'ús de diferents

⁸³Julia BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO. "Terminologia i ús dels atuellers ceràmics de cuina a la baixa Edat Mitjana". A: *Del rebost a la taula: cuina i menjar a la Barcelona gòtica*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Museu d'Història de la Ciutat, 1994, pàg. 46.

⁸⁴Alfons ROMERO I VIDAL i Joan ROSAL I SAGALÉS. *La terrissa a Catalunya*. Barcelona: Brau Edicions, 2014.

⁸⁵*Impacto tecnológico en el Nuevo Mundo colonial. Cambios culturales en arqueología y arqueometría cerámica*. Per a més informació sobre el projecte: Jaume BUXEDA I GARRGIÓS. "Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Aculturació en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 5 (2009), pàg. 222-224; Jaume BUXEDA I GARRGIÓS. "Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Aculturació en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 6 (2010), pàg. 207-208; Jaume BUXEDA I GARRGIÓS. "Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Aculturació en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 7 (2011), pàg. 218-222; Jaume BUXEDA I GARRGIÓS i Marisol MADRID I FERNÁNDEZ. "Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Aculturació en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 8 (2012), pàg. 202-203; Jaume BUXEDA I GARRGIÓS i Marisol MADRID I FERNÁNDEZ. "Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Canvi cultural en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 9 (2013), pàg. 191-193; Jaume BUXEDA I GARRGIÓS i Marisol MADRID I FERNÁNDEZ. "Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Canvi cultural en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 10 (2014), pàg. 209-211.

⁸⁶Javier G. IÑÁÑEZ. "Caracterització arqueomètrica de la ceràmica vidriada decorada de

argiles vinculades a produccions ceràmiques concretes. Els tres tipus de pastes argiloses identificades presenten unes proporcions diferents en carbonats, que podrien haver estat afegits de manera voluntària o ser una característica pròpia de l'argila emprada. Segons aquests continguts han pogut identificar fins a un total de nou grups composicionals.

Pel segle XIII van identificar els grups químics A1, A2 i A3, els quals tindrien una base d'argila igual i on les diferències vindrien donades segons el contingut de calci —poc calcari, límit calcari i calcari respectivament. Aquestes estarien vinculades a la producció de pisa arcaica, d'alfàbies (A2, A3), de vaixel·la vidriada verda i de comuna vidriada (A1, A2, A3).⁸⁷ És a dir, els ceramistes tindrien la voluntat de fer unes pastes més clares per fer pisa arcaica i alfàbies i d'aquesta manera es podria reduir la quantitat d'estany de l'esmalt.⁸⁸

La pasta tipus B mostraria també quatre grups químics: B1, B2, B3 i B4. Aquesta vegada es tractaria d'un tipus d'argila diferent a l'emprada anteriorment, molt més calcària. Com succeïa en el cas precedent, els grups estarien vinculats a diferents produccions ceràmiques. La pisa decorada en verd i manganès, les alfàbies i la comuna vidriada del segle XIV i XV estarien

la Baixa Edat Mitjana al Renaixement als centres productors de la península Ibèrica". Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2007; Javier G. IÑAÑEZ et al. "Caracterización arqueométrica de los principales centros productores catalanes de cerámica mayólica de los siglos XVI y XVII". A: *Avances en Arqueometría*. Ed. de Judit MOLERA I MARIMON et al. Barcelona: Universitat de Girona, 2005, pàg. 97-107; Javier G. IÑAÑEZ, Jaume BUXEDA I GARRIGÓS i Marisol MADRID I FERNÁNDEZ. "La pisa de Barcelona: una aproximació arqueométrica al seu estudi". A: *Arqueologia medieval: revista catalana d'arqueologia* 3 (2007), pàg. 62-79; Jaume BUXEDA I GARRIGÓS, Javier G. IÑAÑEZ i Claudio CAPELLI. "La producció de ceràmica comuna vidriada del taller del carrer de l'Hospital al segle XIII a partir de la seva caracterització arqueométrica". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 5 (2009), pàg. 202-215; Roberta DI FEBO et al. "Noves dades sobre la producció de ceràmica medieval de Barcelona. La caracterització arqueométrica del taller del carrer de Carders". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 8 (2012), pàg. 150-164; Roberta DI FEBO. "La ceràmica de Barcelona entre els segles XIII i XVIII a través de la seva caracterització arqueométrica. El paper de l'anàlisi petrogràfica". Tesi doct. Universitat de Barcelona, 2015; Jaume BUXEDA I GARRIGÓS et al. "Archaeometry of the technological change in societies in contact. First examples for modern ceramics from the Crowns of Castile and Aragon". A: *GlobalPottery 1. Historical Archaeology for Societies in Contact*. Oxford: Archeopress, 2015, pàg. 3-25; Marisol MADRID I FERNÁNDEZ et al. "Ceràmica, tecnologia i transferències. Els centres productors del projecte *Tecnolonial*". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 13 (2017), pàg. 16-67.

⁸⁷IÑAÑEZ, BUXEDA I GARRIGÓS I MADRID I FERNÁNDEZ, òp. cit.; BUXEDA I GARRIGÓS, IÑAÑEZ I CAPELLI, òp. cit.

⁸⁸MADRID I FERNÁNDEZ et al., òp. cit., pàg. 21-22.

elaborades amb argiles amb alts continguts de calci per tal d'aconseguir (B1), com en els moments anteriors, unes pastes més clares.⁸⁹ Les produccions dels segles XVI a XVIII mostrarien clarament una especialització: unes argiles per a la producció de pisa i unes altres per a la de ceràmica comuna vidriada. L'augment de calcita en relació amb el grup precedent es faria servir per a la pisa decorada en blau i per a les de reflex metàl·lic durant el segle XVI (B2). Un altre augment posterior en el contingut de calci donaria pas a un altre grup químic que s'empraria en la producció de ceràmica de reflex metàl·lic durant el XVI i el XVII (B3). Al Sis-cents les pastes B2 i B3 es van anar deixant de fer servir, apareixent d'altres, com ara la B2d, B4a i B4b, corresponents a produccions de ceràmica comuna policroma, a la pisa catalana decorada en blau sobre blau, com també a les produccions d'imitació lligur *blu berettino*, i finalment, als "potets de foc", un producte especialitzat de la indústria de guerra.⁹⁰

El tipus de pasta C correspondria a la producció de ceràmica comuna vidriada. Durant el segle XVI aquesta pasta mostra un valor de calci força baixos (C1) i estaria vinculada a la fabricació d'objectes destinats al foc. També majoritàriament durant el segle XVII es faria servir aquesta pasta però amb uns continguts més alts de calci (C2) per a l'elaboració de plats amb vidrats marrons. A mesura que va avançar el segle XVII i el XVIII, el grup C2 correspondria a les produccions vidriades, com les decorades à *taches noires*.⁹¹

La caracterització arquomètrica, per tant, sembla evidenciar uns moments d'especialització de la producció ceràmica a la ciutat de Barcelona. Uns primers moments durant el segle XIII i XIV en què els terrissers intentarien imitar la producció de pisa però amb uns resultats que no arribaven a la qualitat que s'esperava. L'altre moment d'especialització correspondria amb la separació de la confraria de sant Hipòlit a principis del segle XVI. En aquest punt, els productors de pisa farien servir l'argila B, mentre que els artesans de ceràmica comuna farien servir el tipus C. Això hauria implicat, com a mínim, tres punts diferents d'extracció de la matèria primera: un de més proper, lligat al forn del carrer Hospital (tipus A), un altre de més llunyà format per altres argiles quaternàries (C) i un darrer d'argiles terciàries, riques de manera natural en

⁸⁹Jaume BUXEDA I GARRIGÓS et al. "La ceràmica de Barcelona: organització i producció entre els segles XIII i XVIII a través de la seva caracterització arqueomètrica". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 7 (2011), pàg. 192 - 207.

⁹⁰MADRID I FERNÁNDEZ et al., òp. cit., pàg. 27 - 29; Julia BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO. "Adroguers i adrogueries, tot un univers d'objectes". A: *Drogues, dolços i tabac. Barcelona, 1700*. Barcelona: Institut de Cultura de Barcelona, 2010, pàg. 206.

⁹¹MADRID I FERNÁNDEZ et al., òp. cit., pàg. 32 - 33.

calci (B), més allunyades que les anteriors dels nuclis urbans. Caldria concretar no obstant quins podrien haver estat els punts d'origen d'aquestes argiles i quin era el règim d'exploració, és a dir, si implicaria una adquisició del terreny d'on extreure-la o, si per contra, estaria lligada a un contracte de lloguer o similar.

Els treballs sobre la confraria de sant Hipòlit s'han fet des de diferents perspectives. Totes elles han permès obtenir una visió molt més àmplia de la producció ceràmica barcelonina. És a dir, han aportat informació tant sobre la vida útil de l'objecte com de les relacions simbòliques de l'objecte amb la societat del seu temps,⁹² en tant que la ceràmica

fue un soporte en el que los productores y consumidores construyeron y reconstruyeron de forma funcional y simbólica su mundo.⁹³

Però encara és necessari parar atenció als productors d'aquests objectes. Quina va ser la seva relació amb el territori, com van organitzar la seva vida laboral o com van intentar reconduir la seva situació social i econòmica mitjançant unes pràctiques matrimonials concretes.

1.2 Hipòtesi i objectius de la recerca

La investigació que es presenta ha tingut com a hipòtesi principal que com major situació de creixement i desenvolupament econòmic presenta la societat, més complexes i especialitzades són les seves produccions artesanals. A Catalunya, els períodes d'especialització en la producció ceràmica i, per tant, en la progressiva complexitat tècnica, van estar marcats per moments de creixement econòmic. La necessitat de recipients per al transport i, posteriorment, de peces amb una important càrrega socioeconòmica van motivar els processos d'especialització en la producció ceràmica.⁹⁴ Ens plantegem fer història social de la ceràmica, o dit d'una altra manera, fer servir la ceràmica com a element que ens permet conèixer el passat històric, aportant informació relativa als

⁹²CERDÀ I MELLADO, *La ceràmica catalana del segle XVII trobada a la Plaça Gran (Mataró)*, pàg. 30.

⁹³Sergio ESCRIBANO RUIZ. "Genealogía del registro cerámico alavés de época preindustrial (siglos XIV al XVII)". Tesi doct. Vitoria-Gasteiz: Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea, 2014, pàg. 476.

⁹⁴Carme BATLLE I GALLART. "L'expansió baixmedieval (segles XIII-XV)". A: *Història de Catalunya*. Ed. de Piere VILAR. Vol. III. Barcelona: Edicions 62, 1993, pàg. 119; BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO i MIRÓ i ALAIX, òp. cit.; GOMEZ FERRER, òp. cit., pàg. 35-39.

grups socials que la van consumir i d'aquells que van fer de la seva producció un mode de vida. Només a través d'una anàlisi detallada de les relacions socioeconòmiques, polítiques i culturals que ultrapassen l'objecte ceràmic es pot obtenir una veritable visió de conjunt, no només del que significava la peça concreta en la societat barcelonina, sinó també del que significava ser ceramista a la Barcelona d'època moderna.

L'objectiu principal de la recerca ha estat estudiar i analitzar el funcionament de l'estructura productiva de ceràmica barcelonina. A través dels artesans de les confraries de sant Hipòlit s'examinarà l'articulació i les relacions de Barcelona amb la resta del territori. Amb aquesta aproximació es pretén contribuir al coneixement socioeconòmic, polític i cultural d'aquest col·lectiu dins el marc de Barcelona com a ciutat gremial. No es pretén entrar en el debat sobre l'eficàcia o la perversitat de les confraries laborals durant l'època moderna, sinó aportar la visió de la nova historiografia europea del Retorn gremial. S'ha intentat formular i establir un ordre jeràrquic en els criteris i les qualitats bàsiques que configuren socialment els artesans de l'argila de Barcelona durant l'època moderna i a través d'aquesta aproximació contribuir al coneixement del món del treball i de l'articulació territorial catalana. Tot i que van existir diferents centres productors de ceràmica al Principat —com ara Reus, La Selva del Camp, Vilafranca del Penedès, Quart o Malgrat de Mar—,⁹⁵ Barcelona va funcionar com a veritable centre vertebrador i articulador de la producció ceràmica catalana.

Quant als objectius concrets, la recerca ha girat al voltant de quatre qüestions que hem considerat cabdals. El primer objectiu fa referència a la constatació a la documentació barcelonina de la presència dels terrissers i de la progressiva complexitat en la producció ceràmica. En tant que producció artesanal preindustrial, hem partit de la hipòtesi que la seva presència a la documentació conservada dels segles d'època moderna hauria de ser rellevant. Tal i com va postular Pere Molas, la feina d'arxiu hauria de permetre resseguir la progressiva heterogeneïtat de la terrisseria barcelonina a través de diferents fonts —des de les pròpies de la corporació a les notariales, passant per

⁹⁵Luisa VILASECA BORRÁS DE PALLEJÁ. *Los alfareros y la cerámica de reflejo metálico de Reus de 1550 a 1650*. Reus: Edicions Rosa de Reus, 1964; Jordi ROIG I BUXÓ, Josep Antoni MOLINA I VALLMITJANA i Joan-M COLL I RIERA. “Els escudellers i la producció ceràmica de Vilafranca (segona meitat del s. XVI–primera meitat del s. XVIII)”. A: *Miscel·lània penedenc* 20 (1994), pàg. 697-648; Santiago ALBERTÍ I GUBERN. “El llibre de la confraria dels ollers de Quart”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 44 (1990), pàg. 35-39; Narcís SOLER MASFERRER. “El llibre dels terrissers de Quart o de la Confraria de Santa Justa i Santa Rufina”. A: *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* 52 (2011), pàg. 595-628.

les municipals i les reials—, ja fos a través de la preocupació per les qüestions tècniques, com per les internes de la corporació i del col·lectiu socioprofessional. Si les propostes arqueomètriques han aportat una possible interpretació de la producció terrissera a la capital del Principat, calia contrastar-les amb la documentació d'arxiu existent per tal d'afirmar-les, contradir-les o matisar-les.

El segon objectiu se centra especialment en la qüestió tècnica i quin va ser el paper dels terrissers, en tant que agents socials, polítics i econòmics. Ens hem preocupat d'analitzar i d'estudiar el paper dels actors polítics i socials en el procés de complexitat tècnica de la producció durant els segles XVI a XVIII. Ens hem preguntat com va ser l'aprovisionament de matèries primeres, tant per a l'elaboració de la pasta com per a la posterior decoració. El canvi d'argiles implicaria una dedicació de la matèria primera a determinades produccions ceràmiques. Aquest fet, per tant, comportaria i caracteritzaria un dels processos de complexitat tècnica en la producció ceràmica. L'ús d'argiles determinades coincideix amb l'explotació d'afioraments del Pliocè del Pla de Barcelona durant el segle XVI, situats a les rodalies de la ciutat de Barcelona, a l'antic camí ral que unia la ciutat de Barcelona amb Manresa. També hem volgut analitzar la importància de la situació i ubicació dels terrissers a la trama urbana barcelonina, tant dels obradors com dels forns i dels llocs de residència. La presència a un determinat quarter o barri de la ciutat acabaria per dotar els artesans d'una manera de relacionar-se amb el seu entorn, creant i recreant una identitat concreta. La constatació de tallers a l'interior de la ciutat, a més, permetria analitzar quins serien els mecanismes que farien servir els terrissers per garantir la pervivència del taller durant diferents generacions. Però la mera ubicació a una determinada zona de la ciutat no forjaria la identitat dels artesans. En aquest procés també tindria molt a veure l'aprenentatge i el mestratge, en tant que mecanismes a través del qual la corporació de terrissers garantiria la transmissió del capital simbòlic, però també el control i la restricció d'accés a la confraria d'ofici.

El tercer objectiu que ens hem plantejat ha estat identificar possibles mecanismes de mobilitat social. Els ceramistes van dur a terme diferents pràctiques que permetrien l'estabilitat i la cohesió social dins la pròpia corporació creant una elit, però també una promoció cap a altres estaments superiors, especialment al dels mercaders. Unes pràctiques que passarien sovint per una política matrimonial concreta que garantís la pervivència de l'obrador en mans de la mateixa família, però també la integració de terrissers nouvinguts. D'aquesta manera es teixirien unes xarxes d'interdependència que permetrien la consolidació de l'ofici a Barcelona davant l'arribada constant d'altres objectes

ceràmics d'altres indrets de la Mediterrània occidental.⁹⁶ L'apropament als capítols matrimonials hauria de permetre evidenciar un determinat estatus socioeconòmic, el qual ens hem proposat reconstruir a través de l'estudi de les quantitats dotals.

El quart objectiu resulta derivat de la corporació de terrissers. Les agrupacions d'ofici durant l'edat mitjana i l'època moderna van rebre el nom de confraries, tal i com s'ha apuntat. Unes organitzacions que emparades sota el patrocini i la protecció d'un determinat sant articulària la producció preindustrial. Les ordinacions fundacionals de la confraria de sant Hipòlit dels terrissers de Barcelona posaven de manifest que la qüestió religiosa i assistencial era principal. Per aquest motiu, hem volgut realitzar una primera aproximació a la devoció a Sant Hipòlit i a les Santes Justa i Rufina, garants dels oficis terrissers de Barcelona, i la participació dels artesans en les manifestacions religioses. La incorporació del culte a les santes sevillanes ens hauria de permetre donar una dimensió més àmplia que la simplement local per a entendre el culte patronal, i que apuntarien cap a una possible progressiva castellanització. La preocupació per la transcendència i la cura dels malalts, de les vídues i dels orfes eren aspectes que cohesionaven el col·lectiu i, en aquest sentit, els testaments ens podrien donar informació rellevant sobre el lloc d'enterrament i la pràctica pietosa i benèfica dels testadors.

Per tal de poder obtenir dades complementàries que poguessin permetre l'establiment d'una comparació amb diferents indrets de la Mediterrània, varem realitzar una estada de recerca a la ciutat de Florència. A la Toscana, des de fa uns anys s'ha estat treballant la producció majòlica a través de la restes arqueològiques i des de la perspectiva documental. La figura més representativa d'aquesta recerca arqueològica ha estat la del professor Guido Vannini, director del *Laboratori di Archeologia medievale* i membre del *Dipartimento di Storia, Archeologia, Geografia, Arte, Spettacolo* de la *Università degli Studi di Firenze*. El professor ha estat el més important dels exponents en arqueologia florentina i també un gran coneixedor de la producció de ceràmica toscana, tal i com han demostrat els seus estudis morfològics, que han combinat la informació arqueològica amb les fonts escrites (especialment el cadastre i documentació notarial i fiscal) i la iconografia. Per aquest motiu, es va considerar que era necessària una formació en les fonts florentines sota

⁹⁶GARCÍA-OSÉS, òp. cit.; Julia BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO i Núria MIRÓ i ALAIX. "El comerç de ceràmica a Barcelona als segles XVI–XVII: Itàlia, França, Portugal, els tallers del Rin i Xina". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 6 (2010), pàg. 14-91.

el mestratge del professor Vannini.⁹⁷

1.3 Les fonts documentals

En tant que recerca transdisciplinar, la recerca documental ha estat força àmplia i ha significat la consulta de diferents arxius i tipologies documentals. Totes elles han proporcionat informació relativa al funcionament intern de la corporació i a les relacions que va establir el col·lectiu amb el Consell de Cent. La recerca es va començar a la Biblioteca del Museu de la Ceràmica de Barcelona (BMCB) i posteriorment es va complementar amb la documentació de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), seguint les recomanacions de Prim Bertran als anys vuitanta, qui va afirmar amb encert que serien necessàries per apropar-nos millor a la realitat i al dinamisme dels artesans de la Barcelona de l'època moderna en general i dels terrissers en particular.⁹⁸ La feina d'arxiu es va complementar amb la documentació municipal de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB) i amb la judicial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). A més, s'ha dut a terme consultes a altres centres de documentació i que han aportat informació en menor mesura, com ara els fons de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona (ACB), de la Biblioteca

⁹⁷Guido VANNINI et al. "Produzione ceramica e mercato nel 'mediovaldarno fiorentino' fra tradizione medievale e innovazione rinascimentale". A: *La ceramiche di età medievale e moderna di Roma e del Lazio*. Ed. de Elisabetta DE MINCIS i Gabriella MAETZKE. Roma: Edizioni Kappa, 2002, pàg. 18-60; Guido VANNINI, Marta CAROSCIO i Angelica DEGASPERI. "Dalla maiolica all'ingobbiata: il vasellame da tavola nella Firenze rinascimentale. Il contributo dello scavo di Cafaggiolo". A: *Faenza* 91 (2005), pàg. 39-78; caldria destacar també les aportacions de Marta Caroscio, deixeble del professor Guido Vannini: Marta CAROSCIO. "La transizione fra Medioevo e Rinascimento e l'impiego del blu nelle smaltate basso medievale italiane. Materie prime e luoghi di approvvigionamento: fonti scritte e analisi archeometriche a confronto". A: *Atti XL Convegno Internazionale della Ceramica*. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2007, pàg. 193-204; Marta CAROSCIO. "*Orciolai, fornaciari, stovigliari e scodellari*: strutture produttive e regolamenti urbani nella Firenze tardomedievale". A: *Atti XLII Convegno Internazionale della Ceramica*. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2009, pàg. 171-179; Marta CAROSCIO. *La maiolica in Toscana tra Medioevo e Rinascimento. Il rapporto fra centri di produzione e di consumo del periodo di transizione*. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2010; Marta CAROSCIO. "Alcune considerazioni su produzione e circolazione delle ceramiche da mensa in area valenziana fra XI e XV secolo". A: *Pensare/classificare: studi e ricerche sulla ceramica medievale per Graziella Berti*. Ed. de Sauro GELICHI i Monica BALDASSARI. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2010, pàg. 85-93; Marta CAROSCIO. "Raw materials, transmission of know-how and ceramic techniques in early modern Italy: a mediterranean perspective". A: *History of Technology* 32 (2014), pàg. 107-130.

⁹⁸Prim BERTRAN ROIGÉ. "La ceràmica decorada del gòtic a Catalunya". A: *La ceràmica medievale nel Mediterraneo Occidentale*. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 1986, pàg. 228.

de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona (BICAB), de la Biblioteca de Catalunya (BC), de la Biblioteca Nacional de España (BNE)⁹⁹ o al fons de Reserva de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona (BUB), on s'ha pogut localitzar un lligall fins aleshores inèdit sobre els gerrers barcelonins de principis del segle XIX.¹⁰⁰ A continuació es relacionen les biblioteques i arxius consultats, destacant les tipologies documentals.

BIBLIOTECA DEL MUSEU DE LA CERÀMICA DE BARCELONA (BMCB)

Format per un petit fons antic, encara es conserva informació de la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers. A més del llibre renovat de la corporació, s'han pogut consultar altres documents solts relacionats amb la producció terrissera.

Llibre consular La divisió dels terrissers a principis del segle XVI va comportar la coexistència de dues corporacions molt similars. A la que correspon el llibre consular és la dels ollers, gerrers i rajolers de Barcelona. La seva consulta ha estat imprescindible per conèixer el funcionament de la corporació fins al moment de l'escissió l'any 1531. La documentació posterior que s'hi conserva pertany al col·lectiu dels ollers, dels gerrers i dels rajolers. Sabem que la corporació d'escudellers també va generar un llibre d'administració, però no se n'ha conservat més que uns folis solts.¹⁰¹

ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCELONA (AHPB)

El treball a l'AHPB es tradueix en el buidat d'una selecció de dinou notaris, la qual cosa ha significat la consulta de més de 453 protocols (Taula 1.2). A la selecció de notaris cal afegir la consulta aleatòria d'altres, dels quals s'han fet servir protocols solts, principalment els llibres de capítols matrimonials i de testaments. La distribució cronològica de les notaries emprades permet observar una preeminència dels segles XVI i XVII.

Actes de Consell Formada per un gran nombre de documents, la informació que s'ha pogut extreure d'elles implica des de les eleccions dels càrrecs de la corporació a la presa de decisió en matèria laboral, com ara l'establiment de determinades pràctiques en la mestria, o econòmica, com ara l'increment de diferents taxes.

⁹⁹De la BICAB, de la BC i de la BNE s'han pogut aconseguir diferents alegacions judicials.

¹⁰⁰BUB. Manuscrits, 2010, 1818–1835.

¹⁰¹AHCB. Gremis, Especials, 56-1, Escudellers.

1. INTRODUCCIÓ

Notari	Anys	Núm. prot.
Bartomeu Torrent	1488–1515	18
Lluís Carles Mir	1491–1517	9
Benet Joan	1492–1542	17
Rafel Puig	1522–1547	9
Francesc Pedralbes	1562–1599	34
Francesc Aquiles (major)	1578–1598	15
Maties Pastor	1586–1606	26
Galceran Francesc Devesa	1588–1605	22
Pere Lluñell	1604–1648	16
Francesc Pastor	1622–1657	23
Francesc Reverter	1637–1684	22
Josep Galcem	1626–1650	14
Francesc Lentisclà	1639–1685	39
Ramon Vilana Perles	1656–1697	40
Josep Güell	1671–1710	34
Francesc Topí Comes	1686–1725	24
Pere Pau Pujol	1698–1748	29
Antoni Comelles (major)	1722–1777	37
Josep Ricart	1766–1803	25
<i>Total</i>	<i>1488–1803</i>	<i>453</i>

Taula 1.1: Relació de notaris que formen la mostra d'estudi, identificant la forquilla cronològica i el nombre de protocols de cada notari.

Segle	Notaris			Protocols		
	Selec.	Alea.	Total	Selec.	Alea.	Total
XV	2	4	6	27	6	33
XVI	6	35	41	123	58	181
XVII	7	30	37	188	53	241
XVIII	4	5	9	115	14	129
<i>Total</i>	<i>19</i>	<i>74</i>	<i>93</i>	<i>453</i>	<i>131</i>	<i>584</i>

Taula 1.2: Comparació entre el nombre de notaris i de protocols notariaus buidats de manera sistemàtica (Selec.) amb aquells dels quals només s'han consultat alguns llibres de manera puntual (Alea.).

Afermaments Els contractes d'aprenentatge ens han permès obtenir informació de caràcter laboral i sobre les condicions de vida dels joves. A més, hem pogut resseguir les quantitats monetàries i altres productes que rebien en finalitzar la seva formació.

Capítols matrimonials Ens han aportat informació relativa a la procedència geogràfica dels terrissers, així com l'origen familiar i el nivell socioeconòmic, el qual s'ha pogut analitzar tot i les seves limitacions gràcies a l'estudi dels dots atorgats.

Contractes Hem considerat contractes aquelles documents signats de manera bilateral per formar societats o companyies que permetessin la producció o la venda del producte. Podríem distingir, per tant, acords per a l'adquisició de matèries primeres (argila, vernís o pigments) com també contractes de compra-venda de productes ja finalitzats. També hem considerat documentació contractual aquella que feia referència a l'establiment emfitèutic o una relació d'arrendament, tant de residències particulars com d'obradors.

Encants La subhasta pública ha permès observar la diferència entre el valor relatiu dels béns inventariats i el valor final. Hem pogut identificar com molts dels compradors formaven part del cercle socioprofessional del traspasat, del qual adquirien els estris de l'obrador, però també l'obra per finalitzar.

Inventaris Juntament amb els testaments i els encants, han format el conjunt documental més adient per poder observar el nivell adquisitiu del grup de terrissers. Hem pogut identificar les relacions dels béns mobles com també les relacions d'escriptures de propietats urbanes i de fora de la ciutat que posseïen i les pensions i censals que rebien o havien de pagar. A més de les cases, sovint hem pogut identificar l'obrador i el forn, amb la relació de les quantitats de peces de ceràmica cuites, les crues, les pintades i els estris necessaris per treballar-les.

Mestries Sovint vinculades a les Actes dels Consells, les mestries han permès resseguir les pràctiques habituals en l'adquisició del grau superior en l'ofici. A través d'elles s'han pogut identificar les característiques pròpies de cadascuna de les corporacions terrisseres, així com reconstruir aquest ritual.

Procures Aquesta tipologia documental ens ha servit per poder constatar l'activitat econòmica i les relacions comercials dels ceramistes de Bar-

celona amb altres individus de la ciutat, molt especialment en aquelles en que queda explicitat el motiu pel qual s'atorga el poder. En el cas dels terrissers, els motius per fer procures implicaven majoritàriament assumptes judicials o de gestió de propietats.

Testaments De la mateixa manera que els capítols matrimonials, els testaments ens han proporcionat informació relativa als lligams familiars i les construccions de xarxes. Encara més, ens han permès identificar el nivell econòmic dels testadors, especialment prenent com a referència els llegats familiars. Sovint ens han proporcionat informació sobre béns patrimonials i el drets que tenien sobre ells.

ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA (AHCB)

La recerca a l'arxiu històric de la ciutat ha tingut com a principal objectiu el buidat de diferents fons que permetrien obtenir informació sobre el paper de les autoritats locals en la producció ceràmica, així com la documentació generada per les pròpies corporacions laborals, custodiades al fons gremial.

Registre de deliberacions Formada pels llibres d'actes del Consell de Cent, la seva consulta com també la dels Llibres del Consell ha permès observar, entre altres aspectes, la regulació de producció ceràmica i la seva protecció envers la importada. S'hi recullen les apel·lacions per part dels síndics de les dues confraries terrisseres per a diferents qüestions, com ara l'augment de les taxes de mestria. Es complementa amb les Boses de deliberacions, que contenen nombrosos comentaris i documents relacionats amb altres sèries documentals del mateix arxiu, atès que recopila les anotacions prèvies a les reunions i a la redacció definitiva de les deliberacions del Consell.

Registre d'ordinacions Es tracta de la tipologia documental que ha permès resseguir les diferents ordinacions del Consell de Cent en relació la producció ceràmica de Barcelona des de mitjans segle XV fins al segle XVII. Complementen aquestes sèrie les d'Ordinacions especials o generals.

Processos de la visita Format pels expedients de les inspeccions a la institució municipal, a través d'elles s'ha pogut observar les relacions establertes entre els corporacions terrisseres de la ciutat, així com els conflictes incoats entre elles i la participació arbitral del Consell de Cent.

Fogatge Formada per les còpies i fragments de fogatjaments d'època moderna, també s'inclouen en aquesta sèrie tot un seguit de padrons militars

que ens han proporcionat una bona quantitat de noms d'ollers, de gerers, d'escudellers i de rajolers. A més a més, han facilitat les ubicacions de residència.

Insaculacions Aquesta sèrie està formada pels Llibres d'ànimes de les insaculacions, que recullen les llistes de noms de les persones elegibles per a càrrecs municipals mitjançant sorteig, des del segle XV fins al 1713. La seva consulta ha estat útil perquè ha permès resseguir personatges relacionats amb el món de la ceràmica al consistori barceloní i la seva promoció social.

Cadastre Juntament amb la sèrie Fogatges, el buidat del barri de Framenors ha permès ubicar sobre el plànol de Barcelona els terrissers, així com també els seves propietats immobiliàries, ja sigui els obradors o els llocs de residència. Gràcies a la continuïtat durant el segle XVIII, hem pogut identificar permanències i canvis en la situació d'aquest col·lectiu en determinades zones de la trama urbana.

Llicències d'obres Catalogades a la secció Cúria del Veguer, els expedients de permisos d'obres han donat informació sobre les intervencions a obradors del barri de Framenors, aportant dades sobre el seu estat arquitectònic i les obres de millora que s'havien de realitzar després de la inspecció ocular d'un mestre de cases i d'un fuster. Alguns d'ells inclouen el cost final de la intervenció.

Fons notarial S'ha pogut ampliar la documentació de l'AHPB gràcies a les sèries d'inventaris, de testaments i de contractes de tota índole que s'hi conserven.

Fons gremial Tot i que la documentació gremial relacionada amb els terrissers és escassa comparada amb la d'altres corporacions, s'ha pogut complementar i ampliar la documentació obtinguda de la BMCB. Caldria destacar la consulta de la sèrie Cadastre-Memorial, que no l'hem vista referenciada com a fons útil per al coneixement de la situació dels gremis i les seves al·lacions al Cadastre.

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ (ACA)

En tant que activitat manufacturera barcelonina, les evidències documentals que s'han pogut consultar a l'ACA no s'han centrat en el paper de l'administració reial en la producció terrissera, sinó en la gestió de les relacions humanes.

Reial Audiència La consulta d'aquest fons i especialment la sèrie Plets Civils ha permès obtenir un bon nombre de causes judicials en les quals a alguna de les parts formava part del gremi de ceramistes. Els plets estaven motivats per diferents qüestions i no sempre relacionats amb la producció, com ara el pagament de censos.

Consell d'Aragó De forma puntual, s'han consultat alguns memorials de terrissers que demanaven al monarca el privilegi de poder ascendir socialment i mudar d'estament. Aquestes breus notícies han permès reconstruir la mobilitat de la família Mestre i molt especialment d'Hipòlit, un dels seus membres més destacats.

1.4 Metodologia

Per tal de dur a terme els objectius plantejats, en primer lloc s'ha dut a terme l'anàlisi i l'estudi de les fonts. La primera presa de contacte amb la documentació en l'àmbit de la terrissa el vàrem tenir consultant les fitxes de l'arxiver Madurell. Es tracta de la recopilació de notícies sobre diferents aspectes de la societat, de l'economia i de la cultura de la població barcelonina. A mode de regest, l'autor va apuntar les dades que després li permetrien classificar la informació segons oficis, per qüestions familiars o segons institucions religioses i polítiques. Les dades identificatives fan referència a la classificació antiga dels fons notariaus, de manera que després de buidar cadascuna de les fitxes que vam considerar relacionades amb la nostra recerca, vam procedir a transformar els topogràfics antics als actuals per tal de poder consultar-les. L'adequació dels topogràfics va donar com a resultat un llistat de notaris els quals vàrem decidir treballar de manera detallada les dinou notaries més reiterades (Taula 1.1).

La recopilació de les dades es va dur a terme en un primer moment a través de fitxes de paper de mida A6. Dissenyades per ser classificades en ordre cronològic i per estar identificades per l'acrònim de l'arxiu i el topogràfic de la sèrie corresponent, les notes preses resumeixen el contingut més rellevant de la font. La feina d'arxiu ha donat com a resultat la creació d'un fitxer manual format per més de 3.000 fitxes en paper. Complementant les notes manuals, es va procedir a fotografiar aquells documents que vàrem considerar rellevants, ja fos pel contingut singular, per l'aparició de signatures al segle XVIII —la qual cosa ens permetria fer-nos una idea de la formació en escriptura dels terrissers—, o per qüestions més pragmàtiques, com ara problemes en la comprensió cal·ligràfica.

El fet de gestionar informació procedent de cinquanta tipologies documentals (Taula 1.3), tan diverses i amb unes característiques diplomàtiques tant diferents, ens va obligar a haver de crear un catàleg de dades prou ampli. Per homogeneïtzar-lo vàrem optar per dissenyar un inventari amb la seqüència *Tipologia documental – Data cronològica – Data tòpica – Regest – Comentaris1 – Comentaris2 – Arxiu – Fons/Topogràfic – Sèrie/Subfons – Fol./Doc.* (Figura 1.1). El catàleg es va dissenyar per anar introduint totes les informacions, diferenciant-les segons les tipologies documentals (Taula 1.3).

Així, mentre que els primers camps eren concrets i comuns, com també els darrers, els de *Comentaris1* i de *Comentaris2* es van haver d'anar adaptant segons la tipologia documental (Taula 1.3). Per tal de poder realitzar un tractament amb les dades quantitatives de què hem disposat, posteriorment vàrem haver de desglossar les tipologies documentals *Afermaments, Capítols matrimonials, Mestries* i *Testaments* amb una base de dades pròpia per a cadascuna d'elles.

La introducció en noves maneres de gestionar la informació d'arxiu diversa per tal que tota la documentació pogués estar interrelacionada, ens va dur a entrar en contacte amb la creació de dades cartesianes o relacionals,¹⁰² que permeten crear un veritable teixit de taules lligades entre elles. Malauradament, els compromisos amb la finalització de la investigació, així com la necessitat d'una formació molt més aprofundida a impedit una posada en pràctica d'una proposta de base de dades relacional per a treballar fonts de naturalesa diplomàtica diversa i que poden permetre un millor coneixement dels agents socials, econòmics, polítics i culturals. D'aquesta manera es podria oferir una eina més potent per a investigacions posteriors.

La perspectiva urbanística de la recerca va comportar la necessitat de treballar amb mapes tant antics i fidels com s'ha pogut. En aquest sentit hem reconstruït digitalment el plànol de la ciutat de Barcelona elaborat per Joseph Cardoso a principis del Set-cents.¹⁰³ Aquesta ha estat la base sobre la qual hem anat posteriorment ubicant els obradors o els llocs de residència dels terrissers, especialment per a la ciutat dels segles XVI i XVII. La implantació del Cadastre i una descripció molt més acurada de la realitat immobiliària de la ciutat ens va portar a treballar amb els plànols que va aixecar Miquel Garriga i Roca,¹⁰⁴ seguint el mateix procediment que amb l'anterior. Aquest tracta-

¹⁰²Carles FRANQUESA I NIUBÒ. *Bases de dades cartesianes*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2015.

¹⁰³Albert GARCÍA ESPUCHE i Manuel GUÀRDIA BÀSSOLS. *Barcelona 1714–1940: 10 planos històrics*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1992, plànol 1.

¹⁰⁴Es poden consultar tots els quarterons aixecats per Garriga i Roca a la pàgi-

1. INTRODUCCIÓ

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
ID	Tipologia documental	Data cronològica	Data tòpica	Regest	Comentaris1	Comentaris2	Axíu	Fons / Topogràfic	Serie / Sublons	Fol·lido
2254	Capítols matrimonials	1572-07-19	Barcelona	Capítols matrimonials entre Gaspar Puig, escudeller, i Antònia, donzella	Gaspar Puig fa carta dotal i escriu de 30ll. Gaspar Puig i Antònia prometen que es casaran. Ares: 25ll. Fiadors: Baltasar Virnjoles, escudeller, i Macià Melja, pagès, de Sant Just Desvern.	Antònia, 25-20 anys; filla de Gaspar Oliveres, pagès, de Sant Just Desvern, i d'Angela, difunts; germana de Gaspar Oliveres, pagès; aporta en dot 20ll. llegades per la seua mare al darrer testament. Antònia fa definició d'herència.	AHPB 403/75		Pere Mambra	
2255	Capítols matrimonials	1581-02-01	Barcelona	Capítols matrimonials entre Joan Llagostera, rajoler, i Angela Cimenca, donzella.	Joan Llagostera fa carta dotal i escriu de 40ll. Joan Llagostera i Angela Cimenca prometen que es casaran. Ares: 50ll. Fiadors: Antic Fuster, assaionador, i Arcisi Cermiur, majordom del mon. Valldonzella.	Angela Cimenca, filla de Manant Colmell, mercer, de Manresa, i d'Elisabet Avallana, difunts; assistida per la seua àvia Anna i per Bernat Aymetich, aporta en dot 30ll. 80ll de l'heretat de Joana, muller d'Antoni Novales, mercader, en tant que HU del darrer testament (veu: Pere Mambra, 1580, ago. 22), i 10ll en robes i mobles.	AHPB 403/76		Pere Mambra	
2256	Examen	1727-03-30	Barcelona	Examen de Felik Viver, fill de Pau Viver, gerent, de Matarió, difunt, i de Mariàngela.	Prohoms: Jaume Alemany; Josep Barca, Francesc Guardià, Clavari; Francesc Moè Credencier: Jaume Boix Examinadors: Francesc Moè, Jaume Boix, Josep Moxellós; Francesc Amat, Josep Jaumar. En presència d'Antoni Burgada, alguatzir.	Padri: Josep Moxellós Felik Viver es admet mestre. Felik Viver admet els estatus i paga 8ll per ser fill de mestre, pagats al clavari. Felik Viver accepta ser l'andador de la cort i aia seguint la decisió del consell de l'11-jul-1726 en què s'acordà que l'últim mestre incorporat fés d'andador Felik Viver accepta, en tant que mestre nou, portar i obrir la processó del misteri de la contraria dels Srs. Dolors de Maria el Diumenge de Rams; seguint la decisió del consell del 2-mar-1681. Felik Viver promet pagar els tallis. Testimonis: Joanot Ferrer, jove gerent.	AHPB 344/11		Sever Puigol	203v-204v
2257	Examen	1727-03-25	Barcelona	Examen de Josep Jaumar, 25-24 anys; fill de Josep Jaumar, gerent, i de Francesca	Prohoms: Jaume Alemany; Josep Barca, Francesc Guardià, Clavari; Francesc Moè Credencier: Jaume Boix Examinadors: Francesc Moè, Jaume Boix, Josep Moxellós; Francesc Amat, Sever Viladomat (abs.); Josep Jaumar (padri). En presència d'Antoni Burgada, alguatzir.	Padri: Josep Jaumar, el pare. Josep Jaumar és admet mestre. Josep Jaumar admet els estatus i paga 8ll per ser fill de mestre, pagats al clavari. Josep Jaumar accepta ser l'andador de la cort i aia seguint la decisió del consell de l'11-jul-1726 en què s'acordà que l'últim mestre incorporat fés d'andador Josep Jaumar promet "que tots los diumenges anirà personalment en las casas	AHPB 344/11		Sever Puigol	193-194

Figura 1.1: Fragment del catàleg de dades elaborat per a l'organització i la gestió de la informació.

Tipologia documental	
Acord	Establiment
Acta	Examen
Afermament	Factura
Al·legació	Fogatge
Albarà	Goigs
Època	Insaculació
Assignació	Inventari
Bateig	Jurament
Cadastre	Llicència d'obres
Capbreu	Lloguer
Capítols matrimonials	Matrimoni
Censal mort	Memorial
Certificat	Nòlit
Cessió	Nomenament
Comptes, llibre	Ordinació
Concòrdia	Privilegi
Condonació	Procés
Contracte	Procura
Crida	Requisició
Debitori	Retribució
Defunció	Sentència
Donació	Súplica
Encant	Testament
Esposalles	Venda
Estatuts	Violari

Taula 1.3: Relació de tipologies documentals treballades.

ment ha donat com a resultat una primera aproximació a la reconstrucció del barri 2 del Cadastre, articulat entorn el carrer dels Escudellers.

La representació gràfica de les relacions socials que establiren els terrissers s'ha pogut dur a terme amb GenoPro[®] (versió 3.0.1.2). Es tracta d'un programa que és força habitual en altres àmbits de les Ciències Socials i que permet una reconstrucció de les unitats familiars i dels seus vincles, tant a nivell vertical com, especialment, en horitzontal. En aquest sentit, han estat diverses les investigacions que han emprat aquest programa, com ara les coordinades pel professor Francisco Chacón Jiménez a la Universidad de Murcia.¹⁰⁵

1.5 Estructura de l'estudi

L'estudi realitzat s'ha estructurat seguint els grans objectius que ens hem proposat, un per a cada part. El primer objectiu, que s'ha considerat transversal a la recerca, no disposa d'un capítol propi. La introducció precedeix al desenvolupament de la recerca, que queda articulada en tres blocs.

La primera part està formada per sis capítols que comparteixen el fet que tracten qüestions vinculades amb les relacions laborals dels terrissers barcelonins. El capítol dos presenta la realitat de la distribució d'aquest sector socioeconòmic a la trama urbana de Barcelona a través dels fogatges baix-medievals, de padrons militars, de nòmimes i del Cadastre. La ubicació del lloc de residència d'aquests artesans, que és la informació que ens aporten les fonts, s'amplia amb les situacions dels obradors i dels forns dins la Barcelona d'època moderna. El capítol tres s'endinsa en el món laboral dins el propi obrador, especialment en la qüestió de l'aprovisionament de les argiles, posant de manifest els diferents indrets del Pla de Barcelona des d'on aquest col·lectiu les feia portar. El capítol quatre reprèn l'abastiment de les matèries primeres, però aquesta vegada de les que serien necessàries per ennoblir la terra cuita, ja fos l'alcofol o galena, el plom per fer el vidriat, o el safre o blau per a la típica decoració de la pisa catalana del segle XVII. El capítol cinc correspon als primers moments de la producció i, especialment, de la formació a les futures generacions dels diferents oficis terrissers, realitzant una primera radiografia sociològica de l'aprenent a través de qüestions com ara l'edat, la durada de l'afermament, l'origen geogràfic i social, els compromisos de les dues parts (aprenents i mestres) i la remuneració final. El darrer, el capítol sis, s'endinsa

na *Barcelona, darrera mirada* [online]. [darrera consulta: juny 2018]. Disponible a: <<http://darreramirada.ajuntament.barcelona.cat/>>.

¹⁰⁵Familias e individuos: patronos de modernidad y cambio social (siglos XVI–XXI. [darrera consulta: juliol 2018]. Disponible a: <familiaseindividuos.com>.

en la trajectòria dels fadrins per arribar al grau superior de l'artesanat, el mestratge, i, de manera més destacada, el desenvolupament d'un examen.

La segona part de l'estudi agrupa les qüestions relatives a la realitat social dels terrissers barcelonins. El capítol set s'observa com aquests artesans van formalitzar algunes estratègies per a transmetre l'obrador a les generacions posteriors, parant atenció a dues nissagues d'escudellers, els Passoles i els Rocamador. El capítol vuit reconstrueix les polítiques matrimonials que van practicar els ceramistes, tant amb famílies dins dels sector productiu com amb famílies externes, a través de les quals hem resseguit la mobilitat social d'aquests artesans. El capítol nou pren com a punt de partida aquest procés d'incardinació i es planteja com a través de les quantitats dotals es podria proposar un classificació social de l'artesà barceloní.

La tercera part agrupa les mostres de religiositat que van establir aquests actors socials, és a dir, com articulaven la qüestió religiosa i assistencial. El capítol deu estudia la devoció a sant Hipòlit i a les santes Justa i Rufina entre els terrissers, així com ressegueix la ubicació de les capelles que haurien servit com a espai que articularien aquest grup social abans dels trasllat a les cases comunes, a les seus civils. El darrer capítol, el capítol onze, realitza una primera aproximació a la vessant assistencial de la corporació de sant Hipòlit, ja sigui a través del darrer comiat als confreres, de la cura de les seves vídues i dels orfes, i també de la protecció i de la cura als malalts.

Part I

L'organització de la producció terrissera

Capítol 2

Localització dins la ciutat, artesans i obradors

*habitarent in vico dels Tallers,
prope dictam Ecclesiam de Natzareto
et alii habitarent in vico per quem itur
des de la Rambla ad plateam
de'n Campredó*

— BNE. PORCONES/25/43, 1629.

La distribució dels ceramistes a la trama urbana de Barcelona no ha estat un aspecte de la producció terrissera que hagi merescut més interès per la bibliografia. De fet, els estudis ceramològics sempre han recorregut a determinats tòpics per a justificar la presència de terrissers en una o altra determinada zona de la ciutat. A mitjans segle XIX Andreu Pi i Arimon recordava a la seva obra sobre Barcelona, com ho havia fet en seu moment Antoni de Capmany, que la corporació de ceramistes era una de les més antigues que existien a la ciutat i que la seva localització va experimentar algunes modificacions al llarg de la història.¹ De fet, l'autor, rememorant per què el carrer dels Escudellers tenia aquest nom, explicava que

los alfareros tenían, como quien dice, pegados sus talleres á las primitivas murallas en toda la extensión mediante entre la calle Ancha y la memorada Puerta [de Trentaclus], y esto dió ocasión á que la calle actual [dels Escudellers] tomase el nombre por el

¹CAPMANY, òp. cit., vol. I, 3a part, pàg. 69; Andrés Avelino PI Y ARIMÓN. *Barcelona antigua y moderna descripción e historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días*. Vol. II. Barcelona: Imp. de Tomàs Gorchs, 1854, pàg. 105.

que se le conoce actualmente. Después del último ensanche de Barcelona los alfareros se trasladaron á la de Tallers.²

La descripció, breu i concisa, ens aporta la possibilitat d'un trasllat de la zona productiva inicial, entorn al carrer dels Escudellers, cap al nord del Raval "después del último ensanche de Barcelona", és a dir, després de construir les darreres muralles de la ciutat durant el segle XIV.³ El moviment de la producció implicaria, per tant, el trasllat d'artesans cap a aquesta zona, deixant totalment buits els barris o quaters d'origen de productors de ceràmica. Un fet, però, que no va succeir de manera tant senzilla, com es podrà veure. Si, a més, a l'existència d'un possible desplaçament afegim la promulgació d'una ordinació que prohibia la presència de forns de vidre a l'interior de la ciutat, ja tenim disposats els elements que permetrien afirmar que durant el segle XIV el trasllat dels terrissers va ser una realitat inalterable. La recerca documental i les darreres intervencions arqueològiques, així com diferents estudis arqueomètrics, estan acabant per matisar i aclarir més aquest procés que considerem més un fruit de la progressiva especialització productiva que no pas un trasllat dels artesans.⁴

2.1 La interpretació esbiaixada de l'ordinació de 1324

L'any 1324 ha estat utilitzat sovint per justificar una possible ubicació dels forns ceràmics fora de la ciutat de Barcelona. L'ordre municipal a la que fan referència els investigadors en relació la prohibició d'establir forns a Barcelona era restrictiva per a la producció de vidre. A les *Rúbriques d'ordinacions* del

²Andrés Avelino PI Y ARIMÓN. *Barcelona antigua y moderna descripción e historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días*. Vol. I. Barcelona: Imp. de Tomàs Gorchs, 1854, 228, nota 3.

³Albert GARCÍA ESPUCHE i Manuel GUÀRDIA BASSOLS. *Espai i societat a la Barcelona pre-industrial*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1989, pàg. 22.

⁴OLIVAR I DAYDÍ, *La ceràmica trescentista a Aragó, Catalunya i València*; VILA I CARABASA, "La participació de l'estament artesanal en el Consell de la ciutat (segles XIII–XVI)"; Julia BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO i Núria MIRÓ I ALAIX. "Pisa arcaica i vaixel·la verda al segle XIII. L'inici de la producció de pisa decorada en verd i manganès a la ciutat de Barcelona". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 3 (2007), pàg. 138-159; Rafael DEHESA I CARREIRA, Jordi RAMOS I RUIZ i Jordi ALSINA MARTÍN. "El forn del carrer de l'Hospital i la producció ceràmica comuna vidriada monocroma i de vaixel·la verda a la Barcelona del segle XIII". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 5 (2009), pàg. 184-201; BUXEDA I GARRIGÓS, IÑAÑEZ I CAPELLI, òp. cit.; BUXEDA I GARRIGÓS et al., òp. cit.

Consell de Cent hem trobat explicitat “que algú no gos obrar de vidre en ciutat ne dins lo territori de aquella per rahó del dampnatge”.⁵ La prohibició de 1324 sembla, doncs, totalment ocasionada per la perillositat i “por los riesgos á que estaba expuesto el vecindario” per part de la producció de vidre barcelonina.⁶ L'artesanía del vidre experimentaria un creixement tal que durant els primers anys del segle XIV el Consell de Cent va haver de legislar al respecte tot prohibint la instal·lació de forns dins la ciutat pel risc d'incendis. Ara bé, sembla que la vigència de l'ordinació no va tenir un recorregut gaire llarg, en tant que a partir de 1345 l'activitat vidriera es va tornar a reactivar.⁷

Ultra les consideracions i els motius que haurien motivat el Consell de Cent a promulgar aquesta ordinació, el redactat de la normativa ha presentat encara alguna complexitat més: “en ciutat ne dins lo territori de aquella”. Hem considerat que aquesta delimitació geogràfica feia referència als termes jurisdiccionals de Barcelona, és a dir, al territori que depenia de les parròquies urbanes fora del recinte emmurallat. Això implicaria una prohibició que abastaria gairebé la totalitat del Pla de Barcelona, en tant que des de la parròquia de Santa Maria de Sants, sufragània de Santa Maria del Pi, fins al convent de Santa Eulàlia del Camp i al monestir de Pedralbes estaríem en territori barceloní. Aquesta interpretació de l'ordinació ens faria entendre per què el vidrier Pere Pujalt, a principis del segle XV residia a Barcelona però tenia el taller a Bigues, prop de Granollers.⁸

Desplaçar els forns a les afores de la ciutat no seria, però, un fet excepcional de Barcelona. A Florència les autoritats municipals van haver de regular la presència dels forns no destinats a la cocció d'aliments a zones perifèriques per tal d'evitar l'alt risc d'incendis. No obstant, en el cas de la capital toscana, el desplaçament de forns no era una obligació sinó més aviat una recomanació com a mesura de seguretat.⁹

⁵AHCB, Rúbriques d'ordinacions, 1G-40, f. 242.

⁶CAPMANY, òp. cit., vol. I, 3a part, pàg. 135. Malauradament, l'ordinació sencera s'hauria d'haver localitzat al *Llibre de Consell* corresponent a l'any 1324–1325, però no s'ha conservat i, per tant, la consulta ha estat impossible.

⁷José María FERNÁNDEZ NAVARRO. *El vidrio*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003, pàg. 34; Carme RIU DE MARTÍN. “La manufactura del vidrio y sus artífices en la Barcelona bajomedieval”. A: *Anuario de Estudios Medievales* 38 (2008), pàg. 599.

⁸Íd., “La manufactura del vidrio y sus artífices en la Barcelona bajomedieval”, pàg. 599; Danièle FOY. *Le verre medieval et son artisanat en France Méditerranéenne*. Paris: Centre National de la Recherche Scientifiques, 1988, pàg. 73; Claude CARRÈRE. *Barcelona 1380-1462: un centre econòmic en època de crisi*. Barcelona: Curial, 1978, vol. I, pàg. 412–413.

⁹Giuliano PINTO, Francesco SALVESTRINI i ZORZI Andrea. *Statuti della Repubblica Fiorentina*. Firenze: Olschki, 1999; Duccio BALESTRACCI. “La lotta contra il fuoco (XII–

A aquesta conclusió haurien hagut d'arribar Batllori i Llubilà per considerar que l'ordinació per l'establiment de forns de vidre fora de la ciutat estaria vinculada també a la producció terrissera, situada molt a prop en la trama urbana. A l'annex documental que acompanya la seva obra van afirmar que a més de la prohibició anterior també "s'ordena l'establiment dels de terrissers als afores".¹⁰ Val a dir, però, que van basar aquest comentari en una curta frase de Bofill qui, sense donar cap evidència documental, recollia que

un bando del Municipio de 1324, prohíbe establecer dentro del recinto de la ciudad hornos para la elaboración de vidrio, y ordena el establecimiento de los hornos alfareros en las afueras de la ciudad.¹¹

La prohibició va quedar marcada per sempre com a un veritat immutable fins la dècada de 1970. L'historiador de l'art Alexandre Cirici va tornar a afirmar de manera categòrica que l'any 1324 una ordinació municipal "prohibeix als terrissaires de treballar a la ciutat",¹² sense aportar, novament, cap evidència documental que ho pogués corroborar. Anys més tard, Javier G. Iñáñez, basant-se en la bibliografia anterior, va reiterar, com els seus predecessors, que durant el segle XIV no era permès tenir forns de vidre ni de ceràmica dins el terme emmurallat.¹³

Davant l'absència de cap document normatiu relatiu al 1324, Josep M. Vila ha vingut presentant en diversos articles quin era el posicionament del consistori barceloní pel que fa la construcció de forns d'ollers i de gerrers a la ciutat.¹⁴ A través de les *Ordinacions de'n Santacília* o *Costums de Barcelona* quedaria regulada la presència de forns a la xarxa urbana sempre i quan aquestes construccions productives estiguessin "lunyant-se de la paret tres pams de

xvi)". A: *Città e servizi sociale nell'Italia dei secoli XII-XV*. Pisotia: Centro Italiano di Studi di Storia e Arte, 1990, pàg. 424; Maria Pia CONTESSA. *L'Ufficio del fuoco della Firenze del Trecento*. Firenze: Le Lettere, 2000; CAROSCIO, "Orciolai, fornaciai, stovigliai e scodellai: strutture produttive e regolamenti urbani nella Firenze tardomedievale", pàg. 171.

¹⁰BATLLORI I MUNNÉ i LLUBIÀ I MUNNÉ, òp. cit., pàg. 117.

¹¹BOFILL I BALADA, òp. cit., pàg. 58.

¹²CIRICI PELLICER, òp. cit., pàg. 83.

¹³IÑAÑEZ, òp. cit., pàg. 25.

¹⁴VILA I CARABASA, "La confraria de sant Hipòlit dels terrissers de Barcelona (1402-1531). Aproximació a través de les seves ordinacions"; íd., "La participació de l'estament artesanal en el Consell de la ciutat (segles XIII-XVI)"; íd., "Política municipal sobre la producció de ceràmica i l'organització corporativa dels terrissers a Barcelona, segles XIV-XVI)".

destre, e que faça en aquells tres palms altra paret”.¹⁵ Les *Ordinacions d'en Santacília* semblen estar datades en algun moment del segle XIV. Segons la tradició, són una recopil·lació de l'agrimensor Jaume de Santacília, el qual va intervenir com a expert en els litigis sobre delimitacions territorials i d'aigües a la ciutat de Barcelona. Es tractaria, per tant, d'un text compil·lat a mitjans segle XIV aplegant, segons la teoria tradicional, normatives elaborades per Jaume II amb l'objectiu que fos d'ajut pels prohoms de Barcelona.¹⁶

2.2 La distribució dels ceramistes a la xarxa urbana

La interpretació de l'ordinació de 1324 de manera restrictiva, considerant que amb els forns de vidre també els de ceràmica haurien de marxar fora de la ciutat, significaria un possible primer moviment del conjunt de terrissers d'un indret a un altre de Barcelona. Una lectura així va realitzar Marçal Olivari a la dècada de 1950. La història de la ceràmica catalana li deu molt al polígraf català, especialment per la correcció de la cronologia de la confraria de sant Hipòlit, però també per l'ús d'uns mots que des d'aleshores han estat molt presents a qualsevol treball sobre la producció ceràmica barcelonina: “quarter de dalt” i “quarter d'avall”. D'aquesta manera haurien quedat definits els dos barris en què estava dividida la producció a Barcelona: el de dalt amb el carrer dels Tallers com a eix principal i el de baix amb el dels Escudellers com a artèria productiva. Segons l'autor, l'existència de dues àrees de producció respondria precisament a l'ordinació municipal de 1324, que segons ell, tant hauria afectat als forns de vidre com els terrissers.¹⁷

En el nostre cas, per tal de resseguir la distribució dels terrissers barcelonins a la xarxa urbana, hem fet servir una sèrie de fogatges i padrons militars del període baixmedieval, el primer d'època moderna, les nòmines i els padrons militars dels segles XVI i XVII i, finalment, el Cadastre per al segle XVIII. Els fogatges, tot i les problemàtiques que tenen aquest tipus de fonts des del punt

¹⁵*Costumbres de la ciudad de Barcelona sobre servidumbres de los predios urbanos y rústicos, llamadas vulgarmente den Sanctacília*. Barcelona: Imp. de Francisco Piferrer, 1842, pàg. 63.

¹⁶Maria Rosa FERRER I OBIOLS. “Les ‘Ordinacions d'en Sanctacília’: una influència en el dret civil català vigent i la seva vigència en el dret civil andorrà contemporani”. A: *Papers de Recerca Històrica* 4 (2004), pàg. 14.

¹⁷OLIVARI I DAYDÍ, òp. cit., pàg. 103.

de vista demogràfic,¹⁸ ens permeten localitzar les zones d'ocupació del territori de Barcelona pels productors ceràmics, encara que només sigui per evidenciar el sector de residència i no de treball. Tal i com han recordat Albert García Espuche i Manuel Guàrdia,

aquests documents ordenen topogràficament la informació i això els converteix en un instrument insubstituïble per a la reconstrucció del “plànol” de la ciutat i per reflectir-hi la informació que proporcionen.¹⁹

Una referència semblant ha estat la que s'ha obtingut dels padrons militars, tan del segle XIV com del XVII. Ordenats per quaters o barris i, sovint, per illes de cases o per carrers, a més de l'onomàstica corresponent i de la filiació artesanal, es fa palesa la força defensiva de la ciutat. Uns contingents que estarien formats per homes amb la capacitat suficient com per dur una arma en cas de necessitat.

La informació que hem extret del Cadastre ha estat encara més precisa. El de 1716 es podria considerar la descripció més detallada i més propera a la realitat barcelonina de després de la Guerra de Successió. El debat historiogràfic que ha generat el Reial Cadastre ha estat del tot variat, però com ha afirmat Agustí Alcoberro, sempre ha girat al voltant del caràcter econòmic, de la seva validesa com a font històrica i de la seva evolució fins a les reformes liberals de mitjans segle XIX.²⁰ En el nostre cas, però, hem considerat el Cadastre com una font que ens ha permès reconstruir la distribució espacial d'un col·lectiu humà, carrer a carrer, especialment als barris on s'hauria produït una llarga tradició d'assentament de ceramistes.

2.2.1 Els fogatges i els padrons de milícia dels segles XIV i XV

Conèixer la realitat urbana de Barcelona al segle XIV presenta serioses dificultats ja que per dur a terme una anàlisi demogràfica i urbanística cal recórrer a documentació fragmentada i dispersa, amb la qual cosa, es podria cometre el

¹⁸Gaspar FELIU I MONTFORT. “La demografia baixmedieval catalana: estat de la qüestió i propostes de futur”. A: *Revista d'història medieval* 10 (1999), pàg. 29-30.

¹⁹Albert GARCÍA ESPUCHE i Manuel GUÀRDIA BASSOLS. “Consolidació d'una estructura urbana: 1300–1516”. A: *Història de Barcelona*. Vol. III: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*. Ed. de Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, Ajuntament de Barcelona, 1992, pàg. 45.

²⁰Agustí ALCOBERRO I PERICAY. “El cadastre de Catalunya (1713–1845): de la imposició a la fossilització”. A: *Pedralbes: revista d'història moderna* 25 (2005), pàg. 232.

risc de descriure una situació que no tindria perquè ser la correcta. No obstant, l'afermament de Barcelona com a centre neuràlgic del Principat i la consolidació de l'organització administrativa, van ajudar a configurar progressivament la realitat urbana dels darrers segles medievals.²¹

Els primers padrons militars corresponen a la segona meitat del Tres-cents i a través d'ells ens podríem apropar a la distribució dels artesans de l'argila a la ciutat. El 1368 les Corts van invocar l'usatge *Princeps namque* i es va cridar a la host per marxar a la Vall d'Aran en el marc de la Guerra dels Dos Peres (1356–1369).²² Molts van marxar, però els que s'hi quedaren van haver de fer tasques de defensa. Entre aquests darrers, hem localitzat un tal Codina, rajoler, que estava destinat a la guàrdia del portal de la Boqueria, prop del qual hi vivia.²³ També en el context bèl·lic alguns ciutadans s'embarcaren a les galeres, entre ells l'oller Pere Fàbrega i el gerrer Pere Solà, que formaven part de la nau comandada per Jaume Oliver i Joan Guerau. També s'esmenten en aquest padró de la milícia l'oller Bernat Vidal, qui actuava com a membre de la guàrdia al carrer Tallers mentre l'host havia marxat a Girona.²⁴

Un dels primers fogatjaments generals de Catalunya va ser el que es va dur a terme l'any 1378.²⁵ A nivell de la totalitat del Principat, ha estat considerat deficient per part dels especialistes. Per a la ciutat de Barcelona, no existeix cap llistat nominal amb l'excepció dels quarters de Santa Maria del Mar i de Santa Maria del Pi.²⁶ En aquest sentit, al districte de Santa Maria del Mar, a la “illa del carrer de Sant Cugat el del carrer d'en Roure, on està en Cabot, ballester” s'ha localitzat el rajoler Pere ses Poses, de qui es diu que era sabut que tenia casa al Raval,²⁷ mentre que al quarter del Pi no hem pogut evidenciar cap ceramista.²⁸

La nòmina més completa de ceramistes a Barcelona no s'ha pogut localitzar fins al padró de la milícia de 1389,²⁹ la transcripció del qual va ser publicada

²¹GARCÍA ESPUCHE i GUÀRDIA BASSOLS, loc. cit.

²²Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ. “La convocatoria del *usatge Princeps namque* en 1368 y sus repercusiones en la ciudad de Barcelona”. A: *Barcelona quaderns d'història* 4 (2001), pàg. 83-84.

²³AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-1, f. 5, 1368.

²⁴AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-1, f. 4, 13v-14, 1374, abril, 21.

²⁵Esther REDONDO GARCÍA. *El fogatjament general de Catalunya de 1378*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2002.

²⁶FELIU I MONTFORT, òp. cit., pàg. 19-20; Gaspar PONS GURI. “Un fogatjament desconegut de l'any 1358: heurística dels fogatjaments catalans, segle XIV”. A: *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* 30 (1964), pàg. 337.

²⁷AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-2, f. 52, 1378, maig.

²⁸AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-3.

²⁹Hem localitzat una nòmina de gerrers (AHCB. Gremis, General, capsa 10, [1350–1450].)

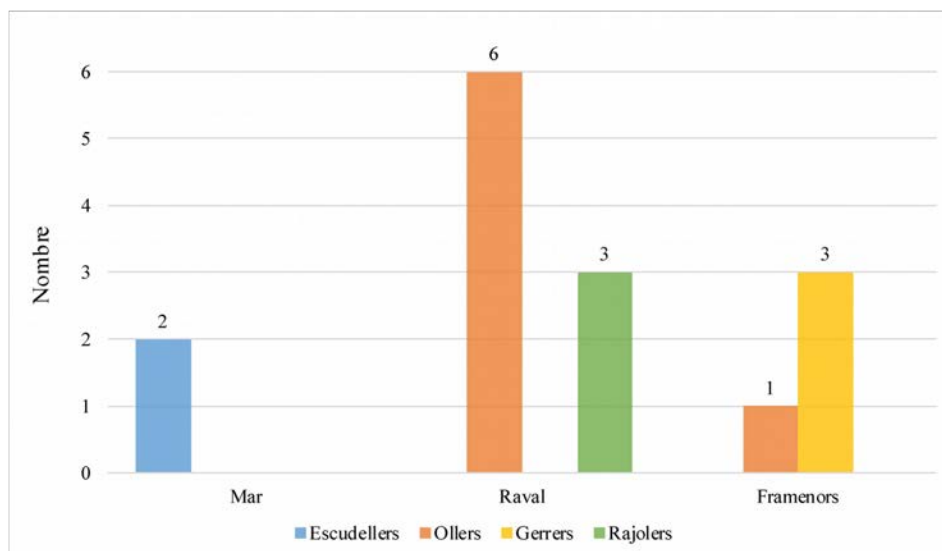

Figura 2.1: Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters de Mar, del Raval i de Framenors, 1389.

per Francesc Marsà.³⁰ Tot i que no es tracta d'un fogatge pròpiament dit, alguns investigadors n'han extret dades de densitat de població de les diferents zones de la Barcelona baixmedieval.³¹ Per a la defensa de la ciutat, els quarters estaven organitzats en cinquantenes, unitats militars formades per cinquanta homes, i cadascuna d'aquestes, per desenes, és a dir, unitats de deu. Cada zona de la ciutat estava organitzada per a casos en què l'host hagués de marxar o en què s'haguessin de defensar les muralles, per tal que no faltés cap guarnició. Al capdavant de cada cinquantena hi havia un ciutadà que pogués aportar a la milícia una armadura i una espasa, com a mínim. Un d'aquests caps de cinquantena era el rajoler Pere Antic, que coordinava quatre desenes del quarter del Pi. També s'han pogut identificar alguns caps de desenes pels quarters del Pi i de Framenors que eren terrissers, com ara els rajolers Domènec Sanxo i Rafel Gasset i el gerrer Bernat Cabal.

En total, s'han pogut identificar quinze terrissers en el padró militar, repartits en quarters de la següent manera: dos al quarter del Mar, nou al del Pi o el Raval i quatre al de Framenors. Quelcom semblant succeeix si classifiquem els terrissers segons l'ofici ceràmic que desenvolupaven: els dos ceramistes del

que correspondria a finals del segle XIV o de principis del XV, però ha estat impossible datar-la amb més precisió. A més, es tracta d'una llista de gerrers que només recull un total de nou noms: Antoni Ripoll, Joan Vendrell, Joan Xifré, Pere Pou, Antoni Miquel, Bartomeu Borràs, Joan Torrentmal, Gabriel Vestit i Julià Massot.

³⁰Francesc MARSÀ GÓMEZ, ed. *Onomástica barcelonesa del siglo XIV*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 1977.

³¹GARCÍA ESPUCHE i GUÀRDIA BASSOLS, òp. cit.; FELIU i MONTFORT, òp. cit., pàg. 25.

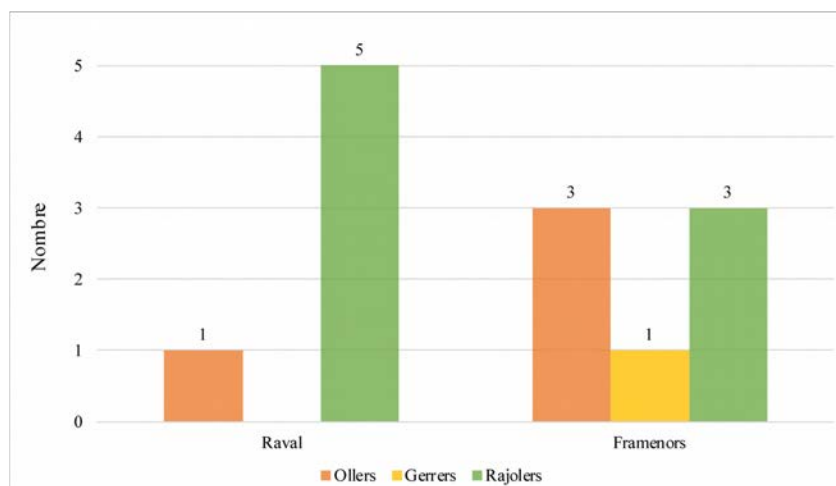

Figura 2.2: Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters del Raval i de Framenors, 1465.

quarter del Mar eren escudellers; dels quatre del de Framenors, tres eren gerrers i un, oller; sis dels nou ceramistes del quarter del Pi eren ollers i tres, rajolers (Figura 2.1).³² Així doncs, a través del padró de les milícies de finals del Tres-cents hem pogut intuir que hi havia dues zones de Barcelona on es fabricaven els productes ceràmics, tant els destinats a la construcció, els del quarter de dalt, com a la vaixel·la de cuina i de taula, al de baix.³³ Les dues àrees productives, amb llurs carrers principals serien les zones de residència dels terrissers barcelonins durant la centúria posterior. Si considerem que el total de focs de la ciutat d'aquell any era de 6.695, els artesans de la ceràmica no significaven més que un 0,22 % sobre el total de focs.³⁴

A la llum del també padró militar de 1465, la situació no hauria canviat, especialment pel que fa a la distribució dels ceramistes en els quarters de la ciutat. Aquesta vegada, però, s'han documentat un total de tretze homes dedicats a la producció ceràmica.³⁵ No obstant, la seva distribució a la xarxa urbana és més equilibrada entre els quarters.³⁶ Si en el cas anterior el barri del Pi es caracteritzava per un nombre significativament elevat d'homes de-

³²AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-5.

³³VILA I CARABASA, "La confraria de sant Hipòlit dels terrissers de Barcelona (1402–1531). Aproximació a través de les seves ordinacions", pàg. 42-43.

³⁴Teresa VINYOLES I VIDAL. *La vida quotidiana a Barcelona vers 1400*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1985, pàg. 80.

³⁵AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-5.

³⁶Carme RIU DE MARTÍN. "Onomástica y localización de algunos ceramistas y vidrieros barceloneses de los siglos XIV al XVII". A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* 25 (2003), pàg. 1045-1069.

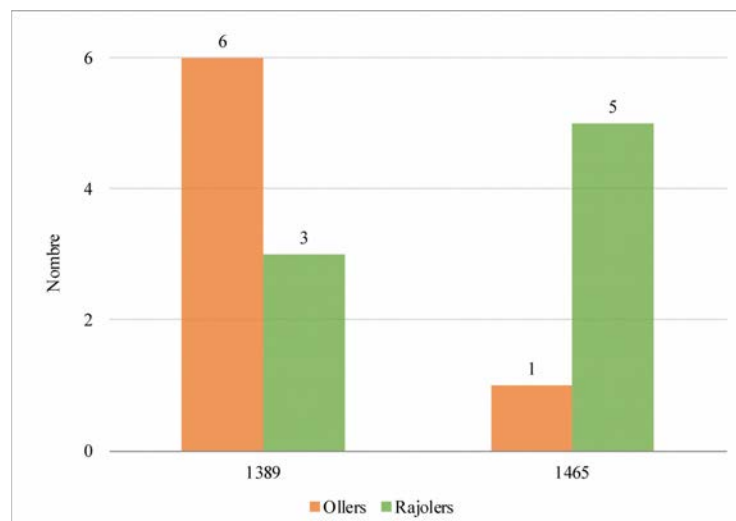
dicats a l'olleria, el seu nombre disminueix, mentre que el nombre de rajolers experimenta un creixement notable (Figura 2.2).³⁷ La situació a Framenors va canviar substancialment. La preeminència dels gerrers a la zona durant el període anterior es va veure alterada per una presència major d'ollers i de rajolers. Donades les necessitats d'espai per a la producció de rajola, hem considerat que quan la font fa menció d'aquests artesans a la zona, s'hauria d'entendre els fabricants de rajola pintada i no els productors de maons, teules i calç. Pel que fa a la proporció, els artesans de l'argila significarien aquesta vegada un total del 0,18 % sobre el total de 7.160 focs de la ciutat a mitjans segle XV.³⁸

Arribats a finals del període medieval, caldria fer balanç de la situació dels terrissers barcelonins durant els segles XIV i XV. La primera consideració que hem tingut present ha estat la relativa a la distribució dels artesans en la trama urbana de la ciutat. Els dos sectors productius que s'evidencien amb els padrons militars han confirmat els plantejaments de Marçal Olivari i la divisió en quaters de l'artesanat ceràmic (Figura 2.3). L'assentament en aquestes dues àrees de Barcelona, a més de respondre a necessitats d'infraestructura de determinats oficis, va acabar per confeccionar uns nuclis productius especialitzats. Així, el nord del Raval, amb més extensió per a poder desenvolupar l'activitat rajolera, aviat es va caracteritzar per una concentració dels fabricants de rajola i de calç, com també d'ollers. Per altra banda, possiblement amb uns nivells de producció més reduïts, els gerrers apareixen assentats al sector de Framenors. També entorn del portal de Trentaclaus, però, es va documentar una important presència d'ollers i de rajolers, aquests últims intuïm més dedicats a la producció de rajola pintada que no pas a la fabricació de teules, rajoles o calç. La segona consideració ha estat la relativa al pes social i econòmic que representarien els terrissers a Barcelona en aquests dos moments. Tot i la importància de la producció ceràmica barcelonina durant el Tres-cents i el Quatre-cents, el seu nombre en cap cas va ser superior al 0,25 %. Una proporció que estaria força lluny del que succeiria a altres zones productores de ceràmica al Mediterrani, com ara Florència, on els terrissers tindrien el mateix pes econòmic i social, o fins i tot lleugerament superior, que els fusters o els pelleters.³⁹

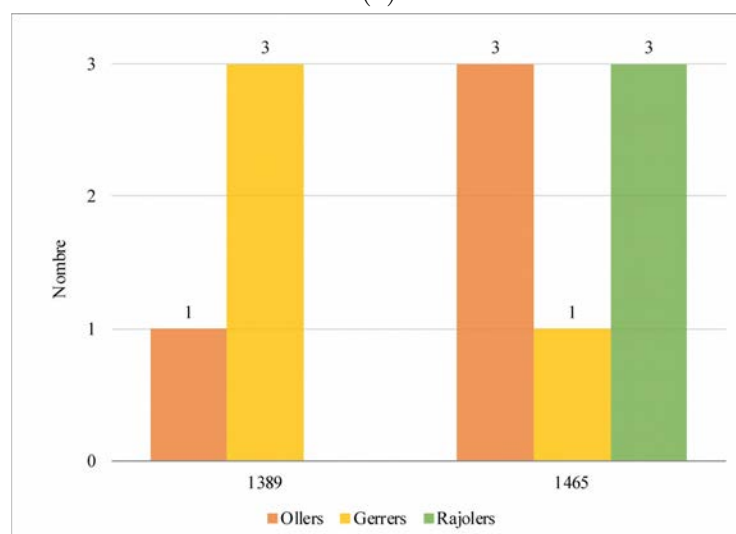
³⁷ ALBERTÍ I GUBERN, "Els orígens gremials dels ceramistes de Barcelona".

³⁸ Josep IGLÉSIES I FORT. *Pere Gil, S. I. (1955-1622) i la seva Geografia de Catalunya. Seguit de la transcripció del "Llibre primer de la història catalana en lo qual se tracta d'història o descripció natural, ço és, de coses naturals de Catalunya"*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana de Geografia, 2002, pàg. 122.

³⁹ CAROSCIO, *La maiolica in Toscana tra Medioevo e Rinascimento. Il rapporto fra centri*

(a)

(b)

Figura 2.3: Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters del Raval (a) i de Framenors (b) segons els padrons militars de 1389 i de 1467.

2.2.2 Les nòmines dels segles XVI i XVII

Durant l'època moderna, la distribució dels terrissers a la xarxa urbana barcelonina va seguir els patrons precedents. D'aquesta manera, vinculant els sectors i el producte elaborat amb una projecció de llarga durada s'acabaria per caracteritzar i especialitzar ambdues zones urbanes.⁴⁰ Van existir algunes relacions de ceramistes precedents a la que es pot reconstruir gràcies al fogatge. Una d'aquestes va ser la del memorial presentat per la corporació de sant Hipòlit al Consell de Cent per tal de proposar candidats a càrrecs. El document no està datat, però hi apareixen un seguit d'antropònims que els documentem durant la darrera dècada del segle XV i principis del XVI, de manera que considerem que seria una de les primeres nòmines de ceramistes que reunien les condicions que el Consell de Cent requeria per a ocupar un càrrec: ésser major de 30 anys, casat i domiciliat a Barcelona.⁴¹

La llista consta d'un total de vint-i-sis noms, l'ofici dels quals se'n fa menció: cinc escudellers, vuit ollers, deu gerrers i tres rajolers. No hi ha constància de la seva ubicació a la xarxa urbana barcelonina, però sí que nou ceramistes "saben de terra", és a dir, tenen la capacitat de diferenciar l'argila bona i apta per a la producció de terrissa d'aquella que no ho és (Taula 2.1). Destriar el tipus d'argila que era necessària per a la producció de determinats productes terrissers era una qüestió important. No es tenen constància de dades biogràfiques concretes per a cadascun d'aquests nou individus,⁴² però es podria tractar dels majors de la corporació o que, tot i ser joves, haguessin après a diferenciar i seleccionar una determinada argila per a la producció, ja sigui escudellera, gerrera o ollera.

Ha cridat l'atenció la manca específica d'un llista d'ollers a la Taula 2.1. Desconeixem perquè, per exemple, a més dels casos de Miquel Puig i de Pere Gervasi, no es va fer esment que Nicolau Llagostera, Agustí Puig, Mateu Elies, Joan Gili, Joan Feliu o Climent Gili els hem documentat com a ollers: Nicolau Llagostera, al debitori signat a Pere Llunes, mercader;⁴³ Agustí Puig, al fogatge de 1516;⁴⁴ Mateu Elies, com a mestre al contracte d'afermament de

di produzione e di consumo del periodo di transizione, pàg. 40.

⁴⁰OLIVAR I DAYDÍ, loc. cit.

⁴¹AHCB. Gremis, General, caps, 10, [15...].

⁴²Josep M. Vila fa una petita referència d'alguns dels noms que apareixen a aquest memorial en analitzar la seva elecció a un càrrec de la corporació: VILA I CARABASA, "La participació de l'estament artesanal en el Consell de la ciutat (segles XIII-XVI)", pàg. 189-191.

⁴³AHPB. JOAN, Benet, 262/2, 1502, febrer, 16.

⁴⁴AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-15, f. 2.

	Saben de terra	No saben de terra	Total
Escudellers	Gaspar Monner	Antoni Rovell	5
	Joan Trullàs	Pere Pahissa Joan Codina	
Ollers	Pau Gervasi	Nicolau Llagostera	8
	Miquel Puig	Agustí Puig	
		Mateu Elies	
		Joan Gili	
		Joan Feliu Climent Gili	
Gerrers	Damià Vilaseca	Joan Ferran	10
	Joan Cerdà	Jaume Mates	
	Pere Mates	Francesc Soler	
	Simon Saiol	Pere Arnau	
	Jaume Vidal	Salvador Vidal	
Rajolers		Ferrando de Medina Pere Puig Jaume Serra	3
<i>Total</i>	9	17	

Taula 2.1: Relació de noms del memorial presentat per la confraria de sant Hipòlit de Barcelona amb la relació dels membres aptes per a un poder ocupar un càrrec al Consell de Cent, finals del XV–principis del XVI, on apareixen els noms i els oficis dels ceramistes que “saben de terra”, dels gerrers, dels escudellers i dels rajolers.

Jaume Rovira,⁴⁵ Joan Gili, al seu inventari *post-mortem*;⁴⁶ Joan Feliu, com a mestre al contracte de treball d’Esteve Digo;⁴⁷ o Climent Gili, als capítols matrimonials signats amb Damiana.⁴⁸ Si rectifiquem els total de terrissers presents a la nòmina, se’ns presenta una realitat diferent, amb sis escudellers, vuit ollers, nou gerrers i tres rajolers, que sí definirien millor la realitat de la producció terrissera barcelonina.

No obstant, tot i l’evidència d’aquesta nòmina excepcional, per il·lustrar l’especialització progressiva dels dos sectors de la ciutat de Barcelona que ens

⁴⁵AHPB. TORRENT, Bartomeu, 256/20, 1503, octubre, 13.

⁴⁶AHCB. Notarial, Inventaris *post-mortem*, I-25, doc. 7, 1512, desembre, 12.

⁴⁷AHPB. REQUESES, Bartomeu, 203/39, 1502, febrer, 24.

⁴⁸AHPB. TORRENT, Bartomeu, 256/20, 1503, octubre, 4.

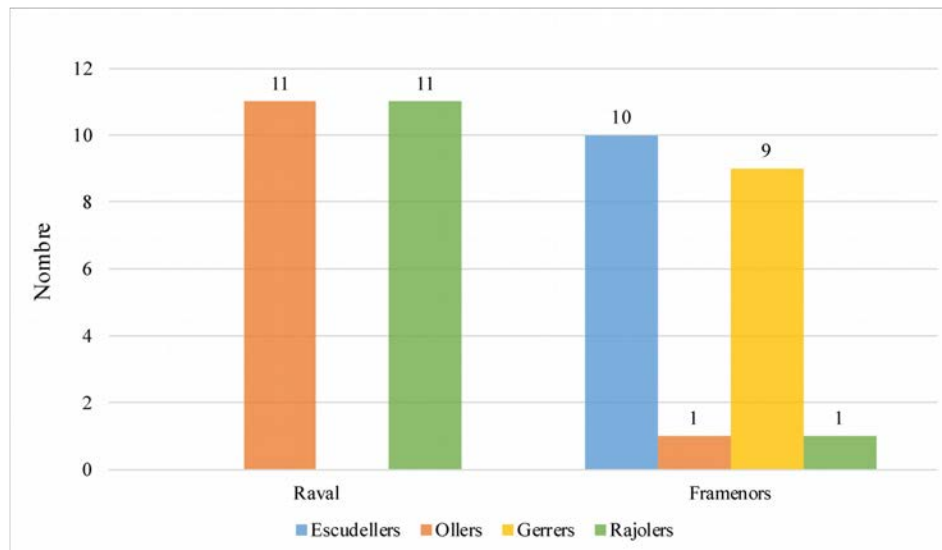

Figura 2.4: Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters del Raval i de Framenors, 1516.

permetien observar els padrons de milícia precedents, s’ha consultat el fogatge de 1516, que ha donat una visió molt més completa i precisa que les fonts anteriors. S’han pogut identificar un total de 43 focs on el cap de casa era un artesà de l’argila, dels quals 22 corresponien a focs del quarter del Raval i 21 al de Framenors (Figura 2.4). Per primera vegada hem evidenciat una divisió equitativa dels efectius productius en dos indrets de la ciutat. Les dades han confirmat, a més, la preeminència d’ollers i rajolers a la zona nord del Raval, amb un total d’onze caps de casa per a cadascun dels oficis.⁴⁹, mentre que la situació al barri de Framenors es va caracteritzar per una important presència d’escudellers i de gerrers, amb deu i nou casos respectivament.⁵⁰

Per primera vegada, a més de saber quina era la seva situació en la trama urbana a nivell de barris, sabem de manera més precisa quina era la seva distribució dins el quarter, és a dir, quins carrers actuaven com a veritables eixos vertebradors. En aquest sentit, les illes del quarter del Pi corresponien de manera aproximada als carrers dels Tallers, de Valldonzella, de les Rame-lleres i a la seva extensió al carrer d’en Xuclà; per la seva banda, les illes del “quarter d’avall” va estar formades pels actuals carrers dels Escudellers, dels Escudellers Blancs, del Vidre, Nou de Sant Francesc, d’Obradors, de n’Arai i dels Tres Llits. Si situem aquests carrers sobre el mapa es poden observar

⁴⁹ACA. Real Patrimoni, Mestre Racional, Volums, General, 2968, f. 35v–38; AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-15, f. 1v–6v.

⁵⁰ACA. Real Patrimoni, Mestre Racional, Volums, General, 2968; AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-15, f. 57v–60v.

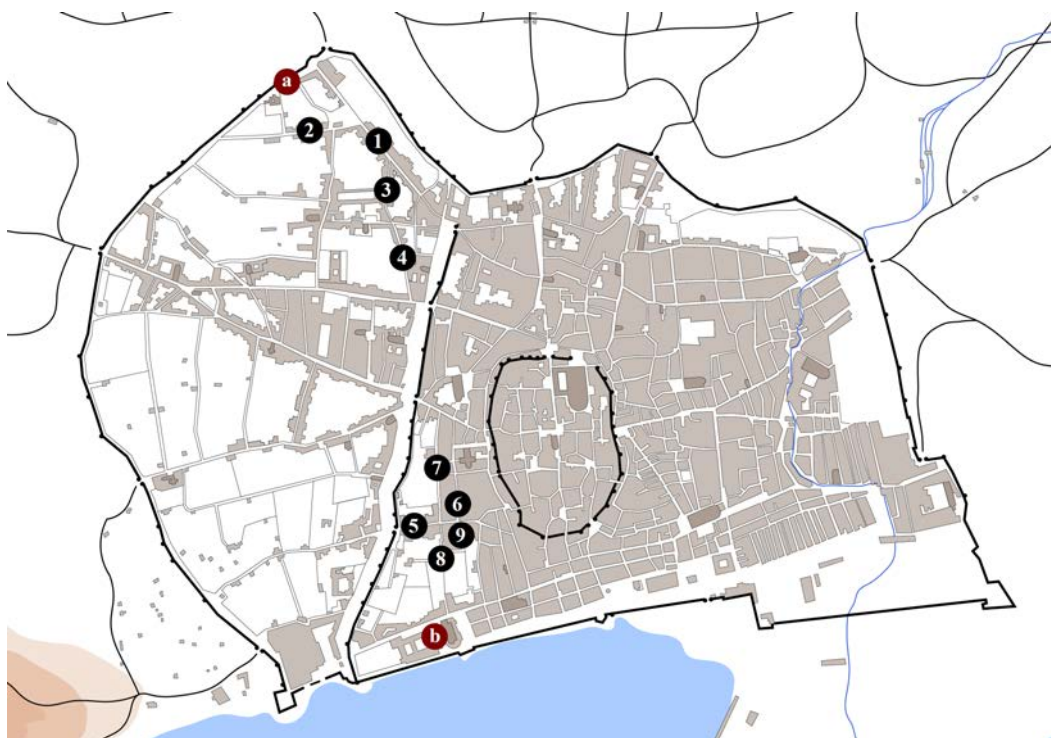

Figura 2.5: Ubicació de les dues àrees de producció a la Barcelona d'època moderna amb indicació de les institucions religioses i dels carrers principals: Priorat de Santa Maria de Natzaret (a), monestir dels Framenors (b); carrer dels Tallers (1), carrer de Valldonzella (2), carrer de les Ramelleres (3), carrer d'en Xuclà (4), carrer dels Escudellers (5), carrer dels Escudellers Blancs (6), carrer del Vidre (7), carrer Nou de Sant Francesc (8), carrer d'Obradors (9). Elaboració pròpia a partir del plànol de Barcelona de 1714 fet per Joseph Cardoso, 1760.

dues àrees de producció ceràmica prou clares, articulades cadascuna d'elles entorn d'un carrer principal i d'un centre religiós: el priorat de Santa Maria de Natzaret en el “quarter de dalt” i el monestir dels Framenors al quarter homònim (Figura 2.5).

Els estudis existents sobre l'evolució demogràfica per a la ciutat de Barcelona per a principis de l'època moderna han estat força escassos. Per això hom ha considerat que la població barcelonina de principis del segle XVI estaria entre els 31.000 i els 33.000 habitants (Taula 2.2), aplicant el coeficient 5 als valors del fogatge que aporten diferents autors: entre els 6.388 i els 6.613.⁵¹

⁵¹Per el primer valor: Jordi ANDREU I SUGRANYES i Antoni SIMÓN I TARRÉS. “La població de Barcelona en los siglos XVI y XVII. Una aproximación”. A: *La evolución demográfica bajo los Austrias*. Ed. de Jordi NADAL I OLLER. Alicante: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, 1991, pàg. 261; GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, pàg. 69; mentre que per el segon: Josep IGLÉSIES I FORT i Gaspar FELIU I MONTFORT. “El Fogatge de 1515”. A: *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*

Anys	Focs / famílies	Habitants	Ceramistes	%
1389	6.695	33.475	15	0,22
1465	7.160	35.800	13	0,18
1497	5.731	28.655	-	-
1516	6.364	31.820	43	0,68
1553	6.396	31.980	-	-
1626	8.600	43.000	-	-
1640	7.319	36.595	84	1,15
1672	6.300	31.500	-	-
1716	7.742	38.710	49	0,63
1787	-	101.623	-	-

Taula 2.2: Evolució de la població de Barcelona calculada en focs i en nombre aproximat d'habitants en base al coeficient 5, 1389–1787. S'hauria d'afegir el grau d'ocultació, calculat per Llorenç Ferrer entre el 36,00 % a la dada de 1716 i el 10,00 % a la de 1787. Les dades que no apareixen corresponen a anys dels que no es té una relació nominal.

A nivell del Principat, els estudis demogràfics mostren un balanç positiu pel que fa al segle XV, tot i els episodis de fams i de pestes de la primera dècada del Cinc-cents. Ara bé, durant la resta de la primera meitat de la centúria, la població a Barcelona va experimentar un estancament com a resultat de les fortes epidèmies dels anys 1519–20 i de 1530–31.⁵² Tocant a la relació entre els noms de ceramistes que s'hi esmenten i el total de la població, el sector de la terrissa va tenir un pes del 0,68 % sobre el total de focs, mostrant un augment en mig punt amb la situació que aquest col·lectiu significava per a les darreries del segle XIV.

La distribució dels terrissers en aquests quaters sembla que no es va alterar gaire al llarg del temps, en tant que l'any 1640, entre els mesos d'agost i setembre, apareixen esmentades les mateixes àrees com a indrets de residència de bona part dels terrissers. La font que s'ha utilitzat no ha estat un fogatge, sinó la descripció sumària que es va fer durant el convuls estiu de 1640 per controlar el nombre d'homes adults a cada casa. Entenem que es tracta d'un memorial que pretenia fer un balanç de les possibles forces humanes amb què es comptava a Barcelona i que estarien en disposició de dur una arma, quelcom similar als padrons de milícia que es van realitzar durant el segle XIV. A la

9 (1998), pàg. 25; per la seva banda, altres investigacions sostenen una xifra total de focs de 6.432: IGLÉSIES I FORT, loc. cit.

⁵²ANDREU I SUGRANYES i SIMÓN I TARRÉS, òp. cit., pàg. 262.

descripció que es feia dels quarters del Pi, del Carme i de Sant Antoni s'ha evidenciat la presència d'ollers, fins a 31, al carrer dels Tallers, al del Bonsuccés, al d'en Xuclà i a la seva continuació al carrer de les Ramelleres (Figura 2.5).⁵³ La resta d'oficis ceràmics van tenir un paper totalment anecdòtic en aquesta zona de la ciutat, documentant a l'escudeller en Font, de 40 anys, al carrer Tallers i al francès Guillem Pagès, rajoler de 30 anys, al carrer d'en Robador.

Per la seva banda, el nombre de ceramistes al "quarter d'avall" també va ser significativament alt. Tal i com quedava palès al fogatge de principis del segle XVI, la presència d'escudellers i de gerrers en aquest barri era superior a la d'altres districtes. A mitjans Sis-cents, la presència de gerrers no es va veure alterada, passant dels nou als onze, mentre que per la seva banda el nombre d'escudellers va créixer fins a 4 vegades, passant de 10 a 40. El progressiu assentament dels artesans en aquest sector urbà es va realitzar especialment a l'eix format pel carrer dels Escudellers també dit "dels Triquets" i els carrers perpendiculars dels Escudellers Blancs, Nou de Sant Francesc, de la "Carnisseria d'en Sorts" i dels Còdols (Figura 2.5).⁵⁴ La presència d'escudellers, tot i que totalment anecdòtica, també es documenta al barri de la Ribera, als carrers de l'Espaseria, on vivia el mestre escudeller Ramon Magí, i prop la plaça de les Olles, "devant de la sala de las armas" o Palau Reial, on l'escudeller Antoni Reus hi tenia la residència.⁵⁵ i als carrers Baixada dels Lleons, actual carrer d'Ataülf, i d'en Gignàs, on vivien el gerrer Antoni Borrell i l'escudeller Llorenç Ferrer.⁵⁶ En definitiva, durant el segle XVII ja podem considerar que el sector de Framenors era un veritable i important sector de producció i de distribució de l'obra escudellera.

Tal i com s'observa a la Figura 2.6, els dos sectors productius de ceràmica a Barcelona estaven ja configurats. La distribució coincideix, a més, amb els moments en què l'activitat artesanal entre les dues confraries d'ofici estava ja assentada i prou diferenciada. El "quarter de dalt" estava generalment format per terrissers especialitzats en la manufactura de ceràmica comuna i organitzats al voltant de la confraria laboral de sant Hipòlit, mentre que al "quarter d'avall", especialment al carrer dels Escudellers, la producció majoritària corresponia a la pisa i a la rajoleria pintada, entorn de l'homònima dels escudellers.

Aquestes dades, però, no acaben de coincidir amb les declaracions que fan els prohoms dels escudellers a la súplica presentada el maig de 1666 per sol-

⁵³AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-16, 1640.

⁵⁴AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-18, f. 18v-25v.

⁵⁵AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-18, f. 2v, 4.

⁵⁶AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-18, f. 33v-34.

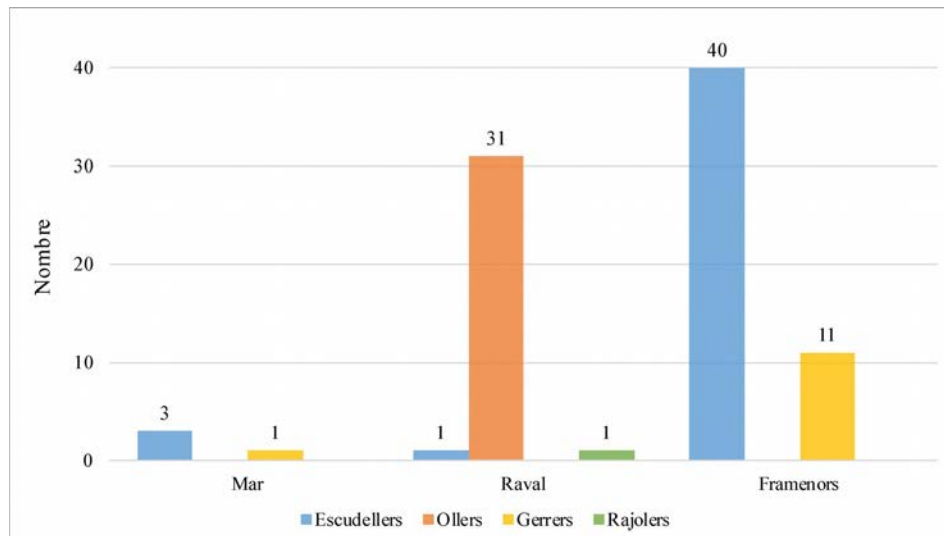

Figura 2.6: Distribució dels ceramistes segons els oficis als quaters de Mar, del Raval i de Framenors, 1640.

licitar un augment de les taxes. En aquella compareixença s'argumenta que el nombre de confreres escudellers, entre mestres i fadrins, era de 80 abans de 1640, però que el període de guerra posterior va fer davallar el total fins a 40.⁵⁷ Això implicaria que durant la primera meitat del XVII el nombre de confreres d'escudellers hauria pogut arribar a gairebé el centenar i que el fogatge militar de l'estiu de 1640 recolliria només els noms dels mestres, suposant, per tant, que el nombre de fadrins ascendiria a un total de 40. Tot i que la relació un mestre–un fadrí no seria una proporció inversemblant, considerem que la dada aportada pel padró militar seria molt més fidel a la realitat que no pas les xifres proporcionades per la corporació, que no oblidem que tenien com a objectiu últim aconseguir que el Consell de Cent permetés la reducció de la taxa anual.

Les dades demogràfiques de què disposem per la ciutat de Barcelona corresponen a l'elaboració de les dades per Albert García Espuche amb base al “Llibre de la Cinquantena”, nom que rep el padró militar de 1640.⁵⁸ Les dades demogràfiques que aporten mostren una ciutat amb un total de 7.319 famílies o focs (Taula 2.2).⁵⁹ Aquest període central del segle XVII va significar una etapa de depressió demogràfica, no només per a Barcelona, que va veure com disminuïa la seva població respecte l'any 1626, sinó també per a la resta del

⁵⁷AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-175, f. 112–113.

⁵⁸GARCÍA ESPUCHE, òp. cit., pàg. 69 i 85.

⁵⁹Íd., *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550–1640*, pàg. 69; ANDREU I SUGRANYES I SIMÓN I TARRÉS, òp. cit., pàg. 261.

Principat. La gran epidèmia de pesta de 1651,⁶⁰ les caresties de principis de la dècada de 1630 o la inestabilitat política per la revolta dels Segadors i el conflicte posterior van contribuir a una situació demogràficament crítica, arribant a perdre la Ciutat Comtal més d'una quarta part del seu volum demogràfic.⁶¹

No obstant la situació crítica, amb el recompte del total de ceramistes de què es disposa per a 1640, hom ha pogut observar que els productors de la ceràmica representaven poc més de l'1,00 %. El nombre, a més de ser força superior del que s'evidenciava als casos anteriors, va suposar un augment significatiu en la presència d'aquest grup de treballadors. No obstant, cal tenir present la naturalesa de la font analitzada. Mentre que al fogatge apareixien els caps de foc, generalment homes, però també vídues que vivien soles, en el cas del padró militar de 1640 el contingent femení va ser inexistent. A més, no podem saber de cap manera si l'onomàstica que s'esmenta va correspondre als membres d'una mateixa família i que, per tant, cohabitaven a la mateixa llar, o si, per contra, representaven elements residencials independents.

2.2.3 El Cadastre (segle XVIII)

Les fonts censals i padronals no són del tot abundants per a Barcelona entre el Cinc-cents i el Sis-cents i per aquesta raó no es poden aconseguir dades relativament fiables fins al Cadastre de 1716 per estudiar l'evolució demogràfica. A través del repartiment de cases es pot dibuixar amb més precisió la presència dels ceramistes a la Barcelona de després de la guerra (Figura 2.8). El Cadastre va ser una de les conseqüències directes de la desfeta de 1714, en tant que va significar la portada a la pràctica les reformes fiscals imposades per la Nova Planta.⁶² Amb la voluntat de ser un instrument útil per a la distribució de la pressió fiscal i per a la recaptació d'impostos de manera individualitzada, la font cadastral ha ajudat a reconstruir de bona part del parcel·lari de la ciutat de Barcelona. Com van afirmar Albert García Espuche i Manuel Guàrdia Bassols, l'ús del Cadastre, a més, permet obtenir una

⁶⁰Per a més informació sobre les epidèmies de mitjans Sis-cents: José Luis BETRÁN MOYA. "Sociedad y peste en la Barcelona de 1651". A: *Manuscrits. Revista d'Història Moderna* 8 (1990), pàg. 255-284; José Luis BETRÁN MOYA. *Las grandes epidemias de peste en la Barcelona de los siglos XVI-XVII: un estudio de historia social*. Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1993.

⁶¹ANDREU I SUGRANYES i SIMÓN I TARRÉS, òp. cit., pàg. 263.

⁶²Eduardo ESCARTÍN SÁNCHEZ. "El Catastro catalán: teoría y realidad". A: *Pedralbes: revista d'història moderna* 1 (1981), pàg. 253-265; Antoni SEGURA I MAS. "El cadastre: la seva història (1715-1845) i la seva importància com a font documental". A: *Estudis d'Història Agrària* 4 (1983), pàg. 129-143; ALCOBERRO I PERICAY, òp. cit.

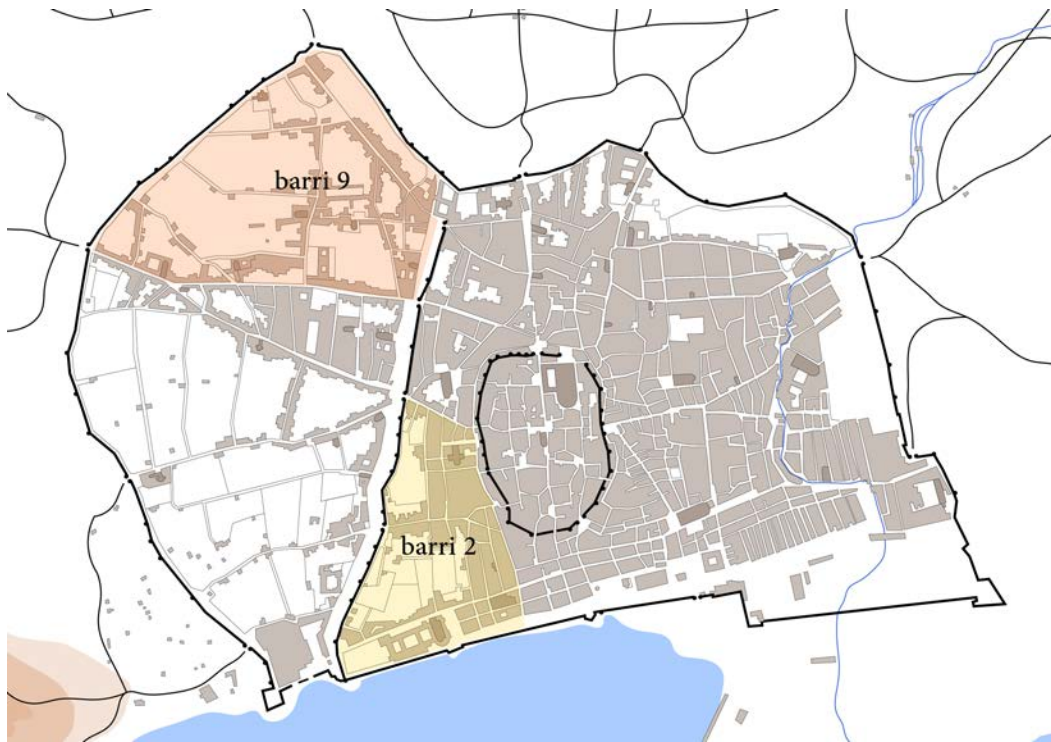

Figura 2.7: Delimitacions dels barris dos i nou segons el Cadastre de 1716. Elaboració pròpia a partir del plànol de Barcelona de 1714 fet per Joseph Cardoso, 1760.

imatge de Barcelona molt més rica pel que fa la distribució de la població i, especialment, de l'estructuració de la producció.⁶³

Barcelona restava dividida en deu barris al capdavant dels quals hi hauria l'alcalde de barri, l'encarregat de controlar la recaptació en cadascuns dels districtes. La producció ceràmica barcelonina estava ubicada al barri dos —emmarcat per la Rambla, el carrer de la Boqueria, el carrer d'Avinyó i la muralla de mar—, equivalent al “quarter d'avall”, i al barri nou —delimitat per les muralles del nord del Raval i pel carrer del Carme fins al portal de Sant Antoni—, que vindria a ser el tradicional “quarter d'amunt” entre els terrissers (Figura 2.7).

En aquest sentit, la situació al barri dos, amb els carrers dels Tres Llits, del Vidre, dels Escudellers, dels Escudellers Blancs o de n'Arai, entre d'altres, és similar a la que documentàvem per a la centúria precedent: una presència de 37 escudellers i 6 gerrers en aquell sector de la ciutat.⁶⁴ El resultat que

⁶³Albert GARCÍA ESPUCHE i Manuel GUÀRDIA BASSOLS. “L'estudi de l'espai urbà de la Barcelona de principis del s. XVIII: el Cadastre del 1716”. A: *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Vol. I. Barcelona: Universitat de Barcelona, pàg. 643-674; íd., *Espai i societat a la Barcelona pre-industrial*, pàg. 48.

⁶⁴AHCB. Cadastre, Cases, censos i censals, I-56, s.f., 1716, maig; I-60, f. 15-57v, 1717-

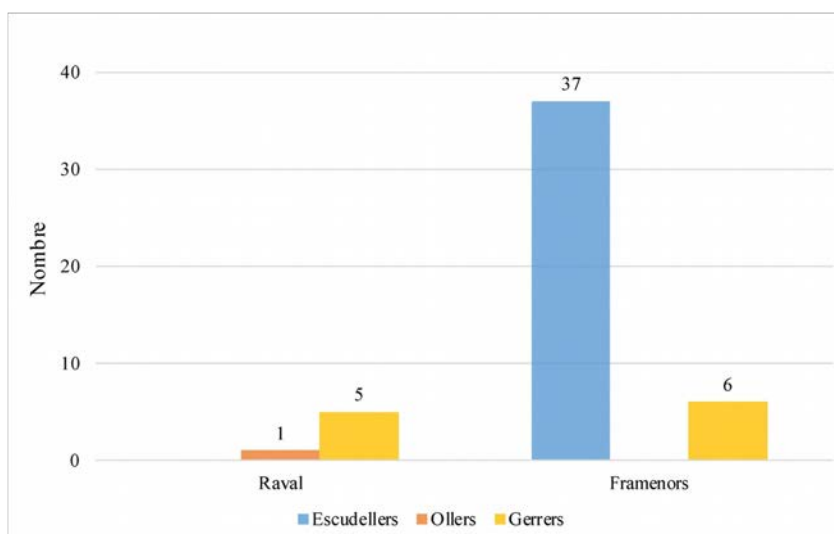

Figura 2.8: Distribució dels ceramistes segons els oficis als quarters del Raval i de Framenors, 1716.

s'ha obtingut no està lluny de les xifres totals d'agremiats que va identificar Pere Molas, el qual atorgava pel 1729 un total de 31 confreres escudellers.⁶⁵

D'altra banda, pel barri nou, que inclouria els carrers dels Tallers, d'en Xuclà, de les Ramelleres o el del Bonsuccés, entre d'altres, només s'han pogut identificar un total de 5 gerrers i un oller, residents gairebé tots al carrer dels Tallers, llevat Sever Viladomat, que era propietari d'una casa al carrer de les Ramelleres.⁶⁶ Aquestes dades són sensiblement inferiors a la que posteriorment es pot identificar al Cadastre de 1729, al qual el nombre de terrissers, sense fer diferències entre oficis, era de divuit.⁶⁷

La distribució dels terrissers, tal i com es va fer efectiva a partir del segle XIV no va experimentar canvis substancials. De fet, les dades del Cadastre ens permeten observar que l'especialització dels dos sectors productius ja era consolidada a l'inici del Set-cents: els escudellers van ser hegemònics entre els terrissers del quarter d'avall, mentre que els ollers i especialment els gerrers, ho eren al quarter de dalt (Taula 2.3). Valorar el pes demogràfic dels terrissers d'aquest període dins el conjunt de la població barcelonina ens ha portat a una qüestió força complexa. Les dades de les que disposem per reconstruir la demografia de principis del segle XVIII no s'haurien de considerar del tot fiables, en tant que tenen un grau d'ocultació de la informació cadastral que

1718; I-68, s.f., 1732–1737.

⁶⁵MOLAS RIBALTA, *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*, pàg. 255.

⁶⁶AHCB. Cadastre, Cases, censos i censals, I-56, s.f., 1716, maig; I-60, f. 599–610, 1717–1718; I-68, s.f., 1732–1737.

⁶⁷MOLAS RIBALTA, òp. cit., pàg. 254.

	1389		1465		1516		1640		1716	
	Ra.	Fr.	Ra.	Fr.	Ra.	Fr.	Ra.	Fr.	Ra.	Fr.
Escudellers	-	-	-	-	-	10	1	40	-	37
Ollers	6	1	1	3	11	1	31	-	1	-
Gerrers	-	3	-	1	-	9	-	11	5	6
Rajolers	3	-	5	3	11	1	1	-	-	-
<i>Total</i>	9	4	6	7	22	21	33	51	6	43
	<i>13</i>		<i>13^a</i>		<i>43</i>		<i>84^b</i>		<i>49</i>	

Taula 2.3: Resum de l'evolució de la presència de terrissers als barris del Raval (Rav.) i de Framenors (Fra.) i càlcul del total a la ciutat de Barcelona, 1389–1716. S'han d'afegir (^a) dos escudellers documentats al barri de Mar el 1516 i (^b) els tres escudellers i el gerrer de 1640 .

estaria entorn 36,00 %, segons argumenta Llorenç Ferrer per a la regió de Barcelona, la qual cosa implicaria que la població de Barcelona estaria lluny dels 38.710 habitants (Taula 2.2) tot situant-los a prop de la franja dels 50.000.⁶⁸ La població dedicada a la producció de ceràmica en aquest cas, després d'haver superat l'1,00 % de la centúria precedent, tornaria a caure fins el 0,63 %.

Una de les darreres referències de les que es hem tingut constància correspon a una nòmina de terrissers de Barcelona datada el 1818. La llista forma part d'un petit fons custodiat al fons de reserva de la Universitat de Barcelona i que està format per 123 fulls solts propietat del notari Joaquim Roca, que actuava com a notari del gremi, datats entre 1818 i 1835. Conformen aquest plec de fulls un seguit d'esborranys de les actes de les reunions corporatives, com també diferents sollicituts de membres de la corporació i notificacions de la Junta de Comerç i de l'Ajuntament de Barcelona. La nòmina està formada per una trentena de noms i s'hi indica, a més, el carrer on residien i si la casa era en propietat o hi vivien de lloguer.

Sobre la distribució a la trama urbana, abans de poder ubicar correctament cadascun dels individus, s'han hagut de trobar els números paral·lels dels carrers (Taula 2.4). A Barcelona la numeració viària no seguia el criteri de parells i imparells a cadascuna de les voreres, sinó que fins a mitjans segle XIX era contínua. Des de 1853 es va adoptar a la ciutat el sistema de numeració

⁶⁸Llorenç FERRER I ALÒS. "Una revisió del creixement demogràfic de Catalunya en el segle XVIII a partir dels registres parroquials". A: *Estudis d'Història Agrària* 20 (2007), pàg. 25.

que coneixem avui.⁶⁹

Hom pot veure com a principis del segle XIX els terrissers, ara ja denominats només gerrers, tenien fixada la seva residència al Raval, especialment als carrers dels Tallers, del Carme, de l'Hospital i de Ramelleres. Crida l'atenció, no obstant, que hi havia un petit número de gerrers que vivien al que hem vingut denominant com "quarter d'avall", és a dir, al voltant del carrer dels Escudellers.⁷⁰ Això ens ha demostrat, per tant, que la presència de ceramistes al barri del Raval va ser constant des del segle XIV, com també ho va ser al districte de Framenors durant l'època moderna. A més, aprofundint més, l'antroponímia que apareix a la nòmina també ens permet observar que l'ocupació d'aquesta àrea de Barcelona havia estat constant per part de membres de la mateixa família. En aquest sentit, membres de les famílies Noè, Argemir o Viladomat van exercir l'ofici de terrisser al segle XVIII i encara a principis del Vuit-cents era pal·lesa la seva presència a la mateixa zona de la ciutat.

Les dades obtingudes per als cinc moments ens han permès observar com la presència de ceramistes al sector articulat entorn del carrer dels Tallers va ser evident i constant com a mínim des del segle XIV, protagonitzada, especialment, per ollers i rajolers. Ens ha cridat l'atenció que el grup format pels rajolers sembla haver desaparegut a partir del segle XVII de les fonts censals. A més, tal i com apareix a algunes mestries dels escudellers, sembla que la vinculació entre ambdós va ser molt estreta en tant que eren els encarregats d'elaborar les rajoles valencianes o rajoletes. La desaparició progressiva dels rajolers, però, vindria lligada a la decadència d'aquest sector productiu en favor dels gerrers.

Aquesta decadència ja la va observar Santiago Albertí, el qual va afirmar que la producció de rajola va entrar en crisi a les darreries del segle XVII donades la necessitat de força mà d'obra barata.⁷¹ A més, la competència de la rajola, de la calç i dels maons que es produïa al Pla de Barcelona, fora del control de la confraria d'ofici, va contribuir a la progressiva deslocalització de la fabricació d'aquests productes, tal i com ho demostra la presència de rajola, de calç i de maó de territoris propers a la ciutat en la llista de preus del mostassà. Les reiteracions per part de les autoritats de Barcelona per controlar el preu de venda i de compra d'aquests productes ens permet observar com la rajola, el guix, la teula i la calç van esdevenir cada vegada més una pluriactivitat de la pagesia dels voltants de la ciutat, com ara de Sant Vicenç de Sarrià,

⁶⁹AMCB. Retolació i numeració de carrers, núm. 9417.

⁷⁰BUB. Manuscrits, 2010, f. 1, 1818.

⁷¹ALBERTÍ I GUBERN, "El llibre renovat el 1739 de la Confraria de Sant Hipòlit de Barcelona", pàg. 32.

2. LOCALITZACIÓ DINS LA CIUTAT, ARTESANS I OBRADORS

Titular	Casa		Carrer	Número	
	Propietat	Lloguer		Antic	Actual
Vicenç Argemir	x		Tallers	38	73
Francesc Noè	x		Tallers	40	77
Sebastià Argemir	x		Tallers	26	47
Valentí Reguan	x		Tallers	7	11
Joan Noè	x		Tallers	39	75
Josep Tintorer	x		Tallers	12	19
Pau Tarrés		x	Tallers	21	37
Ramon Esplugues		x	Tallers	26	47
Manuel Esplugues		x	Tallers	26	47
Pere Antoni Gotanegra		x	Tallers	23	41
Josep Ferreres			Tallers	37	71
Francesc Martel			Tallers	25	45
Antoni Rius	x		Carme	37	75
Pau Rius	x		Carme	37	75
Antoni Rius	x		Carme	37	75
Francesc Pons	x		Carme	35	71
Josep Pons	x		Carme	35	71
Josep Pons		x	Carme	5	9
Rafel Arpí		x	Carme	19	39
Francesc Arpí		x	Carme	19	39
Domènec Viladomat	x		Ramelleres	21	18
Hipòlit Arpí		x	Ramelleres	21	18
Josep Mateu	x		Hospital	12	27
Francesc Balasch	x		Hospital	12	27
Josep Fajol	x		Hospital	14	31
Maurici Torras			Sant Pau	29	59
Josep Barba	x		Escudellers	5	74
Joan Magnífic	x		Escudellers		
Josep Fita		x	Escudellers	17	50
Francesc Villaronga			Arc del Teatre	15	21
Jeroni Vigay		x	Gràcia		
Francesc d'A. Bellsolà					

Taula 2.4: Relació dels terrissers del gremi de gerrers de Barcelona indicant el carrer on vivien, la numeració antiga i la numeració actual, 1818.

de Pallegà, de Badalona o de Montgat, amb uns afloraments geològics que permetrien l'elaboració de calç i de guix de millor qualitat.⁷²

Quelcom similar hauria succeït amb el cas dels ollers. El seu ràpid creixement durant el segle XVI es frenaria a finals del Sis-cents. A més, la producció ollera de Barcelona seria desplaçada progressivament del mercat local “por ser muy gruesa y quebradisa”,⁷³ mentre que altres centres productors del Principat, com ara Breda, Sabadell o Malgrat de Mar obtindrien cada vegada més prestigi social ja que es considerava que eren “de millor qualitat que la de Barcelona, tant per las medicinas com per los caldos”.⁷⁴ Es faria necessària, doncs, la reconversió dels antics ollers en gerrers, sense cap repercussió a l'interior de la corporació laboral. De fet, el nombre d'ollers present a les reunions de la confraria d'ofici també va experimentar una considerable reducció a partir del segle XVIII. Si, a més, a aquest aspecte li afegim la desfeta de la Guerra de Successió i la castellanització de molts termes a la documentació, es pot observar com a partir de 1714 tant la paraula oller com el mot gerrer esdevenen “alfareros”, indistintament. La traducció de la terminologia va ocasionar, per tant, una pèrdua important del matís laboral, que quedaria compensada amb les aparicions puntuals dels termes “tinajero” i “baxillero”.⁷⁵

La situació no va ser del tot diferent pels escudellers. L'eix format al barri de Framenors va continuar amb una activitat considerable durant el Set-cents, però la seva capacitat productiva no sembla que augmentés ni donés beneficis. Durant la primera meitat del segle XVIII el nombre d'escudellers es va mantenir entorn els 30 individus, però cada vegada més empobrits. La producció d'obra de pisa, o de rajola valenciana no aportava els rèdits que havia ocasionat anys enrere i per això alguns agremiats, fins i tot, van renunciar a continuar formant part del gremi a finals del segle XVIII. Aquest va ser el cas de Baltasar Fuster, membre d'una família vinculada a l'ofici escudeller des de principis del Set-cents, qui després d'haver estat admès com a mestre l'abril de 1768 amb l'acta de mestria, en haver passat gairebé 30 anys treballant a la corporació, va demanar donar-se de baixa de la confraria en tant que, segons argumenta, “li és més útil renunciar dita admissió al present gremi que no obtenir aquella”.⁷⁶ És a dir, davant una progressiva decadència del sector

⁷²AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-154, f. 166, 1645, maig, 10; AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-36, f. 186-195v, 1675, febre, 11; IV-41, f. 176, 1703, maig, 14; AHCB. Consell de Cent, Ordinacions originals, XXVI-27, 1654, juny, 16.

⁷³AHCB. Gremis, Junta de Comerç, vol. 10, f. 14, 1768, agost, 26.

⁷⁴AHCB. Gremis, Junta de Comerç, vol. 10, f. 7, 1768, juny, 3.

⁷⁵ALBERTÍ I GUBERN, loc. cit.

⁷⁶AHPB. RICART, Josep, 1091/19, f. 69v-70, 1796, juny, 7.

i la impossibilitat d'aconseguir bons resultats econòmics, juntament amb la continuada pressió fiscal per pagar els deutes pendents, alguns confreres van decidir deixar l'ofici.

2.3 La ubicació dels obradors i dels forns

Més enllà de la presència de terrissers a unes determinades zones de la ciutat de Barcelona, caldria recordar que les fonts que s'han emprat són de caire fiscal i, per tant, llevat del Cadastre de 1716, les restants no ens faciliten informació relativa a la ubicació dels obradors i/o dels forns a la trama urbana. Per tant, després d'haver evidenciat la presència dels terrissers a determinades àrees de la ciutat, sorgeix la qüestió de si el lloc de residència que obtenim a les fonts fiscals correspondria amb l'espai de treball.

A la ciutat de Barcelona s'ha pogut observar un clar exemple de procés d'especialització de la producció de ceràmica a través de l'assentament o localització d'aquests artesans a un determinat sector. En aquest sentit, s'ha evidenciat com un dels primers nuclis de terrissers a Barcelona s'ubicaria al nord del Raval durant el Tres-cents, però per què llavors, tot i el desplaçament al Raval al segle XIV, la presència de terrissers al voltant del carrer dels Escudellers està tan ben documentada des d'abans d'aquella centúria?⁷⁷ Des del punt de vista funcional semblaria lògic aquest trasllat, en tant que a partir de mitjans segle XIV el Raval, amb una densitat de població molt baixa, proporcionava grans espais destinats a la producció: la presència d'obradors i de forns no ocasionarien cap problema a la resta del veïnat. Una zona, el Raval, travessada pels carrers dels Tallers, del Carme, de l'Hospital i de Sant Pau que unien les portes de la primera muralla medieval amb l'aixecada durant segle XIV i que permetia grans extensions de territori per a treballar.

De fet, la presència de terrissers a una d'aquestes artèries del Raval ha quedat demostrada després dels estudis derivats de l'excavació del forn de ceràmica localitzat al carrer de l'Hospital datat al segle XIII.⁷⁸ Al jaciment

⁷⁷BERTRAN ROIGÉ, òp. cit., pàg. 29; Carme BATLLE I GALLART. "Le travail à Barcelona vers 1300: le métiers". A: *Travail et travailleurs en Europe au moyen-âge et au début des temps modernes*. Ed. de Claire DOLAN. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1991, pàg. 89.

⁷⁸A l'altre extrem del nucli urbà, es va documentar el 2004 la presència d'un forn de ceràmica del segle XIII al carrer de Carders, antic traçat de la Via Augusta en entrar a la ciutat de Barcelona: Esteve NADAL I ROMA. "El forn de ceràmica del carrer de Carders. Un centre productor del segle XIII al *suburbium* oriental de Barcelona". A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 8 (2012), pàg. 130-149.

es va localitzar un conjunt de materials amb característiques similars a les que es van poder documentar al jaciment del carrer de Sant Honorat.⁷⁹ La troballa va permetre evidenciar que durant el segle XIII la producció ceràmica no només quedava circumscrita a la fabricació d'obra grisa, sinó que també era d'ús habitual la ceràmica vidriada en verd i en melat, així com la pisa arcaica, també coneguda com a protomajòlica o majòlica arcaica. Les anàlisis arqueomètriques van aportar una nova visió de la producció ceràmica d'aquell moment: el forn del carrer de l'Hospital seria un node dins una xarxa de tallers que emprarien unes mateixes matèries primeres i també un mètode d'elaboració similar.⁸⁰

Tot i no tenir més evidències arqueològiques, podem aportar una visió complementària a la que s'ha fet fins ara del forn del carrer de l'Hospital. Estava localitzat a una zona del Raval que tradicionalment no havia estat associada a la producció ceràmica. La ubicació en aquesta artèria ens ha portat a relacionar el jaciment amb l'urbanisme barceloní del moment. Com va afirmar Philip Banks, la urbanització del Raval produïda abans de la pesta de mitjans segle XIV es va articular entorn dels tres grans eixos dels que abans fèiem esment: els carrers de l'Hospital, del Carme i dels Tallers.⁸¹ Els que en altre temps havien estat camins que sortien del recinte emmurallat en direcció al monestir de Sant Antoni i al poble de Sant Vicenç de Sarrià es convertiren durant el Dos-cents en veritables prolongacions de Barcelona més enllà de la Rambla i de llurs portes.

L'evolució de l'urbanisme ens proporciona unes dinàmiques que resulten versemblants per a explicar la presència del forn del carrer de l'Hospital fora dels àmbits tradicionalment considerats de producció ceràmica. Els padrons municipals del XIV han aportat informació sobre la presència de terrissers a diferents quarters de Barcelona, molt especialment al del Pi i al de Framenors. Per tant, es podria afirmar que com a mínim des de la segona meitat del segle XIV la presència de ceramistes va ser evident a ambdues àrees de la ciutat. Els trasllats dels obradors i dels forns d'una banda a l'altra de la muralla abans d'aquest moment per justificar la presència del centre productor del carrer de l'Hospital, però, escapa fora dels objectius de la nostra recerca.

⁷⁹DEHESA I CARREIRA, RAMOS I RUIZ i ALSINA MARTÍN, òp. cit., pàg. 187; BUXEDA I GARRIGÓS, IÑÁÑEZ i CAPELLI, òp. cit., pàg. 214.

⁸⁰BUXEDA I GARRIGÓS et al., òp. cit., pàg. 193-194; IÑÁÑEZ, BUXEDA I GARRIGÓS i MADRID I FERNÁNDEZ, òp. cit.; BUXEDA I GARRIGÓS, IÑÁÑEZ i CAPELLI, òp. cit.; BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO i MIRÓ I ALAIX, òp. cit., pàg. 150, nota 16.

⁸¹Philip BANKS. "El creixement físic de Barcelona, segles X-XIII". A: *Barcelona quaderns d'història* 8 (2003), pàg. 31.

Justificat o no el trasllat, ha estat evidenciat per la documentació municipal que el 1350 hi havia una important presència de ceramistes a la zona nord del Raval. La zona del portal dels Tallers hauria de ser en aquells moments un important nucli productiu com perquè el consistori barceloní prohibís

que nagun oller ne altre persona de qualque estament o condició sia, no gos gitar de nit ne de dia terra e opere de fer olles ne altres vaxelles de terra ne encara menar ne bregar en tot lo carrer qui és apellat dels Tayers, só és, de la riera qui va a Vaylldonella en tro al portal de santa Anna, ne en tot lo carrer apellat d'en Juglar, ne en los carros travaçers, los quals son anomenats de na Cerveyllona e del forn de Natçaret.⁸²

Una qüestió de salut i de salubritat de les vies públiques. Es parla del fet de llençar les fornades defectuoses a determinats carrers del barri, tant de nit com de dia, però no es feia cap menció amb respecte a la ubicació dels forns o dels obradors. Hem d'entendre, però, que si els carrers dels Tallers, d'en Xuclà o de Valldonzella eren els llocs habituals per desfer-se'n del rebuig després d'una fornada, els obradors i els forns no haurien d'estar situats gaire lluny.

Els obradors dels ollers, dels gerrers i dels rajolers barcelonins estarien situats a la zona del Raval, considerada per Albert García Espuche com una àrea amb una densitat demogràfica baixa, amb uns índex de pobresa elevats i un diversitat d'ofici reduïda. Quant als escudellers, la situació de llurs obradors a la xarxa urbana era totalment diferent a la dels altres oficis de la ceràmica. La seva ubicació dins el perímetre de les segones muralles els feien estar a una àrea amb una densitat demogràfica molt més elevada que la del Raval i, tot i que amb uns índexs de concentració d'activitat manufacturera considerables, amb uns nivells de riquesa inferiors al d'altres àrees de la ciutat.⁸³

Tot i que les explicacions de l'autor s'avenen prou bé amb el que s'ha anat explicant sobre les característiques dels terrissers a Barcelona, caldria, però, matisar que el Raval també era una zona de la ciutat que estava en creixement i que comptava amb uns determinats espais, com els carrers de l'Hospital i del Carme, que van dinamitzar el districte amb activitats vinculades a la prestació de serveis. A més, caldria tenir present que tot i que es estava demogràficament menys habitat que altres zones de la ciutat, l'activitat manufacturera era una realitat i, per tant, s'hi generava riquesa. D'altra banda, pel que fa al sector

⁸²AHCB. Consell de Cent, Ordinacions especials, V-1, f. 14v-15v.

⁸³GARCÍA ESPUCHE, òp. cit., pàg. 75; Albert GARCÍA ESPUCHE. *La ciutat del Born: economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV a XVIII)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009, pàg. 64.

del carrer dels Escudellers, la consideració que se li ha de fer al paradigma d'Albert García Espuche rau en el fet que, llevat del carrer Ample i del carrer de la Boqueria, les restants vies dibuixaven unes illes de cases amb grans extensions de terreny sense construcció i que va ser emprat per oficis amb necessitats productives concretes, com succeiria amb els escudellers, amb la presència de forns o espais per assecar les peces. Evidentment, no es podria comparar aquest sector amb el que estava succeint a l'altre extrem de la ciutat, especialment al barri de la Ribera, on la pressió demogràfica era molt més elevada, on la separació d'espais dedicats a la residència i a la producció no semblaven tant marcats com en altres indrets.

La documentació consultada ha permès aconseguir 76 referències sobre obradors entre 1499 i 1825. Tocant a la cronologia de les fonts relatives a obradors, s'han identificat un total de disset evidències documentals del segle XVI, mentre que pels segles posteriors s'han aconseguit vint-i-set del Sis-cents i trenta evidències documentals corresponents al XVIII. Han completat la taula dos documents en els quals s'esmenten els obradors de Jaume Mercè al carrer del Vidre l'any 1499⁸⁴ i el de Francesc Amat, terrisser, al dels Escudellers el 1825 (Taula 2.5).⁸⁵

Any	Titular	Ofici	Carrer
1499	Jaume Mercè	gerrer	Vidre
15...	en Macià	escudeller	Escudellers
1502	Simon Sayol	escudeller	Escudellers
1503	Pere Gironella	oller	Tallers
1515	Gabriel Sabater	gerrer	Vidre
1525	Joan Codina	escudeller	Escudellers Blancs
1525	Maties Trullàs	escudeller	Escudellers Blancs
1530	Francesc Mercè	escudeller	Vidre
1545	Gabriel Moner	escudeller	Escudellers
1547	Antoni Rovell	escudeller	Tallers
1556	Onofre Amat	gerrer	Escudellers
1588	Bàrbara, vídua d'Antoni Mulet	escudeller	Escudellers
1594	Antoni Mestre	escudeller	Tres Llits
1594	Antoni Mestre	escudeller	Vidre

Taula 2.5 – *Continua a la pàgina següent*

⁸⁴AHPB. TORRENT, Bartomeu, 256/14, f. 14v, 1499, març, 6.

⁸⁵AHPB. ESTRADA, Jaume Rigalt, 1165/26, f. 372, 1825.

2. LOCALITZACIÓ DINS LA CIUTAT, ARTESANS I OBRADORS

Prové de la pàgina anterior

Any	Titular	Ofici	Carrer
1595	Francesc Bonafont	gerrer	Escudellers
1595	Jeroni Espasa	escudeller	Obradors
1595	Guillem de Pau	escudeller	Nou
1596	Jeroni Sadurní	escudeller	
1601	Jeroni Espasa	rajoler	Obradors
1603	Elisabet, muller de Miquel Badia	gerrer	Escudellers
1605	Antoni Mestre	escudeller	Còdols
1606	Miquel Passoles	escudeller	Obradors
1612	Bartomeu Carbonell	escudeller	Obradors/Escudellers
1617	Bartomeu Espasa	escudeller	Escudellers/Obradors
1618	Bartomeu Torres	oller	Xuclà
1630	Bartomeu Nogués	oller	Xuclà
1633	Miquel Roca	escudeller	Vidre
1642	Francesc Cassanyes	oller	Tallers
1644	Bartomeu Carbonell	escudeller	Obradors
1648	Joan Rector	escudeller	Vidre
1648	Miquel Motes	oller	Xuclà
1652	Gaspar Vidal	escudeller	Escudellers
1654	Josep Andreu	escudeller	Escudellers
1658	Jeroni Madrera	escudeller	Escudellers Blancs
1661	Pau Miralles	gerrer	Obradors
1665	Joan Carballó	escudeller	Obradors
1665	Joan Malla	rajoler	Tallers
1670	Jeroni Duxer	escudeller	Escudellers
1671	Andreu Targaró	escudeller	Escudellers
1673	Joan Camps	oller	Tallers/Ramelleres
1678	Joan Camps	oller	Tallers/Ramelleres
1683	Llorenç Passoles	escudeller	Escudellers/Obradors
1684	Josep Amat	gerrer	Escudellers Blancs
1696	Josep Ribes	escudeller	Escudellers Blancs
1699	Manuel Ràfols	escudeller	Obradors
1701	Joan Miquel	escudeller	Arenes
1701	Pere Màrtir Lapuja	escudeller	Escudellers
1701	Salvador Colom	escudeller	Obradors
1702	Jeroni Gual	escudeller	Obradors
1703	Jaume Puigdoure	gerrer	Escudellers Blancs

Taula 2.5 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Any	Titular	Ofici	Carrer
1704	Miquel Carreres	escudeller	Còdols
1707	Miquel Gallart	escudeller	Còdols
1707	Blai Coll	escudeller	Tres Llits
1707	Francesc Gual	escudeller	Vidre
1711	Pere Pons	escudeller	Escudellers
1712	Josep Gastó	escudeller	Obradors
1715	Miquel Rocamador	escudeller	Escudellers Blancs
1715	Sebastià Fuster	escudeller	Vidre
1717	Agnès, vídua de Pere Esquirol	gerrer	Tallers
1718	Francesc Borrell	escudeller	Obradors/Escudellers
1718	Josep Cabajau	oller	Tallers
1718	Bernat Feu	oller	Tallers
1727	Eloi Lapuja	escudeller	Còdols
1727	Rosa Gual	[escudeller?]	Vidre
1728	Francesc Estaper	escudeller	Escudellers Blancs
1734	Manuel Ràfols	escudeller	Obradors
1738	Jeroni Gual	escudeller	Obradors
1746	Francesc Estaper	escudeller	Vidre/Tres Llits
1776	Mariàngela, vídua de Jeroni Reig	escudeller	Tres Llits
1776	Josep Rossell, menor	escudeller	Vidre
1777	Josepa, vídua de Josep Reig	escudeller	Còdols
1777	Pere Alzina	escudeller	Obradors
1777	Francesc Borrell	escudeller	Obradors
1781	Joan Reig	escudeller	Quintana
1797	Antoni Reig	escudeller	Tres Llits
1825	Francesc Amat	terrisser	Escudellers

Taula 2.5: Relació dels obradors, la seva titularitat, l'ofici del propietari i la ubicació, 1499–1825.

La major d'aquestes informacions provenen de contractes d'emfiteusi, de cessió i de lloguer, tot i que també s'han pogut localitzar obradors gràcies als exàmens de mestria i, especialment als permisos d'obres atorgats per la cúria del Veguer de Barcelona, un càrrec de l'administració local que va anar perdent pes, però que va conservar competències relacionades amb la concessió de llicències per a l'adequació de l'espai públic.

Les llicències d'obres han aportat una descripció força detallada amb relació a les intervencions estructurals en els edificis. En el cas dels obradors, han permès saber quin era el grau de deteriorament de l'àrea de treball, com estava distribuït, l'existència o no de forns i d'altra infraestructura necessària per al bon desenvolupament de l'ofici i quines havien de ser les obres de millora. En aquest sentit, a finals de juny de 1612 Bartomeu Carbonell va sol·licitar el permís al Veguer per tal de dur a terme unes reformes a l'obrador i al forn amb entrada pel carrer d'Obradors i dels Escudellers, prèvia inspecció ocular "per llevar debats y qüestions que-s podrian en lo sdevenidor seguir". La visita dels inspectors va concloure que s'havien de dur a terme diferents millores a l'obrador per tal de garantir la seva resistència i perdurabilitat, com ara adobar el forn gran del llenyer, el qual s'havia de desfer i tornar a fer, per què "era quadrat y a de ser rodó com los altres d'escudellers", a més de construir un segon forn, "que diuen de cremar", per a preparar el vernís.⁸⁶

L'abril de 1684 es va incoar un permís d'obra amb la sol·licitud del gerrer Josep Amat per tal de realitzar unes obres a l'obrador i a l'hort situats al carrer dels Escudellers Blancs, propietat del prevere Josep Trullàs, hereu del gerrer Martí Trullàs, i que consistiren en refer alguns dels espais de la zona de treball. Al celobert, per exemple, hi havia dos forns coberts amb una teulada, un de gran i un de petit: mentre que el gran estava derruït per la fogaina i per la graella, havent-se de tornar a fer, el petit estava en unes condicions tan deplorables que calia fer-lo de bell nou.⁸⁷ Una obra més que necessària que permetria, per tant, posar en disposició un edifici força afectat pel pas del temps.

Tot i el nombre de referències obtingudes, s'hauria de tenir present que en algunes ocasions tant el titular com l'obrador semblen que es repeteixen després d'alguns anys. Estaríem parlant de tallers que conservarien la seva ubicació dins la trama urbana del barri durant un període determinat i en els que la seva titularitat canviaria a membres de l'entorn familiar. L'obrador de Pau Miralles podria ser un exemple de permanència i d'activitat constant en un mateix indret. Pau Miralles, gerrer, va llogar a Jeroni Espasa, escudeller, unes cases al carrer dels Escudellers *cum patio et operatorio* amb entrada pel carrer d'Obradors per 3 anys.⁸⁸ En aquell mateix indret el trobem el mateix dia de la seva defunció. Segons l'inventari dels seus béns realitzat l'any 1661

⁸⁶AHCB. Cúria del Veguer, Llicències d'obres, XXXIV-1, 1612, juny, 30. Es va donar llicència d'obres el 24 de juliol de 1613.

⁸⁷AHCB. Cúria del Veguer, Llicències d'obres, XXXIV-6, 1684, abril, 21. El 2 de maig de 1684 es va concedir el permís d'obres.

⁸⁸AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/8, 1595, juliol, 13.

Pau Miralles continuava vivint a la mateixa casa que anys enrere havia llogat, conservant també l'obrador al carrer de la Mare de Déu, nom amb el qual es va conèixer el carrer d'Obradors durant algun temps.⁸⁹ Durant el lapse de més de seixanta anys Pau Miralles conservaria l'obrador i les cases, que, tal i com es recorda a les capitulacions matrimonials de Jerònima Espasa i el velluter Miquel Duran l'any 1617, eren part de l'herència paterna d'ella.⁹⁰

2.3.1 L'obrador i la llar, dos espais diferenciats

Com es mencionava anteriorment, ultra les dades obtingudes de la documentació cadastral, amb la que s'han pogut localitzar diversos obradors al sector dels escudellers (Figura 2.9), caldria considerar la dinàmica de separació progressiva entre la zona de treball i aquella destinada únicament a conviure amb la resta de membres de la família. Tot i que la informació més precisa per evidenciar aquest procés correspon a les primeries del segle XVIII, les referències a altres ciutats hispàniques ens permeten intuir que aquesta segregació d'espais no s'hauria produït només durant el Set-cents, sinó que tindria una trajectòria prèvia. En aquest sentit, a la ciutat de Sevilla durant la segona meitat del segle XVI s'evidenciaria un canvi d'actitud per part dels terrissers: passarien de viure al mateix espai on es treballava a fixar la seva residència a una part de la ciutat i disposar el taller en una altra.⁹¹

Pel que fa a la ciutat de Barcelona, la documentació que s'ha pogut estudiar permet intuir aquesta separació de les esferes familiars i laborals de manera molt puntual des de la dècada de 1530. Així, l'escudeller Joan Ferran, tutor de Jaume Mercer, hereu universal del també escudeller Francesc Mercer, va llogar de manera conjunta a Antoni Deu, escudeller, unes cases situades al carrer dels Escudellers, amb entrada també pel d'Obradors, i un obrador al carrer del Vidre.⁹² Com es pot observar, Joan Ferran va actuar en nom de l'hereu Mercer, per tant les propietats pertanyien a aquest últim. Molt probablement la família Mercer habitava una d'aquestes dues cases, però en el moment del traspàs del pare la família es podria haver vist obligada a desallotjar-la i explotar-la a través del tutor. Quelcom semblant hauria succeït amb la pupilla de Jeroni Espasa, escudeller. En desconeixem el nom d'ella, però l'any 1601 tenia arrendat l'obrador amb dos forns situat al carrer d'Obradors al rajoler Llorenç Madrid. De manera paral·lela es van posar en lloguer dues

⁸⁹AHCB. Notarial, *Inventaris post-mortem*, I-46, 1661.

⁹⁰AHPB. LENTICLÀ, Jeroni, 592/93, 1617, març, 5.

⁹¹José M. SÁNCHEZ CORTEGANA. *El oficio de oller en Sevilla en el siglo XVI*. Sevilla: Diputación Provincial de Sevilla, 1994, pàg. 76-78; GESTOSO Y PÉREZ, òp. cit., pàg. 401.

⁹²AHPB. PUIG, Rafael, 1530, agost, 2.

Figura 2.9: Distribució dels obradors segons els carrers del barri de Framenors, Cadastre, 1716: (A) carrer dels Escudellers: (1) Francesc Amat, (2) Maria Camps, (3) Manuel Ràfols, (4) Pere Màrtir Lapuja, (5) Josep Jaumar; (B) carrer dels Escudellers: (1) Miquel Rocamador; (C) carrer dels Tres Llits: (1) Eulàlia Coll, (2) Bernat Peris; (D) carrer del Vidre: (1) Pau Borgonyó, (2) Joan Coll, (3) Pau Coll, (4) Elisabet Gual; (E) carrer Nou: (1) Antoni Biscompte, (2) Jeroni Gual, (3) Josep Gastó, (4) Marc Gibergas; (F) carrer d'en Carabassa: (1) Miquel Carreres. Elaboració pròpia a partir del plànol de Barcelona de 1714 fet per Joseph Cardoso, 1760.

cases que es posseïen al carrer dels Escudellers als mestres fusters Flix i Forès respectivament.⁹³

Però la separació més o menys distant entre els dos espais no sempre seria la tònica. Entre els diferents contractes de què es disposen, hem pogut observar com, tot i estar separats el lloc de residència del de treball, sovint la proximitat és remarcable. Al contracte de donació entre Eufrasina, vídua de l'escudeller Antoni Mestre, i llur fill, també dit Antoni, es feia la descripció de les propietats i s'esmenten les dues cases que es posseïen per establiment emfitèutic del mercader Miquel Ardèvol al carrer dels Còdols, situades al costat de l'obrador.⁹⁴ Una situació semblant va ser la que s'observaria en el contracte d'establiment emfitèutic entre l'adroguer Pau Rovira i la seva muller Jerònima a l'escudeller Miquel Passoles l'any 1606. L'establiment es va realitzar sobre una casa i un obrador, amb la casa obrint porta al carrer dels Escudellers mentre que s'accediria al taller pel carrer d'Obradors.⁹⁵ La mateixa distribució va constar al contracte de lloguer l'any 1670 entre el prevere Joan Corballó, fill de l'escudeller homòleg, i el mestre escudeller Ramon Cases: la casa tenia l'entrada principal pel carrer dels Escudellers i, per mitjà d'una porta del darrera es podia accedir als obradors, que estaven al carrer d'Obradors.⁹⁶

Ja al segle XVIII, la gran majoria dels obradors identificats al barri 2 van mostrar una clara tendència a separar l'esfera laboral de la familiar. Només en cinc ocasions del total de disset obradors identificats, l'artesà residia al mateix lloc on treballava (marcats amb un asterisc (*) a la Taula 2.6).⁹⁷ La realitat que se'n deriva, doncs, va ser que bona part dels escudellers no seguirien la tradicional unió entre lloc de residència i de feina dels artesans, sinó que restarien separats, especificant a la font el tipus d'habitatge i el propietari.

Podríem posar com a exemple d'aquells anys els casos de l'escudeller Pau Borgonyó o el del gerrer Francesc Amat. Segons informa el Cadastre, Pau Borgonyó tenia fixada la residència al carrer dels Escudellers, entre els carrers d'Obradors i dels Còdols, on vivia amb el seu aprenent; l'obrador, no obstant, estava situat al del Vidre (Figura 2.10).⁹⁸ Una distància que, tot i no ser excessiva, implicarien un seguit de desplaçaments diaris.

Per la seva banda, el gerrer Francesc Amat era encara més significatiu i complex (Figura 2.11). El gerrer comptava amb dues cases, una al carrer Nou, que llogava a Josep Navarro (c¹), i una altra més al carrer dels Escudellers

⁹³AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 150/46, 1601, agost, 2.

⁹⁴AHPB. LLUNELL, Pere, 586/45, f. 266-266v, 1605, juliol, 20.

⁹⁵AHPB. SOLER-FERRAN, Joan, 555/8, 1606, octubre, 2.

⁹⁶AHPB. VILA PERLES, Ramon, 763/48, 132-133, 1670, febrer, 2.

⁹⁷AHCB. Cadastre, Cases, censos i censals, I-56, s.f., maig, 1716.

⁹⁸AHCB. Cadastre, Cases, censos i censals, I-56, s.f., 1716, maig.

2. LOCALITZACIÓ DINS LA CIUTAT, ARTESANS I OBRADORS

Carrer de l'obrador	Titular de l'obrador	Ofici	Carrer de residència
Escudellers	Francesc Amat	gerrer	Escudellers
	Maria Camps	yídua de gerrer	Escudellers*
	Mannuel Ràfols	escudeller	Escudellers*
Escudellers	Pere Màrtir Lapuja	escudeller	Escudellers*
	Josep Jaumar	gerrer	Escudellers*
Escudellers Blancs	Miquel Rocamador	escudeller	Escudellers
Tres Llits	Eulàlia Coll ^a		Tres Llits*
	Bernat Peris	escudeller	Escudellers
Vidre	Pau Borgonyó	escudeller	Escudellers
	Joan Coll	escudeller	Escudellers
	Pau Coll	escudeller	–
Non	Elisabet Gual	yídua d'escudeller	Escudellers
	Antoni Biscompte	escudeller	Escudellers
	Jeroni Gual	escudeller	Escudellers
d'en Carabassa	Josep Gastó	escudeller	Ampla
	Marc Gibergas	escudeller	–
d'en Carabassa	Miquel Carreres	escudeller	d'en Serra

Taula 2.6: Relació dels obradors i la seva titularitat al barri de Framenors especificant el carrer de residència del titular segons el Cadastre de 1716 (^a Llogat a Ramon Lacruz, escudeller). Marcats amb un asterisc els obradors on es compartia el lloc de treball i el de residència.

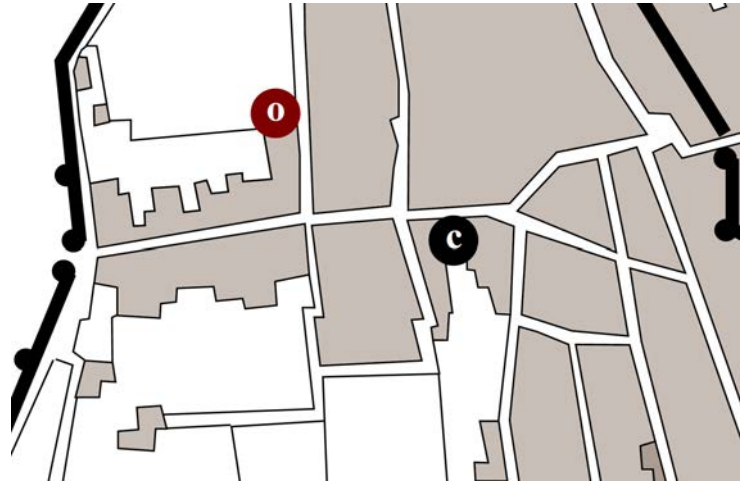

Figura 2.10: Ubicació de la casa de Pau Borgonyó, escudeller, al carrer dels Escudellers (c), i del seu obrador al carrer del Vidre (o), 1716. Elaboració pròpia a partir del plànol de Barcelona de 1714 fet per Joseph Cardoso, 1760.

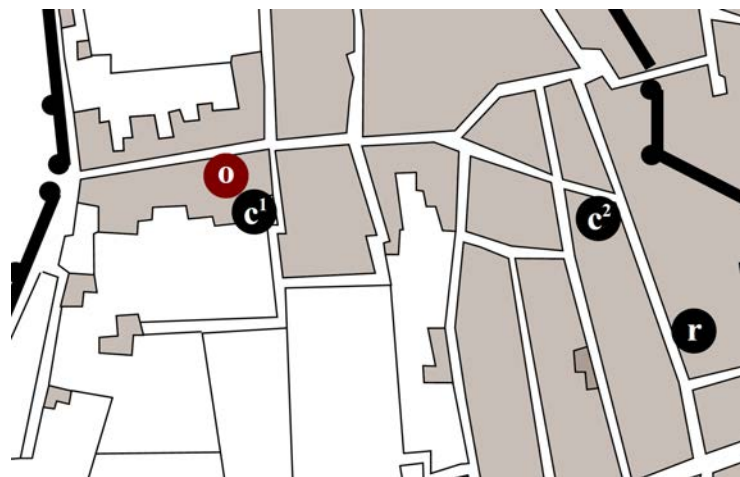

Figura 2.11: Ubicació de les cases de Francesc Amat, gerrer, al carrer Nou (c¹) i al carrer dels Escudellers (c²), del seu obrador al carrer dels Escudellers (o) i de la seva residència (r), 1716. Elaboració pròpia a partir del plànol de Barcelona de 1714 fet per Joseph Cardoso, 1760.

(c²), que estava habitada pel fuster Ignasi Mas, prop del carrer de les Arenes. L'obrador, per la seva part, estava ubicat al mateix carrer dels Escudellers però més proper de la Rambla (o). A aquesta situació es va afegir el fet que Francesc Amat vivia de lloguer amb la seva família al carrer dels Escudellers (r), a una casa propietat de la vídua Mariàngela Bover i Aleny.⁹⁹

La diferenciació entre l'espai de treball i el de residència es va fer efectiva durant el segle XVIII. No obstant, la situació que ha mostrat el Cadastre

⁹⁹AHCB. Cadastre, Cases, censos i censals, I-59, f. 15, 32v, 36v, 53.

no seria un dinàmica pròpia d'aquella centúria, sinó que la tendència dels segles precedents va comportar la culminació d'aquesta segregació després de la Guerra de Successió. Si durant el període medieval i els primers segles de l'època moderna l'esfera laboral i la residencial formaven un tot en ell mateix, a partir de la segona meitat del Cinc-cents i, molt especialment duran el segle XVII, les àrees residencials i laborals es van començar a definir com a esferes totalment independents.

A partir del segle XVIII, com va puntar Ferdinand Braudel, les necessitats de les grans ciutats van significar que el comerciant, però també l'artesà, anés deixant progressivament la botiga per marxar a casa seva a dormir.¹⁰⁰ Aquesta situació, a més, s'hauria de posar en relació amb la cada vegada més evident compartimentació dels espais i del progressiu triomf dels espais individuals o privats, fins i tot dins les pròpies llars.¹⁰¹

L'antic eix vertebrador del barri de Framenors, el carrer dels Escudellers, en altres temps amb una producció ceràmica força considerable, s'aniria convertint cada vegada més en una zona de distribució de la manufactura i no tant involucrada en els procés de producció. Tot i que va continuar comptant amb la presència de diversos obradors, tallers i forns, al segle XVIII tota la infraestructura del treball va aparèixer ja desplaçada a carrers on la urbanització era menor, com serien els carrers Nou i del Vidre. Tal i com havia succeït al Raval durant els segles precedents, les zones menys habitades van acollir les espais adients per a facilitar el desenvolupament de l'activitat artesanal. Escollint aquests indrets s'evitava entorpir recíprocament el desenvolupament normal de la població dels carrers dels voltants i el de l'ofici. Els carrers emprats habitualment pels veïns ja no estarien ocupats pels traginers amb les carretades de terra o d'obra per a assecar. A la vegada, gràcies a aquesta progressiva descentralització del lloc de producció a àrees urbanes menys urbanitzades, l'artesà podia dur a terme la seva activitat econòmica sense que el veïnat

¹⁰⁰Ferdinand BRAUDEL. "Las estructuras de lo cotidiano: lo posible y lo imposible". A: *Civilización material, economía y capitalismo: siglos XV-XVIII*. Vol. I. Madrid: Alianza, 1993, pàg. 235.

¹⁰¹Sobre aquest tema, vegis: James CASEY, Francisco CHACÓN JIMÉNEZ i Enrique GAC-TO FERNÁNDEZ. *La familia en la España mediterránea, siglos XV-XIX*. Barcelona: Crítica, 1987; Máximo GARCÍA FERNÁNDEZ. "La cultura material doméstica en la Castilla del Antiguo Régimen". A: *Estudios en homenaje al profesor Teófanos Egido*. Ed. de Máximo GARCÍA FERNÁNDEZ i María de los Ángeles SOBALER SECO. Valladolid: Consejería de Cultura y Turismo, Junta de Castilla y León, 2004, pàg. 249-270; Gloria FRANCO RUBIO. "La vivienda en el Antiguo Régimen: de espacio habitable a espacio social". A: *Chronica Nova: Revista de Historia Moderna de la Universidad de Granada* 35 (2009), pàg. 63-103; GARCÍA ESPUCHE, òp. cit.

pogué condicionar el desenvolupament normal de l'activitat manufacturera.

Capítol 3

L'accés a les argiles

*Que algú no gos vendre ne donar ne prestar
a algun hom strany de la terra de Montjuhïc*

— AHCB. Manuscrits, 1G-40, f. 216v, 1423.

Les ordinacions de les corporacions dedicades a la producció ceràmica no fan constar qüestions reglamentàries relatives a les matèries primeres. Durant el segle XIV la normativa municipal es va preocupar principalment per aspectes tècnics de la producció terrissera. Durant el Tres-cents, coincidint amb l'expansió comercial per la Mediterrània, les autoritats locals van legislar per garantir la qualitat de la producció o l'estandardització de les mides, especialment pel que fa al material de construcció i al d'emmagatzematge i transport.

En relació a la qualitat del producte, una de les primeres ordinacions va obligar als gerrers a identificar la seva producció amb un segell que identificqués l'artesà, de manera que en cas de frau es podria reclamar la pèrdua de la mercaderia emmagatzemada al productor. Una marca de qualitat que, a més, implicaria l'ús “de bona terra” per tal que les gerres fossin “bones e stables e ben cuytes”.¹ Com recorda Josep M. Vila i Carabasa, aquest tipus de normativa va ser molt habitual durant el segle XIV, en tant que s'havia de garantir el producte que s'hi transportava i que era objecte de beneficis econòmics sota la pena d'expulsar de l'ofici a “aquell qui de bona terra no les farà o que no sien ben cuites o mal estables o ab qualque encamerament”.²

Pel que fa a l'estandardització de la producció terrissera, la preocupació de les autoritats municipals va ser establir les mides i les capacitats de les gerres i de les rajoles. Els contenidors, emprats en el transport marítim, i emprats principalment per la comercialització de productes agrícoles, havien de tenir unes determinades mesures i capacitats per tal d'evitar el frau. No

¹AHCB. Llibre del Consell, I-3, f. 9.

²AHCB. Llibre del Consell, I-9, f. 23.

va ser, però, fins a finals de la centúria que les autoritats municipals es van manifestar clarament en la voluntat per homogeneïtzar les dimensions i les capacitats de les gerres. En aquest sentit van ser promulgades les ordinacions de 1391, amb les quals es tipificava el pes i la quantitat de producte que podien contenir les gerres per a la mel:

Que tot gerrer qui fassa gerres per metre mel, que la gerra que farà en què càpia de un quintar de mel neta, V lliures més o menys, no pes lo rest com sia cuyt e enserpellat de XXXV en XXXVIII lliures, e no més. . .

Ítem, tota gerra qui tenga III roves e mige de mel neta, III lliures més o menys, pus lo test enserpellar de XXX en XXXII lliures, e no més. . .

Ítem, que tota gerra en què càpia de III roves de mel neta, III lliures més o III menys, pes de XXVI en XXVIII lliures, e no més. . .³

L'estandardització de les mides de les gerres de mel es va mantenir fins al segle XV, a partir de quan es van augmentar les dimensions i les capacitats. L'any 1404 van quedar regulades les mides dels tres tipus de gerres a un de sol, el qual, en acabar, "dins cadascuna d'aquelles càpia de mel neta de IIII roves e X lliures fins en IIII roves e XV lliures."⁴ Semblant va ser l'homogeneïtzació de les gerres destinades a transportar oli, que havien de permetre emmagatzemar entre 14 i 15 quartans, essent el seu pes buida d'entre 50 i 55 lliures.

Però no només especificar les gerres de transport va ser objecte de preocupació legislativa per part de les autoritats barcelonines. Es va ser molt curós amb el material de construcció, especialment amb les rajoles. L'any 1380 es van homogeneïtzar les mides de les rajoles, les quals havien de tenir el doble de llargària que d'amplada.⁵ Posteriorment es va prohibir que els rajolers poguessin elaborar teules o rajoles durant els mesos de novembre a febrer,⁶ en tant que els canvis de temperatura entre l'albada i el capvespre podien malbaratar les peces o, pitjor encara, fer entrar al mercat local una producció de mala qualitat.⁷

³AHCB, Ordinacions especials, V-8, f. 84v-85.

⁴AHCB, Registre d'ordinacions, IV-5, f. 259-260v.

⁵VILA I CARABASA, "La confraria de sant Hipòlit dels terrissers de Barcelona (1402-1531). Aproximació a través de les seves ordinacions", pàg. 51.

⁶AHCB. Rúbriques d'ordinacions, 1G-38, f. 193.

⁷Montserrat BAJET ROYO. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI: edició del "Llibre de les ordinacions"*. Barcelona: Fundació Noguera, 1994, pàg. 206.

Resumint, l'objectiu de les ordinacions municipals durant els darrers segles medievals va consistir en garantir la producció d'obra terrissera destinada al mercat. Els mercaders havien de tenir garantides les condicions òptimes de transport dels productes amb els què comerciaven. Però no només el bon manteniment de la mercaderia era el que estava en joc, sinó la reputació de tota la ciutat. Per això les autoritats de Barcelona es van mostrar tant conscienciades en garantir el transport dels seus productes arreu de la Mediterrània. També en aquest sentit, era la fama de la ciutat estaria en entredit si les seves edificacions, que cada vegada més feien servir la rajola i pedra en detriment de la fusta, no resistien les espentes dels vents ni permetien el monumentalisme del seus palaus o de la seu de les institucions.

Aquesta preocupació municipal no només va ser pròpia del segle XIV i XV. L'any 1528 les autoritats locals van obligar a la corporació dels ollers de Barcelona que

de ací avant los ollers de la dita ciutat hagen e sien tinguts segons per ells és stat offert, en la terra de què faran les olles y altre obra de terra, mesclar arena y altrament fer aquella bona y forta.⁸

L'ordinació municipal establia que els ollers havien de treballar bé l'argila i a fer una barreja correcta amb la sorra per tal que es garantís la bona qualitat del producte final. L'ordinació no fa cap esment a la procedència de la terra, ni quina n'era la millor per elaborar un determinat producte, com tampoc quines eren les quantitats ni les proporcions de sorra que s'havia d'afegir per tal que la preparació de la posta fos l'adient. Sí que s'intueix, però, que la preocupació per part dels consellers de la ciutat era garantir la qualitat del producte, la del recipient, i, consegüentment, la del material contingut.

La correcta preparació de l'argila per tal d'elaborar olles permetria garantir que no es fessin malbé en ser posades a foc per dur a terme la seva funció i en ser sotmeses als xocs tèrmics propis de cuinar. La possibilitat de perdurabilitat de l'olla barcelonina a una font de calor constant va ser el que va estar darrera de l'afirmació categòrica que van fer els ollers davant el Trentenari l'any 1636, en manifestar que

la experiència ha mostrat precisament necessàries als habitants en la present ciutat per ço que ab elles se cuyna molt millor que ab les que-s fan per los ollers de la present ciutat, y particularment los caldos dels malalts, per ésser la terra ab que-s fabrican dites olles

⁸AHCB. Registre d'ordinacions, IV-14, 203, 1528, novembre, 26.

en La Selva y Malgrat molt millor o més abta que la del territori de la present ciutat.⁹

En aquest sentit, l'argila barcelonina semblaria de pitjor qualitat que la d'altres regions del Principat i caldria insistir en una correcta preparació de la pasta per tal que no es fes malbé al foc. Caldria recordar, però, quina és la composició de l'argila per tal que la ceràmica de cuina pugui restar al foc. Aquesta va ser la conclusió a la que va arribar Cristina Fernández de Marcos al seu estudi sobre ceràmica de cuina de la Sevilla dels segles XV i XVI.¹⁰ Per tal de garantir la peça resistís al xoc tèrmic es podien dur a terme diferents solucions tècniques, com ara, entre d'altres, dotar les olles de parets més gruixudes o afegir desgreixadors de quars, que evitarien l'aparició d'esquerdes, o fabricar-les amb parets més fines i evitar així d'us dels desgreixadors. D'aquesta manera la conductivitat tèrmica restava optimitzada i s'evitaven possibles fractures que fessin malbé el continent i el contingut.

La mala qualitat de les olles i cassoles barcelonines, “por ser muy gruesa y quebradisa”,¹¹ va ser una al·legació constant entre els terrissers d'altres indrets de Catalunya per tal de justificar la venda de les seves produccions a Barcelona. Al segle XVIII els ceramistes de Sabadell van tornar a presentar els mateixos arguments que els consellers havien esgrimit l'any 1636:

los alfareros de Barcelona no hacen de tal especie de obra [olles], o muy poca, y de mala calidad, por lo gorda, mal formada y de tierra no propocionada, tanto que luego se rompe qualquiera cassuela o plato echo.¹²

En definitiva, o bé l'argila havia de contenir de manera natural les propietats que la farien adient per a ser disposada al foc o bé els artesans havien d'aconseguir ajustar les proporcions dels diferents elements que formen la pasta ceràmica per fer-les resistents a la font de calor. Aquesta seria la qüestió que ens portaria novament a la preocupació per part del Consell de Cent, no només del producte final, sinó també per la tècnica que hi hauria darrera de cada producció ceràmica.¹³

⁹AHCB. Registre de deliberacions, II-145, f. 422–422v, 1636, novembre, 5.

¹⁰Cristina FERNÁNDEZ DE MARCOS GARCÍA, Jaume BUXEDA I GARRGIÓS i Fernando AMORES CARREDANO. “Nuevos datos sobre la producción de cerámica de cocina y de loza basta de Sevilla en los siglos XV–XVI”. A: *SPAL. Revista de prehistoria y arqueología de la Universidad de Sevilla* 16 (2017), pàg. 277.

¹¹AHCB. Junta de Comerç, vol. 10, f. 14, 1768, agost, 26.

¹²AHCB. Junta de Comerç, vol. 10, f. 4, 1768, juny, 3.

¹³Geoffry CROSSICK. “Past masters: in search of the artisan in European history”. A: *The Artisans and the European town, 1500–1900*. Ashgate: Aldershot, 1997, pàg. 17.

La tria d'un tipus determinat d'argila podria garantir unes proporcions adequades dels seus components per tal de no haver d'afegir altres elements que permetessin un millor ús. L'accés a les argiles, doncs, va ser una preocupació per part dels terrissers barcelonins. No obstant, no la documentem fins a finals del XVI. L'articulat de les ordinacions renovades que es presentaren al rei Felip III l'any 1599 va recollir aquest fet, recordant en el seu darrer punt que

per lo exercici del dit offici de oller, gerrer y rajoler se necessite tenir terra còmoda per a fer sa obra, en la qual terra tenen de anar a cercar en diverses parts perquè tota no és bona.¹⁴

Tot i que el proveïment de matèries primeres no està recollit a la documentació de la corporació, val a dir que el seu abastament no va ser qüestió menor entre els confreres de sant Hipòlit. Totes dues corporacions productores de ceràmica de la ciutat van establir en determinades ocasions que la producció dels seus artefactes estava vinculada a un ús de matèries primeres concretes. En aquest sentit, els ollers, els gerrers i els rajolers, per una banda, i els escudellers, per l'altra, no farien servir les mateixes argiles, ni els mateixos vernissos. De fet, les diferències existents entre ambdós tipus de producció van quedar establertes a les esmentades ordinacions de 1599, exposant que els ollers, els gerrers i els rajolers són diferents dels escudellers “tant per rahó de la terra, vernís y aynes”.¹⁵

Però cercar la terra idònia no sempre era fàcil. Les disputes amb els propietaris dels terrenys d'on s'haurien d'extreure les quantitats de matèria primera van ser una realitat constant. Sabent que la discòrdia podia estar garantida, a les ordinacions també es va afegir un aspecte que protegís els artesans i que facilités el lliure accés a la terra, fos d'on fos. Així, sempre que els terrissers identifiquessin “terra bona per a llur obra”, es recorria al mostassà de la ciutat de Barcelona, el qual fixaria la indemnització a pagar als propietaris dels terrenys, “no obstant qualsevol contradició dels amos de aquella”.¹⁶ Ara bé, no es feia cap menció de quin indret del Pla se n'extreia (Figura 3.1).

Al *Llibre de ordinacions de la cofraria dels ollers, gerrers y rajolers*, precisament, hom pot observar una petita nota relativa a una parcel·la per sobre del convent de Jesús. El text, de l'any 1648, correspon al testimoni del pagament

¹⁴BMCB, Manuscrits, MCB-2639, 1798, octubre, 18. Còpia autèntica de les ordinacions atorgades pel rei Felip III l'any 1599.

¹⁵BMCB, Manuscrits, MCB-2639, 1798, octubre, 18; CAPMANY, òp. cit., vol. 1, 3a part, pàg. 72.

¹⁶BMCB, Manuscrits, MCB-2639, 1798, octubre, 18.

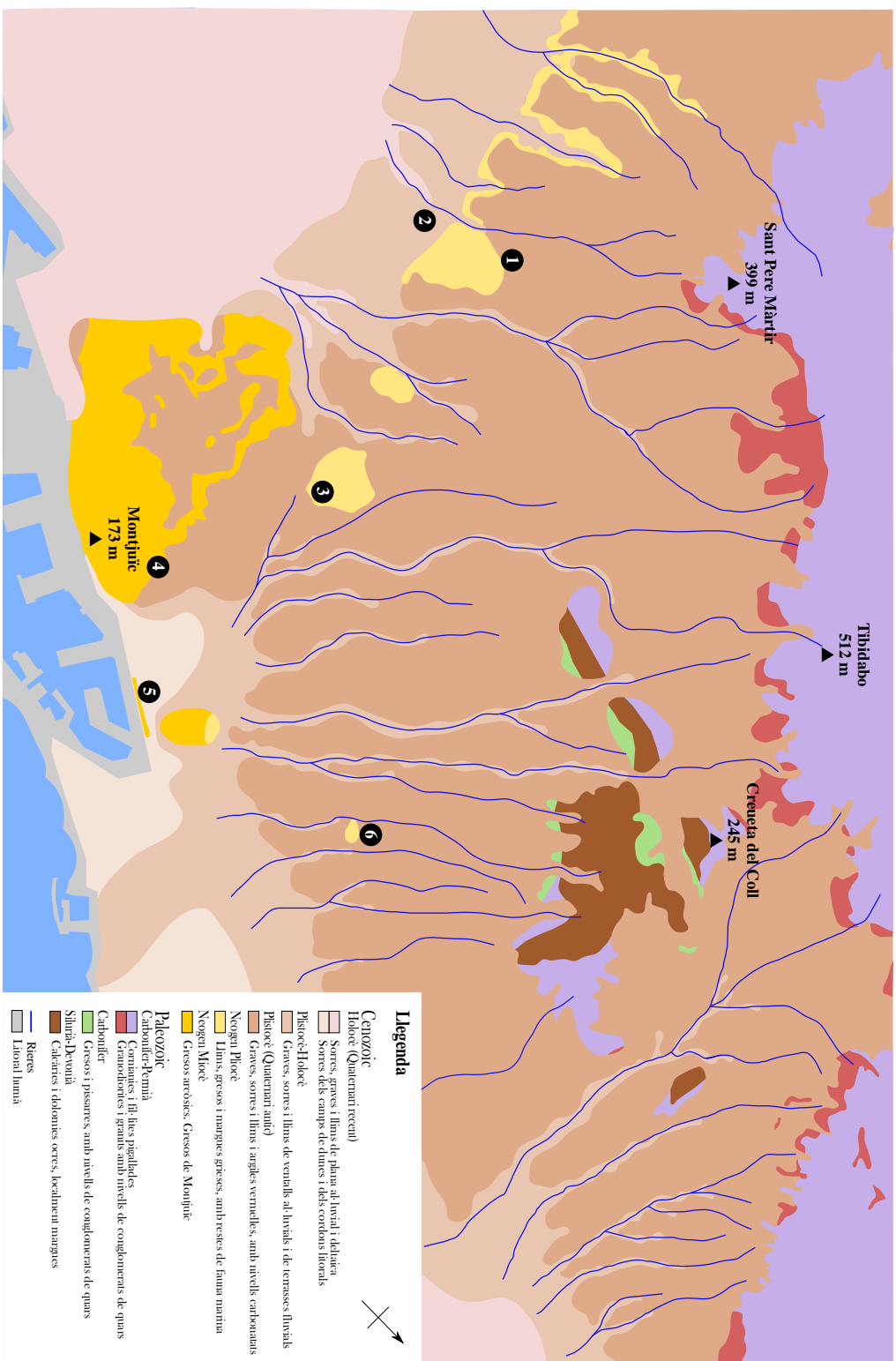

Figura 3.1: Situació sobre un plànol geològic de la toponímia d'on els ceramistes de Barcelona extreien l'argila: (1) Collblanc; (2) riera del Torrent Gornal; (3) Coll dels Enforcats; (4) parcel·la dels escudellers a Montjuïc; (5) turó dels Ollers (?); (6) Convent de Jesús. Elaboració pròpia a partir de *Geologia del Pla de Barcelona des de l'Observatori Fabra*, 2010.

d'un total de 35 lliures a Jerònima i a Clemència de Cardona, propietàries de la terra, segons la quantitat que havia estipulat el mostassà de Barcelona i el que s'havia acordat amb el peritatge realitzat pels prohoms de la confraria d'hortolans. Estaríem, per tant, davant de l'aplicació de l'ordinació de 1599 gairebé mig segle més tard.¹⁷

Aquesta breu referència ha estat l'única evidència documental d'un tros de terra de la pròpia corporació, amb la complicació afegida que no s'esmenten ni les dimensions del terreny ni l'ús que se li acostuma a fer. Intuïm que la parcel·la què es fa menció seria un dipòsit d'argila proper a la ciutat de Barcelona i que restaria vinculat a la confraria de sant Hipòlit dels ollers durant diversos segles.¹⁸

Identificar, doncs, el lloc adient per a l'extracció de les argiles necessàries per a la producció dels diferents objectes ceràmics era una qüestió clau. De fet, els estudis arqueomètrics han pogut escatir que a la ciutat de Barcelona es van fer servir tres tipus de pasta argilosa diversa entre el segle XIII i el XVIII.¹⁹ Un ús de les argiles que estaria intrínsecament vinculat al tipus de producció final, especialment a partir del segle XVI, coincidint amb la segregació de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers de l'homòloga dels ollers, gerrers i rajolers. No obstant, tot i que s'ha pogut identificar que els ceramistes van fer servir argiles pliocenes —vinculades a l'obra comuna (obra ollera)— i neògenes —relacionades a produccions de pisa (obra escudellera)—, caldria delimitar millor quina era la ubicació d'aquests afloraments al Pla de Barcelona i, d'aquesta manera poder contrastar les interpretacions arqueomètriques amb les dades documentals (Figura 3.1).

Si durant el segle XIII, arran dels estudis sobre els materials arqueològics del forn del carrer de l'Hospital,²⁰ era evident que les argiles emprades haurien de ser d'àrees properes al jaciment, durant el segle XV es va evidenciar un canvi en l'explotació de les matèries primeres. Carme Riu va localitzar una

¹⁷BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 28v, 1648, desembre, 5.

¹⁸Santiago Albertí va documentar com un membre de la nissaga dels Viladomat, concretament Sever Viladomat, persona principal de la corporació durant el segle XVIII, va adquirir un territori prop de les indicacions que donava la breu nota ressenyada. Allà hi construiria durant la primera meitat del Set-cents una important rajoleria: ALBERTÍ I GUBERN, òp. cit., pàg. 33.

¹⁹IÑAÑEZ et al., òp. cit.; IÑAÑEZ, BUXEDA I GARRIGÓS I MADRID I FERNÁNDEZ, òp. cit.; BUXEDA I GARRIGÓS, IÑAÑEZ I CAPELLI, òp. cit.; DI FEBO et al., òp. cit.; BUXEDA I GARRIGÓS et al., "Archaeometry of the technological change in societies in contact. First examples for modern ceramics from the Crowns of Castile and Aragon"; MADRID I FERNÁNDEZ et al., òp. cit.

²⁰DEHESA I CARREIRA, RAMOS I RUIZ I ALSINA MARTÍN, òp. cit.; BUXEDA I GARRIGÓS, IÑAÑEZ I CAPELLI, òp. cit.

de les primeres mencions a l'ús d'argiles d'una determinada àrea del Pla de Barcelona, que correspon al contracte entre dos gerrers barcelonins de principis del segle XV. Berenguer Bonet i Antoni Portella van crear una societat d'explotació de la matèria primera el gener de 1410. Les relacions que s'hi establien haurien de permetre a Antoni Portella extreure argila del tros de terra, situat a Montjuïc, que era propietat de Berenguer Bonet sempre que contribuís a pagar les despeses ocasionades per les pensions que Bonet havia de pagar en qualitat d'emfiteuta al monestir dels celestins de Barcelona.²¹

3.1 El turó dels Ollers, algunes reflexions

La qüestió de l'abastament d'argila era una tònica general allà on es produïa ceràmica. Fora de la península Ibèrica també s'han documentat aquestes preocupacions vers el proveïment d'argila. A zones del Mediterrani Occidental, concretament a la Toscana, els estudis sobre la producció ceràmica destaquen que l'argila utilitzada s'extreia dels marges de l'Arno, proveint la immensa majoria de centres productors de ceràmica del Gran Ducat.²² Tot i això, alguns ceramistes feien servir argiles properes als seus llocs de residència, tal i com succeïra a la ciutat de Barcelona durant el segle XIII. La pràctica dels terrissers florentins, però, es va prohibir per part de les autoritats locals durant el segle XIV. A les ordinacions municipals de Florència de 1389, de fet, es recull que la prohibició d'extreure argiles a les immediacions de les cases era un perill sanitari, donat que en ploure l'aigua quedava estancada en forma de bassals i ocasionava la proliferació de malalties.²³ Per aquests motius, l'argila s'havia d'extreure de fora del perímetre emmurallat de Florència i s'havia de transportar cap a les *botteghe* de l'interior, on es depuraria i es decantaria.²⁴

Per a la ciutat de Barcelona no s'ha documentat una situació similar, una prohibició explícita a explotar les argiles properes a les cases. El que sí que s'ha observat a la documentació barcelonina ha estat una certa preocupació per la netedat i pel manteniment de les vies públiques sens obstacles. Aquest va ser el sentit de l'ordinació de mitjans segle XIV quan es va prohibir “ne

²¹Carme RIU DE MARTÍN. “La producción y comercio de la cerámica barcelonesa de los siglos XV–XVI: algunas modalidades contractuales”. A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* 26 (2003), pàg. 1101-1102.

²²CAROSCIO, òp. cit.

²³ASF. Dogana di Firenze, Dogana Antica, 375, f. 203, 1389, octubre, 14.

²⁴Cipriano di Michele PICCOLPASSO. *Li tre Libri dell'Arte del Vasaio, nei quali si tratta non solo la pratica, ma brevemente tutti gli secreti di essa cosa che persino al dì d'oggi è stata sempre tenuta nascosta*. Ed. de Giovanni CONTI. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2006, Citat per: CAROSCIO, òp. cit., pàg. 40-41.

menar ne bregar” terra a determinats carrers del nord del Raval.²⁵ El tràfec de grans quantitats de terra per determinades vies de la trama urbana seria una realitat que l'autoritat municipal va mirar de controlar i de reduir. De fet, l'any 1365 una nova ordinació del Consell de Cent va establir que cap “argiler, arener o alteres persones ne gosen trer ne levar la terra que estada mesa dins els murs de la ciutat”.²⁶ La regulació implicava una prohibició taxativa al moviment de terres, tant de fora cap a dins com viceversa. La primera situació va ser la que ens han descrit les ordinacions precedents, però pel que fa la segona hem de recórrer a la comparació del cas florentí. Extreure terra del terme amurallat de Barcelona implicava la proliferació de grans clots dins la ciutat, ocasionant els perills de sanitat que ens descriuen els *Statuti* de Florència.

Les preocupacions sanitàries i l'adequació de les vies públiques, de manera que no fos violentat el normal desenvolupament de la ciutat van tornar a ser motiu d'ordinació municipal, aquesta vegada però, a finals del Cinc-cents. El Consell de Cent va permetre que els escudellers poguessin portar terra de fora de la ciutat. Ara bé, si podien tragar terra, la prerrogativa anava acompanyada de l'obligació de deixar-la a l'entrada del portal de Drassanes. Només allà, al final de carrer de Trentaclus, podrien amuntegar la terra i fer-ne una muntanya. L'acumulació de terra hauria de ser considerable com perquè el document fes servir la paraula muntanya i no pas una altra que connotés unes dimensions més reduïdes. Un turó artificial al portal de Drassanes al qual haurien d'acudir sempre que tinguessin necessitat de proveir-se de terra. No obstant, no podrien anar sols a buscar-la, sinó que serien acompanyats per

un parell de guardes... per a què no dexen entrar ni eixir per dit portal sinó los qui portaran dita terra dintre.²⁷

La creació d'aquesta muntanya artificial a finals del segle XVI ens porta a introduir una qüestió que és present als recents estudis arqueomètrics: la ubicació del “turó dels Ollers” i la seva explotació.²⁸ L'ordinació de 1587 ben bé podria ser la prova documental que provés l'existència d'una petita elevació del terreny explotat pels terrissers barcelonins, ara bé, la ubicació que ens proporciona la font no seria la tradicionalment atorgada a aquest possible accident orogràfic.

²⁵BATLLORI I MUNNÉ i LLUBIÀ I MUNNÉ, òp. cit., pàg. 118.

²⁶AHCB. Llibre del Consell, I-22, f. 25, 1365, agost, 22.

²⁷AHCB. Registre de deliberacions, II-96, f. 28, 1587, gener, 8.

²⁸BUXEDA I GARRIGÓS, IÑAÑEZ i CAPELLI, òp. cit., pàg. 203; BUXEDA I GARRIGÓS et al., “La ceràmica de Barcelona: organització i producció entre els segles XIII i XVIII a través de la seva caracterització arqueomètrica”, pàg. 204.

La bibliografia que s'ha consultat fa esment d'un seguit de turons al litoral de la ciutat de Barcelona, com ara el puig de les Fàlzies, el Cogoll o el turó dels Ollers. Les primeres referències de les que tenim constància corresponen als treballs del geògraf Pau Vila, qui sense explicar la formació ni el nom d'aquest microrelleu, l'ubica al plànol de Barcelona, entre els monestirs de Framenors i el de la Mercè.²⁹ Recents estudis sobre la formació geològica del Pla de Barcelona, però, han considerat les formacions geològiques del litoral barceloní com a antines de pedra de Montjuïc incorporades a terra ferma, és a dir, formacions rocoses situades prop de la costa i situades just per sota del nivell del mar.³⁰ La seva formació geològica dataria del segle XIII–XIV després de tancar-se en forma de cordó de platja tot el litoral barceloní, deixant darrera seu els aiguamolls coneguts en època medieval com a “cagalells”.³¹ A squetes conclusions també va arribar en el seu moment Francesc Carreras Candi, qui va denominar aquell indret com “dels Codals”, la formació rocosa sobre la qual estava fonamentat el baluard de sant Francesc i part de la muralla de mar.³² El nom d'aquesta formació derivaria, a la seva vegada, de les restes sedimentàries en forma de tàlveg o vall que deixaria la riera de Collserola després de vorejar la vall sud del mont Tàber i arribar al mar i que seria la inflexió que documentaria a finals del segle XIX Pere Garcia Faria.³³

Ultra les consideracions geològiques, que permetrien pensar que la muntanya artificial de 1587 podria ser el socorredor turó dels Ollers, caldria fer una consideració respecte a la prohibició d'entrar i sortir de la ciutat. La dècada de 1580 va ser terrible des del punt de vista sanitari. Des de 1585 la ciutat es va mostrar preocupada pels brots de pesta que s'estaven produint a diferents indrets del Principat i realitzava maniobres sanitàries per impedir tant com es pogués la contenció de la malaltia. Tot i els esforços, però, la pesta va arribar i amb virulència l'any 1589.³⁴ Per tant, l'ordinació, a més d'una normativa

²⁹Pau VILA I DINARÉS. “La circulació de les aigües del Pla de Barcelona en el passat”. A: *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad* 17 (1977), pàg. 17-24.

³⁰Oriol RIBA I ARDERIU i Ferran COLOMBO I PIÑOL. *Barcelona: la Ciutat Vella i el Poblenou. Assaig de geologia urbana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2009, pàg. 35.

³¹Oriol RIBA I ARDERIU. “Assaig sobre geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona”. A: *La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*. Vol. I. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1993, pàg. 171; Francesc CARRERAS I CANDI. *Geografia General de Catalunya*. Vol. II: Ciutat de Barcelona. Barcelona: Albert Martín, 1913-1918, pàg. 306.

³²Íd., *Geografia General de Catalunya*, pàg. 348.

³³Íd., *Geografia General de Catalunya*, pàg. 306; GARCÍA ESPUCHE i GUÀRDIA BÀSSOLS, òp. cit., plànol 8.

³⁴BETRÁN MOYA, òp. cit.; José Luis BETRÁN MOYA. “La epidemia de peste de 1589 en Barcelona”. A: *La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*. Vol. II. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1993, pàg. 347-359.

que establís la creació d'un promontori artificial per anar-hi a buscar l'argila, s'hauria també d'interpretar com una mesura cautelar més del Consell de Cent per tal d'evitar un contagi massiu de pesta.

En definitiva, sembla prou encertat afirmar que Pau Vila el va anomenar "dels ollers" per la seva proximitat al carrer dels Escudellers, anteriorment dit dels Ollers.³⁵ No obstant, i tot i que el nom ha estat reiteradament emprat en les descripcions naturals de la ciutat de Barcelona,³⁶ no s'han pogut trobar evidències documentals que facin menció d'una elevació natural explotada pels terrissers barcelonins. Si va existir aquest accident geogràfic a la ciutat, aspecte que no posem en dubte, caldria denominar-lo turó dels Codals i no dels Ollers, i així evitar errors interpretatius posteriors. És més, donades les seves característiques geològiques, caldria evitar-ne l'ús per referir-se a la seva explotació per part dels terrissers. Des d'una altra dimensió, la perspectiva sanitària, a més, ens aporta una nova versió a la interpretació d'un possible "turó dels Ollers" situat fora de la muralla, al costat de la porta de Drassanes. Les preocupacions sanitàries van ser habituals durant una de les pitjors dècades pel que fa als atacs de pesta a Barcelona. Per tant, l'existència del monticle artificial seria una qüestió conjuntural per tal d'evitar grans desplaçaments per cercar la terra necessària per treballar.

3.2 Les argiles de Collblanc, terra d'escudellers

Les notícies sobre el proveïment d'argiles per part dels ceramistes han estat del tot irregulars, i la bibliografia existent, més enllà de la pròpiament dedicada als estudis arqueomètrics, no li ha parat l'atenció que es mereix. I si les qüestions més tècniques, com ara el tipus d'argila o de vernís, no estan compilades a la documentació de la confraria, reconeixia Josep M. Vila, caldria resseguir la seva gestió a través dels contractes entre privats de la documentació notarial.³⁷ En aquest sentit, s'ha aconseguit recopilar diverses notícies sobre l'explotació de determinades argiles del Pla de Barcelona per a tot el sector terrisser, dels segles XVI a XVIII i relatives a les dues corporacions de terrissers de Barcelona.

Les relacions documentals que ens donen informació sobre l'ús de determinades argiles del Pla de Barcelona per part dels escudellers, han estat, a

³⁵VILA I DINARÉS, òp. cit.

³⁶"El Barcelonès i el Baix Llobregat". A: *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Vol. I. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991, pàg. 24.

³⁷VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 209-210.

diferència dels seus homòlegs ollers i gerrers, molt més abundants. Del dinou documents localitzats amb relació a l'aprovisionament d'argiles o a qüestions relacionades, en un total de deu contractes entre un particular i la confraria dels escudellers es feia menció de la provisió de terra "abta, bona y sufficient"³⁸ per tal de dur a terme l'ofici i un contracte de lloguer de la parcel·la que s'havia d'explotar. La resta, per tant, són documents que tracten la preocupació del proveïment d'argila a la confraria, però des d'altres perspectives, com ara la relacionada amb la salubritat de la ciutat, amb el pagament dels censos corresponents per explotar els terrenys o amb les dinàmiques internes de la corporació per tal de fer front a un aprovisionament escàs i dolent d'argila. Malauradament, la gran majoria pertanyen al segle XVIII i principis del XIX. La mostra documental és del tot irregular i depèn de l'ofici terrisser que sigui més abundant o no, com també del possible biaix derivat de la selecció de la mostra documental.

Com han indicat els estudis arqueomètrics, sembla prou evident que els escudellers barcelonins feien servir un tipus d'argila neògena a la seva manufactura.³⁹ L'argila neògena, o terciària, es troba a diferents indrets del Pla de Barcelona, com ara a la muntanya de Montjuïc, al Coll dels Enforcats o a la vessant sud del pic de Sant Pere Màrtir, entre d'altres (Figura 3.1). Han estat precisament aquests indrets els que s'han pogut localitzar a la documentació dels escudellers referida a l'aprovisionament d'argiles. L'accés a aquest tipus d'argiles va permetre obtenir unes pastes més clares i, per tant, aconseguir estalviar en l'adquisició d'opacificants, com ara l'òxid d'estany. No obstant, si la terra no reunia les característiques pertinents, s'intentava aconseguir una pasta més clara, per mitjà de l'addició de calcita a la pasta o, com en el cas dels obradors toscans, la realització d'una engalba de *terra bianca* abans de procedir a l'esmaltat. La recomanació la recull al segle XVI el metal·lúrgic italià Vannocio Biringuccio a la seva obra *De la Pirotechnia*, que literalment recorda que

si li volete dipegnere et farli belli, è di necessità darlo quan sonno
secchi una covertura di color di terra bianca, et se fare li volete
bianchi se lo convien dare prima che del tutto si secchino.⁴⁰

³⁸AHPB. RICART, Josep, 1091/11, f. 109–112, 1781, agost, 26.

³⁹MADRID I FERNÁNDEZ et al., òp. cit.

⁴⁰Vannaccio BIRINGUCCIO. *De la pirotechnia. Libri x. Dove ampiamente si tratta non solo di ogni sorte et diuersita di miniere, ma anchora quanto si ricerca intorno alla prattica di quelle cose, di quel che si appartiene all'arte de la fusione, ouer gitto de metalli, come d'ogni altra cosa simile a'questa*. Venezia: Imp. de Venturino Rossinello, ad instantia di Curtio Nauo det fratelli, 1540, f. 145v.

La tècnica recomanada per Biringuccio, com també el procés d'aclariment del color de l'argila per mitjà de la incorporació de calç a la pasta, semblen que van ser unes de les solucions més usuals als tallers toscans per tal d'estalviar en el revestiment.

La primera referència documental a la que hem pogut tenir accés i que feia menció a l'explotació d'argiles per part dels escudellers, data de 1646. Es tractava d'un contracte d'explotació a través del qual el pagès Josep Galant es comprometia a proveir els escudellers de terra blanca durant tot un any. El tall des d'on es portaria l'argila estava ubicat a Collblanc, al terme de Santa Eulàlia de Provençana àlies Hospitalet, i seria transportat a Barcelona en carros, estipulant-se el preu de cadascuna de les carretades en 19 sous.⁴¹ Per tal de protegir els seus interessos, el pagès Josep Galant va exigir al contracte tenir els drets d'explotació, és a dir, que els escudellers no poguessin trobar un tercer proveïdor que fes la feina a millor preu. Més enllà d'aquesta menció sobre la provisió de terra des d'un determinat indret del Pla de Barcelona, no s'han pogut localitzar més referències documentals del Sis-cent.

Després del gran desert documental de la segona meitat del segle XVII, s'iniciava una centúria de la qual se n'han pogut evidenciar diferents contractes d'explotació entre la confraria laboral de sant Hipòlit dels escudellers i un pagès del Pla de Barcelona. Gràcies al cobrament del deute per mitjà d'una àpoca signada el 1707, hem tingut constància que els escudellers es proveïen de terra extreta de Collblanc. El mestre Jeroni Lacruz havia traspasat pocs dies abans i era el seu fill, el també mestre Ramon Lacruz, qui acabava per definir el deute del pare amb el pagès Gabriel Pagès, de Sant Vicenç de Sarrià. El deute consistia en un total de 14 lliures, que eren el valor de les 14 carretades que li havia aportat des del tall del Torrent Gornal, també al terme de l'Hospitalet de Llobregat, com molt probablement havien estipulat en un contacte anterior.⁴²

L'any 1712, després d'acabar el contracte anterior, el conjunt de la confraria, reunida en Consell a la casa comunal del carrer Escudellers Blancs, va decidir reiterar la voluntat de concedir a Gabriel Pagès un contracte d'aprovisionament d'argila. De fet, estaríem davant de la primera prova documental d'un contracte d'aquestes característiques i amb les condicions ben definides per les dues parts. La primera qüestió ha fet referència a l'origen de la terra que es portaria a Barcelona i la durada del conveni. A l'època de 1707 havíem vist que el tros estava situat al nord del terme de l'Hospitalet de Llobregat i en aquest contracte es confirma novament la preferència per aquesta argila. Durant sis mesos Gabriel Pagès aportaria "quiscun die feyner des de la pedre-

⁴¹AHPB. PASSOLES, Pau, 698/14, f. 165v-166, 1646, març, 18.

⁴²AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/25, f. 222-222v, 1707, abril, 11.

ra de Colblanch” un mínim de tres carretades a cada mestre per treballar. El document en aquest punt no especificava quin havia de ser el volum de terra que podia transportar cadascuna d'elles, però sí que cada carretada tenia un valor d'1 lliura 4 sous.

Més enllà d'aquestes consideracions econòmiques, es van establir dues condicions relacionades amb l'aportació constant d'argila a la confraria. En primer lloc, Gabriel Pagès havia de fer-se càrrec de les despeses del desplaçament a Barcelona i del preu del lloguer de la pedrera o tall. D'altra banda, en el cas que Gabriel Pagès no pogués proveir la corporació d'escudellers per força major, com ara que Francesc Carner, el pagès propietari de la pedrera des d'on es treia la terra, impedís l'explotació, només en aquest cas Gabriel Pagès no seria obligat a indemnitzar la corporació. Ara bé, si per contra Gabriel Pagès no portés la terra per altres motius, imputables a la seva negligència o mala gestió, llavors la confraria podria contractar un tercer per tal que no tingués cap mena de pèrdua de la provisió d'argila i es veiessin perjudicats artesanalment. El cost d'aquesta gestió, evidentment, aniria a càrrec de Gabriel Pagès.⁴³

Contractes similars a aquest es van produir els anys 1715 i 1716, però amb un matís més que ens ha permès conèixer millor el règim d'explotació de la parcel·la de Collblanc.⁴⁴ L'any 1716 la confraria va elaborar un contracte de lloguer amb el propietari de la “pedrera, veta, mena o tall de terra bona y sufficient per treballar”. Es tractava d'un corredor d'orella barceloní, Josep Ferreres i Ribó, el qual hauria invertit el capital en l'adquisició de terrenys a la perifèria de la ciutat, concretament a l'Hospitalet de Llobregat.⁴⁵ Malaura-

⁴³AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/30, f. 261v-264, 1712, setembre, 11.

⁴⁴El contracte de 1715: AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/31, f. 326-327v, 1715, juliol, 8.

⁴⁵La pràctica d'inversió en terres per part de l'oligarquia econòmica barcelonina a les zones rurals que l'envoltaven va ser una pràctica que es va dur a terme durant tot el segle XVII. La participació d'aquest capital a les poblacions rurals i la seva interferència en les dinàmiques pròpies va implicar l'especulació territorial d'aquelles àrees. Conseqüentment, els mitjans i petits propietaris van haver d'endeutar-se cada vegada més, perdent progressivament poder adquisitiu: Jaume CODINA I VILÀ. A: *Els pagesos de Provençana (984-1807): societat i economia a l'Hospitalet pre-industrial*. Vol. III. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, pàg. 169-171; Jaume CODINA I VILÀ. *El delta del Llobregat i Barcelona. Gèneres i formes de vida dels segles XVI a XX*. Ariel: Rafael Dalmau, 1971, pàg. 105-127; Joan FERNÁNDEZ TRABAL i Josep FERNÁNDEZ TRABAL. “Els pagesos de Cornellà de Llobregat en els segles XV i XVI. Exemple de formació d'una oligarquia local”. A: *Cornellà de Llobregat. Estudis d'història*. Ed. de Gregori GUTIÉRREZ ORTOLÀ. Cornellà de Llobregat: Ajutament de Cornellà de Llobregat, 1986, pàg. 71-125; Isaac GARCÍA-OSÉS. “L'Hospitalet de Llobregat, 1542-1594. Aproximació a l'estudi de la

dament no hem pogut situar sobre el mapa la parcel·la, ja que només sabem que estava situada a Collblanc, que la propietat arribava fins als peus de la muntanya de Sant Pere Màrtir i que termenava amb una altra propietat del dit Ferreres. La durada del contracte s'establia en cinc anys, durant els quals la confraria pagaria un total de 30 lliures, a raó de 6 lliures anuals.⁴⁶

Al mateix moment en què es tancava el contracte de lloguer del terreny, la confraria acordava l'explotació amb els pagesos Francesc Castelló i Jeroni Piera, sogre i gendre. A diferència del que s'havia pogut observar amb els contractes d'explotació precedents, en aquest cas les condicions i els pactes entre les parts són molt més aclaridors, llevat per la durada, tot i que per la construcció del document considerem que no seria superior a l'any o que, fins i tot, pogués ser la mateixa que el contracte de lloguer. Així doncs, Francesc Castelló i Jeroni Piera es van comprometre a proveir la confraria de totes les carretades que la confraria volgués per treballar i a treure la terra des de la peça de terreny llogat, a un preu fix a pagar per la confraria d'1 lliura per carretada. A diferència d'aquell contracte de 1707, sabem quin era el volum de les carretades que aportaria —20 quintars per carretada, poc menys d'1 t de terra per carretada— però aquesta vegada no disposem del nombre mínim als quals s'obligaven.⁴⁷

Les condicions establertes anys abans amb Gabriel Pagès relacionades amb l'aportació constant d'argila es van tornar a formular, de manera que la confraria, d'una forma o d'una altra, se'l garantia. El matís el trobem en la voluntat per part de la corporació de donar certa cobertura als pagesos que portaven la terra. En el cas que un dels mestres confreres morís abans de finalitzar el contracte d'explotació i abans de poder pagar la totalitat de les carretades abastades, la confraria es faria càrrec de les primeres quatre proporcionades. Hem considerat en aquest posicionament una voluntat de protecció també als membres de la confraria. Sense la matèria primera necessària, apta i suficient, seria impensable poder dur a terme l'ofici de manera satisfactòria, així que que fent-se càrrec el comú dels deutes dels confreres difunts, la seva família es podria garantir a curt termini que l'explotació de l'obrador pogués continuar, deslliurant els hereus dels deutes paterns.

Les clàusules del contracte també permetien observar la preocupació d'un

classe benestant". A: *Pedralbes: revista d'història moderna* 34 (2014), pàg. 404-405.

⁴⁶AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/31, f. 450v-451, 1716, agost, 24. La renovació del contracte l'any 1719 va confirmar la durada del conveni coincidint amb els anys subjectes a la durada del lloguer, ja que els terminis començarien a córrer a partir de 1720 (AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/1, f. 56v-60, 1719, agost, 13).

⁴⁷AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/31, f. 451v-453, 1715, agost, 24.

proveïment constant d'argila a la confraria. Mitjançant la construcció d'un porxo o estructura que permetés la correcta conservació de fins a 60 carretades de terra llesta per ser transportada a Barcelona.⁴⁸ Què es faria després d'acabar el conveni també va ser fixat: es revisaria el contracte per tal que la confraria es fes càrrec del pagament de la part que restés útil per l'ofici.⁴⁹

La relació contractual entre la confraria dels escudellers i els pagesos Francesc Castelló i Jeroni Piera no va prosperar més enllà de l'any 1725. Havien renovat el contracte per un nou termini de cinc anys a partir de 1720, però alguna de les parts no deuria quedar del tot satisfeta, ja que l'any 1725 els confreres van establir un conveni per la provisió de terra amb un altre pagès, Gabriel Pagès, amb qui anys enrere ja havien fet negocis. Fins el mes de maig de 1730, és a dir, durant cinc anys, proveiria de terra la corporació des de la pedrera de Collblanc amb tantes carretades —de 21 quintars cadascuna— com calgués. Durant aquest període es comprometia, a més, a pagar el lloguer “del tall o mina de la dita terra”, a canvi del pagament de 14 sous per cada quintar de terra amb la que fornís els confreres. El preu que s'establí semblava excessiu a tenor del que havia succeït anys abans: mentre que una carretada de 21 quintars tenia un cost aproximat d'1 lliura, amb aquest nou contracte el preu augmentava fins a les gairebé 15 lliures per cadascuna d'elles.

A banda de les qüestions econòmiques, per primera vegada apareix una indemnització entre les clàusules del contracte: en cas que els confreres no paguessin en una setmana l'import de les carretades haurien de fer front a una pena de 16 sous per cadascuna que restés per pagar. Era del tot previsible que, amb la pèssima situació econòmica de la corporació, no es pogués fer front a uns pagaments tant elevats, de manera que Gabriel Pagès va saber negociar la situació a favor seu.⁵⁰

La vida d'aquest contracte, com era d'esperar, no va ser gaire llarga. Sis mesos després del conveni signat amb Gabriel Pagès la confraria va decidir trencar el pacte i arrendar el proveïment de terra de la pedrera de Collblanc a un dels seus membres, al mestre Miquel Rocamador. La situació era prou crítica com per haver de recórrer a un dels membres de la corporació i també prou difícil, possiblement, com per trobar un pagès que estigués disposat a fer aquest servei per un preu més assequible. Durant cinc anys Miquel Rocamador es va comprometre a proveir els seus col·legues amb tantes carretades d'argila com es necessitessin, cadascuna d'elles formada per 24 quintars. La resta de

⁴⁸Les 60 carretades equivaldrien a poc menys de 55 t, o el que seria igual, l'espai que ocuparia a un rectangle de 5 m de llargària, 4 d'amplada i 1,5 d'alçada.

⁴⁹AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/31, f. 453, 1715, agost, 24.

⁵⁰AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/6, 1725, maig, 27.

confreres pagaria un total de 18 sous per carretada, amb el compromís de pagar un mínim de quatre per confrare. Llevat que en aquesta ocasió, en tractar-se d'un membre confrare, el preu era molt més ajustat, el cost final fixat de cada carretada va ser similar al dels contractes anteriors, sempre entorn a una lliura per cadascuna d'elles.

De la mateixa manera que en els casos precedents, la confraria va establir una clàusula per mitjà de la qual es garantia el correcte estat de la terra emmagatzemada al costat del tall. En aquest sentit, s'havia d'assegurar que la corporació disposaria de la terra que es trobaria al “porxo que-s troba vuy cubert de taulada contra y prop dita mina”.⁵¹ La preocupació per part de Miquel Rocamador per tenir una activitat constant i no haver de perdre els pocs marges de benefici que li poguessin quedar, el va portar a matisar les repercussions econòmiques de no proveir la confraria de terra: si ell era obligat a pagar les despeses derivades de la contractació d'un tercer per fer el seu treball, els confreres haurien de fer front a una multa de 10 rals, és a dir, 1 lliura, per cada vegada que es proveïssin d'argila per un tercer podent-la aportar ell. Així, Miquel Rocamador deixava coberta la possibilitat d'una competència deslleial en el proveïment d'argila i s'assegurava l'exclusivitat del servei.

La primera sèrie de contractes de provisió d'argiles abasta la totalitat del primer terç del Set-cents i no és fins a principis del darrer terç de la centúria que tornem a disposar d'una sèrie més o menys seguida de convenis similars per part dels escudellers. Hom podria pensar que l'accés de la terra de Collblanc seria constant, en tant que des del segle XVII es tenen notícies de la seva explotació, però caldria preguntar-se si no podrien haver altres indrets del Pla de Barcelona des d'on els escudellers s'haguessin pogut proveir, com ara als voltants de la Creu Coberta.

3.3 La Creu Coberta, un aflorament d'argila ollera

Quelcom similar a la documentació relacionada amb els escudellers ens ha succeït amb els altres oficis ceràmics de la ciutat. No que s'ha pogut aconseguir cap referència documental de la corporació laboral dels ollers relativa a l'aprovisionament d'argila d'un terreny determinat del pla de Barcelona fins a principis del segle XVIII. Els prohoms de la corporació van acordar amb el

⁵¹AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/6, 1725, novembre, 25.

jove hortolà Francesc Danis, que els proveiria de tota la terra que la confraria necessités o de la que “los confreres de aquella quiscun en particular gastar podrà”.⁵² Al contracte sembla que la titularitat del terreny no és de la confraria, sinó de l'hortolà, el qual, durant un any, es comprometria a aportar la terra a canvi de 40 lliures, pagadores en dos terminis. Del tros de terra, a diferència d'aquell de 1648, sabem que estava situat “en lo territori de Barcelona, prop de la Creu Cuberta a la punta de l'empedrat que baixa de dita Creu Cuberta”⁵³ i les seves dimensions eren d'una mujada —aproximadament 0,5 Ha. Podríem assegurar, que l'argila emprada la corporació de terrissers durant els primers moments del segle XVIII provenia dels voltants de la Creu Coberta, d'indret encara no delimitat.

La documentació posterior ens ha permès delimitar millor el tros de terra del qual es fornien d'argila els ollers. La parcel·la que es descrivia al contracte de lloguer de l'any 1709 podria haver estat propietat de la corporació d'ofici. El lloguer va consistir en contractar un dels membres de la confraria, el prohoms Josep Mercer, per tal que proveís la resta de companys durant un període de cinc anys, a canvi del pagament total de 75 lliures, a raó de 14 lliures anuals. La ubicació del terreny quedava molt més detallada en aquest contracte que no pas en els anteriors. Si amb el precedent sabíem que estava situat prop de la Creu Coberta, amb aquest encara podem ubicar-lo millor: al Coll dels Enforcats,⁵⁴ un dels petits turons que hi havia al Pla de Barcelona, a la vessant nord-oest de Montjuïc (Figura 3.2).⁵⁵ Les dimensions del terreny coincidien amb les que s'havien documentat al contracte de l'any 1700, una mujada, de manera que la propietat sobre la qual es va fer el contracte d'explotació era el mateix. En finalitzar la primera dècada del segle XVIII els terrissers de Barcelona explotaven les argiles de la mateixa parcel·la que anys abans era propietat del jove Francesc Danis.

Com s'ha vist en el cas dels escudellers, el fet de llogar l'explotació d'un terreny propi a un membre de la pròpia confraria tindria repercussions econòmiques. Sabem que el nivell econòmic de la corporació era preocupant i que, per tant, trobar una possible sortida mitjançant el lloguer de l'explotació a membres del propi col·lectiu implicaria aconseguir uns ingressos superiors al possible preu de mercat. A diferència de Francesc Danis, Josep Mercer no hauria rebut cap remuneració pel seu treball, ans al contrari, ell mateix s'hauria fet càrrec del lloguer del terreny a canvi de proveir la confraria de la

⁵²AHPB. GÜELL, Josep, 811/28, f. 435, 1700, maig, 25.

⁵³AHPB. GÜELL, Josep, 811/28, f. 435v, 1700, maig, 25.

⁵⁴CARRERAS I CANDI, òp. cit., pàg. 289.

⁵⁵AHPB. GÜELL, Josep, 811/37, f. 990–993v, 1709, novembre, 21.

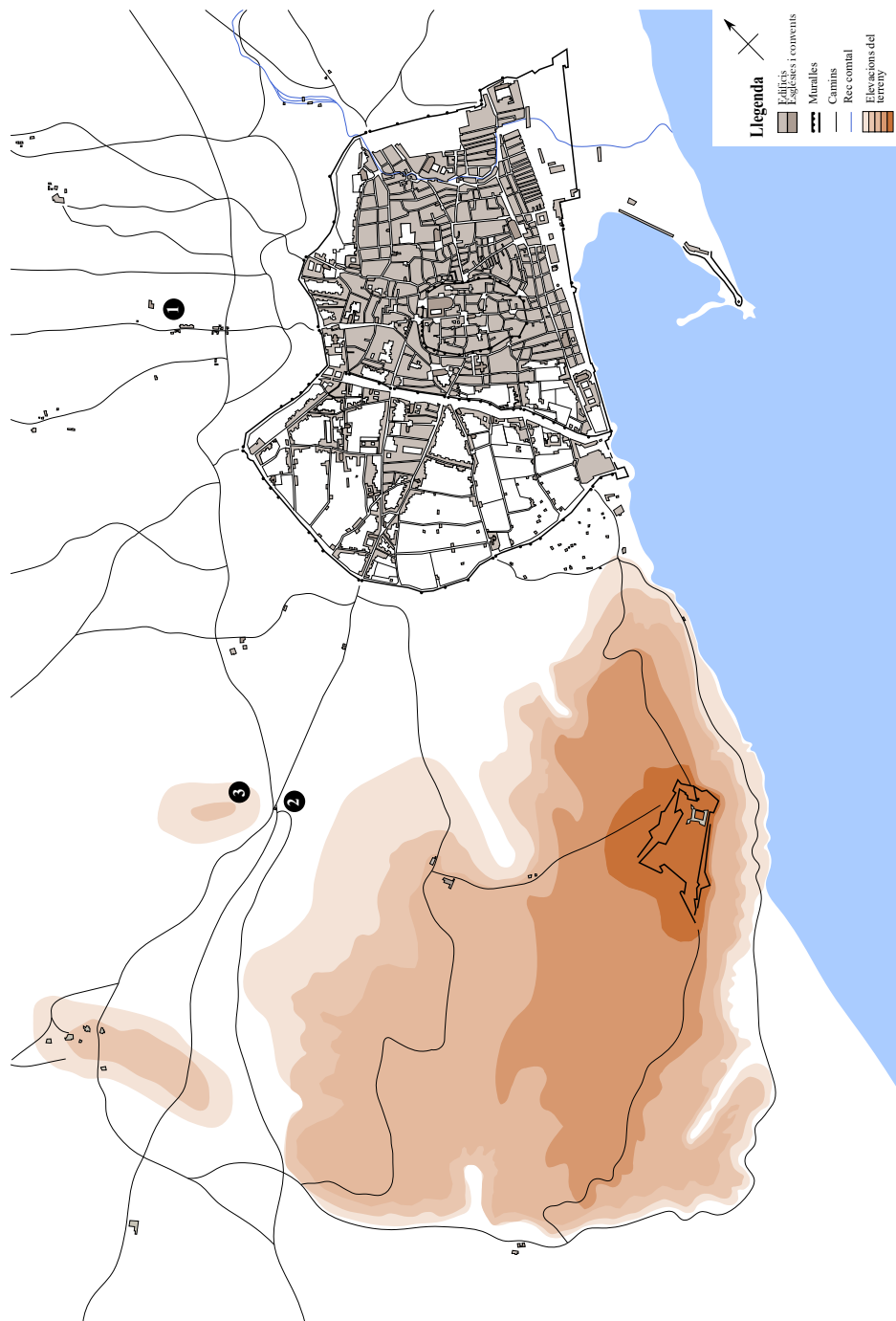

Figura 3.2: Situació dels terrenys d'on la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers extreia l'argila al plañol del Pla de Barcelona: (1) Convent de Jesús, (2) Creu Coberta, (3) Coll dels Enforcats. Elaboració pròpia a partir del plañol de Barcelona de 1714 fet per Joseph Cardoso, 1760.

matèria primera necessària.

La situació va canviar poc temps després. El contracte no deuria tenir un llarg recorregut, en tant que dos anys més tard, el 1711, els prohoms de la corporació, juntament amb Joan Darbó i Bernat Feu, escollits per garantir l'aprovisionament d'argila, van tornar a fer entrar la parcel·la de la Creu Coberta al mercat immobiliari. Aquesta vegada el pagès Josep Colomer era el llogater, el qual, amb les mateixes condicions temporals que el contracte anterior, es va comprometre a proveir la confraria de la terra necessària, pagant un lloguer final de 60 lliures, és a dir, un total de 12 lliures anuals. A les clàusules del contracte entre ambdues parts apareixia com a beneficiària de l'explotació la pròpia confraria, la qual es reservaria el dret de "destinyar" la terra pel seu ofici, és a dir, a netejar la superfície del terreny per tal de prospectar i d'avaluar-ne la qualitat per treballar-la.⁵⁶ Els acords entre les parts, però, plantegen algunes condicions que caldria destacar. D'una banda, la confraria va remarcar que, tot i que acostumava a treure l'argila dels valls de la ciutat, prop de les muralles, si el governador ho prohibia, aspecte més que probable, demanaria que Josep Colomer els hi abastés del terreny arrendat, pagant al pagès 36 lliures anuals en tres terminis. L'arrendatari, per la seva banda, va demanar que en cas que la confraria es desdigués i al final no fes falta que els aportés l'argila, llavors se l'indemnitzaria amb les dites 36 lliures.⁵⁷

El contracte en un primer punt era beneficiós per a la confraria, ja que pel lloguer de la petita parcel·la de la Creu Coberta en treia uns rèdits anuals de 12 lliures. Com succeïa en el cas de Josep Mercer, la confraria només rebria ingressos amb el lloguer del terreny, en tant que es tindria garantit l'aprovisionament d'argila d'altres dipòsits. Ara bé, si n'havia de fer ús, el negoci no els era tant avantatjós, en tant que hauria de pagar un total de 36 lliures anuals al llogater en concepte de serveis prestats. Sembla evident pensar, doncs, que la confraria intentaria de totes totes evitar l'extracció de l'argila de la Creu Coberta, i així estalviar-se el desemborsament. La qüestió, doncs, seria dilucidar de quin terreny alternatiu podrien extreure l'argila necessària. La documentació de què disposem ens ha proporcionat alguns detalls al respecte.

⁵⁶Lola CASADEMONT I FERRIOL i Andreu BOVER I PAGESPETIT. *La terrissa: el procés*. La Bisbal d'Empordà: Ajuntament de La Bisbal d'Empordà, 1994, pàg. 7; Joan CARRERAS I BOTEY. *Els forns tradicionals de ceràmica de La Bisbal*. Girona: Universitat de Girona, 2002, pàg. 28.

⁵⁷AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/14, f. 559–561v, 1711, novembre, 1.

3.4 L'exploració de Montjuïc, una realitat documentada

Una de les primeres mencions a la documentació de la terra provinent de Montjuïc data de la segona meitat del segle XVI. No és precisament una font local, sinó que la referència prové de Perpinyà. A la capital del Rosselló es va documentar la creació d'una companyia mercantil entre el mariner Antoni Fareig i dos escudellers barcelonins, Pere Martí i Joan Sagarra, amb la qual es pretenia implantar-hi durant tres anys un taller d'obra de pisa a la manera de Barcelona. El taller estaria regentat pel mariner i tindria els dos escudellers treballant-hi i ensenyant l'ofici al germà del mariner. Ara bé, els escudellers exigeixen que per tal de fer la ceràmica de Barcelona s'hauria de portar l'argila des de Montjuïc, així com altres matèries primeres, com ara el vernís, el plom o els pigments.⁵⁸ La necessitat de fer venir la matèria primera des de Barcelona, i especialment l'argila, ens fa pensar que la terra de Montjuïc hauria de ser considerada com la veritable responsable de la bona qualitat de les peces ceràmiques barcelonines.

Un únic document de mitjans segle XVII ha estat el que ens ha evidenciat l'exploració d'argiles per part dels escudellers a un altre espai de la geografia barcelonina. A l'acta del Consell de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers celebrada l'endemà de santa Llúcia de 1659, la corporació va nomenar un síndic

ad confitendum et regnoscandum reverendo prior et conventum
Virginis Marie de Mercede presente civitatis, quidam petiam ter-
re sitam in Monte Iudayco vocatam *lo camp de Sanct Ipòlit*, que
tenetur sub dominio et alodio dicti priori et conventus.

La confraria en el seu conjunt, des del seu òrgan de govern, va agrair al monestir de la Mercè l'establiment en emfiteusi d'aquella porció de terra, subjecte al pagament d'un cens de 4 sous 6 diners a perpetuïtat cada 28 de setembre, coincidint amb la festa de sant Miquel.⁵⁹ Des del punt de vista de la toponímia, ha estat interessant destacar que el terreny del què disposava la confraria portava precisament el nom del sant patró. De manera que quedaria explicitada la vinculació amb aquella parcel·la, un tros petit de terra, del qual s'extrauria la matèria primera per a l'ofici. Invocant la divinitat hom pretenia garantir-se la protecció del patró per tal que la producció fos reeixida. Malauradament no l'hem pogut ubicar a l'orografia de la muntanya.

⁵⁸Patrice ALESSANDRI. "Une tentative de délocalisations artisanale: le contrat proposé à deux potier au XVIe s." A: *Étude Roussillonnaise* 16 (1998), pàg. 64-65.

⁵⁹AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/23, 1659, desembre, 14.

Hauríem d'esperar a la dècada de 1730 per poder tornar a trobar una referència a Montjuïc i la seva relació amb la confraria laboral dels escudellers. A un contracte de cessió d'un terreny d'una mujada i mitja situada a la muntanya, propietat del noble Francesc de Sagarriga i Argensola, comte de Creixell, al mercader Genís Nadal, quedava establert que el tros atermenava a migdia amb el camí que anava al castell i, en part, amb un terreny petit dels escudellers.⁶⁰ Una peça petita que estaria situada a la vessant nord-oriental de Montjuïc, al costat del camí, el qual, sortint de les portes de Santa Madrona, pujava fins a la fortificació.

Analitzant els convenis del darrer terç del segle XVIII de la mateixa manera que els anteriors, és a dir, parant atenció a l'estructura i a les clàusules, hem observat que l'esquema que seguien era molt similar. El primer exemple de contracte per a l'explotació d'argiles d'aquesta nova sèrie data de 1766 i va ser signat pels elets de la confraria destinats a aquests afers i el pagès del pla Pau Amigó. Durant tres anys el pagès proveiria des del tall que té la confraria —sense especificar on estava situat— fins a la porta de casa o de l'obrador de cadascun dels confreres. De la mateixa manera que amb els contractes precedents, una de les qüestions que quedaven estipulades des d'un bon principi era la referència al volum de cada carretada i el preu al que es pagaria.⁶¹

La primera consideració que ens ha cridat l'atenció ha estat el nomenament de dos membres de la confraria que s'encarreguen de validar la qualitat de la terra i acordar un contracte d'explotació. Sabem que durant el segle XVI hi havia determinats membres que tenien coneixements pràctics de quin tipologia de terra era l'adient per a fer el seu ofici,⁶² però ha estat de les primeres vegades que hem conegut el nom de dos escudellers, en aquest cas Jaume Cantó i Jeroni Reig, que apareixien al document com a designats pel Consell de la confraria per tal gestionar aquest aspecte.

Pel que fa a la capacitat de cada carretada, per primera vegada amb aquest contracte hem pogut tenir constància d'uns nombres diferents depenent de l'època de l'any. Entre els mesos d'octubre i de febrer, les carretades serien de 18 quintars —uns 750 kg—, ampliant la capacitat als 20 —uns 830 kg— entre els mesos de març i setembre. Que durant els mesos de més fred la quantitat d'argila disminuís tindria relació amb la qualitat de la terra i, fins i tot, amb el

⁶⁰AHPB. PUJOL, Sever, 944/21, f. 289–290v, 1735, maig, 12.

⁶¹AHPB. RICART, Josep, 1091/1, f. 82v–85v, 1766, agost, 2.

⁶²Es conserva la nòmina de terrissers de principis del segle XVI on els primers noms, juntament amb l'ofici que realitzen, apareixen acompanyats de la frase “saben de terra” (AHCB. Gremis, General, capsa, 10, [15. . .].) (Taula 2.1

rendiment del treball dels terrissers. Durant els mesos més freds de l'any estava explícitament prohibit per les autoritats locals que els rajolers de la ciutat coguessin la seva producció, de manera molt especial les rajoles per pavimentar.⁶³ La prohibició era per a la cocció, en tant que en el procés d'elaboració calia deixar eixugar la peça ceràmica per tal que perdés la humitat i els xocs tèrmics entre el capvespre i l'albada podrien provocar un mal asseccament i una cocció pèssima. Però res no s'esmentava de la possibilitat de tenir argila emmagatzemada i anar-la modelant i custodiant-la fins a poder-la coure a partir del mes de març. Aquesta diversitat de volums d'argila, juntament amb l'ordinació del mostassà, indicarien uns ritmes de producció molt concrets. Durant la primavera i l'estiu hom podria treballar de manera intensiva en la producció, deixant pels mesos de la tardor qüestions més administratives, com ara la gestió de la corporació, el tancament de contractes de provisió de matèries primeres o l'establiment dels contractes d'aprenentatge. Ultra aquestes consideracions, el contracte signat amb el pagès Pau Amigó mencionava el preu de la carretada i, pel que observem al document, no sembla que es produïssin grans variacions en el cost final de cadascuna d'elles, en tant que s'estableix un preu final de 19 sou 6 diners.

Més enllà de les consideracions pròpies de l'aprovisionament, la confraria va acordar que l'arrendatari del servei es fes càrrec del pagament del cens anual d'aquell terreny. El pagament, però, no es faria directament al propietari, sinó que l'hauria d'abonar al clavari de la corporació i aquest ja realitzaria el pagament al propietari. De la mateixa manera que s'havia fet en casos anteriors, la confraria li va donar permís per tenir reservada la quantitat equivalent a 60 carretades d'argila en un indret "guardat, que sie net y sens mixtura alguna de brutícia ni altre mescla de terra" per tal de garantir una provisió constant d'argila als seus membres.⁶⁴

Gairebé les mateixes condicions van ser les que s'establiren entre la confraria, representada pels prohoms, i el pagès Gaspar Rosés l'any 1778 o el pagès del pla Joan Macip tres anys després, l'any 1781. Totes les clàusules de les que s'han fet menció fins ara eren presents al document: durada de tres anys, volum de les carretades entorn els 20 quintars —depenent del període de l'any—, obligació de pagar la confraria fins a quatre carretades dels membres traspassats, el pagament del cens del terreny o la possibilitat de deixar emmagatzemada una quantitat d'argila disponible per a ser feta servir. Ara bé, cal

⁶³OLIVAR I DAYDÍ, òp. cit., 105, citant l'ordinació del mostassà de Barcelona de 14 de febrer de 1378, amb la qual es prohibia que els rajolers coguessin rajoles per pavimentar els mesos de novembre a febrer per raó de les glaçades. BAJET ROYO, loc. cit.

⁶⁴AHPB. RICART, Josep, 1091/1, f. 82v-85v, 1766, agost, 2.

destacar d'aquest conveni que seria el primer en què s'establiria que l'arrendatari del servei escolliria un mestre de la confraria que li faria d'intermediari. Per evitar haver d'anar servint l'argila sota sol·licitut, Gaspar Rosés s'evitaria malentesos i conflictes nomenant un mestre escudeller que centralitzés en ell totes les comandes d'argila.⁶⁵ Fins i tot s'arribaria a acordar que, per tal de garantir la feina de Joan Macip s'imposés una multa de fins a 30 lliures per cada confrare que s'abastís per un tercer i sense notificar-ho al mestre intermediari.⁶⁶

Com s'ha pogut veure, el coneixement de l'origen de la terra que havien de fer servir els escudellers es va complicar al finals del segle XVIII. L'existència de dos punts d'aprovisionament d'argila al Pla de Barcelona seria una qüestió versemblant, tot i que les referències documentals de què disposem no ens permeten asseverar que l'explotació de Collblanc se substituís progressivament per la muntanya de Montjuïc. Les fonts, per contra, semblarien confirmar que com a mínim a partir del segon terç del segle XVII la muntanya va tornar a ser —si és que mai ho havia deixat de ser— la proveïdora de la matèria primera necessària per a l'ofici d'escudeller. Si consideréssim que només s'explotava un únic aflorament d'argiles a la vegada, l'ús de la terra de Montjuïc hauria tingut un període d'explotació relativament curt, ja que durant la dècada de 1780 la confraria va rebre el permís del *Real Acuerdo* per fer un establiment emfitèutic sobre un tros de terra de 2 mujades situat a Collblanc, al terme municipal de l'Hospitalet de Llobregat, a fi de poder treure-hi la terra per treballar.⁶⁷ Les condicions d'aquest establiment implicaven el pagament d'un cens anual de 40 lliures i dues dotzenes de plats blancs en concepte d'entrada al propietari, Antoni de Borràs.⁶⁸ L'adquisició d'un terreny en emfiteusi, que implicaria poder extreure l'argila necessària sense haver d'elaborar un contracte d'arrendament de manera periòdica, hauria estat la solució per tornar novament a Collblanc, si consideréssim que només s'explotava un aflorament a la vegada. El raonament no seria esbiaixat si no comptéssim amb les informacions de Francisco de Zamora, que coincidrien cronològicament amb els darrers contractes d'aprovisionament. A les respostes que es van donar al seu qüestionari, el relator anònim que va exposar la realitat de Barcelona va afirmar que la ciutat tenia la particularitat

de que en sola su montanya de Monjuhí se hallan minas o vetas de

⁶⁵AHPB. RICART, Josep, 1091/10, f. 91v–94, 1778, octubre, 26.

⁶⁶AHPB. RICART, Josep, 1091/11, f. 109–112, 1781, agost, 26.

⁶⁷AHPB. RICART, Josep, 1091/12, f. 128v–129, 1782, setembre, 6.

⁶⁸AHPB. RICART, Josep, 1091/12, f. 8–8v, 1783, gener, 10.

varias tierras útiles, como de alfarero, escudillero.⁶⁹

A més, a la resposta al qüestionari sobre el corregiment de Barcelona que va elaborar Josep Albert Navarro-Mas i Marquet s'especificava que Montjuïc era l'indret d'on la ciutat es proveïa de determinades argiles, com ara las que "gastan dichos escudilleros y alfareros para hacer sus artefactos".⁷⁰

En conseqüència, no hem de considerar que els terrissers de Barcelona explotessin un o altre indret del Pla, ans al contrari, la coexistència de l'exploració entre Collblanc i Montjuïc va ser real. El context polític que viuria la ciutat de Barcelona i, per tant, l'accés més o menys recurrent a la muntanya, marcaria la preferència vers un aflorament o un altre. Caldria tenir present, si més no, que ambdues zones reunixen les característiques geològiques que segons els estudis arqueomètrics hauria de tenir l'obra escudellera (Figura 3.1) i que l'ús de Montjuïc va ser recurrent també per la confraria dels ollers, gerrers i rajolers encara durant el primer terç del segle XIX, tal i com va quedar recollit a l'esborrany de l'acta del Consell de la corporació de l'any 1824.⁷¹

⁶⁹Jesús BURGUEÑO RIVERO. *El pla de Barcelona a la fi del s. XVIII. Respostes al qüestionari de Francisco de Zamora*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana de Geografia, 2016, pàg. 59.

⁷⁰Francisco de ZAMORA. *Diario de los viajes hechos en Cataluña seguit de la resposta del corregiment de Barcelona al seu qüestionari feta per Josep Albert Navarro-Mas i Marquet*. Barcelona: Curial, 1973, pàg. 437.

⁷¹BUB. Manuscrits, 2010, f. 6, 1824, agost, 9.

Capítol 4

Aprovisionament de l'alcofol

Piombo tedesco, stagno fiandresco

— C. PICCOLPASSO, *Li tre libri dell'Arte del Vasaio*, pàg. 120

La pasta argilosa era l'element més important per a la producció ceràmica. Però de manera paral·lela a l'assortiment d'argila, hom pot intuir que la preocupació per a l'adquisició de vernís al sí de les corporacions terrisseres barcelonines eren una constant. A diferència de l'argila, el vernís, i molt especialment el plom, no es produiria a la pròpia ciutat o a la perifèria, sinó que s'hauria de fer portar des de les regions del Principat.

De la mateixa manera que s'ha pogut apreciar en el proveïment de l'argila, les diferències entre la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers i la seva homòloga dels escudellers, també van ser evidents en l'adquisició de l'alcofol pertinent per a fer els revestiments. La bibliografia de què s'ha disposat no ha estat gaire prolixa sobre els orígens de l'emprat pels ceramistes barcelonins, però han aportat algunes consideracions rellevants, com ara el cert proteccionisme vers el alcofol —sulfur de plom— que servia per elaborar el vernís de les peces ceràmiques. En aquest sentit, tal i com han especificat Andreu Batllori i Lluís Maria Llubià, el Consell de Cent va prohibir l'any 1647 que cap confrare oller pogués adquirir “coffoll o vernís” sense declarar-ho a la confraria, de manera que la resta de membres de la corporació se'n pogués beneficiar de l'adquisició.¹

Les quantitats de vernís que es feien servir a la ciutat de Barcelona semblen provenir majoritàriament del comerç. Un dels primers exemples que es coneixen el va identificar Carme Riu per a la corporació d'ollers, gerrers i rajolers l'any 1583. La companyia que es va crear entre un grup d'ollers amb el també oller Guillem Garriga tenia com a objectiu aconseguir durant cinc anys la

¹BATLLORI I MUNNÉ i LLUBIÀ I MUNNÉ, òp. cit., pàg. 132; RIU DE MARTÍN, “Les ordinacions i l'evolució del gremi de terrissers a Barcelona”, pàg. 85.

quantitat de vernís equivalent a les 100 lliures que li lliuren —aproximadament uns 40 kg. Per la seva banda, Guillem Garriga es comprometia a fiar als membres de la companyia un màxim de dos quintars —uns 83 kg—, sempre que paguessin deu dies després de fer una fornada. En finalitzar la companyia, Guillem Garriga retrià comptes del capital invertit i dels guanys que hagués obtingut, de manera que es poguessin repartir els beneficis.² Malauradament, tal i com es lamenta Carme Riu, no hem pogut saber com s'obtidria el producte ni d'on provindria, si més no, durant el segle XVI.

4.1 Les mines de Falset, proveïdores de galena

La provenença de l'alcofoll emprat per la corporació d'ollers, gerrers i rajolers, sembla prou clara a partir del Sis-cents. La documentació consultada ha il·lustrat que la confraria tenia la vila de Falset com a proveïdora d'aquest producte. La formació geològica del Priorat i de les muntanyes de Prades van fer possible l'explotació minera de la regió. Durant el segle XIV aquesta activitat es va incrementar, especialment pel que fa a l'extracció de la galena. Un producte que, tal i com va descriure Agustín Yáñez al seu llibre *Lecciones de Historia Natural*, va ser molt abundant a les mines de Falset i d'altres indrets de la regió, de la qua s'extreia el plom destinat al comerç. La pols de la galena, coneguda com alcofoll o vernís, seria la que es faria servir per envernissar la ceràmica.³ L'explotació d'aquest producte havia de ser prou lucrativa com perquè entre 1365 i 1367 el rei Pere III gravés amb un 10 % les exportacions, conjuntament amb les de plom i de ferro.⁴

Durant el segle posterior, amb Falset com a centre de la regió, la població va experimentar una certa especialització com a l'exportació d'argent, de plom i d'antimoni.⁵ No obstant, l'alcofoll —l'aliatge d'antimoni i de plom— va ser

²Íd., “La producción y comercio de la cerámica barcelonesa de los siglos XV–XVI: algunas modalidades contractuales”, 1104, citant AHCB. Notarial, Contractes, IX-3. 1583, febrer, 25.

³Agustín YÁÑEZ Y GIRONA. *Lecciones de Historia Natural*. Barcelona: Imp. Benito Espona y Blay, 1844, pàg. 185.

⁴Joan ABELLA I CREUS. *La Terra del dòlar: l'activitat minera al poble de Bellmunt del Priorat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2001, pàg. 35.

⁵Pere ANGUERA NOLLA. “El Priorat, la Ribera d'Ebre, Terra Alta i el Matarranya”. A: *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Vol. 1. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991, pàg. 463; ABELLA I CREUS, òp. cit., pàg. 38; Joan ABELLA I CREUS. *Minerals i mines de la conca de Bellmunt del Priorat*. Barcelona: Grup Minerològic Català, 2008.

el producte que més impacte econòmic va significar per a la vila, ja que, tot i que en petites quantitats, es va exportar cap al nord d'Àfrica a través de Barcelona.⁶ Durant els segles XVI i XVII l'activitat minera de la zona va créixer amb l'explotació d'alguns afloraments de plom, d'argent i de minerals amb traces de cobalt,⁷ demandats especialment per la producció terrissera de Reus. L'ús d'aquests minerals per la capital del Baix Camp va fer de la vila un centre redistribuïdor de l'alcofol prioratí.⁸

Va ser precisament en aquell context de creixement i de difusió de la galena o alcofol de Falset que s'hauria d'emmarcar l'adquisició de vernís per part dels ollers, gerrers i rajolers barcelonins. A la dècada de 1630 la confraria d'ofici encara devia el pagament d'unes partides a la capital del Priorat. La quantitat, que ascendia a un total de 155 lliures, s'havia de desemborsar urgentment, ja que la població, com assenyalava el seu síndic i procurador desplaçat a la capital del Principat, havia de fer diferents pagaments al doctor Guerau, doctor en lleis de la Reial Audiència. No hem pogut resseguir quina era la relació entre el magistrat i la vila de Falset, però hauria de ser una qüestió força important com perquè el síndic falsetà proposés a la corporació la disposició del total de vernís que necessitessin per un preu superior a les 1.000 lliures, el qual se'ls fiaria sense cap problema, si no disposaven dels diners. El Consell del comú va acceptar la proposta i a tal efecte va retirar de la Taula de Canvi de Barcelona un total de 100 lliures i de la caixa de la corporació les 55 restants per a completar el pagament.⁹

Després de la reunió amb el síndic de Falset, romanien encara qüestions que s'havien d'acordar per tal de no causar una despesa innecessària al comú i garantir així que tots els confreres fessin ús de l'alcofol que s'adquirís. Per aquest motiu es va imposar una multa a tot mestre que comprés la galena per uns mitjans que no fossin els establerts per la corporació. A més, per tal que s'evités el frau i es fes servir tota la quantitat a la qual s'haurien compromès els confreres, es va decidir que el seu preu no fos vinculat a la quantitat necessària per fer una fornada, sinó al nombre de quintars: dels 4 rals —8 sous— que es pagaven per la galena d'una fornada es passaria a pagar 2 rals —4 sous— per cada quintar emprat. La pràctica més habitual va ser adquirir un total de tres quintars per fer una fornada, que ara tindrien un valor de 6 rals, però la

⁶Joan REBAGLIATO I FONT. "Els rius i la vegetació". A: *Geografia General dels Països Catalans*. Ed. de Carles CARRERAS I VERDAGUER. Vol. II. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1993, pàg. 137.

⁷ABELLA I CREUS, òp. cit., pàg. 16.

⁸VILASECA BORRÁS DE PALLEJÁ, òp. cit., pàg. 102-104.

⁹AHPB. GALCEM, Josep, 665/9, 1634, gener, 13.

mentalitat economitadora de molts dels mestres els va portar a fer-ne servir només dos, de manera que sempre tinguessin un romanent. Aquesta praxis, no obstant, perjudicava la totalitat de la corporació, ja que el fet de no fer servir tot l'alcofoll al què es comprometien ocasionava una davallada dels ingressos de la botiga de la confraria. Per això els prohoms van rebre la potestat de la resta dels companys per prendre jurament als confreres que “no han smersat més del que ells diran haver entrat en la fornada”.¹⁰

No hem pogut escatir quines eren les quantitats de galena que es movien entre Falset i Barcelona durant bona part del Sis-cents. Podem intuir que eren considerables, si parem atenció a les despeses al respecte a les que havia de fer front la corporació d'ollers, gerrers i rajolers. L'agost de 1639, per exemple, la quantitat d'alcofoll que s'havia lliurat a la confraria tenia un valor de 2.991 lliures, les quals s'havien saldat mitjançant lletres de canvi l'any anterior.¹¹ Ara bé, quedaven encara pendents 19 lliures 6 sous 9 diners per altres partides d'aquest producte i 7 lliures 10 sous 4 diners per un préstec gratuït o *mutuum* fet pels síndics falsetans Joan Gombau i Miquel Martí.¹² Si fins al moment la documentació ens ha permès saber quin era l'origen de l'alcofoll emprat, ni que fos només per una de les dues corporacions terrisseres de Barcelona, durant la segona meitat del Sis-cents aquesta informació ens ha estat del tot desconeguda.

Discernir d'on provenia aquesta matèria primera ha estat encara més complex si tenim present el context de guerra després de l'estiu de 1640 al Principat. Com ja va evidenciar Roberto Blanes en l'estudi de les entrades i sortides al port de València, materials com ara el plom, l'estany o el coure van experimentar una forta davallada. En aquest sentit, durant el segon quart del segle XVII el moviment de quintars de plom va passar dels 30.386 als 934; quelcom semblant s'evidenciaria amb els d'estany —de 7.323 a 210— o amb els de coure —de 12.274 a 3230.¹³ La resposta a aquest fenomen residiria, segons l'autor, en el fet que la inestabilitat econòmica de la centúria es va veure afectada per la perspectiva política i pels conflictes bèl·lics. Una situació convulsa que implicava “la prohibición de salida [d'aquests minerals] de los centros exportadores cuando el horizonte político se nublab”.¹⁴

¹⁰AHPB. GALCEM, Josep, 665/9, 1634, gener, 13.

¹¹AHPB. PASTOR, Francesc, 651/39, f. 586–590, 1639, agost, 11.

¹²AHPB. PASTOR, Francesc, 651/39, f. 643–644v, 1639, agost, 30.

¹³Roberto BLANES ANDRÉS. *El puerto de Valencia: encrucijada de rutas, productos y mercaderes (1626–1650)*. València: Biblioteca Valenciana, Generalitat Valenciana, 2003, pàg. 198.

¹⁴Álvaro CASTILLO PINTADO. *Tráfico marítimo y comercio de importación en Valencia a comienzos del siglo XVII*. Madrid: Seminario de Historia Social y Económica, 1967,

En el cas català, l'agitació de mitjans segle XVII es va deixar notar en l'aprovisionament de vernís als terrissers de Barcelona. La dificultat per aconseguir el material necessari va empènyer alguns confreres a crear companyies comercials que tindrien com a únic objectiu cercar partides d'alcofol. Aquest va ser el cas, per exemple, de la formada per vuit mestres preeminents de la corporació: Bartomeu Trotxo, Francesc del Abat, Dionís del Abat, Maties Belló, Pau Cases, Miquel Motes, Josep Jordà i Martí Trullàs. Tindria una vigència d'un any i durant aquest temps la decisió de la major part d'ells obligava la resta a l'adquisició d'alcofol, al preu que fos i a qui es considerés. La constitució d'aquesta societat, a més, implicaria el nomenament d'alguns d'ells com a càrrecs gestors per tal de centralitzar, especialment, les despeses i els ingressos. A tal efecte es va nomenar Martí Trullàs clavari o tresorer de la companyia, amb l'obligació d'informar mensualment la resta de companys, i Miquel Motes credencier o comptable, amb la potestat de poder pagar i vendre l'alcofol. Tanmateix, una qüestió que no apareixia en aquesta associació era el capital que s'invertiria, un fet inusual en aquest tipus de contracte, així com quines eren les proporcions de participació de cadascun d'ells, com en el cas de la companyia de 1583.¹⁵ Ara bé, el que sí que sembla prou evident és que la companyia tenia un fort caràcter patrimonial i exclusiu, ja que si algun d'ells moria, el seu lloc el podia ocupar el seu hereu sense que es necessités el consentiment de la resta de companys, amb l'única condició que fos terrisser. En el cas que hom considerés que la societat ja no li era rendible i que, per tant, volia desmarcar-se'n, havia de tenir l'aprovació de la resta dels companys, amb els quals se saldarien els comptes pertinents.¹⁶

Quelcom semblant s'ha documentat entre els escudellers barcelonins. Davant una probable impossibilitat d'accés a la galena de Falset, la confraria va haver de fer servir les xarxes comercials per tal d'abastir-se de plom, el mineral principal de l'alcofol. Així sembla quedar reflectit al debitori que van signar el mes d'abril de 1650 els escudellers Joan Carballó, Josep Gastó i Jaume Rapto amb el retorcedor de seda Baltasar Aymeric, a través del corredor d'orella Bartomeu Moragues. El marc de la Guerra de Secessió no sembla que fos causa prou rellevant com per aturar la producció de ceràmica, ans al contrari, l'activitat econòmica dels escudellers va continuar amb el pagament fraccionat en dos terminis del total de 309 lliures 15 sous 6 diners per poc més de 50 quintars.¹⁷

pàg. 148; BLANES ANDRÉS, loc. cit.

¹⁵AHCB. Notarial, Contractes, IX-3. 1583, febrer, 25.

¹⁶AHPB. REVERTER, Francesc, 703/11, f. 646v-648v, 1639, novembre, 3.

¹⁷AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/14, 1650, abril, 20.

La dificultat del moment històric, però, no va permetre un redreç en la possibilitat d'aconseguir vernís i de poder fer front als pagaments. El panorama que descrivien els terrissers després de 1652 era nefast per a la seva economia. La greu situació ocasionaria, entre altres aspectes, augmentar les taxes de les mestries i participar de la compra de vernís de manera col·lectiva, sense haver de recórrer a la caixa del comú,

attesos los treballs o gastos grans. . . per rahó del temps de la guerra y contagi y la summa pobresa. . . per estar carregada de censals.¹⁸

Per capgirar la situació, o si més no per intentar-ho, el Consell va decidir que en l'adquisició de vernís a la botiga de la confraria, a més de pagar el preu establert, cadascun dels mestres hauria de donar a la caixa comuna un total de 4 sous per cada quintar. D'aquesta manera, la resta que faltés fins a completar la totalitat de la despesa es pagaria entre tots els confreres a parts iguals.

Les conseqüències del conflicte armat, juntament amb el deute continuat pel proveïment dels minerals per vidriar les ceràmiques, van obligar la confraria d'escudellers, l'any 1669, a tornar a endeutar-se amb la venda d'un censal mort¹⁹ per valor de les 1.500 lliures que es devien als hereus del mercader Jaume Galvany per l'adquisició d'algunes partides de plom.²⁰ A diferència del que s'observa a la documentació dels ollers, gerrers i rajolers, l'origen de l'alcofoll, del plom necessari per realitzar el vidrat de les ceràmiques, no sembla prou evident durant el segle XVII. Hauríem de considerar, tenint com a referència l'asseveració dels terrissers a l'ordinació de 1599, que l'alcofoll que empraven els escudellers seria un altre i diferent al que feien servir els ollers o, si més no, la preparació del vernís per aconseguir l'esmalt —com ara l'adició d'estany o d'opacificadors—, era diferent a la que empraven altres sectors terrissers de Barcelona.²¹

¹⁸AHPB. REVERTER, Francesc, 703/23, f. 684v-686, 1652, novembre, 3.

¹⁹Daniel Rubio defineix censal mort com "l'obligació redimible de pagar una pensió anual a una persona i als seus successors en virtut d'un capital rebut per aquell qui la contreu": Daniel RUBIO MANUEL. "El crèdit a llarg termini a Barcelona a la segona meitat del segle XIV: els censals morts i els violaris". A: *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* 14 (2003), pàg. 159.

²⁰AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/80, 1669, febrer, 16.

²¹BMCB, Manuscrits, MCB-2639, 1798, octubre, 18; CAPMANY, òp. cit., vol. I, 3a part, pàg. 72.

4.2 El comerç internacional: l'alcofoll anglès, *bonis et receptibilis*

Les referències documentals dels darrers anys del segle XVII ens han permès observar la participació dels ollers, gerrers i rajolers en les dinàmiques comercials de Pau Dalmases i Ros, un mercader que a la dècada de 1690 es va incorporar al negoci de l'exportació de l'aiguardent i que comptava amb corresponsals comercials per tota Europa i la Mediterrània.²² Després de ser inclòs a l'estament dels mercaders a la ciutat de Barcelona, va rebre el privilegi militar i la dignitat de noble l'any 1692.²³

Tot i l'ascens social, Pau de Dalmases va continuar tenint un paper important en les activitats comercials barcelonines i, entre d'altres, va participar en l'aprovisionament de vernís als ollers, gerrers i rajolers l'any 1699.²⁴ Com s'ha esmentat abans, encara faltaria afegir altres elements, com ara el quars, per poder aconseguir el vernís. Aquell mes de juliol el noble va signar una època o rebut al prohoms dels ollers, en aquell moment Bernat Viladomat, a través del síndic Jacint Moxellós, oller. Gràcies a aquesta època podem valorar quines eren les proporcions de vernís que la confraria laboral necessitaria, ja que apareixen esmentats els quintars pagats i el preu de cada unitat. Sabem, per exemple, que els 264,3 quintars que s'havien de pagar tenien un valor total de 1.138 lliures 8 sous 6 diners, és a dir, que cada quintar ascendia a 4 lliures 6 sous; d'altra banda, que Pau Ignasi de Dalmases havia aconseguit el vernís gràcies al corredor d'orella Lluís Llor, a qui li havia pagat 4 lliures pels serveis i que, per tant, se sumarien a les quantitats que havia de pagar la corporació.²⁵ Les partides que s'havien de pagar tenien un valor econòmic inassumible per a una corporació ofegada pels deutes, de manera que no es va trobar cap altra

²²No confondre amb el seu fill Pau Ignasi de Dalmases i Ros. Pau Dalmases va afegir el cognom de la seva dona Caterina Ros, dels Ros de Cabrera, al seu nom després del casament l'any 1670, tal i com recorda Benet OLIVA I RICÓS. *La generació de Feliu de la Penya*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2001, pàg. 76; Albert GARCÍA ESPUCHE. *Barcelona entre dues guerres: economia i vida quotidiana, 1652-1714*. Vic: Eumo, 2004, pàg. 262, 310 i 322; Isabel LOBATO FRANCO. *Compañías y negocios en la Cataluña preindustrial*. Sevilla: Servicio de publicaciones de la Universidad de Sevilla, 1995, pàg. 21.

²³Pere VOLTES I BOU. *Pau Ignasi de Dalmases i el seu temps*. Rafael Dalmau: Barcelona, 1962, pàg. 19-20; Eduard MARTÍ FRAGA. *La classe dirigent catalana. Els membres de la Conferència dels Tres Comuns i dels Braç Militar (1697-1714)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009, pàg. 433.

²⁴Hem entès que quan a la documentació s'emprava el terme "vernís" es feia referència a la galena o sulfur de plom necessari per a elaborar-lo.

²⁵AHPB. GÜELL, Josep, 811/27, f. 597-598, 1699, juliol, 1.

solució que endeutar-se novament creant un censal mort pel valor del deute total —1.143 lliures 18 sous 6 diners— amb una pensió anual de 57 lliures 3 sous 10 diners pagadores en tres terminis.²⁶

La relació comercial entre la corporació i el noble va continuar uns anys més, ja que hem trobat alguna referència al respecte de principis del segle XVIII. La pràctica habitual d'alguns confreres de no fer servir el vernís proporcionat per Pau de Dalmases, que estava a disposició del col·lectiu a la botiga de la confraria, per cercar-ne fora de més econòmic, va portar al conjunt d'escudellers a comprometre's amb ell l'any 1701 a comprar-li els 150 quintars de vernís que havia adquirit, sota pena d'1 lliura per contrafacció. El compromís comportava la vinculació de la totalitat de la corporació i el lligam comercial amb el noble i amb la botiga de la confraria. A aquella reunió hi havia presents tretze mestres terrissers, de manera que hauríem de considerar que cadascun d'ells podria haver assumit el compromís d'adquirir una mitjana d'11 quintars de vernís.²⁷

La confraria dels escudellers ens ha aportat la referència de quantitats de vernís que es van adquirir a Josep Clausell, patró de nau de Canet de Mar, l'any 1722. Segons les informacions que van aportar els escudellers Ramon Lacruz i Manuel Mas, s'havia pagat un total de 495 lliures 18 sous per 171 quintars de vernís, a raó de 2 lliures 18 sous el quintar.²⁸ Les dades de mestres confreres en actiu durant aquelles dates era de vint-i-nou, segons les dades que es poden extreure de les actes de Consell d'aquell any,²⁹ de manera que la distribució del vernís significaria un total de gairebé 6 quintars per cadascú, uns 250 kg.

Un dels aspectes que es podrien considerar en aquest moment seria la manera en què aquest mineral havia arribat a Barcelona. Segons ha apuntat Marta Caroscio pel cas florentí, tant el plom com l'estany arribaven a les ciutats de destí, ja fos en blocs o *panni* o en sacs.³⁰ Per la documentació consultada, a Barcelona el vernís o alcofoll arribava de diferents maneres: podia arribar mòlt o en tortuga, és a dir en barra o planxa. Alcofoll mòlt seria el que compraria l'escudeller Onofre Espelta l'any 1522 o el que va adquirir la confraria laboral l'any 1722 pel patró de nau Josep Clausell, de qui se'ns diu que el va portar en sacs.³¹ D'altra banda, el vernís en barra, en tortuga,

²⁶AHPB. GÜELL, Josep, 811/27, f. 591–595v, 1699, juliol, 1.

²⁷AHPB. GÜELL, Josep, 811/29, f. 470, 1701, juliol, 21.

²⁸ACA. Reial Audiència, Consolat i Tribunal de Comerç, 12640, 1722, juny, 22.

²⁹AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/5, bossa, 1722, maig, 21; AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/5, bossa, 1722, juny, 3; AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/5, 870/5, f. 94–95, 1722, juliol, 21

³⁰CAROSCIO, òp. cit., pàg. 42.

³¹AHPB. Joan, Benet, 262/37, 1522, juny, 12; ACA. Reial Audiència, Consolat i Tribunal

seria el més habitual, especialment si parem atenció als inventaris per lloguer o als *post-mortem* d'alguns escudellers: molts d'ells comptaven entre els estris del seu obrador una pica o picons de pedra per picar el vernís i un molí per moldre-ho.³² Entenem, per tant, que la gran majoria de vernís que acabava arribant a Barcelona pel total de la confraria era bàsicament en barra, que després es processava als propis obradors per tal d'aconseguir la pols necessària i així obtenir el material.

Durant el Sis-cents l'alcofoll provenia de les mines de Falset, però la manca d'arribada d'aquest producte a la ciutat de Barcelona els darrers anys de la centúria va comportar la necessitat de cercar-ne a altres indrets. La galena del segle XVIII provenia de les illes Britàniques, si més no, durant la primera meitat. Anglaterra, segons sembla, va ser la gran proveïdora europea de plom i d'estany durant el període baixmedieval, exportant-se majoritàriament el mineral extret de la regió de Cornualla.³³ Tot i el monopoli anglosaxó de l'extracció i distribució d'aquests minerals a nivell europeu durant la l'edat mitjana, a mitjans del segle XIV la ingerència dels mercaders italians al comerç d'aquests minerals.

Si fins aleshores l'estany o el plom partien des d'Anglaterra en direcció a Flandes i a Brabant, des d'on, encara en mans dels anglesos, iniciaria la ruta cap a la Mediterrània, durant la dècada de 1340–1350 la participació dels italians en el comerç va comportar que la ciutat de Gènova, entre d'altres, esdevingués el centre distribuïdor d'aquests productes pel Mediterrani occidental. Des de la capital de la Ligúria el comerç de l'estany arribaria, en direcció a occident, a les costes del sud de França i a les xarxes hispàniques, i per la banda oriental, cap a Pisa, Florència, Nàpols i Venècia.³⁴

Tal i com ha recopilat Marta Caroscio, durant el Cinc-cents un viatger italià recordava a les seves descripcions que Anglaterra era notable per tenir “un'infinità di piombo e di stango”.³⁵ En aquest sentit, Piccolpasso al segle XVI

de Comerç, 12640, 1722, juny, 22.

³²AHPB. PUIG, Rafael, 323/2, 1530, agost, 2; AHPB. GÜELL, Josep, 811/6, 1678, juliol, 12; AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/34, f. 244v, 1718, octubre, 20.

³³També seria un punt d'extracció la regió de Norfolk, des d'on en mans angleses es distribuïria per la Mediterrània: Vicente BLANQUER ROSELLÓ. “El comercio naval de importación de Valencia en el tercer cuarto del siglo XVIII (1651–1675)”. Tesi doct. València: Universitat de València, 2016, pàg. 233-234; José Ignacio MARTÍNEZ RUIZ i Perry GAUCI. *Mercaderes ingleses en Alicante en el siglo XVII. Estudio y edición de la correspondencia comercial de “Richard Hounsell & Co.”* Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2008.

³⁴Ian BLANCHARD. *Mining Metallurgy and Minting in the Middle Ages*. Stuttgart: Steiner, 2005, pàg. 1555-1557; CAROSCIO, loc. cit.

³⁵Íd., *La maiolica in Toscana tra Medioevo e Rinascimento. Il rapporto fra centri di*

ja va considerar clarament amb el proverbi *piombo tedesco, stagno fiandresco* —plom alemany, estany holandès— quines eren les millors procedències dels minerals que s'empraven en els vidriats de la ceràmica italiana, especialment per a les produccions *alla veneziana*.³⁶

4.3 El plom, un producte protegit

A més de l'aprovisionament de plom a Barcelona en el marc de la producció ceràmica, caldria tenir present qui va ser el proveïdor d'aquest producte als terrissers barcelonins. Com ja s'ha explicat, el mercader Pau de Dalmases tenia més de 95 corresponsals comercials arreu d'Europa i, per tant, estava en disposició per fer arribar a Barcelona les quantitats de plom necessàries.³⁷ De la mateixa manera que havia succeït durant el període conflictiu de mitjans segle XVII, el Set-cents, i molt especialment a partir de la segona meitat de la centúria, també va estar marcat per les restriccions en l'accés a aquests minerals.³⁸

Durant la dècada de 1770 els escudellers s'abastien del plom necessari per a la seva producció a través de les concessions reials. La corporació comptava amb un agent comercial a Madrid que vetllava per l'adquisició d'aquest mineral i en una carta adreçada a la confraria l'any 1774 demanava un total de 2.100 rals de billó —unes 85 lliures segons els càlculs que realitzaren els mateixos confreres— per tal de poder aconseguir el benefici.³⁹ La gestió a la cort va ser reeixida, ja que el març d'aquell any Miguel de Múzquiz, secretari d'Hisenda i de Guerra, va emetre l'adjudicació de 100 quintars de plom a la confraria, a raó de 22 rals 15 maravedís l'arrova.⁴⁰ A més de la concessió per part de les autoritats, el repartiment de les quantitats de mineral entre els confreres no es deixava a la discreció de la pròpia corporació, ans al contrari, depenia de la decisió presa pel govern de la ciutat. Així ho va manifestar Manuel de

produzione e di consumo del periodo di transizione, pàg. 42; BLANCHARD, òp. cit., pàg. 1343; Charlotte Augusta SNEYD. *A relation or rather a true account the Island of England about 1500*. Londres: Camden Society, 1847.

³⁶PICCOLPASSO, òp. cit., pàg. 120-121; CAROSCIO, òp. cit., pàg. 43.

³⁷MARTÍ FRAGA, òp. cit., pàg. 434.

³⁸A Gènova s'havien documentat casos de restricció en l'exportació de plom precisament pel context de la Guerra de Quàdruple Aliança: el mercaders Passano i Macassi demanaren *portofranco* per tal de poder continuar exportant plom i poder realitzar-ho com l'any 1715, quan van poder exportar de Gènova 660 *panni* d'aquest mineral (ASG. Cancelleria dei Protettori, Capellus, 805, f. 109, 1719, febrer, 17).

³⁹AHPB. RICART, Josep, 1091/8, f. 96-96v, 1774, agost, 4.

⁴⁰AHPB. RICART, Josep, 1091/8, f. 137-138, 1774, març, 2.

Palacio, administrador del plom del Principat, qui traslladava als escudellers que l'intendent s'havia encarregat de fer les divisions del plom entre els mestres amb botiga segons el nombre de fornades declarades l'any anterior, una decisió que no va ser del grat de tothom.⁴¹ No sabem quin era el nombre de fornades que s'havien efectuat, però el document evidenciar clarament que la decisió no va ser ben rebuda pel conjunt dels confreres. L'escudeller Rafel Carreres va mostrar el seu malestar en com s'havia efectuat el repartiment i per això va demanar al notari que prengués nota de l'acta i que deixés constància del seu dissentiment.⁴² Suposem que l'escudeller no havia dut a terme tantes fornades com els seus companys i sentia que la distribució del plom el perjudicava.

Des de mitjans dècada de 1770, sempre que a la documentació hem localitzat una preocupació per part de la confraria per adquirir el plom necessari per a elaborar el vidrats, s'evidenciava la participació d'un altre agent: la superioritat, l'Intendent General de l'Exercit i del Principat de Catalunya, de qui depenia el cobrament del Cadastre i el nomenament de les ternes dels prohoms d'alguns gremis, entre ells el de terrissers.⁴³ L'any 1779 els escudellers van haver de tornar a sol·licitar determinades quantitats de plom als directors generals de les rendes d'aquest mineral. Aquesta vegada el gremi va rebre un total de 300 arroves castellanques de plom —poc menys de 3,5 t—, a raó de 22 rals de billó 14 maravedís cadascuna d'elles, és a dir, per un preu final de gairebé 616 lliures de Barcelona. La superioritat, a més, va demanar que es justificués cadascuna de les quantitats de plom emprades pels terrissers per tal de comprovar el nivell de producció de la corporació.⁴⁴ Aquesta situació va comportar un any més tard l'enfrontament al sí del gremi, en informar que hi havia confreres que es negaven a pagar el total de plom que consumien de més “por la opulencia de sus fábricas”.⁴⁵

Tal i com s'ha pogut veure per l'abastiment de l'argila, a finals del segle XVIII a través de les respostes al qüestionari de Francisco de Zamora ens hem pogut fer una idea de quins eren els recursos naturals a les rodalies de Barcelona i els usos que se'ls hi donava. Referint-se al plom, el relator va exposar l'existència d'una mina de vernís i de plom a prop del turó de la Creueta del Coll (Figura 3.1), però que no donava el rendiment necessari com per què els terrissers es poguessin proveir del plom.⁴⁶ Una vegada més apareixia a les informacions sobre la descripció de la ciutat que a la muntanya de Montjuïc

⁴¹AHPB. RICART, Josep, 1091/8, f. 105–105v, 1775, agost, 10.

⁴²AHPB. RICART, Josep, 1091/8, f. 113v, 1775, agost, 11.

⁴³MOLAS RIBALTA, òp. cit., pàg. 140–141.

⁴⁴AHPB. RICART, Josep, 1091/10, 271–273v, 1779, octubre, 28.

⁴⁵AHPB. RICART, Josep, 1091/11, 110v–113, 1780, juny, 22.

⁴⁶ZAMORA, loc. cit.

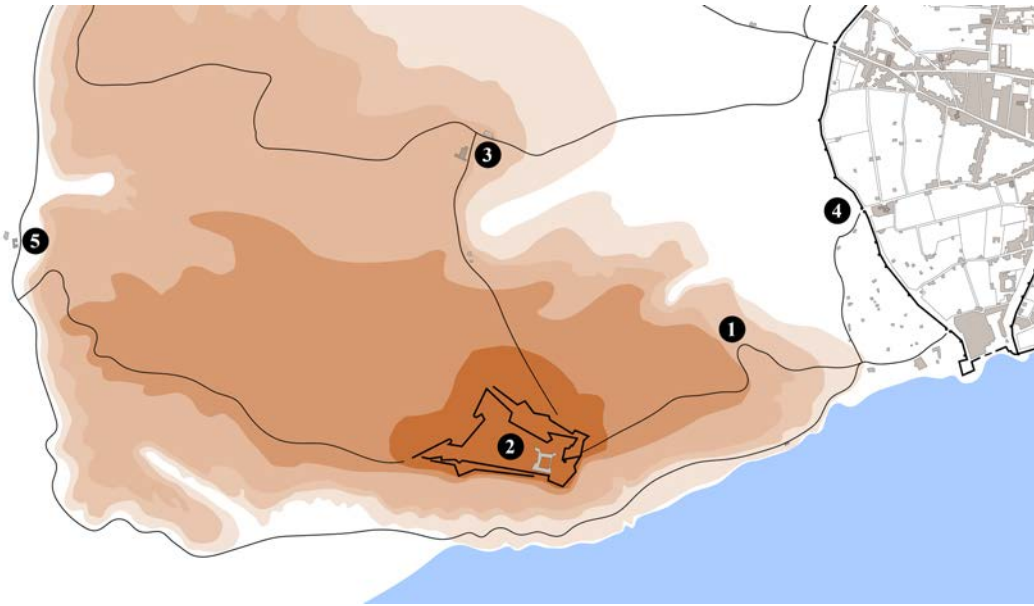

Figura 4.1: Situació aproximada (1) de la propietat d'Antoni Costa, i ubicació d'altres construccions representatives de la muntanya: (2) Castell, (3) ermita de Santa Madrona, (4) portal de Sant Pau i (5) capella de la Mare de Déu de Port, 1776. Elaboració pròpia a partir del plànol de Barcelona de 1714 fet per Joseph Cardoso, 1760.

hi havia afloraments dels quals es podien extreure diferents matèries primeres, com ara vernís.⁴⁷ Semblaria lògic pensar que equivaldria a sulfur de plom, alcofoll o galena, però ja hem vist que no hi havia afloraments que permetessin una explotació com per abastar una corporació d'ofici. El vernís emprat a la ceràmica estava format bàsicament per plom i silicats o quarsos, que actuarien de fundent. A Montjuïc no es coneixen afloraments de plom, però sí que es troba de manera natural el quars, especialment a l'àrea del Castell.⁴⁸ Per tant, molt probablement el relator del qüestionari de Zamora s'estigués referint a aquell altre mineral que era necessari per fer el vernís, i no al plom.

Amb aquesta interpretació i, per tant, considerant que a les fons quan sovint apareix el terme vernís relacionat a Montjuïc, caldria interpretar la referència documental del 1776. Durant el darrer terç de la centúria els escudellers de Barcelona es va reunir de manera urgent per tractar un tema cabdal: era difícil aconseguir vernís. La confraria treia el material d'un esquadra propietat d'Antoni Costa per 4 sous 6 diners cada càrrega (Figura 4.1). El propietari, però, demanava un augment dels diners rebuts per càrrega augmentant-los

⁴⁷BURGUEÑO RIVERO, loc. cit.

⁴⁸David PARCERISA DUOCATELLA. "El Miocè de la muntanya de Montjuïc: estratigrafia, sedimentologia, petrologia i diagènesi". Tesi doct. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1999, pàg. 33-34, 37.

fins als 6 sous. La corporació no compartia l'increment i va decidir solucionar l'afer pagant el que es considerés just, evitant haver de cercar un aflorament d'aquest material o una nova forma d'adquisició.⁴⁹ Aquesta esquerda, molt possiblement situada al costat del camí que portava al castell, seria la pedrera de la qual la corporació extrauria el quars per poder elaborar el vernís.

Una petita aproximació econòmica també ens ha permès observar que el vernís del qual es feia menció a l'esquerda de Montjuïc no seria equivalent al plom. Si prenem com a referència el preu que Antoni Costa pretenia que se li pagués l'any 1776 i el comparem amb el valor pel qual la confraria va obtenir cada arrova castellana l'any 1779, obtenim ràpidament dos valors que no serien similars. En aquest sentit, per cada càrrega que s'extragués de l'esquerda s'hauria de pagar un total de 4,5 sous, és a dir, entorn els 0,04 sous per cada quilogram, mentre que per cada arrova castellana de vernís tindria un preu de 64, uns 5,56 sous per quilogram. Per tant, podríem afirmar que, també des del punt de vista econòmic el que la documentació anomena vernís de Montjuïc en realitat fa referència als òxids de silici o quarsos de la muntanya.

4.4 L'ús dels pigments pels escudellers: el safre

Les decoracions en blau sobre el fons blanc ven tenir una gran difusió durant l'època moderna, imitant els productes orientals com la porcellana, considerada un producte de prestigi. Aquest ús del pigment va significar una de les innovacions tecnològiques més rellevants en la producció ceràmica, en tant que implicava l'ús de l'òxid de cobalt —altrament dit safre— en les decoracions.⁵⁰ L'ús d'aquest mineral ja era comú durant el segon quart del segle XIV a les produccions valencianes. Des del llevant peninsular s'acabaria per expandir l'ús d'aquest pigment en les produccions daurades primer i en les *opera alba* posteriorment, és a dir, en les decoracions en blau sobre peces totalment blanques gràcies a l'aplicació de l'òxid d'estany.⁵¹

Segons Jaume Coll, les anàlisis arqueomètriques realitzades sobre les peces ceràmiques que tenen aquestes decoracions en blau han permès establir que

⁴⁹AHPB. RICART, Josep, 1091/9, f. 174v–175, 1776, desembre, 21.

⁵⁰Pedro LÓPEZ ELUM. “Origen y evolución de dos grandes centros cerámicos: Manises y Paterna”. A.: *La ceramica medievale nel Mediterraneo Occidentale*. Firenze: All'Insegna del Giglio, 1986, pàg. 163-181, 166, apunta que s'emprava el safre per a aconseguir el color blau a la ceràmica des del segle XIV.

⁵¹CAROSCIO, loc. cit.

l'òxid de cobalt que s'emprava durant el segle XVII va ser diferent al que tradicionalment es feia servir durant el període baixmedieval.⁵² En aquest sentit, les dades que ha aportat Marta Caroscio pel coneixement de l'ús del safre procedent de centre Europa a les produccions italianes apunten també en aquesta direcció.⁵³ Les associacions de l'òxid de cobalt amb minerals provinents de l'àrea germànica implicaria un intercanvi comercial d'àmbit internacional.⁵⁴

L'aprovisionament d'aquest mineral des de l'àrea germànica, entre la Saxònia i la Bohèmia, als peus dels Monts metàl·lics, ja era ben conegut durant el Cinc-cents a la ciutat de Venècia. En un receptari sobre l'obtenció dels pigments necessaris per a la producció de vidre pintat s'explicitava quin era el color safre i quin ús se li donava en la ceràmica:

è una terra nera che viene adoperat dai fabbricanti di scodelle per fare la loro maiolica, terra che viene dalla Alemagna e che ha la proprietà di rendere azzurro il vetro.⁵⁵

Les referències documentals sobre l'ús d'aquest mineral explotat al centre d'Europa serien abundants. Carlo Grigioni ja va aportar diferents contractes de la seva provisió entre els terrissers italians del segle XVI. Entre elles es feia referència al blau “per uso dell'arte figulina” que arribava des de la Baviera i la Bohèmia.⁵⁶

L'ús del color blau, ja sigui en la coloració del vidres o en l'aplicació de la decoració sobre el vernís estannífer, va ser habitual. Aquests tipus de pigments, tot i que no sembla del tot possible establir una relació exacta, tindrien l'origen al centre d'Europa, l'explotació del qual sembla que va anar canviant al llarg dels segles: des del segle XIII fins a XV es faria servir l'òxid de cobalt de Freiberg, mentre que a partir del Quatre-cents i fins al segle XVIII es passaria a explotar el mineral a l'àrea de Schneeberg, ambdues situades a la Saxònia.⁵⁷

⁵²Jaume COLL CONESA et al. “Caracterización del cobalto en mayólicas valencianas. Aspectos de tecnología productiva y su evolución (ss. XIV–XIX)”. A: *Atti XXXV Convegno Internazionale della Ceramica*. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2002, pàg. 63.

⁵³CAROSCIO, òp. cit., pàg. 44.

⁵⁴Bernard GRATUZE et al. “Cobalt-blue glass pigment trade in Europe during medieval times”. A: *Ion Beam Study of Art and Archaeological Objects*. Ed. de Guy DEMORTIER i Mieke ADRIAENS. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2014, pàg. 50-53.

⁵⁵Cesare MORETTI i Tullio TONINATO. *Ricette vetrarie del Rinascimento. Trascrizione da un manoscritto anonimo veneziano*. Venezia: Marsilio, 2001, pàg. 71.

⁵⁶Carlo GRIGIONI. “La bottega del vasaio del bel tempo”. A: *Faenza* 25 (1937), pàg. 51-97; CAROSCIO, loc. cit.

⁵⁷GRATUZE et al., òp. cit., pàg. 50.

L'arribada del mineral a Barcelona no s'ha pogut documentar, però sabem del cert que s'emprava en la producció de pisa. La confraria dels escudellers, que feia ús d'aquest pigment pel tipus de producció, va haver de vendre censals morts en diferents ocasions per tal de poder fer front al pagament de diferents partides del safre. Un d'aquells censals tenia un preu total de 45 dobles d'or i 100 lliures per pagar el corredor d'orella Josep Duran “*ad opus emendi blau aut saffra pro provisione botigie dicte confratrie*”.⁵⁸ El censal que es va vendre al doctor en drets Salvador Camps va tenir al final un preu de 500 lliures, carregant-se la confraria amb una pensió anual de 25 lliures, que serien

pro emendo mercantiam vulgo dictam *blau* aut *çaffra* pro provisione botigie ipsius confratrie ad operandum sui officii scutellarii sive qui nullaterius operi.⁵⁹

Posteriorment el blau es posaria a disposició de la resta de confreres a la botiga, essent obligatòria l'adquisició del pigment només a través de la distribució oficial de la corporació.

També en aquest cas proveir-se del material a través de vies alternatives era una realitat, havent d'arribar, fins i tot, a causes judicials amb alguns escudellers. Així va succeir l'any 1669, quan els prohoms de la corporació van empenyorar un sac de color blau i una cullera de plata a Andreu Targaró, a Jeroni Madrera, a Francesc Junyent, a Francesc Reig i a Joan Fàbregas. A la causa suscitada els prohoms van argumentar que era obligat comprar el blau a la botiga de la corporació “a fi y effecte de pagar los càrrechs de la confraria, que són molts”. La rèplica que van fer les autoritats locals, però, els recordava que l'adquisició del producte a la botiga no era una ordinació, de manera que l'empenyorament s'havia realitzat de manera il·legal.⁶⁰ La situació dels escudellers encausats quedava resolta favorablement, però per no gaire temps. La confraria va presentar just després una proposta de modificació d'ordinacions al Consell de Cent per tal que constés com a ordinació que tot confrare hagués d'anar a adquirir a la botiga de la corporació tot el material que es necessités per treballar, establint que per cada quintar de blau que es comprés a tercers es sancionés amb una multa de 10 lliures.⁶¹

A partir de l'inici de la dècada de 1670 quedava establert que la corporació s'havia de cercar del safre per a la totalitat de confreres, havent d'invertir diners que no es tenien. El constant endeutament dels escudellers i la impos-

⁵⁸AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/29, 1665, octubre, 30.

⁵⁹AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/53, 1665, desembre, 14.

⁶⁰AHCB. Gremis, Municipal, caps 10, 1669, agost, 3.

⁶¹AHCB. Registre de deliberacions, 1B. II-178, f. 243–243v, 1669.

sibilitat de fer front a totes les pensions de censals compromeses, va significar haver de tornar a vendre un censal mort per pagar partides del blau. Aquesta vegada, a diferència de les 500 lliures de 1665, es devien 1.665 lliures en diverses quantitats al cònsol dels holandesos a Barcelona, el mercader Joseph Maris.⁶²

La presència de la colònia neerlandesa a la ciutat estava força vinculada al comerç de les espècies, especialment representat per les companyies dels mercaders Joseph Maris, Pau Jacques, Francesc Antich, Jan Kies o Arnald Jäger.⁶³ A la ciutat de Barcelona es van importar des dels Països baixos grans quantitats de espècies —66.001 lliures de pes—, tints —41.259 lliures— i sucre —12.274 lliures— entre 1667 i 1675. A aquestes quantitats, a més, caldria afegir les 1.200 lliures de “zafras”, que segons ha apuntat Juan A. Sánchez arriben a Barcelona l’any 1668. L’autor ha considerat que es tractava de gerres metàl·liques destinades a l’emmagatzematge d’oli.⁶⁴ No obstant, ens preguntem si veritablement, com sembla argumentar l’autor, els Països Baixos estaven en disposició d’exportar aquests recipients a una ciutat com Barcelona, que no era precisament un exponent de la indústria oliera. A més, en el cas que es produís una posterior redistribució d’aquestes gerres cap a Mallorca, que sí comptava amb una important producció d’oli, seria estrany que només es produís l’arribada l’any 1668, de manera molt puntual.⁶⁵ Per aquest motiu apuntem que molt probablement, en tant que coincidirien les dates d’arribada amb la venda del censal mort per pagar els quintars de blau al mercader Joseph Maris, que aquelles “zafras” serien en realitat les lliures de *çafra* o *zafre*, és a dir, les quantitats de l’òxid de cobalt que havien demanat els escudellers barcelonins i que van tenir un preu total de 1.665 lliures, a raó de 16 sous cada lliura de pes de safre.

En definitiva, tot i que no sabem quin era l’origen del safre que s’importava a Barcelona, la seva distribució estava en mans dels mercaders holandesos. La colònia neerlandesa, després dels diferents conflictes armats amb Anglaterra,

⁶²AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/80, 1670, novembre, 10.

⁶³Carlos MARTÍNEZ SHAW. *Cataluña en la Carrera de Indias, 1680–1756*. Barcelona: Crítica, 1981, pàg. 58-59; MOLAS RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, pàg. 169; LOBATO FRANCO, òp. cit., pàg. 191-195; més recentment: OLIVA I RICÓS, òp. cit., pàg. 148; Juan A. SÁNCHEZ BELÉN. “El comercio holandés de las especias en España en la segunda mitad del siglo XVII”. A: *Hispania: revista española de historia* 236 (2010), pàg. 654.

⁶⁴Juan A. SÁNCHEZ BELÉN. “El comercio de exportación holandés en el Mediterráneo español durante la regencia de doña Mariana de Austria”. A: *Espacio, tiempo y forma. Serie IV, Historia moderna* 9 (1996), pàg. 289-290.

⁶⁵Ib., pàg. 317.

va actuar de veritable intermediària entre el Mediterrani i l'Atlàntic, aportant a les costes del llevant peninsular un seguit de productes provinents del nord d'Europa. Entre aquestes mercaderies estaria l'òxid de cobalt, el qual hauria estat transportat per les xarxes comercials hanseàtiques des de la Saxònia fins a la Mar del Nord i d'aquí, en mans dels flamencs, cap als mercats del migdia europeu.

4.5 El que les fonts no ens diuen

A la producció de pisa de Barcelona s'empraven altres pigments, a més del safre per a aconseguir el color blau característic. Però aquest pigment no va ser l'únic protagonista de les decoracions. Nogensmenys, caldria destacar que a la documentació consultada s'han evidenciat altres matèries primeres tant importants com ara l'estany, el coure, l'antimoniat de plom o el manganès.

L'òxid d'estany (SnO_2). L'estany era el mineral que calia afegir al vernís per poder crear la capa blanca sobre la qual fer posteriorment el dibuix (Figura 4.2). A altres zones de la Mediterrània occidental alguns autors han pogut resseguir l'arribada d'estany i l'ús posterior en la producció ceràmica. Carlo Gigrioni va evidenciar amb documentació faentina que l'arribada d'estany i de plom va ser constant durant el segle XV i el XVI, observant, a més, que progressivament s'anava incrementant el preu d'ambos productes.⁶⁶ En treballar les dades aportades per Gigrioni, Marta Caroscio va observar que era notable la presència de mercaders alemanys i dalmatians en aquests tipus d'aprovisionaments.⁶⁷ Durant el segle XVI a la península Ibèrica l'estany tenia un rendiment molt baix. L'existència d'unes mines al nord-oest peninsular, a la vila de Monterrey, a Ourense, no podien proporcionar tota la quantitat d'aquest mineral que necessitaria el sector terrisser. Segons algunes informacions del segle XVI, d'aquelles mines no se n'extreien més de 250 quintars d'estany en tot un any, així que va ser imprescindible la dependència del comerç per a aconseguir el mineral que permetés opacificar el vernís. De manera semblant al que va succeir a territoris italians, l'estany arribava als ports peninsulars procedent d'Alemanya en mans dels mercaders holandesos en diversitat de maneres, ja fos en barra —típicament anglès— o treballat en forma de diferents objectes —des de França.⁶⁸

⁶⁶GRIGIONI, òp. cit., pàg. 69.

⁶⁷CAROSCIO, òp. cit., pàg. 47.

⁶⁸Julio SÁNCHEZ GÓMEZ. *De minería, metalurgia y comercio de metales. La minería no férrica en el Reino de Castilla, 1450–1610*. Vol. II. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1990, pàg. 694.

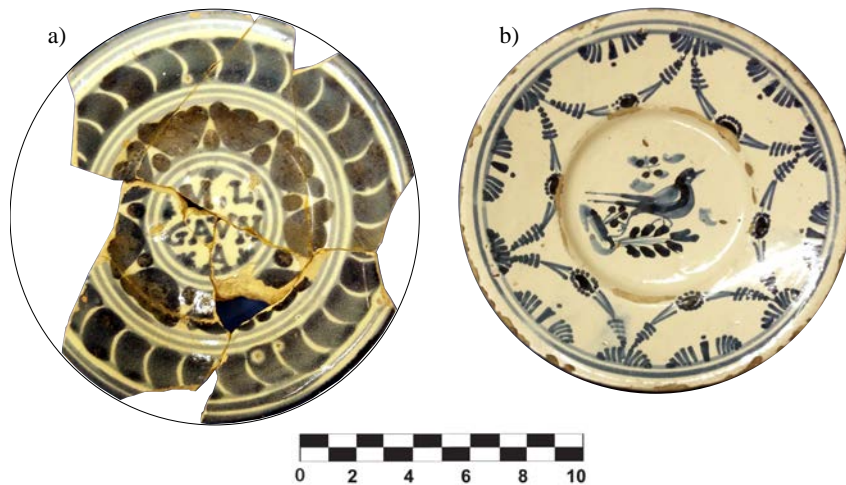

Figura 4.2: Ceràmica blava de la ciutat de Barcelona conservades al Museu del Disseny de Barcelona: a) sèrie la ditada (MCB 142.148); b) sèrie de l'arracada, s. XVIII (MCB 18152).

L'òxid de coure (Cu_2O). Destinat en bona part per a la indústria guerra, el coure va ser demandat per la societat en tant que amb aquest mineral es fabricaven una gran diversitat d'atuals domèstics, com ara olles i gerres. La finalitat del coure, però, no només anava adreçada a la confecció d'objectes de la vida quotidiana. Amb un derivat que exigia una menor transformació i molt més mal·leable, el sulfat de coure ($CuSO_4$), es preparaven els tints que haurien de donar color a la draperia hispànica per a aconseguir tonalitats liloses i violetes.⁶⁹ Al regne de Castella l'extracció del coure va ser del tot anecdòtica, identificant-se durant el segle XVI alguns afloraments a Sierra Morena. De fet, el tractament d'aquest mineral era desconegut pels miners. Sovint es feia malbé al forn perquè no se li aplicaven les altes temperatures necessàries per a aconseguir un producte depurat.⁷⁰ Aquests motius van potenciar el comerç del coure a la península, que l'importava en la seva totalitat. Per via marítima, igual que succeïa amb el cas del plom o de l'estany, el coure era distribuït pels comerciants holandesos per tota la Mediterrània, els quals van monopolitzar juntament amb Anglaterra la seva difusió en sortir de les mines hongareses.⁷¹ Quant a l'ús del coure com a pigment ceràmic, les troballes arqueològiques i les analítiques aplicades han demostrat una utilització continuada per a la

⁶⁹Jean-Baptiste VITALIS. *Química aplicada a la tintura y blanqueo de la lana, seda, lino, cáñamo y algodón y al arte de imprimir o pintar las telas*. Barcelona: Imp. José Rubió, 1829, pàg. 55-56; SÁNCHEZ GÓMEZ, òp. cit., pàg. 678.

⁷⁰Íd., *De mineria, metalurgia y comercio de metales. La minería no férrica en el Reino de Castilla, 1450-1610*, pàg. 680-681.

⁷¹Íd., *De mineria, metalurgia y comercio de metales. La minería no férrica en el Reino de Castilla, 1450-1610*, pàg. 678; BLANQUER ROSELLÓ, òp. cit., pàg. 671.

Figura 4.3: Ceràmica en verd de la ciutat de Barcelona, conservades al Museu del Disseny de Barcelona: a) s. XIV (49662); b) s. XIV (49635).

obtenció del color verd (Figura 4.3).

L'òxid de manganès (MnO_2). Amb aquest òxid s'aconseguien els colors cafè o marrons.⁷² Aquest color va ser molt comú durant el segle XIII, on juntament amb l'òxid de coure, va protagonitzar un tipus de ceràmica molt concreta a Catalunya, la ceràmica en verd i morat. No s'han pogut resseguir notícies sobre l'extracció de manganès a territori peninsular, de manera que només la via comercial internacional podria permetre l'adquisició als ceramistes. No obstant, es té constància de la producció de ceràmica aplicant aquesta pigmentació des del segle XIII.⁷³

L'antimoniat de plom ($Pb_3(SbO_4)_2$). Tot i que l'extracció d'antimoni va ser del tot inexistent a territoris peninsulars, a finals del segle XVI es va notificar per primera vegada l'existència d'una "mina de metal de antimoni" a la localitat de Santa Cruz de Mudela, que ben aviat va passar a ser gestionada pel duc de Sessa.⁷⁴ No s'ha de confondre aquest mineral amb el pigment que resultaria de la barreja amb el plom i que es faria servir des del segle XV. De l'aplicació d'aquest mineral en resultaria el color groc, altrament conegut com a groc de Nàpols (Figura 4.4). Aquest color es va començar a produir de manera artificial al Quatre-cents i que va tenir molta influència en la pintura europea dels segles posteriors.⁷⁵ Tot i la seva creació recent, hi hauria indicis

⁷²Frank HAMER i Janet HAMER. *The Potter's Dictionary of Materials and Techniques*. Londres: Bloomsbury, 2015, pàg. 226-227.

⁷³Josep A. CERDÀ I MELLADO. "La pisa decorada en verd i morat". A: *L'Art gòtic a Catalunya*. Vol. X. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2008, pàg. 277-278.

⁷⁴SÁNCHEZ GÓMEZ, òp. cit., pàg. 700.

⁷⁵Ian N. M. WAINWRIGHT, John TAYLOR i Rosamond D. HARLEY. "Lead Antimonate

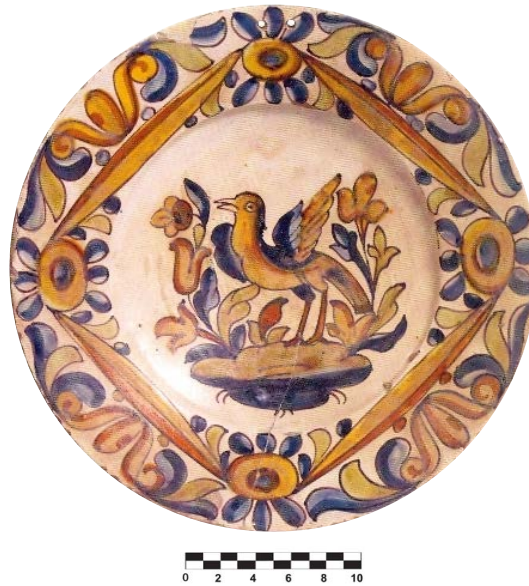

Figura 4.4: Ceràmica policroma de la ciutat de Barcelona, conservades al Museu de la Fundació Francisco Godia, Barcelona: finals del s. XVII (Josep A. CERDÀ I MELLADO. “Estado actual de las investigaciones sobre la loza catalana”. A: *Obras maestras de cerámica española en la Fundación Francisco Godia*. Ed. de María Paz SOLER FERRER. València: Fundación Abertis, 2007, pàg. 68.)

de que fos molt més antic, atenent a l'aparició d'algunes traces d'aquest color en tauletes babilòniques del segle v aC.⁷⁶ La seva aplicació sobre la ceràmica la recull Piccolpasso, denominant-lo *zabulino* i que seria el resultat de mesclar plom, antimoni, fens i sal.⁷⁷

Els vestigis arqueològics permeten observar com a la producció barcelonina també van tenir presència altres colors al llarg dels segles. No obstant, les evidències documentals no permetrien reconstruir el procés d'adquisició per part dels terrissers. Tal i com va apuntar Luca Pesante, a Viterbo s'ha constatat que l'aprovisionament d'estany i altres pigments era fet per l'apotecari o “aromatario”.⁷⁸ En tant que amb un ús reduït, a diferència d'altres matèries primeres, els terrissers recorrien a aquests agents socials per adquirir tots aquells productes que estiguessin relacionats amb el cicle productiu de la ceràmica i no els haguessin aconseguit a l'engròs.

Yellow”. A: *Artists' Pigments. A Handbook of their History and Characteristics*. Ed. de Robert L. FELLERS. Vol. I. Washington: Cambridge University Press, 1986, pàg. 223-224.

⁷⁶Ralf MAYER. *Materiales y técnicas del arte*. Madrid: Hermann Blume, 1993, pàg. 128.

⁷⁷PICCOLPASSO, òp. cit., pàg. 107, 147.

⁷⁸Luca PESANTE. “Il ciclo di produzione della ceramica nel Lazio settentrionale in età moderna. Documenti vecchi e nuovi”. A: *Atti XLII Convegno Internazionale della Ceramica*. Firenze: All'Insegna dei Gigli, 2009, pàg. 188.

4.6 Una primera aproximació al volum productiu

Tot i que hem pogut reconstruir els volums d'alcofol que van emprar cadascuna de les corporacions terrisseres de Barcelona, caldria preguntar-se per quant de temps es necessitarien aquestes quantitats i en quantes fornades es transformava. Quant a la producció, la concòrdia de 1694 entre els escudellers i els seus creditors per tal de poder pagar les pensions de censals que es devien i, en definitiva, poder començar a pagar els deutes adquirits, es va acordar que cada fornada seria taxada segons el volum de producció de cadascun dels forns en funcionament.⁷⁹

La confraria d'escudellers va declarar que a la ciutat de Barcelona hi havia un total de catorze forns grans i deus de petits, amb capacitats diferents entre ells (Taula 4.1). Els forns considerats grans tindrien una capacitat que oscil·laria entre les 42 i les 76 grosses per fornada, mentre que als petit es podrien coure entre 26 i 38. Podríem considerar, doncs, que un forn gran tindria una capacitat mitjana de 57 grosses per fornada, mentre que la del petit seria de 31. O el que seria el mateix, en un forn gran es podrien coure cada vegada una mitjana de 8.198 peces, mentre que un de petit, 4.435. Amb les dades que van aportar els escudellers, per tant, podem fer-nos una imatge de quina podria ser la capacitat productiva de la confraria. En aquest sentit, si estiguessin funcionant tots els forns declarats a la vegada, estaríem parlant d'una producció d'obra escudellers de 1.105 grosses, que equivaldria a un total de 159.120 unitats.

Coneixent la producció d'una fornada de tota la confraria, caldria preguntar-se quantes fornades es podrien dur a terme al llarg d'un any. La dada no la podem aconseguir a través de la documentació d'arxiu, sinó a través de certs paral·lels etnogràfics que ens aporta la bibliografia. Si prenem com a exemple el cas de Verdú, on el procés d'enfornar, coure i buidar el forn podia allargar-se al voltant dels deu dies,⁸⁰ estaríem davant d'un total de gairebé trenta-set fornades al llarg de l'any. Ara bé, a diferència de l'obra de Verdú, bàsicament terrissera, la producció d'un escudeller implicava com a mínim un segona cocció, de manera que estaríem davant de fornades, com a mínim, de gairebé tres setmanes. Això implicaria que durant un any es podrien realitzar al voltant de les disset. El volum de producció de la confraria dels escudellers en un any

⁷⁹AHPB. GÜELL, Josep, 811/108, f. 165–180, 1694, abril, 2.

⁸⁰Ramon BOLEDA I CASES. *La ceràmica negra de Verdú: cantirers i terrissers*. Verdú: Grups de Recerques de les Terres de Ponent, 2014, pàg. 288.

4. APROVISIONAMENT DE L'ALCOFOLL

Propietari/a	Forn	Capacitat	
		Grosses	Unitats
Pau Passoles	petit	26	3.744
Francesc Guasch	petit	28	4.032
Ramon Casas	petit	28	4.032
Francesc Coll	petit	28	4.032
Pau Coll	petit	28	4.032
Pere Màrtir Lapuja	petit	28	4.032
Pau Bavot	petit	30	4.320
Marianna, vda. Miquel	petit	36	5.184
Joan Soler	petit	38	5.472
Miquel Carreras	petit	38	5.472
Vda. de Bavot	gran	42	6.048
Pau Bavot	gran	48	6.912
Pau Passoles	gran	48	6.912
Ramon Casas	gran	48	6.912
Josep Coll	gran	50	7.200
Joan Soler	gran	50	7.200
Francesc Coll	gran	54	7.776
Pere Màrtir Lapuja	gran	59	8.496
Josep Gastó	gran	60	8.640
Salvador Colom	gran	64	9.216
Francesc Guasch	gran	64	9.216
Jeroni Gual	gran	64	9.216
Pau Coll	gran	70	10.080
desconegut	gran	76	10.944
<i>Total</i>		<i>1.105</i>	<i>159.120</i>

Taula 4.1: Relació dels forns dels escudellers de Barcelona declarats a la concòrdia entre la confraria i els seus creditors per resoldre la confiscació de béns tot estipulant una taxa per fornada, 1694.

estaria, per tant, al voltant dels 2.700.000 peces.

Sabent que la producció de vint-i-quatre forns ceràmics podia arribar a significar més de 2,5 milions d'unitats, hauríem de plantejar-nos quina seria la quantitat d'argila i d'alcofol necessaris per a aconseguir arribar a aquestes magnituds. Per poder fer aquest primer exercici, donat que no hem disposat de dades de volum d'argila aportades a la confraria de sant Hipòlit dels ollers i dels gerrers, podríem prendre com a punt de referència les quantitats que ens han facilitat els contractes d'aprovisionament dels escudellers. Si bé és cert que estaríem comparant variables que provenen de les dues confraries laborals diferents, no pretenem establir una pauta de comportament sinó dilucidar una possible relació versemblant entre les quantitats de vernís necessàries per a un volum d'argila determinat.

D'una banda, basant-nos en les dades dels escudellers, un artesà de l'argila hauria de ser proveït amb un mínim de tres carretades —més de 2,5 t d'argila—; d'altra, si dividim el total de 264,3 quintars de vernís que Pau de Dalmasas s'hauria de cobrar l'any 1699 entre el nombre de confreres que eren presents al compromís de 1701 —un total de tretze—, obtenim que cadascun d'ells s'hauria compromès a adquirir un total de 20 quintars —830 kg— de vernís.⁸¹ La xifra obtinguda estaria força lluny d'aquells onze quintars —456 kg— que ens ha aportat la font de 1701⁸² i la quantitat de vernís seria substancialment més elevada que no pas la d'argila, una relació que considerem del tot inversemblant.

El compromís de proveïment de vernís posterior, l'establert entre Sever Viladomat i la resta de membres de la corporació, confirmaria l'argument que la confraria dels ollers, dels gerrers i dels rajolers de Barcelona feia servir unes quantitats menors de vernís de les que se'n derivarien del preu de 1699. El febrer de 1711 el gerrer Sever Viladomat es va comprometre a portar a la botiga de la confraria 100 quintars —4,15 t de vernís. El producte, que havia de ser “de Inglaterra, *bonis et receptibilis*”, tindria un cost per a cada confrere de 4 lliures 4 sous per cada quintar. De la mateixa manera que havia succeït amb Pau Dalmasas, els mestres de la corporació es van obligar a adquirir el vernís que portaria el mestre Viladomat, de manera que no fos un negoci fallit. Els mestres que van signar la promesa van ser un total de nou, de manera que a la pràctica cadascun d'ells hauria de comprar un total d'11 quintars —novament, uns 456 kg.⁸³

⁸¹AHPB. GÜELL, Josep, 811/27, f. 597–598, 1699, juliol, 1.

⁸²AHPB. GÜELL, Josep, 811/29, f. 470, 1701, juliol, 21.

⁸³El contracte d'aprovisionament de vernís per part de Sever Viladomat el trobem a: AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/14, f. 64v–65v, 1711, febrer, 8; d'altra banda, els compromi-

Així doncs, podríem considerar que un terrisser necessitaria al voltant dels 450 kg de vernís per realitzar de manera correcta la seva obra. Si, a més, prenem com a referències les quantitats de vernís que empraria la confraria d'escudellers l'any 1722, estaríem davant d'un total 250 kg per mestre, unes quantitats sensiblement menors a la que s'observa entre els ollers i gerrers. Tot i que aquestes dades necessitarien unes matisacions i uns aclariments en relació al volum per fornada i per any que empraria un terrisser, dades que per altra banda no hem pogut identificar, estaríem plantejant per primera vegada un possible per valorar les dimensions de la producció ceràmica barcelonina.

sos per part de nou mestres gerrers i ollers els trobem a: AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/14, f. 65v-68, 1711, febrer, 8.

Capítol 5

La construcció la identitat de l'aprenent

*[Els artesans] es refien de les seves mans,
i cada un és expert en el seu ofici*

— Siràcida 38,31. Bíblia Catalana, BCI

Una de les qüestions que han pres més rellevància recentment en la història del treball ha estat la relativa als processos d'aprenentatge i a la construcció de la identitat de l'aprenent, que transcorre paral·lela al tancament progressiu de les elits de les corporacions laborals a partir del segle XVIII.¹

El període d'aprenentatge s'hauria d'entendre com a part intrínseca del ritual present a tota institució d'Antic Règim. Un cerimonial carregat de símbols que porta a la persona que els realitza a participar-hi de manera iniciàtica. En aquest sentit interpretatiu s'ha posicionat Cynthia Truant, la qual va identificar en les corporacions d'ofici franceses certs elements en comú amb el cerimonial religiós. L'aprenentatge esdevenia equiparat al bateig catòlic, a través del qual el creient era incorporat a la comunitat de fidels, acompanyat d'uns padrins amb els què establia un parentesc espiritual de per vida.²

No obstant, aquesta comparació ens ha semblat més equiparada a la passantia o mestria que no pas a l'inici de l'aprenentatge. Era a l'examen de

¹Stephan R. EPSTEIN. "Craft guild, apprenticeship and technological change in Pre-Modern Europe". A: *Working papers in Economic History* 28 (1995), pàg. 1-35; íd., "Craft Guilds, Apprenticeship and Technological Change in Preindustrial Europe"; Bert DE MUNCK, Seteve L. KAPLAN i Hugo SOLY. *Learning on the Shop Floor. Historical Perspectives on Apprenticeship*. New York: Berghahn books, 2007; EPSTEIN, "Craft guilds in the pre-modern economy: a discussion"; EPSTEIN i PRAK, òp. cit.; Patrick WALLIS, Clif WEBB i Chris MINNS. "Leaving Home and Entering Service: the Age of Apprenticeship in Early Modern London". A: *Continuity and Change* 25 (3 2010), pàg. 377-404.

²Cynthia M. TRUANT. *Rites of Labor. Brotherhoods of Compagnonnage in Old and New Regime France*. Ithaca: Cornell University Press, 1995, pàg. 79-80.

mestre on el candidat es presentava davant els examinadors i el conjunt de confreres acompanyat per uns padrins. Després de ser batejat amb la decisió dels examinadors i dels prohoms, el candidat era “admès y creat mestre”, passant a formar part de l'organització amb tots els privilegis, drets i deures.³

L'aprenentatge esdevenia, per tant, el capital simbòlic que calia protegir i garantir a les generacions posteriors: formació i subordinació a l'estructura i a les ordinacions de la corporació. Amb ell s'aniria formant la identitat de grup, de dependència entre els membres del col·lectiu, s'aixecaria la barrera cultural entre el “nosaltres” i l’“altre”, entre l'acceptat i el rebutjat, entre la comunitat d'artesans i la resta de la població, en tant que el domini de la tècnica garantiria l'estatus i marcava la diferència i la capacitat econòmica. L'aprenentatge constituïa el primer graó dins l'estructura laboral de les confraries. A nivell jurídic, el contracte d'aprenentatge o *afermament* s'entenia com l'acord al qual arribaven els pares i el mestre d'ofici per tal de garantir el futur del fill, protegint-lo i ensenyant-li qualsevol aspecte relacionat amb l'ofici, des de les qüestions tècniques i artesanals fins a la subordinació a l'autoritat del mestre i de la corporació.⁴

En aquesta construcció jurídica i cultural de la diferència caldria situar la reglamentació interna de les corporacions d'ofici. Com recordava Pere Molas, les ordinacions van regir la vida laboral de les confraries. La fixació d'aspectes com ara la durada de la jornada laboral o l'establiment dels salaris pels jornalers contribuïrien a forjar la disciplina social que tant van lloar els defensors del gremialisme durant el segle XVIII.⁵

La corporació de sant Hipòlit no va ser diferent a la resta. Tot i que en un principi les ordinacions no semblaven recollir massa aspectes laborals, va ser habitual la seva inclusió a través de les modificacions successives. Relatiu a l'aprenentatge, l'any 1500 el Consell de Cent va acceptar la proposta de modificació d'ordinació presentada pels prohoms “dels gerrés, rejolés, ollés e scudellés de la present ciutat”. En ella, entre altres aspectes, se sol·licitava que es prohibís

pendre mosso o apranent algun que stigue afermat ab altre dels confreres de dits officis ab carta o sense carta, sens licència o voluntat de l'amo ab qui primera aurà stat si doncs aquell tal no avie

³AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 110, 1696, abril, 11.

⁴James R. FARR. “Cultural analysis and early modern artisans”. A: Geoffrey CROSSICK. *The Artisans and the European town, 1500–1900*. Ashgate: Aldershot, 1997, pàg. 66-67.

⁵MOLAS RIBALTA, *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*, pàg. 121.

acabat lo temps en lo qual stave afermat ab dit son amo e asó fors virtut del sagrament que prestar han en lo introit de la confraria.⁶

Hi hauria dues qüestions que quedarien estipulades en aquestes línies. La primera d'elles seria la referida a l'afermament dels aprenents, amb la qual no es permetia que un mestre tingués un aprenent que estigués vinculat a un altre sense el permís previ. Això implicava a efectes pràctics que un aprenent no podia marxar lliurement de casa del seu mestre, aspecte que es considerava, per tant, fugida. La segona qüestió faria referència al procediment de l'afermament, a través del qual l'aprenent havia promès exclusivitat al seu mestre i tenia prohibit formar-se amb un altre. Precisament per aquest motiu sovint hem trobat casos de cancel·lació d'un període anterior a les cartes d'afermament per acabar la formació amb un nou mestre. S'evitava així caure en l'incompliment del "sagrament" que s'havia prestat anteriorment. Aquest pas va ser el que va haver de realitzar, per exemple, Pere Joan Sala, de 14 anys, el 1676, en cancel·lar l'afermament que havia establert amb el mestre daguer Miquel Minguet l'any 1678 per un període de cinc anys.⁷

Aquella ordinació no va semblar que fos prou reeixida, en tant que el 31 de maig de 1502 el Consell de Cent recollia al Registre d'ordinacions la prohibició expressa que

no sia lícit ni permès a algú dels dits confreres prendre ni acceptar en servici seu aprendís algú qui stiga afermat ab carta ab algú dels dits confreres durant lo tems que starà afermant, sens licència demanada e obtenguda de aquell ab qui sterà affermat.⁸

Aquesta vegada, a diferència del cas anterior, es va fixar una multa a l'infractor de 20 sous per cada vegada que es detectés la contrafacció.

La separació de la corporació de sant Hipòlit l'any 1531 va comportar la renovació de part de les ordinacions de cadascuna de les associacions laborals. L'any 1532 els consellers de Barcelona van promulgar les ordinacions dels escudellers amb les que es tornava a recordar la prohibició explícita d'afermar

aprendís algú que sia affermat ab carta o sense carta ab algú dels dits confreres o mestres durant lo temps de l'afferament sens licència demanada e obtenguda d'aquell ab qui s'era afermat.⁹

⁶AHCB. Gremis, Municipal, caps 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1500.

⁷AHPB. GÜELL, Josep. 811/6, 1676, febrer, 9.

⁸AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-12, f. 81-82v, 1502, maig, 31.

⁹AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-15, f. 68, 1531, gener, 21.

Com en el cas anterior, contravenir aquesta ordinació implicava una multa de 20 sous. Quelcom semblant estableix una ordinació pròpia del escudellers de 1537. Donat que moltes vegades els aprenents dels escudellers fugien a casa de mestres rajolers i gerrers, i a l'inrevés, el Consell de la confraria va establir que

algú de dit offici non puxa pendre aprenent nengú fugitiu de dits
raiolés y gerrés per les causes damunt dites y per lo bé y tranquil-
litat de dit offici dels scudellers.¹⁰

A més de les repercussions econòmiques de l'incompliment de l'ordinació municipal, seria important fer una reflexió en el fet de la formació que rebien els aprenents que quedava al marge de la documentació notarial. Per una banda, les ordinacions de 1502 no feien cap diferències entre les obligacions per part dels mestres vers els aprenents regulats per un contracte d'afermament i aquells que s'estaven formant de manera paral·lela, al marge del document notarial. Per altra banda, a diferència d'aquest plantejament, l'any 1532 els escudellers tingueren una certa consideració vers tots els aprenents, independentment si tenien contracte d'afermament o si participaven de la formació artesanal sense ell.

En aquest sentit, les ordinacions de 1502 deixaven la porta oberta al que podríem denominar com a aprenentatge ocult, és a dir, al marge de la regulació i de la protecció que garantiria el document notarial. Quedava regulat que no es podia prendre un aprenent afermant "ab carta" a un altre confrare, però no s'estipulava res sobre la possibilitat de la mobilitat d'aprenents que no tinguessin un contracte signat. Es desprèn, així doncs, que l'aprenentatge ocult no era considerat com a un període de formació reglada i, per tant, que el jove que es trobés en aquesta situació podria ésser considerat mà d'obra desprotegida i en pitjors condicions que els seus homòlegs amb contracte.

Formar-se amb la protecció notarial s'hauria d'interpretar més com un èxit per part de l'aprenent i del seu entorn familiar, en tant que garantien uns mínims davant possibles incompliments per part del mestre. La vinculació entre mestre i aprenent, com s'ha vist, tot i estar regulada per les ordinacions de l'ofici, no traspassava l'àmbit privat i, per tant, l'afermament quedava regit per les pròpies normes consuetudinàries. No obstant, pel cas de la ciutat de Barcelona s'ha conservat un important nombre de cartes d'aprenentatge signades davant notari. D'aquesta manera, com va apuntar Joan Giménez, les

¹⁰AHCB. Gremis, Municipal, caps 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1537, agost, 20. El document està basat en un document del notari Joan Jeroni Canyelles d'aquell mateix any.

situacions conflictives que es poguessin donar entre ambdues parts quedarien recolzades pel document legal.¹¹

Deu anys després de la segregació, la corporació d'escudellers continuava refent les seves ordinacions per mitjà de sol·licituds al Consell de Cent. En la proposta original es repetien les consideracions anteriors relatives a l'aprenentatge, però afegint per primera vegada la qüestió de la durada de l'afermament. En un principi, la corporació va considerar oportú que no es podia tenir més de dos aprenents "per a mostrar-los lo offici" durant un període de sis anys. Els consellers devien considerar la durada excessiva, atès que a la pròpia proposta d'ordinació apareix ratllada aquella xifra i fixada finalment en quatre.¹²

La qüestió del nombre d'aprenents a càrrec d'un mestre també es va tractar en la renovació de les ordinacions dels escudellers de 1623.¹³ Era habitual que els mestres tinguessin diversos aprenents, contravenint les ordinacions de 1541. El mercat de treball es reduïa, en tant que els aprenents feien la major part de l'obra escudellera de la ciutat. Eren una mà d'obra sense qualificar ni amb experiència, totalment gratuïta i fàcilment transferible entre mestres de la mateixa corporació. Aquesta situació impedia que altres treballadors de la confraria, com ara els fadrins, no poguessin treballar amb cap mestre, en tant que la mà d'obra qualificada restava substituïda per molta mà d'obra barata.

Per mirar de posar solució a la situació de pobresa dels fadrins i de les seves famílies, però també per protegir la qualitat de la producció i la distribució de la feina, els consellers de Barcelona van ordenar que

no sia lícit ni permès a ningun mestre confrare de dita confraria tenir ni poder tenir sinó fins en dos aprenents tant solament y no més, sots pena y ban de deu lliures per quiscú y quiscuna vegada que serà contrafet.¹⁴

La mesura mirava de frenar el nombre d'aprenents que podria tenir cada mestre des del moment de la promulgació de l'ordinació, no els que ja estaven afermats.

¹¹Joan GIMÈNEZ BLASCO. *Un microcosmos en moviment. Mataró a la Catalunya del segle XVII*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2001, pàg. 330.

¹²AHCB. Consell de Cent, Ordinacions originals, XXVI-25, 1541, gener, 23.

¹³AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-132, f. 137v: es va presentar súplica al Consell de Cent el 2 de febrer i el 9 d'abril de 1623, però no va ser fins el 16 de juny que van ser "posades en la deguda forma".

¹⁴AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-27, f. 43v, 1623, juny, 16.

Dècades	Afermaments	Durada (anys)	Edat
1490	1	4,00	
1500	3	2,33	18
1510	1	4,00	17
1530	1	5,00	
1590	27	3,96	16
1600	22	3,70	17
1610	7	4,29	14
1620	10	4,10	17
1630	16	3,83	15
1640	32	3,85	15
1650	7	2,86	15
1660	5	3,30	16
1670	8	3,88	15
1690	2	4,00	14
1700	2	5,00	15
<i>Total</i>	<i>144</i>	<i>4,00</i>	<i>16</i>

Taula 5.1: Distribució dels 144 afermaments analitzats i ordenats cronològicament per dècades, 1490–1700.

5.1 L'aprenent i la seva formació

Tradicionalment s'ha considerat que l'aprenentatge era el pas fonamental de tot jove que volia exercir un ofici. Durant un període de temps que solia ser de 4 a 6 anys, el jove acabaria rebent els coneixements necessaris per dur a terme l'ofici en el futur. Apunta Carles Vela que el tracte que rebien els aprenents i la formació en subordinació a les estructures de la confraria i al seu amo posava els joves en el mateix nivell que els esclaus.¹⁵ El procés de formació, per tant, a més de significar l'adquisició d'uns coneixement i d'unes habilitats, també esdevenia un instrument de socialització moral i política.¹⁶

S'han pogut estudiar un total de 144 contractes d'aprenentatge de diferents oficis procedents de diferents notaries de la ciutat de Barcelona que

¹⁵Carles VELA I AULESA. *Especiers i candelers a Barcelona a la Baixa Edat Mitjana. Testaments, família i sociabilitat*. Barcelona: Fundació Noguera, 2007, pàg. 433-445; Xevi CAMPRUBÍ I PLA. "L'impressor Rafael Figueró (1642–1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps". Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2013, pàg. 345.

¹⁶James R. FARR. *Artisans in Europe, 1300–1914*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

	XV	XVI	XVII	XVIII	Totals
Escudellers	1		5		6
Ollers		8			8
Gerrers			1	2	3
Rajoler		1			1
<i>Totals</i>	<i>1</i>	<i>9</i>	<i>6</i>	<i>2</i>	<i>18</i>

Taula 5.2: Distribució dels 18 afermaments del sector de la ceràmica documentats i ordenats cronològicament per segles.

corresponen als segles XVI a XVIII (Annexos Taula 1). La proporció d'aquests contractes no ha estat, però, la mateixa: mentre que pel Cinc-cents s'han identificat un total de 32, el segle XVII ha estat del que més exemples disposem, amb un total de 109 afermaments. Han completat el total un contracte de finals del segle XV i dos de principis del segle XVIII (Taula 5.1).

Tocant als aprenentatges del sector de la ceràmica, s'han identificat 18 contractes distribuïts de la següent manera: vuit afermaments amb mestres ollers, sis amb mestres escudellers, tres amb gerrers i un amb un mestre rajoler. Cronològicament, nou dels contractes del segle XVI, mentre que sis daten del segle XVII. La resta la formen un afermament de finals del segle XV i dos de principis del XVIII. (Taula 5.2).

L'aprenentatge regulat per un document notarial, tot i que seria una pràctica recurrent, especialment a Barcelona, no s'hauria de considerar l'única opció que tindrien els joves per a formar-se. El pacte privat, aquell que no aflorava al document i que per tant avui ens és totalment desconegut, seria una praxis habitual, especialment en oficis que no tinguessin una complexitat tècnica excessiva i que, per tant, la pròpia confraria laboral es va encarregar de protegir. Aquesta seria la realitat dels oficis dedicats a la ceràmica, a diferència d'altres sectors productius, com ara la confecció, el treball del metall o el tractament de la pell, amb unes implicacions tècniques més complexes.

5.1.1 L'edat de l'aprenent

Una de les primeres qüestions que s'han d'abordar en apropar-se a la figura de l'aprenent és la relativa a l'edat. Diferents estudis han establert que l'edat mitjana de l'aprenent a la corona de Castella era d'uns 14 anys, basant-se en les pragmàtiques de 1495 i de 1511, i d'aquesta manera l'afermament aca-

baria quan l'aprenent tingués al voltant dels 18 anys.¹⁷ Pel cas de Madrid està establert que des de 1540 fins 1800 l'edat dels aprenents s'apropava més als 15 anys, de manera que, hipotèticament, comptessin amb 19–20 anys en acabar l'afermament.¹⁸ En el cas català, a Mataró l'edat dels aprenents era relativament més baixa que en els casos precedents. A la capital del Maresme, l'aprenent tenia entre 12 i 16 anys quan començava l'afermament.¹⁹ Per la seva banda, a la ciutat de Barcelona, segons alguns estudis de cas fets per Manuel Arranz i Xevi Camprubí, l'aprenent tindria una edat compresa entre els 14 i 18 anys.²⁰ Estaríem davant de dues realitats, la de la corona de Castella i la del Principat, amb certes similituds pel que fa a l'edat de l'aprenent. Era evident que acostumava a ser menor d'edat legal i, per tant, necessitava de l'assistència dels seus progenitors o tutors per afermar-se.

En els contractes analitzats, la mitjana d'edat se situa als 16 anys, amb una edat màxima de 25 i una mínima de set. Quant a la xifra més alta, tant Pere Esquerra, quan va signar el contracte d'aprenentatge amb el mester batifuller Esteve Ferrer, com Gabriel Marrà, en afermar-se amb el boter Josep Bastida, manifesten que tenen 25 anys.²¹ L'aprenentatge amb l'edat més baixa correspon a una noia, Maria Rafela, de set anys, filla d'Arnau Fossar, carreter, en el contracte signat el 1616 amb el mestre velluter Antoni Moracuch, amb el qual, durant 10 anys, aprendria a teixir tafetans “e altres menudenties del ofici de velluter”.²² L'afermament de la Maria Rafela crida l'atenció en mig de tots els afermaments, tant pel fet de ser una noia l'afermada com per l'edat i la durada del contracte, ja que es tracta del cas amb la durada més elevada i l'edat més baixa. La relació que s'observa entre ambdues variables s'exposarà més endavant.

No obstant, no sempre s'especifica l'edat concreta a la documentació. En

¹⁷BUCHBINDER, òp. cit., pàg. 33-34; es tractaria, però, d'una aproximació específica per a la producció drapera de la ciutat de Palència, que seria a la que es feia menció en les dites pragmàtiques. Ricardo Hernández ha recordat que la pràctica habitual era que als contractes es fixés l'edat mínima de 14 anys: HERNÁNDEZ GARCÍA, *La industria textil en Palencia durante los siglos XVI y XVII*.

¹⁸NIETO SÁNCHEZ i ZOFÍO LLORENTE, òp. cit., pàg. 54-55; per la seva banda, Pablo Desportes ha considerat que a la ciutat de Saragossa el 90 % dels aprenents tenia entre 14 y 20 anys: DESPORTES BIELSA, òp. cit., pàg. 111-113.

¹⁹GIMÈNEZ BLASCO, loc. cit.

²⁰Manuel ARRANZ HERRERO. *La Menestralia de Barcelona al segle XVIII: els gremis de la construcció*. Barcelona: Edicions Proa, 2001, pàg. 117; CAMPRUBÍ i PLA, òp. cit., pàg. 349.

²¹AHPB. PASTOR, Maties, 505/23, 1591, març, 18; AHPB. LLUNELL, Pere, 586/19, 1624, febrer, 11.

²²AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 173v–174, 1616, juny, 22.

molts casos el notari només presenta un interval cronològic, indicant que l'aprenent és major d'una edat però menor de 25. En aquest punt cal recordar la legislació del moment. El dret romà fixava que l'home era major d'edat en fer els 14 anys, però donada la inexperiència en l'àmbit dels negocis, la pròpia llei protegia el jove fins a complir els 25, moment en què deixava de necessitar l'assistència dels tutors. De fet, sempre que l'aprenent declara que és menor de 25 anys i no actua a l'empara del tutor o dels pares, el protocol notarial és molt curós en especificar que l'aprenent s'acull als privilegis que el dret li ocasiona.²³ Per aquest motiu, i per simplificar i homogeneïtzar l'ús de les dades, hem considerat l'edat mínima que ens facilita el document com a la més probable de l'aprenent. Si parem atenció a les mitjanes de les edats de cada dècada (Taula 5.1), es pot observar una tendència en la reducció de l'edat d'entrada de l'aprenent al període de formació.

En el cas dels ceramistes, la mitjana d'edat era lleugerament superior a la norma, arribant fins als 17 anys, segurament pel nombre reduït de contractes de què comptem. L'aprenent que comptava amb més edat era Jeroni Lluís, de qui sabem que tenia 22 anys l'any 1595, quan es va afermar a Joan Maurici, mestre rajoler, per un període de 3 anys.²⁴ D'altra banda, el cas de menor edat va correspondre a Joan Llanes, de 12 anys, qui, a instància del seu cunyat Joan Escassany, paraire, s'afermà a Pau Feliu, escudeller, durant 4 anys i 6 mesos.²⁵

En definitiva, la norma dels afermaments estudiats significaria que l'edat dels aprenents va estar entorn dels 16 anys; la moda, però, caldria situar-la en els 14. Com es pot observar a la Taula 5.1, l'edat va ser una variable molt canviant al llarg del temps. Tal i com s'intuïa a la bibliografia, l'edat dels aprenents de Madrid i de Barcelona durant l'època moderna va ser molt similar. Tot i això, en el cas de Barcelona es podria apreciar una certa tendència al voltant dels 16 anys a l'inici del període, tot disminuint fins a situar-se per sota dels 15. Les edats dels aprenents dels oficis vinculats al món de la ceràmica, per la seva banda, mostren uns valors superiors perquè la mida de la mostra utilitzada és relativament petita. A més, caldria afegir que no es tenen les mateixes proporcions d'afermaments per a cadascun dels oficis ceràmics, fet que provoca uns resultats més complexos. En conseqüència, no podem

²³Josep M. HERNANDO I DELGADO. "‘Instituere in letteris, servire et docere officium’". Contractes de treball, contractes d'aprenentatge i instrucció de lletres, gramàtica i arts en la Barcelona del s. XV". A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* 26 (2005), pàg. 945-984.

²⁴AHPB. PASTOR, Maties, 505/5, 1595, maig, 23.

²⁵AHPB. REVERTER, Francesc, 703/18, f. 1046-1048, 1646, setembre, 23.

generalitzar les dades obtingudes en el sector de la ceràmica.

5.1.2 La durada de l'afermament

La durada dels afermaments semblava tenir una estreta relació amb l'edat de l'aprenent. Com ja s'ha vist, les autoritats castellanques van regular l'edat i la durada de l'aprenentatge en la producció drapera palentina, considerant que eren dos els anys necessaris per a aprendre l'ofici amb solvència. Ara bé, a la pràctica semblava que el període contractual tingués una durada d'entre 3 i 4 anys.²⁶ Pel que fa al cas català, la moda de la durada dels afermaments d'impressor era de 4 anys.²⁷

La durada dels contractes estudiats hauria mantingut una durada mitjana de quatre anys. El contracte més curt que s'ha documentat ha estat el firmat el febrer de 1616 per Pere Febrer, de 19 anys, amb el mestre passamaner Pere Golfes, per un període de nou mesos.²⁸ Es tracta d'una durada excepcionalment curta donada la dificultat de l'ofici. Excepcional també perquè el propi mestre Golfes havia tingut prèviament a l'aprenent Joan Tasa, de 18 anys, de Mirepoix, durant cinc anys.²⁹ El cas de Josep Nuvial també ens ha permès afirmar que la durada del primer contracte va ser breu, ja que el 1640 s'afermava durant tres anys i mig amb el també mestre passamaner Josep Renau.³⁰ Per la part alta, superen àmpliament la mitjana de quatre anys els 10 en què la nena Maria Rafaela, de qui abans s'ha fet esment.³¹ Com plantejàvem, aquest cas ens fa portar a proposar la possibilitat d'una relació entre l'edat de l'aprenent i la durada de l'afermament.

La Figura 5.1 mostra visualment quina seria la relació entre l'edat de l'aprenent i la durada del seu afermament. S'han disposat les mitjanes d'edat obtingudes per cada dècada de manera que ordenant-les de manera creixent es pogués observar la relació que s'establiria amb la variable de durada. Aquesta representació permet veure que la tendència de la durada no presentaria gaires diferències al llarg del període, establint-se entorn els quatre anys. En aquest sentit, es podria afirmar que a mesura que van augmentar els anys dels aprenents la durada es va mantenir igual i, fins i tot, va augmentar lleugerament.

²⁶HERNÁNDEZ GARCÍA, òp. cit., pàg. 71-73.

²⁷CAMPRUBÍ I PLA, òp. cit., pàg. 350; més àmplia va ser l'afirmació de Joan Giménez pel cas de Mataró, on es va detectar que els contractes més habituals tenien una durada entre 2 i 4 anys, amb alguna excepció superior: GIMÈNEZ BLASCO, òp. cit., pàg. 331.

²⁸AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 237-237v, 1616, febrer, 2.

²⁹AHPB. PASTOR, Maties, 505/9, 1599, abril, 22.

³⁰AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/4, 1640, març, 30.

³¹AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 173v-174, 1616, juny, 22.

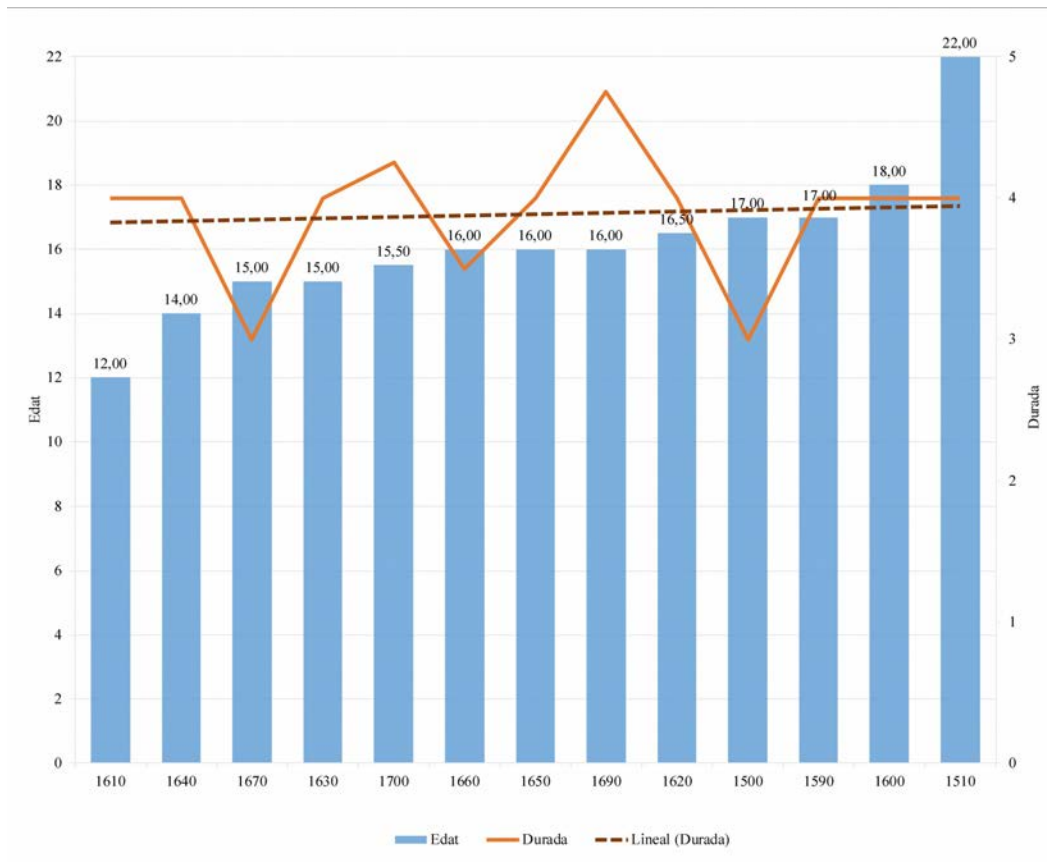

Figura 5.1: Relació de les mitjanes d'edat i de durada dels afermaments en dècades ordenades de manera creixent segons les mitjanes d'edat, 1510–1700.

Això implicava, doncs, que el jove podria entrar al mercat laboral entre els 18 i els 20 anys, tal i com diferents estudis han detectat pel cas de la ciutat de Madrid.³²

Dins el sector de la ceràmica, els estudis previs fixen entre dos i quatre anys els necessaris per aprendre l'ofici d'escudeller, mentre que en el cas dels rajolers la durada s'hauria de reduir fins a un i tres.³³ De manera general podem afirmar que els contractes que s'han identificat mantenen una tendència lleugerament superior als tres anys de durada. A més, no hem observat diferències entre cadascú dels oficis, ja que tant escudellers com ollers i rajolers mantindrien una durada de tres anys; només es desmarcarien d'aquesta tònica els contractes amb mestres gerrers, que tindrien una durada de quatre anys.

Aquestes dades posarien en contradicció les afirmacions sobre el període d'aprenentatge a Madrid, on “la duración del aprendizaje marcada en la nor-

³²NIETO SÁNCHEZ i ZOFÍO LLORENTE, loc. cit.

³³RIU DE MARTÍN, “Les ordinacions i l'evolució del gremi de terrissers a Barcelona”, pàg. 81.

mativa era casi siempre inferior a la media establecida en los contratos”.³⁴ En aquest cas la normativa, a l’espera de poder localitzar més afermaments que ho puguin contradir, va marcar un total d’anys que, a la llum de les dades obtingudes, correspondrien a la realitat. És a dir, en el cas dels escudellers, la citada modificació de les ordinacions de principis de 1541, com ja s’ha vist, va establir la durada de l’afermament en quatre anys, coincidint amb les dades dels afermaments.³⁵

Caldria preguntar-se si la relació entre l’edat i la durada de l’aprenentatge estaria també lligada amb el tipus d’ofici del mestre, un aspecte més que probable si tenim en consideració els estudis sobre els teixidors de draps palentins o el dels escudellers barcelonins.³⁶ En aquest sentit, aquells oficis que elaboressin productes d’alta qualitat mantindrien un període d’aprenentatge més elevat, com ha argumentat Luca Mocarelli pel cas italià.³⁷

No obstant, la variable de l’alta qualitat no semblaria respondre del tot a la casuística amb la que s’ha pogut treballar. Posem per cas l’ofici de sastre: el 1599 Rafel Codina, de 17 anys, s’afermava al mestre sastre Lluís Bataller per un període d’un any.³⁸ La durada era extremadament curta i no era la tònica entre els sastres, ja que del total de vuit contractes que s’han identificat, només dos tenien aquesta durada,³⁹ dos casos de 2 i 3 anys respectivament⁴⁰ i cinc en què la durada s’estipulava en 4 anys.⁴¹ La sastreria, per tant, sense consultar les seves ordinacions, semblava tenir com a norma consuetudinària, afermar els seus aprenents durant quatre anys. Una xifra que si recordem la tendència general treballada per a Barcelona, se situaria a la mitjana. A més, quant a l’edat dels afermats, en els contractes amb una durada de quatre anys, aquesta oscil·lava entre 12 i 13 anys, com seria el cas de Pere Fossar, fill del carreter Arnau Fossar.⁴² Podem intuir, doncs, que tant la durada com l’edat prefigurarien la incorporació del jove al futur mercat de treball, tal i

³⁴NIETO SÁNCHEZ i ZOFÍO LLORENTE, òp. cit., pàg. 55.

³⁵AHCB. Consell de Cent, Ordinacions originals, XXVI-25, 1541, gener, 23.

³⁶HERNÁNDEZ GARCÍA, loc. cit.; RIU DE MARTÍN, loc. cit.

³⁷Luca MOCARELLI. “Guilds Reappraised: Italy in the Early Modern Period”. A: *International Review of Social History* 53 (2008), pàg. 176.

³⁸AHPB. PASTOR, Maties, 505/9, 1599, gener, 25.

³⁹El cas anterior i AHPB. PASTOR, Maties, 505/10, 1600, febrer, 25.

⁴⁰AHPB. PASTOR, Maties, 505/10, 1600, setembre, 5; AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/10, 1597, març, 6.

⁴¹AHPB.PASTOR, Maties, 505/10, 1597, març, 3; AHPB.PASTOR, Maties, 510/17, 1604, gener, 6; AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 232, 1616, agost, 23; AHPB. REVERTER, Francesc, 703/11, f. 532v–534, 1639, agost, 16; AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/10, 1646, gener, 27.

⁴²AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 232, 1616, agost, 23.

com plantejava la pragmàtica castellana de 1495.⁴³

Hom es podria preguntar si les diferències de durades dels afermaments estarien relacionades amb una possible continuació de la formació a l'obrador d'un altre mestre. És cert que les ordinacions van regular aquests supòsits, com a les dels productors de ceràmica, però a la documentació consultada només s'han identificat un total de tres contractes en què l'aprenent assegura que prèviament havia estat amb un altre mestre i que, per tant, prèvia llicència d'aquest, sol·lacabar el període d'aprenentatge.⁴⁴ Per tant, tot i que no podem assegurar que la durada extremadament curta dels afermaments estigui vinculada a un segon afermament, la documentació ens permet plantejar aquesta possibilitat, juntament amb el condicionament de la dificultat tècnica de l'ofici.

5.1.3 L'origen geogràfic

Pel que fa l'articulació del territori, els afermaments ens permeten dilucidar quines eren les pràctiques de relació entre la ciutat i el camp. En el cas de Mataró, durant el segle XVII la major part dels aprenents eren naturals de la vila. Tot i així, el seu *hinterland*, format per les viles de Llavanes, Sant Celoni, Argentona o Llinars del Vallès, entre d'altres, va tenir una forta presència a la població. Menor era en aquest cas la procedència d'aprenents des de diferents punts del Principat molt més llunyans, com ara Tarragona, Berga o Manresa.⁴⁵ La situació a la Barcelona del segle XVIII va ser considerablement diferent. Entre els torcedors de seda estudiats per Belén Moreno, sobre un total de 146, els aprenents provenien en un 26,03 % de la pròpia ciutat (38 ocasions), enfront del 73,09 % que es podrien considerar forasters (108 casos). Ara bé, dins aquest gran grup hi hauria els procedents de viles properes, com ara Sarrià, i de centres tèxtils importants, com seria el cas de Manresa (29 ocasions) o de Mataró (15 casos). La resta correspondria a zones més

⁴³BUCHBINDER, loc. cit.; NIETO SÁNCHEZ i ZOFÍO LLORENTE, loc. cit.

⁴⁴Francesc Fumaderes havia estat afermat amb el daguer Pau Carlí abans de signar el contracte d'aprenentatge amb Josep Partgàs per quatre anys (AHPB. PASTOR, Francesc, 651/39, f. 718v-721v, 1639, octubre, 14); a Benet Meyma li faltaven els dos anys i set mesos pels quals s'afermava a Pau Rubió per completar els cinc anys d'aprenentatge de fuster (AHPB. PASTOR, Francesc, 651/40, 1640, febrer, 28); també s'afermava amb Francesc Cases pel període que li faltava per acabar l'aprenentatge d'escudeller, d'un total de quatre anys (AHPB. REVERTER, Francesc, 703/22, f. 189-191v, 1650, març, 5).

⁴⁵GIMÈNEZ BLASCO, òp. cit., pàg. 330-331; per la seva banda, els aprenents d'impressors provenien la majoria de la ciutat de Barcelona (60,87 %), mentre que la resta provenien de poblacions properes a la ciutat (21,74 %) i de l'àrea de Vic (17,39 %): CAMPRUBÍ I PLA, òp. cit., pàg. 351.

Procedència	Casos	%
Barcelona	57	39,58
Principat	63	43,75
Corona d'Aragó	7	4,86
França	15	10,42
Resta	2	1,39
<i>Total</i>	<i>144</i>	<i>100,00</i>

Taula 5.3: Procedència geogràfica dels aprenents, 1495–1707.

allunyades, tant de dins com de fora del Principat.⁴⁶ Les dades serien similars a les dels aprenents de mestres de cases, amb un 74,30 % procedents fora de la ciutat entre el 1761 i 1770.⁴⁷

Sobre els 144 afermaments analitzats, hem pogut observar que l'aprenent era majoritàriament natural de poblacions del Principat, de fora de Barcelona. Entre 1495 i 1707, el 60,42 % del aprenents barcelonins tenien un origen foraster (87 contractes), enfront del 39,58 % que era natural de la capital (57 aprenents). Entre els primers, la gran majoria procedia de poblacions del Principat (43,75 %), seguits pels d'origen francès (10,42 %) (Taula 5.3). Si dividim el territori en bisbats, observem com el de Barcelona, amb l'excepció de la capital, era d'on provenen una major part, amb un total de divuit (28,57 %), però no la majoria, ja que la resta de bisbats representen un total de 44 poblacions d'origen dels aprenents (72,13 %). Després del de Barcelona li segueix el bisbat de Solsona, amb deu aprenents (15,87 %), el de Vic, amb nou (14,29 %), el de Girona i el de Tarragona, amb vuit cadascú (12,70 %) i, finalment el d'Urgell amb set aprenents (11,11 %). A aquests bisbats caldria afegir els que tradicionalment han confeccionat el territori català, com ara el d'Elna o l'arxiprestat d'Àger, amb una presència simbòlica, de dos i un cas respectivament (Taula 5.4).

Els resultats de la Taula 5.4 estarien en concordança amb les anàlisis realitzades sobre le conjunt de la població catalana durant el segle XVII per Jordi Andreu i Antoni Simon. A través de l'estudi dels registres matrimonials de la parròquia de Sant Just i Pastor de Barcelona durant el Sis-cents, van observar que la major part dels migrats catalans provenien de comarques de l'entorn

⁴⁶Belén MORENO CLAVERÍAS. "El aprendiz de gremio en la Barcelona del siglo XVIII". A: *AREAS. Revista Internacial de Ciencias Sociales* 34 (2015), pàg. 69.

⁴⁷Manuel ARRANZ HERRERO i Ramon GRAU I FERNÁNDEZ. "Problemas de inmigración y asimilación en la Barcelona del siglo XVIII". A: *Revista de Geografía* 4 (1970), pàg. 73-74.

Bisbat	Casos	%
Barcelona	18	28,57
Solsona	10	15,87
Vic	9	14,29
Girona	8	12,70
Tarragona	8	12,70
Urgell	7	11,11
Elna	2	3,17
Àger	1	1,59
<i>Total</i>	<i>63</i>	<i>100,00</i>

Taula 5.4: Procedència geogràfica dels aprenents del Principat i la seva distribució en bisbats, 1495–1707

barceloní (representant més d'un 20,00 % del pes demogràfic), seguides per àrees dels bisbats de Solsona i de Vic, amb un pes situat entre el 15,00 i el 19,00%. L'àrea de Girona representa entre el 10,00 i el 14,00% de la població immigrant a la documentació parroquial del XVII barceloní.⁴⁸ En aquest sentit, les informacions d'origen dels aprenents analitzades permeten confirmar l'estudi precedent, considerant, a més, l'important pes en matèria econòmica que va tenir Barcelona durant aquella centúria: mentre algunes zones de l'interior del Principat es van anar despoblant en els anys de crisi, la ciutat de Barcelona i la seva corona territorial va experimentar uns moments de creixement gràcies a la mà d'obra rural que caldria assimilar al teixit social i econòmic.

Tot i que el percentatge d'aprenents d'origen francès va ser relativament baix en comparació a la procedència del Principat o de la pròpia Barcelona, la major concentració es va documentar durant la dècada de 1600. Quedaria confirmada, doncs, el que el en seu moment van evidenciar Jordi Nadal i Emili Giralt sobre la periodització francesa a Barcelona.⁴⁹ Entre 1566 i 1610 es produiria el punt de màxima presència francesa a la ciutat i al territori català, tal i com ho han corroborat els diferents estudis de cas.⁵⁰ A més, es ratificaria el

⁴⁸ ANDREU I SUGRANYES i SIMÓN I TARRÉS, òp. cit., pàg. 276 - 277.

⁴⁹ Jordi NADAL i OLLER i Emili GIRALT i RAVENTÓS. *Immigració i redreç demogràfic: els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic: Eumo, 2000.

⁵⁰ Per la comarca del Maresme: Alexandra CAPDEVILA MUNTADAS. "La immigració francesa: un factor decisió de la recuperació demogràfica de la comarca del Maresma a l'època moderna". A: *Estudis d'Història Agrària* 17 (2004), pàg. 231 - 242; pel Vallès Oriental: Jaume DANTÍ i RIU. *Terra i població al Vallès Oriental: època moderna*. Santa Eulàlia de Ronçana: Ajuntament, 1988; pel Baix Llobregat: Carles MILLÀS i CASTELLVÍ.

rol de Barcelona com a centre d'atracció dels moviments migratoris, donada la diversitat artesana de la ciutat.⁵¹ Aquesta forta presència d'aprenents d'origen francès es va reduint de manera important a mesura que ens endinsem en el segle XVII, coincidint amb el fre del flux migratori occità. En aquest sentit, l'aportació de mà d'obra aprenent pròpiament del Principat es va reactivar després del primer quart de la centúria. Durant aquests moments, tant la ciutat de Barcelona i altres poblacions del seu *hinterland*, com les viles dels bisbats de Solsona i de Vic van esdevenir els graners d'origen dels aprenents de la Ciutat Comtal. Estaríem davant dels moments de reactivació del paper de Barcelona com a centre d'atracció econòmica en uns contextos generals de fallida econòmica.

La forta representació del territori del Principat als contractes d'aprenentatge demostra que Barcelona va actuar com a centre d'atracció de la mà d'obra jove. Era el territori qui proveïa la ciutat i que, després de ser formada, podria retornar als seus lloc d'origen per tal desenvolupar-hi l'ofici. Les corporacions laborals van tenir, doncs, un paper important en l'estructuració i en la distribució de les diferents activitats artesanals al territori. El desplaçament poblacional vindria donat tant en una direcció com en l'altra. Mentre que els treballadors eren atrets per una ciutat com Barcelona, en creixement demogràfic i econòmic, alhora es produïa un procés de descentralització de la producció artesanal en l'àrea d'influència de la capital, evidenciant una veritable “redistribució de los saberes en el territorio”.⁵² D'aquesta manera, Barcelona esdevindria el centre d'una xarxa que la connectaria amb el territori: de Barcelona cap a poblacions més o menys llunyanes, d'aquestes al seu entorn immediat i finalment a la masia de la zona.⁵³ Aquella situació potenciarà el paper distribuïdor de Barcelona, en tant que centre mercantil, de serveis i de coordinació industrial del territori. Ara bé, en el procés de descentralització de la producció de Barcelona també tindria un rol important la

Els altres catalans del segle XVI i XVII. La immigració francesa al Baix Llobregat en temps dels Àustria. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005; per la Conca de Barberà: Valentí GUAL I VILÀ. “Gavatxos”, gascons, francescos: la immigració occitana a la Catalunya moderna (el cas de la Conca de Barberà). Barcelona: Rafel Dalmau, 1991.

⁵¹Miquel AMENGUAL-BIBILONI i Joan Maria PUJADAS-MORA. “Orígens i destins de la immigració francesa a l'àrea de Barcelona (1481–1643). Aportacions a partir de la Barcelona Historical Marriage Database”. A: *Manuscripts. Revista d'Història Moderna* 34 (2016), pàg. 35-61.

⁵²GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550–1640*, pàg. 285-286; íd., “Del territorio a la casa. Sobre la decisiva transformación de Cataluña en los siglos XVI y XVII”, pàg. 74.

⁵³Íd., *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550–1640*, pàg. 20.

Anys	Aprenent	Ofici	Població	Bisbat	Regne
1616	Magí Vilanova	gerrer	Perpinyà	Elna	
1707	Bernat Vidal	gerrer	Berga	Solsona	
1707	Joan Figueres	gerrer	Terrassa	Barcelona	
1501	Joan Vilar	oller	Berga	Solsona	
1502	Joan Flamir	oller	Barcelona	Barcelona	
1503	Jaume Rovira	oller	Barcelona	Barcelona	
1518	Pere Vetxes	oller	Tous (?)		França
1534	Rafel Terrades	oller	Santa Pau	Girona	
1590	Joan Cases	oller	Barcelona	Barcelona	
1596	Andreu Figuerola	oller	La Seu d'Urgell	Urgell	
1597	Pere Rius	oller	Barcelona	Barcelona	
1495	Pere Pahissa	escudeller	Barcelona	Barcelona	
1602	Pere Casanoves	escudeller	Constantí	Tarragona	
1604	Amador Olivelles	escudeller	Barcelona	Barcelona	
1646	Joan Llanes	escudeller	Barcelona	Barcelona	
1650	Joan Llanes	escudeller	Barcelona	Barcelona	
1660	Antoni Monner	escudeller	Barcelona	Barcelona	
1595	Joan Lluís	rajoler	Barcelona	Barcelona	

Taula 5.5: Procedència geogràfica dels aprenents del sector de la ceràmica i la seva distribució en bisbats, ordenats segons l'ofici del mestre, 1495–1707

consolidació de diferents sectors productius al territori. Tal i com va documentar Jaume Dantí, el sector de la metal·lúrgia a Ripoll o el llaner a Vic van articular i potenciar la descentralització de la producció, degut especialment per l'explotació de les matèries primeres.⁵⁴

El sector de la ceràmica no sembla que respongui a la lògica exposada fins ara. Els divuit afermaments analitzats corresponen en la seva majoria a aprenents que eren exclusivament naturals de la ciutat de Barcelona (Figura 5.5). Tant ollers com escudellers i rajolers respondrien a aquesta tendència. Tocant als tres afermaments amb un mestre gerrer, cadascun d'ells correspon a nois que provenien del territori del Principat i, a més, cadascú d'un bisbat diferent: Magí Vilanova, de 20 anys, natural de Perpinyà, al bisbat d'Elna, es va afermar amb el mestre Bartomeu Ràfols el 1616,⁵⁵ Bernat Vidal, de 17 anys, de

⁵⁴Jaume DANTÍ I RIU. “Barcelona i la xarxa urbana catalana als segles XVI–XVII”. A: *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya moderna*. Ed. de Jaume DANTÍ I RIU et al. Barcelona: Rafael Dalmau, 2005, pàg. 37–38.

⁵⁵AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 240v–241, 1616, setembre, 5.

Berga, bisbat de Solsona, amb Bernat Viladomat l'agost de 1707,⁵⁶ com també Joan Figueres, de 13 anys, natural de Terrassa, del bisbat de Barcelona.⁵⁷

D'altra banda, pel que fa als ollers, la meitat dels vuit contractes eren fills de la capital, en tres els aprenents provenien de diferents bisbats de Catalunya i només en un cas l'aprenent era d'origen francès. Entre els d'origen català, la procedència va ser diversa, observant, per exemple que Joan Vilar era fill de la parròquia de Santa Eulàlia de Berga, bisbat Solsona,⁵⁸ Rafel Terrades, de Santa Pau, bisbat de Girona,⁵⁹ i Andreu Figuerola era natural de la Seu d'Urgell, bisbat d'Urgell.⁶⁰ En el cas dels escudellers, a més de l'afermament en dos moments determinats de Joan Llanes, la resta de contractes corresponen a nois procedents de la ciutat de Barcelona, llevat de Pere Casanoves, de 14 anys, natural de Constantí, al bisbat de Tarragona.⁶¹ De manera general, per tant, podríem afirmar que l'aprenent de ceramista durant l'època moderna era de Barcelona, tot i que la participació del territori en l'aportació humana va ser força important. En els casos en què els aprenents provenien de fora de la ciutat, la presència d'altres indrets del Principat és força variat, però en dues ocasions van provenir del bisbat de Solsona.

Tot i que la mostra d'afermaments de què hem disposat ha estat petita, podríem aplicar la mateixa conclusió que se n'ha extret pel conjunt de Catalunya: Barcelona va prendre força a nivell econòmic i va ser la destinació última del jovent de l'interior del Principat, el qual veuria marxar a la capital com una possible alternativa de millora vital i econòmica. Caldria, no obstant, poder treballar les cartes d'aprenentatge del segle XVIII d'aquestes xarxes vinculades amb Barcelona. Analitzant la procedència dels aprenents es podria evidenciar si el moviment poblacional cap a la capital del Principat després va tenir la seva rèplica a la inversa, és a dir, si es va contribuir d'aquesta manera a la descentralització i a la professionalització de la producció artesanal catalana.

5.1.4 La procedència social dels aprenents

Però si la procedència geogràfica ha estat un element a tenir present, també caldria fer esment a la procedència social, és a dir, a l'ofici del pare de l'aprenent i la relació que existia amb l'ofici del mestre amb qui s'afermava. L'ocupació que més vegades hem evidenciat a la documentació referint-se al

⁵⁶AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/10, f. 209v–211, 1707, agost, 15.

⁵⁷AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/11, f. 1v–4, 1707, desembre, 31.

⁵⁸AHPB. JOAN, Benet, 262/2, 1501, juliol, 16.

⁵⁹AHPB. JOAN, Antoni Benet, 259/58, 1534, maig, 11.

⁶⁰AHPB. PASTOR, Maties, 505/6, 1596, abril, 29.

⁶¹AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/15, 1602, juliol, 8.

pare ha estat la de pagès. Els fills de pagesos, i fins i tot de bracers, eren del tot habituals als afermaments mataronins del XVII, com també ho van ser que els pares dels aprenents tinguessin una activitat artesanal.⁶² Aprenre un ofici implicaria, a més de poder participar de la menestralia i millorar la seva situació social, també es consideraria com la sortida econòmica dels cabalers, els quals al marge del sistema de l'hereu haurien de trobar una font d'ingressos que els garantís la supervivència.

No hem tengut constància de la procedència social dels aprenents de la corona de Castella, però sí d'alguns exemples del Principat. En el cas dels retorcedors de seda barcelonins de finals del segle XVIII estudiats per Belén Moreno, era freqüent que els aprenents fossin fills de sectors productius vinculats: del total de 169 casos, en 46 ocasions (27,22 %) ho eren de teixidors de llana i lli, de paraires, de velers o de perxers, mentre que 22 (13,02 %) eren fills de retorcedors de seda, la qual cosa suposava 68 casos (40,24 %) sobre el total. En tretze contractes (30,77 %) els pares semblava que no mantinguessin cap tipus de relació laboral i productiva amb els mestres, seguits per 42 (24,85 %) en què es dedicaven a oficis propis del món agrícola. Els restants set contractes (4,14 %) corresponen a casos en què el pare de l'aprenent era comerciant i, per tant, podria estar justificat l'interès perquè un dels fills aprengué l'ofici i així poder accedir directament a la producció, sense necessitat d'intermediaris.⁶³ Tot i que es podria considerar que d'aquesta manera quedaria totalment desmuntada la hipòtesi de l'endogàmia dins les corporacions laborals, el cert és que l'ofici del pare tenia molt de pes a l'hora d'afermar-se amb un determinat mestre. L'endogàmia era present dins les corporacions, tot i que fos limitada, tal i com ja ha quedat demostrat pel cas dels seders barcelonins també de finals del Set-cents.⁶⁴

Pel que fa als contractes que hem pogut analitzar, del total de 120 en què tenim constància de l'ofici del pare i del mestre, el 28,57 % corresponen a casos en què el pare es declarava pagès, enfront del 55,46 % en què tenia una ocupació artesanal concreta. Pel que fa a la coincidència d'ofici, només s'han pogut identificat disset casos on tant pare com mestre participaven del mateix sector productiu. Amb aquestes dades, i donat que s'han evidenciat 47 oficis diferents dels pares, no es poden fer conclusions i caldria analitzar sector per sector de manera individualitzada.

En el cas dels ceramistes, s'han recopilat onze afermaments en què hem

⁶²GIMÈNEZ BLASCO, *Un microcosmos en moviment. Mataró a la Catalunya del segle XVII*, pàg. 331.

⁶³MORENO CLAVERÍAS, òp. cit., pàg. 68-69.

⁶⁴YAMAMICHI, òp. cit., pàg. 345.

tingut constància de l'ofici del pare i la situació era prou equilibrada: tant els contractes en què el pare practicava alguna activitat vinculada amb el món rural, com aquells en què tenia un ofici del mateix sector que el mestre, juntament amb els que exercien un ofici diferent (en aquest cas un teixidor de llana, un cisteller i un flequer) estan representats amb res exemples cadascun d'ells. Els dos contractes restants corresponen a pares amb una activitat artesanal de sectors afins a la ceràmica com podria ser la construcció.

Si observem més detalladament els casos en què pares i mestres participen del mateix sector productiu, podem evidenciar dos casos en què compartien ofici i un altre en què l'ofici era diferent. Tocant als primers, ens referim als casos de Pere Vetxes, francès, fill de Ramon Vetxes, oller, que s'afermà a Mateu Elies, també oller, l'any 1518,⁶⁵ i d'Andreu Figuerola, fill de Domènec Figuerola, oller, afermat al també mestre oller Pere Joan Boleda l'abril de 1596.⁶⁶ Similar va ser el cas de Bernat Vidal, fill de Pere Vidal, oller. En aquest cas, però, el mestre Bernat Viladomat no era oller sinó gerrer, i, a més, mantenia amb l'aprenent un vincle familiar: Bernat Vidal era fill de Magdalena Viladomat, germana del mestre gerrer.⁶⁷ Aquesta voluntat de continuar l'ofici familiar i de formar-ne els joves sembla una realitat dins les pròpies famílies terrisseres, en tant que calia protegir l'obrador i transmetre a la següent generació. Hom es podria preguntar si en cas que fossin fills de mestre amb obrador també es realitzaria l'estada a l'obrador d'un altre mestre en comptes de fer la formació a casa. No podem asserir que no fos una pràctica habitual, però ens semblaria del tot innecessària: el fill de mestre tindria totes les facilitats de la confraria laboral per poder esdevenir mestre en un futur. Sembla evident, doncs, que els contractes d'afermaments dels joves seria una manera d'introduir aquests agents relativament exògens a les dinàmiques pròpies de la corporació.

5.1.5 Les obligacions i compromisos recíprocs

A més d'aquestes qüestions, els afermaments ens han permès observar de manera més íntima la relació entre l'aprenent i el mestre, el grau de compromís i la vida en un ambient tan porós i transversal entre la zona de treball i la llar com l'obrador. Sovint la relació de subordinació al mestre i a la seva família quedava implícita amb les paraules *causa ediscendum officium vestrum et servendum vobis et vestris*. La fórmula en qüestió recordava als contractes

⁶⁵AHPB. JOAN, Benet, 262/31, 1518, juny, 16.

⁶⁶AHPB. PASTOR, Maties, 505/6, 1596, abril, 29.

⁶⁷AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/10, f. 209v-211.

Obligacions	Casos	%
∅	17	11,81
Menjar	2	1,39
Menjar i beure	30	20,83
Sa i malalt	1	0,69
Calçat i vestit	1	0,69
Menjar, beure, sa i malalt	61	42,36
Menjar, beure, calçat i vestit	14	9,72
Menjar, beure, calçat, sa i malalt	1	0,69
Menjar, beure, calçat, vestit, sa i malalt	17	11,81
<i>Total</i>	<i>144</i>	<i>100,00</i>

Taula 5.6: Distribució de les obligacions dels mestres vers els seus aprenents susceptibles de ser *consuetudinem Barchinone*, 1495–1707.

de treball domèstic. L'aprenent passava a formar part del grup familiar i de convivència, però amb una condició diferent: fins que s'acabés l'afermament estaria al servei del mestre i de la seva família. Unes obligacions força àmplies, desenvolupant l'aprenent tot tipus de tasques relacionades en major o en menor grau amb l'ofici en qüestió.⁶⁸

El mestre, però, també assumia obligacions vers l'aprenent, garantint-li el manteniment bàsic en forma de menjar i beure. El fet de passar a formar part del grup familiar obligava el mestre a un seguit de compromisos que constituïen costum de Barcelona. Als afermaments estudiats sempre queda recollida, en un moment o altre de la part final, la referència precisament a aquestes obligacions *ad usum et consuetudinem Barchinone*. Però donat que tots els contractes tenen la referència al costum barceloní, caldria preguntar-se quin dels compromisos es podrien establir com el veritable costum.

A la Taula 5.6 es pot veure la distribució de les obligacions dels mestres vers els seus aprenents. En cap de les combinacions possibles el total ha estat igual al nombre total d'afermaments i això s'ha degut a que no tots els contractes en fan esment. Com si no es volgués deixar constància de la retroacció del mestre a la fidelitat de l'aprenent. No obstant, aquests tipus només signifiquen un 11,81 % del total, amb una mostra de disset contractes de 144. Ara bé, als casos en què han aparegut els compromisos del mestre es pot observar com de manera general es cobreixen, com a mínim, les necessitats alimentàries bàsiques. Així, per exemple, del total de 144 contractes d'aprenentatge, en

⁶⁸GIMÈNEZ BLASCO, loc. cit.

30 ocasions aparegueren només el compromís del mestre a *providere in cibo et potu* al deixeble (20,83 %) i en dos es garantiren l'accés al menjar.

En alguns casos, a més de l'alimentació, el mestre s'obligava a tenir cura de l'aprenent, tant si gaudia de bona salut com en els moments de malaltia. Aquesta situació que, segons Joan Giménez, no seria habitual a Mataró durant el segle XVII,⁶⁹ tampoc no ho era a Barcelona si la considerem una obligació independent de la resta. Nogensmenys, als contractes treballats l'hem evidenciat en un nombre considerable juntament amb la garantia alimentària (61 ocasions, que representen el 42,36 %). En conseqüència, el mestre es comprometia a fer-se càrrec de la despesa ocasionada pel menjar i el beure, juntament amb les derivades de l'assistència del metge i dels medicaments.

Encara més, els mestres també es podien obligar a donar calçat i vestit a l'aprenent, tot i que aquesta situació es deuria produir en menys ocasions. A la Taula 5.6 es pot observar com només apareix un única vegada dels 144 contractes, mentre que combinat aquest aspecte amb la provisió alimentària es repeteix fins a 14 ocasions (9,72 %). En darrer terme, el conjunt de combinacions possibles, és a dir, cobrir les necessitats alimentàries, mèdiques i de vestit i calçat, apareix en un total de 17 ocasions, representant poc més d'un 10,00% del total.

Aquest balanç ens porten a pensar que els possibles compromisos dels mestres vers els seus aprenents eren força amplis i diversos. No obstant, sembla prou evident que la garantia alimentària era una de les qüestions que més s'assegurada l'afermat. Proveir d'allò que era bàsic per a la subsistència estava garantit en la immensa majoria dels contractes. De fet, han estat escasses les ocasions en què només queda reflectida l'obligació del mestre per l'assistència mèdica o per garantir calçat i vestit durant el període d'aprenentatge. Però si a aquestes qüestions li afegim el menjar i el beure, s'observa com era molt comú que l'aprenent tingués coberta l'alimentació i la garantia per part del mestre, tant en salut com en malaltia. Es podria afirmar, consegüentment, que aquesta seria la *consuetudinem Barchinone* a que estarien evocant els afermaments barcelonins d'època moderna.

En el cas dels ceramistes, tal i com es pot observar a la Taula 5.7, en set contractes sobre el total de divuit no es fan cap mena de menció a les obligacions a les quals es compromet el mestre. Sobre la manutenció alimentària, considerat un dels compromisos bàsics, apareix en el mateix nombre d'ocasions, ja sigui com a obligació única o combinada amb el compromís sanitari.

Per la seva banda, l'assistència mèdica i sanitària no es garanteix en cap

⁶⁹Ib., pàg. 332.

Obligacions	Esc.	Oll.	Ger.	Raj.	Total
∅	2	4	-	1	7
Menjar	1	-	-	-	1
Menjar i beure	1	-	2	-	3
Menjar, beure, sa i malalt	2	1	-	-	3
Menjar, beure, calçat i vestit	-	1	1	-	2
Menjar, beure, calçat, vestit, sa i malalt	-	2	-	-	2
<i>Total</i>	<i>6</i>	<i>8</i>	<i>3</i>	<i>1</i>	<i>18</i>

Taula 5.7: Distribució de les obligacions dels mestres ceramistes (Esc.=escudellers; Oll.=ollers; Ger.=gerrers; Raj.=rajolers) vers els seus aprenents susceptibles de ser *consuetudinem Barchinone*, 1495–1707.

moment de manera independent, sinó que en les tres ocasions en què es documenta apareix juntament amb l'alimentària (Taula 5.7). En el cas d'Amador Olivelles, el mestre escudeller Pau Oriol es va comprometre el 1604 a proveir-lo de menjar i beure, en salut i en malaltia, durant els 7 anys que durés l'afermament;⁷⁰ semblant van ser les obligacions que va adquirir el mestre escudeller Francesc Cases el març de 1650, qui va acceptar Joan Llanes com a aprenent durant l'any i mig que li quedava per completar el seu aprenentatge, ja que prèviament havia estat a l'obrador del mestre Pau Feliu.⁷¹

Garantir el calçat i el vestit durant el període d'aprenentatge, com s'ha vist anteriorment, també es donava entre els terrissers. Tot i que no s'ha pogut evidenciar cap cas en què aparegués de manera independent aquesta obligació, sí que la hem identificat associada al manteniment alimentària. De fet, l'obligació de donar el calçat i el vestit de l'aprenent, a més de garantir el menjar i el beure, la hem trobat a l'afermament de Joan Cases, de 18 anys, d'origen francès, amb qui el mestre oller Pere Llagostera es va comprometre a proveir-lo durant els quatre anys d'aprenentatge amb menjar, beure, calçat i vestit.⁷² També es poden apreciar aquests compromisos al contracte d'aprenentatge establert entre Magí Vilanova, de 20 anys, amb el mestre escudeller

⁷⁰AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/17, 1604, gener, 7.

⁷¹AHPB. REVERTER, Francesc, 703/22, f. 189–191v, 1650, març, 5. L'afermament de Joan Llanes amb Pau Feliu es va iniciar l'any 1646 i preveia una durada de tres anys i mig (AHPB. REVERTER, Francesc, 703/18, f. 1046–1048, 1646, setembre, 23). El fet de completar l'afermament a casa d'un altre mestre podria estar indicant el traspàs del mestre i, per tant, de la impossibilitat d'acabar la formació, o la voluntat de perfeccionament de la tècnica pròpia de l'ofici d'escudeller.

⁷²AHPB. PASTOR, Maties, 505/22, 1590, desembre, 23.

Bartomeu Ràfols l'any 1616.⁷³

Per la seva banda, els mestres ollers van els únics que van assegurar les diferents combinacions relatives al manteniment alimentari, mèdic i de vestimenta. De manera similar als 144 afermaments analitzats prèviament, en el cas dels terrissers la cobertura total no estava satisfeta sempre, restant representada només en dues ocasions. Un dels dos casos correspon al mestre Mateu Elies, qui el 1503 va prometre proveir menjar i beure, calçat i vestit, bé i decentment, sa i malalt al seu aprenent Jaume Rovira, de 16 anys, de Barcelona, segons el costum de Barcelona.⁷⁴ Tot i que cal tenir present el biaix dels afermaments d'ollers —cronològicament són tots dos del segle XVI—, s'hauria de destacar que els únics casos en què la cobertura assistencial va ser completa durant l'afermament ha correspòs, precisament, a ollers. Donat, però, que no s'han pogut recopilar més de dos casos, no es poden fer conclusions generals. És simptomàtic, amb tot, que no apareguin els mestres rajolers en els compromisos vers els aprenents. Tot i que és cert que només disposem d'un únic afermament amb aquest col·lectiu i que, a més, no aporta informació al respecte, s'ha de tenir present que la producció de rajola, teula i calç tenia poca complexitat tècnica i que en diverses ocasions era la segona ocupació d'altres activitats econòmiques, especialment les vinculades al món agrari.⁷⁵

Tal i com s'ha vist pels casos generals, als afermaments del sector de la ceràmica també apareix la fórmula *ad usum et consuetudinem Barchinone*. Va actuar d'aquesta manera, seguint el costum, el mestre Pere Joan Boleda, qui va acceptar Andreu Figuerola, de la Seu d'Urgell, com a aprenent el 1596, amb qui es va comprometre que el proveiria de menjar, beure, calçat i vestit, tant en salut com en malaltia durant els quatre anys que hi estigués amb ell. El fet que Andreu Figuerola fos fill del també oller Domènec Figuerola pot tenir alguna cosa a veure amb les obligacions que va adquirir el mestre. Era algú amb qui Pere Joan Boleda podria haver mantingut vincles comercials o de parentiu, i que, per tant, caldria protegir i garantir l'assistència completa durant el seu període formatiu, considerant-lo un veritable fill més.⁷⁶ Recapitulant, podríem afirmar que el costum de Barcelona també era, en el cas dels ceramistes, la garantia alimentària. Ara bé, aquesta afirmació s'hauria de prendre amb cautela, en tant que els casos de què disposem són, com es pot apreciar, molt reduïda.

Pel que s'ha vist fins ara, sembla prou evident que el costum de Barcelona

⁷³AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 240v–241, 1616, setembre, 5.

⁷⁴AHPB. TORRENT, Bartomeu, 256/20, 1503, octubre, 13.

⁷⁵ALBERTÍ I GUBERN, "Notes sobre els rajolers de Barcelona a la Baixa Edat Mitjana".

⁷⁶AHPB. PASTOR, Maties, 505/6, 1596, abril, 29.

consistia en alimentar l'aprenent a casa del mestre segons les seves possibilitats i, per tant, es cobrien les necessitats bàsiques de l'afermat mentre conviagués a casa del mestre. Una manutenció que sovint era pagada pels pares o tutors de l'aprenent durant l'aprenentatge, com en el cas de Bernat Tarroja, espaser, de Girona, qui el 1606 es va comprometre a pagar 20 lliures per tal que el mestre adroguer Manuel Morató, de Barcelona, pogués alimentar el seu fill Pere Tarroja.⁷⁷ Com s'ha afirmat, sovint el mestre s'obligava amb l'afermat més enllà del manteniment alimentari bàsic. En establir el contracte d'aprenentatge es comprometia a tractar l'aprenent "*bene et decenter secundum possibilitatem meam*".⁷⁸ Si aquesta responsabilitat no es complia, es podia donar el cas de la fugida de l'aprenent o que aquest es negués a treballar.

5.1.6 La fugida, causes i conseqüències

La fugida dels aprenents estava tipificada com a causa d'indemnització als mestres. Si estava recollida als contractes podem considerar que era una pràctica habitual entre els aprenents fugir de casa dels mestres abans d'acabar l'aprenentatge. De fet, en els afermaments amb els que hem treballat s'ha observat com l'aprenent es comprometia a esmenar de manera sistemàtica els dies que no anés a treballar, tant si havia fugit com si no havia pogut anar al taller per estar malalt. Per cada dia que estigués malalt, l'aprenent a Barcelona hauria de recompensar el mestre treballant dos dies més. Per contra, cada dia que el deixeble no es presentés al taller, el recompensaria amb un dia més de feina, tal i com succeïa a altres regions europees.⁷⁹ Així ho va estipular, entre d'altres Margarida, vídua de Domènec Fort, pagès, de Valls, bisbat de Tarragona, l'any 1643. Es comprometia a obligar el seu fill Pere Fort, de 18 anys, a esmenar els dies que no anés a treballar i els que hagués estat malalt, a més de pagar 2 sous diaris si fugia de casa del mestre Boi Bofill, ferrer, de Barcelona, durant els dos primers anys de contracte.⁸⁰

L'esmena per no anar a treballar encara s'agreujava més si es realitzava durant el primer any. En aquest sentit va actuar Joan Jaume, sastre, pare de Joan Jaume, de 15 anys, de Barcelona, qui el dia de l'Encarnació de 1616

⁷⁷AHPB. LLUNELL, Pere, 586/46, f. 295–296, 1606, juliol, 27.

⁷⁸AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/10, 1707, agost, 15.

⁷⁹Segons ha afirmat Paul Chauvet, els aprenents d'impressors a França es comprometien amb el mestre a obeir-lo i, a més, a recuperar el doble dels dies que no anessin a treballar i, fins i tot, a pagar els dies que estiguessin malalts i, per tant, impeditos per treballar: PAUL CHAUVET. *Les ouvriers du livre en France. Des origines a la Révolution de 1789*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, pàg. 258.

⁸⁰AHPB. LLUNELL, Pere, 586/38, 726v–727v, 1643, desembre, 14.

es va comprometre a pagar 8 diners al mestre cinter Jaume Bas per cada dia que el seu fill faltés a treballar.⁸¹ També va actuar així Joan Parera, de 16 anys: treballaria dos dies per cada dia que estigués malalt i, a més, pagaria 18 diners per cada dia que no anés a treballar durant el primer any i 1 sou per cada dia que faltés durant la resta del període d'aprenentatge.⁸² L'any 1650, l'aprenent Pau Marrot, assistit pel seu pare Arnau Marrot, teixidor de lli, de Sant Andreu de Palomar, va prometre al mestre Pere Carreres, teixidor de lli, de Barcelona, que

si in primo anno ex dictis quatuor anni recebet et noluerit redire [dies i hores]... tali cassu promitto vobis dare et solvere vobis et vestris pro alimentis, sibi et potu per vos prestatis in dicto primo anno.⁸³

En alguns casos, el fet de marxar de l'obrador del mestre estava estipulat, a més, com una falta greu. Aquest va ser el cas del fadrí escudeller Antoni Monner, natural de Manresa. Es va afermar al mestre Joaquim Coll per tal d'aprendre "son offici de scudeller a la roda" i durant l'any que havia d'estar formant-se va prometre que no marxaria a treballar a casa de qualsevol altre mestre. És més, en cas que fugís a casa d'altri, s'obligaria a pagar 30 lliures.⁸⁴ Entenem que el treball que havia d'aprendre Antoni Monner consistia en el domini del torn. Un escudeller tant podia treballar les rajoles valencianes o rajoles decorades com fer peces a torn i sembla que, segons la informació del fadrí, no se l'hauria ensenyat a fer-lo servir.⁸⁵ Quelcom semblants van ser els termes que fa servir el ja citat aprenent Magí Vilanova, amb el seu mestre: no treballar per cap altre mestre "*in officio ollerii, gerrerii, scudellerii nec rajolerii*" mentre estigui a casa seva.⁸⁶

Però no sempre la fugida es produïa per voluntat pròpia de l'aprenent. En algunes ocasions el nivell de vida era tan crític que l'afermat només trobava sortida marxant de casa del seu mestre. A l'obra teatral *Examen d'un mestre sabater*, el protagonista, l'aprenent de sabater Francesc Mas, recorda a la seva mestressa com de dura havia estat la seva vida durant els anys d'aprenentatge:

⁸¹AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 93v-94, 1616, març, 25.

⁸²AHPB. GALCEM, Josep, 665/3, 1628, setembre, 9.

⁸³AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/14, 1650, novembre, 6.

⁸⁴AHPB. VILANA PERLES, Ramon, 763/33, f. 104v, 1660, febrer, 25.

⁸⁵Entre els terrissers de Talavera de la Reina, l'"alfarero de la rueda" era aquell artesà que estava especialitzat en fer plats i altres formes obertes de la vaixella: VACA GONZÁLEZ i RUIZ DE LUNA ROJAS, òp. cit., pàg. 69.

⁸⁶AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 240v-241, 1616, setembre, 5.

No vull estar més ací,
que amb quatre anys que hi estat
lo que he patit sols Déu ho sap.

Feina hi ha que és un poder
com també fam; en tant que
mai m'he vist un fart de pa.

...

Digau on m'heu afartat
que fins un ou m'haveu partit
que pareixia un esquitx
de merda de criatura;
lo més una quèrna dura
que apareixia un roc.
Mirau, no só cap badoc
i me'n heu fetes passar
a l'alçada d'un campanar.

Lo que més vaig conseguir
fou una tirada de vi
quan vos tenia lo noi
i anava com sant Eloi
rodant aquestos carrers,
fent-me anar pels menesters
i a vegades tot plovent,
que feia riure a la gent
veent-me tan amarat.
Mirau vós si n'he passat
de treballs en esta casa!
Adéu-siau, bona basa,
que sou assot dels aprenents,
que els feu rovellar les dents
i els privau de mastegar.⁸⁷

El testimoni de Francesc Mas, tot i ser extret d'una font literària del segle XVIII, ens aporta informació sobre les difícils condicions que patiria un aprenent. El mestre es comprometia a alimentar-lo, però la convivència amb la resta de membres de la família havia de ser dura. Als contractes d'aprenentatge, un dels compromisos que adquirien els afermats amb llurs mestres era el de servir a les seves famílies. A nivell de la confecció documental, aquesta premissa venia establerta prèviament a les exposicions dels motius de l'aprenent per afermar-se, recordant que realitzava aquell document *causa ediscendum officium vestrum et servendum vobis et vestris*. No obstant, davant les situacions crítiques, en què el servei a la família es recompensava amb maltractaments, tant pel mestre com pels seus, no seria estrany la fugida. La reclamació per part del mestre davant les autoritats contra l'aprenent per incompliment de contracte, per tant, podia arribar a ser del tot habitual.

Però no només l'incompliment de les obligacions vers el menjar podien ser causa de fugida de l'obrador del mestre. El 31 de gener de 1658 Joan Roca, mestre escudeller, va sol·licitar als Consellers de Barcelona que s'obligués al seu aprenent Macià Brugada a tornar a casa i que acabés de complir el període d'afermament que tenien estipulat, per tots els dies que l'havia tingut a casa

⁸⁷Anna Maria VILLALONGA FERNÁNDEZ. *Teatre català inèdit del segle XVIII: Examen d'un mestre sabater*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 2010, pàg. 97-99, versos 144-149, 164-187.

seva, amb la indemnització pertinent. Macià Brugada, però, va declarar que va haver de

fugir i anar-se'n de casa de dit Roca forsat dels maltractos i crueltats de dit Roca, lo qual li pegava tals bastonades que n'eixia sanch.

La declaració va anar acompanyada de la revisió física de l'aprenent, qui va demostrar tenir “colps i percussions” al cos. Davant aquesta situació, les autoritats van recordar que el maltracte físic a qualsevol aprenent de la ciutat anul·lava l'afermament i, per tant, el contracte es rescindia. La sentència dels Consellers va declarar que

dit Massià Brugada ha de ser absolt com ab la present absolen aquell de la pretensió de dit mestre Juan Roca, escudeller, i conseqüentment llicència i facultat a dit Massià Brugada que puga lliberament estar ab qualsevol altre mestre escudeller.⁸⁸

L'incompliment de les obligacions alimentàries, una disciplina que se li anava de les mans al mestre, una mostra d'insubordinació per part de l'aprenent o l'estat de malaltia podrien ser causes prou justificades per fugir. Però tal i com es pot veure en la sentència, tot i donar llibertat plena a l'aprenent, sembla que el mestre va sortir indemne i només va ser “condemnat” a haver de desfer-se'n de l'aprenent. Que no es faci menció de cap repercussió davant d'una situació de maltractament manifest ens demostra el caire violent de l'Antic Règim, exercint-lo de diferents formes i a tots els estaments de la societat.

5.1.7 La remuneració final

Els afermaments també han fet referència a les remuneracions a les que es comprometien els mestres al final del període d'aprenentatge. Prenent com a model comparatiu l'estudi sobre els impressors de Barcelona de mitjans segle XVII elaborat per Xevi Camprubí, es pot observar que la retribució de l'afermat era una pràctica tant habitual com la de no donar-li res en finalitzar l'aprenentatge.⁸⁹ Per la seva banda, Joan Giménez va recordar que l'aprenent mataroní del Sis-cents finalitzava el seu afermament amb una retribució, ja fos en metàl·lic o en forma de vestit.⁹⁰

⁸⁸AHCB. Gremis, Municipal, caps 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1658, gener, 31.

⁸⁹CAMPRUBÍ I PLA, loc. cit.

⁹⁰GIMÈNEZ BLASCO, òp. cit., pàg. 334.

Tipus de remuneració	Impressors		144 afermaments		Ceramistes	
	núm.	%	núm.	%	núm.	%
∅	11	47,83	52	36,11	4	22,22
Diners	10	43,48	63	43,75	11	61,11
Diners o vestit	-	-	9	6,25	1	5,56
Vestit	2	8,70	19	13,19	2	11,11
Calçat	-	-	1	0,69	-	-
<i>Total</i>	<i>23</i>	<i>100,00</i>	<i>144</i>	<i>100,00</i>	<i>18</i>	<i>100,00</i>

Taula 5.8: Comparació de la remuneració que rebia l'aprenent en finalitzar l'aprenentatge entre els impressors, el total de dades recollides als 144 afermaments estudiats i el cas concret del sector de la ceràmica, 1495–1707.

És a dir, tant era una pràctica comuna que el mestre es comprometés a retribuir el seu aprenent amb una determinada quantitat de diners com que no es fes menció de cap tipus de gratificació al contracte. A més, la remuneració no s'hauria de considerar només com un lliurament pecuniari, sinó que també es donaven casos en què el mestre, basant-se en els costums de Barcelona o en les pràctiques consuetudinàries de la corporació d'ofici a la qual pertanyia, lliurava un vestit o un conjunt de peces de roba a l'aprenent.

L'absència de remuneració A la Taula 5.8 es pot observar com existeix una certa correlació general entre els afermaments estudiats per Xevi Camprubí i els 144 aprenentatges que hem analitzat i, en concret els afermaments amb mestres ceramistes. Referint-se als impressors l'autor ha afirmat que era habitual que l'aprenent no rebés cap remuneració (en 11 casos de 23, és a dir, un 47,83 %) en acabar l'afermament.⁹¹ Aquest percentatge, però, es redueix fins al 36,11% entre els contractes analitzats, significat un total de 52 casos sobre el total de 144. Encara es redueix més la relació si ens apropem al cas dels ceramistes, entre els quals en quatre ocasions d'un total de 18 (22,22%) no s'ha documentat cap mena de retribució a l'aprenent. Aquests nombre, tot i que no gaire elevat, però sí significatiu, ens mostra una realitat dins el sistema d'aprenentatge barceloní: el mestre no estava obligat a pagar cap mena de retribució al seu afermat. Ara bé, sembla que amb els resultats s'observa que el pagament al final del període era una pràctica que, podríem dir, es produiria entre dos de cada quatre mestres.

⁹¹CAMPRUBÍ I PLA, loc. cit.

Quantitat de soldada	Impressors		144 afermaments		Ceramistes	
	núm.	%	núm.	%	núm.	%
fins a 5	1	10,00	9	14,29	3	27,27
6	-	-	3	4,76	1	9,09
7	-	-	5	7,94	-	-
8	1	10,00	8	12,70	-	-
9	-	-	4	6,35	1	9,09
10	6	60,00	22	34,92	4	36,36
12	-	-	6	9,52	2	18,18
més de 15	2	20,00	6	9,52	-	-
<i>Total</i>	<i>10</i>	<i>100,00</i>	<i>63</i>	<i>100,00</i>	<i>11</i>	<i>100,00</i>

Taula 5.9: Comparació de les quantitats de soldada (en lliures) que rebien els 10 aprendents impressors, els 63 del total de dades recollides als 144 afermaments estudiats i els 11 del cas concret del sector de la ceràmica en finalitzar l'aprenentatge, 1495–1707.

La remuneració pecuniària En els casos en què es realitzava el pagament d'una soldada, la quantitat que s'acostumava a pagar també era del tot diversa (Taula 5.9). Pel que fa als impressors, la soldada rebuda per 6 dels 10 aprendents dels quals sabem la quantitat va ser d'un total de 10 lliures (60,00 %). Cal matisar que el rang de quantitats de soldada pagades als aprendents impressors és molt acotat, i només es van poder detectar un cas amb una remuneració de menys de 5 lliures, una altra de 8 i 2 casos en què va superar el llindar de les 15 lliures.

La diversitat entre els 144 contractes analitzats és molt més àmplia, podent-se detectar diferents casos amb pagaments diversos. No obstant, dels 63 aprendents que van rebre una gratificació econòmica, en 22 ocasions va ser també de 10 lliures (34,92 %). Les aportacions per sota de les 5 lliures segueixen amb nou casos (14,29 %) i les de 8 lliures amb vuit exemples (12,70 %). A diferència del cas dels impressors, el rang de quantitats que s'ha observat és força extens. Per una banda, la quantitat màxima que s'ha documentat en concepte soldada va ser la de 50 lliures, que correspon a la que es va comprometre a pagar el mestre serraller Joan Gali, de Barcelona, a Domènec Vilamur, serraller, de 18 anys, natural d'Orignac, bisbat de Comminges, per un contracte de quatre anys: el primer any, 5 lliures, el segon, 8 lliures, el tercer, 11 lliures, i el quart i darrer any, 25 lliures. Es tractaria d'una remuneració poc habitual i el fet que tant aprendent com mestre tinguessin el mateix ofici, a més de l'edat del jove, ens fa pensar que l'afermament estaria destinat a

perfeccionar l'ofici més que no pas a aprendre'l de vell nou.⁹² Per la part més baixa, la quantitat mínima que s'ha obtingut correspon a 1 lliure 6 sous que rebria Llorenç Roger, de 17 anys, natural de Riudecanyes, després de l'afermament al mestre candeler de sèu Francesc Torrents.⁹³ Com succeïx per la part més alta de la taula de gratificacions, la remuneració que rebria el fadrí escudeller Antoni Monner es va establir en 8 sous. Com en el cas de Domènec Vilamur, creiem que aquesta petita remuneració s'hauria d'interpretar.⁹⁴ Del fet, la carta d'aprenentatge del fadrí ha aportat alguns matisos al respecte: 8 sous per cada jornal que pintarà. És a dir, que a més d'estar davant d'un contracte d'aprenentatge es tractaria d'un de treball pagat, un cas que només s'ha pogut documentar en aquesta ocasió.

Per la seva banda, en onze dels divuits contractes que han fet referència a oficis terrissers s'esmenta el compromís de la remuneració pecuniària per part del mestre. En aquests casos, a més, la quantitat mitjana que haurien de rebre també serien les de 10 lliures (Taula 5.9). Aquesta xifra es queda reafirmada si fem una aproximació als diferents oficis del sector amb una mitjana de 10–11 lliures. El cas dels mestres ollers és especial, ja que només en quatre les remuneracions són especialment baixes (5–7 lliures) i en un cas arriba a les 12 lliures. La quantitat més alta correspon a finals del segle XVII, mentre que les altres tres són del primer terç del segle XVI. Crida l'atenció que el mestre oller Pere Gironella, amb 9 mesos de diferència, tractés de manera diferent dos aprenents pel que fa a la remuneració: Joan Vilar, de 20 anys, natural de Berga, rebria 5 lliures,⁹⁵ mentre que l'any següent es comprometia a pagar Joan Flamis, pagès, 6 lliures en finalitzar l'aprenentatge.⁹⁶ La diferència no estaria motivada per una durada desigual, ja que tots dos van acordar un afermament de 2 anys. Per tant, s'haurien de cercar els motius en qüestions més subjectives, com ara la capacitat de negociació de l'aprenent, la disponibilitat econòmica del mestre o una possible inflació de la remuneració vers els aprenents a partir de la dècada de 1520.

Així mateix, caldria interpretar la soldada a la que es va comprometre el mestre oller Mateu Elies amb Pere Vetxes, fill d'un oller francès. Es tracta de l'únic cas en què la moneda no la de compte típica barcelonina, sinó florins: el mestre hauria de pagar 10 florins a l'aprenent en acabar els 4 anys d'aprenentatge, és a dir, 5 lliures 6 sous.⁹⁷ L'únic cas que s'ha sortit de la franja entre 5

⁹²AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/17, 1604, maig, 7.

⁹³PASTOR, Maties, 505/9, 1599, gener, 27.

⁹⁴AHPB. VILANA PERLES, Ramon, 763/33, f. 104v, 1660, febrer, 25.

⁹⁵AHPB. JOAN, Benet, 262/2, 1501, juliol, 16

⁹⁶AHPB. TORRENT, Bartomeu, 256/18, 1502, abril, 14.

⁹⁷AHPB, JOAN, Benet, 262/31, 1518, juny, 16.

i 7 lliures ha estat el contracte d'aprenentatge acceptat pel mestre oller Pere Joan Boleda l'any 1597 a instàncies de Joan Mora, rajoler, padrastre Pere Rius, de 19 anys. En aquest cas l'aprenent rebria un total de 12 lliures en finalitzar els tres anys, a més de proveir-lo “*in cibo et potu et sanum et egrum ad usum et consuetudinem Barchinone*”.⁹⁸ Joan Mora i Pere Joan Boleda van coincidir a diverses reunions de la confraria des de 1588 i, molt possiblement, vivien prop del Priorat de Santa Maria de Natzaret.⁹⁹ Es tractaria, d'un cas en què, per tant, les relacions socials van entrar en funcionament de manera més especial. En el moment de donar una formació als nois de la família es recorria a la xarxa formada per la pròpia confraria laboral per integrar-los en l'ofici. En el cas dels rajolers, la manca de contractes en què quedés clar el compromís per part del mestre, ha impossibilitat poder proposar conclusions respecte la remuneració que rebria l'aprenent.¹⁰⁰

Durant el segle XVIII, l'aprenent barceloní rebria una petita remuneració a canvi de la feina realitzada, però en cap cas s'hauria de considerar, segons Belén Moreno, com una “soldada”. Després de rebre la gratificació pecuniària, al Set-cents, l'aprenent aconseguiria el “certificat d'aprenentatge” que l'habilitaria per ser oficial.¹⁰¹

La remuneració en forma de vestit La gratificació a l'aprenent no es produiria només en metàl·lic, sinó que també era habitual lliurar al final del període d'aprenentatge un vestit o algun altre bé. En 17 dels contractes treballats el mestre promet donar un vestit a l'aprenent. Tota la indumentària sembla que havia de rebre Dídac Isern per part del seu mestre Bartomeu Sans, corder, de Barcelona, en acabar l'afermament de quatre anys que iniciar el 1616: un vestit de drap vint-i-dosè nou del color que Dídac Isern volgués, és a dir: capa, balons, ropilla o casaca, gipó, camises, barret, un parell de mitges, un parell de sabates, dues balones i un cinturó.¹⁰² De manera semblant va actuar novament el mestre corder Bartomeu Sans en comprometre's a donar a Jeroni Sidós, de 15 anys, natural de Barcelona, després de cinc anys d'afermament,

vestitum sive vestem panne novi de color vin-y-dosè de Barcelona
de color, ço és: casaca, balons, capa, gipó, camisa, un parell de

⁹⁸AHPB. PASTOR, Maties, 505/8, 1597, desembre, 28.

⁹⁹AHPB. PASTOR, Maties, 505/18, 1588, agost, 13; AHPB. PASTOR, Maties, 505/18, 1588, octubre, 9; AHPB. PASTOR, Maties, 505/5, 1595, setembre, 29.

¹⁰⁰AHPB, PASTOR, Maties, 505/5, 1595, maig, 23.

¹⁰¹MORENO CLAVERÍAS, òp. cit., pàg. 66.

¹⁰²AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 93-94, 1616, març, 25.

sabates, un parell de mitjas i un sombrero *ad usum dicti officii corderii*.¹⁰³

La remuneració en forma de vestit o roba, per tant, era una pràctica recorrent a Barcelona quan es finalitzava el període d'aprenentatge, però no podríem dir que fos la més freqüent, en tant que no es donava en la majoria d'ocasions. Tant entre els impressors com entre els 144 contractes analitzats, aquesta pràctica representava entorn el 10,00 % (Taula 5.8). En el cas dels oficis de l'àmbit de la ceràmica, només s'han pogut identificar dos de divuit casos en què la remuneració consistia en un vestit de roba (11,11 %). El contracte d'aprenentatge de Jaume Rovira, de 16 anys, s'havia de finalitzar, per exemple, amb el lliurament per part del mestre oller Mateu Elies d'“*uno novo panni coloris*”, segons el que s'havia acordat el 13 d'octubre de 1503.¹⁰⁴ Més explícit va ser el mestre oller Pere Joan Boleda l'abril de 1596 en comprometre's a donar a Andreu Figuerola, de la Seu d'Urgell,

un vestit de vint y dozè de Barcelona del a color que voldràs, de caps fins al peu, *ad usum etiam et consuetudinem Barcinone*.¹⁰⁵

Altres formes de remuneració A més de donar un tipus de vestit concret, també, s'han documentat alguns contractes en què la remuneració és més completa: una bala de roba (dos casos) o unes sabates (un únic cas). Tocant al de Pere Fossar, de 12 anys, afermat l'agost de 1616 a Vicenç Soler, sastre, la remuneració havia de consistir en una bala de drap de color, segurament per confeccionar un vestit.¹⁰⁶ També hauria de rebre unes peces de roba diferents Josep Adó, de 13 anys, en acabar l'aprenentatge de fuster amb el mestre Joan Pau Queralt. En aquest cas la retribució estaria formada per un *pileum* (barret), unes mitges i unes sabates.¹⁰⁷ Apareixen aquí les sabates, que havien de ser, també, la gratificació que rebés Joan Jaume, de 15 anys, afermat a Jaume Bas, cinter. Joan Jaume rebria, a més de 8 lliures, “*unum per calcimentorum usque* de calses y sabates”.¹⁰⁸

Recapitulant, s'observa que la remuneració, la *solidata*, com apareix esmentada als contractes d'aprenentatge, variava molt. Les condicions dels pares per negociar, les del mateix aprenent en cas d'actuar ell sol, però també la pràctica consuetudinària del mestre i fins i tot de la confraria d'ofici condicionaven

¹⁰³AHPB. LLUNELL, Pere, 586/36, f. 144–145, 1641, agost, 16.

¹⁰⁴AHPB. TORRENT, Bartomeu, 256/20, 1503, octubre, 13.

¹⁰⁵AHPB. PASTOR, Maties, 505/6, 1596, abril, 29.

¹⁰⁶AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 232, 1616, agost, 23.

¹⁰⁷AHPB. VILANA PERLES, Ramon, 763/48, f. 587v–588v, 1670, juny, 10.

¹⁰⁸AHPB. LLUNELL, Pere, 586/11, f. 93v–94, 1616, març, 25.

la remuneració final (Taula 5.8). Atès el baix percentatge en la retribució en forma de vestit, estaríem davant una pràctica totalment vinculada al costums de determinats oficis, com ho va explicitar el mestre corder Bartomeu Sans, o davant una concessió graciosa del mestre vers l'aprenent pels serveis que prestaria durant l'afermament. Tot i que alguns dels contractes esmentarien que donar un vestit a l'aprenent es tractava d'un ús i costum de Barcelona, les dades quantitatives de les que hem disposat no semblen dir el mateix. Enfront aquesta realitat, hi hauria un 36,11% (53 casos) en què l'aprenent no rebria res en acabar l'afermament i un 43,75 % (63 casos) en què el mestre es comprometia a donar diners. Per tant, si donar un vestit al final de l'aprenentatge havia estat una pràctica consuetudinària, les dades indiquen que o bé no ho havia estat o el costum va caure en desús i no es practicava amb la mateixa intensitat que segles abans.

Podem afirmar que la normalitat de l'aprenent barceloní era rebre una soldada, ja fos en forma de vestit o en diners. En aquestes darrers casos, com s'ha vist, la retribució pecuniària oscil·lava majoritàriament al voltant de les 10 lliures. La realitat entre els ceramistes també era molt similar a la pràctica general. En aquest sector s'evidencia que la remuneració en forma de vestit era de l'11,11 % (dos casos), enfront del 22,22 % (quatre casos) en què l'aprenent no rebria cap remuneració al final de l'afermament. Era costum majoritari entre els ceramistes, per tant, fer una aportació monetària (61,11 %), una *solidata* que oscil·lava al voltant de les 10 lliures de Barcelona (36,36 %). L'ús que se'n faria d'aquests diners és una qüestió a tenir present. Davant la similitud entre les xifres proporcionades en finalitzar el contracte i la quantitat que s'havia de pagar a la corporació en passar l'examen, podríem proposar la hipòtesi que aquesta quantitat fos pagada amb la remuneració que s'havia rebut de part del mestre. Ara bé, no es deixa de banda la possibilitat que la retribució pecuniària rebuda equivalgués al preu de mercat d'un vestit nou.

Capítol 6

El grau de mestre, l'elit corporativa

La normativa interna de les corporacions, a més de regular els aspectes administratius de l'aprenentatge també s'encarregava de gestionar les qüestions vinculades a l'ascens a la mestria, controlant així l'accés a l'estament dirigent de la corporació.¹ Si en el cas dels aprenentatges era necessari fixar quina era la durada, en el cas de la mestria es van establir els criteris que en permetien l'accés, com ara la durada del període previ, les taxes o el tipus d'examen a realitzar.

Ofici	XVII	XVIII	Total
Oller	2		2
Gerrer	2	2	4
Oller-gerrer	1	5	6
Escudeller	5	22	27
Escudeller-rajoler		5	5
Total	10	34	44

Taula 6.1: Distribució de les mestries dels oficis ceràmics analitzades segons ofici i segle.

Per tal de dur a terme l'anàlisi sobre les passanties en les corporacions del sector ceràmic de Barcelona, s'han treballat un total de 44 actes de mestria. L'agrupació segons els diferents oficis ens ha donat com a resultat un total de dues mestries d'ollers, quatre de gerrers, sis dels que no tenim constància explícita de l'ofici però dels quals hem tingut coneixement que els candidats

¹VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 132.

pertanyien a la corporació de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers, 27 passanties d'escudellers i cinc de mestres escudellers-rajolers (Taula 6.1). Si parem atenció a la distribució de les passanties en base als segles, s'observa una major presència de mestries durant el segle XVIII, especialment d'escudellers, mentre que la dels ollers o la dels gerrers va ser força escassa. Partim de la base que la mostra que es presenta està esbiaixada amb sobrerepresentació dels escudellers. Per tant, les conclusions que se'n derivin s'haurien de considerar com a una aproximació a la realitat atesa la impossibilitat d'aconseguir una mostra veritablement aleatòria. Com va afirmar Santiago Albertí, caldria recordar que l'olleria barcelonina va entrar en crisi durant el Sis-cents, i partir d'aleshores la documentació emmudeix pel que fa a aquest grup de treballadors en favor dels gerrers. D'aquesta manera caldria interpretar els cinc casos d'ollers-gerrers del segle XVIII, els quals s'han considerat així per la manca d'informació que ha proporcionat a aquest aspecte la pròpia passantia.

Per altra banda, si bé és cert que en major part es tracta d'una situació ocasionada per haver explotat un notari que treballava de manera continuada amb els escudellers, també és igual de cert que durant el Set-cents els escudellers van continuar mantenint el protagonisme entre els artesans de la ceràmica. En darrer terme, ha resultat interessant observar com s'han pogut obtenir mestries del que hem considerat com a escudellers-rajolers. La rajoleria, aquella que produeix els arrambadors, la rajola pintada o la rajoleta, requeria la mateixa tècnica que la fabricació de ceràmica vidriada: totes dues se sotmetien a una primera coccio per obtenir la base blanca sobre la qual, com si es tractés d'un llenç, poder representar figures de tota mena. Tot i que es tenien alguns indicis de que aquesta vinculació artesanal existia prèviament, no seria fins al segle XVIII quan podríem constatar que va ser una realitat, arribant al punt, fins i tot, de comptar amb exemples de passanties per a aquest col·lectiu.

6.1 L'ascens a la mestria, els criteris d'accés

No hem documentat gaires referències sobre quina era la durada del període previ per poder aspirar a la mestria. Referint-se erròniament als rajolers, Carme Riu ha destacat tres requisits que havien de complir els escudellers per tal de poder passar-se a mestre: realitzar el període de fadrinatge, demanar permís al Consell de la corporació i pagar les taxes corresponents.²

²RIU DE MARTÍN, òp. cit., pàg. 79.

6.1.1 La durada

La documentació treballada no ha fet menció explícita a la durada del període previ que un ceramista havia de treballar com a fadrí per tal de poder passar-se a mestre. En el cas, però, del permís al Consell, tot i que els testimonis també són pocs, sabem que el mes de febrer de 1715 Jacint Esquirol, un fadrí gerrer de 20 anys, va demanar permís als prohoms ollers, gerrers i rajolers per poder passar-se a mestre. El jove declarava que era “abte, hàbil y capàs per passar-se mestre” i, per tant, hauríem de suposar que acomplia els requisits tècnics i d'edat per poder esdevenir-ne un. També s'esgrimeix com a motiu que ha de poder mantenir la seva mare Agnès, vídua de Pere Esquirol, mestre gerrer. Només amb el grau de mestre podria, doncs, fer-se càrrec de l'obrador del pare i evitar així que la confraria el donés per tancat.³ A l'acta de mestria del 1715, sis mesos després d'haver sol·licitat el permís, la corporació el va erigir com a mestre en tant que fill de mestre confrare i li va fer pagar els drets d'examen corresponents: 8 lliures.⁴

Quelcom semblant li podria haver succeït el 1777 al jove escudeller Joan Alzina, fill del difunt mestre Pere Alzina. El Consell de la corporació va respondre de manera favorable a la sol·licitut presentada pels futur padrins, Josep Usich i Hipòlit Vinyes, sempre i quan l'aspirant pagués a manera de fiança les 8 lliures que estaven estipulades pels drets d'examen als fills de mestre.⁵ Un mes després Joan Alzina era “admès y creat mestre forsat” i abonava les corresponents taxes.⁶ No hem pogut confirmar si la demanda de permís als prohoms era una pràctica habitual o, com sembla, una manera de poder arribar a la mestria de manera més ràpida i així poder salvar el patrimoni.

6.1.2 Les taxes

L'import de les taxes per examen no queden estipulades a les ordinacions fundacionals dels ceramistes barcelonins. Com en el cas de la normativa reguladora de l'aprenentatge, s'hauria d'esperar fins a mitjans segle XV per evidenciar la primera imposició d'una taxa d'accés a la mestria. L'any 1459 els consellers van acceptar la proposta de la confraria laboral de sant Hipòlit relativa

³AHCB. Gremis, Municipals, caps 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1715, febrer, 14.

⁴AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/18, f. 367, 1715, juny, 24.

⁵AHPB. RICART, Josep, 1091/9, f. 122-123v, 1777, agost, 27.

⁶AHPB. RICART, Josep, 1091/9, f. 142v-143v, 1777, setembre, 27.

a la modificació de les ordinacions.⁷ En elles quedava estipulat que, “per bon repòs dels raiolers, gerrers, ollers e blanquers de terra”, no es permetia que cap persona pogués adquirir el grau de mestre si abans no era “exhaminat per los promens de la confraria e per aquells que los dits promens hi elegiran o deputeran”.⁸

Les taxes esdevenien una de les principals formes de finançament de la corporació. La quantia del dret d'examen depenia de la naturalesa de l'aspirant. En aquest sentit, els aspirants naturals “dels regnes e terres del senyor rey” havien de pagar un total de 20 sous, mentre que els forans havien de desemborsar el doble, 40 sous. El tracte diferenciador vers els fills dels confreres ja era evident l'any 1459, pagant 10 sous per poder realitzar l'examen, és a dir, la meitat del que havia de pagar un aspirant natural del país.⁹

Tal i com va recollir Pierre Bonassie, a finals del segle XV el Consell de Cent va intentar potenciar l'arribada a Barcelona de menestrals de fora.¹⁰ Per aquest motiu es va reduir de manera general la taxa a pagar per dret d'examen a tots els oficis de la ciutat fins a un màxim d'11 sous.¹¹ La decisió es va publicar com a ordinació el 12 de juny de 1494,¹² però no va estar exempta de les corresponents crítiques per part de les confraries d'ofici barcelonines. Argumentat que les despeses eren molt elevades i que els ingressos s'havien reduït, el Consell de Cent va resoldre el 26 de novembre de 1495 que

habilitant dita ordinació [del 12 de juny de 1494] delibera que d'aquí avant sien pagats per quiscuns dels qui exhaminaran XVII sous e no més.¹³

Emperò, la deliberació no va ser passada a ordinació fins el 1500.¹⁴

La reducció i la uniformització dels drets d'examen va ser efectiva durant bona part del primer terç del segle XVI. Els escudellers, en segregar-se de la resta d'oficis ceràmics l'any 1532 van establir en 11 sous el dret d'examen dels aspirants a mestre. Es tracta de la còpia literal de les ordinacions que va rebre la corporació de sant Hipòlit l'any 1459 però adaptades ara al nou ofici.¹⁵ Uns anys més tard, però, en fer-se efectius els privilegis fundacionals per part de

⁷VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 113.

⁸AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-8, f. 97, 1459, maig, 31.

⁹AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-8, f. 97v, 1459, maig, 31.

¹⁰BONNASSIE, òp. cit., pàg. 198.

¹¹AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-32, f. 50, 1494, maig, 31.

¹²AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-11, f. 156, 1498, juny, 12.

¹³AHBC. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-32, f. 136v, 1495, novembre, 26.

¹⁴AHBC. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-12, f. 53-54, 1500, maig, 27.

¹⁵AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-15, f. 67v, 1531, gener, 21.

Carles I, el comú de la confraria laboral va establir que el dret d'examen dels candidats forans havia de ser de 20 sous.¹⁶

Tant a les actes preparatòries del setembre de 1537¹⁷ per presentar el privilegi a l'Emperador, com el text definitiu ratificat l'11 de febrer de 1538,¹⁸ s'estipulava que tant l'estranger com el mosso de la ciutat havien de passar examen. Ara bé, “lo stranger quant se examine haja de pagar vint sous”. En no quedar fixada la quantitat que haurien de pagar els fills de mestre o els aspirants naturals del país, s'hauria de suposar que en aquests casos el dret d'examen correspondria als 11 sous que establí l'ordinació municipal de 1532.¹⁹

Durant el segle XVI, amb les dues corporacions de ceramistes establertes, es van produir alguns canvis en les ordinacions. Els ollers, gerrers i rajolers van aconseguir-ne la renovació per privilegi reial l'any 1599. En elles la quota d'examen s'establí de la següent manera: 4 lliures pels aspirants forans, 40 sous pels naturals del país i 20 sous pels fills de mestre, “per conservació e augment de la dita confraria e de les coses pies de aquella”.²⁰ Els ollers, gerrers i rajolers no van trigar en presentar una millora de les ordinacions municipals. El Consell general celebrat el 8 de setembre de 1622 va acordar augmentar els drets d'examen per tal de contribuir a disminuir les despeses i les necessitats de la corporació. Amb aquest augment els aspirants estrangers pagarien “dotse lliures, los fills de la terra, vuyt lliures y los fills de mestre, quatre lliures”.²¹ La mesura només entraria en vigor després de tres mesos, per tal de no causar cap dany o perjudici als aspirants que tenien pendent passar-se mestre. Els consellers de Barcelona van aprovar la súplica i van ordenar posar-les en la forma d'ordinació aquell mateix any per tal que tinguessin valor legal.²²

A la súplica del 16 de juny de 1623, els escudellers, a més de limitar el nombre d'aprenents, també van fixar els drets d'examen a pagar. En aquest cas, qualsevol que volgués adquirir el grau de mestre hauria de pagar a la caixa

¹⁶AHCB. Gremis, Municipal, capsa 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1537, agost, 20.

¹⁷AHCB. Gremis, Municipals, capsa 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1537, setembre, 9.

¹⁸AHCB. Gremis, Municipals, capsa 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1538, febrer, 11.

¹⁹VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 116.

²⁰ACA. Reial Cancelleria, Registres, 4879, f. 151v; BMB. Manuscrits, MCB-75, f. 81v; BMB. Manuscrits, MCB-2639, certificat de la concessió del privilegi emès el 18 d'octubre de 1798.

²¹BMB. Manuscrits, MCB-75, f. 19v; AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-27, f. 44v, 1623, juny, 16.

²²AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-32, 140-140v, 1623, juny, 23.

de la confraria laboral segons la seva condició, a saber

tot fill de mestre confrare de dita confraria o altre qualsevol natural o estranger casat ab filla de mestre confrare, quatre lliures; los que no seran fills de confrare ni casats ab filles de confreres, emperò seran naturals catalans, vuyt lliures; y los estrangers, ço és que no seran naturals del Principat de Cathalunya, comptat de Rosselló y Cerdanya, quinse lliures.²³

La darrera informació que s'ha pogut localitzar en relació a l'augment de les taxes de mestria data de 1675. Ambdues corporacions, la d'ollers, gerrers i rajolers per una banda i la d'escudellers per l'altra van presentar súplica per modificar llurs ordinacions en relació al pagament dels drets d'examen al grau de mestre. La situació econòmica dels ollers, gerrers i rajolers era crítica: a part de la lleva de soldats d'aquell any, la corporació havia de fer front al pagament de 60 lliures anuals en concepte de pensió per uns censals de 1.200 lliures, a més de les despeses ordinàries, causes pies i altres "que serien inexcusables". L'augment que es demanava era elevat:

los fadrins naturals del Principat, tenint emperò tots los requisits necessaris segons reals privilegis y ordinacions de la present confraria, degan pagar quiscú d'examen y per sa mestria 30 lliures moneda Barcelona y los foresters del present Principat, ab la conformitat sobredita, degan pagar quiscú per son examen y mestria 40 lliures moneda Barcelona y axí matex que los que casaran ab filles de mestre y faran del dit ofici y los fills de mestres, degan pagar quiscú 8 lliures per son examen y mestria.²⁴

Això va significar que els aspirants no van veure incrementats els drets d'examen de manera progressiva. Si fins a mitjans Sis-cents l'aspirant natural del país pagava el doble que el fill de mestre, aquesta vegada la relació era de 3,75 vegades; per la seva banda, els aspirants forans havien mantingut una relació de 4 vegades amb els fills o gendres de mestre, però amb el darrer increment la diferència ascendia a 5 (Taula 6.2). Però a més d'aquesta pèrdua de la relació entre les quantitats dels drets d'examen, també es significatiu un augment important en relació al que es pagaven el 1623: s'incrementava la taxa als forans en un 166,66 %; la dels naturals del país augmentava en un 137,50 %; mentre que els fills de mestre experimentaven un augment del 100,00 % (Figura 6.1).

²³AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-27, f. 43v-44, 1623, juny, 16.

²⁴AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-184, f. 262, 1675, agost, 21.

Any	Fills / gendres	Naturals	Forans
1459	10	20	40
1494	11	-	-
1495	17	-	-
1599	20	40	80
1623	80	160	240
1675	160	600	800

Taula 6.2: Evolució dels drets d'examen (en sous de Barcelona) de la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers.

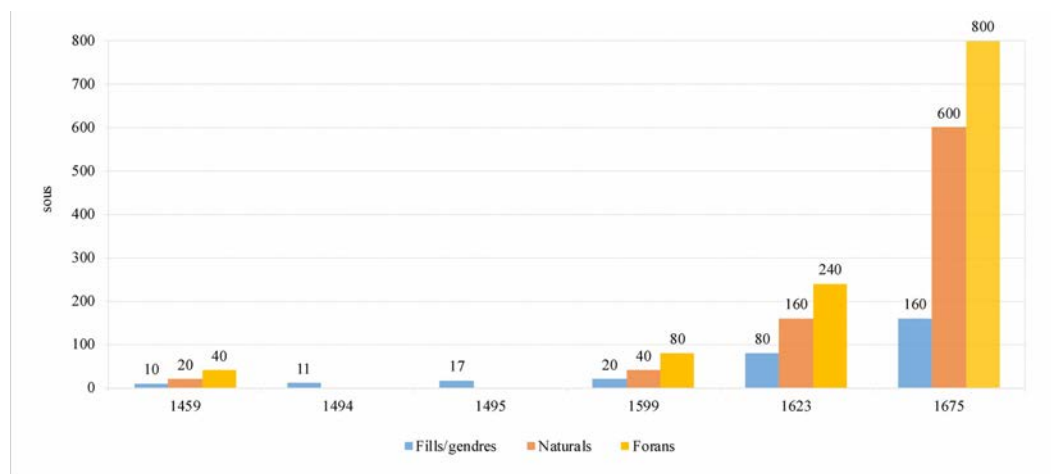

Figura 6.1: Evolució dels drets d'examen (en sous de Barcelona) de la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers.

Els escudellers, per la seva banda, tampoc no gaudien d'una situació econòmica potent, a la vista de les seves demandes exposades. La corporació havia de fer front a més de 150 lliures en pensions anuals i, a més, només eren 25 confreres. Per aquest motiu van proposar als consellers augmentar les taxes de la manera següent:

Los fadrins que auran acabat lo apramentaya y complert tots los rraquisits, axí com ara pagant vuit lliures de etxamen, apresos lo apramentaya a Barcelona, tingan de pagar quaranta lliures.

Los forastés que auran prè lo apramentaya fora la siutat de Barcelona, axí com para ara quinsa lliures, tingan de pagar sin-quanta lliures.

Los fadrins que casaran ab files de mestres sien franchs de abilitat y pagant axí com ara són franchs de abilitats y pagant per

Any	Fills / gendres	Naturals	Forans
1532	11	11	11
1532	-	-	20
1623	80	160	300
1675	160 ^a	800	1.000

Taula 6.3: Evolució dels drets d'examen (en sous de Barcelona) de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers (^aquantitat que havien de pagar els fills de mestre, no els gendres).

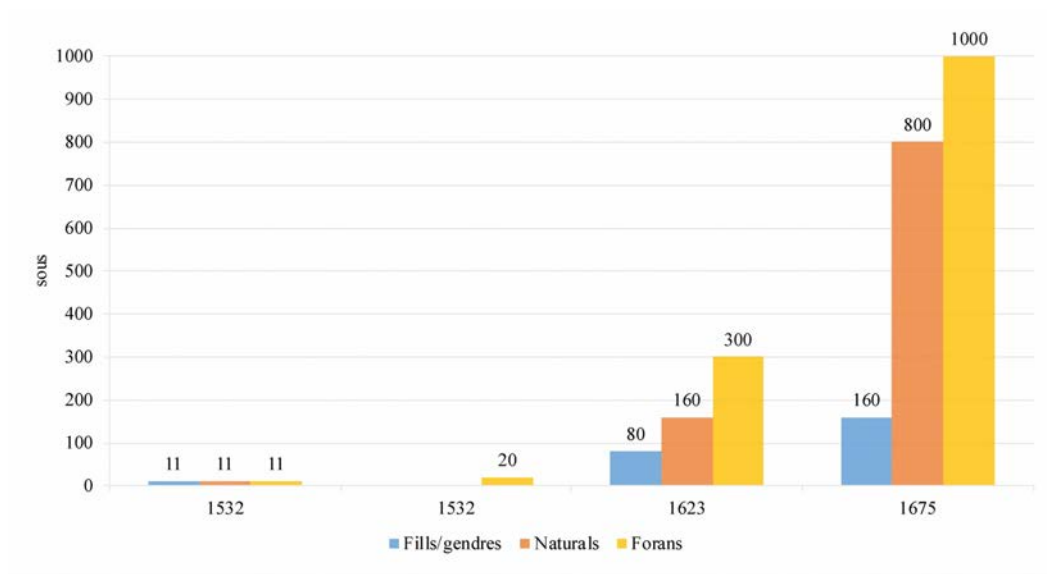

Figura 6.2: Evolució dels drets d'examen (en sous de Barcelona) de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers.

son etxamen quatre lliures, los afranqueran per lo que casan ab files de mestres.

Los fills de mestres que se volràn pasar mestres, axí com pagant quatra lliures per son etxamen, agen de pagar vuit lliures axí-s que lo que se vindrà a pedre en las filas se cobrarà en los fills.²⁵

Com en el cas anterior, l'augment dels drets d'examen dels escudellers és molt elevat. La relació que existia entre els aspirants segons la seva situació social i la seva procedència era molt similar a la que s'observa pel cas dels ollers, gerrers i rajolers, és a dir, l'aspirant natural del país pagava el doble que el fill de mestre i el forani desemborsava una quantitat gairebé 4 vegades

²⁵AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-184, 1675, agost, 21 f. 262.

més que aquest.²⁶ Amb l'increment que se sol·licitava, aquesta relació es trencava totalment. A partir d'aleshores la diferència entre el que pagava el fill de mestre i el fadrí natural del país es fixava en 5 vegades, i la que existia amb els forans augmentava fins a les 6,25 vegades (Taula 6.3). La pèrdua de proporcionalitat també variava en relació a les quantitats que s'havien pagat fins aleshores: s'incrementava la taxa als forans en un 166,66 %; la dels naturals del país augmentava en un 250,00 %; mentre que els fills de mestre experimentaven un augment del 100,00 % (Figura 6.2). La qüestió més significativa era la supressió dels drets d'examen pels gendres de mestre, cobrant, però, als fills de mestre el que es treia als gendres. Poc temps després de presentar els augments de les taxes dels drets d'examen, l'11 d'octubre de 1675 el Consell de Cent aprovava les súpliques presentades per ambdues corporacions.²⁷

En definitiva, la imposició de taxes o drets d'examen per tal d'adquirir el grau de mestre era un filtre més en la corporació laboral per protegir l'ofici. És més, variant la quantitat entre fills o gendres de mestre, naturals del país i forans es donava preeminència a la protecció de l'ofici —potser més de l'obrador— en el nucli familiar. Així ho demostren els escudellers l'any 1675, en fer pagar als forans més d'un 310,00 % del que pagaven els fills de mestre. Aquesta situació afavoria les famílies de l'ofici davant la possible intrusió de mestres estrangers. Per tant, es potenciava el tancament de l'elit corporativa, tal i com han demostrat estudis recents sobre els velluters valencians²⁸ o els sastres madrilenys.²⁹

²⁶RIU DE MARTÍN, òp. cit., pàg. 82.

²⁷AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-184, f. 297v, 1675, octubre, 11.

²⁸FRANCH BENAVENT, MUÑOZ NAVARRO i ROSADO CALATAYUD, òp. cit., pàg. 17-18; Ricardo FRANCH BENAVENT. “Los maestros del colegio del arte mayor de la seda de Valencia en una fase de crecimiento manufacturero (1686–1755)”. A: *Hispania: revista española de historia* 246 (2014), pàg. 49; Daniel MUÑOZ NAVARRO. “El artesanado sedero valenciano a finales del Antiguo Régimen. Crisis sedera, proletarización social y declive progresivo del colegio del arte mayor de la seda (1756–1836)”. A: *Cambios y resistencias sociales en la Edad Moderna: un análisis comparativo entre el centro y la periferia mediterránea de la monarquía hispánica*. Ed. de Ricardo FRANCH BENAVENT, Fernando ANDRÉS ROBRES i Rafael BENÍTEZ SÁNCHEZ-BLANCO. Madrid: Sílex, 2014, pàg. 85-96.

²⁹José N. NIETO SÁNCHEZ. “El acceso al trabajo corporativo en el Madrid del siglo XVIII: una propuesta de análisis de las cartas de examen gremial”. A: *Investigaciones de Historia Económica-Economic History Research* 9 (2013), pàg. 100.

6.2 El desenvolupament de l'examen

Si l'existència de documentació referida a les modificacions dels drets d'examen ha estat rellevant, no podem dir el mateix per les pràctiques concretes de les mestries. Hom esperaria trobar detallat el tipus d'exercici que realitzaria el candidat a les actes, però la realitat és que en elles només queda certificat el pas cap al grau de mestre de manera satisfactòria.³⁰

6.2.1 La lectura de les ordinacions

Sabem ben poc de la dinàmica interna de l'examen. Més enllà del tipus d'obra que fessin, de la teoria que poguessin respondre o quina era la durada de la prova, el que era rellevant per a la confraria d'ofici era el reconeixement de drets i d'obligacions per part de l'aspirant.³¹ Per això, intentarem reconstruir el desenvolupament de les mestries dels artesans de l'argila de Barcelona a través de les diferents actes que s'han pogut consultar.

Les actes notariales treballades ens expliciten diferents moments i qüestions que realitzaven els aspirants a mestre. Els moments, l'ordre i les especificacions recollides a les actes de mestria depenien de l'ofici que s'havia d'examinar. Donat que a la ciutat de Barcelona hi havia dues confraries d'ofici dedicades al treball ceràmic, s'han pogut identificar algunes diferències entre les mestries de la corporació de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers, per una banda, i la homònima dels escudellers, per l'altra. Ara bé, cal tenir present que aquestes diferències també podrien venir donades per la pròpia voluntat del notari de la corporació en cadascun dels moments i no tant per ser oficis diferenciats.

Les mestries de la confraria laboral de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers començaven amb la lectura de les ordinacions. Com ja s'ha vist, no hi ha referències laborals a l'ordenament intern de la confraria laboral, però només després de ser "llegides y ben oydes y enteses" les normes de la corporació es podia donar pas a l'examen de l'obra. Així ho va constatar el notari a la mestria de Joan Ponsola o de Joan Joaneda el 1652.³² Aquesta lectura pública de les ordinacions al candidat, però, no l'hem trobat en altres casos, com ara en les mestries dels escudellers. Al sí de la corporació de sant Hipòlit dels escudellers s'iniciava el procés d'examen directament amb la presentació del candidat als examinadors per part dels padrins.

³⁰RIU DE MARTÍN, òp. cit., pàg. 81.

³¹GIMÈNEZ BLASCO, òp. cit., pàg. 342.

³²AHPB. REVERTER, Francesc, 703/23, f. 513-514, 1652, maig, 20; AHPB. REVERTER, Francesc, 703/23, f. 514-514v, 1652, maig, 22.

Ofici	XVII			XVIII		
	1 padr.	2 padr.	∅	1 padr.	2 padr.	∅
Oller	1	1				-
Gerrer	1		1	2		-
Oller-gerrer			1	5		-
Escudeller		5			21	-
Escudeller-rajoler					6	-
<i>Total</i>	<i>2</i>	<i>6</i>	<i>2</i>	<i>7</i>	<i>27</i>	-

Taula 6.4: Distribució de les mestries segons el nombre de padrins.

6.2.2 La presentació del candidat: els padrins

Després de la lectura atenta i curiosa de les ordinacions es procedia a la presentació del candidat, consistent en repassar la seva filiació, aspecte important a tenir present per posteriorment cobrar la taxa corresponent. El candidat no anava sol a l'examen, sinó que estava acompanyat per altres mestres que exercien de padrins davant els examinadors. Tot i que no tenim referents documentals al respecte, ens podem fer una idea del que significava ser presentat a través de l'exemple de la figura de l'aprenent de sabater Francesc Mas que hem vist ja a l'obra *Examen d'un mestre sabater*. Va ser presentat pel seu mestre en els termes següents:

Què ha de fer! És bon minyò
i sempre ha ben treballat,
a molts senyors ha calçat
amb acert i afició.

Tothom no queda content
i les obres que ha fet
més són de mestre perfet
que no pas d'un aprenent.³³

En el cas del protagonista d'aquesta obra teatral, el mestre era a la vegada el padrí davant dels examinadors. Una relació que prou encertada, en tant que la persona amb la qual ha estat com a aprenent durant tres o quatre anys i dos més com a treballador assalariat era qui millor podia avalar-lo davant uns tercers. Les referències notarials, però, no permeten dilucidar quina era la relació entre el candidat a mestre i el padrí, sense explicitar en la majoria dels casos si existeix una relació prèvia entre ambdues parts.

El nombre de padrins que tenien els aspirants és una qüestió a tenir present (Taula 6.4). En l'exemple literari que s'ha presentat s'observa que el padrí era

³³VILLALONGA FERNÁNDEZ, òp. cit., pàg. 104, versos 269–276.

un de sol, el mestre, qui l'acompanyava en el procés d'erecció com a nou mestre de la corporació. En els casos identificats, però, hi havia certes diferències segons l'ofici del qual s'aspira a ser mestre. Del total de 44 mestries, en nou casos només apareix el nom d'un padrí, mentre que en 33 de les mestries hi havia especificats dos; només hem constatat dues ocasions en què l'acta notarial no recollia quins eren els padrins. Aquesta distribució, tal i com s'observa a la Taula 6.4, sembla respondre una regla pròpia per a determinats oficis. Així, per exemple, la confraria laboral de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers tenia per costum que el candidat a mestre fos presentat per un únic padrí. Només en un únic cas, la mestria de Joan Ponsola el maig de 1652, s'ha identificat un candidat que era presentat per dos padrins: Martí Trullàs i Josep Guasch.³⁴ La corporació homònima dels escudellers va optar, no obstant, per la presència majoritària de dos padrins.

Caldria preguntar-se, a més, qui eren aquests padrins. En els casos en què només s'observa un de sol, podríem intuir que es tractaria del mestre del candidat, tal i com s'observava en el paral·lel literari anterior. Ara bé, en els casos en què els padrins són dos ha estat més complicat escatir quina era la relació entre ambdós i el candidat. Podríem considerar que la relació que existiria entre el jove oller Joan Joaneda i Salvador Cuyàs era la pròpia entre aprenent i mestre,³⁵ de la mateixa manera que es podria donar la mateixa relació entre el jove gerrer Josep Trotxo i el mestre Bartomeu Bramona.³⁶ No obstant, s'hauria de matisar aquesta vinculació: Joan Joaneda era defensat per un mestre gerrer per fer l'examen a mestre oller; quelcom semblant va succeir amb el cas de Josep Trotxo, qui era presentat a la mestria de gerrer per un mestre oller.

De Salvador Cuyàs sabem que era fill del també mestre gerrer Jaume Cuyàs, i que, a més, va fer capitulacions matrimonials amb Margarida, vídua del taverner Martí Boxó, el juliol de 1651.³⁷ Sabem que era gerrer de professió en tant que el Trentenari del Consell de Cent el va nomenar gerrer de la ciutat l'any 1642, substituint precisament el seu oncle Francesc Morató (Figura 6.3).³⁸ A més, en qualitat de gerrer també l'hem trobat insaculat a la bossa de credencer i de romaner del Consell de Cent l'any 1653, així com també a la descripció de l'estat de la bossa del Consell de Cent de l'any 1654.³⁹

³⁴AHPB. REVERTER, Francesc, 703/23, f. 513-514, 1652, maig, 20.

³⁵AHPB. REVERTER, Francesc, 703/23, f. 514-514v, 1652, maig, 22.

³⁶AHPB. REVERTER, Francesc, 703/23, f. 555v-556, 1652, juliol, 14.

³⁷ACA. Reial Audiència, Plets civils, 26334, 1676.

³⁸AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-151, f. 272, 1642, novembre, 30.

³⁹AHCB. Consellers, Insaculacions, VIII-2, 45-46v, 1653; VIII-4, f. 620, 1654.

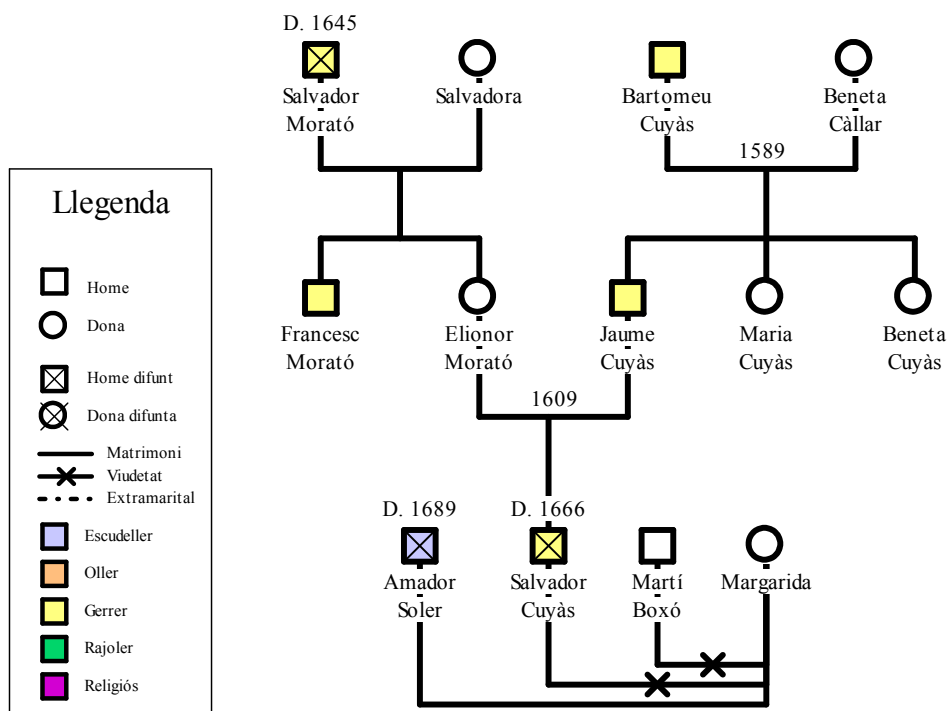

Figura 6.3: Representació genealògica de tres generacions de la família de Salvador Cuyàs, mestre gerrer.

L'any 1662 va presentar un memorial al Consell d'Aragó notificant que havia estat passat a l'estament dels mercaders, però que

antes estava inseculado en la bolsa de conseller sexto y en todos los demás officios que pueden ocupar los menestrales, los quales lugares vacan por haver mudado de estado.⁴⁰

Bartomeu Bramona, per la seva banda, apareixia com a mestre oller a la mestria de Joan Joaneda. Sabem que estava casat amb Caterina i que posseïa en concepte de lloguer una botiga al Born, propietat d'Isabel Meca Cardona i Rocabertí, muller de Josep Meca i Cassador, marquès de Ciutadilla.⁴¹ El mateix ofici va tenir l'any 1662, quan va ser insaculat a la bossa del Conseller sisè, càrrec que va ocupar el dia de sant Andreu de 1670.⁴² Per tant, seria

⁴⁰ACA. Consell d'Aragó, Lligalls, 0248, núm. 056, 1662.

⁴¹AHPB. GÜELL, Josep, 811/19, 1688, agost, 23; Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ. "Aproximació a l'estudi d'una família catalana als segles XVI-XVII: els Meca". A: *Pedralbes: revista d'història moderna* 2.13 (1993), pàg. 255-262.

⁴²AHCB. Consellers, Insaculacions, VIII-2, f. 274v, 1662, novembre, 19.

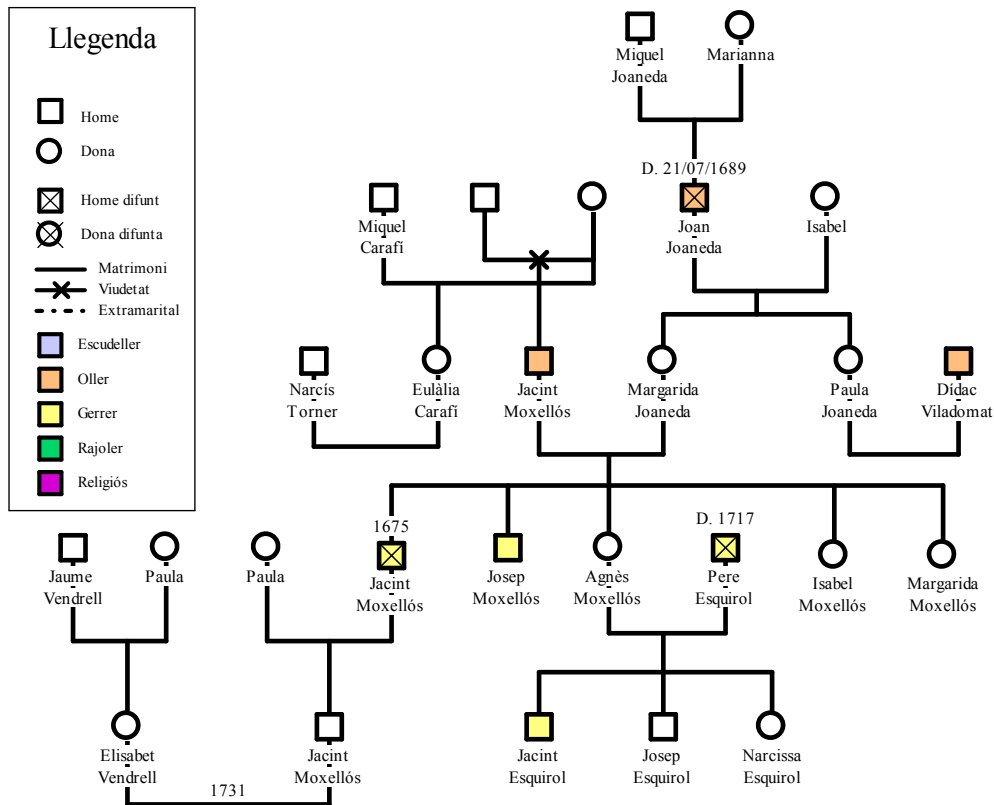

Figura 6.4: Representació genealògica de la família de Joan Joaneda, mestre oller, i de Jacint Moxellós, mestre gerrer.

prou adient pensar que el padrí, mestre o no del candidat, era una persona rellevant dins la corporació i de la ciutat.

Durant el segle XVIII també s’han pogut identificar algunes actes de mestria de la corporació d’ollers, gerrers i rajolers seguint una dinàmica semblant. Confeccionant la genealogia de Jacint Esquirol, hem pogut considerar que el juny de 1715 va ser presentat pel seu oncle Jacint Moxellós.⁴³ Si consideréssim com a vàlida la hipòtesi que el padrí era el mestre del candidat, en aquest cas estaríem davant d’una situació en què l’aprenentatge s’hauria donat, a més, en el cercle familiar (Figura 6.4).

Quelcom semblant podria haver succeït en el cas de la passantia de Francesc Bonsoms, el padrí del qual va ser el clavari de la confraria Joan Argemir. L’acta notarial deixa clar que no caldrà que faci l’examen “per ésser casat ab filla de mestre”, però no fa cap referència al vincle existent entre padrí i candidat, deixant la porta oberta a que, com en cas de Jacint Esquirol, el padrí fos el

⁴³AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/18, f. 367, 1715, juny, 24.

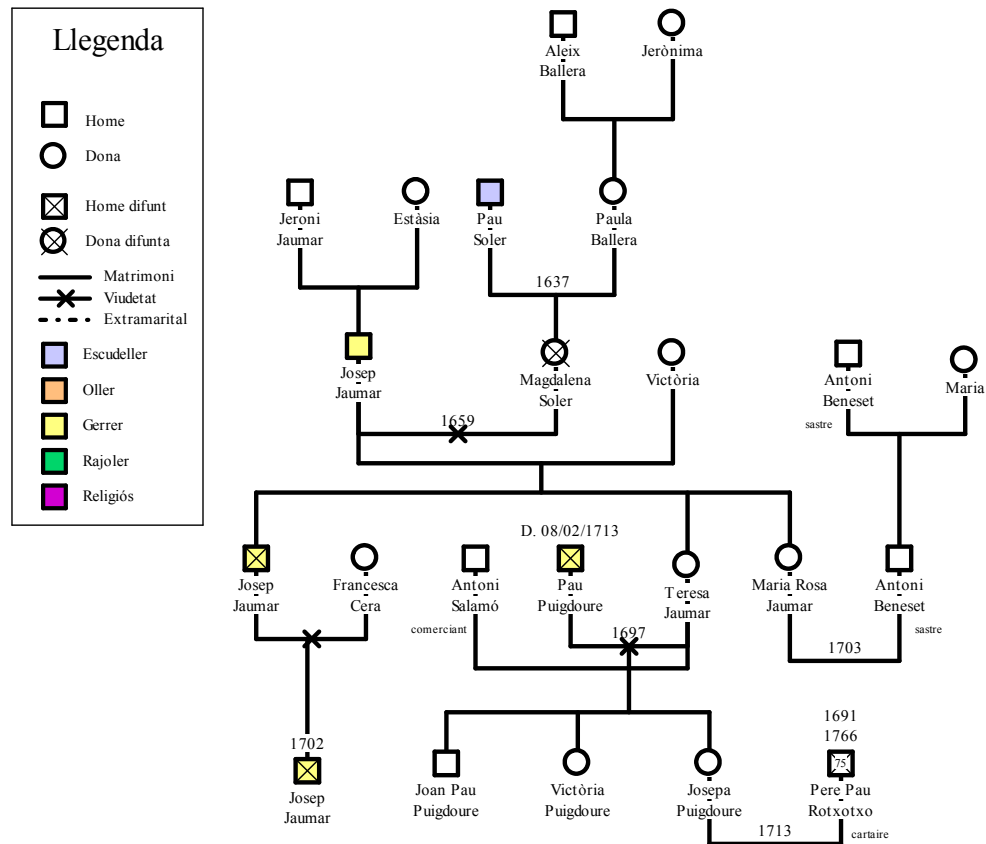

Figura 6.5: Representació genealògica de la família de Josep Jaumar, mestre gerrer.

seu sogre.⁴⁴ De manera similar s'actua en el cas de la mestria de Francesc Guàrdia, apadrinat pel mestre Joan Darbó, possiblement el seu sogre.⁴⁵ La relació estrictament familiar en el padrinatge es fa molt més evident entre el fadrí Josep Jaumar i el seu padrí, també anomenat Josep Jaumar. L'any 1727, quan el fadrí comptava amb 25 anys, va ser passat a mestre presentat pel seu pare Josep Jaumar, mestre gerrer, qui actuava, a més, d'examinador (Figura 6.5).⁴⁶

Si a la confraria laboral dels ollers, gerrers i rajolers era pràctica i costum que el candidat a mestre fos presentat per un únic padrí, en el cas dels escudellers era usual que els padrins fossin dos (Figura ??). Com en el cas de la corporació homònima dels ollers, gerrers, i rajolers, ha estat pertinent preguntar-se quins eren aquests padrins i quina relació tenien amb el candidat

⁴⁴AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/18, f. 367v, 1715, juny, 28.

⁴⁵AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/18, f. 367v, 1715, desembre. La situació que expressa l'acta notarial és la mateixa que per a la mestria de Francesc Bonsoms: "sense fer l'examen per ésser casat ab filla de mestre".

⁴⁶AHPB. PUJOL, Sever, 944/11, f. 193–194, 1727, març, 25.

a mestre. De les 22 mestries corresponents a escudellers s'ha pogut observar com en deu ocasions coincidien els cognoms del candidat amb un dels dos padrins. Una coincidència que es materialitzava en unes relacions familiars concretes si tenim presents altres fonts més enllà de les pròpies actes de messtratge. En aquest sentit, el candidat a mestre Pau Gallart era fill de Miquel Gallart, mestre escudeller, a l'obrador del qual va realitzar l'examen l'any 1707, i qui va exercir com a padrí juntament amb Pere Màrtir Lapuja.⁴⁷ Uns anys més tard, el 1711, Joan Gallart, germà de Pau Gallart, va fer la passantia presentat pel mestre jornalero Jeroni Gallart,⁴⁸ de qui desconeixem el parentiu amb el candidat, i, altra volta, per Pere Màrtir Lapuja, a l'obrador del qual va passar la prova.⁴⁹ La relació que hi havia entre ambdues famílies, per tant, facilitava i possibilitava l'ascens al grau de mestre dels seus respectius membres.

Una situació similar ha estat la que hem documentat a mitjans segle XVIII per part de les famílies Gual, Fuster, Usich i Reig. A mode d'exemple, a la mestria de Jeroni Gual l'any 1696 van actuar com a padrins el seu germà Francesc Gual i Josep Gastó major.⁵⁰ Més de setanta anys després, el fadrí Ramon Gual va ser presentat a l'examen de mestria per Antoni Garcia i pel seu avi Jeroni Gual, a l'obrador del qual va realitzar la prova.⁵¹ També tenien una relació molt estreta les famílies Usich i Fuster. L'any 1768 Baltasar Fuster va ser passat a mestre de la mà del seu pare Josep Fuster i del seu oncle matern Josep Usich, ambdós mestres escudellers.⁵² Els vincles familiars es van tornar a fer efectius a la mestria de Sebastià Usich, quan a l'abril de 1777 va realitzar l'examen a l'obrador de la seva mare Josepa situat al carrer Còdols, sota el padrinatge del seu germà Josep Usich, i del seu oncle matern Josep Fuster (Figura 6.6).⁵³

La confraria laboral dels escudellers examinava també de l'ofici de "rajoler de rajola de València comunment dita hossalecos".⁵⁴ Si en el cas dels escudellers, la relació existent entre els padrins i els candidats era més familiar que laboral, no estem en condicions per afirmar el mateix pels escudellers-rajolers. Tot i que possiblement aquesta vinculació familiar existia, només podem afirmar que d'entre els sis casos que hem localitzat tan sols en un d'ells tant el

⁴⁷AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/25, f. 199-200v, 1707, març, 29.

⁴⁸AHCB. Gremis, Cadastre-Memorial, capsa 4, Escudellers, 1739, desembre, 4.

⁴⁹AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/29, f. 192-193v, 1711, setembre, 24.

⁵⁰AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 70-70v, 1696, març, 13.

⁵¹AHPB. RICART, Josep, 1091/2, f. 94-95v, 1768, abril, 13.

⁵²AHPB. RICART, Josep, 1091/2, f. 95v-96v, 1768, abril, 13.

⁵³AHPB. RICART, Josep, 1091/9, f. 36-37v, 1777, abril, 1.

⁵⁴AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/22, f. 392-393v, 1704, setembre, 9.

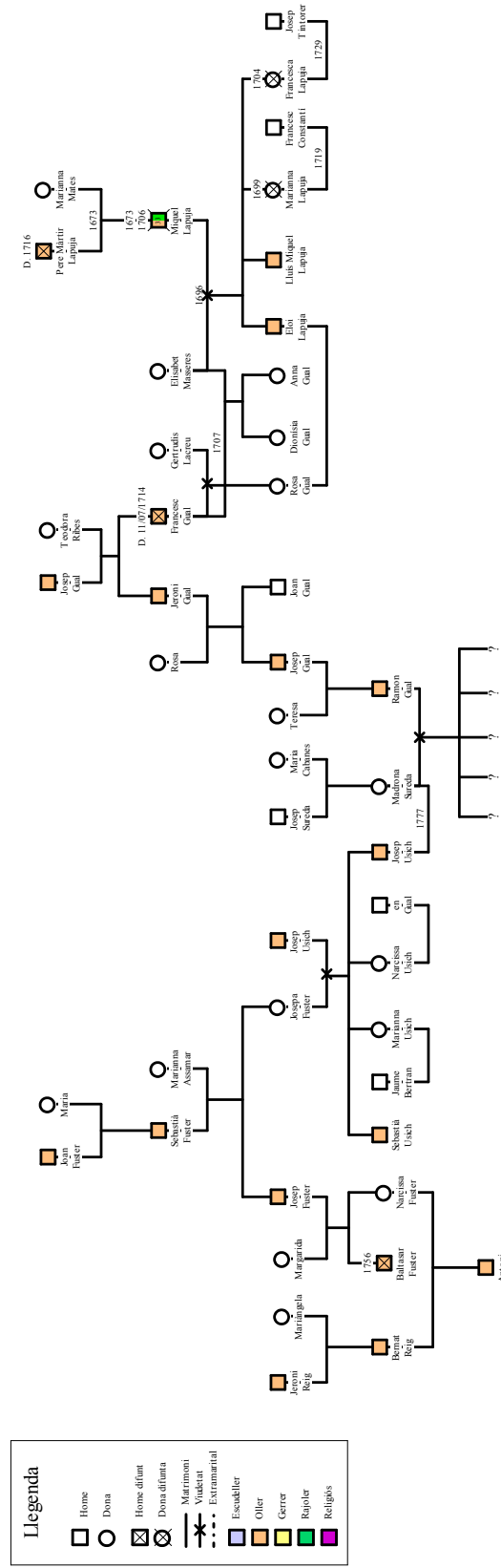

Figura 6.6: Representació genealògica de les famílies Lapuja, Gual, Fuster, Usich i Reig.

candidat com un dels padrins compartien el cognom. Ens referim a la passantia de Josep Lacruz, duta a terme el 1707, amb l'actuació com a padrins de Bartomeu Umbert i de Ramon Lacruz, el seu germà.⁵⁵

Entre els escudellers-rajolars de Barcelona caldria destacar Miquel Carreres. A més d'actuar com a padrí en diferents ocasions, en el seu obrador al carrer Còdols es van celebrar algunes de les passanties d'aquest col·lectiu.⁵⁶ El paper social que podria tenir el mestre Carreres es va fer visible també en el padrinatge baptismal de Jeroni Lacruz l'any 1689.⁵⁷

Per tant, en algunes ocasions, els oficis del candidat a mestre i dels seus padrins eren diferents. No semblaria lògic, però, que un oller hagués après l'ofici a casa d'un mestre gerrer o viceversa. Per això ens inclinem a pensar que, més enllà que el padrí tingués un ofici o un altre, creiem que la figura del padrí en aquests casos esdevindria, seguint la interpretació de Cynthia Truant, el “pare espiritual” del nou mestre.⁵⁸ S'establiria així un vincle de dependència, de promoció i de protecció entre el recentment creat mestre i una figura de pes dins la confraria laboral. Una relació “espiritual” que tenia com a base els vincles familiars, ja que, com s'ha vist, la presència de cognoms de la mateixa família en les dues parts de l'examen van tenir com a objectiu enfortir els llaços relacionals i de dependència entre sogre i gendre, oncle i nebot o pare i fill. D'aquesta manera s'escenificaria públicament la voluntat de successió de l'obrador a una altra generació d'artesans.

6.2.3 L'examen de l'obra

El següent moment en l'examen de mestre consistia en dur a terme l'exercici pràctic. El tipus de peces que haurien de presentar, dependria de l'ofici i de la confraria en la que es realitzava la passantia. A més, Carme Riu ha recordat que entre els escudellers el tractament era diferenciat, no només en el tipus d'obra a fer, sinó que segons si el candidat era fill de mestre o no, realitzaven

⁵⁵AHPB, TOPÍ COMES, Francesc, 870/25, f. 57v–59v, 1707, febrer, 15.

⁵⁶AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/22, f. 392–393v, 1704, setembre, 9: passantia de Josep Hortàs; AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/23, f. 8v–10, 1705, gener, 3: passantia de Ramon Lacruz.

⁵⁷AHCB. Gremis, Cadastre-Memorial, caps 4, Escudellers, 1707, febrer, 15:

Joseph Hyeroni Anton, fill legitim y natural de Hyeroni Lacrus, escueller, y de Mariàngela, muller sua. Foren padrins Miquel Carreras, escudeller, y Maria Sirvent, muller de Josep Sirvent, sastre, tots habitants de Barcelona. (Seu de Barcelona, 14 de febrer de 1689).

⁵⁸TRUANT, loc. cit.

un tipus de prova o una altra. En aquest cas, els fills de mestre escudellers, segons les ordinacions de 1832, haurien de fer una única peça, pintar quatre rajoles i respondre a algunes preguntes dels examinadors; al contrari que la resta de fadrins candidats, que es veien obligats a realitzar dos cossis, dos plats, dos escudelles, dos gerros amb broc de pic, dos escopidores i dos gibrelletes. Els examinadors farien preguntes relatives a qüestions més o menys tècniques, com ara com es construïa un forn, quines eren les terres més adients per a fabricació dels productes, com s'havien de treballar o quines eren les mides reglamentàries de cada peça, entre d'altres.⁵⁹

Val a dir que aquest era el procediment de les passanties segons la normativa del XVIII. Ara bé, donat que a les ordinacions dels segles precedents no es feia cap menció a les qüestions tècniques de l'examen, ha calgut recórrer a altres fonts, com ara a les actes dels Consells generals i a les actes de mestria, per tal de dilucidar quines eren les peces que s'havien de realitzar durant la prova. Aquest va ser el motiu central de la reunió del Consell de la confraria laboral dels escudellers de Barcelona el març de 1696. Davant la impossibilitat de valorar les peces que es feien fins aleshores, es va decidir algunes modificacions en les obres a examinar, en tant que es tractava d'unes peces

tant vellas y antigas que no sols vuy no-s practican, però ni lo examinant ni los examinadors ni demás mestres de la dita confraria no las obran ni veuen si no és en lo cas de l'examen, y per concegüent ni als examinats és fàcil lo fer tal examen ni als mestres lo judicar-lo ab certa y spessífica sciència.⁶⁰

No sabem quines eren aquestes peces “vellas y antigas”, però sí per quines es van reemplaçar: dues escudelles de galatí, dues escudelles de partera, dues escudelles de pisa, dos platerons, dos plats de compte, dos plats de pisa, dues plates perdigueres —una de pisa i l'altra blava—, dues safes de plat perdiguer, dues escopidores i una bassina blava “la qual hage de quedar a la roda”.⁶¹ És a dir, enfront les dotze peces que segons Carme Riu havien de fer els candidats a mestre escudellers durant el segle XIX, s'han pogut documentar fins a set peces més a finals del XVII.

Quant als fills de mestre, sembla que l'examen va variar força al llarg del temps. Segons les ordinacions de 1832 només havien de fer una peça i pintar una rajola. Ara bé, prèviament els mestres Jacint Solanes, de 72 anys, i Miquel

⁵⁹RIU DE MARTÍN, òp. cit., pàg. 82.

⁶⁰AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 77v, 1696, març, 21.

⁶¹AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 78, 1696, març, 21.

Carreres, de 70, van afirmar que des de 1676 la mestria dels fills i dels gendres de mestres consistia en

sentarse a la rueda y plantar en ella un pedasso de barro o pasta y encima de aquel hazer una cruz, y con esta solempnidad únicamente los han siempre passado y oy los pasan.⁶²

Per la seva banda, les actes de mestria que s'han pogut consultar sentencien amb la frase “sens fer l'examen per ser fill de mestre” el tracte diferenciador entre els fills de mestre i la resta de fadrins.⁶³ La diferència en el tracte també la documentem tant entre la corporació dels ollers, gerrers i rajolers com entre la dels escudellers.⁶⁴ Un tracte discriminatori que, com s'ha vist anteriorment, també quedava reflectit en el pagament de les taxes o drets d'examen corresponents.

L'examen de l'obra finalitzava amb la valoració per part dels mestres examinadors, la qual era en tots els casos positiva a la llum de les actes notariais. A l'*Examen d'un mestre sabater* s'ha observat una manera molt il·lustrativa de la fi de la passantia. Un dels examinadors de Francesc Mas, el mestre Pau Catllès afirmava:

Aquí, senyors, no hi ha més ni més ell està fet. L'examen ha esta perfet i, amb discreció, ha donat cabal raó de tot lo examinat.	Mereix-se li sia dat mestratge i carta d'examen perquè, sens ningun gravamen, botiga puga posar i aprenents també ensenyar com fan los altres. ⁶⁵
--	---

6.2.4 La resolució i els compromisos

Després de fer l'examen de la manera que s'acostumava a fer a cadascuna de les confraries laborals, es procedia a resoldre la prova. Entre els escudellers després de l'execució de les peces sol·licitades marxaven des de l'obrador fins a la casa de la corporació. En allà, “havent-se votat aquell per los confreres de dita confraria” el prohoms en cap emetia la resolució declarant el candidat

⁶²AHPB. COMELLES, Antoni (major), 959/7, f. 19, 1736, gener, 21.

⁶³AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/18, 367v, 1716, desembre; AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/18, 218, 1717, juny, 24.

⁶⁴El fadrí Francesc Bonsoms no va fer l'examen per ser fill de mestre (AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/18, f. 367v, 1715, juny, 28), com tampoc el va fer el fadrí Francesc Guàrdia (AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/18, 367v, 1716, desembre).

⁶⁵VILLALONGA FERNÁNDEZ, òp. cit., pàg. 125-126, versos 611-623.

“hàbil, idòneo y suficient” per tal de desenvolupar l’ofici a la ciutat i ser “admès y creat mestre”.⁶⁶ Només després d’haver estat reconegut com a tal se li reconeixen els drets i els privilegis, especialment aquells que li donaven la facultat de tenir botiga oberta i contractar fadrins “conforme los demés confreres”.⁶⁷

Era un requisit que el candidat aspirant al grau de mestre fos “trobat ésser sufficient” per procedir, llavors al pagament de les taxes.⁶⁸ Uns drets d’examen que serien, tal i com s’ha exposat, diferents segons l’origen geogràfic i social del candidat, Taula 6.1 i Taula 6.2). Amb el pagament dels drets d’examen també es jurava el grau de mestre. A partir d’aquell moment el candidat esdevenia un mestre més i, per tant, acceptava la mestria i prometia ser obedient als prohoms, tot acomplint amb “tots los privilegis, ordinacions y demés de dita confraria”.⁶⁹ També era el moment en que es realitzava el compromís públic amb les concòrdies que la corporació havia signat anteriorment amb els seus creditors. Des de 1691 els escudellers van haver de fer front a les taxes derivades de la concòrdia establerta amb diferents institucions religioses i particulars que els eren creditors. Des d’aleshores els candidats a mestre escudeller havien de prometre que contribuirien al pagament de la taxa imposada per la concòrdia.

El deute de la corporació ascendia a 340 lliures 11 sous 5 diners en pensions anuals per valor de diferents censos amb un preu de 6.811 lliures 9 sous. L’any 1691 es devien 589 lliures 10 sous 4 diners d’anualitats passades (Taula 6.5). La concòrdia amb els creditors va implicar el pagament de 345 lliures cada primer de desembre, a raó d’1 diner per cada dotzena de peces que els membres de la corporació coguessin. Aquesta situació gravava els escudellers amb una pressió fiscal impossible d’acomplir, arribant a l’embargament de béns dels confreres que no poguessin fer front al pagament.⁷⁰ Només tres anys després, en la revisió de la concòrdia de 1694, el deute en pensions de censal ascendia a 1.511 lliures 7 sous 7 diners (Taula 6.6).⁷¹ La solució aquesta vegada va

⁶⁶AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 68–70, 1696, març, 3; AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 107v–109v, 1696, abril, 11.

⁶⁷AHPB. REVERTER, Francesc, 703/24, 165v–166v, 1653, abril, 12.

⁶⁸AHCB. Consell de Cent, Registre d’ordinacions, IV-12, f. 53–54.

⁶⁹AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/25, f. 201–202v, 1707, març, 29; AHPB. RICART, Josep, 1091/9, 84–85vv, 1776, abril, 10.

⁷⁰Sílvia CANALDA LLOBET. “Escudilleros y hornos en la ciudad de Barcelona a finales del Siescientos”. A: *Tradición y modernidad: la cerámica en el Modernismo*. Barcelona: Publicacions i Edicions Universitat de Barcelona, 2006, pàg. 261.

⁷¹AHPB. SESCASES, Jacint, 798/37, f. 82–87, 1691, abril, 2; AHPB. GÜELL, Josep, 811/108, f. 49–57, 1691, abril, 2.

consistir en fixar un impost en funció de la capacitat del forn, pagant 1 malla per cada dotzena cuita.⁷²

A més de l'import al qual es comprometien els recent creats mestres escudellers, havien de comprometre's amb el tall que el Consell de la confraria laboral va acordar el gener de 1696 per tal de reparar el misteri de la corporació, que sortia en processó amb la confraria de Nostra Senyora dels Dolors cada Divendres Sant. El tall era de 33 diners —és a dir 2 sous 9 diners— i afectava tant a fadrins com a mestres, “sense perjudici els mestres que vuy són que no han firmat, ni els fadrins y fills de mestres”.⁷³

No hem identificat cap constància de deute al sí de la confraria laborals dels ollers, gerrers i rajolers. No obstant, en el moment d'acceptar el resultat de la mestria i de comprometre's a pagar les obligacions de la corporació també es feia menció de compromís amb decisions del Consell de la corporació. El juliol de 1688, per exemple, es va acordar que l'últim mestre incorporat havia de ser designat *de facto* andador de la confraria,⁷⁴ a més d'haver d'anar tots els diumenges “personalment en las casas dels confreres de dita confraria ab la capseta de sanct Hypòlit”.⁷⁵ Una altra obligació adquirida pel nou mestre implicava la participació a la processó de Diumenge de Rams portant el misteri de la Vera Creu de la confraria dels Dolors, seguint la decisió del Consell del mes de març de 1688.⁷⁶

6.2.5 L'epíleg: el refrigeri

L'examen, que no hauria durat més d'una hora, havia finalitzat. Però encara romania un moment clau en el desenvolupament i el ritual de la mestria: el refrigeri. L'aprenent Francesc Mas, el sabater que ens ha il·lustrat algunes qüestions internes d'un examen, va haver de fer-se'n càrrec de preparar el ressopó després de la prova. Ell mateix ens diu:

He previngut algun vas	mitges quïernes bescuitades
de llimonada i orxata,	i, si les volen sucades,
bescuits, secalls, xocolata,	no faltarà malvasia. ⁷⁷

⁷²AHPB. GÜELL, Josep, 811/108, f. 167v, 1694, abril, 2.

⁷³AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 11–12v, 1696, gener, 3; AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 131–132, 1696, abril, 30.

⁷⁴AHPB. PUJOL, Sever, 944/18, f. 367–367v, 1715, juny, 28.

⁷⁵AHPB. PUJOL, Sever, 944/11, f. 193–194, 1727, març, 25.

⁷⁶AHPB. PUJOL, Sever, 944/18, f. 367, 1715, juny, 24; AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/18, f. 367v., 1716, desembre.

⁷⁷VILLALONGA FERNÁNDEZ, òp. cit., pàg. 91–92, versos 37–44.

Creditor	a pagar cada	cens		pensió		deute	
		ll.	s. d.	ll.	s. d.	ll.	s. d.
Parròquia de Nostra Senyora del Pi	4-jul	530		26	10	53	
Parròquia de Nostra Senyora del Pi	11-set	400		20		40	
Parròquia de Sant Just i Pastor	14-nov	200		10		20	
Parròquia de Sant Just i Pastor	31-gen	186	10	9	6	18	6
Dr. Salvador Camps	16-des	500				25	
Convent de Santa Caterina	20-feb	1.200		60		120	
Convent de Santa Caterina	25-sep	1.200		60		120	
Convent de Nostra Senyora de la Mercè	30-abr	183		9	3	9	3
Convent de les Carmelites calçades	31-gen	450		22	10	22	10
Dr. Morera i Espuny	6-jul	700		35		35	
Convent de Santa Clara	maig	100		5		10	
Collegi d'Apotecaris	23-gen	1.161	19	58	1	116	3
<i>Total</i>		<i>6.811</i>	<i>9</i>	<i>340</i>	<i>11</i>	<i>589</i>	<i>10</i>

Taula 6.5: Memorial dels censals que té la confraria de sant Hipòlit dels escudellers l'any 1691 amb els creditors i les pensions que resten per pagar.

Creditor	a pagar cada	cens		pensió		deute	
		ll.	s. d.	ll.	s. d.	ll.	s. d.
Parròquia de Nostra Senyora del Pi	4-jul	530		26	10	132	10
Parròquia de Nostra Senyora del Pi	11-set	55		20		92	
Parròquia de Sant Just i Pastor	14-nov	200		10		50	
Parròquia de Sant Just i Pastor	31-gen	186	10	9	6	37	6
Dr. Salvador Camps	16-des	500				100	
Convent de Santa Caterina	20-feb	1.200		60		240	
Convent de Santa Caterina	25-sep	1.200		60		300	
Convent de Nostra Senyora de la Mercè	30-abr	183		9	3	36	12
Carmelites calçades	31-gen	450		22	10	67	10
Dr. Morera i Espuny	6-jul	700		35		140	
Convent de Santa Clara	maig	100		5		25	
Collegi d'Apotecaris	23-gen	1.161	19	58	1	116	3
<i>Total</i>		<i>6.466</i>	<i>9</i>	<i>340</i>	<i>11</i>	<i>1.511</i>	<i>7</i>

Taula 6.6: Memorial dels censals que té la confraria de sant Hipòlit dels escudellers l'any 1694 amb els creditors i les pensions que resten per pagar.

Tot i l'esforç del candidat, no sembla que el mestre estigués d'acord amb el menú preparat per després de l'examen, per això li va proposar

Deixa això de xocolates, borratxeries d'orxates, bescuits i tot lo que dius.	i per qui no tinga gust, escarola i enciam, àpits, cards i altre fardam
Vés, compra algunes perdius i una cuixa ronyal d'un moltó ben principal, i la faràs ben rostir.	i per postres malvasia que es precisa, ja et sia per els quèrnes bescuitades, per si les volen sucades. ⁷⁸
En açò pots afegir per regust	

Sembla evident l'exageració del mestre, en tant que obra literària. Per la documentació consultada hem pogut tenir constància del refrigèri que havien de preparar els nous candidats a mestre després de passar l'examen.⁷⁹ A mode d'agraïment, entre els escudellers estava estipulat que els fadrins fills de mestre i els casats amb filla de mestre havien d'oferir “bescuys, ametlles y avallanes y beuretot. . . una porció de confitura blanca y melindros”.⁸⁰ Aquests dos darreres productes es distribuïrien entre els confreres de manera diferent: els càrrecs de la confraria, és a dir, els prohoms, el clavari i l'andador, haurien de rebre 6 unces de confitura blanca i 3 de melindros; la resta de mestres, 3 unces de confitura blanca i 2 de melindros.⁸¹

Per la seva banda, la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers tenia el costum de pagar uns honoraris als mestres participants en l'examen. Segons algunes de les mestries consultades, els candidats pagaven 6 sous a cadascun dels prohoms, a cada examinador, al clavari i al credencer. L'andador també rebia en un principi la mateixa quantitat que la resta de càrrecs de la confraria, però aviat va disminuir-ne fins als 4 sous.⁸² El notari encarregat de

⁷⁸Ib., pàg. 93-94, versos 65-80.

⁷⁹AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 106v-107, 1696, abril, 11.

⁸⁰A un receptari de rebosteria de la segona meitat del segle XVIII es consideren confitures blanques els dolços, preferiblement fruits secs, amb una cobertura de sucre per sobre: Juan de la MATA. *Arte de reposteria, en que se contiene todo genero de hacer dulces secos y en líquido, vizcochos, turrone y natas, bebidas heladas de todos géneros, rosolis, mistelas, &c.* Madrid: Oficina de Ramon Ruiz, 1791, pàg. 144-145; a un diccionari de francès-castellà de principis del segle XVIII es considera la confitura blanca, la *dragée* com a *peladillas*: Francisco de la TORRE Y OCÓN. *El maestro de las dos lenguas: diccionario español y francés, francés y español.* Madrid: Impl de Juan de Aritzia, 1728, pàg. 127.

⁸¹AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/14, f. 77-79, 1696, març, 21.

⁸²AHPB. REVERTER, Francesc, 703/23, f. 513-514, 1652, maig, 20; AHPB. REVERTER, Francesc, 703/23, f. 514-514v, 1652, maig, 22; AHPB. REVERTER, Francesc, 703/23, f. 555v-556, 1652, juliol, 14.

validar legalment l'exercici també apareixia a la nòmina de les gratificacions. Atès que el recent creat mestre li havia d'abonar entre 7 i 8 sous, entenem que aquesta quantitat fa referència al valor de la carta de mestria.⁸³

En definitiva, la passantia a mestre oller, gerrer, rajoler o escudeller, seguia una estructura que no va variar gaire al llarg dels anys. Tot i les diferències que es podrien esperar entre la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers, per una banda, i la homònima dels escudellers, per l'altra, van ser més les qüestions en comú que no pas les dissimilituds. El candidat a mestre es presentava davant dels examinadors i dels prohoms de la corporació acompanyat per uns padrins, realitzava unes peces concretes, era declarat mestre i procedia als juraments corresponents, com també als compromisos econòmics i religiosos que tenia establerts l'associació. Es tractava, per tant, de manifestació social davant la resta de confreres que s'havia adquirit el màxim estatus dins la corporació. A partir d'aleshores tots els confreres acceptaven el nouvingut con un igual, amb els mateixos privilegis i amb igualtat de responsabilitats, especialment pel que fa a la producció i venda dels productes ceràmics.

⁸³AHPB. REVERTER, Francesc, 703/24, f. 165v–166v, 1653, abril, 12; AHPB. REVERTER, Francesc, 703/24, f. 167–167v, 1653, abril, 17.

Part II

Entre l'humà i el patrimonial: teixint xarxes

Capítol 7

La transmissió del patrimoni familiar: l'ofici i l'obrador

*Primo, totes aquelles cases ab
son obrador de scudeller ab
dos portals... en les quals dit defunct habitava*

— Inventari dels béns de Llorenç Passoles,
1683, setembre, 9
AHPB. LLUNELL, Pere Màrtir, 719/88.

La família esdevenia la cèl·lula social gestionada per un pare, així com un senyor regia, dirigia i coordinava els seus dominis. Però a més, era la plataforma a través de la qual l'individu s'incardinava a la societat del seu temps. Valentes de les relacions establertes pels membres del seu llinatge, es participava dels lligams bidireccionals de les relacions familiars. El preu a pagar, però, implicaria la dependència i la submissió a la família. A través d'aquesta institució l'individu interaccionava amb la societat, amb el barri, amb el carrer on vivia, assegurant-se una determinada qualitat de vida i d'ordre social. Els lligams que permetien aquesta estabilització e integració es construïen a través de la sang, creant així vincles gairebé inalterables, especialment en l'estament artesanal.¹

Dins aquesta xarxa de nodes, a l'interior de la troca, tots els individus participaven de la vida social i política. L'assignació de rols entre membres de la mateixa corporació estava ben definida, de la mateixa manera que els papers que es duïen a terme dins la família i del col·lectiu estaven determinats segons el seu sexe. Sobre l'home, pare i cap de la família, el possessor de la *patria potestas*, va recaure la responsabilitat de vetllar pel patrimoni i, en el cas de la família d'artesans, de garantir la pervivència dels mitjans productius a través

¹Francisco CHACÓN JIMÉNEZ i Juan HERNÁNDEZ FRANCO. *Poder, familia y consanguinidad en la España del Antiguo Régimen*. Barcelona: Anthropos, 1992, pàg. 8.

de la gestió de l'obraior, i l'obligació moral de transmetre el capital laboral a les següents generacions. Al conjunt d'atribucions del pare, a més, destacarien el puniment als fills i l'establiment i l'enfortiment dels vincles existents amb altres famílies a través del consentiment matrimonial.²

D'altra banda, el ventall de rols que quedarien destinats a la dona, muller i mare, era molt més ampli. En una societat patrilineal com la de l'Antic Règim, el paper que va tenir la dona residia molt especialment, a més de gestionar la llar, en articular la transmissió del patrimoni, esdevenint peces clau en les estratègies matrimonials de les seves famílies.³

És evident que el nivell d'inversió al negoci van influir en la presa de decisions més o menys immediates. L'endeutament progressiu que van experimentar molts dels sectors socials d'aquell període, derivats molts d'ells per la necessitat d'obtenir matèries primeres o per la manca de productivitat i de competència dels tallers, era un aspecte que s'havia de tenir present a l'hora de cercar noves estratègies per a millorar la condició social dels descendents. Una posició que hauria de tenir certs elements i plantejaments previs que garantissin l'ascens i també l'afiançament social. Dit d'una altra manera, només es podria garantir la mobilitat social dels descendents d'una família si, a la vegada es protegien els recursos econòmics i la productivitat. En el marc d'aquestes necessitats és on s'ha d'inserir la voluntat de control progressiu de l'accés a les mestries, a l'elit artesanal, i l'enllaç amb altres famílies del sector productiu.⁴

Això no obstant, els plantejaments sobre els rols exposats fins ara s'haurien de situar en l'esfera de la teoria i no de la pràctica, ja que existirien variables que posarien el fre o impedirien directament la seva assignació. Qüestions com la posició social i econòmica de la família, el cicle vital de cadascun dels membres que les integraven, el refermament dins la corporació i la seva situació en la jerarquia, eren qüestions que acabarien per determinar el futur de les famílies d'oficis.⁵

²Enrique GACTO FERNÁNDEZ. "El grupo familiar de la Edad Moderna en los territorios del Mediterráneo hispánico: una visión jurídica". A: *La familia en la España mediterránea, siglos XV-XIX*. Ed. de James CASEY, Francisco CHACÓN JIMÉNEZ i Enrique GACTO FERNÁNDEZ. Barcelona: Crítica, 1987, pàg. 42-44; Alain COLLOMP. *La Maison du père: famille et village en Haute-Provence aux XVIIe et XVIIIe siècles*. Paris: Presses Universitaires de France, 1983, pàg. 128.

³Ángel RODRÍGUEZ SÁNCHEZ. *La Familia en la Edad Moderna*. Madrid: Arco Libros, 1996, pàg. 25.

⁴Pier Paolo VIAZZO i Katherine A. LYNCH. "Anthropology, Family History and the Concept of Strategy". A: *International Review of Social History* 47 (2002), pàg. 423-452.

⁵Juan Carlos ZOFÍO LLORENTE. "Artesanos ante el cambio social. Los curtidores madrileños en el siglo XVII". A: *Cuadernos de Historia Moderna* 37 (2012), pàg. 129; Johan DAMBRUYNE. "Guilds, Social Mobility and Status in Sixteenth-Century Ghent". A:

A més de garantir les relacions bidireccionals entre els membres d'una determinada família i els d'altres, la unitat familiar es va erigir com la principal generadora de riquesa del sector artesanal. El pare, sovint propietari del taller o beneficiari de l'usdefruit, contribuïa a la generació de recursos econòmics que permetrien adquirir un nou estatus social. Fins i tot en l'àmbit rural aquesta pràctica era la que semblava més habitual: garantir la subsistència i la pervivència familiar per mitjà de l'ampliació del patrimoni.⁶ Per tant, a nivell productiu, podríem considerar que la família garantia la transmissió dels sabers i de les competències pròpies de l'ofici, assegurant la pervivència de la tradició a futures generacions.⁷

L'organització del treball durant el període preindustrial girava entorn la unitat familiar: el propietari del taller, un mestre, coordinava i dirigia el treball que s'hi desenvolupava. En aquest context laboral les dones i els fills, com també els parents, participaven de l'activitat econòmica, en paraules de Paloma Manzanos, "produciendo para un mercado cercano y con insuficiente desarrollo tecnológico".⁸ La superposició, per tant, del rol laboral i del domèstic era una realitat a la casa-taller durant bona part del període.⁹ No seria fins a la segona meitat del Sis-cents que ambdues esferes quedarien totalment separades en el cas de la producció ceràmica barcelonina.

7.1 La successió de pares a fills

La transmissió de l'obrador generació rere generació entre membres de la mateixa nissaga seria la pràctica més habitual. L'obrador, en tant que propietat, juntament amb el capital simbòlic de l'ofici, es protegia i es transmetia a les generacions posteriors. El mestre que havia parat un després de la passantia

International Review of Social History 43 (1998), pàg. 31-54.

⁶Llorenç FERRER I ALÒS. "Familia y grupos sociales en Cataluña en los siglos XVIII y XIX". A: *Familia, grupos sociales y mujer en España, s. XV-XIX*. Ed. de Francisco CHACÓN JIMÉNEZ, Juan HERNÁNDEZ FRANCO i Antonio PEÑAFIEL RAMÓN. Murcia: Unversidad de Murcia, 1991, pàg. 119.

⁷Francisco CHACÓN JIMÉNEZ. "La familia en España: una historia por hacer". A: *La familia en la España mediterránea, siglos XV-XIX*. Ed. de James CASEY, Francisco CHACÓN JIMÉNEZ i Enrique GACTO FERNÁNDEZ. Barcelona: Crítica, 1987, pàg. 25.

⁸Paloma MANZANOS ARREAL. "Los artesanos en Vitoria en el siglo XVIII (1700-1830). Organización colectiva, relaciones familiares, cultura material y vida social". Tesi doct. Vitoria-Gasteiz: Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea, 2003, pàg. 132.

⁹Antonio DOMÍNGUEZ ORTÍZ. *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*. Barcelona: Ariel, 1976, pàg. 386; Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, ed. *España en el siglo XVIII. Homenaje a Pierre Vilar*. Barcelona: Crítica, 1985, pàg. 41; Alberto MARCOS MARTÍN. *España en los siglos XVI, XVII y XVIII. Economía y sociedad*. Barcelona: Crítica, 2000, pàg. 78-80.

acostumava a deixar la titularitat en herència a l'hereu, ja fos en el moment de signar els seus capítols matrimonials o en redactar el testament. S'han pogut documentar alguns casos de llegat de l'obraJOR a les generacions posteriors.

7.1.1 La família Passoles

Un dels casos més paradigmàtics per a evidenciar el pas de la titularitat de l'obraJOR i l'activitat continuada al llarg de les generacions és el de la família Passoles. En bona part estudiada per Lluís Gelpí i Sílvia Canalda, aquesta nissaga barcelonina hauria estat un bon exemple del treball ceràmic.¹⁰

El primer Passoles de qui hem pogut tenir constància era Rafel, gerrer d'ofici, qui entre 1559 i 1564 es va unir en matrimoni amb Elisabet Joana, vídua del mestre escudeller Bartomeu Mates.¹¹ La unió amb la vídua del mestre Mates va significar la vinculació a l'ofici d'escudeller, que van practicar els seus descendents. Amb el matrimoni es va propiciar un canvi d'ofici i, dins el sector ceràmica, un ascens social: els escudellers realitzaven un tipus d'obra més prestigiosa i complexa que els gerrers. Una complexitat que els garantia, per tant, una certa consideració social. D'aquest matrimoni naixerien com a mínim un altre Rafel i Miquel, ambdós escudellers. L'existència de dos Rafels dins la mateixa família, pare i fill, juntament amb la manca d'informació de la defunció del pare, ens fa molt difícil poder distingir sovint a quins dels dos fa referència la documentació.

Hem pogut, no obstant, reconstruir les complexes unions que va establir Rafel Passoles fill, ja que teníem sempre present la seva filiació (Figura 7.1). Casat dues vegades, sempre ho va fer amb vídues d'artesans dedicats a la producció ceràmica. Així va actuar l'any 1584, quan es va casar amb Eulàlia, vídua de l'oller Simon Terrades, i a la vegada filla del també oller Francesc Carreres. Ella aportava en dot totes les cases propietat del seu primer marit al carrer del Carme, però també diferents peces de terra: una mujada a Montjuïc, al lloc dit "lo tal d'en Canyelles", una altra de tres quartes a les Arenes i un tros

¹⁰Lluís GELPÍ I VINTRÓ. "Lorenzo de Madrid. Dades, entorns i circumstàncies". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 73-74 (2002), pàg. 44-52; Lluís GELPÍ I VINTRÓ. "Lorenzo de Madrid. Dades, entorns i circumstàncies". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 73-75 (2002), pàg. 58-66; Lluís GELPÍ I VINTRÓ. "Notes i dades referents a l'escudeller Llorenç Passoles". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 80-81 (2004), pàg. 4-11; Sílvia CANALDA LLOBET. "Novetats i reflexions sobre els Passoles, una nissaga de ceramistes pintors del barroc català". A: *Matèria: revista d'art* 4 (2004), pàg. 147-160.

¹¹AHPB. MALLOL, Pau, 383/57, s.d. Al document no apareix la data, de manera que només podem aportar una d'orientativa obtinguda a partir dels capítols matrimonials precedents i posteriors al document: 1559 i 1564.

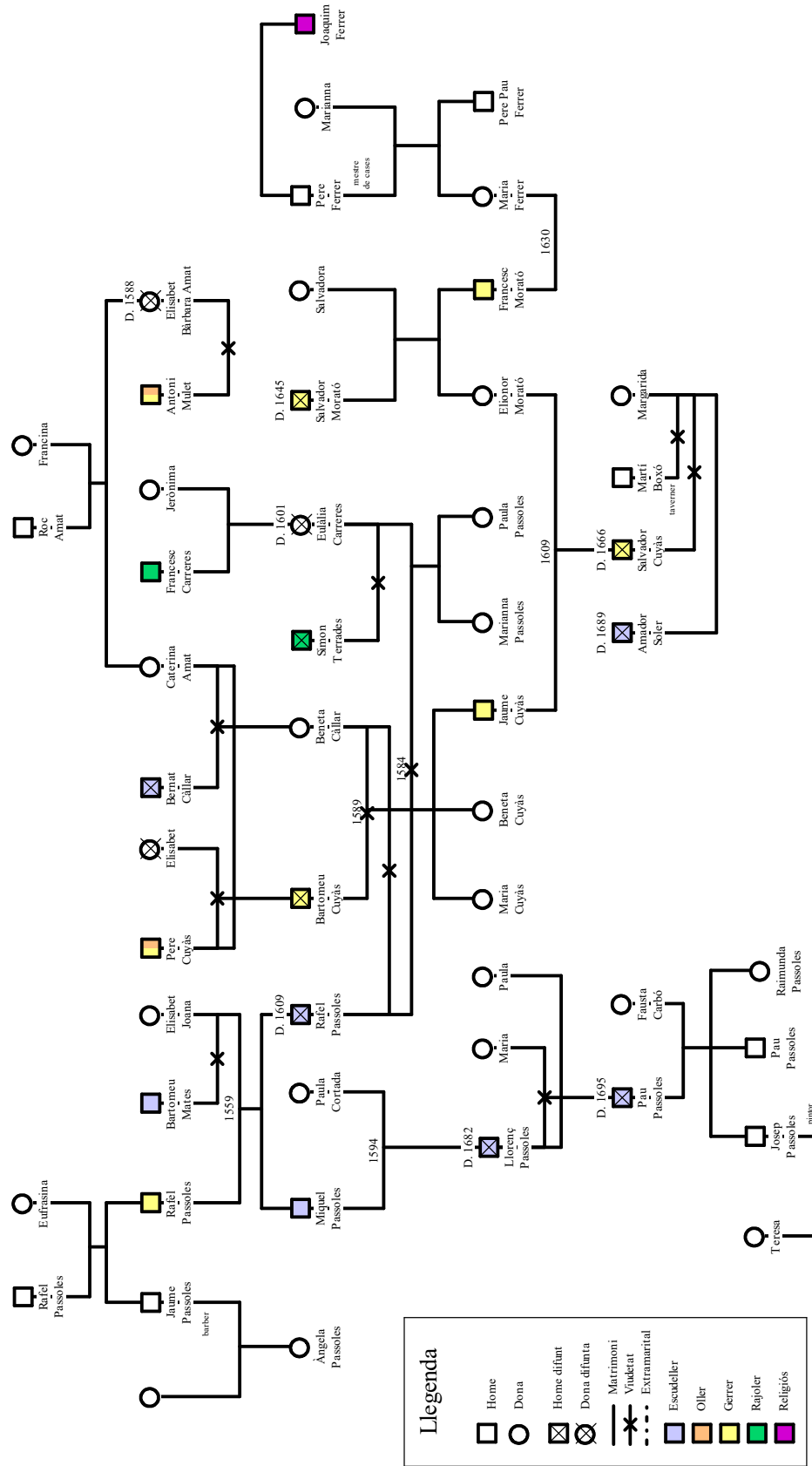

Figura 7.1: Representació genealògica de les relacions establertes per diferents generacions de la família Passoles.

de dues mujades al terme de Sants.¹² A més d'aconseguir algunes propietats, Rafel Passoles fill va obtenir amb aquest matrimoni una porta d'accés a altres relacions personals. Al testament de Bàrbara, vídua de l'escudeller Antoni Mulet, es recollen uns llegats a les filles de Rafel, Marianna i Paula, en tant que havien estat servint a casa de la vídua i "per bon amor" que els hi tenia.¹³ Aquest testament, a més, ens obre les portes a un nou *status* civil de Rafel a partir de 1601. La mort d'Eulàlia el mes de març d'aquell any deixava un home vidu amb dues noies a càrrec.¹⁴ Es feia, per tant, urgent una nova esposa. Novament la política matrimonial va pivotar sobre l'eix de la unió amb una vídua. L'escollida va ser Beneta, neboda de Bàrbara, el testament de la qual s'acaba d'exposar, i vídua del gerrer Bartomeu Cuyàs. Era una noia jove, d'uns 28 anys, vídua i amb tres fills a càrrec. Podem estar segurs que es coneixien, ja que Rafel havia mantingut contacte amb la seva família. De fet, va ser el testimoni als capítols matrimonials d'ella amb el seu primer marit Bartomeu Cuyàs l'any 1589.¹⁵

Membre de la corporació d'escudellers fins a la seva defunció, els darrers anys de vida de Rafel Passoles fill ens semblen convulsos, si més no a nivell econòmic. Només deu anys després del matrimoni amb Eulàlia Carreres va començar a desprendre's de les propietats. L'any 1596 venia al taverner Francesc Batalla l'usdefruit de les terres de les dues mujades de la Creu Coberta, situades al terme de Sants durant 5 anys per un preu total de 37 lliures.¹⁶ Pocs mesos més tard va haver de vendre un violari de 70 lliures amb una pensió anual de 10, hipotecant el petit tros de Montjuïc i una vinya al terme de Sants, actuant com a fiador el seu germà, Miquel Passoles.¹⁷ La manca de capital i la voluntat de recapitalització no va impedir que Rafel es continués endeutant. L'any 1604 devia al gerrer Salvador Morató 14, lliures les quals es pagarien, segons consta al debitori,¹⁸ tant aviat com les pagués el pagès Joan Serra, el qual tenia llogades unes parcel·les al lloc de "lo lladoner d'en Carnestoltes", al terme de Barcelona.¹⁹ El problema, però, el tindria el seu hereu universal, el seu germà Miquel, qui a més de fer celebrar totes les misses i fer les lleixes corresponents, hauria de fer front a gairebé 40 lliures que es

¹²AHPB. ALONSO, Onofre, 458/41, 1584, abril, 14.

¹³AHPB. OLLERS, Jeroni, 479/53, 1588, abril, 19.

¹⁴AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/40, 1601, març, 14.

¹⁵AHPB. SAFONT, Antoni, 445/33, f. 597-598v, 1589, març, 31.

¹⁶AHPB. PASTOR, Maties, 505/6, 1596, febrer, 16.

¹⁷AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/9, 1596, maig, 13.

¹⁸AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/17, 1604, abril, 26.

¹⁹AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/15, 1602, novembre, 19.

devien per diferents conceptes.²⁰

Davant la defunció del seu germà, l'escudeller Miquel Passoles va passar a ser l'encarregat de posar en marxa l'obrador de la família. Documentat per Santiago Albertí entre el 1599 i 1621,²¹ hem pogut localitzar els seus capítols matrimonials, celebrats prèviament. L'any 1594 va pactar matrimoni amb Paula, filla del difunt vidrier Joan Cortada, aportant ella en dot 147 lliures 18 sous 5 diners en metàl·lic i en joies.²² Un dot que, d'altra banda, segur que no es va pagar, ja que Paula va haver de nomenar el seu marit procurador una dècada més tard per tal que pogués negociar amb els descendents d'un dels seus tutors el pagament.²³

Igual que el seu germà Rafel, Miquel Passoles va participar activament de la vida de la corporació d'escudellers, arribant a la prohomia en alguna ocasió, i estant present a la bossa insaculatòria corresponent al seu ofici del Consell de Cent l'any 1599.²⁴ Tanmateix, mentre que la situació econòmica semblava que superava a Rafel, Miquel va poder consolidar la seva posició entre els escudellers adquirint, per mitjà d'un establiment emfitèutic, una casa al carrer del Escudellers i un obrador al carrer d'Obradors, connectats entre ells. El matrimoni format per l'adroguer Pau Rovira i Jerònima va ser l'encarregat d'establir-lo en emfiteusi per deu anys, amb el compromís que s'invertissin 150 lliures en obres de millora sobre les propietats, com les que feien falta per treure "les immundícies de la bassa de les dites cases", arreglar la teulada de l'obrador per tal que l'aigua anés als canals o arreglar-ne el forn per tal que la sortida de fums estigués unida a la xemeneia de la casa. La pensió anual es va establir en 31 lliures 15 sous, pagadores en dos terminis el primer dia d'abril i d'octubre.²⁵ Creiem que va ser en aquest mateix obrador, el situat al carrer d'Obradors, però amb un relació contractual prèvia, on Miquel Passoles va actuar com a padrí de l'aspirant a mestre Andreu Piferrer.

L'afer Piferrer va trasbalsar les relacions entre les dues corporacions terrisseres de Barcelona, havent d'intervenir el Consell de Cent. L'any 1602 Andreu Piferrer va ser examinat a la Casa de la Ciutat, davant dels prohoms dels rajolers, dels consellers primer i tercer i del notari Esteve Gilabert Bruniquer. Tot i que se'l va considerar hàbil per fer rajola "de terra morta, que és la que se usa entre rajolers", no el van examinar "de rajoles de terra blanca envernissada ni

²⁰AHPB. SOL, Pere Joan del, 587/11, 1609, març, 20.

²¹Santiago ALBERTÍ I GUBERN. "Un frontal d'altar de Llorenç Passoles". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 69–70 (1993), pàg. 47.

²²AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/38, 1594, novembre, 26.

²³AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/18, 1605, setembre, 7.

²⁴AHCB. Consell de Cent, Processos de la visita, XVII-1, f. 15–15v, 1599, octubre, 16.

²⁵AHPB. SOLER-FERRAN, Joan, 555/8, 1606, octubre, 2.

altre valenciana”, en tant que, segons van afirmar els mateixos examinadors “és cosa que toca als escudellers”.²⁶ De seguida els Consellers van sol·licitar una reunió amb els prohoms de la corporació dels ollers i dels rajolers per solucionar el problema de competències i que Piferrer pogués tenir obert un obrador de tota mena de rajola.²⁷

La raó del conflicte era el tipus de peça a examinar: la rajola estannífera. Un tipus de producció, l'obra estannífera, que segons es va apuntar a la reunió només feien els gerrers i els escudellers. Tocava, doncs, a aquella corporació examinar-lo. L'endemà, a l'obrador de Miquel Passoles i presentat per Jeroni Espasa, Andreu Piferrer va realitzar l'examen davant els prohoms i confreres de la corporació d'escudellers, resultant “àbil y suficiente”.²⁸ Quedava visible així un problema que era antic: qui tenia dret a estar dins les bosses del Consell de Cent i en qualitat de què. Els ollers, en aquest sentit, ja havien impugnat la configuració d'algunes d'elles, considerant que alguns escudellers ocupaven vacants pròpies de la corporació ollera i rajolera. D'ençà d'aquella intervenció del Consell de Cent, ambdues corporacions van fer volar les plomes i els tinters al·legant facultats per examinar d'un o d'altre ofici.²⁹ Tots els interrogatoris, al final, van acabar per reconèixer que “nigun oller ni rajoler hage fet rajola valenciana, sinó tantsolament de la sobredita [rajola comuna]”³⁰ i que

des de l'any 1538 en què lo emperador Carlos Quint concedí a la confraria dels escudellers que poguessen tenir en llur confraria gerres y rejolers, ollers y altres qualsevol. . . y que los proms de dita confraria los poguessen examinar ab dos adjunts al manco, sempre en dita confraria. . . són stats fets exàmens de gerres y rejolers públicament. . . y los que vuy són que tenen bona memòria, de sexanta anys ho han vist practicar.³¹

És a dir, la coexistència de diferents maneres de treballar l'argila va ser del tot habitual al sí de les corporacions terrisseres de Barcelona. Més enllà del nom de l'ofici, alguns acabarien produint diferents productes al que hom

²⁶AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-111, f. 248v, 1602, novembre, 26.

²⁷AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-111, f. 256-256v, 1602, novembre, 26.

²⁸AHCB, Consell de Cent, Processos de la visita, XVII-6, 1602, novembre, 27.

²⁹BNE, Alegaciones en derecho, PORCONES/25/43, *Pro Confratria Escutellarium civitatis Barcinonae, contra Confratriam Olleriorum eiusdem Ciuitatis, Iuris Discursis*, 1629.

³⁰AHCB. Consell de Cent, Processos de la visita, XVII-6, f. 51, 1603, abril, 9.

³¹BNE, Alegaciones en derecho, PORCONES/25/43, *Pro Confratria Escutellarium civitatis Barcinonae, contra Confratriam Olleriorum eiusdem Ciuitatis, Iuris Discursis*, 1629.

esperaria. Aquest seria el cas de Miquel Passoles, escudeller de formació, però que, com es pot intuir en el fet que l'examen d'Andreu Piferrer fos al seu obrador, no estava especialitzat en la fabricació de pisa, ans al contrari, de rajola a la valenciana, sobre la qual s'aplicaria, però, una tècnica similar. Aquesta també seria la conclusió a la que podríem arribar després d'estudiar la producció del seu fill, Llorenç Passoles, un dels majors exponents de la rajoleria barcelonina. Segons va afirmar ell mateix, era ciutadà de Barcelona, on va néixer ver el 1609, en tant que el 1651, davant l'escrivà major del General de Catalunya, va afirmar que tenia 42 anys. A la declaració, cursada per dilucidar quin era el grau de contagi de la ciutat de Barcelona i com era possible que s'hagués aturat el comerç, Llorenç Passoles va assegurar que va fugir de la ciutat cap a Terrassa per evitar-ho precisament, a més de deixar constància que no sabia escriure.³² Una manca de capacitat escriptora que no el va impedir signar —o fer signar— algunes de les seves obres i convertir-se en un dels fabricants d'arrambadors de rajola decorada més coneguts a Barcelona. Des del taller adquirit pel seu pare al carrer d'Obradors sortiren les peces que van bastir parets de capelles, com ara la de la confraria de sant Pacià a la parroquial de Sant Just i Pastor³³ o la del Roser de la parròquia de Santa Maria de Palau-solità,³⁴ però també els vestíbuls i els patis d'institucions, com ara els arrambadors de la Casa de Convalescència³⁵ o els del pati del monestir de la Mercè.³⁶ Aquestes darreres intervencions van coincidir cronològicament, de manera que no resultaria estrany que Pau, fill de Llorenç i el futur de la nissaga, adquirís progressivament un paper director en els negocis familiars.

Quant al claustre del cenobi mercedià, menys estudiat que el vestíbul de la institució hospitalària, el contracte amb el monestir ens il·lustra del mode de treball del rajoler: la intervenció en disseny més que no pas en la col·locació de les peces. Ell s'encarregaria de fer els dinou quadres de rajola —d'11 rajoles d'alt— i de dissenyar la història de la Verge dins de medallons fins a emplenar els 16 buits de les pilastres del pati; a més, hauria d'idear el guarniment de l'escala gran amb una sanefa de 10 rajoles d'alçada, a joc amb les rajoles de la resta del claustre. La feina havia d'estar acabada en 18 mesos i per la qual es pagarien un total de 800 lliures, 550 per l'obra del claustre i 250 per la de l'escala. L'alicatat correria a càrrec del mestre de cases Rafel Gallart, qui

³²*Dietaris de la Generalitat de Catalunya*. Barcelona: Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya, 2000, pàg. 1139-1140.

³³CANALDA LLOBET, òp. cit., pàg. 149.

³⁴ALBERTÍ I GUBERN, òp. cit., pàg. 42.

³⁵BATLLORI I MUNNÉ i LLUBIÀ i MUNNÉ, òp. cit., pàg. 137-139.

³⁶AHPB. VILANA PERES, Ramon, 763/54, f. 510v-511v, 1673, abril, 21.

faria el terra del claustre.³⁷

Després del traspàs de Llorenç Passoles, el 9 de setembre de 1683 es va dur a terme l'inventari de la casa i de l'obra d'obra. Després de gairebé setanta-cinc anys de producció ininterrompuda, era la primera vegada que es tenia constància de les estances i del material que s'hi custodiava. Al rebedor de la casa del carrer dels Escudellers es van trobar 700 rajoles blanques i verdes, 50 amb la mateixa decoració però d'una mida més gran i 200 rajoles pintades. Una imatge petita pintada de sant Cristòfol governava l'estança. Més enllà de la cuina, amb els utensilis propis d'aquesta zona de la casa, el pati es podria considerar l'extensió de l'obra d'obra. Llorenç Passoles hi tenia 300 rajoles més d'aquelles partides blanques i verdes —de cartabó— i tot el material necessari per a continuar produint-ne de més: nou roves d'argila, diferents motllos per fer les toves, una romana per pesar les quantitats d'argila i diferents estris de ferro i de fusta per treure-les del forn i per preparar el vernís. La visita per inventariar la casa i l'obra d'obra, va continuar per diferents habitacions i cambres, fins arribar al porxo, dalt de tot, on es guardaven diferents estris, catifes i caixes velles, a més d'un capseta on es custodiaven “paperons dolents de son ofici”.³⁸ Papers que possiblement estiguessin relacionats amb els dibuixos que es traçaven les rajoles, a mode d'esborranys que s'anirien replicant al treball encomanats.

La descripció que es va fer de l'obra d'obra demostrava un ambient de treball, més dedicat a feinejar que no pas a viure-hi. Va ser aquí on es van trobar, com a altres zones de la casa, unes quantitats força importants de rajoles pintades encara per coure, la llenya necessària pel forn i els utensilis oportuns per a preparar el vernís, com ara molins, picons i gibrells. S'han pogut comptabilitzar fins a un total de 4.100 rajoles pintades crues llestes per ser ficades al forn.³⁹

L'inventari, realitzat amb el testimoni dels joves escudellers Francesc Oliver i Joan Cerdà, demostra que la feina pròpia d'un escudeller ultrapassaria, com hem dit, la producció d'obra de pisa. El fet d'haver documentat 950 rajoles de cartabó verdes i blanques, a més, indicaria la dedicació a la fabricació de material destinat a l'obra, com ara els arrambadors (Figura 7.2) o a l'embelliment de la part inferior dels balcons. Una producció sense ínfules ni pretensions que contribuiria però a plasmar un estil propi en les construccions barcelonines dels segles XVII i XVIII.⁴⁰ La senzillesa de les rajoles de cartabó

³⁷AHPB. VILANA PERES, Ramon, 763/54, f. 508–511v, 1673, abril, 21.

³⁸AHPB. LLUNELL, Pere Màrtir, 719/88, 1683, setembre, 9.

³⁹AHPB. LLUNELL, Pere Màrtir, 719/88, 1683, setembre, 9.

⁴⁰Antònia Maria PERELLÓ FERRER. *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*.

Figura 7.2: Detall de l'arrambador del pati de la Casa de Convalescència de Barcelona on es pot veure la convivència de les rajoles de cartabó (part inferior) amb les rajoles figuratives (part superior).

va conviure amb altres representacions més cuidades, amb una decoració molt més acurada i artística. Creiem que quan a l'inventari es feia menció de les 4.100 rajoles pintades no eren com les trobades al rebedor o al pati de la casa, sinó decorades, ja que a la inversa s'hagués fet èmfasi d'aquest petit detall a la relació.⁴¹

La convivència d'aquestes dues maneres de tractar la producció rajolera ens confirma la convivència dins el sector dels escudellers, d'un grup d'artesans els quals aplicant la mateixa tècnica que s'emprava sobre la pisa produïen rajoles figuratives (Figura 7.2). El problema de la identificació d'una determinada producció amb el nom de l'ofici només es podria resoldre amb una recerca molt més detallada a nivell sociològic. Si ens deixéssim guiar només per l'epítet del sector professional hauríem de relacionar l'artesà amb altres produccions, com ara la ja esmentada pisa. Els escudellers, doncs, empraven la mateixa tècnica

Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, pàg. 275.

⁴¹El volum de les més de 4.000 rajoles pintades podria recobrir una superfície superior a la del vestíbul de la Casa de Convalescència de Barcelona, on l'arrambador de la vida de sant Pau consta de 2.618 rajoles en total.

sobre un producte que a priori no requeriria de grans complicacions. Unes dificultats que, tal i com va destacar Sílvia Canalda, haurien de fer cedir la balança cap a la consideració artística més que no pas de tècnica, pel que fa a la producció de rajola pintada o rajola valenciana.⁴²

Va ser aquesta vessant molt més artística la que professava Josep Passoles, nét de Llorenç (Figura 7.1). Pintor de formació i de professió, després de tres generacions de la mateixa família i dedicant-se a la producció de rajola pintada, seria Josep qui acabaria per desvincular la família de la producció rajolera. L'any 1699 establí en emfiteusi a l'escudeller Antoni de Biscompte “totum illud operatorium maius cum introhitibus, exitibus, omnibusque etcètera juribus et pertinenciis suis universis” que posseïa al carrer d'Obradors, a tocar de la casa del carrer dels Escudellers.⁴³ A canvi d'una pensió anual estipulada en 22 lliures, pagadores cada festivitat de Nadal i cada Sant Joan de juny, el mestre Biscompte es podria beneficiar de les instal·lacions de l'obrajor familiar, amb l'excepció d'un petit espai a l'entrada de l'obrajor, on hi havia el picador i on obriria una finestra.⁴⁴ L'espai havia de tenir

de llargària o fondo, des de la porta que entra al dit picador fins a la paret nova que s'farà per dit aposentet, vuyt palms a la part de mà esquerra y set palms a la part de mà dreta al entrant per dita porta.⁴⁵

Tot i que semblaria indicar que aquest espai podria estar destinat a practicar l'ofici de pintor en el context de l'obrajor, ben aviat Josep Passoles es va desprendre d'aquest “picador”. L'estança tan reduïda no sembla que permetés cap mena d'activitat. De fet, el propi Josep va deixar molt clar alguns anys més tard que aquell indret tenia una utilitat menys artística. L'agost de 1707 es va fer efectiva la venda del reservat, fet servir com a llenyer, a Antoni Biscompte, qui acabaria pagant 8 lliures 8 sous per l'àmbit que hi havia a la cantonada de l'obrajor, tant a la planta baixa com al primer pis.⁴⁶ Els forn de l'obrajor continuarien produint treballs de rajola, tot i que haver canviat de propietari. Podem intuir que els “paperons vells” van ser els estergits emprats

⁴²CANALDA LLOBET, òp. cit., pàg. 148.

⁴³AHPB. BUSQUETS, Francesc (menor), 871/11, f. 116, 1699, octubre, 30. Sílvia CANALDA LLOBET. “El conjunt ceràmic del convent de Sant Francesc d'Assís a Terrassa (1671-1673): gènesi, obratge, significats”. Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2003, pàg. 110-115; GELPÍ I VINTRÓ, òp. cit., pàg. 11; CANALDA LLOBET, “Escudilleros y hornos en la ciudad de Barcelona a finales del Siescientos”, pàg. 246.

⁴⁴AHPB. BUSQUETS, Francesc (menor), 871/11, f. 117v-118, 1699, octubre, 30.

⁴⁵AHPB. BUSQUETS, Francesc (menor), 871/11, f. 117v, 1699, octubre, 30.

⁴⁶AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/25, f. 383-385, 1707, agost, 8.

Figura 7.3: Plafó ceràmica *La xocolatada*, 1710, conservat al Museu del Disseny de Barcelona.

en les produccions del mestre Biscompte, qui es considera l'autor del plafó *La xocolatada* (Figura 7.3).

Després de l'obrador familiar, romania encara en mans dels Passoles la casa del carrer dels Escudellers. El mateix any que venia “el picador” al mestre Biscompte, Josep Passoles arrendava durant cinc anys la casa familiar al flequer Joan Vergés per 30 lliures anuals.⁴⁷ El lloguer, però, no va significar la pèrdua de la propietat, ans al contrari, la pervivència del cognom familiar al carrer es va allargar, com a mínim, durant els primers trenta anys del Set-cents. Segons s'ha pogut resseguir a través del Cadastre, l'any 1716 Josep encara n'era propietari, de la qual es podria treure un lloguer estimat de 30 lliures.⁴⁸ No obstant, era buida, en tant que no apareix cap llogater en els anys posteriors.⁴⁹ Després de la Guerra de Successió sembla que la casa del carrer dels Escudellers va tornar a ser vinculada a altres inquilins, ja fos a través de contractes d'emfiteusi o a través de lloguers, tal i com sembla evidenciar la relació de cases, censos i censals de 1732, on s'observa la presència d'un tal Josep Claramunt a la finca.⁵⁰

7.1.2 La família Rocamador

De manera similar, però amb menys dades documentals, hem pogut resseguir la transmissió de l'obrador de pare a fill a la família Rocamador. Realitzant una política matrimonial concreta, especialment durant el segle XVIII, la nissaga d'escudellers va poder realitzar el seu ofici al llarg de gairebé cent anys. Abans d'analitzar, però, la transmissió de pare a fill, caldria parlar d'atenció

⁴⁷AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/25, f. 329–330, 1707, juliol, 17.

⁴⁸AHCB. Cases, censos i censals, I-59, f. 34, 1716.

⁴⁹AHCB. Cases, censos i censals, I-56, s.f., 1716, maig, 22.

⁵⁰AHCB. Cases, censos i censals, I-68, s.f., 1732.

primer al mestre escudeller Pere Joan Mateu, sogre del primer Rocamador documentat a Barcelona.

Tenim documentat el mestre Pere Joan Mateu entre els anys 1670 i 1710. Va ser prohom tercer l'any 1670, quan va haver d'acordar, juntament Llorenç Passoles i Josep Gual, prohom en cap i prohom segon respectivament, la venda d'un censal mort per pagar les 1.665 lliures que es devien a Joseph Maris, cònsul dels holandesos a la ciutat de Barcelona, per diferents partides de safre o blau.⁵¹ Posteriorment, no sembla que es reiteri la seva presència als càrrecs de govern de la corporació, a les reunions de la qual assistia amb molta freqüència especialment durant la dècada de 1690, com també als diversos exàmens de mestre als quals va assistir els primers anys del Set-cents.

L'endemà del dia de Nadal de 1678 acordaven matrimoni Josep Rocamador i Elena Mateu. Ell, escudeller format probablement a Barcelona, era natural d'Oliana, on el seu pare, difunt en aquell moment, feia de pagès. Ella era la filla d'un mestre escudeller ben posicionat a la corporació, Pere Joan Mateu. El dot que es va acordar va estar format per 135 lliures, de les quals 110, juntament amb una caixa de noguer amb calaixos, formaven part de l'herència paterna, mentre que les restants 25 procedien de la causa pia dels escudellers per maridar filles de mestres.⁵² La figura de Josep Rocamador, a diferència de la dels seu sogre, ha passat totalment inadvertida a la documentació consultada. Sempre a l'ombra del mestre Mateu, la impossibilitat per resseguir-li el rastre i el fet que no aparegui interactuant amb la resta de confreres després del seu casament ens estaria presentat la possibilitat d'un mestre sense obrador que treballaria a casa de la seva família política, on s'hauria format.

Un dels darrers actes públics en què va actuar Pere Joan Mateu va ser precisament a la passantia del seu nét Miquel Rocamador, on va actuar com a padrí, al costat de Francesc Mateu, també mestre escudeller. Aquell 29 de març de 1707, a l'obrador de Josep Gastó, situat al carrer d'Obradors, Miquel Rocamador era trobat "hàbil y sufficient per exercir lo dit offici de escudeller y rajoler de rajola de València".⁵³ Creiem que de la mà de l'avi i d'un oncle matern Miquel Rocamador rebia el reconeixement per part de tot el col·lectiu d'escudellers de Barcelona, de tot el barri de Framenors, de manera que els vincles establerts anys enrere amb el matrimoni dels seus pares ara començaven a materialitzar-se. Un acompanyament que posaria de manifest la manca de maniobra política i social de la família Rocamador abans i el grau de dependència i gairebé de subordinació vers la nissaga dels Mateu, a

⁵¹AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/80, 1670, novembre, 10.

⁵²AHPB. VILANA PERLES, Ramon, 763/92, f. 132-135, 1678, desembre, 26.

⁵³AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/25, f. 197-199, 1707, març, 29.

través dels quals s'haurien empeltat al sí de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers.

Amb el reconeixement per part de la grup de la família Rocamador com a una més, s'iniciava la carrera ascendent cap a la projecció social. L'adquisició de vincles econòmics i laborals va portar Miquel Rocamador a diversificar la seva producció més enllà de la rajola valenciana. Segons consta a diverses èpoques de 1727, el mestre era procurador d'una societat formada pel fuster Pau Gras i per Manuel Clavaguera i que tenia com a objectiu participar en les obres de fortificació de Castellciutat. En morir Miquel Rocamador, la seva vídua, Marianna, va haver de tramitar el traspàs de responsabilitats a altres socis. Així, per exemple, el dia de Reis de 1727 va lliurar al mestre de cases Josep Juli tots els llibres de foli de paper i coberta de pergamí tancats amb un cordell, on s'havien anotat tots els detalls, comptables i d'execució d'obres a Castellciutat entre desembre de 1724 i març de 1726.⁵⁴ En aquell mateix acte, establia amb el mestre de cases Antoni Reit el deutor de 8.455 lliures 13 sous 14 diners que Miquel Rocamador havia rebut per finançar l'obra de Castellciutat i que encara s'havien de pagar.⁵⁵ Poc temps després, al mes d'abril d'aquell any, el caixer de la societat, Pau Gras, firmava una àpoca per valor de 32.953 lliures 7 sous 1 diner que corresponien a les vuit parts que Miquel Rocamador havia d'haver aportat.⁵⁶ Gairebé a meitat de segle, al març de 1746, la vídua Marianna, acompanyada ara pel seu fill, Miquel Rocamador, van rebre de mans del pagès Francesc Vallèsca 1.472 lliures 5 sous, a compte de les 2.672 lliures que el seu pare Antoni Vallescà devia per les obres “y fortificacions de Castellvites”.⁵⁷

Les relacions econòmiques i laborals mantingudes per Miquel Rocamador no sembla que tinguessin els resultats esperats, sobretot per la manca de recursos amb els quals va repercutir a la resta de la família. Va ser en aquell context on va entrar en funcionament la política matrimonial. Sembla evident que l'eix central de les unions dels tres fills Rocamador va girar entorn la protecció de l'ofici i del taller. No tenim constància de cap unió matrimonial de Miquel Rocamador, fill i continuador del treball familiar, però sí que hem pogut reconstruir quin va ser el comportament de la família en casar les dues filles, Eulàlia i Rosa.

⁵⁴AHPB. PUJOL, Sever, 944/11, f. 6v-7, 1727, gener, 6.

⁵⁵AHPB. PUJOL, Sever, 944/11, f. 7-8, 1727, gener, 6.

⁵⁶AHPB. PUJOL, Sever, 944/11, f. 287v-288v, 1727, abril, 26.

⁵⁷AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/25, f. 44-45, 1746, març, 5. Alguns mesos més tard encara es van cobrar altres 997 lliures 5 sous que es devien des de 1736 (AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/25, f. 105v-107, 1746, juliol, 11).

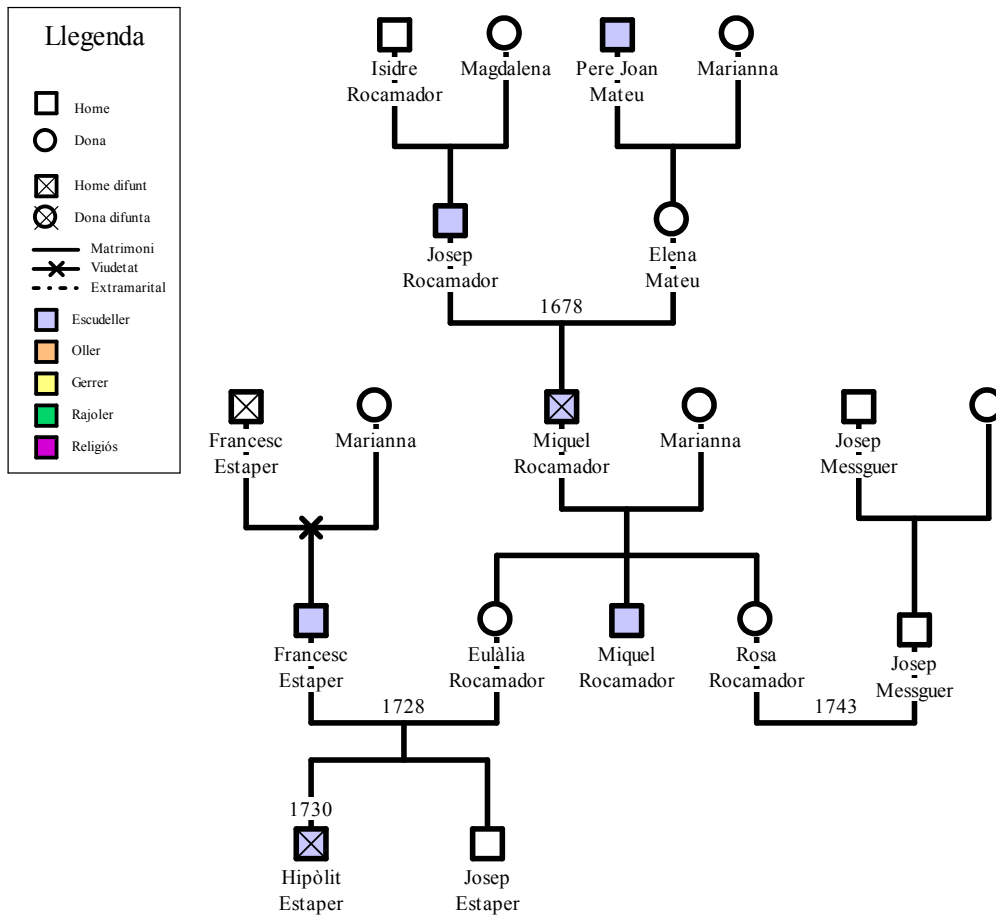

Figura 7.4: Representació genealògica de cinc generacions de la família de Miquel Rocamador, mestre escudeller.

El primer casament va ser el d'Eulàlia amb Francesc Estaper l'any 1728 (Figura 7.4). Fill d'un treballador de Sant Pere de Vilamajor, Francesc Estaper va acordar matrimoni amb la família gran del mestre. Era la situació perfecte per part del nuvi per poder introduir-se a la corporació per via sanguínia, de la mateixa manera que anys enrere ho havia fet Josep Rocamador. Tot i no ser de família dedicada a la ceràmica, el nuvi va aconseguir que la núvia aportés en dot un total de 300 lliures en diners i dues capses nupcials, amb les robes pròpies de la llar.⁵⁸ Ultra els diners, Eulàlia arribava al matrimoni amb la part que li correspondria de la casa i de l'obrador de la família. Es tractava, per tant, d'un dot el valor del qual no s'establiria fins anys més tard.

No hem pogut documentar el pagament del dot de Rosa Rocamador, pro-

⁵⁸AHPB. PUJOL, Sever, 944/32, f. 93-96v, 1728, gener, 3.

tagonista del segon casament i acordat l'any 1743 (Figura 7.4), però per la descripció que es fa a l'època del novembre de 1745, podem fer-nos-en a la idea. Com amb la seva germana, l'aportació dotal va consistir en la part proporcional de la casa i de l'obrador de la família, que ascendia, ara ja sí, a un valor total de 1.700 lliures per a cadascuna d'elles. Aquell dia Rosa va poder cobrar les primeres 150,⁵⁹ igual que havia fet dos mesos abans el seu cunyat Francesc Estaper en nom de la seva muller Eulàlia Rocamador.⁶⁰

Quatre mesos més tard, el 5 de març de 1746 van comparèixer davant el notari Pere Pau Pujol els tres germans Rocamador: Miquel, en tant que hereu universal dels béns del pare, Francesc Estaper, en nom de la seva muller Eulàlia, traspasada pocs anys abans, i Rosa Rocamador, acompanyada pel seu marit Josep Messeguer i pel seu sogre. L'objectiu de la compareixença era fer efectiu un segon pagament del dot de les germanes: 368 lliures 1 sou 3 diners.⁶¹ El juliol d'aquell any tenim documentat un darrer pagament de 249 lliures 1 sou 3 diners a ambdues germanes.⁶² La suma de les quantitats, que correspon a 767 lliures 2 sous 6 diners, no coincideix amb el valor del dot, de manera que podem intuir que s'acabaria de pagar durant els darrers anys de la dècada de 1740.

L'epicentre de la riquesa familiar, la font de recursos econòmics i forma de subsistència de tots ells estava situat al carrer dels Escudellers Blancs. L'obrador havia estat adquirit al gerrer Jaume Puigdoure abans de la Guerra de Successió, acordant que el pati fos compartit amb la casa del mestre gerrer, en tant que allà i havia disposada la bassa per preparar l'argila.⁶³ Segons s'ha pogut documentar, va ser a aquest obrador on, entre d'altres, el jove escudeller Oleguer Mauri va realitzar la passantia davant els examinadors i prohoms de la corporació d'escudellers.⁶⁴ L'obrador va continuar en mans de la família Rocamador en vida de Miquel Rocamador fill durant la resta del Set-cents, fins que la manca de successió va fer apagar les fogaines i assecar la bassa (Figura 7.5).⁶⁵

L'ofici d'escudeller i la seva continuïtat una generació més quedaria lligat ara a la unió generada entre Eulàlia i Francesc Estaper. Gràcies al pagament de les 1.700 lliures el mestre escudeller va poder realitzar obres a un obrador

⁵⁹AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/25, 175–175v, 1745, novembre, 17.

⁶⁰AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/25, 155v–156, 1745, setembre, 13.

⁶¹AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/25, f. 45–46, 1746, març, 5.

⁶²AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/25, f. 107–109v, 1746, juliol, 11.

⁶³AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/31, f. 359v–363, 1715, desembre, 18; AHCB. Cadastre, Cases, censos i censals, I-56, s.f., 1716, maig, 15.

⁶⁴AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/31, 356–356v, 1715, novembre, 5.

⁶⁵AHCB. Cadastre, Cases, censos i censals, I-68, s.f., 1732–1733; I-74, s.f., 1776.

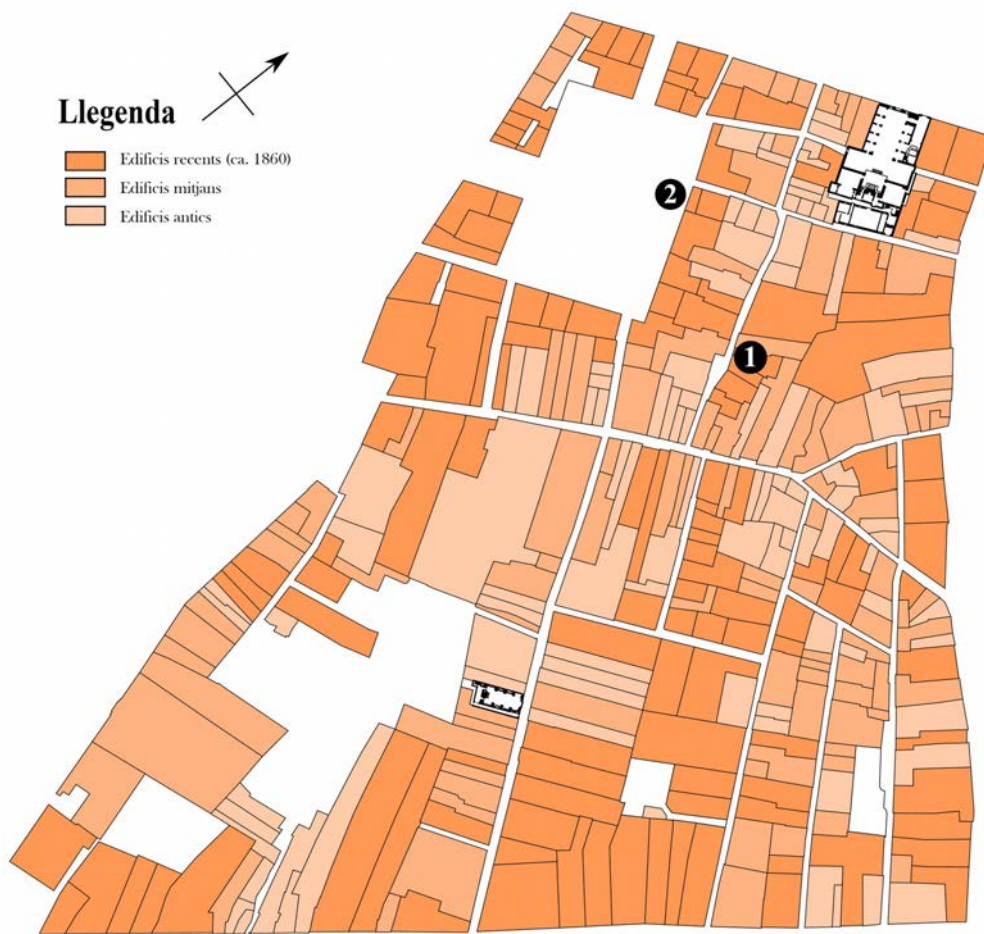

Figura 7.5: Reconstrucció del parcel·lari del barri de Framenors i ubicació dels obradors de la família Rocamador (1) al carrer dels Escudellers Blancs i de la família Estaper (2) al carrer del Vidre cantonada amb el dels Tres Llits. Elaboració pròpia a partir dels Quarterons de Miquel Garriga i Roca entre 1859 i 1862.

al carrer del Vidre cantonada amb carrer dels Tres Llits. El mateix any que rebia del seu cunyat els primers pagaments del dot, els invertia en obres que milloressin l'estructura, ampliant el portal i empedrant l'entrada, rebaixant el terra de tot l'obrador i refent la teulada que hi havia “demunt lo forn” i fent obertures per a la seva exhalació.⁶⁶ Posteriorment va realitzar una intervenció a la planta del taller, construint dos trams d'escala i un terrat amb un quartet.⁶⁷ El balanç total de les reformes va sumar una inversió de 100 lliures 17 sous 10 diners que molt probablement només hauria pogut satisfer després d'haver cobrat la part proporcional del dot de la seva muller.

Ultra les millores d'aquest obrador, Francesc Estaper també va poder in-

⁶⁶AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/25, f. 11v–12v, 1746, gener, 6.

⁶⁷AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/25, f. 97–97v, 1746, juny, 17.

vertir els diners del dot per a poder quitar 302 lliures de diversos censals que carregaven l'obrador al qual havia fet les reformes. Els censos, creats anys abans pel mestre escudeller Josep Coll i la seva muller Marianna Peiró, gravaven la propietat amb diverses pensions des de 1744, i només el poder adquisitiu adquirit pel mestre Estaper el va permetre liquidar els deutes de l'obrador i comptar així amb prou marge econòmic.⁶⁸

La política matrimonial practicada per la família Rocamador, doncs, va permetre la pervivència de l'obrador familiar, situat al carrer dels Escudellers Blancs, després del traspàs de Miquel Rocamador pare. Però a la mateixa vegada, va propiciar el casament satisfactori de les dues filles de la família: Eulàlia, la gran, amb un jove mestre escudeller, i Rosa, la petita, amb un jove fuster. Dotades ambdues amb el valor de la part proporcional de la casa i de l'obrador de la família, van rebre després d'alguns anys del seu matrimoni els primers pagaments. Una part proporcional valorada en 1.700 lliures per a cadascuna, la qual cosa va implicar una injecció de capital més que considerable per a llurs marits. La unió entre Eulàlia i Francesc va reflectir molt clarament l'estratègia matrimonial emprada: el lligam amb un nouvingut a la confraria, en tant que no era fill de mestre, i format probablement al taller de Miquel Rocamador, permetria la construcció inicial d'una petita xarxa familiar on el nuvi aportaria la continuació de l'ofici i la núvia el capital econòmic per poder erigir un nou obrador, vinculat amb lligams al del carrer dels Escudellers Blancs, creant així unes estructures d'interdependència amb el nucli central del grup familiar.

7.2 Apunts a altres models de transmissió

Però no sempre era factible la successió de la titularitat de l'obrador a membres de la mateixa família. Davant la manca de fills homes a les famílies dels terrissers l'usdefruit de l'obrador acostumava a cedir-se al gendre, conservant la titularitat, però, la filla del mestre. Així es recorda als capítols matrimonials entre el gerrer Onofre Amat i Elisabet Saiol a mitjans abril de 1556. D'Onofre Amat tenim poca informació: sabem que era natural de Pineda i que era fill d'un mariner. Tot i que no tenim constància de com va ser la seva arribada a la ciutat de Barcelona, la seva presència respondria a la dinàmica que va adquirir la capital com a centre articulador del territori.

La presència de Pere Ferran, un altre gerrer, com a fiador dels 100 ducats de les arres de les capitulacions matrimonials ens fa pensar en les estretes

⁶⁸AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/26, 5v-6v, 1747, gener, 9.

relacions que podrien tenir ambdós, possiblement per una formació a l'obrador de la família Ferran. Quant a la núvia, era filla de l'escudeller Simon Saiol. Segons queda recollit a les capitulacions matrimoniales, la família Saiol vivia a una casa situada al carrer dels Escudellers, on a més tenien l'obrador. En establir el dot que Elisabet aportaria al matrimoni, es va establir que seria d'un total de 50 lliures, un quantitat relativament petita. A més de dotar-la amb diners Simon Saiol, els va cedir l'ús de l'obrador del carrer dels Escudellers, juntament amb la possibilitat de disposar de dues habitacions, de la cuina i del forn per tal que poguessin treballar d'escudellers, en tant que la casa era "ben aspayosa", a canvi del pagament de 6 lliures anuals.⁶⁹ Un obrador, l'usdefruit del qual ja va vendre el propi Simon a Antoni Cap, oller, a principis del segle XVI per un període de dos anys i nou mesos i mig a raó de 3 lliures anuals.⁷⁰

De manera que, davant una possible manca de descendència masculina, la filla de la família esdevenia la transmissora de l'obrador. A través de la unió matrimonial amb un altre membre de la corporació la família posseïdora d'un taller podria optar a que, si la natura seguia el seu curs i es donava la possibilitat, en una següent generació algú se'n pogués fer càrrec. Encara que no romangués el cognom familiar.

⁶⁹AHPB. MOLLET, Jeroni, 241/39, 1556, abril, 15.

⁷⁰AHPB. TORRENT, Bartomeu, 256/19, 1502, octubre, 16.

Capítol 8

Les polítiques matrimonials entre famílies terrisseres

*en lo bé profit y augment de la casa y heretat,
honrant, reverenciant e hobeint a n'aquell
com de bons fills se pertany*

— Capítols matrimonials de Pere Casasús amb Lucrècia,
24, novembre, 1564
AHPB. GUAL, Francesc, 359/47.

L'èxit de la política matrimonial, entesa en la voluntat d'aconseguir millorar les condicions de la família, depenia d'una correcta elecció del cònjuge. Les dades consultades han permès observar unes dinàmiques prou similars entre els artesans del sector de la terrissa, com ara categoria socioprofessional del nuvi o l'estat de la núvia, entre d'altres.

8.1 L'estat socioprofessional dels nuvis

Dels 23 capítols matrimonials establerts per un nuvi oller, en tres ocasions ell encara no havia adquirit el grau de mestre, de manera que des de la perspectiva de la família de la núvia no era símptoma de seguretat econòmica. Ara bé, tot i que els tres fadrins eren fills de mestre, només un d'ells, Francesc Cassanyes, va acordar matrimoni amb una filla de mestre.¹

Entre els gerrers, la situació no distava gaire diferent de la dels ollers quant a la categoria socioprofessional dels nuvis. De les 26 capitulacions estudiades per a aquest ofici, el nuvi era fadrí o jove gerrer en tres ocasions. No havien aconseguit encara el grau de mestre, però estarien en condicions d'aconseguir-lo, en tant que tots tres eren fills de mestre. No obstant, a diferència dels casos

¹AHPB. PASTOR, Francesc, 651/64, 1642, juliol, 20.

anterior, entre els fadrins gerrers va ser habitual gestar una unió amb una filla de mestre, garantint la continuïtat de l'ofici, la pervivència del cognom i ampliant les relacions familiars.

Els matrimonis pactats amb nuvis escudellers formen un total de 55. En aquesta ocasió el nombre de nuvis que encara no havien aconseguit el grau de mestre era de set. Només dos joves escudellers sense relació socioprofessional prèvia amb l'ofici van acordar matrimoni amb filles de mestre, de manera que intuïm aquesta pràctica com una bona opció per accedir a la corporació. Fins a en tres casos el fet de ser fadrí i fill de mestre va coincidir. El primer judici que es pot fer amb aquestes dades faria referència a la necessitat de comptar amb una xarxa familiar prèvia que permetés un bon casament, com va ser el cas de Francesc Estaper i Eulàlia Rocamador.

El grup professional que ha mostrat un nombre de casos més reduït ha estat el de rajolers, dels qual només s'han pogut documentar 10 capítols matrimonials. En tots ells, l'estatus socioprofessional del nuvi corresponia a la categoria del mestre, coincidint, a més que en quatre ocasions eren fills de mestres rajolers, membres de famílies, com ara els Llagostera o els de la Espasa, vinculades des de la formació de la confraria a la seva organització i bon govern. A diferències del que s'ha pogut veure als oficis anteriors, no serien habituals les unions amb filles de mestres, sinó que en la seva majoria elles procedirien del món rural. Aquesta vinculació amb el món del camp, juntament amb el fet que totes les capitulacions estan datades entre 1530 i 1610, ens permeten intuir, a més, que progressivament aquest ofici aniria desapareixent del panorama productiu barceloní per a esdevenir una activitat secundària d'un bon grup de pagesos del pla de Barcelona.

8.1.1 Les unions amb vídues

L'any 1642 la situació de la família de Magdalena del Abat no seria del tot favorable, en tant que només va poder aportar al matrimoni les 10 lliures llegades pel pare, el difunt oller Dionís del Abat, i altres 56 aconseguides de causes pies diverses. El dot va quedar fixat en 66 lliures de Barcelona. Potser va ser aquesta greu situació familiar la que va moure Francesc Cassanyes a fer-li a Magdalena un augment de 50 lliures per tal que tingués un dot competent, a més d'assegurar-li l'escreix de la meitat del dot.²

Dissortadament, la parca va segar la vida de Francesc Cassanyes pocs anys després dels acords matrimonials, obligant la seva vídua Magdalena a cercar marit que se'n fes càrrec de l'obrador (Figura 8.1). El matrimoni l'any 1648

²AHPB. PASTOR, Francesc, 651/64, 1642, juliol, 20.

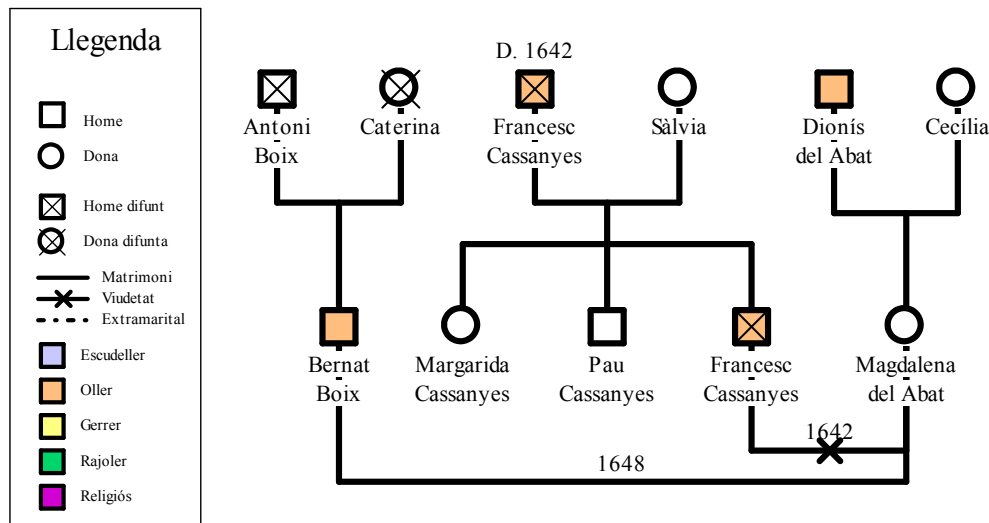

Figura 8.1: Representació genealògica dels dos matrimonis de Magdalena, filla de Dionís del Abat, oller.

amb el mestre oller Bernat Boix implicaria una continuïtat de l'activitat familiar, radicada al carrer dels Tallers.³ Per una acta de la reunió de la confraria sabem que Bernat Boix era un jove oller l'any 1639.⁴ En tant que l'ascens de categoria professional era una qüestió a deixar palesa, el fet no aparèixer amb la condició de fadrí o jove ens permet concloure que en algun moment entre 1639 i 1648 aconseguiria la mestria, ja que als capítols matrimonials amb la vídua Magdalena no s'especifica que la seva situació socioprofessional fos una altra que la d'oller.

Curiosament la situació de la família de Magdalena sembla haver canviat considerablement a la llum d'aquests nous pactes patrimonials. Assistida pels seus familiars i parents, pot aportar en dot 200 lliures, l'origen de les quals caldria resseguir en la capacitat econòmica de la família Cassanyes.⁵ Si parem atenció a l'aportació dotal feta als dos moments, observem que la diferència va ser substancial: de 66 lliures l'any 1642 a 200 l'any 1648, el que va implicar un augment de 134 lliures en poc més de sis anys. Tot i que la quantitat no era elevada en el seu moment, la situació ens està mostrant una determinada pràctica matrimonial que tenia com a objectiu, per a la família de la núvia, garantir el futur i la solvència econòmica d'una de les filles, i per part de la família del nuvi, proporcionar la continuïtat en l'ofici familiar.

La vídua passava a defensar els criteris de pervivència de la unitat pro-

³AHPB. PASTOR, Francesc, 651/69, 1642, juliol, 19.

⁴AHPB. PASTOR, Francesc, 651/39, f. 449v–452, 1639, juny, 14.

⁵AHPB. PASTOR, Francesc, 651/64, 1648, març, 19.

ductiva enfront del nou nuvi, escollit molt probablement entre els oficials del mestre difunt o entre els mestres sense taller propers a la família. Aquest seria el cas de les vídues casades amb gerrers o amb ollers, les quals sempre van prendre com a marit un mestre ja establert i, depenent dels casos, sense obrador, per fer-se'n càrrec del de la família del primer cònjuge. La situació professional del mestre podria garantir la subsistència d'ella, especialment si hi havia fills de l'anterior matrimoni. No sembla que aquest fos el cas d'Elisabet Joana, vídua del mestre escudeller Bartomeu Mates, la qual es va casar amb el mestre gerrer Rafel Passoles entre 1559 i 1564, i de qui no tenim constància que arribés al segon matrimoni amb càrregues familiars.⁶

8.1.2 Els dobles casaments: una solució per a la protecció patrimonial

La situació que hem observat en el cas del fadrí oller Josep Clos amb Maria Agnès Vinyals explicaria perfectament un tipus de matrimoni habitual durant l'època moderna: els dobles casaments (Figura 8.2). Es té constància que aquesta pràctica va ser comuna al món rural, on els casaments entre vidus amb fills garantiria la protecció d'ambdós patrimonis.⁷ En aquest cas, Josep Clos era fill del també oller Gabriel Clos, vidu de Marianna, i la núvia Maria Agnès, filla del difunt Bernat Vinyals, àlies Baster, i de la vídua Montserrat Montell. El 25 d'abril de 1635 es van signar dos capítols matrimonials. El primer d'ells va ser establert entre el jove oller Josep Clos, nomenat hereu universal dels béns dels seus pares, amb Maria Agnès Vinyals, natural de Bellver de Cerdanya. Al segon els protagonistes eren llurs pares: Gabriel Clos, mestre oller, i Montserrat, filla del mestre oller difunt Rafel Montell, natural de Puigcerdà.⁸ Els dots que van aportar les dues núvies va ser diferent: mentre que pel matrimoni de la filla la família no va poder reunir més que les 45 lliures llegades pel pare juntament amb altres 25 lliures d'una causa pia, en el cas de Montserrat el dot va estar format per 120 lliures procedents del béns del primer marit.

Les consideracions que es poden fer són diverses. Per una banda, la voluntat que va manifestar la família Clos per entroncar-se amb la família Montell, naturals de la Cerdanya, ens indica la determinació de Gabriel Clos per es-

⁶AHPB. MALLOL, Pau, 383/57, s.d.

⁷Llorenç FERRER I ALÒS. "Capítols matrimonials i història de la família". A: *Els capítols matrimonials: una font per a la Història Social*. Ed. de Rosa ROS MASSANA. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2010, pàg. 149.

⁸AHPB. LLUNELL, Pere, 586/87, 1635, abril, 25.

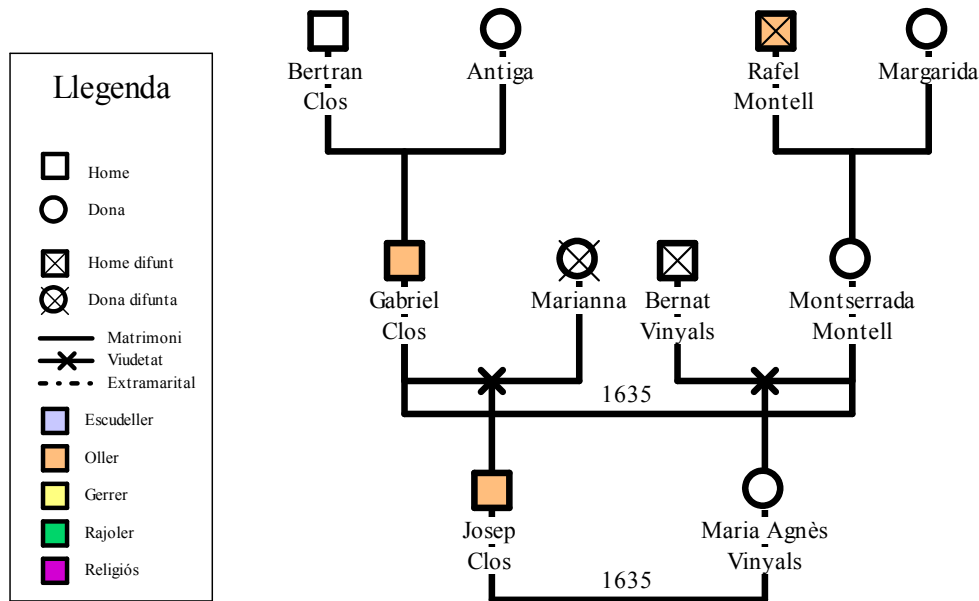

Figura 8.2: Representació genealògica del doble matrimoni de la família Clos-Montell, 1635.

tablir lligams professionals i familiars als Pirineus. La possibilitat d'obrir un nínxol de mercat amb aquella regió podria haver motivat la unió amb la filla vídua del mestre Rafel Montell. D'altra banda, el matrimoni entre Josep Clos i Montserrat Montell assentaria les bases per a una generació més d'ollers, vinculades a la producció terrissera a altres zones del Principat i amb prestigi familiar immerses en la direcció de la confraria a Barcelona.⁹

La unió entre Pere Casasús i la jove Lucrècia Arensis també ens permet observar la pràctica del doble casament, aquesta vegada, però, entre escudellers (Figura 8.3). Pocs dies abans que la jova parella acordessin el casament, també ho havien fet llurs pares vidus: Francesc Casasús i la lleidatana Elisabet Joana Gori, per a qui aquest seria el tercer matrimoni.¹⁰ A diferència del cas precedent el primer matrimoni va ser el realitzat pels pares, amb unes condicions acostumades quan les núvies eren vídues: una aportació dotal en robes i béns mobles. La unió consensuada entre ambdues famílies culminaria amb el matrimoni de llurs fills a canvi de l'heretament universal en favor de Pere Casasús i de la protecció a la casa familiar.¹¹ Lucrècia, filla d'Elisabet

⁹Gabriel Clos va ser prohom de la confraria l'any 1626 i hi va participar activament a les reunions de la corporació (AHPB. PASTOR, Francesc, 651/3, 1626, febrer, 27; AHPB. GALCEM, Josep, 665/9, 1634, gener, 13).

¹⁰AHPB. GUAL, Francesc, 350/47, 1564, novembre, 9.

¹¹AHPB. GUAL, Francesc, 350/47, 1564, novembre, 24.

8. LES POLÍTIQUES MATRIMONIALS ENTRE FAMÍLIES TERRISSERES

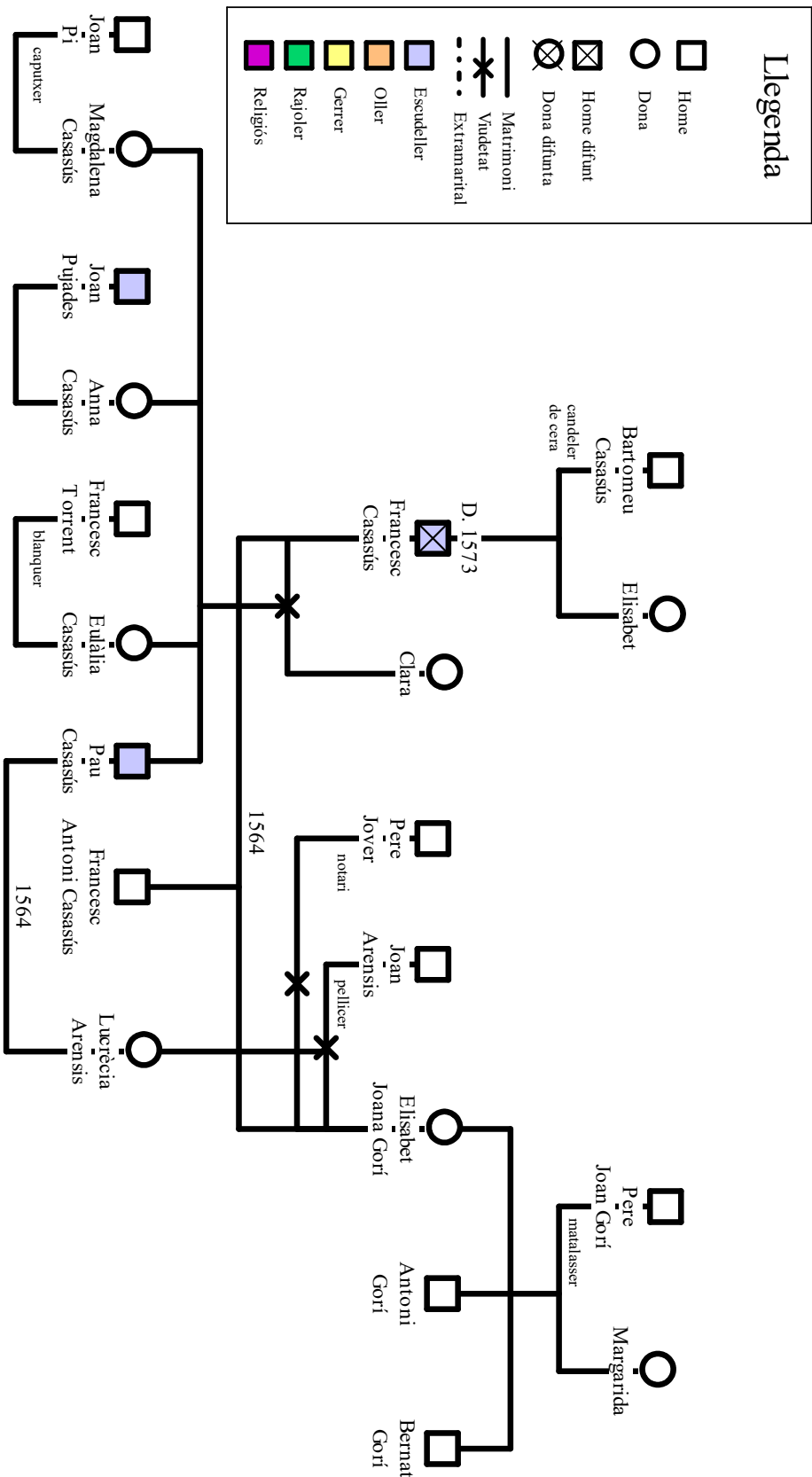

Figura 8.3: Representació genealògica del doble matrimoni de la família Casasús-Gori, 1564.

Joana, tindria així garantida la seguretat de la família del marit, en tant que ara seria també la seva.

8.1.3 La consolidació dins la corporació

En política matrimonial, la família Puigdoure es va preocupar de consolidar el prestigi a l'interior de la corporació terrissera. Amb poc més de sis anys el mestre gerrer Jaume Puigdoure va poder col·locar dos dels seus sis fills en matrimoni amb famílies del sector productiu de la ceràmica (Figura 8.4).

L'any 1697 el fadrí Pau Puigdoure va acordar matrimoni amb la jove Teresa Jaumar. La situació econòmica de la família Jaumar no va impedir que la núvia pogués aportar 150 lliures llegades pel pare, a més d'altres 50 procedents de la causa pia del vicari de la parròquia de Sant Just i Pastor de Barcelona i dues caixes nupcials amb robes de valor desconegut, les quals constituïen l'herència materna. Un total de 200 lliures en dot a les que s'afegirien les 100 aportades per Pau en escriu o augment dotal.¹² Sis anys més tard, el 1703, va ser la família Puigdoure la que va haver de fer l'esforç econòmic de dotar Anna Maria, la seva única filla. La unió establerta entre ella i el jove gerrer Francesc Amat va significar novament l'establiment de vincles de parentiu lateral amb una altra família terrissera. En aquest cas, Anna Maria va aportar les 200 lliures que formaven el llegat testamentari del pare, Jaume Puigdoure, més altres 175 donades pel seu oncle matern, el frare benedictí Josep Pi, en aquells moments cambrer del monestir de Sant Esteve de Banyoles, i 25 lliures donades pel notari Josep Güell l'any 1700.¹³

La família Puigdoure va rebre un dot valorat en 200 lliures, amb orígens diversos, una quantitat que va coincidir amb el llegat testamentari de Jaume Puigdoure per casar la seva filla.¹⁴ Per evitar problemes econòmics a la família, l'entrada monetària realitzada a Pau Puigdoure va ser la que va ser concedida a la seva germana Anna Maria. No hi hauria ni guanys ni pèrdues, només un canvi de mans del capital. Un intercanvi que va fer servir la família Puigdoure per unir econòmicament les Jaumar i Amant en menys d'una dècada.

8.1.4 L'heretament universal

Una darrera constatació que hem realitzat pel que fa a la situació socioprofessional del nuvi en el moment de pactar els capítols matrimonials ha estat la

¹²AHPB. GÜELL, Josep, 811/25, f. 364–364v, 1697, abril, 7; 811/95, f. 468–471v, 1697, abril, 7.

¹³AHPB. GÜELL, Josep, 811/96, f. 233–238, 1703, novembre, 3.

¹⁴AHPB. GÜELL, Josep, 811/100, f. 161v–164vv, 1703, juliol, 19.

8. LES POLÍTIQUES MATRIMONIALS ENTRE FAMÍLIES TERRISSERES

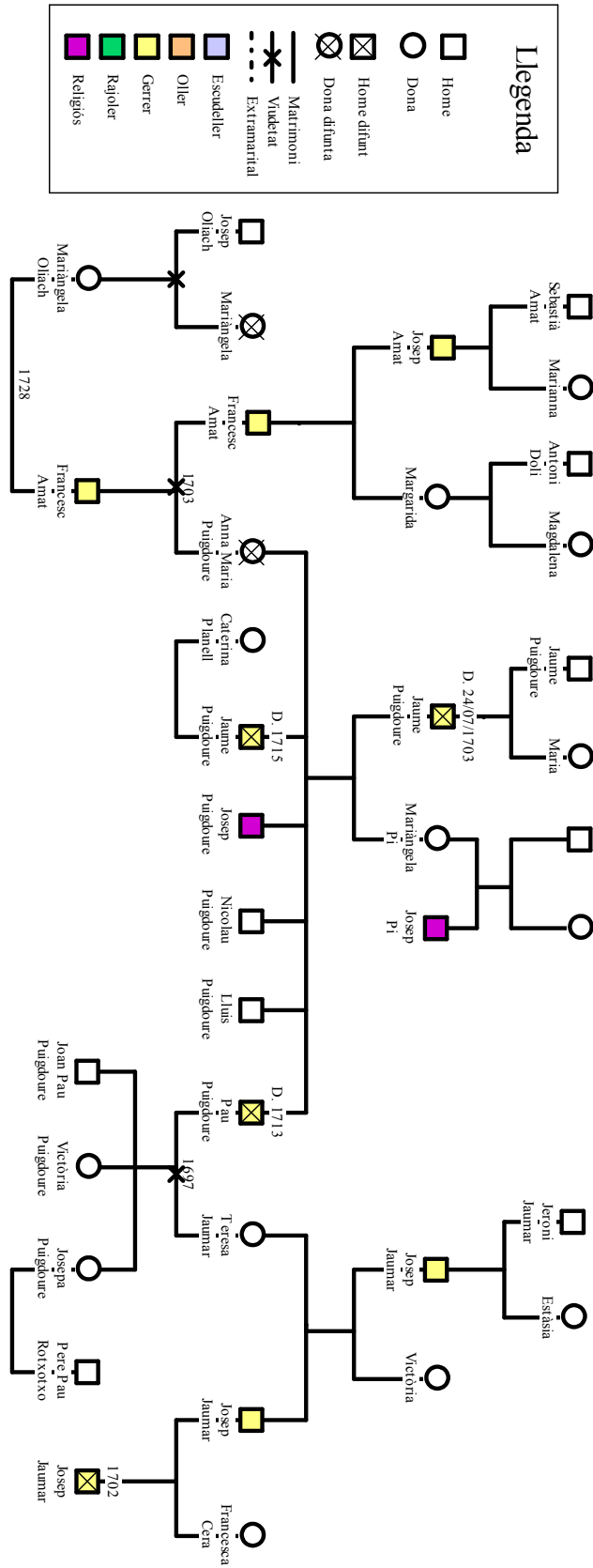

Figura 8.4: Representació genealògica de les unions matrimonials de la família Puigdcoure amb la Jaumar (1697) i l'Amat.

relativa a l'heretament. El sistema de l'hereu únic va ser la base de l'estructuració familiar i planificar, clarificar i garantir qui seria l'hereu permetria l'accés més o menys fàcil de la núvia a la família.¹⁵ Seguint els mateixos patrons que per a la unions matrimonials de pagesos, la unió entre terrissers que rebien l'herència universal i noies beneficiàries de la totalitat dels béns patrimonials —el casament hereu-pubilla— va ser poc habituals, tot i que a l'àmbit rural s'hi van donar. Tal i com ha recordat Llorenç Ferrer, una unió d'aquestes característiques podria posar en perill ambdós patrimonis. L'objectiu de perpetuar la casa i el negoci familiar passaria, doncs, per què la família del nuvi, en cas de ser hereu, cerqués una noia cabalera, és a dir, no hereva universal dels seus pares.¹⁶

Els nuvis ollers que van arribar als capítols matrimonials en qualitat d'hereus universals van sumar un total de set. En tots els casos van ser declarats destinataris de la totalitat dels béns del pare, però amb matisos. L'any 1618 Bartomeu Torres va nomenar hereu universal al seu fill Pau, reservant-se però l'usdefruit tant de la casa com de l'obrador del carrer d'en Xuclà i dels arreus de l'ofici. Coneixedor de la possibilitat de discòrdia amb el seu fill o amb la seva futura jova, ja fos per la producció o per les desavinences derivades de la convivència, el pare va prometre que li cediria una casa petita que tenia al carrer dels Tallers, carregada, però, amb una pensió anual de 5 lliures.¹⁷ La reserva de l'usdefruit també la van establir l'oller Narcís Feliu,¹⁸ el rajoler Jaume Figueres, per tal de poder testar posteriorment,¹⁹ o el pagès Joan Viver, amb la finalitat de poder col·locar els altres fills en matrimoni.²⁰

En el cas dels gerrers, l'heretament universal segueix els patrons exposats pels ollers: la donació *inter vivos* del total de béns patrimonials conservant, però, l'usdefruit i una porció de diners per poder llegar. Aquesta va ser la pràctica habitual del set casos en què el nuvi va ser nomenat hereu universal pels sus progenitors.

No obstant, l'herència que concedia el mestre gerrer Josep Amat al seu fill i a la seva futura jova Anna Maria Puigdoure respondria a la pràctica

¹⁵Llorenç FERRER I ALÒS. "Les clàusules dels capítols matrimonials". A: *Els capítols matrimonials: una font per a la Història Social*. Ed. de Rosa ROS MASSANA. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2010, pàg. 72-73.

¹⁶Íd., "Capítols matrimonials i història de la família", pàg. 145; Llorenç FERRER I ALÒS. "When there was no male heir: the transfer of wealth through women in Catalonia (the pubilla)". A: *Continuity and Change* 20 (2005), pàg. 27-52.

¹⁷AHPB. FITA, Antoni Joan, 595/87, 1618, agost, 4.

¹⁸AHPB. BOU, Onofre, 399/44, 1563, novembre, 12.

¹⁹AHPB. LENTISCLÀ, Nicolau, 432/58, 1537, maig, 15.

²⁰AHPB. VILANA PERLES, Ramon, 763/94, 45-48v, 1691, juny, 5.

que Llorenç Ferrer recorda com a segona opció en els nomenaments d'hereus universals: la promesa d'heretar, de tenir els futur cònjuges a casa seva, alimentar-los, calçar-los i vestir-los, a canvi de que treballin pel bon profit de la casa.²¹

Unes pràctiques similars van ser habituals entre els escudeller barcelonins. En cinc heretaments universals atorgats coincideixen amb el fet que eren mestres i fills de mestres. Concedir la titularitat de la casa paterna en herència va ser una pràctica a la que es recorria per a garantir els béns patrimonials. L'any 1564 Francesc Casasús "per amor paternal" va llegar la casa al seu fill Pere, mestre escudeller, per tal que la nova parella treballés "en lo bé, profit y augment de la casa y heretat, honrant, reverenciant e hobeint a n'aquell com de bons fills se pertany", i fins que no traspassés, els alimentaria i tindria cura d'ells en cas de malaltia.²² Com en el cas dels ollers Torres, si en algun moment la discòrdia apareixia entre el pare i el fill, Francesc Casasús els donaria 300 lliures o una renda anual de 15 lliures.

La pràctica més comuna, sens dubte, va consistir en la reserva de l'usdefruit, és a dir, en garantir l'administració del patrimoni per part del pare i així evitar possibles casos de maltractament als progenitors.²³ L'any 1580 Antic Porcià va nomenar hereu el seu fill, el també mestre escudeller Joan Porcià, tot reservant-se 400 lliures per poder col·locar en matrimoni Elisabet, la germana del nuvi. A més, com a condició a l'heretament universal, Joan Porcià es va haver de comprometre a no poder testar més de 600 lliures.²⁴ Una reserva d'usdefruit molt més elevada va ser la que va establir l'escudeller Josep Gual al seu fill Francesc l'any 1695, formada per 1.500 lliures que de ben segur anirien destinades a poder fer llegats testamentaris a altres membres de la família, com ara al germà del nuvi, l'escudeller Jeroni Gual.²⁵

La reserva usufructuària, a més, podia tenir vinculada la promesa explícita de mantenir algun dels seus progenitors, tal i com va haver d'acceptar Josep Pasqual el 1632. Aquell mes de febrer, davant notari va rebre l'herència universal del seu pare, el difunt mestre escudeller Josep Pasqual, amb la condició imposada per la mare de ser ella la usufructuària i que el fill se'n carregués de proveir-la de calçat, de vestit i d'aliment. Els acords matrimonials, igual que en els casos de discòrdia entre pares i fills, també van considerar la possibilitat

²¹AHPB. GÜELL, Josep, 811/96, f. 233-238, 1703, novembre, 3.

²²AHPB. GUAL, Francesc, 350/47, 1564, novembre, 24.

²³FERRER I ALÒS, "Les clàusules dels capítols matrimonials", pàg. 73-74.

²⁴AHPB. RUFET, Lluís, 398/87, 1580, maig, 11.

²⁵AHPB. BUSQUETS, Francesc, 871/27, f. 62-65v, 1695, juliol, 31; AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/33, f. 129v-132, 1714, juliol, 4.

de conflicte entre sogra i jova. En casos així, la mare vídua atorgaria al fill i a la seva muller una indemnització per tal de poder marxar de casa, tal i com va exposar la mare de Josep Pasqual aquell febrer de 1632: ella li donaria 600 lliures: 200 en diners i les restants 400 lliures pel valor de l'obra i béns mobles.²⁶

En definitiva, facilitar l'heretament universal *inter vivos* podia ocasionar problemes als progenitors i a llurs interessos en cas de discrepància amb el fill. Per evitar unes situacions adverses, a les capitulacions s'acostumava a donar el domini absolut patrimoni, reservant-se emperò el pare l'usdefruit i la gestió dels béns patrimonials; o realitzar la promesa d'heretament universal després del traspàs del pare, a canvi de mantenir la parella i treballar pel rendiment del negoci i de la casa.²⁷

8.2 Col·locació fora del sector productiu

La col·locació dels membres de la família a altres sectors productius de la ciutat va estar relacionada amb les difícils situacions econòmiques per les que passarien els membres de la família que no es dediquessin a la producció ceràmica. Si l'obra ja havia estat tramès a la següent generació seguint algunes de les estratègies exposades prèviament, ara era necessari garantir el futur de la resta de membres de la família, adquirint cadascun d'ells un rol en el joc d'interessos familiars.

Tant homes com dones tenien un paper concret en les polítiques matrimonials, ja fos amb l'objectiu de perpetuar l'ofici, com de garantir i enfortir la pervivència dels vincles familiars preestablerts. En tant que institució que havia de vetllar per la reproducció biològica, el matrimoni garantia també la reproducció social, econòmica i patrimonial. L'endogàmia artesanal va ser tan efectiva com la nobiliària, és a dir, s'evitava casar les filles amb membres de famílies de menor nivell social i econòmic, en tant que l'objectiu era promoure-les a estaments superiors.²⁸

²⁶AHPB. MALLOL, Pere, 620/6, 1632, febrer, 17.

²⁷FERRER I ALÒS, òp. cit., pàg. 73.

²⁸Isabel PÉREZ I MOLINA. "Las mujeres y el matrimonio en el derecho catalán moderno". A: *Las mujeres en el Antiguo Régimen. Imagen y realidad*. Ed. de Isabel PÉREZ I MOLINA et al. Barcelona: Icaria, 1994, pàg. 27.

8.2.1 La projecció social de les núvies entre els ollers

Entre les núvies filles d'ollers, de les quals en tenim documentades un total de deu, la pràctica més estesa va ser la unió matrimonial amb altres membres del sector de la producció ceràmica. Van ser quatre les núvies que van fer promesa de matrimoni amb nuvis amb el mateix ofici del pare, mentre que en tres ocasions el nuvi era escudeller. Aquest era l'ofici, per exemple, que tenia Rafel Passoles quan el mes d'abril de 1584 va signar les capitulacions matrimonials amb la filla del difunt mestre oller Francesc Carreres i, a més, vídua del també mestre Simon Terrades, oller. En tractar-se d'una vídua, l'aportació dotal va estar formada per béns, en aquest cas, la casa amb tres portals al carrer del Carme que havia heretat del seu primer marit, a més del cens anual sobre una casa situada a l'altra vorera del carrer.²⁹ També era escudeller Bernat Rector, qui el 1618 va acordar matrimoni amb Maria Francesca Garriga. La núvia no va poder més que aportar 50 lliures, que constituïen la legítima materna i paterna, juntament amb algunes quantitats procedents de la causa pia dels escudellers per maridar filles de mestres.³⁰ Tal i com li va succeir a Magdalena del Abat, la situació familiar no hauria permès dotar la filla amb unes quantitats més elevades.

Hem pogut reconstruir la xarxa familiar dels Garriga i podem afirmar que una de les dues branques l'encapçalada pel també oller Guillem Garriga, va prosperar més que no pas la formada pel pare de Maria Francesca, Joan Garriga (Figura 8.5). A diferència de la descendència femenina de Joan Garriga, els fills del mestre Guillem van arribar a aprendre un altre ofici —cirurgià, en el cas de Bartomeu Garriga— i, fins i tot, van poder formar part de l'estament religiós, arribant el petit dels Garriga, Aleix, a ser doctor en Teologia i prevere beneficiat de Santa Maria del Pi.³¹ Precisament entre la família política de Bartomeu Garriga hem pogut comptar, clergues, tiradors d'or, cirurgians i notaris, evidenciant un clar exemple de que l'objectiu havia estat aconseguir una col·locació fora del cercle productiu de la terrissa.³²

Podem observar, per tant, que tot i fer l'esforç de sortir del centre productiu, sovint era més fàcil realitzar una projecció vers altres oficis terrissers. L'únic cas en què hom pot observar una relativa millora social partint del matrimoni d'una núvia ollera va ser el corresponent a Antiga, filla de l'oller Pere Palet (Figura 8.6). La família Palet formava part del grup de francesos que va arribar a la capital del Principat durant les primeres dècades del segle

²⁹AHPB. ALONSO, Onofre, 458/41, 1584, abril, 14.

³⁰AHPB. FITA, Antoni Joan, 595/87, 1618, desembre, 8.

³¹AHPB. PASTOR, Francesc, 651/27, 1623, juny, 2.

³²AHPB. PASTOR, Francesc, 651/65, 1632, febrer, 29.

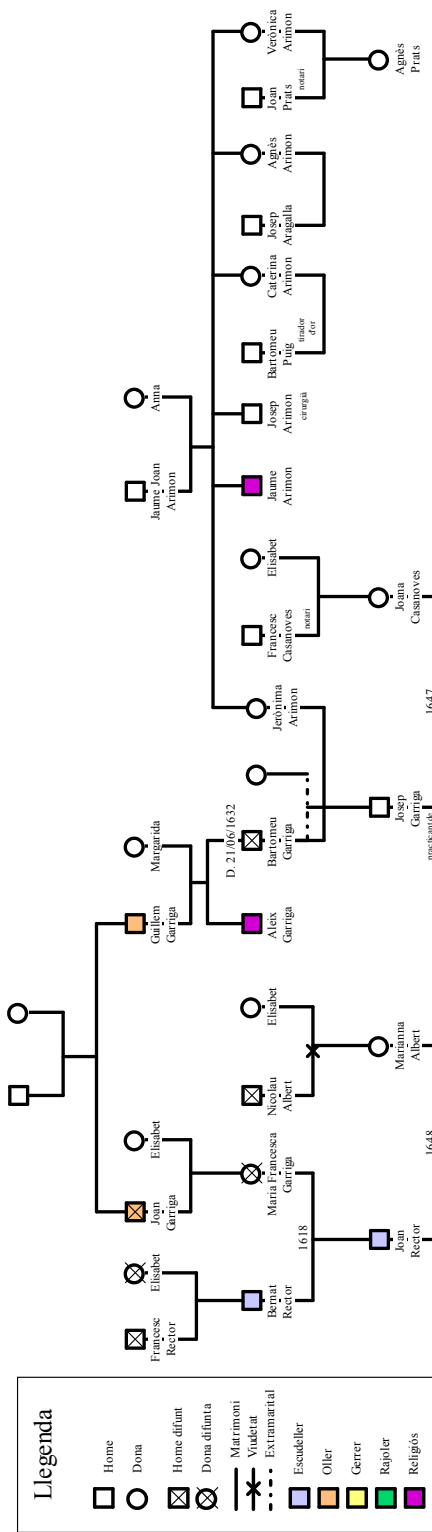

Figura 8.5: Representació genealògica de la família Garriga i la seva projecció fora i dins del sector productiu de la terrissa

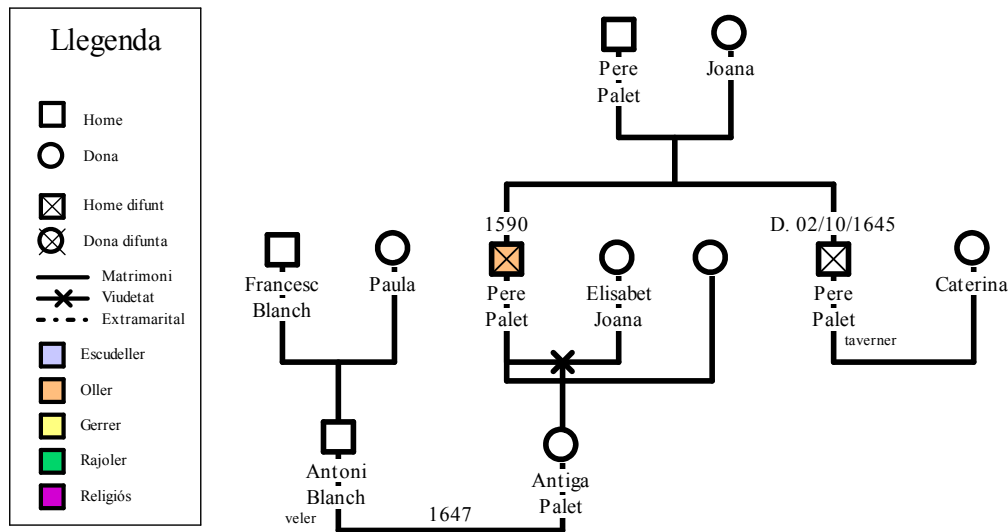

Figura 8.6: Representació genealògica de la família Palet.

XVII. El propi Pere va declarar a la nòmina de 1640 que era francès i que tenia cinquanta anys i que residia al carrer dels Tallers.³³ Al matrimoni de la seva filla no sembla que pugui aportar res, ja que les 100 lliures que van configurar el dot procedien del llegat testamentari de l'oncle Pere Palet, taverner, formulat el 27 de setembre de 1645.³⁴ La unió amb el veler Antoni Blanch marcaria un abans i un després en la vida d'Antiga, en tant que passaria a formar part d'un grup socioprofessional en desenvolupament i amb força projecció social.³⁵

8.2.2 Teixint xarxes entre els gerrers

Les núvies filles de gerrers no van presentar un comportament diferent al de les anteriors. La preferència per nuvis del propi ofici va ser força habitual, tal i com ho indicaria el fet que s'hagi documentat fins a en cinc ocasions. Parant atenció a les quantitats aportades per les núvies, podem percebre aquesta política matrimonial diferent, amb uns dots inferiors als casos en què ambdós contraents tenien un cercle familiar terrisser. Amb valors oscil·lants al voltant de les 170 lliures (Taula 9.2), les trenta pactades arran del matrimoni entre Joana Porcià, filla del mestre gerrer Joan Porcià, amb el treballador Antoni

³³AHCB. Consell de Cent, Fogatges, XIX-16, 1640.

³⁴AHPB. GALCEM, Josep, 665/31, núm. 112, 1647, març, 3.

³⁵MOLAS RIBALTA, òp. cit., 472–473. L'any 1639 la corporació va rebre la indulgència papal. Anys més tard, es van fer càrrec de la confraria de la Puríssima Sanch, però com apunta Pere Molas, a finals de segle van despreocupar l'obligació de mantenir el misteri, deslluïnt la processó de Dijous Sant.

Anglada ens han cridat l'atenció. Un acord d'aquestes característiques només es podria explicar pel fet de ser el nuvi d'un sector socioprofessional no qualificat. A més, la situació familiar de la núvia tampoc no afavoriria la negociació: òrfena i molt probablement d'edat avançada.³⁶

Un cas similar, és a dir, amb valors dotals inferiors als considerats mitjans, seria el que es pot documentar en el matrimoni entre Eulàlia Ràfols i el pagès Jaume Brunet, de Jorba. A la dècada de 1640 la família Ràfols estava formada per cinc noies i només un noi (Figura 8.7). Una d'elles, Elisabet, s'havia casat pocs anys abans, aportant un dot de 87 lliures al capser Josep Tirot.³⁷ El dot d'Eulàlia va estar per sota de les 170 lliures, com també ho va estar el de Jèronima, casada amb el retorcedor de llana Antoni Badia. També serien inferiors els dots de llurs germanes Caterina i Peronella Ràfols, que rebrien 50 lliures cadascuna d'elles per col·locació matrimonial, segons el testament del seu pare.³⁸ Sembla encertat, doncs, entendre que a la meitat del Sis-cents els Ràfols van dur a terme una política matrimonial conservadora, sense gaires aspiracions, i mirant de col·locar totes les filles amb membres externs a l'ofici patern, en tant que s'esperaria que Francesc, l'únic descendent home es pogués fer càrrec de l'ofici. Crida l'atenció que en el cas d'Eulàlia l'elecció fos un pagès de Jorba, prop d'Igualada, mentre que la resta de germanes comptessin amb marits de la xarxa artesanal barcelonina. Jaume Brunet era l'hereu universal dels seus pares, de manera que l'estratègia dels Ràfols hauria implicat un maniobra per establir un vincle amb el territori, fora de la ciutat. Potser caldria resseguir allà la vida dels Brunet per tal d'observar si el matrimoni finalment va resultar avantatjós per ambdues parts o no.

Més normalitzada, quant a la dotació de les núvies, va ser la situació que protagonitzaren les joves Margarida Huguet i Maria Rosa Jaumar, ambdues filles de mestres gerrers difunts. La primera d'elles, Margarida, va ser dotada amb un total de 150 lliures donades íntegrament per la seva mare Eulàlia. El dot, en la tònica general dels documentats entre els gerrers, permetria la filla entrar en la dimensió social i familiar d'un jove sastre de Barcelona, Francesc Ginestar. El pare, el malaurat mestre gerrer Ramon Huguet, havia format part dels òrgans de govern de la corporació de sant Hipòlit, la prohomia de la qual va ostentar l'any 1638.³⁹ Malauradament, el matrimoni no duraria més de deu anys, ja que a partir de 1652 el jove sastre, ara ja en qualitat de mestre,

³⁶AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/6, 1593, gener, 7; AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/38, 1593, gener, 7.

³⁷AHPB, REVERTER, Francesc, 703/12, f. 150–151, 1640, març, 6, època del dot.

³⁸AHPB. REVERTER, Francesc, 703/48, f. 42–43v, 1642, abril, 28.

³⁹AHPB. PASTOR, Francesc, 651/39, f. 110v–113v, 1639, febrer, 4.

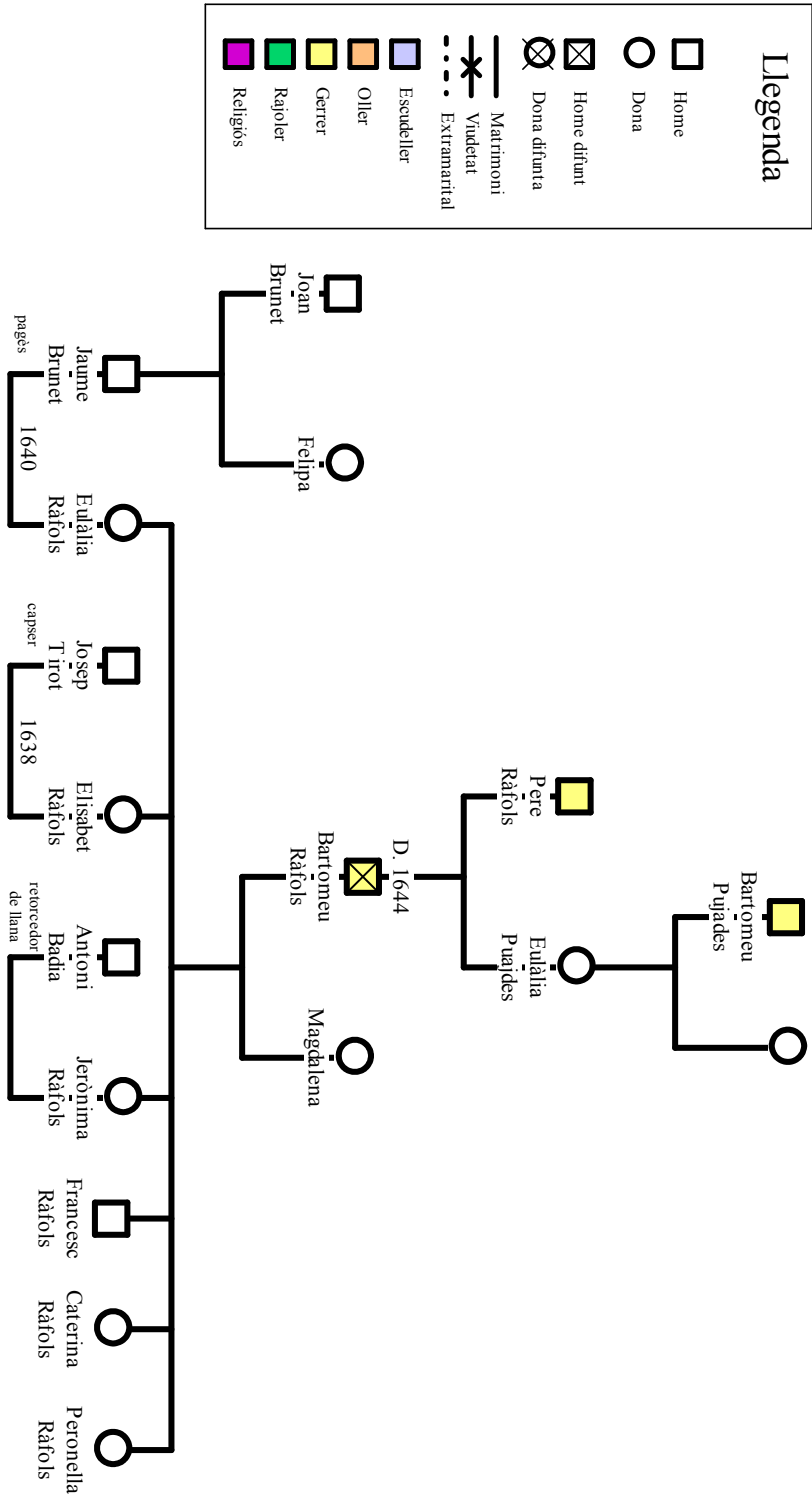

Figura 8.7: Representació genealògica de la família Ràfols.

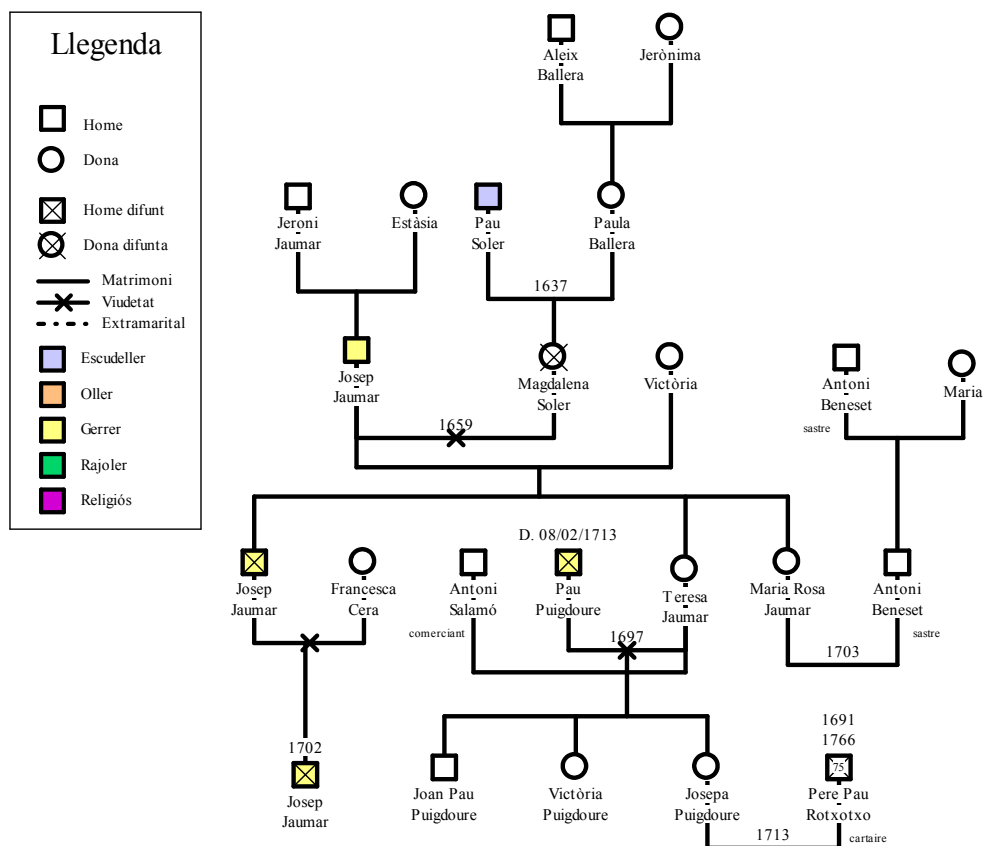

Figura 8.8: Representació genealògica de la família Jaumar.

va redactar capitulacions amb Lucrècia, una de les filles del cartaire Pere Pau Rotxotxo.⁴⁰

La situació de la segona, Maria Rosa, no va ser diferent. L'any 1703 va ser dotada amb un total 200 lliures, de les quals 150 formaven part de la legítima que li reconeixen la seva mare Victòria, hereva universal del seu marit, i Josep Jaumar, germà de la núvia, i les 50 restants provenien de la causa pia del capità Lluç d'Olivella. A les quantitats pecuniàries se li van afegir les dues caixes nupcials amb robes.⁴¹ Del nuvi sabem que era sastre i natural de La Pobla de Lillet (Figura 8.8). El dot va coincidir en xifres amb el que va aportar la seva germana Teresa Jaumar, al matrimoni amb Pau Puigodure uns anys abans.⁴²

Així doncs, que podríem afirmar que la política matrimonial dels Jaumar

⁴⁰Paloma SÁNCHEZ MIGUÉLEZ i Esther SARRÀ. "Els Rotxotxo, una nissaga de naipers de Barcelona amb dos-cents anys d'història (1637–1821)". A: *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols* 33 (2015), pàg. 192-193.

⁴¹AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/28, f. 87–91v, 1703, desembre, 28.

⁴²AHPB. GÜELL, Josep, 811/25, 811/95, f. 468–471v, 1697, abril, 7.

va consistir en mantenir el nivell social adquirit, ampliant la xarxa familiar cap a l'interior, en el cas de Teresa, però també cap a l'exterior del grup. El lligam amb el territori interior del Principat seria prou útil en un context convuls, com el de les acaballes de la centúria, ja que durant la incertesa dels esdeveniments la família es podria reubicar i començar novament.

Quant a la confecció de xarxes a les famílies Huguet i Jaumar, valdria la pena destacar que la identitat de barri, però també les condicions socioeconòmiques, les va motivar, facilitar i esperonar. En el cas de Margarida Huguet, la família estava estretament lligada al carrer dels Tres Llits i de la Lleona. Eulàlia, la mare de Margarida, tenia en propietat una casa amb hort destinada al joc.⁴³ Situada molt a prop del carrer dels Escudellers Blancs, la casa de jocs de cartes regentada per Eulàlia va ser de les més populoses i refinades del barri.⁴⁴ Segons Albert García Espuche, la vídua Eulàlia seria una de les promotores de la Casa de la Lleona, freqüentada per l'elit econòmica i austracista de la ciutat. Després de la Guerra de Successió, les autoritats borbòniques van trobar que aquella casa, on no es deixava entrar “ninguna persona del estado llano, como las demás casas de juego”, s'havia de clausurar

porque en ella y antes de las últimas turbulencias de este Pirncipado, con el motivo de concurrir a jugar únicamente de la nobleza de el pahís, se trataron diferentes cosas muy opuestas al real servicio de Vuestra Magestat y que produxeron las fatales consecuencias que son bien notorias.⁴⁵

Una de les famílies més rellevants del barri, dedicada a més a la producció de cartes i naips, era la família Rotxotxo. Va ser amb una de les filles de Pere Pau amb qui es va casar el vidu de Margarida Huguet, relacionant la seva antiga família política al món del joc. Un besnét de Pere Pau Rotxotxo, de qui a més de l'ofici va heretar el nom, va contraure matrimoni amb la neboda de Rosa Maria, Teresa Jaumar, l'any 1713 (Figura 8.9). Amb aquests dos matrimonis hom pot veure com l'enllaç amb una determinada família del barri podia servir per aconseguir una millora substancial. El matrimoni esdevindria la clau que permetria obrir les portes a altres realitats socials i econòmiques dels terrissers de Barcelona, i en aquest cas, a més, garantir la consolidació dels individus de la família al barri.

⁴³AHPB. GALCEM, Josep, 665/17, 1642, setembre, 26

⁴⁴SÁNCHEZ MIGUÉLEZ i SARRÀ, òp. cit., pàg. 193.

⁴⁵ALBERT GARCÍA ESPUCHE. “Una ciutat de triquets i jugadors”. A: *Jocs, triquets i jugadors: Barcelona 1700*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009, pàg. 45-47.

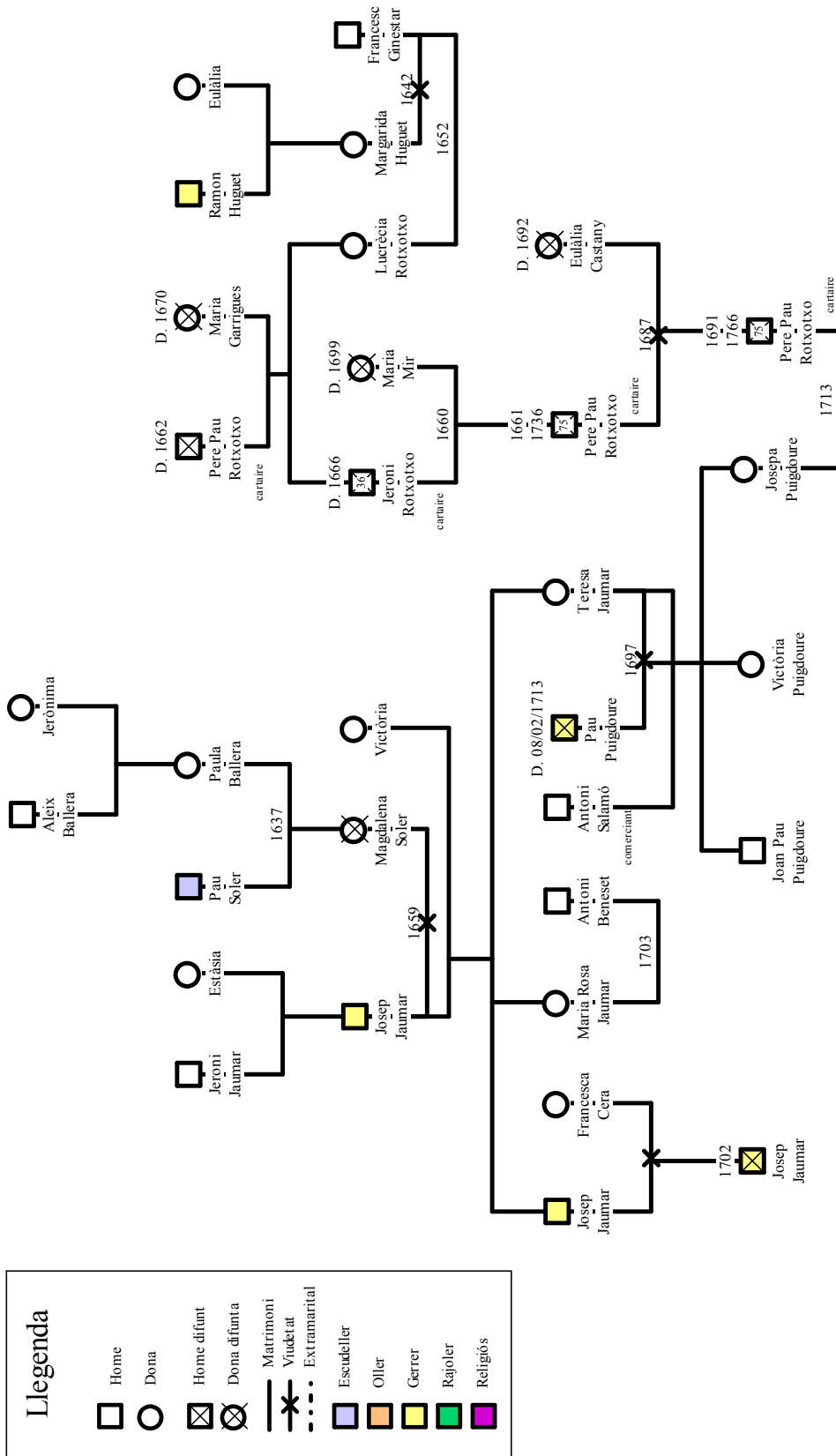

Figura 8.9: Representació genealògica dels vincles familiars entre els Jaumar, els Huguet a través dels Rotxotxo.

8.2.3 La col·locació de les filles d'escudellers

Però si tant les famílies ollereres com gerrereres buscaven els nuvis, sempre que fos possible, entre membres del mateix ofici, les filles d'escudellers serien col·locades majoritàriament fora de l'àmbit de l'ofici. En gairebé 7 de cada 10 matrimonis celebrats els cònjuges compartien el cercle socioprofessional, però si prenem en consideració els 25 capítols estudiats, tot i repetir la proporció, va ser més freqüent concertar la unió de les filles d'escudellers amb altres oficis. Caldria fer notar, a més, que d'entre els setze matrimonis amb nuvis externs a l'ofici, en set ocasions la protagonista, a més de ser filla d'escudeller, era també vídua, ja fos d'un terrisser o d'un artesà d'un altre ofici. Seria precisament a través d'aquestes darreres vídues que podríem observar l'èxit o el fracàs de la política matrimonial de les seves famílies.

Tant Jerònima Mestre, vídua del manescal Joan Flores, l'any 1567 com Maria Fortuny, vídua del pagès d'Horta Josep Montalvà, l'any 1688 van poder aportar en dot unes quantitats que estarien dins els paràmetres que hem considerat del Q_3 , amb us valors entre les 125 i les 200 lliures (Figura 9.1). Ambdues eren filles de mestres escudellers: Jerònima, de Cosme Mestre, i Maria de Joan Fortuny. Però el nuvi del matrimoni concertat en segones núpcies marcaria la diferència quant a diners i a la situació social de la vídua. Jerònima va aconseguir saltar del sector artesanal al liberal en casar-se amb el causídic Gabriel Bellicen. No va ser estrany, per tant, que l'aportació dotal d'ella, ultra els béns mobles, el constituís la suma de 100 lliures en diners metàl·lics. La filla de Cosme, a més, va poder aconseguir que el nou marit es pogués fer càrrec del fill que havia tingut amb el manescal fins que, com a mínim, pogués afermar-se amb algú altre per aprendre un ofici.⁴⁶ Per la seva banda, Maria Fortuny, no va poder aportar més que 70 lliures en diners i unes altres 70 en béns mobles. Era vídua d'un pagès del pla de Barcelona, de manera que el segon matrimoni li va permetre tornar novament a l'àmbit urbà. El casament amb el jove mestre de cases Pau Vidal, natural de Bellpuig d'Urgell, a més, va implicar una aposta de futur: l'esdevenidor marit encara no comptava amb el grau de mestre, però estava en disposició de ser-ho. A més, el fet de provenir també de l'interior del Principat, facilitaria la possibilitat d'entrar a formar part d'uns altres cercles socials en cas de trasllat, com ara els de la vila urgellenca.⁴⁷

El valor del dot de Mònica Espasa ens ha estat del tot desconegut. Hem pogut saber, però, que era la vídua del ferrer Gaspar Calpes, veí de Sarrià, i

⁴⁶AHPB. MAMBLA, Pere, 409/74, 1567, novembre, 15.

⁴⁷AHPB. GÜELL, Josep, 811/94, f. 437-440, 1688, febrer, 25.

filla de Bartomeu Espasa. Era, doncs, membre d'una família molt vinculada a la producció ceràmica a Barcelona. Al primer matrimoni intuïm que va aportar les 100 lliures que li va llegar el seu pare al darrer testament.⁴⁸ Al segon, però, només va aportar “certes pessas de terra, part vinya y part campas” de sis mujades, situades a Collblanc, que correspondrien a l'herència paterna.⁴⁹ Bartomeu Espasa comptava, segons l'inventari *post-mortem* dels seus béns elaborat l'abril de 1595, amb diferents propietats a la ciutat de Barcelona i a les poblacions veïnes: cases al carrer dels Tallers, al dels Escudellers, al del Vidre, al Nou i al d'Obradors, i tres parcel·les a Collblanc, una de vinya i dues sense plantar.⁵⁰ Una herència, que com establiria el difunt Bartomeu, estaria dividida entre ella, la seva germana Jerònima i llurs germans Jaume i Jeroni Espasa, escudeller i aquest darrer hereu patern. A les capitulacions de Jerònima, de fet, es van aportar en dot les cases del carrer dels Escudellers i Nou, a més de les 25 lliures que la confraria d'escudellers reservava per casar donzelles filles de mestre.⁵¹

Substancialment per sobre de la mitjana documentada entre els escudellers va ser la dotació que van aportar Beatriu de Pau l'any 1600 i Maria Feliu el 1686. Beatriu era filla de Guillem de Pau, mestre escudeller, i va aconseguir un primer matrimoni amb l'adroguer Pere Belasch.⁵² El seu traspàs, possiblement a causa de les epidèmies de finals de la XVI va comportar l'entrada de Beatriu novament al mercat matrimonial. Sense sortir de l'esfera del món comercial al detall, l'elecció del nou marit va implicar una projecció social considerable. Antoni Medina, el nuvi, era botiguer de teles, un dels sectors amb més força econòmica durant la segona meitat de la centúria i que es dedicava a la venda de draperia a la capital del Principat.⁵³ Per aquest motiu no contràriament al que hom esperaria en un matrimoni d'una vídua, el dot va estar format per 500 lliures en diners i només 69 en béns mobles. L'esforç que va haver de fer la pròpia vídua i el seu cercle familiar, a més, es podria resseguir en l'establiment d'unes arres d'altres 500 lliures, de les quals donarien fiança el propi pare de la núvia i Miquel Teixidor, un botiguer de teles. La presència de Bartomeu Cardenyas i d'Antoni Mestre com a testimonis en aquestes capitulacions matrimonials donen a entendre, per una banda, la voluntat d'ascens social i, per altra banda, l'existència d'una determinada elit econòmica i política entre els

⁴⁸AHPB. AQUILES, Francesc (major), 487/49, 1595, abril, 12.

⁴⁹AHPB. LENTISCLÀ, Jeroni, 592/93, 1617, gener, 29.

⁵⁰AHCB. Notarial, Inventaris *post-mortem*, I-45, núm. 9, 1595, abril, 20.

⁵¹AHPB. LENTISCLÀ, Jeroni, 592/93, 1617, març, 5.

⁵²AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/38, 1600, abril, 1.

⁵³Lídia TORRA FERNÁNDEZ. “Cambios en la oferta y la demanda textil en Barcelona (1650–1800)”. A: *Revista de Historia Industrial* 22 (2002), pàg. 13-44.

escudellers.

Guillem de Pau l'hem trobat involucrat en diferents afers de la confraria, com ara un balanç de comptes de Bartomeu Pujades del període en què fou prohom.⁵⁴ No obstant, l'hem identificat en moltes més ocasions actuant com a tutor i curador dels fills d'altres mestres escudellers i de veïns del barri on vivia.⁵⁵ Va ser Guillem de Pau, per exemple, qui va consentir el matrimoni de Paula Cortada amb Miquel Passoles, l'iniciador de la nissaga d'escudellers.⁵⁶ Segons aquells capítols, la núvia treballava a casa dels de Pau com a criada, de manera que no resultaria estrany que, a més, li fes de pare davant l'absència dels progenitors. Les relacions comercials de Guillem de Pau amb Antoni Medina tenien precedents. L'any 1592 Guillem, juntament amb altres tutors, va concertar l'afermament del jove Joan Pere Belasch a Antoni Medina, amb el compromís que tots ells li pagarien les despeses de manutenció al jove.⁵⁷

Es tractava, doncs, d'una persona que, tot i no haver ostentat un càrrec en la corporació, va saber potenciar els lligams socials del barri per poder proporcionar a la seva descendència una xarxa que li permetés la projecció social. Una xarxa que estaria vinculada també a la construcció d'una determinada posició fins i tot ètica dins el sector. La seva disposició econòmica el feia ser una protagonista dels protocols del notari Galceran Francesc Devesa fent-se càrrec del negoci d'alguns dels seus veïns, els quals confiaven que es pogués encarregar del afers dels descendents en cas de defunció.

Juntament a Guillem de Pau apareix l'escudeller Bartomeu Cardenyas. Les relacions socials que va teixir Bartomeu el van portar fins i tot a formar part de l'administració de l'Hospital de Pere Desvilar, juntament amb el cirurgià Tomàs Magarola.⁵⁸ Aquesta institució sanitària tenia els seus orígens al segle XIV, quan a prop del Rec Comtal es va fundar un hospital privat que ben aviat passaria a gestió municipal.⁵⁹ La projecció de Cardenyas va seguir paral·lela a la Guillem. Van participar de manera activa actuant com a testimoni de diversos testaments⁶⁰ i capítols matrimonials,⁶¹ com també queda palesa la seva

⁵⁴AHPB. AQUILES, Francesc (major), 487/59, 1571, gener, 6.

⁵⁵AHPB. MIR, Joan Esteve, 423/26, 1563, octubre, 2; AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/3, 1590, gener, 12; AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/3, 1590, abril, 14.

⁵⁶AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/38, 1594, novembre, 26.

⁵⁷AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/5, 1592, febrer, 17.

⁵⁸BC. Arxiu de l'Hospital, 11169, 1577.

⁵⁹Antonio CONEJO DA PENA. "Assistència i hospitalitat a l'edat mitjana. L'arquitectura dels hospitals catalans: del gòtic al primer renaixement". Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2002, pàg. 289-292.

⁶⁰AHPB. MAMBLA, Pere, 409/76, 1563, maig, 6; AHPB. Ollers, Jeroni, 479/53, 1588, abril, 19.

⁶¹AHPB. MAMBLA, Pere, 409/76, 1571, agost, 5; AHPB. Canyelles, Jeroni Antic, 421/1,

participació més o menys continuada a la gestió de la comunitat de terrissers de Barcelona i la seva presència a diferents bosses d'insaculació del Consell de Cent.⁶² Quelcom més que la sort i l'atzar van contribuir a que l'any 1574 Bartomeu Cardenyas esdevingués el màxim representant de la menestralia de la ciutat, convertint-se en l'únic terrisser que ostentaria el càrrec de Conseller Cincè durant el Cinc-cents.⁶³

La triada la completa Antoni Mestre. La família Mestre va estar molt present en la producció de majòlica durant el segle XVI a Barcelona. Els antecedents semblen remuntar-se al primer terç de la centúria, quan el mestre escudeller Cosme Mestre va adquirir l'any 1527 una casa al carrer de'n Rauric, la continuació del carrer dels Escudellers Blancs. La propietat passaria posteriorment a la seva muller Francina el 1551 i després, el 1560, a la filla comuna Anna, la qual va nomenar hereu dels seus béns Antoni Mestre el 1576.⁶⁴ Antoni, que compartia el cognom amb la seva família política, era natural de la vila de Valls. L'aparició de diferents persones vinculades al món de la producció terrissera amb els mateixos noms i cognoms fa encara més difícil poder decidir quin d'ells era el que apareix com a testimoni del casament de la filla de Guillem de Pau (Figura 8.10). Segons Josep A. Cerdà, i sense aportar cap evidència documental, el primer Antoni Mestre compartia amb la seva primera muller Anna, a més del cognom, el nom del pare.⁶⁵ No obstant, la filiació d'aquest Antoni Mestre s'esclareix del tot a partir del segon matrimoni. A les capitulacions el 1592 amb Eufrasina Alzina, vídua del carnisser Jeroni Ameller, ell mateix va afirmar que el seu pare era un altre Antoni Mestre, ja difunt, que practicava l'ofici de tintorer i que, a més era de Valls.⁶⁶

Encara es complica més la situació amb la reconstrucció de la posterior generació. Antoni i Eufrasina van tenir un fill a qui, complint el que podria semblar una tradició familiar, van nomenar novament Antoni. Arran d'un tercer matrimoni d'Eufrasina, aquesta vegada amb el negociant Antoni Folch, el petit Antoni Mestre, de poc més de deu anys, va rebre en donació simple i *inter vivos* les propietats que havien format part del llegat del pare, és a dir, la casa del carrer d'en Rauric, al costat de la qual hi havia l'obrador

1579, abril, 21.

⁶²AHCB. Consell de Cent, Processos de la visita, XVII-1, f. 21-21v.

⁶³*Rúbriques de Bruniquer. Ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la Ciutat de Barcelona*. Vol. I. Barcelona: Imp. d'Henrich, 1912, vol. I, pàg. 49.

⁶⁴A l'adquisició d'un censal mort per part d'Antoni Mestre hom pot resseguir la titularitat de la propietat del carrer de'n Rauric (AHPB. PASTOR, Maties, 505/22, 1591, gener, 18).

⁶⁵CERDÀ I MELLADO, "Estudi d'una beneitera d'obra daurada, excepcional", pàg. 29.

⁶⁶AHPB. PASTOR, Maties, 505/29, 1592, març, 21.

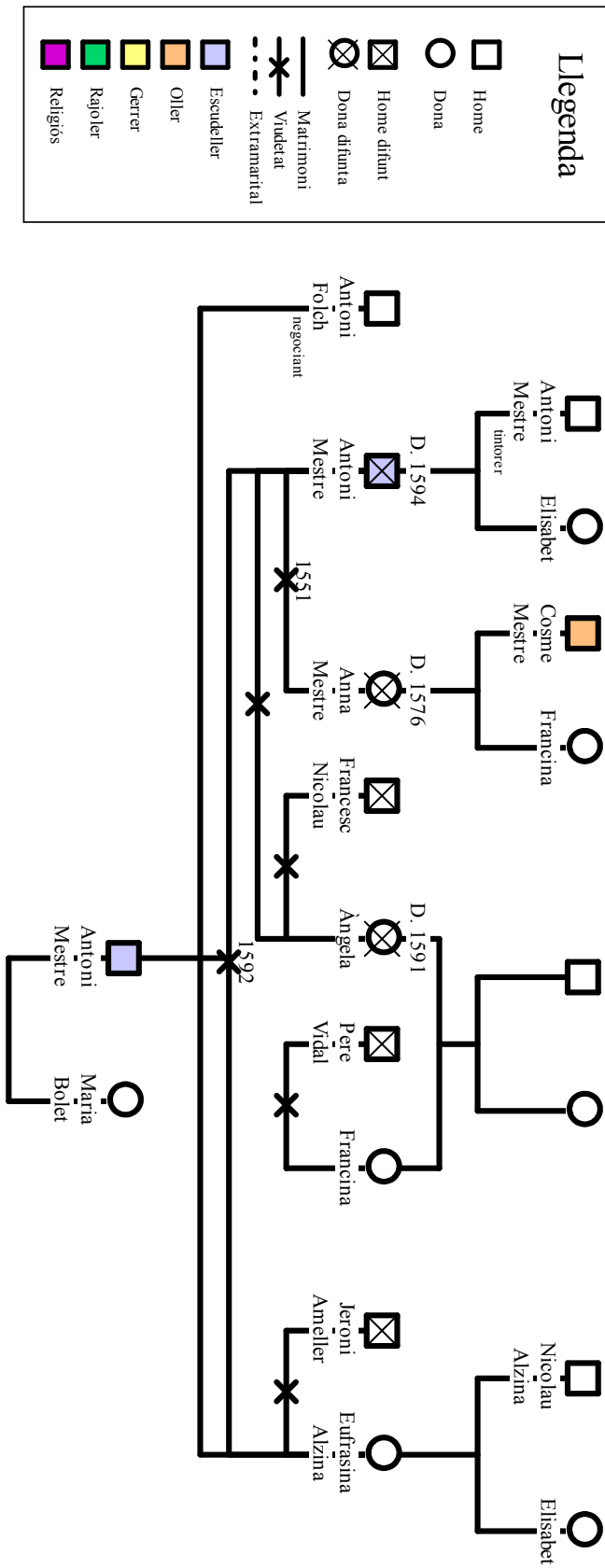

Figura 8.10: Representació genealògica de la família d'Antoni Mestre major, escudeller.

familiar.⁶⁷ Tot semblava coincidir fins que el mateix any del casament amb Antoni Folch, Eufrasina nomena els tutors del seu fill Antoni: al notari Joan Terés i a un altre Antoni Mestre, “nepoti dicti quondam Anthonii Mestra”.⁶⁸ L'únic Mestre difunt fins aleshores era el primer Antoni Mestre, de manera que un dels tutors hauria de ser nét seu i, per tant, oncle de l'infant fill d'Eufrasina.

Tot i que acostuma a donar-se el que el fill és major que no pas el nét, en el cas d'Antoni Mestre, cal tenir present que es va casar fins a en tres ocasions. El primer matrimoni, celebrat l'any 1551 amb Anna Mestre, va permetre l'usdefruit de les cases del carrer de'n Raurich i, després del traspàs d'ella, la disposició total a partir de 1576.⁶⁹ No tenim constància del moment en què es va fer efectiu el segon matrimoni, però sabem que l'any 1591 la seva segona esposa, Àngela, traspassava després de redactar el testament.⁷⁰ El darrer matrimoni seria el que se celebraria un any després, el 1592, amb la també vídua Eufrasina.⁷¹ Desconeixem el nombre de fills que va tenir amb la primera i la segona esposa, de manera que aquell Antoni Mestre “nepoti”, podria haver estat descendent d'alguna d'elles.

El tercer Antoni Mestre també era escudeller i tenia vinculacions amb Valls (Figura 8.11). L'any 1593 apareix concertant matrimoni amb Estefania, la vídua de l'escudeller Gaspar Vidal. Els pares d'ell eren Joan Mestre, tintorer, i Magdalena, també de la capital de l'Alt Camp.⁷² Segons Josep A. Cerdà, aquest mestre escudeller va coexistir amb l'anterior, però a diferència del que proposarem, no tindrien cap mena de relació familiar entre ells, tot i que sí coincidirien a l'obrador entre el 1612 i el 1617.⁷³

La coincidència d'ofici, de cognom i fins i tot d'origen familiar ens fan pensar que el parentiu i els vincles entre els Antoni Mestre exposats va ser evident. Sabem el nombre d'unions i les relacions socials que va establir el primer d'ells fins a 1594 (Figura 8.10). També tenim coneixement de quina era la realitat familiar del tercer des de 1593. Per això creiem, a l'espera de poder trobar més informació que corroborin o refutin el plantejament, que el pare, Joan Mestre, seria el fill d'Antoni Mestre major, molt probablement fruit del matrimoni amb Anna, que va durar vint-i-cinc anys. La xarxa familiar portaria el jove Joan a la població del pare, Valls, on es formaria en l'ofici de la família, el tint de draps. Només amb una interpretació així es pot entendre

⁶⁷AHPB. Lluell, Pere, 586/45, f. 266-266v, 1605, juliol, 20.

⁶⁸AHPB. Pastor, Maties, 505/10, 1600, octubre, 28.

⁶⁹AHPB. PASTOR, Maties, 505/22, 1591, gener, 18.

⁷⁰AHPB. PASTOR, Maties, 505/28, f. 40-40v, 1591, juliol, 13.

⁷¹BC. Arxiu de l'Hospital, Llicències matrimonials, 10982, 1592.

⁷²AHPB. COLL, Salvador, 475/47, 1593, novembre, 27.

⁷³CERDÀ I MELLADO, òp. cit., pàg. 30.

8. LES POLÍTIQUES MATRIMONIALS ENTRE FAMÍLIES TERRISSERES

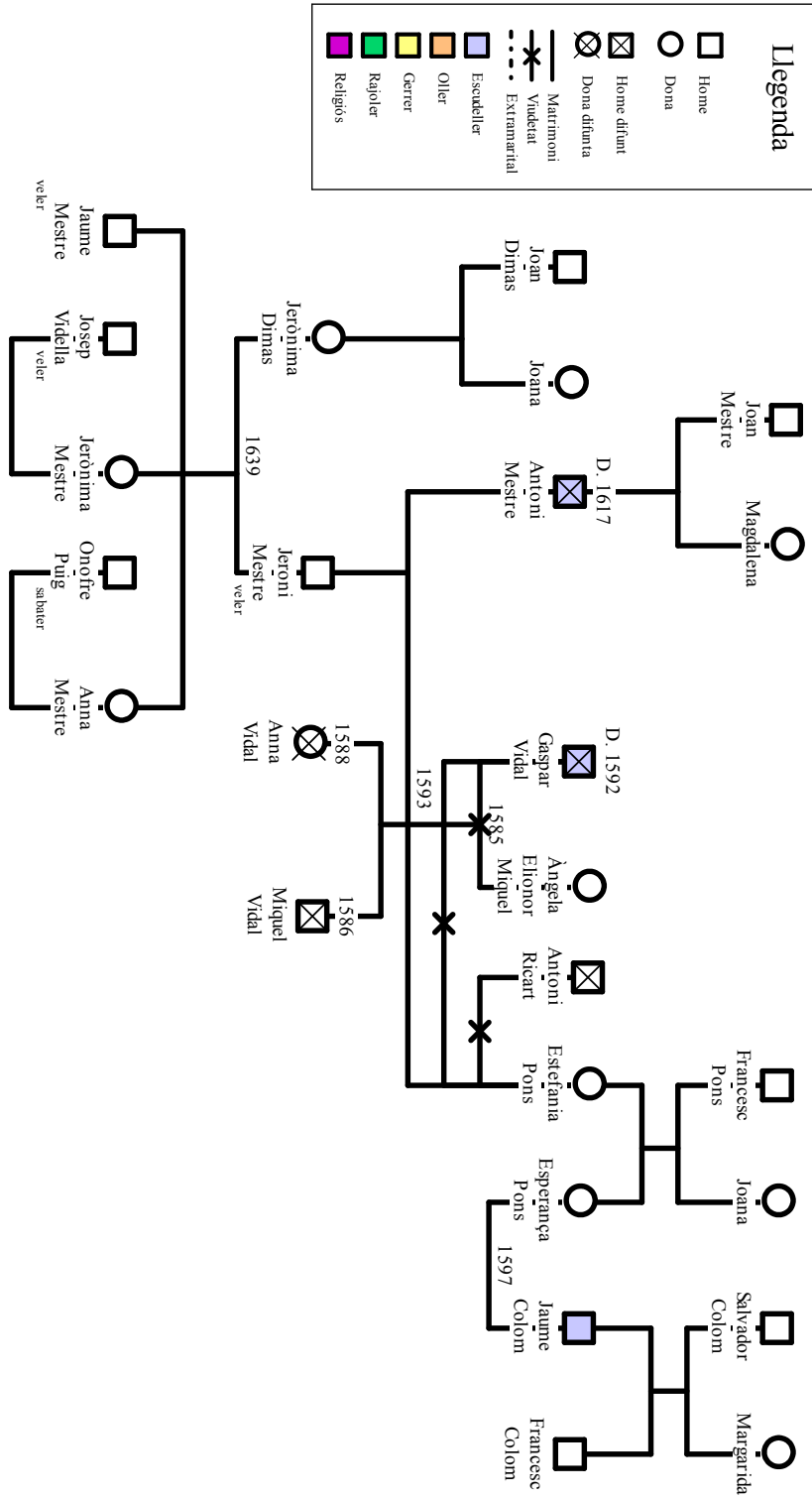

Figura 8.11: Representació genealògica de la família d'Antoni Mestre, escudeller.

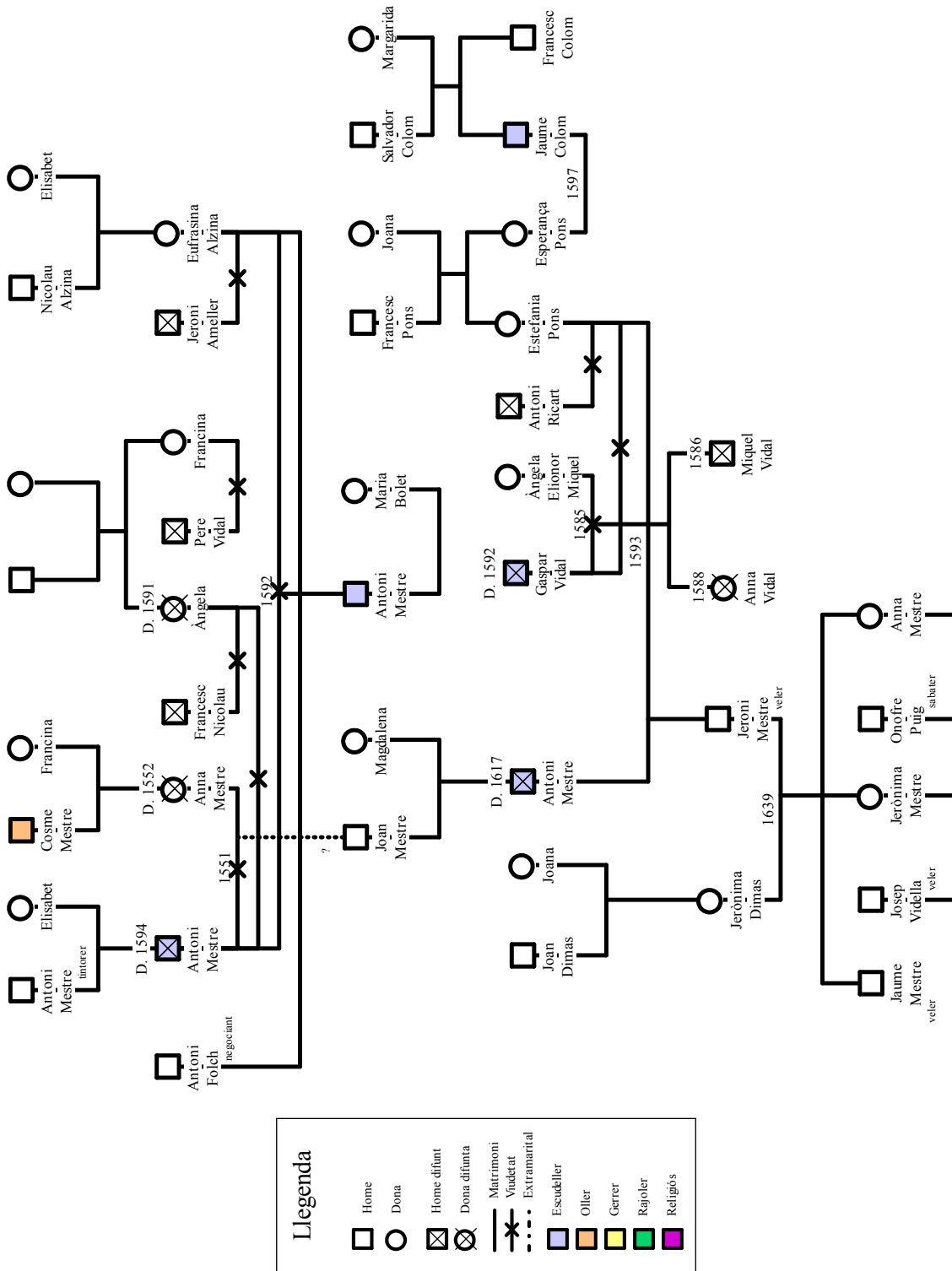

Figura 8.12: Reconstrucció hipotètica de la família Mestre a Barcelona i les relacions establertes amb altres oficis de la ciutat, considerant Joan Mestre com a fill del primer matrimoni d'Antoni Mestre major, escudeller.

que Antoni Mestre, nét d'Antoni Mestre major, fos el tutor d'Antoni Mestre menor (Figura 8.12).

La darrera vídua filla d'un escudeller a la que voldríem fer esment és Maria Feliu, vídua de l'estamper Jacint Andreu. L'aportació que va fer Maria l'any 1686 al candeler de cera Antoni Mallachs va constituir la quantitat que hem considerat valor atípic extrem en l'anàlisi quantitativa. Amb un valor total de 1.300 lliures, el dot va estar format per 100 dobles d'Espanya, que equivaldrien a 550 lliures de Barcelona,⁷⁴ i un aixovar en joies d'or, de plata i de béns mobles, valorat en altres 750.⁷⁵ La quantia monetària va ser gairebé la mateixa que uns vint anys abans havia aportat al matrimoni amb Jacint Andreu.⁷⁶ L'interès que va mostrar Maria Feliu per l'ofici del seu primer marit va ser escàs. La parca va segar la vida de Jacint Andreu a principis del mes de febrer i al maig Maria es venia la impremta per valor de 900 lliures.⁷⁷ Sembla, doncs, que no va ser la seva intenció prosperar dins el sector editorial, ans al contrari, poder-se recol·locar en un altre.

Com s'ha pogut veure, la descendència acabava per ésser la beneficiària de les relacions socials, polítiques i econòmiques dels seus progenitors. Fer interaccionar diferents protagonistes d'aquestes xarxes permetria trobar una col·locació familiar fora de l'àmbit de l'obrador i de l'ofici.

Les vídues que havien pogut obtenir un matrimoni favorable més enllà del sector productiu de les seves famílies van continuar la política de millora social i econòmica cecant nous marits fora de l'àmbit professional. Les altres, aquelles que no van poder beneficiar-se de les relacions dels seus progenitors, van haver de trobar la sortida més adequada a la seva situació concertant matrimoni amb oficis propers al dels seus marits o al de llurs pares. Si per una banda les vídues filles d'escudellers miraven de reconstruir la seva xarxa social amb altres sectors socioprofessionals més prestigiosos, no sembla que aquesta fos la pràctica habitual entre les núvies de primeres núpcies. La majoria d'elles van poder aportar entre 100 i 250 lliures, el que més endavant e considerat com a interval II (vegi's apartat 9.1.2). No va ser aquest el cas de les filles de l'escudeller Pau Francí. Tot i estar separats per vint-i-cinc anys, les aportacions que va poder fer la família Francí a les seves filles va ser molt similar: 60 lliures per a Jerònima, la primera en casar-se,⁷⁸ i 75 per a Caterina.⁷⁹ Tant en un cas com en l'altre, l'elecció de llurs marits no va

⁷⁴CAMPRUBÍ I PLA, òp. cit., pàg. 125.

⁷⁵AHPB. GÜELL, Josep, 811/94, f. 366-372, 1686, novembre, 2.

⁷⁶AHPB. PI, Pau, 781/65, 1668, gener, 27.

⁷⁷CAMPRUBÍ I PLA, òp. cit., pàg. 649.

⁷⁸AHPB. FITA, Antoni Joan, 595/86, 1616, maig, 15.

⁷⁹AHPB. HUGUET, Ramon Jaume, 647/22, 1641, maig, 12.

significar una millora de la seva situació econòmica i social.

Tenim poques notícies dels membres d'aquesta família, però sabem que Pau Francí va ser cridat com a testimoni en el moment de fer públic el testament de l'escudeller Rafel Horta l'any 1591 i que l'any 1611 consta com a prohoms de la “confratrie scudelleriorum Barcinone sub invocatione sanct Hypoliti” juntament amb Antoni Mestre i Guillem Cardenyas.⁸⁰ La seva participació en el bon govern de la corporació, però, no li hauria permès aconseguir prou prestigi social com per poder projectar les seves filles més enllà de la pròpia institució artesanal. L'aparició de l'escudeller Jaume Colom com a testimoni dels capítols de Jerònima ens fan pensar en la possibilitat de la necessitat d'un consentiment tàcit per part d'un representant d'una de les famílies escudellers més rellevants del barri de Framenors, els Colom (Figura 8.13), una relació de dependència, potser, forjada al llarg d'anys de relació laboral.

El centenar de lliures va formar el dot de Mariàngela, filla del mestre escudeller Agustí Balle. L'origen de la quantitat ens fa pensar en la necessitat social d'arribar a aquesta xifra per tal de poder donar un dot raonable a la filla. Només 25 lliures procedien dels béns paterns, mentre que les restants 75 el constituïen el llegat testamentari de Maria, la vídua del pagès Francesc Defora, i les causes pies de les corporacions dels escudellers i dels blanquers, amb les quals hi hauria, a més d'un lligam professional patern, una vinculació per altres membres de la família.⁸¹

La família Porcià, involucrada en la vida política i econòmica de la ciutat, només va poder dotar Eulàlia amb 120 lliures en casar-se amb el daguer Felip Moles.⁸² Si només prenguéssim com a referència el dot de 1636 no podríem intuir la política matrimonial que s'havia realitzat i, per tant, podríem considerar que la família Porcià era una família de capacitat mitjana-baixa, quan altres dades indiquen que la seva situació econòmica correspondria amb un poder adquisitiu mitjà-alt. Uns anys abans, l'últim dia de gener de 1627, el mestre escudeller Antoni Porcià va poder dotar una filla amb un total de 400 lliures. El matrimoni de Mariàngela amb el mestre de cases Pere Donadeu va ser una maniobra política que beneficiaria ambdues famílies.

La presència del gerrer Salvador Morató com a testimoni de les capitulacions així ho corroboraria. El mestre Morató va ser proveïdor oficial de terrissa de la ciutat de Barcelona. El pagament de “canals y altra hobra de gerrer”, tant per a la construcció de fonts com per a fer diferents obres públiques, va

⁸⁰AHPB. AQUILES, Francesc (major), 487/48, 1591, novembre, 27; AHCB. Gremis, Especials, 56-1, Escudellers, 1611, agost, 17

⁸¹AHPB. VILANA PERLES, Ramon, 763/88, f. 1-4v, 1657, gener, 6.

⁸²AHPB. LLUNELL, Pere, 586/87, 1636, febrer, 2.

8. LES POLÍTIQUES MATRIMONIALS ENTRE FAMÍLIES TERRISSERES

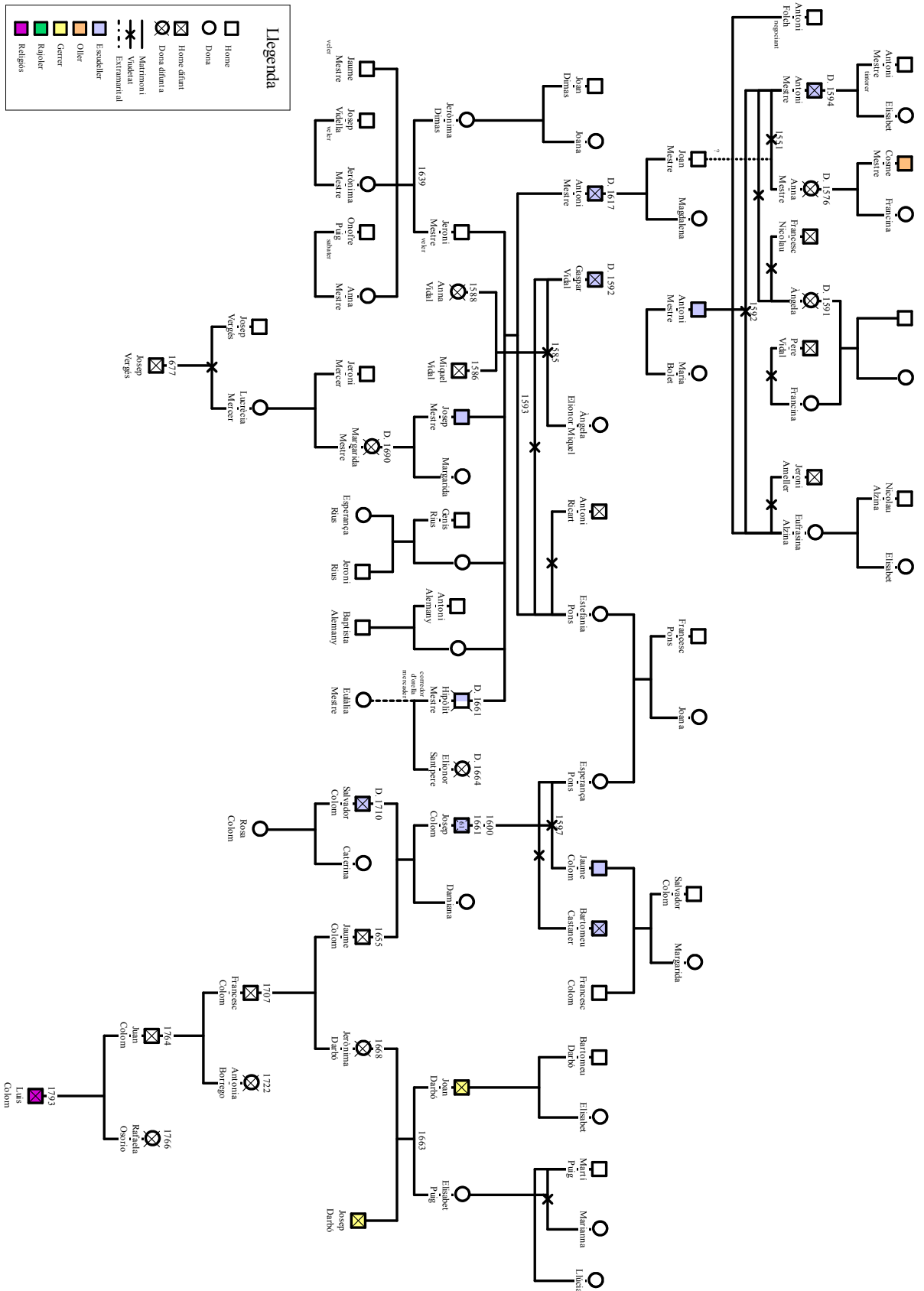

Figura 8.13: Reconstrucció dels vincles d'unió entre la família Mestre i la família Colom a Barcelona.

ser habitual des de principis de segle fins al seu traspàs el 22 de novembre de 1643, quan el va succeir en el càrrec el seu fill Francesc.⁸³ Durant aquells vint-i-cinc anys la ciutat es va gastar més de 2.800 lliures en canals i canonades per a les fonts de la ciutat i el clavegueram, però també en gibrells, cànters i altra obra de terra (Taula 8.1). Un d'aquests pagaments, precisament el de 1631, es va efectuar per una quantitat indeterminada d'obra de terra que Pere Donadeu i Francesc Socies, mestres de cases de la Ciutat, havien pres de la botiga dels Morató.⁸⁴

El matrimoni entre Mariàngela i Pere Donadeu, doncs, va permetre la família Porcià l'accés a unes determinades relacions polítiques amb les que no comptaven. A més, Pere era nomenat hereu universal dels béns dels seus pares, de manera que la unió de Mariàngela seria profitosa també des del punt de vista econòmic. Unes raons com aquestes comportarien l'esforç per part de tota la família per donar el dot oportú a la núvia. De fet, els diferents llegats que havia rebut per part del pare del les seves germanes, les vídues Paula i Margarida, van anar íntegrament a configurar el dot, al qual s'afegiria la causa de pia de 25 lliures dels escudellers tot formant un total de 400 lliures.⁸⁵ Era l'herència de la núvia, tant paterna com materna, la que es llegava en vida per poder aconseguir un casament adient.

Amb aquesta lectura podem interpretar millor per què tan sols nou anys més tard una altra filla d'Antoni Porcià rebria el dot de 120 lliures. La família havia apostat per una matrimoni de vinculacions polítiques amb la primera de les filles i després va haver de recórrer a la col·locació fora del cercle terrisser mitjançant el matrimoni amb una altre ofici, com ara el de daguer. Als acords matrimonials d'aquell segon dia de febrer de 1636 el pare de la núvia només va poder llegar 50 lliures del seu patrimoni, essent la resta les ja recurrents 25 lliures “les quals li espacten y pertanyen en la confraria dels scudellés per ser ella filla de mestre y confrare de dita confraria” i altres 45 procedents de causes pies diverses de membres de llinatge.⁸⁶

El dot de Paula, filla de l'escudeller Antoni Ferran, va estar per sota del que hem considerat la mitjana aritmètica (\bar{x}) de les cartes dotals entre terrissers (vegi's apartat 9.1.2). La quantitat la formava una aportació de poc més de 100 lliures amb orígens diversos que dos germans d'ella van haver de millorar

⁸³AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-119, f. 213v, 1609, novembre, 29, Salvador Morató estava ocupant el càrrec de gerrer del Comú sense que ningú no el cessés ni el revocqués; AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-152, f. 34v, 1643, gener, 13.

⁸⁴AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-140, f. 238, 1631, novembre, 26.

⁸⁵AHPB. LLUNELL, Pere, 586/86, 1627, gener, 31.

⁸⁶AHPB. LLUNELL, Pere, 586/87, 1636, febrer, 2.

8. LES POLÍTIQUES MATRIMONIALS ENTRE FAMÍLIES TERRISSERES

Any	Lliures	Sous	Diners
1618	4	3	10
1618	130	5	
1619	26	18	
1619	199	7	6
1619	34	14	
1619	61	4	1
1619	25	10	6
1621	64	9	10
1621	98	10	
1622	49	14	6
1623	255	13	1
1623	39	10	9
1623	42	17	
1624	48	15	4
1624	27	15	2
1624	399	15	
1625	60	9	
1627	74	18	3
1627	69	13	
1628	31	15	
1630	48	18	4
1630	48	18	4
1630	144	16	
1630	106	16	
1630	11	4	10
1631	11	17	6
1631	139	9	
1633	33		
1635	17	10	4
1638	168		
1642	4	13	
Total	<i>2.823</i>	<i>2</i>	<i>2</i>

Taula 8.1: Pagaments efectuats el Consell de Cent a Salvador Morató, gerrer del Comú, 1618–1642.

amb gairebé 60 més.⁸⁷ La família Ferran va estar involucrada en la direcció de la corporació d'escudellers a finals del Sis-cents. De fet, aquell any 1695 Pere Pau era el prohoms tercer, de manera que seria el moment oportú per col·locar en matrimoni la seva germana i així poder eixamplar la xarxa relacional de la família.⁸⁸

El darrer matrimoni que hem pogut documentar per sobre de les 174 lliures va ser l'acordat per la família Serra amb el flassader Joan Bernat. El dot aportat per Elisabet, d'un total de 200 lliures, va estar format majoritàriament per les 175 que li va donar el seu pare, més les lliures de l'obra pia dels escudellers.⁸⁹ Com en situacions anteriors, la presència d'un escudeller de la talla de Miquel Passoles entre els fiadors de les promeses matrimoniales ens tornaria a indicar l'existència de certa relacions d'interdependència entre ambdues famílies. Uns vincles que s'hauria forjat entre reunió i reunió de la corporació, on tant Pere Serra, pare d'Eulàlia, com Miquel Passoles van tenir l'ocasió d'interactuar, com en el cas del "borrons i errors" que el clavari del plom, Joan Soler, havia fet al llibre de comptabilitat i on un dels perjudicats per suposats deutes que ja s'havien pagat va ser el propi Pere. Al judici que va incoar la corporació per possible prevaricació van actuar com a procuradors del col·lectiu, entre d'altres, Miquel Passoles.⁹⁰

Entre les núvies filles d'escudellers casades amb nuvis externs al sector productor de la ceràmica hem volgut destacar una capitulació matrimonial per la seva singularitat. Es tracta dels acords establerts l'any 1650 entre el moler Josep Homet i Elisabet, filla del difunt escudeller Jordi Mataró. La jove Antiga Mataró havia de contraure matrimoni amb el moler barceloní, però la situació convulsa al Principat de mitjans segle XVII van afectar al transcurs de la normalitat.

Mesos després de la jornada de Corpus a Barcelona, en què va caure assassinat el virrei Santa Coloma, la ciutat va haver de fer front al primer enfrontament bèl·lic amb la Corona. La mort del lloctinent general de Catalunya va comportar l'assimilació de l'autoritat de la ciutat per part del Consell de Cent, qui es va encarregar entre d'altres de requisar cavalls, comprar i distribuir l'armament, demanar i difondre informacions militars, comprar i emmagatzemar el blat de França i reclutar els soldats.⁹¹ La concentració de les tropes cata-

⁸⁷AHPB. CONGOST, Ramon, 801/10, 1695, gener, 26.

⁸⁸AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/13, 162v–164vv, 1695, juliol, 4.

⁸⁹AHPB. PUIGVERT, Bernat, 536/66, 312–315v, 1615, agost, 28.

⁹⁰AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/13, 1600, agost, 16.

⁹¹AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-149, f. 122, 242v–244, 313, 335v, 337, 340v.

lanes a la capital, com va recordar Núria Florensa, va dirigir l'enfrontament cap a la ciutat, que al final va tenir lloc el 26 de gener de 1641, al peu de la muntanya de Montjuïc.⁹² La victòria de les tropes catalanes sobre les reials va deixar un reguer de víctimes especialment elevades a l'exèrcit comandat del marquès de los Vélez. Es calcula que, tot i ser molt més superiors en número, l'exèrcit castellà va tenir unes baixes al voltant dels 2.000 homes.⁹³ Tanmateix, els caiguts no només van ser del cantó reialista, sinó que també van ser nombrosos entre el bàndol franc-català. No s'han dut a terme gaires estudis sobre les repercussions socials d'aquella batalla, però seria evident que la preocupació per part de les autoritats municipals per les famílies dels caiguts fos rellevant. El Consell de Cent després de la victòria a Montjuïc va centrar els seus esforços en tres àmbits importants: continuar la guerra, prestar ajut als malalts i a les famílies dels morts i garantir l'aprovisionament de blat a la ciutat.⁹⁴ La qüestió social es va materialitzar en contractes de feina públics com ara nomenant portalers els ferits, però també en una retribució econòmica tant pels fills com per a les vídues. Les filles i les germanes d'aquells que van morir aquell 26 de gener es van incloure en un memorial d'on cada any, recordant la victòria, s'extraurien sis noms a l'atzar "per la col·locació de llur matrimoni".⁹⁵ Rebrien cadascuna d'elles 50 lliures per a conformar el dot. Quant als fills, el Consell de Cent donaria 25 lliures als que s'examinessin a alguna confraria o prenguessin l'hàbit de la religió. Entre totes les vídues es repartirien un total de 800 lliures, que no obstant, no van estar disponibles fins a principis de juny de 1641.⁹⁶

En aquests termes s'exposaven els orígens de les 75 lliures que Antiga Mataró va aportar en matrimoni amb Josep Homet. Aquell 30 de novembre de 1650 encara es vivia un context de guerra a Barcelona i arreu del Principat se sentien les canonades. Tot i que no s'ha pogut resseguir la figura de Jordi Mataró o la seva participació a la batalla de Montjuïc, interpretem que la indemnització de 50 lliures pels morts al conflicte va ser generalitzada, independentment que es tractés d'un membre destacat o no de la coronela. Un

⁹²Núria FLORENSA I SOLER. "La ciudad de Barcelona en la guerra contra Felipe IV: el Consell de Cent, más que un gobierno municipal". A: *Espacio, tiempo y forma. Serie IV, Historia moderna* 12 (1999), pàg. 193.

⁹³Ricardo GARCÍA CÁRCEL. "La trayectoria histórica". A: *Historia de Cataluña: siglos XVI-XVII*. Vol. II. Barcelona: Ariel, 1985, pàg. 155.

⁹⁴Núria FLORENSA I SOLER. *El Consell de Cent. Barcelona a la Guerra dels Segadors*. Barcelona: Àrea d'Història Moderna, Universitat Rovira i Virgili, 1996, pàg. 561-563.

⁹⁵AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-150, f. 198v-204, 1641, maig, 28.

⁹⁶AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-150, f. 224, 1641, juny, 8.

ajut, que sumat a la causa pia de 25 lliures promoguda pels escudellers per tal de casar les filles del mestres, van permetre un bri d'esperança enmig del conflicte, tant a la vídua de Jordi Mataró com a la pròpia Antiga.⁹⁷

⁹⁷AHPB. SOLDEVILA, Josep, 711/18, 1650, novembre, 30.

Capítol 9

La construcció de xarxes familiars horitzontals

Tal i com s'ha pogut veure en capítols anteriors, el treball de la ceràmica implicava la participació de mà d'obra barata i poc qualificada. Fins i tot es feien servir aprenents que no tenien regulats els seus deures per mitjà d'un contracte d'afermament, donant peu a l'existència d'un gruix de joves que participaven del món del treball de manera desprotegida. A més, la presència de contingent estranger i totalment aliè a la producció ceràmica, en tant que nous al sector, va ser evident.

Tot i que les ordinacions semblaven vetllar pel tancament de les elits a persones alienes a les famílies del sector, la seva participació en el ram va contribuir a la regeneració de les famílies terrisseres i a la pervivència de la productivitat de l'obrador, encara que fos en mans d'una família nouvinguda.¹ Per mitjà de l'entroncament de nous individus a les famílies tradicionals del sector de la terrissa, restava protegit el patrimoni familiar. Les estratègies familiars i matrimonials van permetre aquesta regeneració del sector davant una progressiva absència de descendència masculina entre els terrissers.

Per tant, a més de garantir la projecció social dels seus membres, d'aconseguir millores econòmiques per a la vídua i la descendència, les polítiques matrimonials realitzades van estar enfocades a assegurar la continuïtat de l'ofici i a vetllar per la supervivència familiar.

¹ZOFÍO LLORENTE, òp. cit., pàg. 132-133.

9.1 Indicadors de riquesa i de desigualtats a través dels dots

Ultra les consideracions en la confecció de xarxes clientelars a nivell horitzontal, s'hauria de fer èmfasi en la capacitat adquisitiva de les famílies del sector de la ceràmica i observar així quina situació econòmica a l'hora d'abordar la construcció de vincles familiars. Els capítols matrimonials són una font que presenten un avantatge inherent: els dots atorgats es concreten en una quantitat monetària i que, per tant, són susceptibles de ser tractats des de la vessant quantitativa.

Com ha apuntat Rosa Congost, el sistema hereditari de Catalunya va concedir un paper molt important al dot que les famílies de les núvies aportaven. Entre les raons que enumera s'ha de destacar el fet que els capítols matrimonials i especialment els dots, permeten observar les diferències econòmiques entre les famílies i els sectors professionals. La homogeneïtat pel que fa a les quantitats que hi apareixen, segons la historiadora, permet tenir un millor coneixement de les desigualtats socials, millor que no pas emprant altres fonts notarials, com ara els inventaris *post-mortem*, alterats per la valoració a l'alça o a la baixa dels objectes detallats.² Així les quantitats dotals ens permetrien, d'una banda, evidenciar les desigualtats socials i econòmiques dins un mateix col·lectiu i, d'altra banda, aproximar-nos a la realitat socioprofessional d'un sector productiu parant atenció als oficis, tant del nuvi com del pare de la núvia.

El dot que s'estipulava als capítols matrimonials es podria considerar un senyal del tracte diferent entre els fills d'una mateixa família. La part que donava la núvia en general podia contenir una suma pecuniària —el dot estimat— i una part formada per béns mobles —el dot inestimat. Cap norma, però, semblava que regís la quantitat aportada en dot per les núvies i llurs progenitors, sinó que era convinguda segons la disponibilitat i la possibilitat de la casa, fet que marcaria les desigualtats tant entre membres d'una mateixa generació familiar com entre membres d'un mateix sector socioprofessional.³

Segons apunten diferents investigadors, la quantitat dotal que la núvia aportava al matrimoni acostumava a ser la part legítima de l'herència pater-

²Rosa CONGOST I COLOMER. “Els dots com a indicadors de les desigualtats socials i de la seva evolució en el temps”. A: *Els capítols matrimonials: una font per a la Història Social*. Ed. de Rosa ROS MASSANA. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2010, pàg. 167.

³Mikes TÜNDE. “Legislació històrica de la família catalana medieval i moderna”. A: *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* 38 (2017), pàg. 177.

nal i maternal. Aquesta situació implicaria que els dots de les núvies sempre estarien per sobre de la legítima que, d'altra banda, obtindrien els fills caballers, en tant que l'aportació seria la base sobre la qual s'establirien relacions familiars i econòmiques.⁴ Nogensmenys, les inflacions de les quantitats dotals serien una constant durant l'època moderna, arribant a la seva màxima expressió a finals del XVII i principis del XVIII.⁵

9.1.1 Classificació dotal en intervals: una proposta

A través de l'anàlisi d'un total de 158 capítols matrimonials, datats entre 1501 i 1777, on els contraents o llurs familiars pertanyien al sector de la terrissa, hem intentat elaborar una proposta que permetés classificar econòmicament la població artesanal barcelonina.

En 140 capitulacions s'ha pogut obtenir informació relativa a la situació socioprofessional del pare de la núvia, qüestió que ens ha permès observar d'una banda quin era l'origen de la família i d'altra banda la capacitat d'estalvi per tal de poder fer front al dot, la mitjana aritmètica (\bar{x}) del qual l'hem fixada en 197 lliures (Taula 9.1). En tant que les dades no han estat abundants, s'ha optat per estudiar-les de manera conjunta, sense diferenciar franges cronològiques, fet que donaria uns resultats més acurats per a cada període preestablert. Les possibles pautes evolutives i les fluctuacions de les quanties dotals hom les podrà observar millor en l'estudi detallat del poder adquisitiu dels diferents oficis del sector de la ceràmica.

Ofici	Lliures	Casos
Correu	20	1
Moliner	30	1
Teixidor de draps	36	1
Mestre d'aixa	40	1
Assaonador	50	1
Calceter	50	1

Taula 9.1 – *Continua a la pàgina següent*

⁴FERRER I ALÒS, "Capítols matrimonials i història de la família", pàg. 137; Rosa CONGOST I COLOMER. *Notes de societat: La Selva, 1768–1862*. Santa Coloma de Farners: Consell Comarcal de La Selva, 1992, pàg. 39; Isabel Amparo BAIXAULI JUAN. *Casars a l'antic règim. Dona i família a la València del segle XVII*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2003, pàg. 27.

⁵CONGOST I COLOMER, òp. cit.

Prové de la pàgina anterior

Ofici	Lliures	Casos
Argenter	70	1
Blanquer	70	1
Treballador	75	1
Oller	88	7
Traginer	88	3
Mercer	90	1
Rajoler	90	3
Mariner	100	1
Matalasser	100	1
Serraller	100	1
Hostaler	100	2
Corredor de coll	110	2
Calafat	120	1
Tintorer de draps	120	1
Flequer	125	2
Vidrier	128	2
Ferrer	133	2
Teixidor de lli	137	2
Boter	138	2
Pagès	141	30
Paraire	141	8
Revenedor	150	2
Sabater	155	4
Hortolà	165	3
Fuster	170	4
Gerrer	171	9
Manyà	200	1
Sastre	200	1
Taverner	205	2
Escudeller	216	21
Pellisser	265	1
Beiner	300	1
Daguer	300	2
Entretallador	300	1
Barreter	350	1
Llogater de mules	360	1

Taula 9.1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Ofici	Lliures	Casos
Mestre de cases	363	2
Notari	500	2
Cartaire	600	1
Mercader	1600	1
Desconegut	97	5
\bar{x} / Total	197	140

Taula 9.1: Oficis dels pares de les núvies, mitjana dels dots i nombre total de casos identificats als capítols matrimonials, 1501–1777.

Però per tal de poder extreure millor informació de les dades, hem suprimit els oficis dels quals només teníem un únic exemple, considerant que no serien representatius i que ens podrien distorsionar els resultats a l'hora de fer el tractament estadístic corresponent. De la mateixa manera, hem suprimit els dots atorgats per núvies l'ofici dels pares de les quals ens era desconegut. La mostra, així doncs, ha quedat reduïda a un total de 116 casos corresponents a vint-i-dos activitats professionals (Taula 9.2). Treballant d'aquesta manera, a més de reduir la \bar{x} dels dots a un total de 173 lliures, es pot percebre millor una categorització social. Per mitjà de sis franges o intervals hem intentat observar diferents categories socials.

Una de les qüestions que s'han de tenir presents a l'hora d'establir les franges o intervals per tal de poder establir les categories socials consisteix en prendre la decisió de com iniciar i finalitzar els intervals de cada tram. Som conscients que depenent d'on es decideixi establir la xifra rodona, tal i com es pot observar a la Figura 9.3, els resultats mostraran unes conclusions o unes altres. En aquest sentit, hem considerat que la xifra rodona, l'acabada en 0, seria l'inici de cadascuna de les franges o intervals. La decisió està fomentada en dues raons: d'una banda, d'aquesta manera s'afavoreix a l'estudi dels estaments socials més humils, considerant que la xifra rodona els faria saltar de categoria; d'altra, tal i com ha afirmat Rosa Congost, és l'opció que ens permet entendre millor l'esforç que una família hauria fet per tal d'aconseguir la xifra arrodonada del dot de la núvia, és a dir, prendre consciència de la seva capacitat d'estalvi.⁶

⁶Íd., "Els dots com a indicadors de les desigualtats socials i de la seva evolució en el temps", pàg. 173.

Ofici	Lliures	Casos
Oller	88	7
Traginer	88	3
Rajoler	90	3
Hostaler	100	2
Corredor de coll	110	2
Flequer	125	2
Vidrier	128	2
Ferrer	133	2
Teixidor de lli	137	2
Boter	138	2
Pagès	141	30
Paraire	141	8
Revenedor	150	2
Sabater	155	4
Hortolà	165	3
Fuster	170	4
Gerrer	171	9
Taverner	205	2
Escudeller	216	21
Daguer	300	2
Mestre de cases	363	2
Notari	500	2
\bar{x} / Total	173	116

Taula 9.2: Selecció d'oficis dels pares de les núvies, mitjana dels dots i nombre total de casos identificats als capítols matrimonials, 1501–1777.

Interval	Franges	Proposta de tipologia social
I	fins a 99	pobres, artesans I
II	100–249	artesans II
III	250–499	artesans III
IV	500–1.999	professions liberals, mercaders
V	2.000–4.999	ciutadans honrats, petita noblesa
VI	més de 5.000	aristocràcia

Taula 9.3: Proposta dels sis intervals per a classificar els dots de la ciutat de Barcelona per a època moderna.

Com es pot observar a la Taula 9.3, les franges que es proposen fan referències a sis esgraons que, basant-nos en els apunts de Pere Gifre i de Rosa Congost per a la regió de Girona durant segles XVI i XVIII respectivament, podrien representar els poders adquisitius de la societat barcelonina entre els Cinc-cents i el Sis-cens.⁷ El primer d'ells estaria format pels dots inferiors a 99 lliures. Correspondria a les famílies més pobres, les quals haurien de recórrer majoritàriament a les causes pies per maridar les noies de famílies sense recursos; a més, inclouríem en aquesta primera franja les quantitats dels oficis urbans més pobres, com ara els ollers, els traginers o els rajolers. El segon i el tercer llinar estan delimitats en conjunt per les 100 i les 500 lliures, amb una franja formada per oficis que dotarien fins a les 249, que correspondria a pagesos urbans i a oficis com ara els vidriers, ferrers, paraires o escudellers, i un altre interval per a dots iguals o superiors a les 250 lliures, on els oficis especialitzats en productes destinats a la exportació i a la construcció serien els més representats. La quarta franja estaria formada per l'estament de les professions liberals i dels dedicats al sector comercial. Les quantitats a partir d'aquest interval serien les pròpies de l'oligarquia urbana més que no pas dels sectors productius, superant les 2.000 lliures en el cas dels ciutadans honrats a la cinquena i les 5.000 en el cas de l'aristocràcia a la sisena franja. Com a proposta per a classificar socioprofessionament els dots, està subjecte a desviacions i a matisos que s'haurien de tenir presents a l'hora de considerar períodes cronològics més curts. No obstant, considerem que és una necessitat imperiosa establir una categorització com la que es presenta per tal de po-

⁷Pere GIFRE I RIBAS. “El procés final d’implantació dels capítols matrimonials (final de segle XVI-començament de segle XVII)”. A: *Els capítols matrimonials: una font per a la Història Social*. Ed. de Rosa ROS MASSANA. Girona: Associació d’Història Rural de les Comarques Gironines, 2010, pàg. 65-66; CONGOST I COLOMER, loc. cit.

Interval	Franges	Casos	%	Proposta de tipologia social
I	fins a 99	13	9,29	pobres, artesans I
II	100–249	97	69,29	artesans II
III	250–499	4	2,86	artesans III
IV	500–1.999	2	1,43	professions liberals, mercaders
V	2.000–4.999	-	-	ciutadans honrats, petita noblesa
VI	més de 5.000	-	-	aristocràcia
<i>Total</i>		<i>116</i>	<i>100,00</i>	

Taula 9.4: Proposta dels sis intervals per a classificar els dots de la ciutat de Barcelona en base a 116 dots, 1501–1777.

der analitzar els dots com a indicadors de riquesa, especialment quan no s’ha estudiat prèviament pel sector artesanal.⁸

Aplicant els intervals proposats a les quantitats dotals aconseguides (Taula 9.4), es pot observar que majoritàriament, i com era previsible, les quantitats correspondrien al sector artesanal, a l’interval II, amb una representació del 69,29 % sobre el total. Aquesta classificació, a més, permet observar que gairebé un deu per cent no hauria pogut aconseguir les cent lliures que permetrien passar de la pobresa a les classes mitjanes-baixes.

Podríem realitzar la mateixa operació aplicant aquesta vegada la distribució al total de casos en què el pare de la núvia donzella o el marit de la vídua formava part dels sectors productius de la ceràmica. El total de capítols matrimonials el conformen 52 documents distribuïts de la següent manera: 21 dels escudellers, nou dels gerrers, set dels ollers, tres casos dels rajolers i fins a 12 capítols de vídues de terrissers. A la Taula 9.5 podem observar com la meitat dels dots de famílies terrisseres estarien ubicats al segon interval, coincidint amb el grup socioprofessional que hem denominat “artesans II”. Novament, el centenar de lliures apareix com a punt d’inflexió per a decidir si els terrissers haurien de ser considerats com un grup socioprofessional amb escassos recursos i arribar a la xifra gairebé màgica de les 100 lliures seria l’esperó que tota família mantindria.

Hem decidit establir la xifra rodona a l’inici de cada interval en comptes de

⁸Els dots i els seus valors per indicar la capacitat adquisitiva per a sectors de l’oligarquia urbana, però no pels sectors artesanals, que per contra constituïen bona part del gruix de la població barcelonina. María Adela FARGAS PEÑARROCHA. *Família i poder a Catalunya, 1516–1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Barcelona: Fundació Noguera, 1997.

Interval	Franges	Casos	%	Proposta de tipologia social
I	fins a 99	16	30,77	pobres, artesans I
II	100–249	29	55,77	artesans II
III	250–499	5	9,62	artesans III
IV	500–1.999	2	3,85	professions liberals, mercaders
V	2.000–4.999	-	-	ciutadans honrats, petita noblesa
VI	més de 5.000	-	-	aristocràcia
<i>Total</i>		<i>52</i>	<i>100,00</i>	

Taula 9.5: Classificació dels dots aportats per nívies de famílies del ram de la ceràmica, 1556–1728.

Interval	Franges	Casos	%	Proposta de tipologia social
I	fins a 100	21	40,38	pobres, artesans I
II	101–250	24	46,15	artesans II
III	251–500	5	9,62	artesans III
IV	501–2.000	2	3,85	professions liberals, mercaders
V	2.001–5.000	-	-	ciutadans honrats, petita noblesa
VI	més de 5.001	-	-	aristocràcia
<i>Total</i>		<i>52</i>	<i>100,00</i>	

Taula 9.6: Classificació dels dots aportats per nívies de famílies del ram de la ceràmica, 1556–1728.

situar-lo a la part superior, precisament per detectar com d'important podria ser l'esforç econòmic d'una família per arribar al llindar.⁹ Amb els terrissers hem pogut observar quina seria la diferència de la seva categoria social si haguéssim actuat a la inversa i la xifra rodona indiqués el límit superior de la franja. Com es pot observar a la Taula 9.5 poc més de la meitat de les famílies (un total de 29) formarien part de l'interval II, mentre que el llindar de famílies més pobres l'ocuparien un total de 16 (30,77 %). D'altra banda, si la xifra rodona esdevingués límit superior, com es pot observar a la Taula 9.6, la diferència percentual entre ambdós intervals seria mínim, ja que estarien formats per 21 (40,38 %) i 24 famílies al I i al II respectivament (46,15 %). Mentre les xifres de les franges intermèdies no canvien, les dels primers varien de manera substancial.

⁹CONGOST I COLOMER, òp. cit., pàg. 172.

En definitiva, haver iniciat cadascuna d'elles amb una xifra rodona, per tant, ha ocasionat que fins a cinc famílies les poguéssim passar a considerar de l'esgraó socioeconòmic superior. És a dir, el fet de considerar la xifra arrodonida precisament com a llinzar superior i no com a punt de partida, ens permetria estar en disposició per percebre fins a quin punt era important l'esforç econòmic de la família de la núvia d'estrats socials més humils i, a més quina seria la voluntat de concertar matrimoni amb membres d'un estrat superior per intentar sortir de l'esgraó social en què estaven.

9.1.2 El dot mitjà als matrimonis terrissers

Més enllà de decidir la categorització que hom plantegem pels dots barcelonins, hem realitzat una petita anàlisi estadística per observar si la distribució de les quantitats dotals respondria a la classificació social proposada. La representació gràfica s'ha realitzat a través d'un *boxplot*. La Figura 9.1 ens permet observar com cadascun dels quartils quedaria bastant ben definit amb els quatre primers intervals que hem proposat. L'amplitud interquartílica (IQR), és a dir, on es concentra el 50 % de la mostra, indica uns valors dotals situats entre les 70 i les 200 lliures, coincidint amb els percentatges de la Taula 9.5. El cos de la gràfica està format per dues caixes, on la inferior equivaldria a l'interval II i la superior al III, amb uns valors de 70 a 120 i de 120 a 200 lliures respectivament.

Tot i que els valors no resulten idèntics als dels intervals, la constatació d'una distribució dels dots similar a la proposta que realitzem ha estat prou significativa. La situació de la mediana (M_e) a les 120 lliures, permet dibuixar, a més, una distribució de les quantitats dotals molt més concentrada per sota d'aquest valor que no pas per damunt. L'asimetria lleugerament positiva, és a dir, on la M_e seria inferior al valor de la \bar{x} dels dots, ens indica que les quantitats aportades durant el període estudiat mantindrien una concentració per sota d les 174 lliures. L'asimetria, a més, ens permetria asseverar que els dots de la caixa inferior, amb uns valors entre les 70 i les 120 lliures, serien els més habituals entre les famílies terrisseres. Els valors dotals superiors, més dispersos, dibuixen una cua amb dades superiors a la M_e .

Més enllà de les limitacions superiors, s'han pogut calcular alguns valors atípics, numèricament més distants a la resta de dades. Seguint el test proposat per John W. Tukey,¹⁰ hem considerat valor atípic lleu aquell que es pot

¹⁰John W. TUKEY. *Exploratory Data Analysis*. Reading: Addison-Wesley, 1977; David R. BRILLINGER. "Data Analysis, Exploratory". A: *International Encyclopedia of Political Science*. Ed. de Bertrand BADIE, Dirk BERG-SCHLOSSER i Leonardo MORLINO. Vol. II.

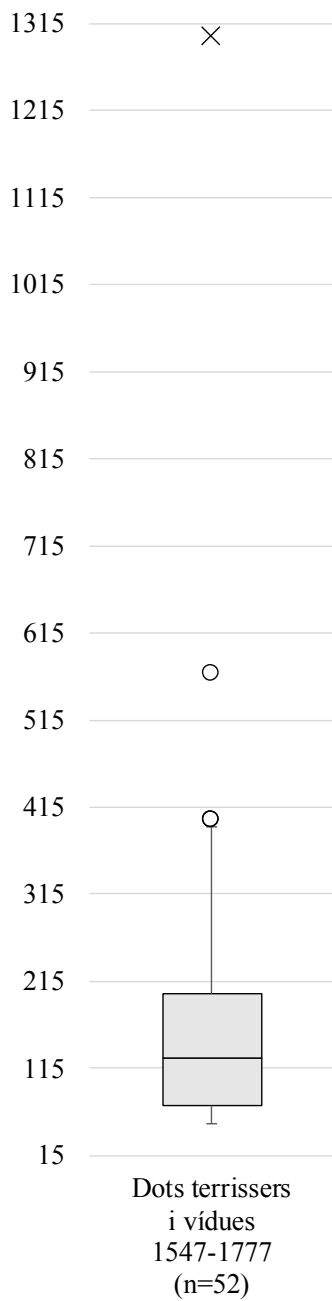

Figura 9.1: Distribució de les quantitats dotals del sector de la terrissa de Barcelona mitjançant un *boxplot*, 1547-1777. Estan marcats amb un cercle (○) els valors atípics i amb una creu (×) els extrems.

localitzar 1,5 vegades per sota del primer quartil Q_1 o per sobre del tercer Q_3 de la següent forma:

$$q < Q_1 - 1,5 \cdot \text{IQR} \quad (9.1)$$

$$q > Q_3 + 1,5 \cdot \text{IQR} \quad (9.2)$$

De la mateixa manera, hem considerat valor extrem aquell la representació del qual excedia 3 vegades per sota del Q_1 i per sobre del Q_3 :

$$q < Q_1 - 3 \cdot \text{IQR} \quad (9.3)$$

$$q > Q_3 + 3 \cdot \text{IQR} \quad (9.4)$$

El resultat han estat uns valors atípics lleus que superaven àmpliament les 400 lliures. Aquesta quantitat va ser a la que es va comprometre a pagar Mariàngela, filla de l'escudeller Antoni Porcià, l'any 1627. L'aportació incloïa la legítima paterna i alguns llegats familiars, juntament amb una petita contribució de 25 lliures de la causa pia dels escudellers.¹¹ Més de mig segle més tard, les 400 lliures tornen a ser el gruix total del dot aportat per Anna Maria, filla del difunt gerrer Jaume Puigdoure, format per l'herència paterna, pel llegat d'un familiar i per 25 lliures promeses pel notari Josep Güell uns anys abans.¹² També serien atípiques les 569 lliures de Beatriu, filla de l'escudeller Guillem de Pau, establert l'any 1600.¹³ Quant als valors extrems, només s'ha detectat un cas, el corresponent al dot de 1.300 lliures aportat per Maria, filla de Pau Feliu, escudeller. Es va tractar d'un dot lliurat majoritàriament en quantitats en metàl·lic, a més d'algunes robes, mobles i joies.¹⁴

Aquesta anàlisi ens permet constatar que, tal i com demostra la proposta de la Taula 9.3, entre els ceramistes barcelonins hi hauria una certa voluntat d'aconseguir dotar les filles amb una xifra al voltant de les 100 lliures, una quantitat gairebé mínima per poder casar-les en condicions òptimes. Precisament el centenar de lliures va constituir el dot d'Antiga, filla de l'oller Pere Palet, el març de 1647.¹⁵ També va ser de la mateixa quantitat l'aportació dotal que va realitzar la família escudeller Balle a la seva filla Mariàngela l'any

Thousand Oaks: SAGE Publications, 2011, pàg. 533.

¹¹AHPB. LLUNELL, Pere, 586/86, 1627, gener, 31.

¹²AHPB. GÜELL, Josep, 811/96, f. 233-238, 1703, novembre, 3.

¹³AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/38, 1600, abril, 1.

¹⁴AHPB. GÜELL, Josep, 811/94, f. 366-372, 1686, novembre, 2.

¹⁵AHPB. GALCEM, Josep, 665/31, núm. 112, 1647, març, 3.

1657 per tal que pogués contraure matrimoni amb Josep Fortuny, un jove fuster del poble de Constantí. En aquest cas, però, el dot no estaria format per una quantitat única, sinó que seria el resultat de la suma de 25 lliures aportades pel pare Agustí Balle i les restants 75 per diferents causes pies per maridar donzelles: 25 lliures de la causa pia de la confraria dels escudellers “com a filla de mestre”, altres 25 de la dels blanquers, en tant que entre els seus avantpassats comptava amb artesans d’aquest ofici, i les darreres 25 lliures llegades en testament per Maria, vídua de Francesc de Fora, pagès, el parentesc del qual amb la núvia es desconeix.¹⁶

Durant el Set-cents, aquesta xifra també va significar un objectiu a aconseguir per tal la família no caigués en la pobresa més absoluta. Jerònima, filla de Jeroni Duxer, un escudeller difunt, després de recórrer a diverses causes pies, va poder aportar, juntament amb les dues caixes nupcials “segons ús y costum de Barcelona”¹⁷, el centenar de lliures: 25 procedents de la causa pia del capità Lluç d’Olivella, 16 de la del taverner Guillem Bruna i les restants 58 lliures 10 sous de la legítima materna.¹⁸ L’aportació de Teresa, filla del gerrer Francesc Noè, també es va establir en aquesta quantitat, però amb la característica important que seria aportada íntegra en moneda, juntament amb les prescrites caixes nupcials i, s’afegiria a més, tot allò que fos necessari per a realitzar una fornada, tant en llenya com en vernís i demés.¹⁹

El dot normal, doncs, entre els terrissers de Barcelona durant el període estudiat estaria situat al voltant del centenar de lliures. Aconseguir arribar a aquesta xifra garantiria passar de l’interval I a la franja II, i per tant considerar-se un grup social amb una capacitat adquisitiva suficient com per a dotar dignament les filles. La conclusió que podríem excloure dels dos tractaments estaria lligada al fet de considerar l’objectiu de la xifra rodona com un indicador de la fita familiar.²⁰ Una fita que permetria analitzar millor quina seria la mentalitat de les famílies terrisseres i la seva capacitat estalviadora. Podem concloure, per tant, que les cent lliures van significar el llindar mental a superar per garantir, a les núvies en particular i a llurs famílies per extensió, el manteniment del nivell socioeconòmic i també l’assegurança d’una possible projecció social per a les generacions posteriors.

¹⁶AHPB. VILANA PERLES, Ramon, 763/88, f. 1–4v, 1657, gener, 6.

¹⁷AHPB. CONGOST, Ramon, 801/10, 1675, agost, 18.

¹⁸AHPB. ROSSINÉS, Francesc, 858/16, 160–165v, 1702, gener, 11.

¹⁹AHPB. PUJOL, Pere Pau, 910/28, f. 263–266v, 1721, febrer, 16.

²⁰CONGOST I COLOMER, òp. cit., pàg. 172–173.

9.1.3 Evolució de la capacitat econòmica

Tanmateix, els valors dotals per ells mateixos no ens serien útils per evidenciar la força econòmica d'una família ni la seva possible capacitat d'estalvi. Per tal de poder conèixer fins a quin punt les núvies terrisseres havien fet un esforç per aconseguir el centenar de lliures del dot típic, cal deflactar les quantitats. En aquest sentit es va posicionar Rosa Congost, considerant molt encertadament que per comparar els dots de determinades àrees geogràfiques o períodes, era necessari transformar aquell valor en un de real de la unitat monetària emprada. En aquest sentit, només podríem prendre en consideració les quantitats dotals sempre que es comptés amb un altre indicador que ens permetés fer la comparació.²¹

Són diversos els valors que es poden escollir per deflactar els dots, com ara el preu de productes manufacturats, el de les jornades de treball o el dels aliments. L'inconvenient que presenten aquests radica en el fet que no comptem amb una sèrie continuada per calcular la deflactació o per poder reconstruir-la, ni que fos parcialment. En el cas del preu dels productes manufacturats, per exemple, tot i els esforços de Gaspar Feliu per reconstruir diferents sèries del segle XVI al XVIII, les dades amb les que es compten són relativament escasses i presenten diversos buits.²² Quant a les jornades de treball, caldrien encara més variables per a reconstruir una sèrie temporal, com ara quin ofici feríem servir com a índex i, fins i tot, dins la seva estructura, quin valor prendríem com a punt de referència: el jornal d'un mestre, el d'un oficial o el d'un manobre. La documentació, per la seva banda, no sempre resulta evident a quina categoria socioprofessional correspon el salari esmentat, com tampoc ajuden les fonts a considerar el jornal com a la retribució de tot un dia de feina, amb l'alimentació o amb el possible allotjament inclosos.²³

Tot i que d'aliments hi havia de diferents categories i qualitats, l'ésser humà ha considerat sempre alguns de primordials per a la seva alimentació i d'altres de secundaris. No és estrany que la necessitat d'adquirir-los ens permeti resseguir el rastre documental de la seva compra-venda, facilitant una possible reconstrucció del nivell de vida. Entre els aliments caldria diferenciar entre aquells que eren de consum diari d'aquells als quals només es recorria només en comptades ocasions, com seria el cas de la carn, considerat el terç esgraó alimentari, just per sota del peix salat.²⁴ El preu de les quarteres de

²¹Ib., pàg. 174.

²²Gaspar FELIU I MONTFORT. *Precios y salarios en la Cataluña moderna. Combustibles, productos manufacturados y salarios*. Madrid: Banco de España, 1991, pàg. 39.

²³Ib., pàg. 69.

²⁴Gaspar FELIU I MONTFORT. *Precios y salarios en la Cataluña moderna. Alimentos*.

blat, que no del seus derivats com ara el pa, que podia ser elaborat amb altres cereals, podríem considerar-lo com a valor que ens ajudés a deflactar els dots.

La deflactació en base els preus de la quartera de blat ja ha estat realitzada de manera orientativa per Rosa Congost, analitzant l'evolució dels dots de la família Heras d'Adri durant el segle XVIII en el món rural²⁵ Per dur a terme aquesta operació, va tenir en compte la \bar{x} del preu de la quartera de blat durant deu anys, constituïts per l'any d'assignació del dot i els nou anys precedents. En el nostre cas, per a la ciutat de Barcelona, hem realitzat la reconstrucció de l'evolució del preu del blat prenent com a referència les dades aportades per Gaspar Feliu, reconstruïda a partir dels treballs d'Emili Giralt, d'Eva Serra i de Pierre Vilar.²⁶

Al llarg d'aquestes tres centúries es poden evidenciar diferents períodes històrics de la ciutat de Barcelona (Figura 9.2). El segle XVI va transcórrer en un lleuger ascens constant. L'estabilitat econòmica de l'inici del Cinc-cents només estaria marcada per un lleuger augment en el preu de les quarteres durant la dècada de 1530 i posteriorment amb un ascens més constants durant els darrers vint anys de la centúria. Tot i els símptomes de crisi durant els primers anys del XVII, el preu de la quartera de blat es va mantenir en un altiplà que només es veuria afectat per la Guerra de Secessió (1640–1652). El conflicte marcaria el preu nominal del blat, fent-lo arribar a les cotes més altes poc temps abans de 1652, estabilitzant-se després progressivament. De manera irregular però constant, la tendència a l'alça a partir de la dècada de 1690 només es veuria truncada pel sotrac que en tots els àmbits que va significar la Guerra de Successió (1701–1714). El panorama posterior va tornar a fer disminuir el preu del blat fins a la dècada de 1740. Les darreries del Set-cents es van caracteritzar per l'increment del preu del blat de manera exagerada.

Per realitzar el procés de deflactació s'han pres els valors dels dots de 40 capítols matrimonials on la núvia era de família terrissera i, a més, aquesta vegada s'han afegit els dots de les núvies que, tot i no ser filles, les hem pogut identificar com a vídues de terrissers. D'aquesta manera, s'han aconseguit un total de 62 valors dotals. Per evitar que hi haguessin diversos valors per a

Madrid: Banco de España, 1991, pàg. 71, 120.

²⁵Miquel HERAS DE PUIG. *Biografía ó explicació del arbre geneològich de la descendencia de casa Heras de Adri, 1350–1850*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2001; CONGOST I COLOMER, òp. cit.

²⁶FELIU I MONTFORT, òp. cit., pàg. 41-44; Emili GIRALT I RAVENTÓS. "En torno al precio del trigo en Barcelona durante el siglo XVI". A: *Hispania: revista española de historia* 60 (1958), pàg. 31-68; Eva SERRA I PUIG. *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII: baronia de Sentmenat 1590–1729*. Barcelona: Crítica, 1988; VILAR, òp. cit., vol. II, pàg. 377, 440, vol III, pàg. 378.

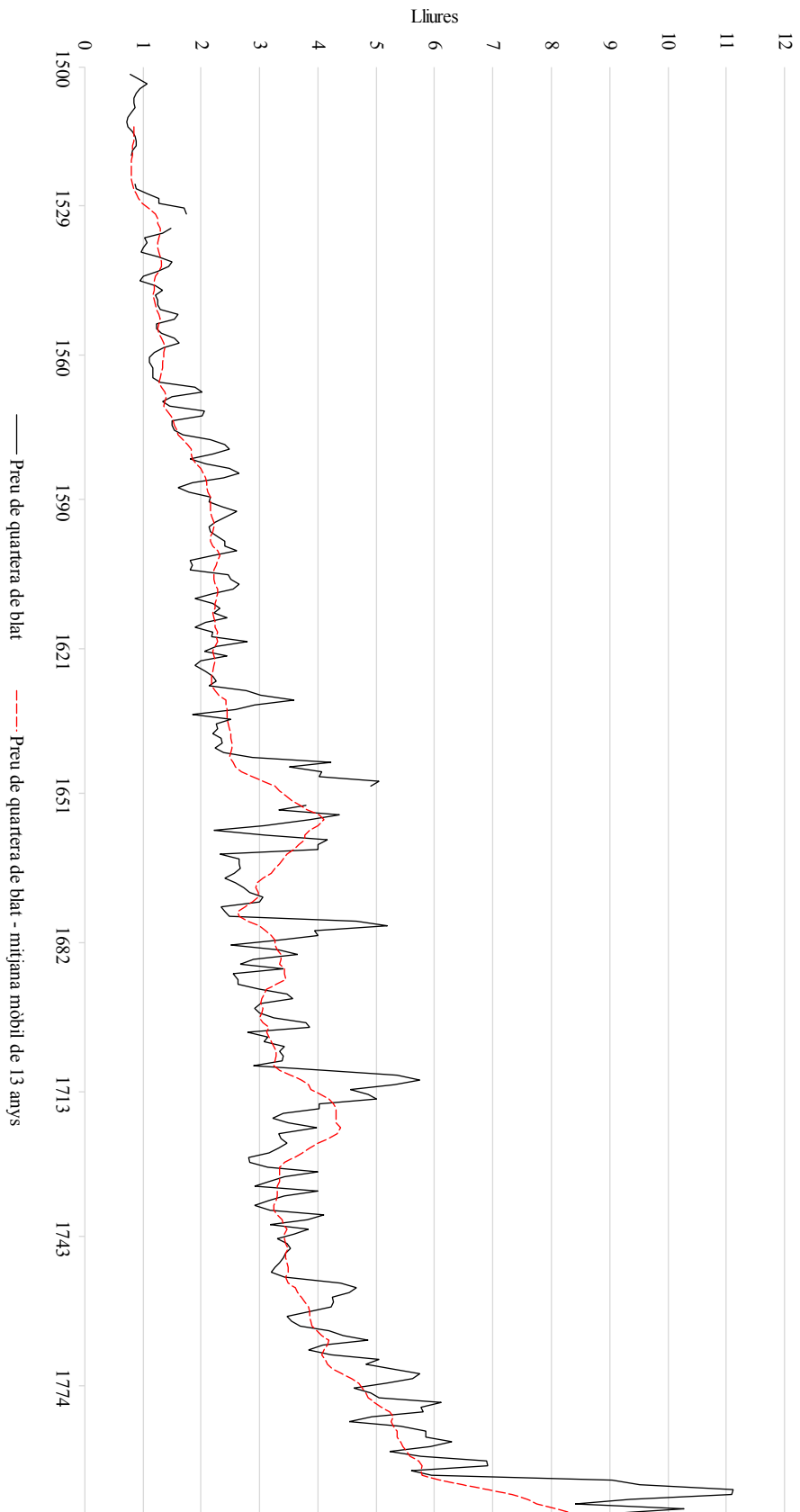

Figura 9.2: Evolució del preu del blat a Barcelona representat en lliures de Barcelona i mitjana mòbil de 13 anys, 1500–1800.

cada any, s'ha realitzat la \bar{x} de tots ells, quedant reduïda la mostra a 45 dots distribuïts de la següent manera:

Any	Dots	Preu quartera de blat	Dots deflactats	Índex=1547-1777
1547	70	1,21	58,09	41,38
1556	50	1,55	32,31	29,56
1558	101	1,35	74,59	59,52
1559	80	1,19	67,60	47,45
1567	200	2,01	99,73	118,22
1570	142	1,46	97,26	83,94
1578	200	2,41	82,90	118,22
1589	50	2,15	23,28	29,56
1590	60	2,14	28,07	35,47
1592	156	2,61	59,71	92,21
1593	120	2,45	48,93	70,93
1595	71	2,13	33,37	41,97
1598	25	2,40	10,41	14,78
1599	200	2,40	83,51	118,22
1600	569	2,60	218,85	336,34
1604	150	1,81	82,76	88,67
1605	200	2,47	81,09	118,22
1608	20	2,55	7,84	11,82
1609	200	2,20	90,91	118,22
1613	75	2,22	33,78	44,33
1615	137	2,07	66,28	81,12
1616	60	1,89	31,79	35,47
1618	50	2,18	22,99	29,56
1627	150	2,26	66,30	88,67
1635	120	2,50	48,00	70,93
1636	120	2,26	53,04	70,93
1638	156	2,21	70,74	92,33
1640	60	2,35	25,49	35,47
1641	75	2,23	33,65	44,33
1642	108	2,38	45,47	63,84
1647	100	4,03	24,84	59,11
1648	200	5,05	39,60	118,22
1650	75	7,00	10,71	44,33

Taula 9.7 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Any	Dots	Preu quartera de blat	Dots deflactats	Índex=1547-1777
1657	100	3,08	32,48	59,11
1675	256	2,40	106,85	151,59
1678	135	5,20	25,96	79,80
1686	1.300	2,68	485,98	768,44
1688	140	2,55	54,82	82,76
1695	161	2,91	55,48	95,38
1697	200	3,25	61,54	118,22
1702	100	3,08	32,52	59,11
1703	300	3,43	87,59	177,33
1721	100	3,33	30,00	59,11
1728	300	3,13	95,75	177,33
1777	370	6,11	60,46	218,46

Taula 9.7: Relació de les quantitats dels dots de núvies terrisseres expressades en lliures de Barcelona, la seva deflactació en quarteres de blat d'aquell any i en índex 1547-1777.

La deflactació dels dots representada en la gràfica que em fet servir per evidenciar l'evolució del preu de la quartera de blat mostra una abromada pèrdua de poder adquisitiu al llarg del període estudiat (Figura 9.3). Les quantitats dotals transformades a valors reals mostren una progressiva reducció del poder adquisitiu per part de les famílies. La difícil situació que travessarien quedaria molt clarament entre de la dècada de 1550 i al de 1580. De manera general, la revolució de preus que va detectar Earl J. Hamilton per a la ciutat de Sevilla no sembla que hagués tingut la mateixa intensitat a l'altre extrem de la península.²⁷ La inflació dotal no es documentaria fins al primer terç del segle XVII. Durant aquella centúria, apunta Maria Adela Fargas per a l'oligarquia barcelonina, la inflació estaria vinculada a una progressiva alça en la competència, amb l'oferta per sobre de la demanda. Una situació agreujada per a les famílies, que haurien de recórrer a altres solucions, com ara el celibat "voluntari" tant de fills com de filles i fins i tot l'augment del nombre de membres

²⁷Manuel GONZÁLEZ-MARISCAL. "Inflación y niveles de vida en Sevilla durante la revolución de los precios". A: *Revista de Historia Económica* 33 (2015), pàg. 353-386; Earl J. HAMILTON. *War and Prices in Spain, 1000-1800*. Cambridge: Harvard Universtiy Pres, 1947; Earl J. HAMILTON. *El tesoro americano y la revolución de los precios en España, 1501-1650*. Barcelona: Ariel, 1983; FELIU I MONTFORT, *Precios y salarios en la Cataluña moderna*, pàg. 144-145.

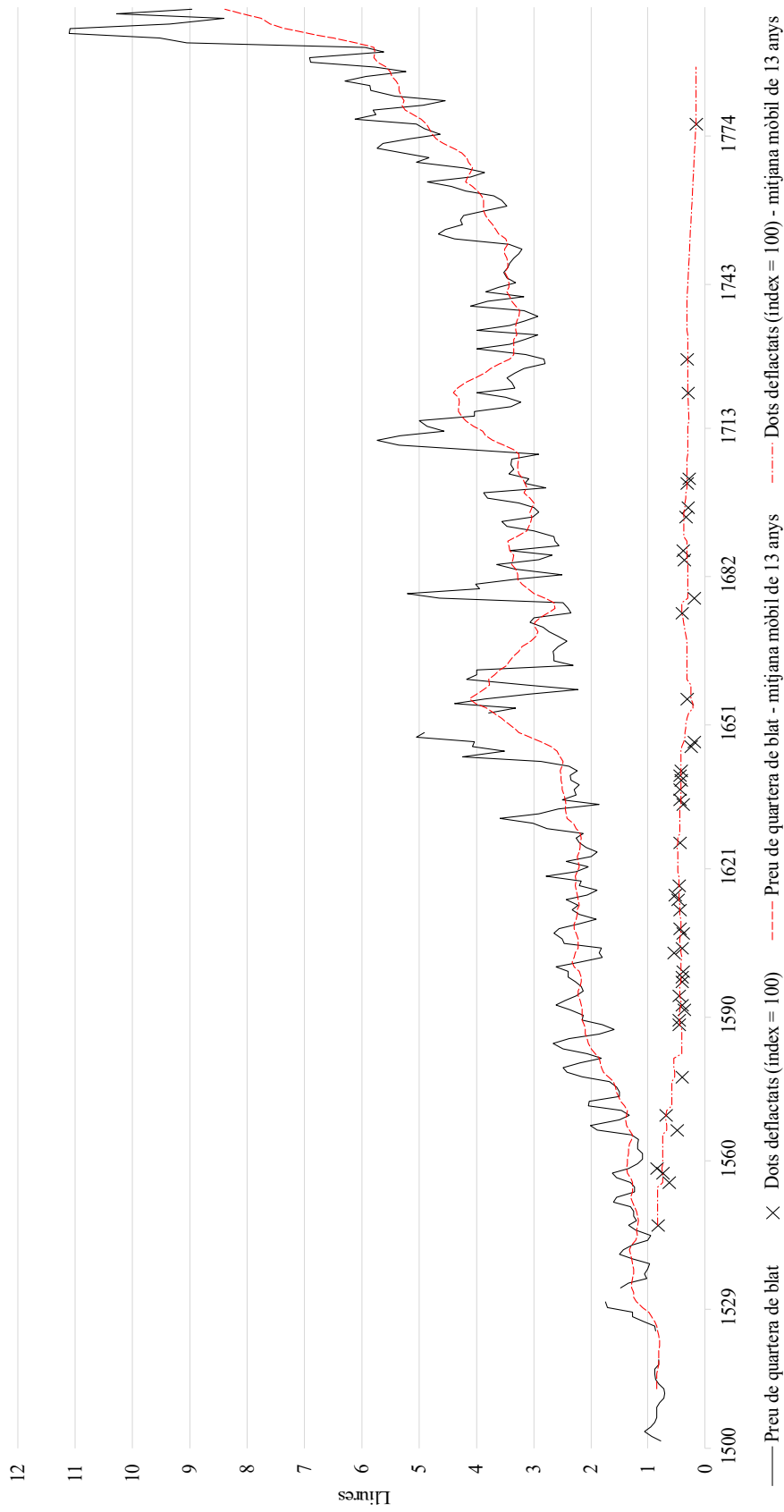

Figura 9.3: Evolució paral·lela del preu de la quartera de blat i dels dots deflactats amb llurs mitjanes mòbils de tretze anys, 1500–1800.

de la família que ingressarien en la carrera eclesiàstica per evitar una major despesa en dots a la unitat familiar.²⁸

No obstant, durant el primer terç del segle XVII les quantitats semblen arribar a una relació prou estable amb el preu de la quartera de blat, ja sigui per un nombre major de dades o per una interpretació adient de la progressiva davallada del valor real dels dots. A la Figura 9.3 hom pot observar que durant els anys del Cinc-cents es va mantenir en favor del preu de la quartera de blat, tal i com fèiem referència. La inflació de finals de la centúria va acabar per ensorrar els dots dels terrissers. El panorama general que s'albirava era prou advers com per què les famílies poguessin dotar les seves filles amb unes quantitats que coincidissin amb el nivell de vida que marcaria el preu del blat.

La manca d'informació durant els període de major augment del preu del cereal a les dècades centrals del Sis-cents només permet observar una petita vall entre 1647 i 1657, coincidint amb el conflicte de secessió que va assotar el Principat. Tot i que a partir de les dècades posteriors la situació es tornaria a estabilitzar, la pèrdua de poder adquisitiu de les famílies terrisseres va ser més que evident als darrers moments del XVII i a principis del XVIII.

Una situació econòmica greu i complicada que hem pogut resseguir més enllà de l'estricta marc familiar. La documentació notarial, però també la produïda per les pròpies corporacions artesanals, ens han permès confirmar que un dels pitjors moments que van experimentar els terrissers va coincidir entre els anys 1620 i 1680. Van ser diverses les ocasions a les quals tant la corporació d'ollers, gerrers i rajolers com la d'escudellers van haver de recórrer a les autoritats per cercar noves formes de finançament —amb l'augment de les taxes de mestria, per exemple—²⁹ o a la creació de diversos censals per valor de més de 6.800 lliures.³⁰

²⁸María Adela FARGAS PEÑARROCHA. *Les dones en l'Antic Règim*. Barcelona: Editorial de la Universitat Oberta de Catalunya, 2003, pàg. 73; María Adela FARGAS PEÑARROCHA. *La genealogía cautiva: propiedad, movilidad y familia en Barcelona, 1500-1650*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2012.

²⁹AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-27, f. 43v-44, 1623, juny, 16; IV-184, f. 262, 1675, agost, 21.

³⁰AHPB. SESCASES, Jacint, 798/37, f. 82-87, 1691, abril, 2; AHPB. GÜELL, Josep, 811/108, f. 49-57, 1691, abril, 2. El deute calculat a finals del segle XVII pujava a un total de 1.500 lliures encara per pagar als diferents creditors de la corporació d'escudellers.

Part III

La vivència de la transcendència religiosa

Capítol 10

La confraria religiosa de sant Hipòlit

*Oficio noble y bizarro,
de entre todos el primero,
pues, siendo el hombre de barro,
Dios fue el primer alfarero
y el hombre el primer cacharro*

— Cobla popular castellana

10.1 L'advocació als sants patrons

La preocupació religiosa i assistencial va ser molt present a les corporacions d'ofici.¹ Sota el nom de confraries, a més de la vessant pròpiament laboral, queda també definida la voluntat religiosa. Tota confraria laboral, per definició, estava sota una advocació religiosa que tenia per objecte principal “asegurar el acierto” de determinat ofici.²

Però si habitualment l'advocació religiosa va ser singular, també es van donar casos de confraries a les quals la protecció divina estava compartida entre diferents corporacions d'ofici o que una mateixa corporació tingués una doble vinculació religiosa. Especialment d'entre aquestes últimes, es van donar casos en què l'advocació religiosa canviava al llarg de la seva història. Els passamaners, per exemple, havien constituït la confraria laboral de sant Andreu i a la vegada el 1768 són membres de la confraria de Nostra Senyora dels Dolors.

¹Ja es van fer les primeres exposicions sobre el tema a: Isaac GARCÍA-OSÉS. “La devoció dels ceramistes barcelonins d'època moderna: manifestació social del culte a sant Hipòlit i a les santes Justa i Rufina”. A: *La Mediterrània a l'època moderna: societat, poder i cultura*. Ed. de María de los Ángeles PÉREZ SAMPER. Barcelona: Editorial Arpegio, 2018, pàg. 55-84.

²MOLAS RIBALTA, òp. cit., pàg. 99.

Els tintorers, per la seva banda, tenien una doble advocació a la seva corporació d'ofici amb la confraria de sant Antoni abat i santa Caterina de Siena, i a partir de finals del segle XVIII també van formar la confraria estrictament religiosa de la Puríssima Sang de Jesucrist. Ingressar a la corporació laboral, per tant, implicava l'acceptació de les obligacions religioses i, de fet, era usual que en el moment del jurament de les ordinacions per part dels candidats a mestre, s'estipulés com una obligació l'assistència als serveis religiosos i molt especialment als enterraments.³

Sembla prou evident, doncs, que l'element més emblemàtic de les confraries religioses baix-medievals, i que posteriorment es va desenvolupar durant l'època moderna, va ser el relatiu al culte als sants, escollits com a intercessors i patrons entre els confreres i la divinitat. La Verge i els sants són els dipositaris de la pietat artesana. Pierre Bonnassie ja va fer una relació de les diferents advocacions de les corporacions laborals barcelonines de finals del segle XV i va arribar a la conclusió que sovint intervenen qüestions que ultrapassen els aspectes purament pietosos —els abaixadors veneraven la Mare de Déu de la Misericòrdia perquè es consideraven pecadors i necessitaven el perdó del seu fill Jesús; els corders, per la seva banda, van escollir com a patrona la Mare de Déu dels Àngels, símbol de puresa—, no deixant a l'atzar el patrocini de l'ofici. En aquest sentit, per exemple, els espasers veneren sant Pau, el cavaller de la fe, o els pescadors i barquers, sant Pere, el pescador d'homes.⁴

10.1.1 La devoció a sant Hipòlit

En alguns casos l'advocació a un o altre patró responia a qüestions aleatòries, tot i que es donaven casos d'advocacions generalitzades i comunes al Principat i a la Monarquia Hispànica, com ara la protecció de sant Cosme i sant Damià pels cirurgians i els apotecaris, el culte a sant Crispí o sant Marc per part dels sabaters o de sant Lluc per part dels pintors.⁵

Quan els ceramistes de Barcelona s'erigiren com a confraria laboral i religiosa el 1402, van escollir com a patró el màrtir romà sant Hipòlit, la festivitat del qual se celebrava el 13 d'agost.⁶ Els motius de l'elecció d'aquest sant com a patró protector no ha estat prou aclarida per part de la bibliografia especialitzada. Tot i que segons recullen Andreu Batllori i Lluís Maria Llubí, la

³Ib., pàg. 99-101.

⁴BONNASSIE, òp. cit., pàg. 123.

⁵MOLAS RIBALTA, òp. cit., pàg. 100.

⁶Pedro de RIBADENEIRA. *Segunda parte del Flos sanctorum o libro de las vidas de santos en la qual se contienen las vidas de muchos santos*. Madrid: Imp. de Luis Sánchez, 1609.

tradició diu que sant Hipòlit va morir a cops de càntir,⁷ les obres religioses i els martirologis catòlics consultats no recullen aquest martiri. Segons Josep A. Cerdà, però, el debat sobre l'elecció i l'advocació a sant Hipòlit per part dels ceramistes s'hauria de tancar, ja que, segons l'autor, no sembla haver cap justificació entre “el sant triat i la producció de ceràmica”.⁸ Creiem, però, que l'autor no té present la referència del *Costumari Català*, on Joan Amades va recuperar tres tradicions martirials per sant Hipòlit: llençat dins un forn de terrissa encès, mort a cops de càntir i cordat a les cues d'uns cavalls que el van arrossegar per un indret ple de terrissa trencada.⁹

El *Flos Sanctorum* recollia que sant Hipòlit era un cavaller romà que havia estat custodiant sant Llorenç a la presó. Fou durant el captiveri de sant Llorenç que sant Hipòlit es va convertir i es va batejar, juntament amb la seva família. Corprès pel martiri del sant Llorenç, va prendre el cos del màrtir en secret i li va donar sepultura juntament amb el prevere sant Justí, desobeint les autoritats.¹⁰ L'acció de desobediència li va valdre la presó. Va ser portat davant l'emperador Deci i, segons ens recull la tradició martirial,

enojose sobre manera el tirano: hízole dar con una piedra muchos golpes en la boca y desnudar de la vestidura blanca de christiano y rezien baptizado que trahía.¹¹

Tot i així, els turments als quals va ser sotmès el màrtir no vaan acabar aquí: va rebre cops de vara i, davant la passivitat del sant, se li afegiren les espines. Com era habitual en les narracions hagiogràfiques, les mostres de fe de sant Hipòlit van ser encara més fortes. Poc després del turment amb les pedres, l'emperador va fer portar la família del cavaller davant seu, els va dur fora de la muralla de Roma, on els van degollar, essent la primera víctima martirial la seva nodrissa, santa Concòrdia.¹² Després de contemplar la terrible escena, Valerià va ordenar que fos “atado a las colas de cavallos feroces y bravos,

⁷BATLLORI I MUNNÉ i LLUBIÀ I MUNNÉ, *Ceràmica catalana decorada*, pàg. 117; CANALDA LLOBET, “El conjunt ceràmic del convent de Sant Francesc d'Assís a Terrassa (1671-1673): gènesi, obratge, significats”, pàg. 136.

⁸CERDÀ I MELLADO, “La confraria de Sant Hipòlit dels ollers, gerrers, rajolers i escudellers de Barcelona”, pàg. 33.

⁹JOAN AMADES I GELATS. *Costumari Català: el curs de l'any*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003, pàg. 780.

¹⁰ALONSO DE VILLEGAS. *Flos sanctorum y historia general de la vida y hechos de Iesu Christo*. Barcelona: Imp. de Sebastián Cormellas, 1615, f. 228v.

¹¹RIBADENEIRA, òp. cit., pàg. 536.

¹²IACOMO DA VARAZZE. *Llegenda Àuria*. Ed. de Nolasca Rebull. Olot: Imp. d'Aubert, 1976, pàg. 414-415.

fuesse arrastrado por el campo”.¹³ Com a càstig diví, l'emperador Deci i el pretor Valerià van embogir i van morir folls.¹⁴

No obstant, tot i la narració, la vida de sant Hipòlit no ha estat exempta de complicacions. L'historiador de l'Església, Pedro de Ribadeneira S.I. va advertir al segle XVII a la seva versió del *Flos Sanctorum* que

ha havido tres Hipólitos mártires: [uno] que fue obispo... otro, que fue soldado... el tercero fue presbítero de Antíoquia, del qual haze mención el martirologio romano a treinta de enero.¹⁵

A més del soldat romà, existia una narració paral·lela de la vida de sant Hipòlit que el feia també un guaridor i obrador de miracles després de mort. Segons el text de la *Legenda Aurea*, un bover anomenat Pere havia anat a treballar al camp un dia de descans preceptiu i en un moment donat els bous van deixar de caminar. No deixant de cridar el bover de males maneres a les animals, va engegar la maledicció “—?Mal rayo os parta!” i en aquells instants va caure un llamp que va matar els bous, va destrossar el carro i va ferir greument Pere: havia perdut una cama a l'alçada dels genolls. Malferit va arribar a casa i mentre dormia es van aparèixer la Verge i sant Hipòlit, qui li va recol·locar la cama al seu lloc.¹⁶ Malauradament, no tenim constància de quin dels tres Hipòlits dels quals fa referència el jesuïta es podria tractar.

Com es pot observar, les dificultats de relacionar el martiri de sant Hipòlit amb la advocació professional que tenien els ceramistes és complexa. Sembla prou encertada la hipòtesi que la creença popular acabés transformant les pedres que recull el martirologi amb objectes de terrissa. De la mateixa manera, hom podria entendre el guariment de la cama de Pere el bover com una imatge del terrisser bíblic, que fa i refà fins que l'obra està acabada.¹⁷

El culte a sant Hipòlit va estar prou estès per Catalunya, però sempre estretament lligat a la producció ceràmica. Hem pogut documentar el culte al carceller de sant Llorenç a Sant Julià de Vilatorça, a Breda, a Verdú, a Vilafranca del Penedès i a Reus, entre d'altres (Taula 10.1).¹⁸ Però fora del

¹³RIBADENEIRA, loc. cit.

¹⁴IACOMO DA VARAZZE, òp. cit., pàg. 414; IACOMO DA VARAZZE. *La leyenda dorada*. Ed. de José Manuel Macías. Madrid: Alianza, 1982, pàg. 475.

¹⁵RIBADENEIRA, òp. cit., pàg. 567.

¹⁶IACOMO DA VARAZZE, òp. cit., pàg. 476.

¹⁷Els textos bíblics que fan referència al món de la terrisseria són abundats. A tall d'exemple: Is 29,16; 41,25; 45,9; 64,7; Jr 18,2–11; Lm 4,2; Sv 15.

¹⁸Per a Sant Julià de Vilatorça: Josep ROMEU I BISBE. *Història de Sant Julià de Vilatorça*. Vic: Eumo, 1992; Jordi VILAMALA SALVANS. *Sant Julià de Vilatorça: vida quotidiana i activitat econòmica (1550–1720)*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 2000;

Població	Culte	Data
Berga	Sant Eloi	1579
Sant Julià de Vilatorrada	Sant Hipòlit	s. xv
Vilafranca del Penedès	Sant Hipòlit	1339
Barcelona	Sant Hipòlit	1402
Breda	Sant Hipòlit	1408
Reus	Sant Hipòlit	1543
La Selva del Camp	Sant Hipòlit	1546
Lleida	Sant Hipòlit	1601
Verdú	Sant Hipòlit	1605
Girona	Sant Hipòlit i Sant Sebastià	1561
Granollers	Sant Joan Baptista	1553
Malgrat de Mar	Santa Justa i Rufina	1545
Quart d'Onyar	Santa Justa i Rufina	1572
Reus	Santa Justa i Rufina	1777

Taula 10.1: Distribució de les advocacions de les confraries de terrissers al Principat: sant Eloi, sant Hipòlit, sant Sebastià, Sant Joan Baptista, i les santes Justa i Rufina, s. XIV–XVIII.

Principat l'advocació a sant Hipòlit no va ser del tot usual i fins i tot Joan Amades va recordar que a sant Hipòlit “només el tenen per patró els terrissers catalans”, mentre que a la resta de territoris peninsulars els ceramistes estarien organitzats sota l'advocació d'altres sants.¹⁹ Efectivament, a altres indrets de la Corona d'Aragó, per exemple a Palma i a Inca, els ceramistes s'associen sota el patronatge de la Santíssima Trinitat, recordant la creació d'Adam al

per a Breda: Jaume COLL I CASTANYER. *Breda històrica i actual*. Barcelona: Editorial Montblanc, 1971; per a Verdú: Maria Àngels FARRÉ I TARGA. “El cantirer de Verdú a l'edat moderna”. A: *Urtz: revista cultural de l'Urgell* 11 (1998), pàg. 114-122; Joan SANTANACH SOLER. “Terrisseries de Catalunya: Verdú”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 42 (1989), pàg. 34-40; BOLEDA I CASES, *La ceràmica negra de Verdú: cantirers i terrissers*; per a Vilafranca del Penedès: ROIG I BUXÓ, MOLINA I VALLMITJANA i COLL I RIERA, òp. cit.; per a La Bisbal d'Empordà: Joan ROSAL I SAGALÉS. “L'origen de la producció de ceràmica a La Bisbal d'Empordà (ca. 1500-1668)”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 98-99 (2008), pàg. 37-51; Santiago ALBERTÍ I GUBERN i Joan SANTANACH SOLER. “La terrissa de la Bisbal durant el segle XVIII”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 23 (1984), pàg. 28-35; per a Reus: VILASECA BORRÁS DE PALLEJÁ, òp. cit.

¹⁹Joan AMADES I GELATS. *Les rajoles dels oficis*. Barcelona: Imp. de José J. de Olañeta, 1987, pàg. 47.

Gènesi a través d'un tros d'argila,²⁰ els terrissers de Miravet veneraven sant Domènec²¹ o a Traiguera el sant patró d'aquests artesans era sant Jaume.²²

10.1.2 El culte a les santes Justa i Rufina

Si el culte a sant Hipòlit va ser l'habitual entre els ceramistes catalans, durant el segle XVI s'hi afegeixen a l'advocació patronal les santes sevillanes santa Justa i santa Rufina. D'ençà del privilegi de Felip III el 1599, per exemple, els ceramistes de Barcelona recordaven el martiri de les santes sevillanes, que segons el Martirologi Romà i l'*Acta Sanctorum* era el 19 de juliol.²³ D'altra banda, l'edició del *Flos Sanctorum* elaborada per Alonso de Villegas —i ell a la vegada de sant Isidor de Sevilla— va recollir el martiri de les dues santes i va considerar la seva festivitat el 17 de juliol. Segons la tradició hagiogràfica, santa Justa i santa Rufina eren dues germanes naturals de Sevilla que es dedicaven a la venda de productes de ceràmica i d'aquesta manera aconseguir alguns diners per poder ajudar els pobres i contribuir a la difusió de l'Evangelí.

Durant les celebracions en honor a la deessa Salambó, la versió púnica de Venus, “estando estas santas vendiendo en la plaza su vedriado”, s'hi apareixen unes dones tot demanant-les que oferissin uns gots de terrissa per les festivitats paganes. La negació de les germanes a participar dels cultes idòlatres va causar la indignació entre els que s'hi havien aplegat i la multitud “indignándose de oyr esto... les quebraron los vasos de su pobre caudal”.²⁴ L'escena va tenir una repercussió molt forta per a les dues santes, ja que plenes de revellia i de zel cristià, les dues germanes van anar a on hi havia l'ídol i el van tirar a terra, agreujant encara més l'enuig dels seus conciutadans.²⁵ La

²⁰Per al cas mallorquí: María BARCELÓ CRESPI. “Gerrers, sabaters i tintorers a Inca baixmedieval”. A: *III Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1997, pàg. 47-59.

²¹VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 153.

²²Joan FERRERES I NOS. *Patrimoni terrisser de Traiguera: set-cents anys de canterers*. Benicarló: Onada, 2006, pàg. 99: “los alfareros de Traiguera estan agremiados des de antiguo, su patrono és Sant Jaime y tienen la ermita de Sant Cristobal al final de la calle Mayor”.

²³*Martirologio romano para todos los días del año conforme a la nueva reformatión del calendario*. Trad. de Dionisio VÁZQUEZ. Madrid: Imp. d'Antonio Francisco de Zafra, 1678, pàg. 177; Jean Baptiste DU SOLIER et al. *Acta Sanctorum iulii ex latinis & graecis, aliarumque gentium monumentis*. Vol. IV. Ambers: Imp. de Iacobum du Moulin, 1725, pàg. 583-586.

²⁴VILLEGAS, òp. cit., f. 364.

²⁵Segons el Concili d'Elvira, convocat durant el primer quart del segle IV,

Si quis idola fregerit et ibidem fuerit occisus, quia in evangelio scriptum non

destrucció de la imatge de la deessa va arribar a oïdes de Diogenià, prefecte de Sevilla, qui les va fer empresonar. Despallades de la llibertat, santa Justa i santa Rufina van ser sotmeses a turments. El prefecte de Sevilla les va fer penjar del poltre i va manar esquinçar llurs pells amb pues i garfis de ferro. Però això no va ser prou per les dues màrtirs, que van continuar negant-se a renegar de la fe cristiana. Per fer-les convèncer que havien de retre culte als ídols, les van sotmetre a presó severa, privades de menjar i de beure. Finalment van ser dutes a Sierra Morena descalces, on, segons els martirologis, van continuar les tortures. Retornades a Sevilla, van ser novament ficades a la presó, ja que encara les autoritats no havien aconseguit doblegar-les. Santa Justa, però, va ser la primera en morir: no va poder resistir la fam i la cruesa del captiveri. Les seves restes van ser recollides en secret per Sabí, bisbe de Sevilla, i van ser sepultades fora de la ciutat, on els cristians tenien per costum soterrar els seus difunts. Santa Rufina va resistir encara uns dies, fins que Diogenià va ordenar acabar amb la seva vida tot llençant-la a l'amfiteatre perquè sigués devorada per les bèsties. Els animals, però, no li van fer cap mal, ans al contrari, li llepaven les ferides i per aquest motiu van haver de matar-la “quebrantándole el cerebro a grandes golpes”.²⁶

A Catalunya, de la mateixa manera que va passar amb altres sants, com ara santa Eulàlia, la tradició popular les va fer naturals de Barcelona. Igual que les seves homòlogues sevillanes, eren germanes i propietàries d'una botiga on es venien objectes de terrissa. Joan Amades va recollir al *Costumari català* que les germanes van haver de fugir de Barcelona després de descobrir un veí que barrejava el vi amb aigua i així enganyava els compradors. Contràries a l'engany que estava fent el veí, varen anar a la botiga i allà, davant de tothom, van fer passar el vi per un sedàs, restant el vi al tamís i el gibrell ple d'aigua.²⁷ La marxa forçosa davant la por al martiri les portaria a Prats de Molló. Rosa Ribas, per la seva banda, va recollir una història que barrejava elements de la tradició sevillana amb la catalana.²⁸ De la mateixa manera que hem observat pel cas del culte a sant Hipòlit, les “santas verges y màrtirs” no només van ser “patronas y advocadas de la villa de Prats de Molló”²⁹, sinó que també

est neque invenietur sub apostolis umquam factum, placuit in numerum eum non recipi martyrum.

(Josep VIVES I GATELL, ed. *Concilios visigóticos e hispano-romanos*. Barcelona-Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1963, pàg. 12, cànon LX.)

²⁶VILLEGAS, òp. cit., f. 364v.

²⁷AMADES I GELATS, *Costumari Català: el curs de l'any*, pàg. 546-547.

²⁸ROSA RIBAS I GARRIGA. “El retaule de Santa Justa i Santa Rufina”. A: *Lauro: revista del Museu de Granollers* 14 (1998), pàg. 105-106.

²⁹BC. Arxiu històric, Goigs, 10/167.

reten devoció popular altres poblacions de Catalunya y de la Corona d'Aragó (Taula 10.1). En aquest sentit, van venerades pels ceramistes de Quart³⁰ i de Malgrat de Mar,³¹ a més de ser patrones d'Oriola.

Sembla prou encertat afirmar, per tant, que a diferència del que s'ha pogut observar en relació amb el culte a sant Hipòlit, les advocacions a les santes Justa i Rufina, típiques a la litúrgia mossàrab, van tenir molta més presència a altres regnes hispànics que no pas a Catalunya, on les mostres de devoció a aquestes màrtirs van ser més pròpies del segle XVI.

10.2 Les mostres de devoció i participació a les funcions religioses

El tarannà religiós de l'època exigia uns béns materials mínims destinats a la celebració del culte i que demostraven la devoció dels confreres, com ara les capelles i els seus ornaments litúrgics, les banderes de la corporació. A més, els Evangelis sobre els quals es juraven les ordinacions o els draps de difunts eren custodiats pels prohoms de la corporació, que els administraven i s'encarregaven del seu manteniment, de la mateixa manera que es preocupaven del bon govern de la confraria assistencial.³²

Les corporacions laborals compartien espais amb les confraries religioses i, per tant, acostumaven a tenir la seva seu a monestirs o parròquies de la ciutat. Tot i que algunes es podrien trobar a les parròquies barcelonines, els convents i els monestirs, especialment per ser més en número, van ser les opcions preferides per a l'establiment d'aquestes associacions. Aquest va ser el cas dels terrissers de Barcelona, els quals van fixar la primera seu al Priorat de Santa Maria de Natzaret i, en materialitzar-se l'escissió dels escudellers, també al convent de Framenors i de la Mercè.

A més de ser l'orgull de la corporació, la capella de la corporació era l'espai de celebració i de culte. Els ceramistes de Barcelona hi celebraven el dia del sant patró amb missa solemne. No es tenen moltes més referències de les festivitats religioses ni de les activitats que duïen a terme per celebrar el dia del patró. Pierre Bonnassie va considerar que els membres d'una confraria

³⁰ALBERTÍ I GUBERN, "El llibre de la confraria dels ollers de Quart"; SOLER MASFERRER, "El llibre dels terrissers de Quart o de la Confraria de Santa Justa i Santa Rufina".

³¹El 24 de maig de 1545 els ollers de Vilanova de Palafolls, l'actual Malgrat, van rebre el privilegi per fundar la confraria de santa Justa i santa Rufina (ACA. Generalitat, Escrivania major, Pergamins, carp. 56, perg. 1136).

³²MOLAS RIBALTA, òp. cit., pàg. 103.

celebraven de manera conjunta la major part dels actes religiosos de l'any. Aquest seria el cas dels julians, dels quals Bonnassie va poder resseguir les festivitats religioses més importants del calendari litúrgic: oferiment de pa per Tots Sants, participació a les processons de Setmana Santa, embelliment de la capella el dia de l'Assumpció de la Mare de Déu, celebracions especials de Nadal, per Quinquagèsima o participació a la processó de Corpus.³³ Es tracta d'una participació activa i una mostra de la devoció artesana que és comuna també a altres indrets de la península Ibèrica.

Les manifestacions religioses, però, no quedaven reduïdes a una única celebració, sinó que era habitual que se solemnitzessin diverses festes al llarg de l'any, coincidint amb altres dates del calendari litúrgic o realitzant misses per celebrar altres sants relacionats amb l'ofici.³⁴ La celebració de més d'una festivitat a la confraria va ser especialment habitual a Barcelona. Els julians, per exemple, commemoraven sant Julià (28 d'agost) i sant Julià abat (6 de gener); els espasers, la conversió de Pau (25 de gener) i també el seu martiri (29 de juny).

Els terrissers van participar d'aquesta doble celebració religiosa i celebraven dos oficis importants durant tot l'any, coincidint amb les festivitats de sant Hipòlit i de santa Justa i santa Rufina.³⁵ Durant el segle XVIII el nombre de celebracions en honor a diferents sants va anar augmentat, sumant-s'hi aviat el dia de sant Antoni abat (17 de gener).³⁶

Durant les misses en honor dels patrons se solien recitar els goigs en honor al sant. Els goigs són composicions a través de les quals s'enalteix de manera alegre les virtuts del sant corresponent. A Barcelona s'han pogut identificar dos goigs relatius a sant Hipòlit i altres dos a les santes Justa i Rufina del segle. Les cobles dedicades a sant Hipòlit localitzades estan redactades en castellà i no tenen una data concreta, tot i que segons els catàlegs es podrien considerar de la segona meitat del segle XVIII. Disposats en dues columnes, amb una imatge del sant centrada a la part superior, l'estructura compositiva d'ambdós exemplars és molt similar i recopila la narració hagiogràfica del *Flos Sanctorum* al detall. A la part final d'un d'ells, però, el compositor va voler deixar constància de l'advocació d'una determinada confraria a aquest sant amb les paraules següents:

³³BONNASSIE, òp. cit., pàg. 125.

³⁴MOLAS RIBALTA, òp. cit., pàg. 102.

³⁵AHCB. Gremis, Especials, 56-1, Escudellers; BMCB. Manuscrits, MCB-2639, *Ordinacions del gremi de terrissers*, 1798, octubre, 18.

³⁶AHCB. Gremis, Municipal, caps 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1771, maig, 11.

Nuestra antigua cofradía	y por abogado os clama
a Vos por patrón os llama	con muy devota porfía. ³⁷

Com a mostra de religiositat popular els goigs van sorgir d'un col·lectiu, en aquest cas una confraria, però la manca de la menció explícita de l'associació només ens ha permès intuir que es tractaria d'una de les dues corporacions de ceramistes de Barcelona i que, com ja s'ha anat exposant, tenien en sant Hipòlit el seu sant protector. Aquest problema d'identificació no es produeix amb unes cobles dedicades a santa Justa i santa Rufina de 1675. S'ha tractat de la composició més antiga localitzada i que fou impresa a Girona. Segueixen el mateix patró composicional que les seves homòlogues de sant Hipòlit però en aquest cas queda totalment palesa la vinculació entre el col·lectiu i l'advocació religiosa:

germanes són naturals	en la iglesia de Malgrat
de Sevilla gran ciutat	per patronas las dos tenan
la tarrissa eran cabals	los ollers que de bon grat
que tenien al mercat	vostras reliquias veneran. ³⁸

...

Els versos fan referència al culte a santa Justa i santa Rufina a Malgrat de Mar per part dels ceramistes des del 24 de maig de 1545.³⁹ Però també s'hauria de destacar l'altre exemplar de religiositat popular dedicat a les dues santes sevillanes. S'ha tractat de l'única mostra en les quals es relaciona el culte a les dues santes amb el conjunt d'una població. Les "cobles en alabansa de las santas verges y martyrs Justa y Rufina, patronas y advocadas de la villa de Prats de Molló" fan referència a la devoció i patrocini que, com s'ha dit, manté la vila vallespirenca amb les santes sevillanes.⁴⁰

La manifestació popular de la devoció vers el sant patró radicava en la participació de les diferents processons del calendari litúrgic. Segons Pere Molas, les processons eren "la manifestación más brillante de la vida corporativa", mobilitant-se especialment per a les desfilades de Setmana Santa i la jornada de Corpus. Els velers, els cirurgians, els serrallers, els paraires o els tintorers de seda desfilaven rememorant la Passió i participant dels actes litúrgics dels convents i monestirs de Barcelona.⁴¹ Però la ciutat dels gremis mostrava la seva diversitat artesanal durant la processó de *Corpus Christi*.

³⁷BC. Arxiu històric, Goigs, 10/46.

³⁸BC. Arxiu històric, Goigs, 1/25.

³⁹ACA. Generalitat, Escritania major, Pergamins, carp. 56, perg. 1136.

⁴⁰BC. Arxiu històric, Goigs, 10/167.

⁴¹MOLAS RIBALTA, loc. cit.

La celebració de Corpus, la festa principal de les corporacions laborals barcelonines, començava amb l'elecció amb antelació del penoner. El Consell de la confraria d'ollers, gerrers i rajolers es reunia i presentava una terna de noms. Cadascun d'ells s'introduïa a un rodolí de cera i posteriorment a un barret, d'on s'extreia el nom de l'escollit, "conforme la pràctica y consuetut antiga de dita confraria".⁴² La manera d'escollir l'"abanderado" de la corporació recorda a altres procediments d'època moderna en als quals s'havia de designar un representant o triar un individu per un càrrec. Era el dia per fer-se visible a la resta de la societat i el moment en què desfilava amb les insígnies de la corporació. En aquest sentit, els consellers de Barcelona ja van promulgar una ordinació recomanant de manera més que insistent la participació a la processó i que "les confraries sien obligades de despendre en fer y mantenir ciris y brandons, sie imposar càrrec y imposició a la dita confraria".⁴³

La comitiva de la processó de Corpus formava un conjunt ordenat i estructurat en tres parts. La desfilada era encapçalada per les banderes i els penons de la Catedral, de les parròquies de la ciutat i dels convents i monestirs, seguits per les "luminàries y brandons y panons dels officis"⁴⁴ y de les corporacions laborals de la ciutat. La segona part de la comitiva era la formada pels entremesos, els balls, les comparses, les representacions teatrals que feien referència a passatges de l'Antic Testament, a la vida de Jesús o a la vida de sants.⁴⁵ Els elements mitològics que formaven part del bestiari català també tenien cabuda a la processó: la Mulassa, el Lleó, el Drac, l'Àliga de la Ciutat o la Víbria eren elements indispensables per donar a la comitiva l'aire festiu. La processó quedava tancada amb una representació dels àngels i la custòdia, que estava custodiada per la representació tetramorf dels Evangelistes, tancant la desfilada el bisbe amb el seu seguici i, novament, un estol d'àngels i dimonis.⁴⁶ Una desfilada de dimensions considerables, si bé el finançament anava a càrrec del Consell de Cent i de la Catedral, els recursos humans, però, eren aportats per les corporacions laborals.⁴⁷

La primera part de la comitiva era on estaven representades les forces

⁴²AHPB. PASTOR, Maties, 505/21, s.f., 1590, abril, 29.

⁴³AHCB. Consellers, Ceremonial, XXII-3/2.2, s.f., 1480.

⁴⁴AHCB. Consellers, Ceremonial, XXII-3/2.7, s.f., 1552.

⁴⁵PÉREZ SAMPER, òp. cit.

⁴⁶Núria COLL I ROIG i Montserrat GARRICH I RIBERA. "La prohibició de comparses, balls i entremesos a la processó del Corpus: el cas del ball de bastons". A: *Pedralbes: revista d'història moderna* 8 (2 1988), pàg. 626.

⁴⁷Gabriel LLOMPART MORAGUES. "La fiesta de 'Corpus Christi' y representaciones religiosas en Barcelona y Mallorca (siglos XIV-XVIII)". A: *Analecta Sacra Tarraconensia* 39 (1966), pàg. 25-45.

econòmiques vives de Barcelona. Ordenades en escrupolós ordre jeràrquic hi desfilaven la totalitat de corporacions laborals de la ciutat. Les vuit processons de *Corpus Christi* que s'han pogut resseguir es van dur a terme entre els anys 1552 i 1707, essent el segle XVI el que més informació ens ha proporcionat, amb un total de sis.

Com ja s'ha esmentat, les corporacions laborals hi participaven activament amb un representant, com a mínim. Segons els memorials sobre la relació dels efectius que hi va concórrer, podem afirmar que el nombre d'oficis no semblava que estigués establert, ans al contrari, la xifra anava variant al llarg dels anys entre els 40 i els 51 oficis. Tocant als terrissers barcelonins, eren actors de la festa en dos grups: fins el segle XVII s'organitzaven en "gerrers y scudellers" per una banda i "ollers y rajolers" per l'altra. Semblaria lògic pensar que l'escissió de 1531 entre ollers, gerrers i rajolers per una banda i escudellers per l'altra donaria resposta a la representació que s'observa a la processó de Corpus, però el fet és que la divisió no va semblar que alterés la representació dels ceramistes a la desfilada durant la resta del segle XVI. Ans al contrari, que durant la centúria posterior es produeixi un canvi substancial podria estar més vinculat al privilegi de 1599 donat als escudellers i a la reforma de les ordinacions dels ollers, gerrers i rajolers.

Les Corts de Barcelona de 1599 van donar com a resultat una modificació de les bosses d'insaculació de la ciutat amb la incorporació de nous representants d'oficis. La bossa de Conseller cinquè quedava ampliada amb dos representants passamaners, corders, velers, boters i escudellers i un membre garbellador, llibreter, velluter i barreter.⁴⁸ A més, el privilegi amb seients al Consell de Cent per als escudellers va anar vinculat a una ampliació de les ordinacions. El greuge comparatiu que es podria donar entre artesans de la ceràmica va comportar que aquell mateix any els ollers, gerrers i rajolers també veiessin ampliades les seves ordinacions, especialment relacionades amb matèries laborals i assistencials.⁴⁹ És precisament després del privilegi de representació al Consell de Cent i, per tant, de participació més directa a la vida política de la ciutat, que hom observa els primers enfrontaments entre ambdós sectors ceràmics. A tall d'exemple: a la processó de Corpus de 1633 l'aparició dels terrissers ja és del tot diferent a les anteriors: "scudellers" i "gerrers, ollers y rajolés".⁵⁰

⁴⁸AHCB. Consell de Cent, Processos de la visita, XVII-1, f. 45.

⁴⁹BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 80-83v (VILA I CARABASA, "Política municipal sobre la producció de ceràmica i l'organització corporativa dels terrissers a Barcelona, segles XIV-XVI", pàg. 111).

⁵⁰AHCB. Consellers, Ceremonials, XXII-3/4.1.4, doc. 7; XXII-3/4.3.4, f. 2.

La processó de Corpus era un tot jerarquitzat i la localització de les corporacions laborals endavant o enrere marcava el pes que tenia un determinat ofici en l'activitat econòmica i artesanal global de Barcelona. En aquest sentit, els ceramistes de Barcelona se situaven normalment ocupant les darreres dotzena i onzena posicions, indistintament del nombre total d'oficis que hi participessin. Només s'han pogut identificar dos casos en què aquest patró no es complia i corresponen als anys 1552 i 1576.

La processó de Corpus de 1552 es podria definir com una desfilada amb una participació de les corporacions artesanals que està per sota la mitjana de la centúria en només 1,5 punts. Era d'esperar, per tant, que els ceramistes estiguessin disposats a la posició 34 i 35. Però va haver un aspecte que va fer d'aquesta comitiva una excepcionalitat pels ceramistes: hi participaren de manera conjunta sota l'epígraf de “gerrers y ollers”⁵¹ i no amb la divisió que mantindrien des del 1553 en “gerrers y scudellers” y “ollers y rajolers”.⁵² Una participació que, a més de conjunta, també és diferent a les posteriors, donat que ocupen la darrera sisena posició.

En definitiva, la preeminència dels escudellers, sempre per davant de la resta de ceramistes, és un clar símptoma de jerarquització marcada pel Consell de Cent. No es pot oblidar que el nombre d'escudellers presents al Consell de Cent era de dos, mentre que els ollers i els rajolers, amb una presència molt més antiga al consistori, tenien un representant cadascun.

10.2.1 Santa Maria de Natzaret, seu de la confraria de sant Hipòlit

Des del sorgiment inicial de les confraries laborals a Barcelona al segle XIII, el centre de la seva activitat social i religiosa estava vinculat a una institució religiosa. Molt especialment a les capelles que cada vegada més s'anaven obrint als interiors dels temples i, en el cas dels cenobis, també als claustres.⁵³ A les capelles, precisament, s'acostumaven a convocar i a reunir els membres de la corporació laboral en cas de que no es disposés de casa pròpia. L'adquisició d'un immoble destinat a ser la seu social de la corporació no va ser del tot habitual a Barcelona fins entrat el segle XVI, amb una organització interna adaptada al desenvolupament dels actes socials i cívics de l'associa-

⁵¹AHCB. Consellers, Ceremonials, XXII-3/2.7.

⁵²AHCB. Consellers, Ceremonials, XXII-3/3.

⁵³VILA I CARABASA, “La confraria de sant Hipòlit dels terrissers de Barcelona (1402–1531). Aproximació a través de les seves ordinacions”, pàg. 143.

ció.⁵⁴ És precisament la capella l'embrió de les corporacions laborals, la seu de les reunions, dels actes litúrgics, del pagament de de les quotes o de les eleccions dels càrrecs. Per tant, segons Pierre Bonnassie, la capella esdevenia el símbol i l'orgull de la confraria, invertint esforços econòmics per vestir-la i engalanar-la amb els emblemes dels oficis, amb els penons i amb les banderes de la corporació i amb els elements litúrgics necessaris.⁵⁵

Els ceramistes barcelonins havien disposat la seu de la seva corporació a la “la casa del capítol de madona Sancta Maria de Natzaret”.⁵⁶ Santa Maria de Natzaret era un priorat depenent del monestir benedictí de Poblet. Les primeres notícies que fan referència a aquesta institució daten del 1311, quan Pere Alferich, abat populetí, va adquirir per 29.000 sous de moneda de Barcelona el mas Moneder, situat al Raval de Barcelona amb l'objectiu de poder tenir una institució a la capital del Principat. El priorat havia d'estar consagrat al misteri de l'Anunciació del Senyor a la Verge i s'hi havia de pregar pels difunts de la família reial. Situat en una zona de la ciutat de Barcelona encara poc urbanitzada, el 1402 va ser escollit pels ollers, pels rajolers i pels gerrers de Barcelona com a seu de la confraria sota invocació de “lo beneyt senyor Sant Ypolit”.⁵⁷ La projecció de Santa Maria de Natzaret va ser prou significativa com per què s'hi celebressin les Corts de 1446, presidides per la reina Maria en absència d'Alfons el Magnànim. De principis del segle XVI s'ha conservat íntegre el capbreu del priorat,⁵⁸ com també el contracte entre el pintor portuguès Pedro Nunyes i els prohoms de la confraria de sant Hipòlit per fer un retaule nou a la capella que tenien els ceramistes al priorat.⁵⁹

Però els moments d'esplendor i de prosperitat del priorat van arribar a la seva fi a les darreres del segle XVI i principis del XVII, per quan començava a minvar la comunitat de monjos. La Guerra dels Segadors va sacsejar la vida de la ciutat de Barcelona i Santa Maria de Natzaret també va experimentar les atrocitats del conflicte. Amb la persistència de només un monjo a la institució, les monges de la comunitat de Santa Maria de Valldonzella, s'hi van instal·lar seguint l'imperatiu de les autoritat municipals de traslladar dins el perímetre emmurallat de la ciutat a les comunitats religioses.⁶⁰ L'abandona-

⁵⁴BONNASSIE, òp. cit., pàg. 49; MOLAS RIBALTA, òp. cit., pàg. 100.

⁵⁵BONNASSIE, òp. cit., pàg. 125.

⁵⁶BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 3v, 5v, 6, entre d'altres.

⁵⁷ACA. Reial Cancelleria, Registres, 2200, f. 68v.

⁵⁸AHPB.PASQUAL, Pere, 191/75.

⁵⁹Josep M. MADURELL MARIMON. “El priorat de Santa Maria de Natzaret de Barcelona (1311–1660): notes per a la seva història”. A: *Miscellanea Populetana* 1 (1966), pàg. 267.

⁶⁰CARRERAS I CANDI, òp. cit., pàg. 906; MADURELL MARIMON, òp. cit., pàg. 280; per a més informació sobre les relacions entre el priorat de Santa Maria de Natzaret i el convent

ment del cenobi de la comunitat de Valldonzella situat a la Creu Coberta es va produir l'any 1653, prenent possessió a partir del 1661 el priorat desocupat de Santa Maria de Natzaret. Sigui com sigui, el 12 d'agost de 1660 es realitzava l'inventari del priorat per tal de procedir a la cessió a la comunitat de Valldonzella, la qual es va instal·lar de manera definitiva el 17 de setembre de 1670, després d'arribar a un acord amb l'abat de Poblet. L'acord es materialitzava amb el pagament de censals per valor de 2.100 lliures de Barcelona per part de la comunitat femenina i amb la permuta dels terrenys a la Creu Coberta (Figura 10.1).⁶¹ La comunitat de Valldonzella es va haver d'adaptar a les infraestructures del priorat i no van realitzar canvis ni reformes en l'església, ni al claustre, ni als espais d'hort i jardí fins al segle XVIII.⁶²

El priorat de Santa Maria de Natzaret, ara ja habitat per les monges de Valldonzella, va experimentar una progressiva decadència, i acabada la Guerra de Successió el convent va fer construir una capella a la Rambla —al número 27— a prop del palau de la Virreina. De les restes d'aquesta capella només resta un petit relleu de l'Anunciació amb l'escut del monestir de Poblet al carrer dels Capellans número 9. Per la seva banda, l'edifici situat al Raval del ja convent de Valldonzella va ser enderrocat l'any 1835.⁶³

Gràcies a l'inventari dels béns del priorat de Santa Maria de Natzaret el 12 d'agost de 1660 ens podem fer una idea de la distribució i de les dimensions de l'edifici (Figura 10.2). El document va ser redactat pel prior de Santa Maria de Natzaret, fra Josep Raduà, en qualitat de síndic i procurador de la casa populetina, amb sor Lucrècia Mitjavila, priora de Valldonzella, i assistida per les religioses Francesca de Malla, Anna de Tort i Estefania de Tord.

L'inventari començava amb la descripció de l'església del monestir. La relació, prou curosa, s'iniciava a l'altar, que estaria format “ab alguns quadros ab pinturas de alguns sants y per cap d'altar una Nostra Senyora de bulto, ab ses grades de fusta”. Al costat de la imatge de la Verge hi havia també dos

de Santa Maria de Valldonzella: *VII centenario del Real Monasterio de Santa María de Valldonzella: Barcelona 1237-1937*. Barcelona: [s.n.], 1944; Antoni ALBACETE I GASCÓN i Margarida GÜELL I BARÓ. *El Reial Monestir de Santa Maria de Valldonzella (1147-1922). Història i art en un centre d'espiritualitat cistercenca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013.

⁶¹MADURELL MARIMON, òp. cit., pàg. 274; Cayetano BARRAQUER Y ROVIRALTA. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Vol. I. Barcelona: Francisco J. Altés, 1906, vol. I, pàg. 266. ALBACETE I GASCÓN i GÜELL I BARÓ, òp. cit., pàg. 264.

⁶²Íd., *El Reial Monestir de Santa Maria de Valldonzella (1147-1922). Història i art en un centre d'espiritualitat cistercenca*, pàg. 272.

⁶³MADURELL MARIMON, òp. cit., pàg. 273, 277.

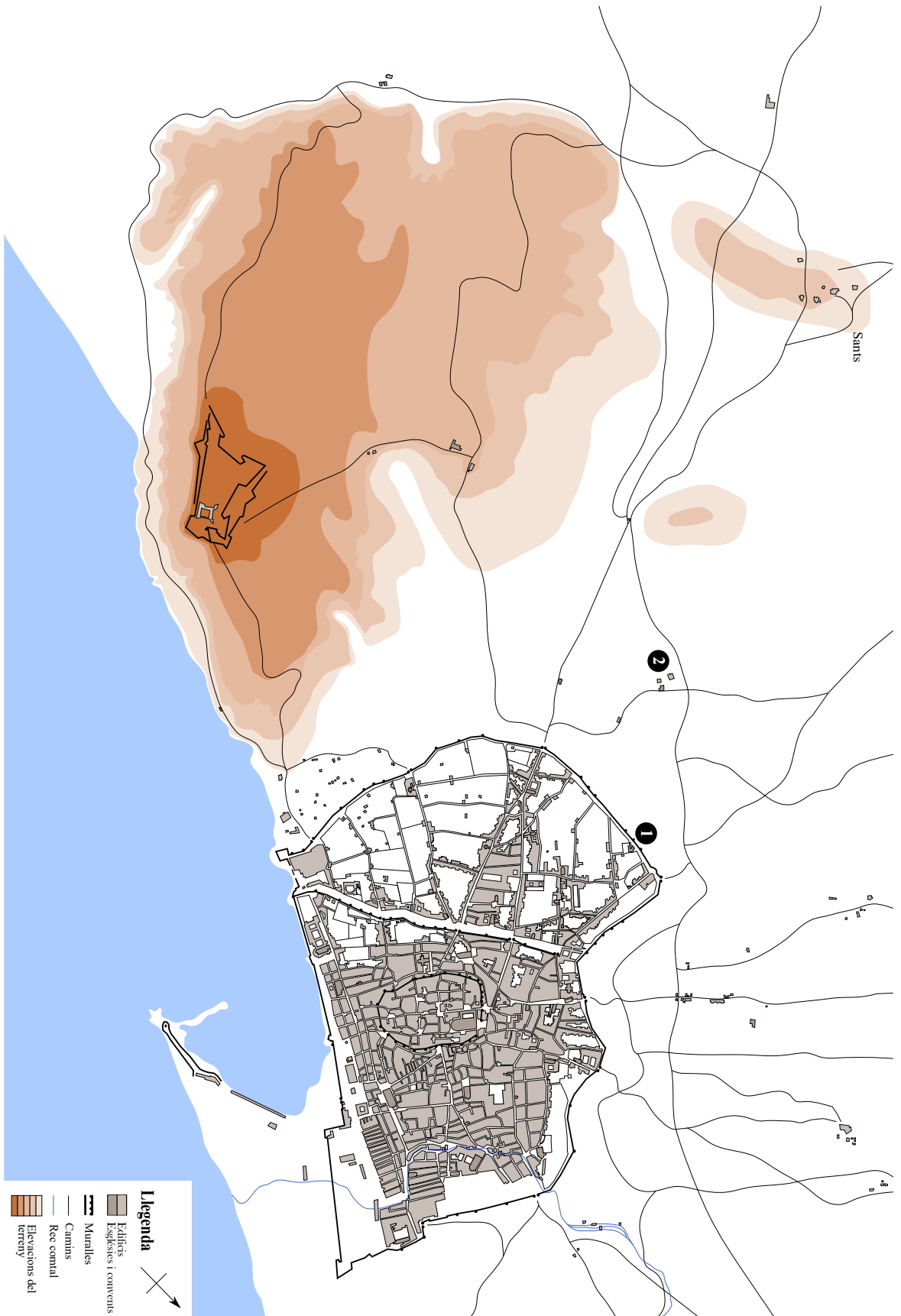

Figura 10.1: Pla de Barcelona amb les indicacions de les ubicacions (1) del Priorat de Santa Maria de Natzaret i (2) de Santa Maria de Valldonzella abans de 1653.

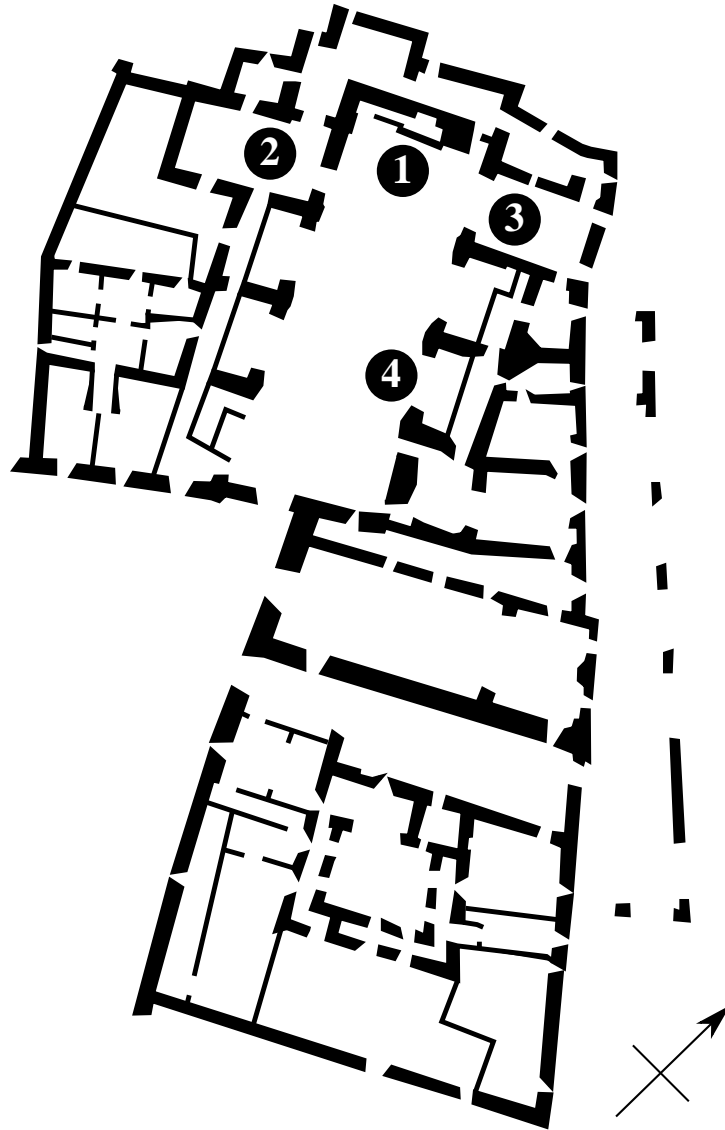

Figura 10.2: Reconstrucció del Priorat de Santa Maria de Natzaret, de les capelles i dels altars segons l'inventari de 1660: (1) altar major, (2) capella de sant Hipòlit, (3) capella de sant Llorenç, i (4) capella del Sant Crist.

retauls laterals i dos grans escons de fusta al presbiteri, davant de l'altar.⁶⁴ Després de descriure l'altar, es va procedir a fer el mateix amb les capelles que hi havia al convent: a l'esquerre de l'altar major hi havia la capella de sant Llorenç, fet de fusta pintada i daurada; s'entén que a la dreta hi havia la capella de sant Hipòlit, amb el seu retaule també de fusta pintada i daurada i, a més, “una rexa de fusta, ab sis brandons grans de ferro, llàntia y campaneta” que pertanyen a la “confraria dels ollers de la present ciutat”⁶⁵

Ultra la planta, es pot tenir una visió en vertical del priorat, donat que la font parla de la presència d'un cor, sota del qual hi havia un retaule de fusta pintada i diferents pintures de sants sobre llenç. En aquest punt la font fa un gir i continua la descripció des de l'entrada de l'església: a mà esquerra hi havia una pica d'aigua beneïta amb un peu de jaspi i a la dreta de la porta, una capella amb un sant Crist “gran, sens encarnar, ab un doser y trasera de bocaram”.⁶⁶ Abans d'abandonar l'església, però, es fa la descripció succinta de la sagristia.

Des de la sagristia s'accedia al claustre, format per arcades, un pou i dues piques d'aigua. Des del claustre s'entrava a una habitació o “aposeno ab sa porta ab un forrallat dolent” i que es podria tractar d'alguna estança destinada a la vida conventual del priorat. A més d'aquests elements, al claustre es trobava la capella del Perdó, amb un retaule de l'Anunciació en fusta pintada i daurada, al costat de la qual hi havia una altra sala destinada a la vida monacal.⁶⁷ Aquesta, que no formava part de l'església i que tenia un funcionament autònom,⁶⁸ seria la capella en què alguna vegada es reunís també el consell de la confraria de sant Hipòlit.⁶⁹ Novament, com en el cas de la descripció de l'interior del temple, podem intuir una visió en vertical també del claustre.

Des del claustre del monestir, a través d'unes escales, s'accedia al sobre-claustre, on hi havia diferents habitacions, l'accés al cor del temple i una “scala gran de regola ab sa balustres de fusta de dalt a baix” que donava accés a una gran porxada i a un corredor al pis superior. En aquest segon pis del claustre hi havia l'habitació de l'abat, que tenia finestres i una xemeneia, i al costat de l'aposenat abacial hi havia la cuina i el rebost. Però encara es pujava un pis més cap a una gran porxada, aquest cop a través d'una escala de fusta.

⁶⁴AHPB. REVERTER, Francesc, 703/52, f. 226.

⁶⁵AHPB. REVERTER, Francesc, 703/52, f. 226.

⁶⁶AHPB. REVERTER, Francesc, 703/52, f. 226.

⁶⁷AHPB. REVERTER, Francesc, 703/52, f. 226.

⁶⁸ALBACETE I GASCÓN I GÜELL I BARÓ, òp. cit., pàg. 274, segons el baró de Maldà, s'hi celebraven actes litúrgics coincidint amb la diada de l'Anunciació.

⁶⁹AHPB. PASTOR, Maties, 505/18, s.f., 1588, octubre, 9.

Per tant, segons la descripció que es feia a l'inventari, es podria dibuixar una estructura claustral amb dos pisos —amb la cuina i el rebost al segon pis— i una porxada o terrat. Tot “cubert de taulades bones”⁷⁰

Una de les qüestions que hem intentat aclarir ha estat el motiu pel qual es va escollir el priorat de Santa Maria de Natzaret com a seu de la confraria de sant Hipòlit. Per a Santiago Albertí, els motius vindrien donats per la proximitat amb les zones de residència i de treball del sector més potent econòmicament parlant de la corporació: els rajolers. A finals del segle XIV i començaments del XV la ciutat de Barcelona va experimentar certa febre constructiva, substituint els materials peribles de les construccions civils i religioses per les rajoles i els maons. A més, de les condicions socioeconòmiques, també caldria destacar la presència d'aquest sector productiu al Raval per la necessitat d'espais amples que permetessin el desenvolupament efectiu de l'ofici. S'han de tenir aquestes circumstàncies presents, com també les disposicions municipals, que des de 1380 prohibia la cocció de teules i de rajoles de paviment als mateixos forns en què es feia la calç. Aquesta ordinació implicava, per tant, que els rajolers tinguessin dos forns —un per coure-hi les teules i les rajoles de paviment i l'altre per a la cocció de les rajoles de paret i la calç, garantint la qualitat del producte i adaptant les infraestructures dels obradors a les necessitats laborals.⁷¹ Així doncs, la necessitat de més espai, juntament amb l'imperatiu de les ordinacions municipals van contribuir al desplaçament dels rajolers a l'extrem del carrer dels Tallers, a prop de la muralla i, per tant, a les rodalies del priorat de Natzaret.⁷²

Ultra aquestes consideracions, Santiago Albertí considera que l'elecció de Santa Maria de Natzaret com a seu de la confraria de sant Hipòlit podria respondre a una voluntat de desvinculació de l'àmbit parroquial i, per exemple, en aquest sentit, s'hauria de tenir present que qui va presentar la proposta d'ordinacions al monarca per a ser aprovats va ser precisament Vicent Ferrer, abat de Poblet, almoiner major de Martí l'Humà. Es pot considerar, doncs, que també hi havia una voluntat d'atreure corporacions laborals i religioses al priorat.⁷³ Ara bé, com ja s'ha afirmat, les institucions conventuals van ser les més comunes en l'establiment de les confraries, juntament amb la catedral de Barcelona.⁷⁴

⁷⁰AHPB. REVERTER, Francesc, 703/52, f. 226.

⁷¹AHCB. Consell de Cent, Ordinacions especials, V-7, f. 10v-11r.

⁷²ALBERTÍ I GUBERN, “Els orígens gremials dels ceramistes de Barcelona”, pàg. 34; VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 144.

⁷³ALBERTÍ I GUBERN, òp. cit., pàg. 35; BORAFULL Y SANS, òp. cit., pàg. 214.

⁷⁴MOLAS RIBALTA, loc. cit.

Tal i com s'ha esmentat, la capella era el símbol i l'emblema de la corporació religiosa i d'ofici. Una mostra d'aquest orgull radicava en l'ennobliment de l'espai amb el permís de les autoritats eclesiàstiques del convent. L'embelliment més habitual d'aquests espais consistia en la construcció d'un retaule en honor al sant patró i advocat de l'ofici. Les informacions que es tenen sobre la capella dels terrissers de Barcelona són poques, però significatives. Com destaca Josep Maria Vila, la creació de la capella en honor a sant Hipòlit estaria recollida al privilegi fundacional del primer de desembre de 1402.⁷⁵ Tal i com s'apunta al document, sembla evident que la capella estava al priorat de santa Maria de Natzaret abans que els terrissers demanessin el privilegi i que, per tant, hauria pogut esdevenir una primera decisió, prèvia a la constitució de la corporació religiosa, i de la que no s'han conservat més notícies.⁷⁶

Però no només tenim constància d'aquesta capella prèvia als capítols fundacionals, sinó que al mateix document queda reflectida la voluntat de fer construir una

una gran volta e pregona ab una cadireta qui·s pusque obrir en la qual volta pusque ésser mesa tota la ossa d'aquells de la dita almoyna qui lla elegiran lur sepultura.⁷⁷

Al costat d'aquesta ossera els prohoms disposen que s'haurien de construir, a més,

cinch o sis vasos o loses en les quals haja senyals aquells que·ls promens elegiran segons l'ofici de cascuns, en los quals vasos pusquen ésser soterrats tots aquells de la dita almoyna qui lla elegiran lur sepultura e com se n'hi soterrarà un que la ossa de la altre qui primer hi serà soterrat sie mesa dins la dita volta.⁷⁸

D'aquesta manera els ceramistes barcelonins participarien de la mateixa pràctica en vers la mort d'un confrare que la resta de corporacions religioses, donat que, com a membres d'una mateixa família, la pèrdua d'un dels companys era planguda per la resta.⁷⁹

⁷⁵VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 145-146.

⁷⁶ACA. Reial cancelleria, Registres, 2200, f. 68v:

... cupientes confratrie durabilis unitatem sub invocatione beati Ypoliti gloriosissimi martiris ad cuius honorem capella et altare in ipso prioratu per ante dictos iam constructis extitit habere cupiunt et affectant

⁷⁷ACA. Reial cancelleria, Registres, 2200, f. 70.

⁷⁸ACA. Reial cancelleria, Registres, 2200, f. 70.

⁷⁹BONNASSIE, òp. cit., pàg. 127; VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 146.

Però més enllà d'aquestes mencions relatives a les obres a la capella, no s'han pogut localitzar gaires més notícies. Les referències a embelliment de l'espai sí que van ser més recurrents i sovintejades. El 1444 les ordinacions van estipular que s'havia d'"ampaliar la dita capella e enramar lo papalló" per part dels prohoms entrants i d'aquesta manera guarnir la capella. L'embelliment de la capella també passava per la decoració de l'altar i dels ciris que hi havia al costat del retaule. El 1475 el Consell de la confraria va decidir que el seu nombre havia de passar de vuit a deu i un any més tard, el 1476, es va tornar a augmentar la quantitat de ciris presents a la capella: de deu a dotze.⁸⁰ A més d'aquests ciris, a la capella de sant Hipòlit cremava sempre un "ciri gros" el qual, segons l'ordinació de 1479, es finançava amb dues lliures de cera que els confreres havien d'aportar si volien fer servir el penó de la confraria a les tornabodes dels joves.⁸¹

Les properes notícies pel que fa els ornaments de la capella van ser les exposades a l'inventari del priorat de Santa Maria de Natzaret del 1660. La capella, en aquells moments, tenia una reixa de fusta que separava l'espai dedicat al culte a sant Hipòlit de la resta de l'església, sis peus de brandons de llautó per col·locar-hi els ciris, una llàntia i una campaneta, elements particulars en la litúrgia catòlica i que ens indiquen que a la capella de sant Hipòlit s'hi celebrava, si més no fins a mitjans del segle XVII, culte eucarístic.⁸²

El retaule de sant Hipòlit havia de ser el centre iconogràfic de la capella. Josep Maria Madurell ja va documentar les capitulacions entre la corporació i Pedro Nunyes, un famós pintor portuguès que treballava a Barcelona, perquè s'ennoblís la capella del priorat.⁸³ Al contracte quedava estipulat quina era la seva estructura, però també quin programa iconogràfic havia de seguir l'obra. Els prohoms dels ceramistes barcelonins van voler substituir l'antic retaule per un de nou adaptat als nous temps, però mantenint la composició de la vida martirial de sant Hipòlit que hi havia disposada prèviament. A tal efecte, l'11 d'agost de 1514, Gabriel Moner, escudeller, Miquel Puig i Pau Gervasi, ollers, prohoms de la corporació laboral de sant Hipòlit, acorden amb Pedro Nunyes, pintor portuguès habitant de Barcelona, substituir el vell retaule de fusta per un de nou.⁸⁴

⁸⁰BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 9-9v.

⁸¹BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 7.

⁸²AHPB. REVERTER, Francesc, 703/52, f. 226.

⁸³Josep M. MADURELL MARIMON. "Pedro Nunyes y Enrique Fernandes, pintores de retablos (Notas para la historia de la pintura catalana de la primera mitad del siglo XVI". A: *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* 1-3 (1943), pàg. 65-71.

⁸⁴Als prohoms de la corporació caldria afegir Simon Faiol, escudeller. Tos quatre formaven la cúpula dirigent de la corporació laboral i religiosa durant l'any (setembre de 1513 a

Sobre el programa pictòric del retaule, les capitulacions ens han permès fer-nos a la idea de la distribució de les imatges i de l'estil de l'obra. A l'àtic del retaule, com era habitual a les representacions gòtiques, s'hi illustraria la Crucifixió. La imatge escultòrica de sant Hipòlit pintada a l'oli o al tremp d'ou, segons criteri del pintor, seria a la taula central. Les representacions que l'envolten explicarien la vida i el martiri de sant Hipòlit "així com stava ja pintada en lo retaule vell qui stava posat en dita capella".⁸⁵ Als extrems inferiors, a les portes laterals, s'hi representarien sant Pere i de sant Pau de cos sencer. Finalment, la predella o bancal, estava formada per una imatge central que correspondria a la Pietat, immediatament a la dreta hi hauria representada una Mare de Déu, a l'esquerre de la Pietat apareixeria la imatge de sant Joan i a l'extrem dret del bancal, una imatge de sant Bernat, mentre que a la banda oposada estaria representat sant Blai envoltat de "algunes dones e minyons que goieix de barres".⁸⁶ Des del punt de vista arquitectònic, el retaule havia d'estar integrat en un conjunt de "tubes y pilars" daurats i les copades de blau. A més, el guardapols estaria il·lustrat amb imatges religioses relacionades amb el conjunt del retaule i que els prohoms escollissin.⁸⁷ Un retaule, el de sant Hipòlit, que podria haver imitat certs elements i escenes del retaule de sant Llorenç, sant Hipòlit i sant Tomàs d'Aquino del mestre Lluís Borrassà existent en aquells moments a la catedral de Barcelona i actualment conservar al Museo del Prado (Figura 10.3).⁸⁸

Les capitulacions entre els prohoms i el pintor també van establir el preu de la seva obra. L'import del retaule, que incloïen també el valor dels colors i d'altres materials necessaris, es va fixar en 160 lliures de moneda de Barcelona. Les condicions de pagament podrien indicar, en paraules de Josep Maria Madurell, "la escasez de medios económicos con que contaba aquella asociación corporativa".⁸⁹ En aquest sentit, el primer any s'haurien de pagar 20 lliures i la resta de l'import restant es dividiria en anualitats de 15 lliures. Es pot deduir, per tant, que el retaule es va pagar en gairebé deu anys. A més, el pintor es va comprometre a no exigir un augment del pagament si durant l'any realitzava tasques per valor superiors a les 15 lliures estipulades. Tot i que les capitulacions estaven prou ben definides per a les dues parts, el 27 de gener de 1516 els prohoms de la corporació van nomenar vuit membres de l'associ-

setembre de 1514). BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 71.

⁸⁵AHPB. TORRENT, Bartomeu, 256/47, s.f., 1516, gener, 31.

⁸⁶MADURELL MARIMON, òp. cit., pàg. 67.

⁸⁷Ib., pàg. 68.

⁸⁸FRANCESC RUIZ QUESADA. "Aportacions al coneixement de la pintura de Lluís Borrassà a la catedral de Barcelona". A: *Lambard: Estudis d'art medieval* 8 (1995), pàg. 215-240.

⁸⁹MADURELL MARIMON, òp. cit., pàg. 67.

Figura 10.3: Taula de sant Hipòlit corresponent al retaule de sant Llorenç, sant Hipòlit i sant Tomàs d'Aquino, on se'l representa guarint la cama de Pere el bover. 1419–1421. Oli al tremp sobre fusta. Museo del Prado.

ació per tal d'avaluar alguns aspectes que caldria esmenar després de gairebé 18 mesos de feina per part del pintor Pedro Nunyes.⁹⁰ Unes modificacions que feien referència a la qualitat de les pintures i a les despeses derivades de possibles modificacions en el programa iconogràfic.

Tot i que la descripció del retaule no va ser del tot completa des del punt de vista iconogràfic, les condicions que es van recollir al conveni permeten inferir que les dimensions del retaule nou no eren més grans que les del que ja hi havia, de manera que és d'imaginar que, en tractar-se d'una capella petita, no tingués més d'un carrer per cada lateral. D'altra banda, les portes laterals correspondrien a entrades a la sagristia de la capella, o si més no, donarien accés a l'espai que hi hauria entre el retaule i la paret de l'església. Finalment, l'existència de tabes i pilars culminats segurament per pinacles i de guardapols il·lustrats amb representacions de religioses ens han portat a relacionar-lo estilísticament amb el retaule de la Santa Creu (1525), situat a la capella de sant Feliu, a la basílica de Sant Just i Pastor, obres també de Pedro Nunyes, o amb el retaule de l'Epifania (1465), situat a la capella de santa

⁹⁰Els prohoms de l'any comprès entre setembre de 1515 i setembre de 1516 eren: Jaume Mercer i Pere Arnau, gerrers, i Jaume Serra i Joan de la Laura, rajolers (AHPB. TORRENT, Bartomeu, 256/47, s.f., 1516, gener, 27; BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 71–71v). Els adjunts als que fa referència el document van ser: Jaume Figueres, rajoler, Jaume Ferran, rajoler, Climent Celi, oller, Antoni Cabús, rajoler, Antoni Serra, rajoler, Antoni Ravell, escudeller, Joan Ferran, gerrer, i Simon Faiol, escudeller.

Figura 10.4: Retaule de l'Epifania, també conegut com a "Retaule del Condestable". 1465. Oli al tremp sobre fusta. Capella santa Àgata, Barcelona.

Àgata, del mestre Jaume Huguet (Figura 10.4). Tot plegat fa pensar en un estil gòtic internacional molt comú a Catalunya durant el segle XV i principis del XVI, moment a partir del qual es va anar imposant el renaixement italià.

10.2.2 Framenors i la Mercè, seus de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers

La separació de la confraria de sant Hipòlit el 1531 va implicar també l'aparició de dos centres de culte. El 25 de setembre de 1533

Jaume Boleda e Joan Moner, promens [dels escudellers] l'any present, Jacme Albó, Gabriel Serra, Nofre Spelta, Martí Trullàs, adjunts ab los dits promens, en nom e per part de la confraria dels dits scudellers⁹¹

signen un conveni amb fra Jeroni Poli, prior del convent de Sant Francesc d'Assís, a través del qual els ceramistes escindits de la primera corporació de ceramistes podien fer servir la capella on es reunia el capítol del monestir de manera perpètua i que, a més, la puguin embellir mitjançant

obres que a ells parran pus emperò no sien en detriment e desembelliment de aquella e així mateix los consenten e leixen lo ús y empriu del pati detràs la dita capella en lo qual puguen fer sacras-tia per servey de dita capella.⁹²

Les reformes de la capella incloïen la possibilitat de fer un carner o vas sepulcral identificat convenientment amb les armes i les insígnies de la nova associació de ceramistes, així com hi havia a la capella de sant Hipòlit, al priorat de santa Maria de Natzaret. També es va permetre que els escudellers poguessin fer un retaule per tenir-lo a la capella, però no s'ha pogut identificar el contracte ni els pagaments de l'execució de l'obra.

Tot i que el capítol dels framenors va donar permís per fer una capella, ben aviat la ubicació canviaria i la seu de la confraria es desplaçaria cap al convent de la Mercè, situat especialment a prop (Figura 10.5). Les motivacions que van comportar el trasllat, així com la data en què es va produir són, encara ara, del tot desconegudes. Carme Riu va ser de les primeres que va relacionar els escudellers amb el convent de la Mercè. Fent servir una relació de 1771 va afirmar que al monestir mercedari els escudellers celebraven misses en honor a sant Antoni abat i a santa Justa i Rufina, a la capella de la corporació.⁹³ La presència d'una capella dedicada pels escudellers al convent també és present en l'argumentació de Sílvia Canalda, qui afirma que la capella de sant Hipòlit, i per tant seu de la confraria, s'hauria traslladat des del convent dels framenors

⁹¹AHPB. ANGLÈS, Antoni (major), 272/126, s.f., 1533, setembre, 25.

⁹²AHPB. ANGLÈS, Antoni (major), 272/126, s.f., 1533, setembre, 25.

⁹³RIU DE MARTÍN, òp. cit., pàg. 71.

Figura 10.5: Ubicació dels monestirs (f) de Framenors i (m) de la Mercè en relació amb l'hodonímia del quarter de Framenors: portal de Trentaclaus (1), carrer dels Escudellers (2), carrer del Vidre (3), carrer dels Escudellers Blancs (4), carrer d'Oradors (5), carrer dels Còdols (6), portal de Santa Madrona (7).

al de la Mercè en algun moment del segle XVII, basant-se en una època del 1664⁹⁴ a la qual es realitzava el pagament de l'obra escultòrica de fusta i del retaule fets per l'escultor Pere Serra a la capella de sant Hipòlit.⁹⁵ Ara bé, cap de les dues no exposa quins serien els motius que promourien el trasllat d'una institució conventual a una altra.

Ara per ara sabem que el trasllat de la corporació es va produir a durant el darrer terç del segle XVI. El canvi de la seu de la corporació possiblement vingués ocasionat per una alteració en el patronatge sota el qual s'organitzaven els escudellers. Josep A. Cerdà ha afirmat que l'any 1574 es va produir un aglutinament de devocions i la confraria de sant Hipòlit també adoptaria les advocacions de les santes sevillanes santa Justa i Rufina.⁹⁶ En aquella data,

⁹⁴AHPB. LENTISCLÀ, Francesc, 710/28, s.f., 1664, agost, 11.

⁹⁵CANALDA LLOBET, "Novetats i reflexions sobre els Passoles, una nissaga de ceramistes pintors del barroc català", pàg. 149; Pere Serra va ser un important escultor català, a qui es va encarregar el retaule de Santa Maria del Mar: José Luis BARRIO MOYA. "Nuevos datos sobre el escultor catalán José de Rates Dalmau". A: *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi* 14 (2000), pàg. 253-262.

⁹⁶Jospe A. CERDÀ I MELLADO. "Estado actual de las investigaciones sobre la loza

i per les referències posteriors trobades a la documentació notarial, tot i la devoció a aquestes santes, la confraria no va modificar el seu nom, tal i com ha afirmat l'autor. Suposem que va voler fer referència a l'acta del consell de la confraria del 3 d'agost de 1574, perquè només hem pogut identificar aquesta com la única ocasió en què la confraria dels escudellers de Barcelona es denominés “confratrie sanctorum Ypoliti Juste et Ruffine scuteleriorum”. La referència es pot llegir en el fragment d'una acta de la reunió del consell feta malbé i que data de principis del segle XVII.⁹⁷ Es tractaria d'un cas aïllat, ja que no s'ha trobat cap més referència al canvi de nom a la documentació consultada. Efectivament, però, a la reunió dels escudellers de 1574

por reverencia e honra de las gloriosas mártires y amadas en Jesuchristo Santas Justa y Rufina celebrar y guardar la fiesta y die de aquellas, que no dudaron antes bien con grande consuelo y voluntad quisieron padecer martyrio y muerte por la fe y amor y de Jesuchristo y proponerselos para que sobre ello hagan la deliberación que más les placiera.⁹⁸

Hi ha evidències de vinculació entre els escudellers i el culte hipolità al convent de la Mercè de moments previs a aquesta decisió de la corporació. Gràcies a les disposicions testamentàries d'alguns ceramistes hem pogut tenir constància, per exemple, que el gerrer Francesc Mata va deixar estipulat el 30 de desembre de 1562 que volia ser sepultat amb l'hàbit de mercedari al vas que la confraria dels escudellers posseïa a la capella de sant Hipòlit. Donava la casualitat que el seu germà, Joan Mata, doctor en teologia, n'era el prior i el marmessor testamentari.⁹⁹ De l'any posterior, el 15 de maig de 1563, ha estat una altra notícia relacionada amb la capella de sant Hipòlit al convent de la Mercè: l'escudeller Macià Trullàs va demanar al seu testament ser sepultat al vas dels “confreres de la confraria del benaventurat sanct Hypòlit”.¹⁰⁰ A aquests exemples, a més, es podrien afegir les darreres voluntats de Gaspar Vidal, mestre escudeller, qui a més de demanar ser sepultat al vas dels escudellers del monestir de la Mercè, va fundar el 10 de setembre de 1589 un aniversari cada vigília del 19 de juliol, efemèride de les santes Justa i Rufina.¹⁰¹

catalana”. A: *Obras maestras de cerámica española en la Fundación Francisco Godia*. Ed. de María Paz SOLER FERRER. València: Fundación Abertis, 2007, pàg. 54.

⁹⁷AHCB, Gremis, Especials, 56-1, Escudellers, 1613, agost, 18.

⁹⁸AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/23, f. 54-54v.

⁹⁹AHPB. MALLOL, Pau, 383/60, f. 56-57.

¹⁰⁰AHPB. MALLOL, Pau, 383/60, f. 63-64.

¹⁰¹AHPB. DEVESA, Galceran Francesc, 510/40, s.f., 1589, setembre, 10; AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/23, f. 55v.

Les mostres de religiositat derivades de les disposicions testamentàries, doncs, ens han permès observar un vinculació especial entre els escudellers i el convent de la Mercè. Una relació lligada potser al culte de les santes sevillanes amb la institució mercedària. I com que “por toda Espanya, por todos los que fabrican obra de tierra guardan y veneran su bendito día y fiesta [de les santes Justa i Rufina]”¹⁰² no va ser estrany que en un procés de progressiva castellanització es pogués derivar l'establiment de la seu de la confraria dels escudellers a la Mercè.¹⁰³

Tot i que la vessant religiosa i la voluntat devota no es poden obviar en l'anàlisi de les societats de l'Antic Règim, caldria aportar una dimensió també social per a explicar el trasllat de la capella dels escudellers dels framenors a la Mercè. El convent de la Mercè sempre va estar vinculat a la noblesa de la ciutat. Cada Divendres Sant la confraria de la noblesa de Barcelona, la confraria de la Soledat, organitzava una de les tres grans processons de Setmana Santa.¹⁰⁴ La Reial i Il·lustre Confraria de la Mare de Déu de la Soledat estava formada per membres de la noblesa barcelonina, pels cavallers que antigament havien format part del Braç Militar del Principat de Catalunya i inscrits al seu Llibre Verd.¹⁰⁵ La representació de la noblesa de Barcelona al convent de la Mercè, com recorden Inmaculada Arias de Saavedra i Miguel Luis López-Guadalupe, va ser constant des del segle XVI, moment en què es va fundar la confraria nobiliària.

El cas de Barcelona no va ser excepcional, ans al contrari, prou típic del món hispànic. A altres ciutats de la península es troba la noblesa organitzada en una confraria religiosa, com ara la confraria de sant Jaume de l'Espasa de Múrcia, la de santa Maria d'Esgueva a Valladolid o la del Refugi i la Pietat de Madrid.¹⁰⁶ L'aparició d'aquestes confraries nobiliàries vinculades a àrees urbanes era un fenomen del tot habitual però, a la vegada, minoritari. Les confraries nobiliàries van permetre la creació d'espais d'exclusivitat per

¹⁰²AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/23, f. 54v.

¹⁰³AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/23, f. 56–57. Al convent de la Mercè es conservava un Breviari mercedari i un missal romà reimpressos el 1560, on queden recollides diverses celebracions litúrgiques concretes per retre devoció a les santes Justa i Rufina.

¹⁰⁴Anna RIERA MOYA. “Les festes religioses en el regnat de Carles III: el cas particular de Barcelona (1770–1785)”. A: *Pedralbes: revista d'història moderna* 8 (2 1988), pàg. 607.

¹⁰⁵Lluís de BRU DE SALA i Armand de FLUVIÀ. *Nobiliari del Reial Cos de la Noblesa de Catalunya*. Barcelona: Juventut, 1998, pàg. 11; BARRAQUER Y ROVIRALTA, òp. cit., vol. II, pàg. 119.

¹⁰⁶Inmaculada ARIAS DE SAAVEDRA i Miguel Luis LÓPEZ-GUADALUPE. “Cofradías y ciudad en la España del siglo XVIII”. A: *Studia Historica: Historia Moderna* 19 (1998), pàg. 207.

manifestar certa posició privilegiada front a les aspiracions d'ascens social. En un mateix espai de participació de la noblesa de la ciutat hi participaven, a més, altres grups socials, com ara les corporacions d'ofici.¹⁰⁷

Estaríem, per tant, davant una situació versemblant en afirmar que la corporació dels escudellers de Barcelona va traslladar la seva seu des del monestir dels Framenors cap al convent de la Mercè cercant l'oportunitat d'aconseguir formar part de l'espai d'influència de l'estament nobiliari, més enllà de les necessitats religioses. De la mateixa manera que el Priorat de Santa Maria de Natzaret va ser un espai vinculat a certes elits de la ciutat i del Principat, el convent de la Mercè esdevenia el millor espai de relacions per representar-se com a col·lectiu davant un potencial client, tal i com va fer Llorenç Passoles.¹⁰⁸ Un espai a través de qual els escudellers poguessin cercar relacions econòmiques basades en la demanda de producció, tant a la ciutat com fora d'ella, contribuint a la construcció de xarxes urbanes i interurbanes.

¹⁰⁷Ib., pàg. 211.

¹⁰⁸AHPB. VILANA PERES, Ramon, 763/54, f. 508–511v, 1673, abril, 21.

Capítol 11

El sistema d'assistència social

11.1 El darrer comiat i la cultura de la mort

A diferents confraries del regne d'Aragó o de Mallorca, com també de Galícia, s'han documentat mostres similars de devoció i de participació activa en la vida religiosa de la corporació, ja sigui mitjançant la participació a les exèquies de companys confreres o l'assistència a missa dominical.¹ La participació en la majoria d'aquests actes litúrgics era voluntària, llevat de participar en el darrer comiat d'un company confrere. En aquest darrer aspecte, les ordinacions acostumaven a ser explícites i eren habituals les sancions per no participar-hi o per treballar-hi. El privilegi fundacional dels ceramistes de Barcelona ja recomanava el descans laboral el dia de sant Hipòlit i també els diumenges, considerant que

si sera trobat algun dels dits confreres o companya lur que contrafaça que sia caygut en pena de cinch solidos barchinonenses los quals los dits quatre administradors reeben e meten en la dita caixa.²

L'acompanyament al difunt i a la seva família era un costum antic dins la corporació i les ordinacions ja observen que en traspassar un company no

¹María José SÁNCHEZ USÓN. “‘Confraternitas mercatorum civitatis Osce’. La vertiente socio-religiosa de una corporación mercantil”. A: *Aragón en la Edad Media* 8 (1989), pàg. 623; Bartolomé QUETGLAS GAYA. *Los Gremios de Mallorca: breve estudio histórico-sociológico de los colegios de honorables menestrales que florecieron en Mallorca desde el siglo XIII hasta el XIX*. Palma: Imp. de Mn. Alcover, 1939, pàg. 12; Carlos Luis DE LA VEGA Y DE LUQUE. “Historia y evolución de los gremios de Teruel”. A: *Teruel: revista del Instituto de Estudios Turolenses* 77-78 (1987), pàg. 585-609; altres consideracions sobre el tema a: GARCÍA-OSES, òp. cit.

²ACA, Reial Cancelleria, Registres, 2200, f. 70v.

es pot treballar, en senyal de respecte.³ Unes mostres de condol que, a més, anaven seguides de participació en la comitiva de comiat amb ciris o brandons.⁴ En cas de defugir d'aquesta responsabilitat moral i religiosa, eren freqüents les multes. Les ordinacions fundacionals de la corporació van estipular una sanció d'1 sou 6 diners "si alcun o alguns de la dita almoyna defalliran a la dita sepultura".⁵ Molt aviat, però, el 1404, una primera modificació de les ordinacions va matisar que tot confrare o muller de confrare tindria una sepultura digne, amb la participació de la resta de companys, sota pena d'1 sou per contrafaïment en cas de difunt adult i de 6 diners en cas d'enterrament d'infant.⁶ L'any 1419 es va continuar mantenint la sanció per faltar a les sepultures de la corporació, indistintament si es tractava d'un enterrament d'adult o d'infant, i s'equiparava l'absència a la no participació de les reunions del Consell.⁷

Fins el segle XVI la previsió social s'havia caracteritzat per un sistema d'ajuda mútua en què predominava de manera embrionària la cotització. El seu desenvolupament va ser el què havia definia el sistema d'assistència social d'època moderna. Una previsió social caracteritzada per la participació directa de l'assegurat en les càrregues econòmiques que impliquen l'assegurança per mitjà de les quotes i la protecció d'aquestes pràctiques per part de l'Estat.⁸ Parafrasejant Pierre Bonnassie, el socorriment de l'ànima quedava complimentat amb l'auxili del cos en casos de màxima necessitat.⁹

A la tractadística del Cinc-cents i del Sis-cents precisament es va defensar de manera molt contundent que el conjunt de les institucions del poder reial havia de garantir el dret a l'assistència entre els desvalguts, que es veien obligats a practicar la mendicitat per invalidesa. Autors com Joan Lluís Vives, Juan de Mariana, Cristóbal Pérez de Herrera o Jerónimo de Cevallos van argumentar la necessitat d'una intervenció directa de la monarquia en qüestions vinculades a la protecció de l'artesanat per tal de garantir que tothom que pogués treballar no hagués d'estar destinat a practicar la mendicitat.¹⁰ L'a-

³BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 3.

⁴BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 3v-4; ACA. Reial Cancelleria, Registres, 2208, f. 25.

⁵ACA, Reial Cancelleria, Registres, 2200, f. 69.

⁶BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 1v.

⁷BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 4v.

⁸RUMEU DE ARMAS, òp. cit., pàg. 165.

⁹BONNASSIE, òp. cit., pàg. 129.

¹⁰Són especialment significatives l'obra de Joan Lluís Vives (Joan Lluís VIVES. *De subventione pauperum sive de humanis necessitatibus*. Leiden: E. J. Brill, 2002) i de Juan de Mariana (Juan de MARIANA. *De rege et regis institutione*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1981), on ambdós intel·lectuals mostren el seu posicionament en pro d'un sistema que garanteixi la protecció dels marginats.

forisme paulí de “qui no vulgui treballar, que no mengi”¹¹ va ser matisat per part de Joan Lluís Vives amb un “qui vulgui treballar, que trobi on fer-ho”, entenent que la Monarquia hauria de vetllar per tal que cap persona amb edat per fer-ho i bon estat de salut pogués treballar i no hagués de mendicar. Ans al contrari, s’hauria d’assignar a cada mestre amb obrador aquelles persones que per determinades raons no poguessin tenir un taller propi.¹²

La previsió social, la beneficència i l’assistencialisme social van ser els tòpics emprats pels il·lustrats hispànics per defensar el sistema corporatiu. D’entre els grans defensors del gremialisme hispànic vuitcentista caldria remarcar les figures de Francesc Romà i Rossell i d’Antoni de Capmany. Tots dos van destacar l’element de socors mutu i la caritat que movia a les corporacions d’ofici envers els seus malalts o les seves vídues. A la *Disertación histórico-político-legal* Francesc Romà, en qualitat d’advocat dels gremis de Barcelona, va dur a terme una defensa de les institucions laborals del Principat, no només des del punt de vista econòmic, sinó també destacant la importància d’aquestes corporacions en el desenvolupament polític i social de Barcelona, concretament.¹³ Per la seva banda, Antoni de Capmany va realitzar una apologia del sistema corporatiu gremial donant molta importància a l’element educatiu, ja que l’aprenent assimila l’obediència als seus superiors i el valor de l’esforç, de la disciplina i de l’estalvi.¹⁴

L’aparició de noves formes d’assistència social deslligades del món religiós i laboral, com ara els *montepíos*, van ser el resultat de l’esforç per part dels ministres de la monarquia borbònica per tal de secularitzar l’assistència social de les germandats i de les congregacions. Tot i que es va iniciar un procés d’adaptació de les confraries assistencials a la normativa il·lustrada i la preocu-

¹¹L’apòstol Pau va recordar als tessalonicencs: “⁷Tots sabeu què heu de fer per a imitar el nostre exemple. Entre vosaltres no vivíem desvagats ⁸ni demanàvem que ens alimentéssiu de franc, sinó que amb penes i fatigues treballàvem nit i dia per no ser una càrrega a ningú. ⁹I no perquè no tinguéssim dret a ser mantinguts, sinó perquè volíem donar-vos un exemple a imitar. ¹⁰De fet, quan érem entre vosaltres us repetíem aquesta norma: ‘Qui no vulgui treballar, que no mengi’. ¹¹És que sentim a dir que alguns de vosaltres viuen desvagats, sense treballar i ficant-se on no els demanen. ¹²A tots aquests, els manem i els recomanem en Jesucrist, el Senyor, que treballin en pau per guanyar-se el pa que mengen” (2Te 3,7–12. Bíblia Catalana, BCI).

¹²RUMEU DE ARMAS, òp. cit., pàg. 169.

¹³ROMÀ I ROSSELL, òp. cit.; MOLAS RIBALTA, òp. cit.; Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ. “L’austracisme i l’alternativa catalanoaragonesa, segons Ernest Lluch”. A: *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics* 12 (2001), pàg. 18.

¹⁴Antoni de CAPMANY. *Discurso económico-político en defensa del trabajo mecánico de los menestrales y de la influencia de sus gremios en las costumbres populares, conservación de las artes y honor de los artesanos*. Madrid: Imp. d’Antonio de Sancha, 1778, pàg. 15.

pació religiosa saltava com un ressort de manera sistemàtica de l'articulat de les ordinacions, el culte als sants protectors i les manifestacions religioses de la corporació no van desaparèixer. Les noves maneres d'entendre l'assistència social van contribuir a que durant els segles XVI i XVII es fes cada vegada més evident la separació entre la vessant laboral i els aspectes assistencials i religiosos, parts intrínseques en la concepció de les confraries d'ofici. Una separació, però, que tot i ser més evident durant el segle XVIII, no va impedir que les corporacions laborals mantinguessin el caràcter religiós de la seva fundació i la seva ambivalència entre les funcions religioses, assistencials i laborals.¹⁵

L'assistència social de les corporacions laborals es preocuparia especialment de l'acompanyament dels seus malalts i de la protecció de les vídues i dels orfes. Aspectes que es podrien definir com a gràcia que l'associació tenia vers els confreres per protegir-los de manera paliativa davant la pobresa extrema i la marginació, funcionant com una família d'adopció.¹⁶

11.2 Les vídues dels confreres i els orfes

Normalment l'assistència social de la corporació laboral estava destinada als artesans, però al llarg de les ordinacions ha estat habitual trobar altres beneficiaris, com ara les vídues i els orfes. En aquest sentit, la protecció a les vídues era una de les altres prestacions dels programes de previsió social de les associacions d'ofici. A les ordinacions dels gremis, sovint es va permetre a les vídues que mantinguessin el taller del marit supervisat per un fadrí fins que un dels fills arribés a la majoria d'edat i a la condició de mestre, fent així una manifestació de caritat i de socors mutu.¹⁷ Àdhuc, com va recollir Pere Molas, fins a la Reial Cèdula de 1770, en la majoria de corporacions i confraries se les prohibia que es cassessin amb persones de diferents corporacions d'ofici per tal d'evitar la dispersió del capital humà i el tancament d'un obrador.¹⁸ La mort del marit, i especialment si es tractava d'un mestre, significava la desfeta a nivell econòmic de la família i condemnava la vídua i els fills a la marginació i a la mendicitat. A aquest respecte, el jove gerrer Jacint Esquirol, després del traspàs del seu pare, el mestre Pere Esquirol, va suplicar al Consell del comú d'ollers, gerres i rajolers poder ésser passat a mestre, de manera que així

¹⁵MOLAS RIBALTA, òp. cit., pàg. 105-107.

¹⁶RUMEU DE ARMAS, òp. cit., pàg. 127; Jacques CHIFFOLEAU. "Les confréries, la mort et la religion en Comtat Venaissin à la fin du Moyen Age". A: *Mélanges de l'École Française de Rome* 91.2 (1979), pàg. 811.

¹⁷BONNASSIE, òp. cit., pàg. 133.

¹⁸MOLAS RIBALTA, òp. cit., pàg. 108.

podria fer-se càrrec de l'obrador patern i, especialment, de la seva mare, la vídua Agnès.¹⁹

A la confraria de sant Hipòlit les ordinacions que fan referència a les vídues i a la seva cura han estat escasses. El primer esment a la normativa de la corporació data del 1444. L'assemblea de la confraria establí el 19 d'agost que la vídua podia regentar un obrador, fent-hi treballar els seus fills i els mossos pertinents, sempre i quan estiguessin a sou. En cas que la dona es tornés a casar i el marit fos d'un altre ofici, els mossos només haurien de restar al servei d'ella i, per tant, el marit, si en tingués un altre, hauria de cercar altres mossos.²⁰ No es va tornar a fer cap més esment a les ordinacions fins a la reforma proposada per l'ajuntament de Barcelona en relació al funcionament dels gremis i presentada pels terrissers el 1836, en què es permet a les vídues mantenir els privilegis dels seus marits a la corporació laboral sempre i quan estiguessin al corrent del pagament de quotes.²¹

La legislació amb relació a les vídues dels escudellers va ser molt més clara. La confirmació per part de Carles I el 1538 dels privilegis atorgats als escudellers pel virrei Frederic de Portugal van establir que les vídues podien continuar amb el negoci durant el primer any del traspàs del seu marit. Un cop finalitzat l'any "si no tindrà fill mascle, no puga tenir més avant dit obrador, entès emperò que si tindrà fill mascle puixa tenir dit obrador fins lo fill sia examinat del demunt dit ofici". Ara bé, si la vídua no tenia cap fill, sinó filles, per conservar l'obrador obert era necessari que una d'elles es casés amb un escudeller, a partir de l'examinació del qual l'obrador podria restar obert, ara bé, sota la titularitat del gendre. La protecció de la vídua i la continuïtat de la feina a l'obrador, per tant, quedaven resoltes. Menció apart han merescut les vídues que no tinguessin descendència. Igualment que les anteriors, durant el primer any de viudetat es va permetre mantenir obert l'obrador, quan podria comprar i vendre tota l'obra de terra que cregués oportuna sempre i quan romangués vídua i no es tornés a casar.²² D'aquesta manera, durant el primer any de viudetat podrien subsistir amb uns mitjans mínims. Les dificultats econòmiques, emperò, semblen que van propiciar noves núpcies entre les dones d'edat adulta però sense descendència.

En definitiva, la confraria assistencial, part intrínseca de la corporació la-

¹⁹AHCB, Gremis, Municipal, capsa 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1715, febrer, 14.

²⁰BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 5v.

²¹Manuscrits, MCB-2640, modificacions de les ordinacions del gremi de terrissers, 1836, agost, 10.

²²AHCB. Gremis, Municipal, capsa 10, Escudellers, gerrers, ollers i rajolers, 1538.

boral, oferia tot un seguit de prestacions envers els seus membres per tal de garantir que en cap cas ningú que estigués impedit per realitzar l'ofici s'hagués de veure forçat a la marginació, a la pobresa i a la mendicitat. Una preocupació del col·lectiu envers l'individu que es garanteix des del mateix moment de l'ingrés a la confraria.²³ Caldria, però, defugir de la idea idíl·lica que va envoltar el món de les corporacions d'oficis i entendre-les com el que van ser: associacions d'ajuda mútua entre persones unides per circumstàncies determinades, com ara l'ofici que realitzaven, que permeten conservar la dignitat personal i col·lectiva. Fer-ne ús dependria, per tant, de la situació socioeconòmica i familiar de qui requerís les prestacions.²⁴

11.3 La cura pels malalts

Per ser admès com a membre d'una determinada corporació d'ofici, calia gaudir de bona salut. No obstant, els membres que experimentaven la virulència de les malalties podien arribar a gaudir d'un subsidi i a tenir dret a ser vetllats pels altres companys mentre durés la seva convalescència.²⁵ Sobre l'admissió de malalts com a membres, la confraria de sant Hipòlit no va legislar en aquesta sentit fins el 1450. El 2 d'agost d'aquell any el Consell de la corporació rebutjava l'entrada de malalts, llevat que "ultra la entrada, no dóna a la dita confraria tres florins, ho fermansa per aquells". Ara bé,

si per fet de ventura lo dit malalt o malalta guarrà, que aquell aytal no pach ultra la entrada, sinó hun florí, e açò en smena de la servitut que la confraria li haurà fet en sa necessitat.²⁶

En uns moments en què la cotització en qualitat de membre no estava encara normalitzada, aquesta pràctica impediria que els que no en formaven part poguessin beneficiar-se de l'assistència en cas de malaltia. No serà fins el 1459, quan s'estipulà que

qualsevol persona que tinga obrador o forns de alguns dels dits officis [terrissers], e faça o faça fer fornades d'aquells o aquells dins la dita ciutat o suburbis de aquella, ab qui no sia confrare, aquells tals haien e sien tenguts de pagar un diner quescun dissapte a la

²³VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 175.

²⁴Ib., pàg. 167.

²⁵MOLAS RIBALTA, loc. cit.

²⁶BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 6v.

caxa d'aquella per conservació e augmentació dels càrrechs de la dita confraria.²⁷

Començava un llarg camí cap a l'agremiació obligatòria, que va culminar l'any 1548. El 13 de juny, en un context de disminució progressiva de la corporació a conseqüència de l'escissió dels escudellers el 1531, el Consell dels ollers-gerrers-rajolers va obligar als que es volguessin examinar a fer-se primerament confreres. D'aquesta manera s'evitava que els aspirants, un cop s'examinessin, no demanessin l'ingrés per tal de defugir de la possibilitat d'haver d'ocupar un càrrec a la corporació.²⁸ Des d'aleshores, els treballadors del fang i de l'argila estarien totalment vinculats a la corporació de sant Hipòlit amb els beneficis i els drets que això comportava.

La confraria dels terrissers també va considerar l'assistència als malalts a la redacció del privilegi fundacional, establint que “si alcú venia a menys o ha fretura, que sia de la dita almoyna, així que no-s pogués provehir en ses necessitats, que li sia donat de la dita almoyna”.²⁹ Una exposició, però, que no resolva en quines necessitats s'hauria d'ajudar al malalt, de manera que, com han recordat Antonio Rumeu de Armas i Josep M. Vila, es podrien incloure en aquest ajut amb l'aportació monetària indeterminada, és a dir, sense que estigués convinguda a cap ordinació la quantitat exacta i, d'altra banda, el més habitual; el subsidi monetari amb una quantia de diners estipulada; l'auxili a través d'un percentatge del treball dels altres confreres, molt comú entre les confraries que vivien de les almoines i de la mendicitat; l'assistència mèdica i farmacèutica, vetllant per la correcta i prompta recuperació dels membres; o el subsidi econòmic amb la devolució posterior en cas que el malalt guarís.³⁰

El cas de la vetlla als malalts també va quedar recollida a les ordinacions fundacionals. Per tal de tenir cura del malalt, es va ordenar que “vajen vetllar dues o tres persones de la dita almoyna, honestes”.³¹ El torn de vetlles aniria variant cada nit, donat que era obligació dels prohoms de la confraria distribuir de manera justa el sosteniment col·lectiu dels malalts fins el seu restabliment o el seu traspàs. El primer de juny de 1410 l'assemblea de la corporació laboral i assistencial reitera en el nombre i, a més, proposa una alternativa a la impossibilitat per part d'algun membre en els torns de vetlla, s'ha de proposar “hun hom per ell, que sia rehebedor”. Sembla, però, que la preocupació que existia pels malalts adults de la corporació i la cura col·lectiva

²⁷AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-8, f. 99v.

²⁸AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-16, f. 184.

²⁹ACA. Reial Cancelleria, Registres, 2200, f. 69v.

³⁰VILA I CARABASA, òp. cit., pàg. 172; RUMEU DE ARMAS, òp. cit., pàg. 129-133.

³¹ACA. Reial Cancelleria, Registres, 2200, f. 70.

que es demostrava no es podia traslladar als infants. En cas que un infant estigui pres per la malaltia no es podria obligar a cap confrare a anar-lo a vetllar si no és “per son propi voler”. Una despreocupació que, si tenim en compte que un infant formava part de la unitat familiar seria aquesta qui s’hauria de fer càrrec i no la confraria.³² La despreocupació vers els infants ve a concloure que la corporació només donaria suport als malalts que no poguessin treballar i, així, evitaria que caiguessin en la mendicitat invàlida definida per Antonio Rumeu de Armas.³³

³²BMCB. Manuscrits, MCB-75, f. 4.

³³RUMEU DE ARMAS, òp. cit., pàg. 166.

Part IV

Conclusions

Capítol 12

Conclusions

Nunca en las ciencias humanas podemos decir que se ha alcanzado un conocimiento completo de un tema.

— Ch. TILLEY, *Material culture and text*, 1991, pàg. 172.

La investigació realitzada ha tingut com a objectiu principal estudiar el funcionament de l'estructura productiva dels terrissers barcelonins de l'època moderna. A través de diferents aspectes de la vida i de les relacions socials, polítiques i econòmiques d'aquest col·lectiu hem mirat de contribuir a conèixer millor el context general en què van desenvolupar les seves activitats. L'estudi de l'artesanat, i en particular dels productors de terrissa i de ceràmica, ens ha permès confirmar la hipòtesi que, a més de ser un centre articulador de l'economia i marc del desenvolupament de qüestions socials, Barcelona també va actuar com a gran centre de producció i de promoció social entre els membres de les confraries de sant Hipòlit. Per aquest motiu els quatre objectius que ens vàrem plantejar han tingut sempre present la capital del Principat i les seves vinculacions amb el territori, ja fos en el proveïment de matèries primeres, en l'origen de la mà d'obra o en la construcció de xarxes familiars.

La recerca ha permès identificar diferents tipologies de fonts documentals per a l'estudi de la producció ceràmica a la ciutat de Barcelona en època moderna. Els diversos orígens de la documentació, ja fos la generada per les pròpies corporacions d'ofici, ja fos les que procedien del municipi o de l'autoritat reial, han posat en evidència que també és possible resseguir el paper d'aquest col·lectiu. La documentació notarial ha permès constatar que és igualment important l'estudi de l'artesanat a través dels pactes privats. Qüestions com ara les relacions matrimonials o les redaccions testamentàries han facilitat la reconstrucció de determinades pràctiques que tenien com a objectiu la confecció de xarxes socials. Unes relacions socials que sovint van necessitar l'actuació del notari per tal d'establir concòrdies entre germans per una

herència o entre deutors i creditors. Quant a la perspectiva laboral, la documentació notarial ens ha proporcionat informació relativa a l'aprovisionament de matèries primeres, a l'aprenentatge o a la creació de companyies comercials.

*
* *

La gran preocupació per part de les autoritats locals era garantir la correcta preparació de les pastes de les produccions ceràmiques, tal com s'ha pogut evidenciar durant diferents moments dels segles XVI, XVII i XVIII. Segons el Consell de Cent, la producció ceràmica barcelonina havia anat perdent qualitat i al mercat local el comprador n'era conscient. Així, per exemple, les olles de Barcelona es trencaven amb facilitat i no resistien estar sotmeses a una font de calor durant hores. En canvi, les que es feien primer a Malgrat de Mar i a la Selva del Camp i després a Sant Salvador de Breda i Sabadell van ser considerades de millor qualitat per les seves proporcions adequades en la preparació de les pastes argiloses, és a dir, comptaven amb uns percentatges més alts de sorra, fet que els permetia una millor resistència al foc. Per això, a més de garantir la qualitat del producte, calia vetllar urgentment per salvar la imatge de Barcelona davant altres centres productors. La recerca duta a terme ha permès evidenciar la dependència dels terrissers cap a zones de la perifèria i, d'aquesta manera, contribuir a l'establiment de xarxes que tenien com a objectiu principal l'aprovisionament de matèries primeres.

Termes municipals com ara Santa Maria de Sants, Sant Vicenç de Sarrià o Santa Eulàlia de Provençana, àlies l'Hospitalet de Llobregat, van estar vinculats amb la capital del Principat per mitjà de contactes d'explotació d'afloraments d'argila. La presència d'aquests agents socials i econòmics en les poblacions circumdants van acabar per dibuixar unes relacions d'interdependències que afectaria a diversos estaments socials. Els artesans recorrerien a aquestes viles per abastir-se de la matèria primera necessària. Els mercaders, a la seva vegada, juntament amb altres oligarquies barcelonines veuriem en aquesta relació una ocasió per a l'adquisició de parcel·les o altres béns immobles, ocasionant una intrusió en l'economia rural.

Hem pogut identificar fins a tres espais d'extracció d'argiles per a la producció de ceràmica a la Barcelona d'època moderna, evidenciant una progressiva especialització vinculada a cadascuna d'elles. Així, els ollers van explotar de manera continuada, com a mínim des de 1648 fins als Set-cents un tros d'una mujada situat al Coll dels Enforcats, una elevació del terreny ubicada al nord de la Creu Coberta, a prop de la vila de Sants. Tot i que els contractes d'explotació del tros amb tercers van ser habituals, amb una durada d'entre un i cinc

anys, no podem confirmar que la confraria de sant Hipòlit fos la propietària directa o que es tractés d'un establiment emfitèutic. De manera similar, l'altra agrupació de terrissers de Barcelona, la formada majoritàriament per escudellers, disposava d'un tall o pedrera al terme de Santa Eulàlia de Provençana, al lloc de Collblanc. Des del segle XVII l'explotació d'afloraments al curs del Torrent Gornal, als peus de Sant Pere Màrtir, va permetre l'abastiment d'un tipus d'argila que, com apunten les interpretacions dels estudis arqueomètrics, esdevindria un dels elements característics de la producció escudellera barcelonina. El darrer indret d'extracció va ser la muntanya de Montjuïc, la qual, juntament amb la del Collblanc, va ser emprada durant el Cinc-cents pels escudellers de la ciutat. Durant el XVII i el XVIII aquests artesans tenien un tros anomenat "lo camp de Sanct Ipòlit", propietat del monestir de la Mercè, d'on a més de terra també s'acabaria explotant el quars necessari per a preparar el vidrat. Creiem que durant el Set-cents la coexistència d'aquests dos centres d'explotació estaria vinculada a la necessitat d'accedir a argiles més properes quan el context polític impedís fer-les portar de Collblanc.

A més de corroborar la presència constant dels terrissers al *hinterland* barceloní a través de contractes d'explotació d'argiles, l'estudi sobre els punts d'extracció de d'argila durant l'època moderna ha permès desmentir l'existència del Turó dels Ollers. Alguns estudis sobre la formació orogràfica del Pla de Barcelona realitzats el segle XX havien denominat erròniament d'aquesta manera a una formació rocosa que s'estenia des del Morrot fins a la muralla de mar, passant per les Hortes de Sant Bertran. No obstant, ni els estudis sobre la formació del relleu de la ciutat, ni la documentació confirmen l'existència d'una formació que permetés l'explotació per part dels terrissers. Sí que va existir una "muntanya" artificial formada fora de la muralla, davant el portal de Drassanes i a la que havien d'anar a cercar la terra els ceramistes d'aquell districte de la ciutat. Ara bé, com s'ha pogut demostrar, la seva formació deu més a mesures higièniques i preventives davant els episodis de pesta de finals de la dècada de 1580 que no pas la voluntat de crear un espai des del qual els artesans poguessin distribuir la terra a la resta de membres de la confraria. Per aquests motius, creiem que s'ha d'evitar l'ús del terme "Turó dels Ollers" com a indret destinat a l'extracció d'argila, ja que no va existir i el seu nom es deu a una error interpretatiu.

L'argila es podia aconseguir en àrees properes a la zona de producció, però d'altres matèries primeres, com ara la galena, per a fer el vidrat, o els diferents pigments, calia cercar-los per la via estrictament comercial. El Pla de Barcelona no produïa ni alcoholl ni safre ni pigments, de manera que només es podien aconseguir altres elements que eren necessaris per a fer el vidrat, com

ara el quars, que actuaria com a fonent. La resta de components depenien estrictament de les relacions comercials que poguessin establir els ceramistes. Tal i com queda demostrat a l'estudi, es van haver d'importar aquests productes des de diferents zones del Principat i també d'altres regions europees. Les mines de Falset van poder proveir de galena —sulfur de plom— als terrissers barcelonins. Fins a la primera meitat del segle XVII seria habitual que especialment els ollers fessin arribar a la ciutat importants quantitats de galena a través de les xarxes comercials de Reus i de Tarragona. La decadència de l'explotació minera falsetina durant la segona meitat de la centúria, juntament amb la manca de recursos per part dels artesans, van comportar l'adquisició de l'alcofol procedent d'altres àrees europees. Va ser en aquells moments que el plom anglès va prendre protagonisme a les comandes de les dues corporacions terrisseres de la ciutat.

De mans dels holandesos, els escudellers van aconseguir el plom necessari per al vidrat, però també el tan preuat safre —òxid de cobalt—, procedent probablement de la Saxònia. En la producció de pisa va ser molt important l'establiment constant de safre, el preparat que permetia la decoració amb el característic blau a les produccions. Alguns estudis apunten un origen probablement germànic d'aquest pigment, una afirmació que, a través de la presència d'holandesos en el comerç d'aquest productes podem continuar mantenint, en tant que van unir comercialment la regió septentrional europea amb la meridional durant el segle XVII. Però la pisa o majòlica no va tenir com a protagonista només el color blau. A la seva producció també se li haurien d'afegir altres pigments procedents d'altres minerals, com ara l'òxid de coure o l'antimoni de plom, conegut com a groc de Nàpols. Tot i que els vestigis arqueològics mostren l'existència de producció barcelonina emprant aquests colors, la documentació consultada no ha permès estudiar les formes d'aprovisionament. Considerem, per tant, que no van ser una preocupació de les corporacions d'ofici la seva adquisició a l'engròs. Es recorreria a l'adroguer per a comprar els pigments, com havia succeït al Laci septentrional. Seria aquest agent qui s'encarregaria de cercar-los per vies comercials i a qui després es compraria.

*

* *

Una de les preocupacions d'aquesta recerca ha estat la ubicació dels artesans de l'argila a la trama barcelonina. Hem pogut constatar la seva presència a diferents àrees de la ciutat des del segle XIV. A través de padrons militars de finals del Tres-cents i de la centúria posterior s'ha evidenciat que la distribució

de ceramistes a Barcelona dibuixava dues grans àrees de residència. Aquests dos barris terrissers van romandre immutables durant l'època moderna, tal i com han demostrat el fogatge de 1516 i el recompte militar de 1640. Sota els títols de “quarter d'amunt” i “quarter d'avall” es van anar diferenciant dos centres productors de ceràmiques determinades.

Al sector septentrional, al nord del Raval, el quarter d'amunt estava articulats al voltant del priorat de Santa Maria de Natzaret i, posteriorment, del carrer dels Tallers. L'existència de grans extensions de terreny sense urbanitzar va fer d'aquesta zona l'escollida pels rajolers i pels ollers per residir-hi i per concentrar l'elaboració de ceràmica destinada al foc i a la construcció. La presència de l'altar de sant Hipòlit màrtir al priorat benedictí i, per tant, una existència del culte prèvia a la concessió del privilegi de la constitució de l'associació hauria estat una de les causes per les quals els terrissers de principis del segle XV escollirien aquella institució com a centre de la vida devocional, però també laboral. A més, el fet que l'abat de Poblet, de qui depenia la institució conventual barcelonina, formés part del cercle més proper al monarca Martí I garantiria la intercessió per aconseguir el favor de la corona. Per la seva banda, al barri meridional, al sector de Framenors, o quarter d'avall, la comunitat de terrissers es va organitzar entorn del convent de sant Francesc i, més tard, del de la Mercè. La presència de gerrers i d'escudellers en aquell sector de la ciutat va marcar el desenvolupament d'una producció de ceràmica destinada a la taula i a l'emmagatzematge. La llunyania al centre de la confraria religiosa va ser un dels motius que van argumentar els terrissers del barri de Framenors per demanar l'emancipació i erigir la confraria de sant Hipòlit dels Escudellers al convent de sant Francesc. L'agregació al culte de les santes Justa i Rufina, d'origen sevillà, com a patrones de l'ofici va significar l'establiment de la seu de la corporació religiosa al convent de la Mercè durant la segona meitat del segle XVI, on hi havia establert un culte a les santes sevillanes. Una decisió que, com en el cas dels terrissers del Quatre-cents, hauria estat meditada. Adherir-se al culte de les santes s'ha d'interpretar des de dues vessants: per una banda hi hauria la voluntat d'equiparar la producció de pisa barcelonina amb la de Sevilla, però, a més a més, també podria estar davant de la progressiva expansió d'un culte per territori català durant la segona meitat del XVI, com ho constatarien la creació de confraries laborals vinculades a la producció ceràmica sota el patrocini de les santes Justa i Rufina a Malgrat de Mar o a Quart d'Onyar, entre d'altres.

Però a més dels llocs de residència, que ha estat la informació que s'ha pogut extreure dels padrons, dels censos i dels fogatges, la situació sobre el plànol de les diferents notícies sobre forns ha pogut donar respostes a algunes

interpretacions sobre la seva presència dins la trama urbana i, fins i tot, sobre possibles desplaçaments interns, ocasionades algunes d'elles per lectures errònies a partir només de la lectura poc crítica i homogènia des de fa gairebé cent anys. Tot i que és cert que un obrador no tenia per què tenir vinculat un forn propi, ha estat important poder resseguir la presència d'aquestes estructures en l'articulació amb el barri.

La pràctica totalitat d'articles que han abordat la qüestió de la ubicació dels forns i dels obradors a la trama urbana han pres l'ordinació del Consell de Cent datada en l'any 1324 com a una fita important. Segons van interpretar diversos estudiosos, el ban municipal havia prohibit l'establiment de forns per coure terrissa a l'interior de la ciutat. No obstant, hem pogut concloure que la lectura esbiaixada que se n'havia fet era la responsable de les ulteriors interpretacions durant gairebé cinquanta anys. Només s'ha conservat la rúbrica de l'ordinació, la qual no fa esment a cap forn de terrissa, però sí als de vidre. Ubicar-lo dins el perímetre emmurallat podria provocar incendis greus i nefastos per a la ciutat, de manera que, tal i com va fer la ciutat de Florència durant el Tres-cents, es van reinstal·lar els forns més enllà de les portes de la ciutat. En aquest mateix sentit, matisant la possible prohibició a l'interior de la ciutat de Barcelona, les *Constitucions de'n Sanctacília* van ser prou clares. La recopil·lació atribuïda a l'agrimensor Jaume de Sanctacília durant el segle XIV posaven de manifest que la presència de tallers terrissers a la trama urbana era una realitat regulada. Quedava prou evidenciat quines havien de ser les distàncies entre les parets mestre i els forns, tant de gerrer com d'oller, per tal que el foc i la calor que es despregués no causés danys a les estructures adjacents. Per tant, en aquest aspecte hem de concloure que cal desmitificar l'ordinació de 1324 per a la ubicació de forns dins els perímetres de la ciutat, en tant que no hauria afectat a l'assentament dels artesans.

El fet d'evidenciar dos sectors productors de ceràmica a la mateixa ciutat no demostra només l'existència de dues maneres diferents de treballar l'argila, sinó també de dues formes de relacionar-se amb els veïns. La concentració d'àmbits de residència al nord del Raval, als carrers dels Tallers i de les Rame-l·leres, i al vials dels Escudellers, dels Escudellers Blancs i d'Obradors al sector de Framenors, van motivar l'elecció de la ubicació de la casa de la confraria, la casa comuna, durant la primera meitat del segle XVI. La ubicació del llocs de residència dels terrissers, juntament amb la distribució de les àrees de treball, ha permès dibuixar l'àmbit dins del qual van practicar les seves relacions socials i laborals, de representació a la resta de conciutadans. La recerca, en aquest sentit, ha permès ubicar amb força precisió la localització d'ambdues cases gremials a la trama urbana. Al Raval, al sector nord, durant el segle

XVII els ollers, els gerrers i els rajolers d'obra comuna van fixar la seva seu al carrer dels Tallers, davant la intersecció amb el carrer de Ramelleres, amb el que a les fonts es denomina "proa", és a dir, la cruïlla de carrers que en angle agut recordava la imatge de la part davantera d'un vaixell. Quant als escudellers, durant la mateixa centúria s'ha pogut constatar la presència de la casa de la confraria a la meitat de carrer dels Escudellers, davant la boca del carrer d'Obradors. Seria des d'aquests centres cívics des d'on el conjunt d'artesans regirien les decisions de tota mena, però especialment les relacionades amb la vessant laboral de la corporació.

L'anàlisi de la ubicació dels terrissers ha permès constatar que en aquest sector productiu es va produir un procés de separació de l'espai residencial del laboral. Si durant el segle XVI ambdues esferes semblaven estretament lligades, a partir de la segona meitat del Sis-cents, com a mínim, els ceramistes barcelonins va començar a diferenciar la llar de l'obrador. Els moments en què l'artesà residia al mateix indret on treballava quedarien substituïts, tal i com va succeir a la ciutat de Sevilla, per uns altres on la producció quedaria agrupada a diferents àrees del barri. La repercussió en la configuració de la trama urbana, per tant, va ser important. D'ençà del segle XVII els obradors es van concentrar a zones amb més espais per al desenvolupament de l'activitat artesanal, com ara les parcel·les més properes a les muralles o a indrets amb una elevada presència d'horts, com succeí al barri de Framenors, beneficiant per igual els residents i els artesans. Els primers veurien com els vials principals es buidarien cada vegada més dels carretons que transportaven les matèries primeres o els productes ja acabats, dificultant el desenvolupament normal d'una ciutat en creixement. Els darrers, per la seva banda, trobarien en aquesta progressiva separació la possibilitat de dur a terme el seu ofici sense els inconvenients d'haver de fer entrar ni de travessar el districte amb l'argila, la llenya o els productes manufacturats. Una realitat que ha quedat molt clarament reflectida al primer Cadastre, amb un concentració dels obradors als carrers Nou i del Vidre majoritàriament, mentre que el carrer dels Escudellers esdevindria l'eix comercial i no productiu.

*

* *

L'aprenentatge ha estat una de les altres qüestions que ens ha preocupat de manera significativa. Davant la manca d'estudis que realitzin una aproximació a la figura de l'aprenent a la Barcelona d'època moderna, a més de realitzar la radiografia social i les condicions de vida dels joves del sector productiu de la terrissa, hem abordat una primera aproximació a l'afermament barceloní. En

aquest sentit, hem resseguit l'edat i la durada de l'afermament, l'origen social i geogràfic i, en darrer terme, les condicions de vida.

Els contractes d'aprenentatge estudiats han vingut a establir que entre finals del Cinc-cents i el segle XVII els aprenents romanien al voltant de quatre anys a casa d'un mestre artesà per tal de formar-se i aprendre un ofici. Es tractava de joves entre els quinze i els setze anys, la qual cosa els permetria incorporar-se al món laboral després del període formatiu. Hem pogut observar com la relació entre l'edat de l'aprenent i la durada de l'afermament estava estretament lligada. Així, llevat dels casos en què l'aprenent realitzava un segon afermament per tal de finalitzar l'aprenentatge amb un altre mestre, a menor edat més temps es passaria a casa del mestre, i viceversa. Tocant a l'origen social i geogràfic, a Barcelona la diversitat d'oficis dels què hem tingut notícies ha impedit considerar una professió per sobre de les altres, però amb un nombre important de fills de pagesos que haurien trobat a la ciutat una manera de poder obtenir unes millors condicions de vida. Geogràficament els aprenents procedien majoritàriament de la ciutat de Barcelona, però també del seu *hinterland* rural i, especialment durant el tombant del segle XVII d'Occitània.

Pel que fa a les condicions de vida, els aprenents es comprometien en el mateix moment d'acceptar l'afermament a no deixar la casa del mestre, a servir-lo a ell i a la seva família, igual que aquest prenia el compromís de vetllar per les necessitats bàsiques. Tot i que estaven suposadament regulades pels usos i costums de Barcelona, les condicions de vida bàsiques van variar depenent de la capacitat adquisitiva del mestre, però també de la força de negociació de l'aprenent i dels seus familiars. El nivell bàsic de compromís implicava la manutenció en menjar i beure, tot i que en alguns casos els pares havien de pagar-la; en d'altres, fins i tot, el mestre es comprometia a vetllar per la salut i la malaltia de l'afermat, mentre que van ser menys les vegades en què un aprenent va poder aconseguir que, a més, el vestís i el calcés durant els anys que visqués amb ell i la seva família. Sovint aquest fet va portar vinculat una remuneració al final de l'aprenentatge. A diferència del que succeiria segles més tard, on es pagaria per rebre la formació, fins a la primera meitat del segle XVII, com a mínim, el jove rebia una retribució monetària o en espècies en finalitzar l'afermament. Les quantitats reduïdes, però, no ens han permès proposar quina seria la finalitat d'aquests diners: pagar la quota d'ingrés a la corporació o pagar el vestit nou que l'identificaria com a fadrí. Si aquestes han estat les primeres conclusions per al conjunt d'aprenents de la capital del Principat, a l'espera de poder continuar aquesta línia de recerca, podem afirmar que els terrissers participaven d'aquestes consideracions.

El contingent occità, tant important per a entendre el desenvolupament demogràfic i econòmic de Barcelona i de Catalunya, va tenir una important repercussió en les confraries laborals barcelonines. En el cas dels terrissers, molts dels francesos documentats es van dedicar a la producció rajolera i, els que van tenir millors perspectives de futur, a la ollera. La rajoleria, entesa com a producció de maó, teula, rajola i calç, havia estat molt important durant els segles baix-medievals, però l'escassa especialització de la seva producció juntament amb la possibilitat d'ésser practicada per altres sectors socioprofessionals del Pla de Barcelona van acabar convertint-la en una segona activitat. Des del Prat de Llobregat fins a Montgat, els pagesos es van dedicar a proveir d'aquests elements a particulars de Barcelona durant els mesos de l'any en què el camp quedava en letargia. Els francesos que van tenir millor sort es van dedicar a l'olleria. Amb una decadència important en la producció d'ençà el segle XV, la fabricació d'estris destinats al foc va ser una activitat econòmica de menor importància a Barcelona durant el Sis-cents. Prova d'aquesta decadència va ser la deslocalització de la producció durant el segle posterior. Al segle XVII, tal i com havia succeït amb la producció de vidre anys enrere, que s'havia desplaçat a la veïna Mataró i havia deixat Barcelona com a indret en què es duia a terme la part final del procés productiu, l'olleria barcelonina va veure com a finals del Sis-cents i a principis del XVIII altres poblacions del Principat li començaven a prendre el relleu.

No tots els aprenents van aconseguir arribar a la dignitat de mestre i poder establir un obrador propi. Els que van poder arribar a l'examen de mestria aportaven altres qüestions més que no únicament l'assoliment del període de formació. A l'examen s'afermaven els vincles familiars i matrimonials, com ara els que van establir les famílies Joaneda, Garriga, Moxellós o Esquirol al nord del Raval. Era a través de l'examen de mestre que el candidat passava a formar part de la comunitat de terrissers. Alguns historiadors han vist en l'aprenentatge cert paral·lelisme amb el ritual del bateig, un ritual de pas per excel·lència de bona part de la cristiandat. No obstant, la recerca duta a terme a permès matisar aquesta equivalència, ja que on veritablement es van fer evidents les relacions de padrinatge, d'interdependència i de promoció davant la resta de mestres de la comunitat va ser a la mestria, la culminació de tota una vida dedicada a la formació en l'ofici.

La documentació que hem emprat ens ha permès reconstruir el desenvolupament de l'examen. el candidat compareixia davant de tota la comunitat i especialment dels examinadors i dels prohoms, els guardians de la tècnica i de la tradició. Citats a l'obrador d'un familiar o d'algun membre rellevant de la corporació, el candidat a mestre era presentat a la resta de la mà d'un o

dos padrins, depenent de l'ofici. Corresponia al padrí fer la *laudatio* del candidat, a l'espera d'analitzar la qualitat de l'obra realitzada. Com a instrument de control d'accés a la corporació, els exercicis que s'havien de realitzar per part dels candidats fills o gendres de mestres eren diferents als d'aquells que no comptaven amb ningú dins la confraria laboral. Així, mentre els primers només s'havien de seure davant del torn i fer el senyal de la creu sobre un tros d'argila, els segons havien d'elaborar plats i safates diferents.

Els fadrins que acompanyaven l'acte eren testimonis silenciosos i garants de la tradició. Assistien a aquestes manifestacions públiques amb la voluntat d'aprendre d'aquelles que els precedien, prenent consciència del cerimonial que s'havia de protegir i transmetre a la posterior generació de mestres. La mestria funcionava, per tant, com a ritual de pas de manera directe pels mestres candidats, però també servia per reviure els costums, renovar i reafirmar una determinada manera de viure les relacions laborals entre els membres de la corporació. Unes relacions basades en les desigualtats familiars i en les diferències d'origen que, igual que les polítiques matrimonials, van acabar per conformar una elit artesanal dins cadascuna de les confraries laborals. L'augment progressiu de les taxes d'examen i d'accés per als candidats que no tenien un precedent dins la corporació, va fomentar i potenciar les unions familiars entre fadrins i filles de mestres.

Un cop realitzat i valorat l'exercici, la comitiva sortia de l'obrador en direcció a la casa comuna on, segons els costums de cadascuna de les corporacions, es considerava apte el candidat. Era el moment de jurar les ordinacions i també a comprometre's amb els deutes de la comunitat. Les mostres de gratitud per part dels mestres candidats no es feren esperar. La corporació d'escudellers, a canvi de no valorar l'exercici dels fills de mestre i dels casats amb filles de mestre, va establir que aquells estarien obligats a proporcionar un refrigeri als càrrecs de la corporació i a als examinadors. La coca dolça, els fruits secs i els confits blancs contribuïren a endolcir els inicis d'una vida productiva la qual no sempre resultava igual d'agradable que aquella tarda.

D'ençà la segregació dels escudellers l'any 1531, les competències sobre l'examen dels candidats van ser matèria recurrent per a promoure contenciosos civils. Els escudellers s'havien especialitzat de tal manera i havien provocat una tal especialització de la producció que només un gerrer podia examinar un candidat a gerrer i un rajoler, a un candidat del mateix ofici. Però la progressiva decadència d'oficis dins del sector de la terrissa juntament amb l'especialització de la producció de cadascuna d'elles van acabar per posar de manifest la fragilitat de les relacions laborals. El cas Piferrer, que s'ha exposat diverses vegades durant el treball, va provocar un ressò institucional

sense precedents. Andreu Piferrer s'havia format com a rajoler, però no s'havia presentat a l'examen fent teules o maons, sinó que la tècnica a validar va implicar l'ús de l'esmalt estannífer, més propi dels escudellers. Era rajoler de rajoleta pintada. Recordant les paraules de l'ordinació de 1599 dels ollers, gerrers i rajolers atorgada pel monarca Felip III, les diferències entre els diferents oficis ceràmics, i molt especialment amb els escudellers, residien en l'ús d'argiles diferents, en l'aplicació de tècniques diverses i en la utilització d'un vernís característic per a donar a la peça la particular superfície blanca sobre la qual traçar la decoració. La tríada seria la base per a diferenciar un artesà d'un altre, per caracteritzar els dos grans sectors productius de terrissa a Barcelona.

*
* *

La reconstrucció d'algunes famílies del sector terrisser i dels seus nexes laborals i socials han permès observar determinades pràctiques a l'hora d'establir les unions matrimonials. Amb la voluntat principal de protegir el patrimoni familiar, tant el material en forma d'obrador com l'immaterial que representava l'ofici, els terrissers van preferir casar els fills hereus amb les filles de mestres. Al llarg de l'estudi s'ha pogut resseguir el mecanisme de transmissió del taller de la família Passoles, situat al carrer dels Escudellers, fins a la seva desaparició gairebé cent anys després de la primera referència de vinculació amb aquesta nissaga escudellera. Però si aquestes pràctiques permetien la transmissió de pares a fills, en cas de no comptar amb descendència masculina, les filles passaven a ser les claus de volta per a la conservació del patrimoni familiar. Les dones que van heretar l'obrador, ja fos del pare en el cas de les pubilles, ja fos del marit en el de les vídues sense descendència masculina, van optar majoritàriament per unes unions amb artesans cabalers, és a dir, a fadrins que s'havien format a les ordres del pare d'elles o que havien treballat juntament amb el marit. D'aquesta manera la titularitat del patrimoni quedaria en mans de la dona però la direcció, gestió i organització de la producció passaria al nou espòs, que coneixeria les dinàmiques internes d'aquell taller. La fragilitat del pes econòmic d'aquesta activitat laboral, doncs, quedaria enfortida a través de vincles de sang a famílies més rellevants dins el sector.

Nogensmenys, tot i que aquesta era la pràctica que hem considerat més habitual i majoritària, com en bona part de les corporacions laborals barcelonines, el caràcter imprevisible normal de l'ésser humà va ocasionar la diversitat de formes, de matisos i d'interpretacions de les polítiques matrimonials,

adaptant-les i modelant-les segons les seves necessitats. Així, per exemple, amb vocació d'enfortir el sector oller, en decadència des del segle XVI, van ser molt habituals els matrimonis dobles, és a dir, les unions entre vidus i llurs fills. Una pràctica prou estesa i comuna al món rural i que també s'ha pogut identificar a l'àmbit urbà. A més de proporcionar unes bones relacions jova-sogra, en tant que mare-filla biològiques, unes unions d'aquest tipus permetrien l'estabilitat i la cohesió econòmica de la nova realitat familiar.

Aquesta interdependència no només es va reflectir en les unions entre hereus, sinó que també s'acabaria implementant amb altres tipus d'unions que permetessin la continuïtat de l'obrador en mans de la família i, a la vegada, que a través del matrimoni d'una de les filles es poguessin establir relacions familiars i econòmiques amb altres membres de l'ofici. D'aquesta manera va actuar la família Rocamador, nouvinguda a Barcelona i a l'ofici d'escudeller durant el Sis-cents i enfortida al llarg dels anys. Les filles de la família jugarien el rol de facilitadores d'incardinació de nous mestres a la família i, a través d'ella, a la corporació d'ofici. Aquestes unions van facilitar l'extensió de les xarxes familiars més enllà del carrer on els Rocamador tenien l'obrador —al carrer d'Escudellers Blancs. Amb una presència a la confraria dels escudellers a partir de la segona meitat del Sis-cents, van reproduir al llarg dels anys les estratègies que els havien facilitat l'empelta anys enrere a famílies amb més tradició, formant una nova família sorgida entre els torns i els forns de la principal. Dilucidar com l'artesanat va incardinar el fet de comptar amb una professió heretada en un context canviant i sovint convuls ens ha permès determinar el nivell d'integració social del col·lectiu dins el barri i el sector socioprofessional, així com les pràctiques que asseguraven el correcte funcionament.

No va ser fins al Set-cents que s'ha observat una unió matrimonial entre hereus de llurs progenitors. En el sector dels escudellers, amb una activitat decaïent després de l'esplendor dels segles precedents, les relacions familiars establertes entre Rosa Gual i Eloi Lapuja van posar de manifest, per una banda, la manca de descendència masculina a la família Gual i, a més, l'existència de la voluntat de consolidar i tancar certa elit econòmica. Els Gual van ser un dels exponents més representatius de la vida política dels escudellers, mentre que els Lapuja representaven una família amb vinculacions amb altres sectors socioprofessionals, en creixement i en expansió durant els darrers anys del segle XVII. Entre totes dues unitats familiars van poder tenir en propietat dos obradors a la vegada, dos tallers en funcionament al mateix barri. No obstant, a diferència del que podria succeir en el marc rural, on l'agrupació patrimonial de dues petites possessions podria donar com a resultat la transmissió d'una

de mitjana o gran a les generacions posteriors, en el panorama urbà, on la fusió del patrimoni hauria de passar per una disposició més o menys propera en la trama urbana, i on el context de després de la Guerra de Successió encara era molt present, l'agrupació del patrimoni no semblava una alternativa. Un dels obradors, preferiblement el de la muller, s'acabaria introduint al mercat immobiliari, llogant l'espai i els estris a un altre mestre nouvingut o vinculant-lo per mitjà d'un contracte d'emfiteusi. Així, les relacions d'interdependència serien molt més evidents i estretes: l'obrador del marit continuaria essent la matriu i la generadora de riquesa familiar, mentre que el de la muller passaria a funcionar com el catalitzador de les relacions socials.

La recerca ens permet afirmar que la integració dels artesans de l'argila al districte de Framenors va implicar més que relacions matrimonials. A través de la família Puigdoure, per exemple, la qual va esdevenir la confluència de diferents famílies escudelleres durant la segona meitat del segle XVII, però també amb altres nissagues amb un posicionament econòmic més important, com ara els Rotxotxo. Els fabricants de naips més famosos de Barcelona tenien la seu de la seva producció a una de les cantonades del carrer dels Escudellers Blancs i des d'allà van mantenir relacions laborals i familiars amb d'altres dedicades a l'elaboració d'obra escudellera, com ara els Jaumar o els Huguet, propietaris aquests últims d'una de les cases de joc de cartes més rellevants durant els primers anys del Set-cents, la Casa de la Lleona.

La projecció social cap a altres sectors socioprofessionals i, per tant, la millora de les condicions socials i econòmiques, seria un dels objectius familiars entre els terrissers de Barcelona. Després de consolidar el rol dins la confraria, ja fos a través de la participació en els òrgans de govern de la corporació, ja fos a través de la sociabilitat interna experimentada a les reunions periòdiques, el següent graó en la mobilitat social va passar per involucrar-se en cercles socials i econòmics que ultrapassaven el barri. El cas paradigmàtic d'aquest ascens i millora social el representaria la família Mestre. La recerca ha donat com a resultat la reconstrucció d'una de les famílies més rellevants socialment, política i econòmica durant el segle XVII. Els seus orígens es remunten a la vila de Valls, a principis de la segona meitat del Cinc-cents. Tot i no perdre els vincles amb la població tarragonina, l'ascens que va experimentar la família a Barcelona seria força significatiu. La participació d'un dels membres de la família, Hipòlit Mestre, en els afers econòmics i polítics durant la convulsa dècada de 1640 el va permetre poder accedir a l'estament mercader. Només un dels germans, Jeroni Mestre, romandria com a representant de la família entre els escudellers. No obstant, les generacions posteriors deixarien aviat el torn i participarien dels guanys que donarien els telers practicant l'ofici de

veler o passamaner durant la reactivació de l'economia catalana al Set-cents.

Un element cabdal en la mobilitat va ser el dot. Tot i que s'han fet estudis sobre el mercat dotal a la Barcelona d'època moderna, els treballs s'han centrat en l'estament privilegiat, molt més reduït i acotat que no pas el gruix de població que representava l'artesanat. Amb aquest treball, partint de l'anàlisi de gairebé 160 capítols matrimonials datats majoritàriament als segles XVI i XVII, hem pogut realitzar una proposta que permetés la categorització de l'estament artesanal segons la quantitat dotal que aportava la família de la núvia a la nova unió. La gran diversitat d'oficis i la casuística diferent de cada família ha donat com a resultat un rang de quantitats dispers. No obstant, hem pogut observar que la concentració dotal es produïa entre les 150 i les 200 lliures. Per tal de poder categoritzar i poder classificar els oficis, però també les famílies segons la seva capacitat econòmica, s'han proposat sis franges, mostrant una diferenciació entre els artesans més pobres i les famílies menestrals amb més recursos en les tres primeres, i el conjunt de la població privilegiada a les tres darreres.

Tocant als terrissers, partint de la categorització proposada, els dots han demostrat que fins i tot dins aquest sector socioprofessional es van donar diferències econòmiques. Així, els ollers i els rajolers van restar als graons més baixos de l'artesanat, mentre que els gerrers i els escudellers ascendiren fins a les franges amb una quantitats intermèdies. La cinquantena de dots de famílies terrisseres recopil·lades ha permès observar, a més, com el centenar de lliures va ser la fita que es va proposar moltes de les famílies per tal de garantir l'ascens i el manteniment a l'esgraó socioeconòmic. És a dir, s'ha pogut percebre fins a quin punt va ser important l'esforç econòmic de la família de la núvia d'estrats socials més humils i, a més, quina va ser la voluntat de concertar matrimoni amb membres d'un estrat superior, per intentar sortir de l'esgraó social en que estaven.

*

* *

L'objectiu, en definitiva, era vetllar per la protecció de l'ofici i de l'obrador a la vegada, considerats el patrimoni simbòlic i econòmic respectivament. La protecció de l'ofici i de les destreses artesanes, en tant que capitals simbòlics, va marcar bona part de les preocupacions dels artesans de l'època moderna. A través de l'aprenentatge es va garantir en primera instància la transmissió dels coneixements necessaris per a continuar proporcionant a la ceràmica barcelonina la fama que havia tingut al segle XV, però també consolidant una determinada manera de dirigir el negoci familiar. Seria per mitjà de la mestria

que l'artesà demostraria a la resta de la corporació la capacitat de treballar una determinada pasta argilosa, l'ús d'uns pigments específics o l'elaboració de determinades formes ceràmiques.

Paral·lelament, però, i potser fins i tot de manera preliminar, la preocupació per la continuïtat de l'ofici familiar a posteriors generacions va ocasionar la necessitat d'esgrimir polítiques o estratègies matrimonials concretes. La família, entesa en el sentit ampli de parentiu o llinatge, també va englobar els individus que, de manera col·lateral, és a dir, sense vinculació consanguínia, van mantenir relacions amb la resta dels membres, sovint habitant a la mateixa llar i, per tant, restant sota l'autoritat del cap de casa. Però més enllà de les relacions establertes per mitjà dels vincles de sang, la família també va esdevenir el gran node des del qual es va inserir l'individu dins una xarxa de relacions més o menys variada, tot creant vincles d'interdependència econòmica, de reciprocitat amb famílies del mateix sector productiu, de solidaritat i de cooperació.

A les polítiques matrimonials reconstruïdes s'ha observat com el component territorial era present. Mantenir una vinculació amb l'interior de Catalunya, a la vegada que s'afermaven les relacions dins la ciutat, va permetre establir un lligam d'interdependència força important. Sovint aquests vincles es van crear sobre una realitat ja precedent, com ara la família que hi romania després de l'experiència d'alguns dels seus membres a la capital. Durant el segle XVI i especialment durant el XVII, Barcelona va atreure població, ocasionant un important desplaçament demogràfic. Molts s'hi quedaren i es promocionaren a nivell social i econòmic, mantenint, però, una relació constant amb els seus llocs d'origen, forjant unes relacions humanes basades en els vincles familiars i patrimonials, com també culturals amb els respectius llocs d'origen. Ser-hi present garantiria la possibilitat de refer la família en cas d'adversitats polítiques o econòmiques. Però les famílies no només van assegurar les vinculacions amb els territoris exteriors de Barcelona, sinó que dins la pròpia ciutat també van permetre la projecció social. Després de la consolidació de les confraries com a institucions articulades de la societat i de l'economia de la Barcelona preindustrial, les unitats familiars que els formaven van desenvolupar diversos mecanismes de protecció i de projecció.

La recerca que hem dut a terme ha permès estudiar de manera concreta el col·lectiu de terrissers de Barcelona. No es va tractar d'institucions que significuessin un ròssec tan considerable pel desenvolupament tècnic i l'augment de la qualitat dels productes. Van ser corporacions que, pendents de les demandes dels consumidors, van reinventar i adaptar les tècniques i els coneixements per produir una manufactura especialitzada. Les corporacions d'ofici van estar

disposades a introduir innovacions, a modificar els seus processos productius, però sempre que van poder van ser geloses del control de la producció. Van ser els diferents mecanismes socials i econòmics, com ara l'augment de les taxes d'accés o de mestria, però també el control de l'aprenentatge i la creació de determinades pràctiques matrimonials, els que van contribuir a consolidar certes estructures exclusivistes. Qüestions com aquestes van afavorir a la descentralització productiva durant el Sis-cents, una situació que va disposar a les confraries d'ofici a la seva posterior desarticulació durant el segle XVIII.

Dins el debat historiogràfic sobre la viabilitat de les corporacions laborals, per tant, el cas dels terrissers barcelonins ha esdevingut una aportació que ha vingut a demostrar que els maniqueïsmes retard–progrés, estaticisme–innovació, rigidesa–flexibilitat queden en bona part sobrepassats en ares de noves perspectives que permetin reconstruir la història social i econòmica del treball precapitalista.

*
* *

La recerca duta a terme ha respòs les preguntes que ens havíem formulat, però ha començat a plantejar altres inquietuds. Podríem proposar diferents consideracions que ens han sorgint mentre preparàvem el present treball, com ara qüestions metodològiques, aproximacions des de la perspectiva de l'estudi del món del treball, la consolidació de les xarxes socials o l'impacte econòmic de la producció ceràmica a Barcelona.

Els avantatges que ens ha proporcionat relacionar una gran diversitat de fonts, per exemple, ens ha ocasionat una dificultat a l'hora de gestionar-les. Cadascuna de les tipologies documentals sovint ha necessitat un tractament propi en tant que compten amb unes característiques diplomàtiques concretes. La manca de flexibilitat del fitxer que vàrem configurar per a gestionar la informació sovint ha impedit el tractament acurat que es necessitaria, havent de destinar una part considerable del temps a repensar plans de contingència. Per aquest motiu he iniciat el procés de disseny d'una base de dades basat en el programari MySQL de codi obert, que permetrà posar a disposició d'altres investigadors la informació recopilada.

Creiem que a partir d'ara s'hauria de treballar en la confecció d'una base de dades relacional que permetés vincular cadascuna d'aquestes fonts per tal que puguem reconstruir la realitat quotidiana dels artesans de Barcelona. Si el catàleg de dades es va configurar partint de les diferents tipologies documentals, la base de dades cartesiana hauria de tenir el seu punt d'origen en l'individu. Vincular la informació que es vagi trobant a cadascun d'ells ens

permetria, a més, poder reconstruir d'una manera més completa la vida dels artesans de la terrissa a la Barcelona d'època moderna, així com les seves relacions socials, polítiques i econòmiques, és a dir, realitzar una aproximació prosopogràfica. Una reorganització del catàleg de dades en aquesta direcció ens permetria poder comptar per primera vegada amb un recompte precís del total de terrissers que van treballar a la ciutat durant períodes de temps determinats.

Una altra de les qüestions que han quedat al tinter fa referència a la georeferenciació dels obradors a la trama urbana barcelonina. S'han pogut identificar i parcel·lar molts d'ells, fins al punt de poder afirmar que hem pogut localitzar bona part dels que van estar en funcionament en un moment o un altre entre el Cinc-cents i el Set-cents, però caldria situar-les en un eix de coordenades. D'aquesta manera es podrien conèixer millor els espais on, previ inici d'intervencions urbanístiques, hauria de ser altament probable que sorgís un obrador.

Pel que fa a la vessant del món del treball, tot i que el buidat d'aferments la seva valoració s'ha fet majoritàriament des del punt de vista qualitatiu, creiem que hi ha perspectiva com per poder iniciar una recerca molt més acurada i sistemàtica que permetés poder reconstruir la realitat de l'aprenent dels segles XVI i XVII. Els estudis que s'han realitzat a altres zones de la península Ibèrica demostren que han, a més d'interessants, altament necessaris per valorar altres qüestions com ara la mobilitat social i la geogràfica, el desenvolupament de l'artesanat i l'establiment de determinades decisions matrimonials que afiancessin el col·lectiu.

Una realitat, la de la consolidació social, que s'hauria d'estudiar amb més detall a través de la configuració de xarxes d'interdependència social a través de les marmessories. L'anàlisi de xarxes ens permetria, a través de les designació de marmessors a les disposicions testamentàries, reconstruir, validar i replantejar els lligams que hauria teixit l'artesà durant la seva vida. Analitzar les famílies que intervenien permetria aportar més llum en la construcció de troques que garantissin i sustentessin els patrimonis, tant econòmic com simbòlic.

Des de la perspectiva econòmica, la present recerca ha permès conèixer els punts d'aprovisionament de matèries primeres i, en alguns casos les quantitats. Considerem que ara seria el moment de començar a plantejar i proposar uns càlculs que permetessin una aproximació al volum de producció ceràmica. El treball amb les referències aportades ens facilitaria, a més, una informació molt rellevant per a conèixer la capacitat real per a la exportació de peces ceràmiques, així com disposar d'una visió de l'impacte de la producció al

mercat local.

Els nous plantejaments, les noves línies de recerca que s'han d'encetar, ens permeten afirmar que encara queden moltes qüestions per resoldre i moltes perspectives per treballar. Totes elles haurien de contribuir a demostrar la importància dels estudis de cas guiats cap a una visió general, contribuint al coneixement de l'articulació territorial, de les relacions urbanes i interurbanes que van teixir els ceramistes de Barcelona durant l'època moderna.

Bibliografia

- Costumbres de la ciudad de Barcelona sobre servidumbres de los predios urbanos y rústicos, llamadas vulgarmente den Sanctasília.* Barcelona: Imp. de Francisco Piferrer, 1842.
- Dietaris de la Generalitat de Catalunya.* Barcelona: Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya, 2000.
- “El Barcelonès i el Baix Llobregat”. A: *Gran Geografia Comarcal de Catalunya.* Vol. I. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991.
- Martirologio romano para todos los días del año conforme a la nueva reformatión del kalendario.* Trad. de Dionisio VÁZQUEZ. Madrid: Imp. d’Antonio Francisco de Zafra, 1678.
- Rúbriques de Bruniquer. Ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la Ciutat de Barcelona.* Vol. I. Barcelona: Imp. d’Henrich, 1912.
- ABELLA I CREUS, Joan. *La Terra del dòlar: l’activitat minera al poble de Bellmunt del Priorat.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2001.
- *Minerals i mines de la conca de Bellmunt del Priorat.* Barcelona: Grup Minerològic Català, 2008.
- AINAUD DE LASARTE, Joan. “Loza dorada y alfarería barcelonesa, siglos XV–XVI”. A: *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* 2 (1942), pàg. 89-104.
- ALBACETE I GASCÓN, Antoni i Margarida GÜELL I BARÓ. *El Reial Monestir de Santa Maria de Valldonzella (1147-1922). Història i art en un centre d’espiritualitat cistercenca.* Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2013.
- ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim. “L’austracisme i l’alternativa catalanoaragonesa, segons Ernest Lluch”. A: *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics* 12 (2001), pàg. 9-26.
- ALBERTÍ I GUBERN, Santiago. “Dades inèdites sobre ceramistes valencians immigrants a Barcelona durant el segle XV”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 35 (1987), pàg. 32-37.

- ALBERTÍ I GUBERN, Santiago. “El llibre de la confraria dels ollers de Quart”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 44 (1990), pàg. 35-39.
- “El llibre d’ordinacions gremials dels ollers, gerrers i rajolers de Barcelona”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 36 (1988), pàg. 22-26.
- “El llibre renovat el 1739 de la Confraria de Sant Hipòlit de Barcelona”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 41 (1989), pàg. 30-33.
- “Els orígens gremials dels ceramistes de Barcelona”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 37 (1988), pàg. 32-35.
- “Les ordinacions fundacionals de 1404 de la Confraria dels ollers, gerrers i rajolers de Barcelona”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 38 (1988), pàg. 28-31.
- “Notes sobre els rajolers de Barcelona a la Baixa Edat Mitjana”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 22 (1984), pàg. 34-36.
- “Sobre les ordinacions de la Confraria de Sant Hipòlit de Barcelona: ordinacions aprovades per les autoritats municipals”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 39 (1988), pàg. 23-25.
- “Un frontal d’altar de Llorenç Passoles”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 69-70 (1993), pàg. 38-48.
- ALBERTÍ I GUBERN, Santiago i Joan SANTANACH SOLER. “La terrissa de la Bisbal durant el segle XVIII”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 23 (1984), pàg. 28-35.
- ALCOBERRO I PERICAY, Agustí. “El cadastre de Catalunya (1713-1845): de la imposició a la fossilització”. A: *Pedralbes: revista d’història moderna* 25 (2005), pàg. 231-257.
- ALESSANDRI, Patrice. “Une tentative de délocalisations artisanale: le contrat proposé à deux potier au XVIe s.” A: *Étude Roussillonnaise* 16 (1998), pàg. 63-70.
- ALMAGRO BACH, Martín i Lluís Maria LLUBIÀ I MUNNÉ. *Ceràmica (Aragón-Muel)*. Barcelona: [s.n.], 1952.
- AMADES I GELATS, Joan. *Costumari Català: el curs de l’any*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003.
- *Les rajoles dels oficis*. Barcelona: Imp. de José J. de Olañeta, 1987.
- AMENGUAL-BIBILONI, Miquel i Joan Maria PUJADAS-MORA. “Orígens i destins de la immigració francesa a l’àrea de Barcelona (1481-1643). Aportacions a partir de la Barcelona Historical Marriage Database”. A: *Manuscrits. Revista d’Història Moderna* 34 (2016), pàg. 35-61.
- ANDREU I SUGRANYES, Jordi i Antoni SIMÓN I TARRÉS. “La población de Barcelona en los siglos XVI y XVII. Una aproximación”. A: *La evolución*

- demográfica bajo los Austrias*. Ed. de Jordi NADAL I OLLER. Alicante: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, 1991, pàg. 259-278.
- ANGUERA NOLLA, Pere. “El Priorat, la Ribera d’Ebre, Terra Alta i el Matarranya”. A: *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Vol. I. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991.
- ARIAS DE SAAVEDRA, Immaculada i Miguel Luis LÓPEZ-GUADALUPE. “Co-fradías y ciudad en la España del siglo XVIII”. A: *Studia Historica: Historia Moderna* 19 (1998), pàg. 197-228.
- ARRANZ HERRERO, Manuel. *La Menestralia de Barcelona al segle XVIII: els gremis de la construcció*. Barcelona: Edicions Proa, 2001.
- ARRANZ HERRERO, Manuel i Ramon GRAU I FERNÁNDEZ. “Problemas de inmigración y asimilación en la Barcelona del siglo XVIII”. A: *Revista de Geografia* 4 (1970), pàg. 71-80.
- AURELL CARDONA, Jaume. *Els mercaders catalans al Quatre-cents*. Lleida: Pagès, 1996.
- BAIXAULI JUAN, Isabel Amparo. *Casar-se a l’antic règim. Dona i família a la València del segle XVII*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2003.
- BAJET ROYO, Montserrat. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI: edició del “Llibre de les ordinacions”*. Barcelona: Fundació Noguera, 1994.
- BALESTRACCI, Duccio. “La lotta contra il fuoco (XII–XVI)”. A: *Città e servizi sociale nell’Italia dei secoli XII–XV*. Pisotia: Centro Italiano di Studi di Storia e Arte, 1990, pàg. 417-438.
- BANKS, Philip. “El creixement físic de Barcelona, segles X–XIII”. A: *Barcelona quaderns d’història* 8 (2003), pàg. 11-33.
- BARCELÓ CRESPI, María. “Gerrers, sabaters i tintorers a Inca baixmedieval”. A: *III Jornades d’Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d’Inca, 1997, pàg. 47-59.
- BAREL, Yves. *La ciudad medieval: sistema social-sistema urbano*. Madrid: Instituto de Estudios de Administración Local, 1981.
- *La ville médiévale: système social, système urbain*. Grenoble: Presses universitaires, 1975.
- BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Vol. I. Barcelona: Francisco J. Altés, 1906.
- BARRIO MOYA, José Luis. “Nuevos datos sobre el escultor catalán José de Rates Dalmau”. A: *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi* 14 (2000), pàg. 253-262.

- BATLLE I GALLART, Carme. “Le travail à Barcelona vers 1300: le métiers”. A: *Travail et travailleurs en Europe au moyen-âge et au debut des temps modernes*. Ed. de Claire DOLAN. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1991, pàg. 79-102.
- “L’expansió baixmedieval (segles XIII–XV)”. A: *Història de Catalunya*. Ed. de Piere VILAR. Vol. III. Barcelona: Edicions 62, 1993.
- BATLLORI I MUNNÉ, Andreu i Lluís Maria LLUBIÀ I MUNNÉ. *Ceràmica catalana decorada*. Barcelona: Tuebols, 1949.
- *Ceràmica catalana decorada*. 2a edició. Barcelona: Vicens-Vives, 1974.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, Julia. “Adroguers i adrogueries, tot un univers d’objectes”. A: *Droques, dolços i tabac. Barcelona, 1700*. Barcelona: Institut de Cultura de Barcelona, 2010, pàg. 182-213.
- “Terminologia i ús dels atuells ceràmics de cuina a la baixa Edat Mitjana”. A: *Del rebost a la taula: cuina i menjar a la Barcelona gòtica*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Museu d’Història de la Ciutat, 1994, pàg. 46-58.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, Julia i Núria MIRÓ I ALAIX. “El comerç de ceràmica a Barcelona als segles XVI–XVII: Itàlia, França, Portugal, els tallers del Rin i Xina”. A: *QUARHIS: Quaderns d’Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 6 (2010), pàg. 14-91.
- “Les gerres de transport marítim: producció i comerç a Barcelona”. A: *QUARHIS: Quaderns d’Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 7 (2012), pàg. 80-109.
- “Pisa arcaica i vaixel·la verda al segle XIII. L’inici de la producció de pisa decorada en verd i manganès a la ciutat de Barcelona”. A: *QUARHIS: Quaderns d’Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 3 (2007), pàg. 138-159.
- BERTRAN ROIGÉ, Prim. “La ceràmica decorada del gòtic a Catalunya”. A: *La ceramica medievale nel Mediterraneo Occidentale*. Firenze: All’Insegna del Giglio, 1986, pàg. 227-233.
- BETRÁN MOYA, José Luis. “La epidemia de peste de 1589 en Barcelona”. A: *La ciutat i el seu territori, dos mil anys d’història*. Vol. II. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1993, pàg. 347-359.
- *Las grandes epidemias de peste en la Barcelona de los siglos XVI–XVII: un estudio de historia social*. Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1993.
- “Sociedad y peste en la Barcelona de 1651”. A: *Manuscrits. Revista d’Història Moderna* 8 (1990), pàg. 255-284.

- BIRINGUCCIO, Vannaccio. *De la pirotechnia. Libri x. Dove ampiamente si tratta non solo di ogni sorte et diuersita di miniere, ma anchora quanto si ricerca intorno alla prattica di quelle cose, di quel che si appartiene all'arte de la fusione, ouer gitto de metalli, come d'ogni altra cosa simile a'questa.* Venezia: Imp. de Venturino Rossinello, ad instantia di Curtio Nauo det fratelli, 1540.
- BLANCHARD, Ian. *Mining Metallurgy and Minting in the Middle Ages.* Stuttgart: Steiner, 2005.
- BLANES ANDRÉS, Roberto. *El puerto de Valencia: encrucijada de rutas, productos y mercaderes (1626-1650).* València: Biblioteca Valenciana, Generalitat Valenciana, 2003.
- BLANQUER ROSELLÓ, Vicente. “El comercio naval de importación de Valencia en el tercer cuarto del siglo XVIII (1651-1675)”. Tesi doct. València: Universitat de València, 2016.
- BOFILL I BALADA, Francisco de Paula. “Cerámica barcelonesa de reflejo metálico”. A: *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* 1 (1941), pàg. 53-78.
- BOLEDA I CASES, Ramon. *La ceràmica negra de Verdú: cantirers i terrissers.* Verdú: Grups de Recerques de les Terres de Ponent, 2014.
- BONNASSIE, Pierre. *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo XV.* Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1975.
- BORAFULL Y SANS, Francisco de. *Gremios y cofradías de la antigua Corona de Aragón.* Barcelona: Archivo de la Corona de Aragón, 1876.
- BRAUDEL, Ferdinand. “Las estructuras de lo cotidiano: lo posible y lo imposible”. A: *Civilización material, economía y capitalismo: siglos XV-XVIII.* Vol. I. Madrid: Alianza, 1993.
- BRILLINGER, David R. “Data Analysis, Exploratory”. A: *International Encyclopedia of Political Science.* Ed. de Bertrand BADIE, Dirk BERG-SCHLOSSER i Leonardo MORLINO. Vol. II. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2011, pàg. 530-537.
- BRU DE SALA, Lluís de i Armand de FLUVIÀ. *Nobiliari del Reial Cos de la Noblesa de Catalunya.* Barcelona: Juventut, 1998.
- BUCHBINDER, Pablo. *Maestros y aprendices: un estudio de una relación social de producción: España, siglos XVI-XVII.* Buenos Aires: Biblos, 1990.
- BURGUEÑO RIVERO, Jesús. *El pla de Barcelona a la fi del s. XVIII. Respostes al qüestionari de Francisco de Zamora.* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana de Geografia, 2016.

- BURGUÈS I SERRA, Marian. *Estudis de terrissa catalana precedits d'un preliminar sobre les bases científiques de la ceràmica*. Sabadell: Llibreria Sallars, 1925.
- BUXEDA I GARRGIÓS, Jaume. “Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Aculturació en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)”. A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 5 (2009), pàg. 222 - 224.
- “Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Aculturació en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)”. A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 6 (2010), pàg. 207 - 208.
- “Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Aculturació en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)”. A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 7 (2011), pàg. 218 - 222.
- BUXEDA I GARRGIÓS, Jaume i Marisol MADRID I FERNÁNDEZ. “Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Aculturació en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)”. A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 8 (2012), pàg. 202 - 203.
- “Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Canvi cultural en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)”. A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 9 (2013), pàg. 191 - 193.
- “Impacte tecnològic en el Nou Món colonial. Canvi cultural en arqueologia i arqueometria ceràmica (*Tecnolonial*)”. A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 10 (2014), pàg. 209 - 211.
- BUXEDA I GARRIGÓS, Jaume, Javier G. IÑAÑEZ i Claudio CAPELLI. “La producció de ceràmica comuna vidriada del taller del carrer de l'Hospital al segle XIII a partir de la seva caracterització arqueomètrica”. A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 5 (2009), pàg. 202 - 215.
- BUXEDA I GARRIGÓS, Jaume et al. “Archaeometry of the technological change in societies in contact. First examples for modern ceramics from the Crowns of Castile and Aragon”. A: *GlobalPottery 1. Historical Archaeology for Societies in Contact*. Oxford: Archeopress, 2015, pàg. 3 - 25.
- BUXEDA I GARRIGÓS, Jaume et al. “La ceràmica de Barcelona: organització i producció entre els segles XIII i XVIII a través de la seva caracterització arqueomètrica”. A: *QUARHIS: Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 7 (2011), pàg. 192 - 207.
- CABESTANY I FORT, Joan F. “Confraries i gremis a Barcelona. Segles XIII a XVI”. A: *Finestrelles* 2 (1990), pàg. 141 - 145.

- CAMPRUBÍ I PLA, Xevi. “L’impressor Rafael Figueró (1642–1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps”. Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2013.
- CANALDA LLOBET, Sílvia. “El conjunt ceràmic del convent de Sant Francesc d’Assís a Terrassa (1671-1673): gènesi, obratge, significats”. Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2003.
- “Escudillers y hornos en la ciudad de Barcelona a finales del Siescientos”. A: *Tradición y modernidad: la cerámica en el Modernismo*. Barcelona: Publicacions i Edicions Universitat de Barcelona, 2006, pàg. 255-267.
- “Novetats i reflexions sobre els Passoles, una nissaga de ceramistes pintors del barroc català”. A: *Matèria: revista d’art* 4 (2004), pàg. 147-160.
- CAPDEVILA MUNTADAS, Alexandra. “La immigració francesa: un factor decisió de la recuperació demogràfica de la comarca del Maresma a l’època moderna”. A: *Estudis d’Història Agrària* 17 (2004), pàg. 231-242.
- CAPMANY, Antoni de. *Discurso económico-político en defensa del trabajo mecánico de los menestrales y de la influencia de sus gremios en las costumbres populares, conservación de las artes y honor de los artesanos*. Madrid: Imp. d’Antonio de Sancha, 1778.
- *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*. Madrid: Imp. d’Antonio de Sancha, 1792.
- CAROSCIO, Marta. “Alcune considerazione su produzione e circolazione delle ceramiche da mensa in area valenziana fra XI e XV secolo”. A: *Pensare/classificare: studi e ricerche sulla ceramica medievale per Graziella Berti*. Ed. de Sauro GELICHI i Monica BALDASSARI. Firenze: All’Insegna dei Giglio, 2010, pàg. 85-93.
- *La maiolica in Toscana tra Medioevo e Rinascimento. Il rapporto fra centri di produzione e di consumo del periodo di transizione*. Firenze: All’Insegna dei Giglio, 2010.
- “La transizione fra Medioevo e Rinascimento e l’impiego del blu nelle smaltate basso medievale italiane. Materie prime e luoghi di approvvigionamento: fonti scritte e analisi archeometriche a confronto”. A: *Atti XL Convegno Internazionale della Ceramica*. Firenze: All’Insegna dei Giglio, 2007, pàg. 193-204.
- “Raw materials, transmission of know-how and ceramic techniques in early modern Italy: a mediterranean perspective”. A: *History of Technology* 32 (2014), pàg. 107-130.
- “*Orciolai, fornaciai, stovigliai e scodellai*: strutture produttive e regolamenti urbani nella Firenze tardomedievale”. A: *Atti XLII Convegno Inter-*

- nazionale della Ceramica*. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2009, pàg. 171-179.
- CARRERA PUJAL, Jaume. *Aspectos de la vida gremial barcelonesa en los siglos XVIII y XIX*. Barcelona: Patronato de Historia Social de España del Instituto Balmes de Sociología, 1949.
- *Historia de la economía española*. Barcelona: Bosch, 1943.
- *Historia política y económica de Cataluña, siglos XVI al XVII*. Barcelona: Bosch, 1946.
- CARRERAS I BOTEY, Joan. *Els forns tradicionals de ceràmica de La Bisbal*. Girona: Universitat de Girona, 2002.
- CARRERAS I CANDI, Francesc. *Geografia General de Catalunya*. Vol. II: Ciutat de Barcelona. Barcelona: Albert Martín, 1913-1918.
- CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462: un centre econòmic en època de crisi*. Barcelona: Curial, 1978.
- CASADEMONT I FERRIOL, Lola i Andreu BOVER I PAGESPETIT. *La terrissa: el procés*. La Bisbal d'Empordà: Ajuntament de La Bisbal d'Empordà, 1994.
- CASANOVAS GIMÉNEZ, Maria Antònia. *La ceràmica catalana*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1983.
- CASEY, James, Francisco CHACÓN JIMÉNEZ i Enrique GACTO FERNÁNDEZ. *La familia en la España mediterránea, siglos XV-XIX*. Barcelona: Crítica, 1987.
- CASTILLO PINTADO, Álvaro. *Tráfico marítimo y comercio de importación en Valencia a comienzos del siglo XVII*. Madrid: Seminario de Historia Social y Económica, 1967.
- CERDÀ I MELLADO, Josep A. "Estado actual de las investigaciones sobre la loza catalana". A: *Obras maestras de cerámica española en la Fundación Francisco Godia*. Ed. de María Paz SOLER FERRER. València: Fundación Abertis, 2007, pàg. 53-79.
- "Estudi d'una beneitera d'obra daurada, excepcional". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 108 (2013), pàg. 26-31.
- *La ceràmica catalana del segle XVII trobada a la Plaça Gran (Mataró)*. Barcelona: Associació Catalana de Ceràmica Decorada i Terrissa, 2001.
- "La confraria de Sant Hipòlit dels ollers, gerrers, rajolers i escudellers de Barcelona". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 88-91 (2006), pàg. 32-55.
- *La loza catalana de la colección Mascort*. Torrella de Mongrís: Fundació Mascort, 2012.
- *La loza dorada de la Colección Mascort*. Torroella de Montgrí: Fundació Mascort, 2009.

- “La pisa decorada en verd i morat”. A: *L’Art gòtic a Catalunya*. Vol. x. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2008, pàg. 272-278.
- “La vaixella de pisa autòctona i la vaixella de pisa importada a la Barcelona dels segles XIV i XV”. A: *Del rebost a la taula: cuina i menjar a la Barcelona gòtica*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Museu d’Història de la Ciutat, 1994, pàg. 59-60.
- “Sobre unes ceràmiques de Manises amb llegenda gòtica conservades al Museu Comarcal del Maresme (Mataró)”. A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* 11-12 (1990-1991), pàg. 499-509.
- “Un conjunt de ceràmica del segle XVI procedent de Can Xammar (Mataró, El Maresme). Campanya d’excavació de 1987”. A: *Laietania: Estudis d’història i d’arqueologia de Mataró i del Maresme* 6 (1991), pàg. 157-184.
- CHACÓN JIMÉNEZ, Francisco. “La familia en España: una historia por hacer”. A: *La familia en la España mediterránea, siglos XV-XIX*. Ed. de James CASEY, Francisco CHACÓN JIMÉNEZ i Enrique GACTO FERNÁNDEZ. Barcelona: Crítica, 1987, pàg. 13-35.
- CHACÓN JIMÉNEZ, Francisco i Juan HERNÁNDEZ FRANCO. *Poder, familia y consanguinidad en la España del Antiguo Régimen*. Barcelona: Anthropos, 1992.
- CHAMORRO ESTEBAN, Alfredo. *Barcelona y el rey: las visitas reales de Fernando el Católico a Felipe V*. Barcelona: Edicions de la Tempestad, 2017.
- CHAUVET, Paul. *Les ouvriers du livre en France. Des origines a la Révolution de 1789*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959.
- CHIFFOLEAU, Jacques. “Les confréries, la mort et la religion en Comtat Venaissin à la fin du Moyen Age”. A: *Mélanges de l’École Française de Rome* 91.2 (1979), pàg. 785-825.
- CIRICI PELLICER, Alexandre. *Ceràmica catalana*. Barcelona: Destino, 1977.
- CODINA I VILÀ, Jaume. A: *Els pagesos de Provençana (984-1807): societat i economia a l’Hospitalet pre-industrial*. Vol. III. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1987.
- *El delta del Llobregat i Barcelona. Gèneres i formes de vida dels segles XVI a XX*. Ariel: Rafael Dalmau, 1971.
- COLL CONESA, Jaume et al. “Caracterización del cobalto en mayólicas valencianas. Aspectos de tecnología productiva y su evolución (ss. XIV-XIX)”. A: *Atti XXXV Convegno Internazionale della Ceramica*. Firenze: All’Insegna dei Giglio, 2002, pàg. 63-70.
- COLL I CASTANYER, Jaume. *Breda històrica i actual*. Barcelona: Editorial Montblanc, 1971.

- COLL I ROIG, Núria i Montserrat GARRICH I RIBERA. “La prohibició de comparses, balls i entremesos a la processó del Corpus: el cas del ball de bastons”. A: *Pedralbes: revista d’història moderna* 8 (2 1988), pàg. 625-632.
- COLLOMP, Alain. *La Maison du père: famille et village en Haute-Provence aux XVIIe et XVIIIe siècles*. Paris: Presses Universitaires de France, 1983.
- CONEJO DA PENA, Antonio. “Assistència i hospitalitat a l’edat mitjana. L’arquitectura dels hospitals catalans: del gòtic al primer renaixement”. Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2002.
- CONGOST I COLOMER, Rosa. “Els dots com a indicadors de les desigualtats socials i de la seva evolució en el temps”. A: *Els capítols matrimonials: una font per a la Història Social*. Ed. de Rosa ROS MASSANA. Girona: Associació d’Història Rural de les Comarques Gironines, 2010, pàg. 161-193.
- *Notes de societat: La Selva, 1768–1862*. Santa Coloma de Farners: Consell Comarcal de La Selva, 1992.
- CONTESA, Maria Pia. *L’Ufficio del fuoco della Firenze del Trecento*. Firenze: Le Lettere, 2000.
- COORNAERT, Émile. *Les corporations en France avant 1789*. París: Gallimard, 1941.
- CROSSICK, Geoffrey. “Past masters: in search of the artisan in European history”. A: *The Artisans and the European town, 1500–1900*. Ashgate: Aldershot, 1997, pàg. 1-40.
- CRUÏLLES, Marqués de. *Los gremios de Valencia: memoria sobre su origen, vicisitudes y organización*. Barcelona: Casa de la Beneficiencia, 1883.
- DAMBRUYNE, Johan. “Guilds, Social Mobility and Status in Sixteenth-Century Ghent”. A: *International Review of Social History* 43 (1998), pàg. 31-54.
- DANTÍ I RIU, Jaume. “Barcelona i la xarxa urbana catalana als segles XVI–XVII”. A: *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya moderna*. Ed. de Jaume DANTÍ I RIU et al. Barcelona: Rafael Dalmau, 2005, pàg. 9-39.
- *Terra i població al Vallès Oriental: època moderna*. Santa Eulàlia de Ronçana: Ajuntament, 1988.
- DANTÍ I RIU, Jaume et al. *L’articulació del territori a la Catalunya moderna*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2015.
- DANTÍ I RIU, Jaume et al. *Les xarxes urbanes a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2011.

- DE LA VEGA Y DE LUQUE, Carlos Luis. “Historia y evolución de los gremios de Teruel”. A: *Teruel: revista del Instituto de Estudios Turolenses* 77–78 (1987), pàg. 585-609.
- DE MUNCK, Bert, Seteve L. KAPLAN i Hugo SOLY. *Learning on the Shop Floor. Historical Perspectives on Apprenticeship*. New York: Berghahn books, 2007.
- DEHESA I CARREIRA, Rafael, Jordi RAMOS I RUIZ i Jordi ALSINA MARTÍN. “El forn del carrer de l’Hospital i la producció ceràmica comuna vidriada monocroma i de vaixel·la verda a la Barcelona del segle XIII”. A: *QUARHIS: Quaderns d’Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 5 (2009), pàg. 184-201.
- DESPORTES BIELSA, Pablo. *La industria textil en Zaragoza en el siglo XVI*. Zaragoza: Institución “Fernando el Católico”, 1999.
- DEYÀ BAUZÀ, Miquel. *La manufactura de la llana a la Mallorca Moderna (segles XVI–XVII)*. Palma: El Tall, 1998.
- DI FEBO, Roberta. “La ceràmica de Barcelona entre els segles XIII i XVIII a través de la seva caracterització arqueomètrica. El paper de l’anàlisi petrogràfica”. Tesi doct. Universitat de Barcelona, 2015.
- DI FEBO, Roberta et al. “Noves dades sobre la producció de ceràmica medieval de Barcelona. La caracterització arqueomètrica del taller del carrer de Carders”. A: *QUARHIS: Quaderns d’Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 8 (2012), pàg. 150-164.
- DOMÍNGUEZ ORTÍZ, Antonio. *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*. Barcelona: Ariel, 1976.
- DU SOLLIER, Jean Baptiste et al. *Acta Sanctorum iulii ex latinis & graecis, aliarumque gentium monumentis*. Vol. IV. Ambers: Imp. de Iacobum du Moulin, 1725.
- EPSTEIN, Stephan R. “Craft guild, apprenticeship and technological change in Pre-Modern Europe”. A: *Working papers in Economic History* 28 (1995), pàg. 1-35.
- “Craft Guilds, Apprenticeship and Technological Change in Preindustrial Europe”. A: *The Journal of Economic History* 58 (1998), pàg. 648-713.
- “Craft guilds in the pre-modern economy: a discussion”. A: *The Economic History Review* 61 (1 2008), pàg. 155-174.
- EPSTEIN, Stephan R. i Maarten PRAK. *Guilds, innovation, and the European economy, 1400–1800*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- ESCARTÍN SÁNCHEZ, Eduardo. “El Catastro catalán: teoría y realidad”. A: *Pedralbes: revista d’història moderna* 1 (1981), pàg. 253-265.

- ESCRIBANO RUIZ, Sergio. “Genealogía del registro cerámico alavés de época preindustrial (siglos XIV al XVII)”. Tesis doct. Vitoria-Gasteiz: Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea, 2014.
- ESCRIVÁ DE ROMANÍ Y DE LA QUINTANA, Manuel. *Historia de la cerámica de Alcora: estudio crítico de la fábrica, recetas originales de sus más afamados artífices, antiguos reglamentos de la misma*. Madrid: Forntanet, 1919.
- FARGAS PEÑARROCHA, María Adela. *Família i poder a Catalunya, 1516–1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Barcelona: Fundació Noguera, 1997.
- *La genealogía cautiva: propiedad, movilidad y familia en Barcelona, 1500–1650*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2012.
- *Les dones en l'Antic Règim*. Barcelona: Editorial de la Universitat Oberta de Catalunya, 2003.
- FARR, James R. *Artisans in Europe, 1300–1914*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- “Cultural analysis and early modern artisans”. A: CROSSICK, Geoffry. *The Artisans and the European town, 1500–1900*. Ashgate: Aldershot, 1997, pàg. 56-74.
- FARRÉ I TARGA, Maria Àngels. “El cantirer de Verdú a l'edat moderna”. A: *Urtz: revista cultural de l'Urgell* 11 (1998), pàg. 114-122.
- FELIU I MONTFORT, Gaspar. “La demografia baixmedieval catalana: estat de la qüestió i propostes de futur”. A: *Revista d'història medieval* 10 (1999), pàg. 13-44.
- *Precios y salarios en la Cataluña moderna. Combustibles, productos manufacturados y salarios*. Madrid: Banco de España, 1991.
- *Precios y salarios en la Cataluña moderna. Alimentos*. Madrid: Banco de España, 1991.
- FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto, ed. *España en el siglo XVIII. Homenaje a Pierre Vilar*. Barcelona: Crítica, 1985.
- FERNÁNDEZ DE MARCOS GARCÍA, Cristina, Jaume BUXEDA I GARRGIÓS i Fernando AMORES CARREDANO. “Nuevos datos sobre la producción de cerámica de cocina y de loza basta de Sevilla en los siglos XV–XVI”. A: *SPAL. Revista de prehistoria y arqueología de la Universidad de Sevilla* 16 (2017), pàg. 259-280.
- FERNÁNDEZ NAVARRO, José María. *El vidrio*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003.
- FERNÁNDEZ TRABAL, Joan i Josep FERNÁNDEZ TRABAL. “Els pagesos de Cornellà de Llobregat en els segles XV i XVI. Exemple de formació d'una oligarquia local”. A: *Cornellà de Llobregat. Estudis d'història*. Ed. de Gre-

- gori GUTIÉRREZ ORTOLÀ. Cornellà de Llobregat: Ajutament de Cornellà de Llobregat, 1986, pàg. 71-125.
- FERRER I ALÒS, Llorenç. “Capítols matrimonials i història de la família”. A: *Els capítols matrimonials: una font per a la Història Social*. Ed. de Rosa ROS MASSANA. Girona: Associació d’Història Rural de les Comarques Gironines, 2010, pàg. 135-159.
- “Familia y grupos sociales en Cataluña en los siglos XVIII y XIX”. A: *Familia, grupos sociales y mujer en España, s. XV-XIX*. Ed. de Francisco CHACÓN JIMÉNEZ, Juan HERNÁNDEZ FRANCO i Antonio PEÑAFIEL RAMÓN. Murcia: Unviversidad de Murcia, 1991, pàg. 119-136.
- “Les clàusules dels capítols matrimonials”. A: *Els capítols matrimonials: una font per a la Història Social*. Ed. de Rosa ROS MASSANA. Girona: Associació d’Història Rural de les Comarques Gironines, 2010, pàg. 71-88.
- “Una revisió del creixement demogràfic de Catalunya en el segle XVIII a partir dels registres parroquials”. A: *Estudis d’Història Agrària* 20 (2007), pàg. 17-68.
- “When there was no male heir: the transfer of wealth through women in Catalonia (the pubilla)”. A: *Continuity and Change* 20 (2005), pàg. 27-52.
- FERRER I OBIOLS, Maria Rosa. “Les ‘Ordinacions d’en Sanctacília’: una influència en el dret civil català vigent i la seva vigència en el dret civil andorrà contemporani”. A: *Papers de Recerca Històrica* 4 (2004), pàg. 10-32.
- FERRERES I NOS, Joan. *Patrimoni terrisser de Traiguera: set-cents anys de canterers*. Benicarló: Onada, 2006.
- FLORENSA I SOLER, Núria. *El Consell de Cent. Barcelona a la Guerra dels Segadors*. Barcelona: Àrea d’Història Moderna, Universitat Rovira i Virgili, 1996.
- “La ciudad de Barcelona en la guerra contra Felipe IV: el Consell de Cent, más que un gobierno municipal”. A: *Espacio, tiempo y forma. Serie IV, Historia moderna* 12 (1999), pàg. 181-198.
- FOY, Danièle. *Le verre medieval et son artisanat en France Méditerranéenne*. Paris: Centre National de la Recherche Scientifiques, 1988.
- FRANCH BENAVENT, Ricardo. *La sederia valenciana y el reformismo borbónico*. València: Institució “Alfons el Magnànim”, 2000.
- “Los maestros del colegio del arte mayor de la seda de Valencia en una fase de crecimiento manufacturero (1686-1755)”. A: *Hispania: revista española de historia* 246 (2014), pàg. 41-68.
- FRANCH BENAVENT, Ricardo, Daniel MUÑOZ NAVARRO i Luis ROSADO CALATAYUD. “La reproducción de los maestros y la transformación de las con-

- diciones sociales de los miembros del Colegio del Arte Mayor de la Seda de Valencia en el siglo XVIII". A: *Revista de Historia Industrial* 65 (2016), pàg. 15-49.
- FRANCO RUBIO, Gloria. "La vivienda en el Antiguo Régimen: de espacio habitable a espacio social". A: *Chronica Nova: Revista de Historia Moderna de la Universidad de Granada* 35 (2009), pàg. 63-103.
- FRANQUESA I NIUBÒ, Carles. *Bases de dades cartesianes*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2015.
- GACTO FERNÁNDEZ, Enrique. "El grupo familiar de la Edad Moderna en los territorios del Mediterráneo hispánico: una visión jurídica". A: *La familia en la España mediterránea, siglos XV-XIX*. Ed. de James CASEY, Francisco CHACÓN JIMÉNEZ i Enrique GACTO FERNÁNDEZ. Barcelona: Crítica, 1987, pàg. 36-63.
- GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. "La trayectoria histórica". A: *Historia de Cataluña: siglos XVI-XVII*. Vol. II. Barcelona: Ariel, 1985.
- GARCÍA ESPUCHE, Albert. *Barcelona entre dues guerres: economia i vida quotidiana, 1652-1714*. Vic: Eumo, 2004.
- "Del territorio a la casa. Sobre la decisiva transformació de Cataluña en los siglos XVI y XVII". A: *Historia Social* 58 (2007), pàg. 71-95.
- *La ciutat del Born: economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV a XVIII)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009.
- *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Madrid: Alianza, 1998.
- "Una ciutat de triquets i jugadors". A: *Jocs, triquets i jugadors: Barcelona 1700*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009, pàg. 18-103.
- GARCÍA ESPUCHE, Albert i Manuel GUÀRDIA BASSOLS. "Consolidació d'una estructura urbana: 1300-1516". A: *Història de Barcelona*. Vol. III: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*. Ed. de Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, Ajuntament de Barcelona, 1992.
- *Espai i societat a la Barcelona pre-industrial*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1989.
- "L'estudi de l'espai urbà de la Barcelona de principis del s. XVIII: el Cadastre del 1716". A: *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Vol. I. Barcelona: Universitat de Barcelona, pàg. 643-674.
- GARCÍA ESPUCHE, Albert i Manuel GUÀRDIA BÀSSOLS. *Barcelona 1714-1940: 10 plans històrics*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1992.
- GARCÍA FERNÁNDEZ, Máximo. "La cultura material doméstica en la Castilla del Antiguo Régimen". A: *Estudios en homenaje al profesor Teófanos Egidio*. Ed. de Máximo GARCÍA FERNÁNDEZ i María de los Ángeles SOBALER

- SECO. Valladolid: Consejería de Cultura y Turismo, Junta de Castilla y León, 2004, pàg. 249-270.
- GARCÍA-OSES, Isaac. “La devoció dels ceramistes barcelonins d’època moderna: manifestació social del culte a sant Hipòlit i a les santes Justa i Rufina”. A: *La Mediterrània a l’època moderna: societat, poder i cultura*. Ed. de María de los Ángeles PÉREZ SAMPER. Barcelona: Editorial Arpegio, 2018, pàg. 55-84.
- “L’Hospitalet de Llobregat, 1542–1594. Aproximació a l’estudi de la classe benestant”. A: *Pedralbes: revista d’història moderna* 34 (2014), pàg. 399-406.
- “Los ceramistas de Barcelona en un contexto de crisis”. A: *Familia, cultura material y formas de poder en la España moderna*. Valladolid: Universidad de Valladolid, Fundación Española de Historia Moderna, 2016, pàg. 603-612.
- GELPÍ I VINTRÓ, Lluís. “Lorenzo de Madrid. Dades, entorns i circumstàncies”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 73–74 (2002), pàg. 44-52.
- “Lorenzo de Madrid. Dades, entorns i circumstàncies”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 73–75 (2002), pàg. 58-66.
- “Notes i dades referents a l’escudeller Llorenç Passoles”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 80–81 (2004), pàg. 4-11.
- GESTOSO Y PÉREZ, José. *Historia de los barro vidriados sevillanos: desde sus orígenes hasta nuestros días*. Sevilla: La Andalucía Moderna, 1903.
- GIFRE I RIBAS, Pere. “El procés final d’implantació dels capítols matrimonials (final de segle XVI-començament de segle XVII)”. A: *Els capítols matrimonials: una font per a la Història Social*. Ed. de Rosa ROS MASSANA. Girona: Associació d’Història Rural de les Comarques Gironines, 2010, pàg. 55-69.
- GIMÈNEZ BLASCO, Joan. *Un microcosmos en moviment. Mataró a la Catalunya del segle XVII*. Mataró: Caixa d’Estalvis Laietana, 2001.
- GIMPEL, Jean. *La revolución industrial en la Edad Media*. Madrid: Taurus, 1982.
- GIRALT I RAVENTÓS, Emili. “En torno al precio del trigo en Barcelona durante el siglo XVI”. A: *Hispania: revista española de historia* 60 (1958), pàg. 31-68.
- GOMEZ FERRER, Samantha. “Els contenidors ceràmics de transport al voltant del segle XVII. Arqueomotria de l’intercanvi de mercaderies entre la península Ibèrica i l’Amèrica colonial”. Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2015.
- GONZÁLEZ ARCE, José Damián. “Monarquía y gremios: acerca de las corporaciones proscritas en la Castilla bajomedieval”. A: *La manufactura urbana i*

- els menestrals (Segles XIII–XVI)*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1991, pàg. 311 - 327.
- GONZÁLEZ-MARISCAL, Manuel. “Inflación y niveles de vida en Sevilla durante la revolución de los precios”. A: *Revista de Historia Económica* 33 (2015), pàg. 353 - 386.
- GONZÁLEZ MARTÍ, Manuel. *Cerámica del levante español, siglos medievales*. Barcelona: Labor, 1944–1952.
- GONZÁLEZ SUGRAÑES, Miquel. *Contribución a la historia dels antichs gremis dels arts i oficis de la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Imp. d'Henrich, 1915–1918.
- GRATUZE, Bernard et al. “Cobalt-blue glass pigment trade in Europe during medieval times”. A: *Ion Beam Study of Art and Archaeological Objects*. Ed. de Guy DEMORTIER i Mieke ADRIAENS. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2014, pàg. 50 - 53.
- GRIGIONI, Carlo. “La bottega del vasaio del bel tempo”. A: *Faenza* 25 (1937), pàg. 51 - 97.
- GUAL I VILÀ, Valentí. “*Gavatxos*”, *gascons, francescos: la immigració occitana a la Catalunya moderna (el cas de la Conca de Barberà)*. Barcelona: Rafel Dalmau, 1991.
- GUILLOT CARRATALÀ, José. *Los gremios artesanos españoles*. Barcelona: Publicaciones españolas, 1954.
- HAMER, Frank i Janet HAMER. *The Potter's Dictionary of Materials and Techniques*. Londres: Bloomsbury, 2015.
- HAMILTON, Earl J. *El tesoro americano y la revolución de los precios en España, 1501–1650*. Barcelona: Ariel, 1983.
- *War and Prices in Spain, 1000–1800*. Cambridge: Harvard University Press, 1947.
- HERAS DE PUIG, Miquel. *Biografía ó explicació del arbre geneològich de la descendencia de casa Heras de Adri, 1350–1850*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2001.
- HERNANDO I DELGADO, Josep M. “‘Instituere in letteris, servire et docere officium’. Contractes de treball, contractes d'aprenentatge i instrucció de lletres, gramàtica i arts en la Barcelona del s. XV”. A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* 26 (2005), pàg. 945 - 984.
- HERNÁNDEZ GARCÍA, Ricardo. *La industria textil en Palencia durante los siglos XVI y XVII*. Valladolid: Universidad de Valladolid, 2007.
- HERNÁNDEZ GARCÍA, Ricardo i José Damián GONZÁLEZ ARCE. “Gremios y corporaciones laborales. Debates historiográficos y estado de la cuestión”. A: *AREAS. Revista Internacional de Ciencias Sociales* 4.1 (2015), pàg. 7 - 18.

- IÑAÑEZ, Javier G. “Caracterització arqueomètrica de la ceràmica vidriada decorada de la Baixa Edat Mitjana al Renaixement als centres productors de la península Ibèrica”. Tesi doct. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2007.
- IÑAÑEZ, Javier G., Jaume BUXEDA I GARRIGÓS i Marisol MADRID I FERNÁNDEZ. “La pisa de Barcelona: una aproximació arqueomètrica al seu estudi”. A: *Arqueologia medieval: revista catalana d’arqueologia* 3 (2007), pàg. 62-79.
- IÑAÑEZ, Javier G. et al. “Caracterización arqueométrica de los principales centros productores catalanes de cerámica mayólica de los siglos XVI y XVII”. A: *Avances en Arqueometría*. Ed. de Judit MOLERA I MARIMON et al. Barcelona: Universitat de Girona, 2005, pàg. 97-107.
- IACOMO DA VARAZZE. *La leyenda dorada*. Ed. de José Manuel Macías. Madrid: Alianza, 1982.
- *Llegenda Àuria*. Ed. de Nolasc Rebull. Olot: Imp. d’Aubert, 1976.
- IGLÉSIES I FORT, Josep. *Pere Gil, S. I. (1955–1622) i la seva Geografia de Catalunya. Seguit de la transcripció del “Llibre primer de la històrica catalana en lo qual se tracta d’història o descripció natural, ço és, de coses naturals de Catalunya”*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, Societat Catalana de Geografia, 2002.
- IGLÉSIES I FORT, Josep i Gaspar FELIU I MONTFORT. “El Fogatge de 1515”. A: *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics* 9 (1998), pàg. 23-85.
- IRADIEL MURUGARREN, Paulino. “Corporaciones de oficio, acción política y sociedad civil en Valencia”. A: *Cofradías, gremios, solidaridades en la Europa medieval*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 1993, pàg. 253-284.
- JOVELLANOS, Gaspar Melchor de. *Obras completas*. Oviedo: Centro de Estudios del Siglo XVIII, 1946.
- JOVEN BONELLO, Ana María. “Búsqueda y reivindicación de una imagen social respetable. Artesanos, prensa y Regeneración”. A: *Ciencia Política* 11 (2011), pàg. 101-127.
- KULA, Witold. *Teoría económica del sistema feudal*. Madrid: Siglo XIX, 1974.
- *Teoria ekonomiczna ustroju feudalnego*. Varsòvia: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1962.
- LLOMPART MORAGUES, Gabriel. “La fiesta de ‘Corpus Christi’ y representaciones religiosas en Barcelona y Mallorca (siglos XIV-XVIII)”. A: *Analecta Sacra Tarraconensia* 39 (1966), pàg. 25-45.
- LOBATO FRANCO, Isabel. *Compañías y negocios en la Cataluña preindustrial*. Sevilla: Servicio de publicaciones de la Universidad de Sevilla, 1995.

- LÓPEZ ELUM, Pedro. “Origen y evolución de dos grandes centros cerámicos: Manises y Paterna”. A: *La cerámica medieval nel Mediterraneo Occidentale*. Firenze: All’Insegna del Giglio, 1986, pàg. 163-181.
- LUCASSEN, Jan, Tine DE MOOR i Jan Luiten van ZANDEN. “The Retrun of the Guilds: Towards a Global History of the Guilds in Pre-industrial Times”. A: *International Review of Social History* 53 (2008), pàg. 5-18.
- MADRID I FERNÁNDEZ, Marisol et al. “Ceràmica, tecnologia i transferències. Els centres productors del projecte *Tecolonial*”. A: *QUARHIS: Quaderns d’Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 13 (2017), pàg. 16-67.
- MADURELL MARIMON, Josep M. “El priorat de Santa Maria de Natzaret de Barcelona (1311–1660): notes per a la seva història”. A: *Miscellanea Populetana* 1 (1966), pàg. 267-283.
- “Pedro Nunyes y Enrique Fernandes, pintores de retablos (Notas para la historia de la pintura catalana de la primera mitad del siglo XVI”. A: *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* 1-3 (1943), pàg. 13-91.
- MANZANOS ARREAL, Paloma. “Los artesanos en Vitoria en el siglo XVIII (1700–1830). Organización colectiva, relaciones familiares, cultura material y vida social”. Tesi doct. Vitoria-Gasteiz: Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea, 2003.
- MARCOS MARTÍN, Alberto. *España en los siglos XVI, XVII y XVIII. Economía y sociedad*. Barcelona: Crítica, 2000.
- MARIANA, Juan de. *De rege et regis institutione*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1981.
- MARSÀ GÓMEZ, Francesc, ed. *Onomástica barcelonesa del siglo XIV*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 1977.
- MARTÍ FRAGA, Eduard. *La classe dirigent catalana. Els membres de la Conferència dels Tres Comuns i dels Braç Militar (1697–1714)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009.
- MARTIN SAINT-LÉON, Étienne. *Histoire des corporations de métiers: depuis leurs origines jusqu’à leur suppression en 1791*. Paris: Presses universitaires de France, 1941.
- MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, Miquel Àngel. “Aproximació a l’estudi d’una família catalana als segles XVI–XVII: els Meca”. A: *Pedralbes: revista d’història moderna* 2.13 (1993), pàg. 255-262.
- MARTÍNEZ RUIZ, José Ignacio i Perry GAUCI. *Mercaderes ingleses en Alicante en el siglo XVII. Estudio y edición de la correspondencia comercial de “Richard Hounsell & Co.”* Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2008.

- MARTÍNEZ SHAW, Carlos. *Cataluña en la Carrera de Indias, 1680–1756*. Barcelona: Crítica, 1981.
- MARTÍNEZ VINAT, Juan. “Estructura social y redes de sociabilidad en el movimiento confraternal valenciano: la cofradía de San Jaime de Valencia (1377–1411)”. A: *Medievalismo: Boletín de la Sociedad Española de Estudios Medievales* 24 (2014), pàg. 241-280.
- MATA, Juan de la. *Arte de reposteria, en que se contiene todo genero de hacer dulces secos y en líquido, vizcochos, turrones y natas, bebidas heladas de todos géneros, rosolis, mistelas, &c.* Madrid: Oficina de Ramon Ruiz, 1791.
- MAYER, Ralf. *Materiales y técnicas del arte*. Madrid: Hermann Blume, 1993.
- MILLÀS I CASTELLVÍ, Carles. *Els altres catalans del segle XVI i XVII. La immigració francesa al Baix Llobregat en temps dels Àustria*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- MIRALLES MARTÍNEZ, Pedro. *La sociedad de la seda: comercio, manufactura y relaciones sociales en Murcia durante el siglo XVII*. Murcia: Universidad de Murcia, 2002.
- MOCARELLI, Luca. “Guilds Reappraised: Italy in the Early Modern Period”. A: *International Review of Social History* 53 (2008), pàg. 159-178.
- MOLAS RIBALTA, Pere. *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*. Barcelona: Curial, 1977.
- *Economia i societat al XVIII*. Barcelona: La Palabra Viva, 1975.
- “Els estaments socials”. A: *Barcelona quaderns d'història* 9 (2003), pàg. 9-24.
- “La Junta de Comercio de Barcelona: sus precedentes y su base social (1692-1808)”. A: *Anuario de Historia Económica y Social* 3 (1970), pàg. 235-280.
- “L'evolució del gremi a la fàbrica a Catalunya i al País Valencià”. A: *Revista de Catalunya* 13 (1987), pàg. 76-83.
- *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*. Madrid: Confederación Española de Cajas de Ahorros, 1970.
- “Reflexions sobre la societat barcelonesa del segle XVIII”. A: *Barcelona quaderns d'història* 7 (2002), pàg. 51-71.
- MORENO CLAVERÍAS, Belén. “El aprendiz de gremio en la Barcelona del siglo XVIII”. A: *AREAS. Revista Internacial de Ciencias Sociales* 34 (2015), pàg. 63-75.
- MORETTI, Cesare i Tullio TONINATO. *Ricette vetrarie del Rinascimento. Trascrizione da un manoscritto anonimo veneziano*. Venezia: Marsilio, 2001.
- MUÑOZ NAVARRO, Daniel. “El artesanado sedero valenciano a finales del Antiguo Régimen. Crisis sedera, proletarización social y declive progresivo

- del colegio del arte mayor de la seda (1756–1836)”. A: *Cambios y resistencias sociales en la Edad Moderna: un análisis comparativo entre el centro y la periferia mediterránea de la monarquía hispánica*. Ed. de Ricardo FRANCH BENAVENT, Fernando ANDRÉS ROBRES i Rafael BENÍTEZ SÁNCHEZ-BLANCO. Madrid: Sílex, 2014, pàg. 85-96.
- NADAL I OLLER, Jordi i Emili GIRALT I RAVENTÓS. *Immigració i redreç demogràfic: els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic: Eumo, 2000.
- NADAL I ROMA, Esteve. “El forn de ceràmica del carrer de Carders. Un centre productor del segle XIII al *suburbium* oriental de Barcelona”. A: *QUARHIS: Quaderns d’Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 8 (2012), pàg. 130-149.
- NIETO SÁNCHEZ, José Antolín. “La protoindustrialización en Castilla, 1350-1850”. Tesi doct. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, 1999.
- NIETO SÁNCHEZ, José Antolín i Juan Carlos ZOFÍO LLORENTE. “Los gremios de Madrid durante la Edad Moderna: una revisión”. A: *AREAS. Revista Internacional de Ciencias Sociales* 34 (2015), pàg. 47-61.
- NIETO SÁNCHEZ, José N. “El acceso al trabajo corporativo en el Madrid del siglo XVIII: una propuesta de análisis de las cartas de examen gremial”. A: *Investigaciones de Historia Económica-Economic History Research* 9 (2013), pàg. 97-107.
- NOMBELA RICO, José María. *Auge y decadencia de la España de los Austrias: la manufactura textil de Toledo en el siglo XVI*. Toledo: Ayuntamiento de Toledo, 2003.
- OGILVIE, Sheilagh C. “Guilds, Efficiency, and Social Capital: Evidence from German Proto-industry”. A: *The Economic History Review* 57 (2 2004), pàg. 286-333.
- *Institutions and European Trade: Merchant Guilds, 1000–1800*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- “Rehabilitating the guilds: a reply”. A: *The Economic History Review* 61 (1 2008), pàg. 175-182.
- OLIVA I RICÓS, Benet. *La generació de Feliu de la Penya*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2001.
- OLIVAR I DAYDÍ, Marçal. *La ceràmica trescentista a Aragó, Catalunya i València*. Barcelona: Alpha, 1952.
- PARCERISA DUOCASTELLA, David. “El Miocè de la muntanya de Montjuïc: estratigrafia, sedimentologia, petrologia i diagènesi”. Tesi doct. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1999.

- PERELLÓ FERRER, Antònia Maria. *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- PESANTE, Luca. "Il ciclo di produzione della ceramica nel Lazio settentrionale in età moderna. Documenti vecchi e nuovi". A: *Atti XLII Convegno Internazionale della Ceramica*. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2009, pàg. 181-190.
- PI Y ARIMÓN, Andrés Avelino. *Barcelona antigua y moderna descripción e historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días*. Vol. I. Barcelona: Imp. de Tomàs Gorchs, 1854.
- *Barcelona antigua y moderna descripción e historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días*. Vol. II. Barcelona: Imp. de Tomàs Gorchs, 1854.
- PICCOLPASSO, Cipriano di Michele. *Li tre Libri dell'Arte del Vasaio, nei quali si tratta non solo la pratica, ma brevemente tutti gli secreti di essa cosa che persino al dì d'oggi è stata sempre tenuta nascosta*. Ed. de Giovanni CONTI. Firenze: All'Insegna dei Giglio, 2006.
- PINTO, Giuliano, Francesco SALVESTRINI i ZORZI Andrea. *Statuti della Repubblica Fiorentina*. Firenze: Olschki, 1999.
- PONS GURI, Gaspar. "Un fogatjament desconegut de l'any 1358: heurística dels fogatjaments catalans, segle XIV". A: *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* 30 (1964), pàg. 323-498.
- PÉREZ I MOLINA, Isabel. "Las mujeres y el matrimonio en el derecho catalán moderno". A: *Las mujeres en el Antiguo Régimen. Imagen y realidad*. Ed. de Isabel PÉREZ I MOLINA et al. Barcelona: Icaria, 1994, pàg. 19-56.
- PÉREZ SAMPER, María de los Ángeles. "Lo popular y lo oficial en la procesión de Corpus de Barcelona". A: *Ritos y ceremonias en el mundo hispano durante la edad moderna*. Ed. de David GONZÁLEZ CRUZ. Huelva: Centro de Estudios Rocieros-Universidad de Huelva, 2002, pàg. 133-178.
- QUETGLAS GAYA, Bartolomé. *Los Gremios de Mallorca: breve estudio histórico-sociológico de los colegios de honorables menestrales que florecieron en Mallorca desde el siglo XIII hasta el XIX*. Palma: Imp. de Mn. Alcover, 1939.
- REBAGLIATO I FONT, Joan. "Els rius i la vegetació". A: *Geografia General dels Països Catalans*. Ed. de Carles CARRERAS I VERDAGUER. Vol. II. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1993.
- REDONDO GARCÍA, Esther. *El fogatjament general de Catalunya de 1378*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2002.
- RIBA I ARDERIU, Oriol. "Assaig sobre geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona". A: *La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*. Vol. I. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1993, pàg. 171-176.

- RIBA I ARDERIU, Oriol i Ferran COLOMBO I PIÑOL. *Barcelona: la Ciutat Vella i el Poblenou. Assaig de geologia urbana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2009.
- RIBADENEIRA, Pedro de. *Segunda parte del Flos sanctorum o libro de las vidas de santos en la qual se contienen las vidas de muchos santos*. Madrid: Imp. de Luis Sánchez, 1609.
- RIBAS I GARRIGA, Rosa. “El retaule de Santa Justa i Santa Rufina”. A: *Lauro: revista del Museu de Granollers* 14 (1998), pàg. 105-106.
- RIERA I SANS, Jaume. “L’evolució de les confraries medievals”. A: *Barcelona quaderns d’historia* 24 (2017), pàg. 49-65.
- RIERA MOYA, Anna. “Les festes religioses en el regnat de Carles III: el cas particular de Barcelona (1770–1785)”. A: *Pedralbes: revista d’història moderna* 8 (2 1988), pàg. 605-613.
- RINGROSE, David R. “La ciudad y su entorno en la época moderna”. A: *Manuscrits. Revista d’Història Moderna* 15 (1997), pàg. 221-245.
- RIU DE MARTÍN, Carme. “La manufactura del vidrio y sus artífices en la Barcelona bajomedieval”. A: *Anuario de Estudios Medievales* 38 (2008), pàg. 585-609.
- “La producción y comercio de la cerámica barcelonesa de los siglos XV–XVI: algunas modalidades contractuales”. A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* 26 (2003), pàg. 1095-1105.
- “Les ordinacions i l’evolució del gremi de terrissers a Barcelona”. A: *Pedralbes: revista d’història moderna* 10 (1990), pàg. 67-97.
- “Notas sobre la condición socioeconómica de los ceramistas barceloneses del siglo XV”. A: *Atti del IX Congresso Internazionale sulla Ceramica Medievale nel Mediterraneo*. Ed. de Sauro GELICHI. Firenze: All’Insegna dei Giglio, 2012, pàg. 461-466.
- “Onomástica y localización de algunos ceramistas y vidrieros barceloneses de los siglos XIV al XVII”. A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* 25 (2003), pàg. 1045-1069.
- “Vida cotidiana de los ceramistas y vidrieros barceloneses”. A: *Anuario de Estudios Medievales* 1 (2004), pàg. 307-355.
- RODRÍGUEZ CAMPOMANES, Pedro. *Discurso sobre el fomento de la industria popular*. Madrid: Imp. d’Antonio de Sancha, 1774.
- RODRÍGUEZ SÁNCHEZ, Ángel. *La Familia en la Edad Moderna*. Madrid: Arco Libros, 1996.
- ROIG I BUXÓ, Jordi, Josep Antoni MOLINA I VALLMITJANA i Joan-M COLL I RIERA. “Els escudellers i la producció ceràmica de Vilafranca (segona

- meitat del s. XVI–primera meitat del s. XVIII)”. A: *Miscel·lània penedenc* 20 (1994), pàg. 697-648.
- ROIG I RAVENTÓS, Emerencià. “Collecció de termes recollits en una terrisseria de Blanes”. A: *Butlletí de Dialectologia Catalana* 13 (1925), pàg. 47-63.
- ROMÀ I ROSSELL, Francesc. *Disertación histórico-político-legal por los colegios y gremios de la ciudad de Barcelona y sus privativas*. Barcelona: Imp. de Thomas Piferrer, 1766.
- ROMERO I VIDAL, Alfons i Joan ROSAL I SAGALÉS. *La terrissa a Catalunya*. Barcelona: Brau Edicions, 2014.
- ROMEU I BISBE, Josep. *Història de Sant Julià de Vilatorrada*. Vic: Eumo, 1992.
- ROSAL I SAGALÉS, Joan. “L’origen de la producció de ceràmica a La Bisbal d’Empordà (ca. 1500-1668)”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 98–99 (2008), pàg. 37-51.
- RUBIO MANUEL, Daniel. “El crèdit a llarg termini a Barcelona a la segona meitat del segle XIV: els censals morts i els violaris”. A: *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics* 14 (2003), pàg. 159-178.
- RUIZ QUESADA, Francesc. “Aportacions al coneixement de la pintura de Lluís Borrassà a la catedral de Barcelona”. A: *Lambard: Estudis d’art medieval* 8 (1995), pàg. 215-240.
- RUMEU DE ARMAS, Antonio. *Historia de la previsión social en España. Cofradías, gremios, hermandades, montepíos*. Madrid: Revista de Derecho Privada, 1944.
- SANTANACH SOLER, Joan. “Terrisseries de Catalunya: Verdú”. A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 42 (1989), pàg. 34-40.
- SARRET I ARBÓS, Joaquim. *Història de la indústria, del comerç i dels gremis de Manresa*. Manresa: Sant Josep, 1923.
- SEGURA I MAS, Antoni. “El cadastre: la seva història (1715–1845) i la seva importància com a font documental”. A: *Estudis d’Història Agrària* 4 (1983), pàg. 129-143.
- SERRA I PUIG, Eva. *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII: baronia de Sentmenat 1590–1729*. Barcelona: Crítica, 1988.
- SMITH, Adam. *Investigación sobre la naturaleza y causas de la riqueza de las naciones*. México: Fondo de Cultura Económica, 1958.
- SÁNCHEZ BELÉN, Juan A. “El comercio de exportación holandés en el Mediterráneo español durante la regencia de doña Mariana de Austria”. A: *Espacio, tiempo y forma. Serie IV, Historia moderna* 9 (1996), pàg. 267-322.

- SÁNCHEZ BELÉN, Juan A. “El comercio holandés de las especias en España en la segunda mitad del siglo XVII”. A: *Hispania: revista española de historia* 236 (2010), pàg. 633-660.
- SÁNCHEZ CORTEGANA, José M. *El oficio de oller en Sevilla en el siglo XVI*. Sevilla: Diputación Provincial de Sevilla, 1994.
- SÁNCHEZ GÓMEZ, Julio. *De minería, metalurgia y comercio de metales. La minería no férrica en el Reino de Castilla, 1450-1610*. Vol. II. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1990.
- SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel. “La convocatoria del *usatge Princeps namque* en 1368 y sus repercusiones en la ciudad de Barcelona”. A: *Barcelona quaderns d’història* 4 (2001), pàg. 79-107.
- SÁNCHEZ MIGUÉLEZ, Paloma i Esther SARRÀ. “Els Rotxotxo, una nissaga de naipers de Barcelona amb dos-cents anys d’història (1637-1821)”. A: *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols* 33 (2015), pàg. 189-238.
- SÁNCHEZ USÓN, María José. “‘Confraternitas mercatorum civitatis Osce’. La vertiente socio-religiosa de una corporación mercantil”. A: *Aragón en la Edad Media* 8 (1989), pàg. 611-632.
- SNEYD, Charlotte Augusta. *A relation or rather a true account the Island of England about 1500*. Londres: Camden Society, 1847.
- SOLÀ PARERA, Àngels i Yoshiko YAMAMICHI. “Ofici i família a Barcelona, 1790-1817. El cas de tres gremis seders”. A: *Pedralbes: revista d’història moderna* 33 (2013): *Actes del VIIè Congrés d’Història Moderna de Catalunya*, pàg. 589-608.
- SOLER MASFERRER, Narcís. “El llibre dels terrissers de Quart o de la Confraria de Santa Justa i Santa Rufina”. A: *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins* 52 (2011), pàg. 595-628.
- TELESE COMPTE, Albert. *La vaixella blava catalana de 1570 a 1670*. Barcelona: [s.n.], 1991.
- TELESE I COMPTE, Albert i Josep A. CERDÀ I MELLADO. “Cerámica de procedencia italiana aparecida en Cataluña”. A: *Laietania: Estudis d’historia i d’arqueologia de Mataró i del Maresme* 9 (1994), pàg. 291-354.
- THRUPP, Sylvia L. “La industria Medieval, 1000-1500”. A: *Historia económica de Europa: la Edad Media*. Ed. de Carlo M. CIPOLLA. Barcelona: Ariel, 1979.
- TINTÓ I SALA, Margarita. *La història del gremi de serrallers i ferrers de Barcelona. Any 1380*. Barcelona: Rosés, 1980.

- TÜNDE, Mikes. “Legislació històrica de la família catalana medieval i moderna”. A: *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics* 38 (2017), pàg. 163-196.
- TORRA FERNÁNDEZ, Lúdia. “Cambios en la oferta y la demanda textil en Barcelona (1650–1800)”. A: *Revista de Historia Industrial* 22 (2002), pàg. 13-44.
- TORRE Y OCÓN, Francisco de la. *El maestro de las dos lenguas: diccionario español y francés, francés y español*. Madrid: Impl de Juan de Aritzia, 1728.
- TRAMOYERES BLASCO, Luis. *Instituciones gremiales: su origen y organización en Valencia*. Valencia: Imp. de Doménech, 1889.
- TRUANT, Cynthia M. *Rites of Labor. Brotherhoods of Compagnonnage in Old and New Regime France*. Ithaca: Cornell University Press, 1995.
- TUKEY, John W. *Exploratory Data Analysis*. Reading: Addison-Wesley, 1977.
- VACA GONZÁLEZ, Diodoro i Juan RUIZ DE LUNA ROJAS. *Historia de la cerámica de Talavera de la Reina y algunos datos sobre la de Puente del Arzobispo*. Madrid: Editora Nacional, 1943.
- VANNINI, Guido, Marta CARSOCIO i Angelica DEGASPERI. “Dalla maiolica all’ingobbata: il vasellame da tavola nella Firenze rinascimentale. Il contributo dello scavo di Cafaggiolo”. A: *Faenza* 91 (2005), pàg. 39-78.
- VANNINI, Guido et al. “Produzione ceramica e mercato nel ‘mediovaldarno fiorentino’ fra tradizione medievale e innovazione rinascimentale”. A: *La ceramiche di età medievale e moderna di Roma e del Lazio*. Ed. de Elisabetta DE MINCIS i Gabriella MAETZKE. Roma: Edizioni Kappa, 2002, pàg. 18-60.
- VELA I AULESA, Carles. *Especiers i candelers a Barcelona a la Baixa Edat Mitjana. Testaments, família i sociabilitat*. Barcelona: Fundació Noguera, 2007.
- VIAZZO, Pier Paolo i Katherine A. LYNCH. “Anthropology, Family History and the Concept of Strategy”. A: *International Review of Social History* 47 (2002), pàg. 423-452.
- VICENS VIVES, Jaume. *Manual de historia económica de España*. Barcelona: Vicens-Vives, 1971.
- VILA I CARABASA, Josep M. “La confraria de sant Hipòlit dels terrissers de Barcelona (1402–1531). Aproximació a través de les seves ordinacions”. Tesi de llicenciatura. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1994.
- “La participació de l’estament artesanal en el Consell de la ciutat (segles XIII–XVI)”. A: *Barcelona quaderns d’història* 4 (2001), pàg. 183-192.

- VILA I CARABASA, Josep M. “L’organització administrativa d’una confraria profesional. L’exemple dels terrissers de Barcelona (1402–1531)”. A: *Pedralbes: revista d’història moderna* 2.13 (1993), pàg. 341-348.
- “Política municipal sobre la producció de ceràmica i l’organització corporativa dels terrissers a Barcelona, segles XIV–XVI”. A: *Arqueologia medieval: revista catalana d’arqueologia* 1 (2005), pàg. 104-126.
- VILA I DINARÉS, Pau. “La circulació de les aigües del Pla de Barcelona en el passat”. A: *Cuadernos de Arqueologia e Historia de la Ciudad* 17 (1977), pàg. 17-24.
- VILAMALA SALVANS, Jordi. *Sant Julià de Vilatorrada: vida quotidiana i activitat econòmica (1550–1720)*. Vic: Patronat d’Estudis Osonencs, 2000.
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l’Espanya moderna: recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*. Barcelona: Edicions 62, 1964–1968.
- VILASECA BORRÁS DE PALLEJÁ, Luisa. *Los alfareros y la cerámica de reflejo metálico de Reus de 1550 a 1650*. Reus: Edicions Rosa de Reus, 1964.
- VILLALONGA FERNÁNDEZ, Anna Maria. *Teatre català inèdit del segle XVIII: Examen d’un mestre sabater*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 2010.
- VILLEGAS, Alonso de. *Flos sanctorum y historia general de la vida y hechos de Iesu Christo*. Barcelona: Imp. de Sebastián Cormellas, 1615.
- VINYOLES I VIDAL, Teresa. *La vida quotidiana a Barcelona vers 1400*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1985.
- VITALIS, Jean-Baptiste. *Química aplicada a la tintura y blanqueo de la lana, seda, lino, cáñamo y algodón y al arte de imprimir o pintar las telas*. Barcelona: Imp. José Rubió, 1829.
- VIVES, Joan Lluís. *De subventione pauperum sive de humanis necessitatibus*. Leiden: E. J. Brill, 2002.
- VIVES I GATELL, Josep, ed. *Concilios visigóticos e hispano-romanos*. Barcelona-Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1963.
- VOLTES I BOU, Pere. *Pau Ignasi de Dalmases i el seu temps*. Rafael Dalmau: Barcelona, 1962.
- WAINWRIGHT, Ian N. M., John TAYLOR i Rosamond D. HARLEY. “Lead Antimonate Yellow”. A: *Artists’ Pigments. A Handbook of their History and Characteristics*. Ed. de Robert L. FELLERS. Vol. I. Washington: Cambridge University Press, 1986, pàg. 219-254.
- WALLIS, Patrick, Clif WEBB i Chris MINNS. “Leaving Home and Entering Service: the Age of Apprenticeship in Early Modern London”. A: *Continuity and Change* 25 (3 2010), pàg. 377-404.

- WOLF, Frédéric. “La época del artesanado, siglos v a xviii”. A: *Historia general del trabajo*. Vol. II. Barcelona: Grijalbo, 1962.
- YÁÑEZ Y GIRONA, Agustín. *Lecciones de Historia Natural*. Barcelona: Imp. Benito Espona y Blay, 1844.
- YAMAMICHI, Yoshiko. “Transmisión del oficio y familia en el mundo gremial. Los sederos de Barcelona, 1770-1817”. A: *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols* 32 (2014), pàg. 311 - 346.
- ZAMORA, Francisco de. *Diario de los viajes hechos en Cataluña seguit de la resposta del corregiment de Barcelona al seu qüestionari feta per Josep Albert Navarro-Mas i Marquet*. Barcelona: Curial, 1973.
- ZOFÍO LLORENTE, Juan Carlos. “Artesanos ante el cambio social. Los curtidores madrileños en el siglo xvii”. A: *Cuadernos de Historia Moderna* 37 (2012), pàg. 127 - 150.
- “Las culturas del trabajo en Madrid, 1500-1650: familia, ocio y sociabilidad en el artesanado preindustrial”. Tesis doct. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2002.
- VII centenario del Real Monasterio de Santa María de Valldoncella: Barcelona 1237-1937*. Barcelona: [s.n.], 1944.

Annexos

Fonts documentals

Arxiu de la Corona d'Aragó

Secció Consell d'Aragó

Lligalls: 0248 (052), 02531 (057).

Registres: núm. 039.

Secció Generalitat

Sèrie G 26: 18, 19.

Sèrie Escrivania major: carp. 56

Secció Reial Audiència

Sèrie Plets civils: 667, 1682, 2787, 13464, 13855, 14152, 15440, 15323, 17874, 18175, 18407, 18766, 18783, 18798, 19384, 19675, 20274, 20422, 20448, 20589, 20808, 21087, 21087, 21169, 21717, 22056, 22339, 23023, 23084, 23248, 24463, 24463, 24887, 26334, 26607, 26986, 26986, 27357, 28092, 28557, 29351, 30391, 30546, 31006, 31009, 31208, 31627, 32638, 33142, 33236.

Sèrie Registres: 553.

Sèrie Consolat i Tribunal de Comerç: 9653, 11485, 12640.

Secció Reial Cancelleria

Sèrie Registres: 2200, 2208, 3392, 3545, 3548, 3554, 3649, 4879.

Secció Reial Patrimoni

MESTRE RACIONAL

Sèrie Volums, General: 2968, 2969.

BATLLIA GENERAL DE CATALUNYA

Sèrie Volums: núm. 89, 329.

Sèrie Processos: 1605, núm. 2, B.

BATLLIA GENERAL DEL REIAL PATRIMONI

Sèrie Processos: 1716, núm. 7, At.

Arxiu de la Catedral de Barcelona

Secció Procures – Comptes de particulars

Llibre de rebudes i dates de Cebirà Vilell (rajoler), 1436.

Llibre de comptes de Francesc Reyner, 1485–1505.

Llibre de comptes de Nicolau Reyner, 1514–1519.

Llibre d'un mercader, 1517.

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Secció Consell de Cent

Sèrie 1B. I, Llibre del Consell: I-3, I-7, I-9, I-19, I-20, I-22, I-25, I-26, I-27.

Sèrie 1B. II, Registre de deliberacions: II-1, II-2, II-13, II-14, II-21, II-32, II-34, II-51, II-52, II-53, II-54, II-55, II-60, II-61, II-62, II-63, II-64, II-92, II-93, II-94, II-95, II-96, II-97, II-100, II-101, II-102, II-103, II-111, II-117, II-119, II-122, II-123, II-124, II-125, II-126, II-127, II-128, II-130, II-131, II-132, II-133, II-134, II-135, II-136, II-137, II-139, II-140, II-142, II-144, II-145, II-148, II-149, II-150, II-151, II-152, II-154, II-155, II-156, II-160, II-169, II-170, II-171, II-174, II-175, II-176, II-178, II-179, II-180, II-183, II-184, II-187, II-190, II-197, II-201, II-210, II-213, II-220, II-221.

Sèrie 1B. IV, Registre d'ordinacions: IV-1, IV-2, IV-3, IV-4, IV-5, IV-8, IV-10, IV-11, IV-12, IV-14, IV-15, IV-16, IV-21, IV-25, IV-27, IV-29, IV-31, IV-35, IV-36, IV-37, IV-41.

Sèrie 1B. V, Ordinacions especials: V-1, V-7, V-8.

Sèrie 1B. XVII, Processos de la visita, XVII-1.

Sèrie 1B. XXVI, Ordinacions originals: XXVI-24, XXVI-25, XXVI-26, XXVI-27, XXVI-28.

Sèrie 1B. XIX, Fogatges: XIX-1, XIX-2, XIX-3, XIX-5, XIX-6, XIX-7, XIX-8, XIX-9, XIX-10, XIX-11, XIX-12, XIX-13, XIX-14, XIX-15.

Secció Consellers

Sèrie 1C. VIII, Insaculacions: VIII-1, VIII-2

Sèrie 1C. XXII, Ceremonial: XXII-3/2.2, XXII-3/2.7, XXII-3/2.9, XXII-3/2.10, XXII-3/2.11, XXII-3/3, XXII-3/4, XXII-3/4.1.1, XXII-3/4.1.3, XXII-3/4.1.4.7, XXII-3/4.3.4.

Secció Manuscrits

Sèrie 1G, Manuscrits de la ciutat de Barcelona: 38, 40

Secció Cadastre

Sèrie IJ. I, Cases, censos i censals: I-56, I-57, I-59, I-60, I-61, I-67, I-68, I-72, I-74, I-101.

Secció Cúria del Veguer

Sèrie XXXIV, Llicències d'obres: XXXIV-1, XXXIV-3, XXXIV-5, XXXIV-6, XXXIV-7.

Secció Notarial

Sèrie I. Inventaris *post-mortem*: I-21, I-25, I-28, I-31, I-32, I-35, I-40, I-45, I-46, I-52, I-59, I-60, I-61, I-63, I-65, I-66.

Sèrie III. Testaments: III-3, III-4, III-6, III-8, III-10, III-11, III-12, III-13.

Sèrie IX. Contractes: IX-3.

Secció Gremis

General, capses: 4, 9, 10, 11, 12.

Municipal, capses: 10, 20.

Notarial, capsa 5.

Especials, 56-1, Escudellers.

Cadastre-Memorial, capses: 1, 4.

Junta de Comerç, volums: 1, 3, 10.

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona

Notaris del segle xvi

PASQUAL, Pere (1447–1510)

191/75, *Capbreu de les rendes del priorat del monestir de Santa Maria de Natzaret de Barcelona*, 1502–1507

REQUESES, Bartomeu (1452–1505)

203/39, *Manuale instrumentorum de numero quadragesimo*, 1500–1503

TRITER, Pere (1473–1506)

239/30, *Manuale contractuum et instrumentorum. . . numero tricesimum*, 1505–1506

239/68, *Plec de documentació diversa*, 1475–1505

239/72, *Plec de documentació diversa*, 1494–1506

- BUSQUETS, Marc (menor) (1488–1515)
 255/25, *Manual*, 1505
- TORRENT, Bartomeu (1488–1518)
 256/7, *Manual*, 1495–1496
 256/8, *Manuale octavum*, 1496
 256/9, *Manual*, 1496–1497
 256/14, *Manual*, 1499
 256/15, *Manual*, 1499–1500
 256/16, *Manual*, 1500
 256/18, *Manual*, 1502
 256/19, *Manual*, 1502–1503
 256/20, *Manual*, 1503
 256/21, *Manual*, 1503–1504
 256/31, *Manual*, 1509
 256/32, *Manual*, 1509
 256/45, *Manual*, 1514–1515
 256/46, *Manual*, 1515
 256/47, *Manual*, 1515–1516
 256/67, *Plec de capítols matrimoniales*, 1491–1517
 256/68, *Plec de testaments*, 1490–1518
 256/69, *Llibre de testaments*, 1491–1516
- MIR, Lluís Carles (1491–1517)
 261/16, (*Decimum*) *septimum manuale contractuum (comunium)*, 1505–1506
 261/17, *Decimum octavum manuale...*, 1506
 261/18, *Decimum nonum manuale...*, 1506–1507
 261/22, *Vicesimum septimum manuale...*, 1512
 261/23, *Vicesimum octavum manuale...*, 1512–1513
 261/45, *Plec d'inventaris i encants*, 1493–1500
 261/46, *Plec d'inventaris i encants*, 1503–1512
 261/55, *Plec de documentació diversa*, 1506–1510
 261/56, *Plec de documentació diversa*, 1511–1517
- JOAN, Benet(1492–1542)
 262/2, *Primum manuale*, 1501–1502
 262/3, *Secundum manuale*, 1502
 262/11, *Undecimum manuale*, 1507
 262/12, *Undecimum manuale*, 1507–1508
 262/14, *Quatuor decimum manuale*, 1508–1509
 262/21, *Vicesimum primum manuale*, 1512–1513

-
- 262/22, *Vicesimum secundum manuale*, 1513
262/25, *Vicesimum quintum manuale*, 1515
262/30, *Tricesimum manuale*, 1517–1518
262/31, *Tricesimum primum manuale*, 1518
262/37, *Tricesimum octavum manuale*, 1522
262/38, *Tricesimum nonum manuale*, 1522–1523
262/48, *Quinquagesimum secundum manuale*, 1530
262/49, *Quinquagesimum tertium manuale*, 1530–1531
262/50, *Quinquagesimum quartum manuale*, 1531
262/75, *Primus liber testamentorum et alia ultimarum voluntatum*, 1492–1520
262/76, *Secundus liber testamentorum*, 1511–1542
- ANGLÈS, Antoni (major) (1497–1542)
272/62, *Tricesimum tertium manuale commune*, 1531
272/100, *Plec de capítols matrimonials*, 1527–1541
272/126, *Quartum manuale negociorum monasterii fratrum minorum Barchinone*, 1533–1542
- SAVINA, Joan (1505–1550)
285/9, *Vigesimum sextum manualetum sive reportorium*, 1534–1535
285/26, *Manuale quintum*, 1510–1511
- CELLERS, Miquel (major) (1519–1562)
312/61, *Llibre d'inventaris i encants*, 1544–1549
- CANYELLES, Joan Jeroni (1519–1563)
313/85, *Bursa inventariorum*, 1540–1546
- PUIG, Rafel (1522–1547)
323/1, *Esborrany*, 1524–1526
323/2, *Esborrany*, 1530–1531
323/3, *Esborrany*, 1531
323/5, *Prothocollum*, 1533–1535
323/6, *Esborrany*, 1535–1537
323/7, *Esborrany*, 1537–1540
323/10, *Manual*, 1525–1527
323/11, *Manual*, 1529–1530
323/12, *Plec de documentació diversa*, 1522–1530
- MOLLET, Jeroni (1530–1561)
342/39, *Plec de capítols matrimonials*, 1548–1556
- GUAL, Francesc (1536–1580)
359/47, *Llibre de capítols matrimonials*, 1564–1566

- MONJO, Joan (1540–1562)
 361/75, *Plec de capítols matrimonials*, 1551–1555
- MUR, Antoni (1545–1591)
 375/35, *Plec de testaments*, 1546–1569
- PUIGGENER, Baltasar (1547–1586)
 379/93, *Primus liber testamentorum*, 1555–1585
- ALBORNAR, Joan (1548–1569)
 381/11, *Plec de testaments*, 1551–1568
- VIDAL, Francesc (major) (1548–1583)
 382/40, *Llibre de testaments*, 1548–1580
- MALLOL, Pere (1548–1588)
 383/57, *Plec de capítols matrimonials*, 1551–1568
 383/59, *Plec de capítols matrimonials*, 1580–1588
 383/60, *Primus liber testamentorum*, 1549–1581
 383/61, *Plec de testaments*, 1554–1584
- FITOR, Pere (major) (1548–1583)
 385/79, *Secundus... liber testamentorum*, 1556–1588
- GOMAR, Pau (1550–1587)
 389/97, *Plec de capítols matrimonials*, 1551–1569
- SATOLELL, Llorenç (1553–1576)
 395/65, *Liber testamentorum 2*, 1559–1567
- RUFET, Lluís (1553–1601)
 398/87, *Plec de capítols matrimonials*, 1570–1600 398/88, *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1553–1582
- BOU, Onofre (1554–1571)
 399/44, *Plec de capítols matrimonials*, 1560–1566
- CELITONS, Gaspar (1556–1560)
 403/1, *Plec de testaments*, 1556–1560
- MONTANER, Gabriel (1556–1584)
 406/47, *Primus testamentorum liber*, 1560–1574
 406/48, *Secundus testamentorum liber*, 1563–1581
- MAMBLA, Pere (1557–1586)
 409/74, *Plec de capítols matrimonials*, 1567–1573
 409/75, *Plec de capítols matrimonials*, 1572–1579
 409/76, *Plec de capítols matrimonials*, 1580–1586
 409/79, *Plec de testaments*, 1570–1586
 409/107, *Plec de documentació diversa*, 1580
- RIALP, Onofre (1558–1596)
 411/8, *Quartum manuale sive prothocolum*, 1561–1562

-
- CANYELLES, Jeroni Antic (1560–1600)
421/1, *Plec de capítols matrimonials*, 1560–1584
- CUBERTA, Miquel (1561–1585)
422/28, *Primus liber testamentorum*, 1561–1585
- MIR, Joan Esteve (1561–1603)
423/11, *Aprísies*, 1575
423/26, *Plec de testaments*, 1562–1602
- PEDRALBES, Francesc (1562–1599)
426/36, *Primum manuale omnium instrumentorum*, 1562–1563
426/37, *Secundum manuale...*, 1563–1564
426/43, *Octavum manuale...*, 1566–1567
426/44, *Nonum manuale...*, 1567
426/55, *Vigesimum manuale...*, 1571–1572
426/56, *Vigesimum primum manuale...*, 1572–1573
426/57, *Vigesimum secundum manuale...*, 1573
426/58, *Vigesimum tertium manuale...*, 1573
426/59, *Vigesimum quartum manuale...*, 1573–1574
426/77, *Quadragesimum secundum manuale...*, 1580–1581
426/90, *Quinquagesimum quintum manuale...*, 1585–1586
426/91, *Quinquagesimum sextum manuale...*, 1586
426/92, *Quinquagesimum septimum manuale...*, 1586
426/93, *Quinquagesimum octavum manuale...*, 1586–1587
426/104, *Sexagesimum nonum manuale...*, 1591–1592
426/105, *Septuagesimum manuale...*, 1592
426/106, *Septuagesimum primum manuale...*, 1592–1593
426/107, *Septuagesimum secundum*, 1593–1594
426/119, *Octuagesimum quartum manuale...*, 1597–1598
426/120, *Octuagesimum quintum manuale...*, 1598
426/121, *Octuagesimum sextum manuale...*, 1598
426/121, *Octuagesimum septimum manuale...*, 1598–1599
426/158, *Plec de capítols matrimonials*, 1563–1595
426/159, *Plec de capítols matrimonials*, 1567–1588
426/163, *Plec de capítols matrimonials*, 1586–1597
426/164, *Plec de testaments*, 1562–1595
426/165, *Primus liber testamentorum*, 1563–1579
426/166, *Secundus liber testamentorum*, 1568–1555
426/167, *Tercius liber testamentorum*, 1570–1597
426/167, *Presens manus erat principium libri huius subsequentis testamentorum discreti Francisci Pedralbes, quondam*, 1579–1598

- 426/168, *Plec d'inventaris i encants*, 1563–1569
 426/169, *Plec d'inventaris i encants*, 1570–1579
 426/171, *Plec d'inventaris i encants*, 1577–1599
 426/172, *Plec d'inventaris i encants*, 1590–1599
 426/173, *Plec d'inventaris i encants*, 1590–1599
- FERRER I CAPERÓ, Pere (1563–1592)
 429/55, *Llibre de testaments*, 1571–1589
- CALOPA, Pau (1564–1597)
 431/59, *Plec de capítols matrimonials*, 1572–1573
 431/60, *Primus testamentorum liber*, 1565–1580
- LENTISCLÀ, Nicolau (1554–1613)
 432/28, *Trigesimum omnium contractuum et instrumentorum prothocollum*, 1608–1609
 432/56, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1580–1584
 432/58, *Llibre de capítols matrimonials*, 1586–1588
 432/70, *Llibre de testaments*, 1572–1583
 432/74, *Llibre d'inventaris i encants*, 1583–1584
- MASSAGUER, Jaume (1565–1589)
 437/33, *Manual*, 1579–1580
- MORATÓ, Sebastià (1565–1611)
 440/11, *Llibre de capítols matrimonials*, 1567–1609
- BOFILL, Bartomeu (1566–1592)
 441/47, *Llibre de capítols matrimonials*, 1566, 1568–1592
- SAFONT, Antoni (1567–1588)
 445/33, *Llibre de capítols matrimonials*, 1569–1588
 445/34, *Plec de testaments*, 1568–1588
- CATUFA, Rafel (1567–1614)
 448/3, *Manuale primum*, 1567–1576
- SALA, Joan (1568–1608)
 452/44, *prothocollum contractuum comunium*, 1599–1600
 452/45, *Esborrany*, 1600–1601
 452/98, *Llibre de capítols matrimooials*, 1570–1584
 452/100, *Llibre de capítols matrimooials*, 1586–1591
- ALONSO, Onofre (1570–1590)
 458/41, *Plec de capítols matrimonials*, 1583–1587
- COLL, Salvador (1575–1613)
 475/11, *Quatemus aprisiarum*, 1586–1587 475/47, *Plec de capítols matrimonials*, 1592–1594 475/48, *Plec de capítols matrimonials*, 1595–1599
 475/86, *Plec de documentació diversa*, 1587

OLLERS, Jeroni (1576–1595)

479/53, *Primus liber testamentorum*, 1578–1595

AQUILES, Francesc (major) (1578–1597)

487/7, *Primum manuale sive prothocollum*, 1578–1580

487/8, *Secundum manuale sive prothocollum*, 1580–1581

487/9, *Tercium manuale sive prothocollum*, 1581–1582

487/14, *Decimum manuale sive prothocollum*, 1588–1589

487/15, *Undecimum manuale sive prothocollum*, 1590–1590

487/16, *Duodecimum manuale sive prothocollum*, 1590–1591

487/20, *Decimum sextum manuale sive prothocollum*, 1594–1595

487/21, *Decimum septimum manuale sive prothocollum*, 1595–1596

487/22, *Decimum octavum manuale sive prothocollum*, 1596–1597

487/48, *Primus liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1580–1593

487/49, *Plec de testaments*, 1580–1597

487/50, *Plec d'inventaris i encants*, 1581–1597

487/55, *Plec de documentació relativa a diverses confraries*, 1579–1596

487/59, *Plec de documentació diversa*, 1580–1589

487/60, *Plec de documentació diversa*, 1590–1597

PASTOR, Maties (1586–1606)

505/1, *Aprisiarium*, 1586–1591

505/2, *Aprísies*, 1591–1592

505/3, *Protocollum*, 1592–1594

505/5, *Esborrany*, 1594–1595

505/6, *Protocollum sive manuale vel librum*, 1595–1597

505/7, *Protocollum sive manuale vel librum*, 1596–1597

505/8, *Protocollum sive manuale vel librum*, 1597–1598

505/9, *Protocollum sive manuale vel librum*, 1598–1599

505/10, *Protocollum sive manuale vel librum*, 1599–1600

505/11, *Protocollum sive manuale vel librum*, 1600–1601

505/12, *Protocollum sive manuale vel librum*, 1601–1602

505/13, *Protocollum sive manuale vel librum*, 1602–1603

505/14, *Protocollum sive manuale vel librum*, 1603–1604

505/17, *Primum manuale instrumentorum*, 1586–1588

505/18, *Secundum manuale instrumentorum*, 1588

505/19, *Tercium manuale instrumentorum*, 1588–1589

505/20, *Quartum manuale instrumentorum*, 1589–1590

505/21, *Quintum manuale instrumentorum*, 1590

505/22, *Sextum manuale instrumentorum*, 1590–1591

505/23, *Septimum manuale instrumentorum*, 1591

505/24, *Octavum manuale instrumentorum*, 1591

505/26, *Plec de capítols matrimoniales*, 1587–1594

505/27, *Plec de capítols matrimoniales*, 1594–1606

505/28, *Liber omnium testamentorum*, 1587–1605

505/29, *Plec de testaments*, 1587–1605

505/30, *Plec d'inventaris i encants*, 1587–1590

505/31, *Plec d'inventaris i encants*, 1591–1599

505/32, *Plec d'inventaris i encants*, 1600–1606

DEVESA, Galcerà Francesc (1588–1605)

510/3, *Secundum prothocollum*, 1590

510/4, *Tercium prothocollum*, 1591

510/5, *Quartum prothocollum*, 1592

510/6, *Quintum prothocollum*, 1593

510/7, *Sextum prothocollum*, 1593–1594

510/8, *Septimum prothocollum*, 1594–1595

510/9, *Octavum prothocollum*, 1595–1596

510/10, *Nonum prothocollum*, 1596–1597

510/11, *Decimum prothocollum sive manuale*, 1597–1598

510/12, *Undecimum prothocollum*, 1598

510/13, *Duodeimum prothocollum sive manuale*, 1599–1600

510/15, *Decimum quartum prothocollum sive manuale*, 1601–1602

510/16, *Decimum quintum prothocollum sive manuale*, 1602–1603

510/17, *Decimum sextum prothocollum sive manuale*, 1603–1604

510/18, *Decimum septimum prothocollum sive manuale*, 1604–1605

510/19, *Primum manuale*, 1588–1589

510/38, *Plec de capítols matrimoniales*, 1588–1595

510/39, *Plec de capítols matrimoniales*, 1596–1605

510/40, *Primus liber testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1589–1601

510/41, *Plec de testaments*, 1589–1605

510/42, *Llibre de la marmessoria de Pere Espasa, rajoler*, 1596

510/45, *Plec d'inventaris i encants*, 1591–1599

510/46, *Plec d'inventaris i encants*, 1601–1608

BRUNIQUEL, Esteve Gilabert (1590–1641)

524/14, *Decimum quintum prothocollum*, 1604–1605

524/83, *Liber tercius capitulacionum*, 1596–1598

524/90, *Liber decimus capitulorum matrimonialium, transaccionum et concordiarum*, 1627–1634

PUIGVERT, Bernat (1592–1623)

536/66, *Llibre de capítols matrimonials*, 1612–1616

PASTOR, Pere Pau (1596–1630)

550/23, *Plec de capítols matrimonials*, 1597–1629

550/26, *Plec de documentació relativa a diverses confraries*, 1600–1613

SOLER-FERRAN, Joan (1598–1626)

555/8, *Manual*, 1605–1606

555/27, *Manuale*, 1624–1625

BLANC, Francesc (1599–1624)

560/59, *Decimus tercius liber securitatum maritimarum et aliarum quarumcumque super mercibus et aliis rebus tam per mare quam per terram transuchendis ac aliis positarum et extensarum*, 1621–1623

560/70, *Primus inventariorum et encantuum... liber*, 1600–1607

Notaris del segle xvii

PASTOR, Rafel (1602–1624)

575/2, *Primum omnium contractuum et instrumentorum prothocollum*, 1602–1607

575/13, *Decimum quartum... prothocollum*, 1622–1623

MORET, Pere (1602–1638)

577/4, *Vademecum*, 1609–1610

SABATA, Jeroni (1603–1640)

580/25, *Tercium manuale contractuum comunium*, 1608–1609

SERVAT, Antic (major) (1603–1641)

581/10, *Secundum manuale*, 1604–1605

581/91, *Capitula matrimonialia et concordie*, 1604–1611

581/96, *Llibre de capítols matrimonials i concòrdies*, 1626–1630

LLUNELL, Pere (1604–1648)

586/11, *Esborrany*, 1616

586/12, *Quaternus apprisiarum*, 1616–1617

586/19, *Qua[ternus apprisiarum]*, 1623–1624

586/26, *Quaternus apprisiarum*, 1630–1631

586/31, *Quaternus aprisiarum*, 1635–1636

586/35, *Quaternus apprisiarum*, 1639–1640

586/36, *Quaternus apprisiarum sive prothocollum*, 1640–1641

586/38, *Quaternus apprisiarum sive prothocollum*, 1642–1643

586/39, *Quaternus apprisiarum sive prothocollum*, 1643–1644

586/44, *Primum manuale contractuum*, 1604

586/46, *Tercium prothocollum sive tercium manuale...*, 1606

- 586/47, *Quartum manuale*, 1606–1607
 586/48, *Quintum manuale*, 1607–1608
 589/49, *Manual*, 1608–1609
 586/82, *1 liber capitulorum matrimonialium*, 1604–1610
 586/87, *6 liber capitulorum matrimonialium*, 1630–1636
 586/91, *Secundus liber testamentorum*, 1608–1623
- SOL, Pere Joan del (1605–1612)
 587/11, *Liber unicus testamentorum*, 1605–1612
- RIERA, Rafel (menor) (1605–1638)
 588/6, [*Sextum*] *manuale*, 1610–1611
 588/7, *Septimum manuale*, 1611–1612
 588/9, *Nonum manuale*, 1613–1614
 588/10, *Decimum manuale*, 1614–1615
 588/19, *Vigesimum manuale*, 1624–1625
- LENTISCLÀ, Jeroni (1606–1648)
 592/93, *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1615–1620
- FITA, Antoni Joan (1607–1644)
 595/34, *Prothocollum trigesimum quartum*, 1640–1641
 595/86, *Liber tercius capitulorum matrimonialium, transaccionum et concordiarum*, 1614–1616
 595/87, *Liber tercius capitulorum matrimonialium. . .*, 1617–1618
 595/89, *Llibre de capítols matrimonials i concòrdies*, 1621–1622
 595/93, *Llibre de capítols matrimonials i concòrdies*, 1629–1630
 595/99, *Capítols matrimonials y concòrdias*, 1641–1644
 595/101, *Liber secundus testamentorum*, 1609–1623
- SOLDEVILA, Onofre (1609–1645)
 598/33, *Liber primus capitulorum matrimonialium et concordiarum*, 1614–1624
- ESTALELLA, Antoni (1609–1654)
 599/58, *Llibre primer de capítols matrimonials*, 1609–1616
- RIERA, Pere Jaume (1610–1622)
 605/26, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, 1611–1615
- MALLOL, Pere (major) (1615–1644)
 620/6, *Concòrdies, capítols matrimonials, requestes, inventaris, encants y altres actes*, 1615–1644
- PUIGVERT, Antoni (1617–1645)
 628/5, *Llibre de capítols matrimonials, inventaris y encants*, 1623–1645
- HUGUET, Ramon Jaume (1622–1642)
 647/22, *Plec de capítols matrimonials*, 1631–1641

PASTOR, Francesc (1622–1627)

- 651/1, *Prothocollum primum*, 1622–1624
- 651/2, *Prothocollum*, 1624–1625
- 651/3, *Prothocollum*, 1625–1626
- 651/23, *Esborrany*, 1654–1655
- 651/24, *Esborrany*, 1655
- 651/25, *Esborrany*, 1656
- 651/27, *Primum manuale omnium contractuum*, 1622–1623
- 651/28, *Quartum manuale...*, 1626–1627
- 651/29, *Quintum manuale...*, 1627–1628
- 651/30, *Sextum manuale...*, 1628–1629
- 651/31, *Octavum manuale...*, 1630–1631
- 651/37, *Decimum quartum manuale...*, 1636–1637
- 651/39, *Decimum sextum manuale...*, 1638–1639
- 651/40, *Decimum septimum manuale...*, 1639–1640
- 651/43, *Vicesimum tercium manuale...*, 1645–1646
- 651/44, *Vicesimum quartum manuale...*, 1646–1647
- 651/63, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1624–1640
- 651/64, *Plec de capítols matrimonials*, 1640–1656
- 651/65, *Liber primus sive manualis testamentorum*, 1624–1640
- 651/67, *Liber secundus sive manualis testamentorum*, 1632–1656
- 651/68, *Primus liber inventariorum et encantum*, 1624–1641
- 651/69, *Plec d'inventaris i encants*, 1642–1655
- 651/70, *Primus manualis sive liber omnium transaccionum, capitulacionum et concordiarum*, 1622–1629
- 651/82, *Plec de documentació de diverses confraries*, 1630–1638

LLUNELL, Francesc (1624–1672)

- 659/59, *Quartus liber testamentarum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1645–1669
- 659/60, *Tercius liber testamentarum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1645–1659

GALCEM, Josep (1626–1650)

- 665/2, *Primum manuale contractum et instrumentorum*, 1626–1627
- 665/3, *Secundum manuale contractum...*, 1628
- 665/4, *Tercium manuale contractum...*, 1628–1629
- 665/8, *Septimum manuale contractum...*, 1632–1633
- 665/9, *Octavum manuale contractum...*, 1633–1634
- 665/10, *Nonum manuale contractum...*, 1634–1635

- 665/16, *Decimum quintum manuale contractum...*, 1640–1641
 665/17, *Decimum sextum manuale contractum...*, 1641–1642
 665/18, *Decimum septimum manuale contractum...*, 1642–1643
 665/23, *Vigesimum secundum manuale contractum...*, 1647–1648
 665/24, *Vigesimum tertium manuale contractum...*, 1648–1649
 665/31, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, 1627–1649
 665/32, *Primus liber testamentorum*, 1626–1647
 665/33, *Llibre de testaments*, 1637–1649
- RAFEQUES, Joan Ramon (1628–1650)
 674/27, *Plec de capítols matrimonials*, 1629–1648
- TORRES, Jaume (1630–1651)
 682/26, *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1639–1641
- PASSOLES, Pau (1635–1651)
 698/14, *Manual*, 1645–1646
 698/15, *Manual*, 1646–1647
- REVERTER, Francesc (1637–1684)
 703/10, *Primum manuale instrumentorum*, 1637–1638
 703/11, *Secundum manuale instrumentorum*, 1638–1639
 703/12, *Tertium manuale instrumentorum*, 1639–1640
 703/18, *Nonum manuale instrumentorum*, 1645–1646
 703/19, *Decimum manuale instrumentorum*, 1646–1647
 703/22, *Manual*, 1649–1650
 703/23, *Decimumtercium manuale instrumentorum*, 1650–1652
 703/24, *Manual*, 1652–1653
 703/31, *Manual*, 1659–1662
 703/32, *Manual*, 1662–1668
 703/33, *Manual*, 1667–1683
 703/37, *Tercius liber vendicionum*, 1643–1644
 703/39, *Liber undecimus vendicionum*, 1644–1679
 703/45, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, 1638–1647
 703/46, *Liber secundus capitulorum matrimonialium*, 1648–1652
 703/47, *Llibre de capítols matrimonials*, 1653–1661
 703/48, *Primus liber testamentorum*, 1638–1649
 703/49, *Secundus liber testamentorum*, 1641–1680
 703/50, *Llibre d'inventaris i encants*, 1638–1647
 703/51, *Llibre d'inventaris i encants*, 1648–1654
 703/52, *Llibre d'inventaris i encants*, 1654–1671
 703/55, *Liber tercius concordiarum*, 1656–1680
- LENTISCLÀ, Francesc (1639–1685)

710/3, *Primum manuale contractuum et instrumentorum inter vivos*, 1639
710/4, *Secundum manuale...*, 1639–1640
710/8, *Sextum manuale...*, 1643–1644
710/9, *Septimum manuale...*, 1644–1645
710/13, *Undecimum manuale...*, 1648–1649
710/14, *Duodecimum manuale...*, 1649–1650
710/17, *Decimum quintum manuale...*, 1651–1652
710/18, *Decimum sextum manuale...*, 1654
710/23, *Vigesimum primum manuale...*, 1658–1659
710/24, *Vigesimu secundum mmanuale...*, 1659–1660
710/25, *Vigesimum tertium manuale...*, 1660–1661
710/26, *Vigesimum quartum manuale...*, 1661–1662
710/27, *Vigesimum quintum manuale...*, 1662–1663
710/28, *Vigesimum sextum manuale...*, 1664
710/29, *Vigesimum septimum manuale...*, 1665
710/30, *Vigesimum octavum manuale...*, 1666
710/31, *Vigesimum nonum manuale...*, 1667
710/32, *Trigesimum manuale...*, 1667–1668
710/35, *Trigesimum tertium manuale...*, 1670–1671
710/36, *Trigesimum quartum manuale...*, 1671–1672
710/39, *Trigesimum septimum manuale...*, 1675
710/40, *Trigesimum octavum manuale...*, 1676–1684
710/43, *Tercius liber diversorum contractuum*, 1646–1651
710/44, *Quartus liber diversorum contractuum*, 1651–1660
710/48, *Quartus liber vendicionum et aliorum contractuum*, 1643–1644
710/49, *Quintus liber vendicionum...*, 1644–1645
710/52, *Octavus liber vendicionum et aliarum alienacionum aliorumque contractuum*, 1649–1651
710/53, *Nonus liber vendicionum...*, 1651–1674
710/69, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1639–1645
710/70, *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1646–1648
710/71, *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, 1649–1660
710/72, *Plec de capítols matrimonials*, 1661–1685
710/73, *Primus liber testamentorum*, 1639–1645
710/74, *Secundus liber testamentorum*, 1641–1655
710/75, *Tercius liber testamentorum*, 1651–1684
710/76, *Primer llibre de inventaris y encants*, 1639–1644
710/77, *Plec d'inventaris i encants*, 1645–1682

- 710/78, *Segon llibre de inventaris y encants*, 1645–1650
 710/79, *Inventaris y encants, llibre tercer*, 1651–1659
 710/80, *Llibre de procures*, 1639–1683
- SOLDEVILA, Josep (1640–1670)
 711/18, *Llibre de capítols matrimonials i concòrdies*, 1647–1652
- LLUNELL, Pere Màrtir (1642–1692)
 719/79, *Llibre de testaments*, 1649–1666
 719/88, *Sextus liber inventariorum et encatum*, 1672–1677
- SAYÓS, Jaume (1647–1668)
 733/41, *Liber primus capitulorum matrimonialium*, 1647–1654
 733/43, *Liber tercius capitulorum matrimonialium*, 1659–1663
- VILANA PERLES, Ramon (1656–1697)
 763/30, *Manual primer*, 1656–1657
 763/31, *Manuale secundum*, 1658
 763/32, *Manuale tercium*, 1658–1659
 763/33, *Manual*, 1659–1660
 763/34, *Manuale quintum*, 1660–1661
 763/35, *Manual*, 1661
 763/40, *Manuale octavum*, 1663–1664
 763/41, *Manual*, 1664–1665
 763/42, *Manual*, 1665–1666
 763/43, *Manual*, 1666
 763/48, *Manual*, 1669–1670
 763/49, *Manual*, 1670
 763/50, *Manuale xv prime partis anni mdclxxi*, 1670–1671
 763/51, *Manual*, 1671
 763/54, *Manual*, 1672–1673
 763/57, *Manual*, 1674–1675
 763/58, *Manual*, 1675–1676
 763/59, *Manual*, 1676–1677
 763/66, *Manual*, 1681–1682
 763/67, *Manual*, 1682–1683
 763/68, *Manuale*, 1683–1684
 763/69, *Manual*, 1684
 763/74, *Manual*, 1688–1689
 763/75, *Manual*, 1690–1691
 763/82, *Manual*, 1695–1696
 763/83, *Manual*, 1696–1697
 763/88, *Primer capítols matrimonials libre*, 1657–1665

-
- 763/89, *Secundus capitulorum matrimonialium liber*, 1665–1669
763/90, *Tercius capitulorum matrimonialium liber*, 1670–1673
763/91, *Quart [llibre] capitols matrimonials*, 1673–1676
763/92, *Quintus capitulorum matrimonialium liber*, 1677–1681
763/93, *Sisè [llibre] capitols matrimonials*, 1681–1689
763/94, *Septimus capitulorum*, 1690–1697
763/95, *Primus testamentorum liber*, 1657–1680
763/96, *Secundus testamentorum liber*, 1657–1697
763/105, *Primus concordiarum liber*, 1657–1664
763/106, *Secundus concordiarum liber*, 1665–1666
763/110, *Sextus concordiarum*, 1674–1676
763/111, *[Septimus] concordiarum*, 1676–1679
763/115, *Undecimus concordiarum*, 1689–1696

PI, Pau

- 781/15, *Decimum quantum protocollum sive manuale*, 1673–1674
781/65, *Capítols matrimonials y concòrdias. Liber secundus*, 1666–1670

SESCASES, Josep (1668–1694)

- 798/37, *Concòrdias, companyias, nolietjaments y requestas, liber 2*, 1680–1694

CONGOST, Ramon (1668–1713)

- 801/10, *Plec de capitols matrimonials*, 1668–1709

GÜELL, Josep (1671–1710)

- 811/1, *Borratorium*, 1671–1672
811/2, *Borratorium*, 1672–1673
811/6, *Borratorium secunde partis manualis*, 1678
811/7, *Borratorium secunde partis manualis*, 1679
811/15, *Borrador primer del manual de contractes*, 1686–1687
811/16, *Esborrany*, 1688
811/17, *Borrador*, 1690–1691
811/22, *Esborrany*, 1693–1694
811/23, *Esborrany*, 1694–1695
811/25, *Esborrany*, 1696–1697
811/26, *Esborrany*, 1698
811/27, *Esborrany*, 1698–1699
811/28, *Esborrany*, 1699–1700
811/29, *Esborrany*, 1700–1701
811/33, *Esborrany*, 1704–1705
811/34, *Esborrany*, 1705–1706
811/35, *Esborrany*, 1706–1707

- 811/37, *Esborrany*, 1708–1709
- 811/38, *Esborrany*, 1709–1710
- 811/93, *Primus liber capitulorum matrimonialium*, 1671–1680
- 811/94, *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1681–1688
- 811/95, *Tercius liber capitulorum matrimonialium*, 1689–1697
- 811/96, *Quartus liber capitulorum matrimonialium*, 1698–1710
- 811/97, *Primus liber testamentorum*, 1672–1681
- 811/98, *Tercius liber testamentorum*, 1673–1696
- 811/99, *Secundus liber testamentorum*, 1675–1688
- 811/100, *Quartus testamentorum et codicillorum liber*, 1676–1705
- 811/101, *Quintus testamentorum liber*, 1678–1710
- 811/102, *Liber primus inventariorum et encantorum*, 1672–1680
- 811/103, *Secundus liber inventariorum et encantorum*, 1681–1692
- 811/104, *Tercius liber inventariorum et encantorum*, 1693–1700
- 811/106, *Primus liber concordiarum*, 1672–1679
- 811/108, *Tercius liber concordiarum*, 1690–1699
- 811/109, *Quartus liber concordiarum*, 1700–1710

ROSSINÉS, Francesc (1682–1720)

- 858/16, *Manuale diversorum contractuum*, 1701–1702
- 858/16, *Capítols matrimonials, inventaris i concòrdies*, 1702

CERVERA I DE FERRER, Josep (1686–1712)

- 868/25, *Plec de testaments*, 1688–1712

Notaris del segle xviii

TOPÍ COMES, Francesc (1686–1725)

- 870/1, *Manual*, 1717
- 870/2, *Protocollum... instrumentorum*, 1719
- 870/4, *Protocollum... instrumentorum*, 1721
- 870/5, *Protocollum... instrumentorum*, 1721–1722
- 870/6, *Protocollum... instrumentorum*, 1724–1725
- 870/7, *Manual*, 1686–1688
- 870/8, *Manual*, 1688–1690
- 870/9, *Manual*, 1691
- 870/12, *Manual*, 1693–1694
- 870/13, *Manual*, 1695
- 870/14, *Manual*, 1695–1696
- 870/18, *Manual*, 1699–1700
- 870/19, *Manual*, 1700–1701
- 870/20, *Manual*, 1701–1702

-
- 870/22, *Manual*, 1703–1704
870/23, *Manual*, 1704–1705
870/24, *Manual*, 1705–1706
870/25, *Manual*, 1706–1707
870/29, *Manual*, 1711
870/30, *Manual*, 1711–1712
870/31, *Manual*, 1712–1716
870/32, *Manual*, 1717–1718
870/33, *Testaments*, 1687–1724
870/34, *Inventaris y encants*, 1687–1725
- BUSQUETS, Francesc (menor) (1686–1734)
871/11, *Manual omnium contractorum et instrumentorum*, 1698–1699
871/14, *Manual omnium contractorum...*, 1704–1705
871/14, *Manual omnium contractorum...*, 1705–1706
871/27, *Primer llibre de capítols matrimonials*, 1689–1734
- BORRÀS I VINYALS, Jeroni (1690–1706)
887/15, *Primus liber testamentarum, condicillorum et ultimarum voluntatum*, 1691–1704
- PUJOL, Pere Pau (1698–1748)
910/1, *Primum manuale... diversorum contractuum*, 1698
910/2, *Secundum manuale...*, 1698–1699
910/3, *Tercium manuale...*, 1699–1700
910/5, *Quintum manuale...*, 1701–1702
910/6, *Sextum manuale...*, 1702–1703
910/7, *Septium manuale...*, 1703–1704
910/10, *Decimum manuale...*, 1706–1707
910/11, *Undecimum manuale...*, 1707–1708
910/13, *Decimum tertium manuale...*, 1709–1710
910/14, *Decimum quartum manuale...*, 1710–1711
910/15, *Decimum quintum manuale...*, 1712
910/16, *Decimum sextum manuale...*, 1712–1713
910/18, *Decimum octavum manuale...*, 1714–1715
910/19, *Decimum nonum manuale...*, 1715–1716
910/20, *Vigessimum manuale...*, 1716
910/21, *Vigessimum primum manuale...*, 1716–1717
910/22, *Vigessimum secundum manuale...*, 1718–1719
910/25, *Vigessimum quintum manuale...*, 1745
910/25, *Vigessimum sextum manuale...*, 1746
910/25, *Vigessimum septimum manuale...*, 1746–1747

- 910/25, *Vigessimum octavum manuale...*, 1748
 910/28, *Primum manuale capitulorum matrimonialium*, 1698–1710
 910/29, *Manuale secundum capitulorum matrimonialium*, 1711–1721
 910/30, *Plec de capítols matrimonials*, 1745–1746
 910/31, *Primus liber testamentorum, codicillorum et aliarum ultimarum voluntatum*, 1699–1715
 910/32, *Secundus liber testamentorum...*, 1699–1721
 910/33, *Liber primus inventariorum et encantum*, 1698–1710
 910/34, *Liber secundus inventariorum et encantum*, 1711–1721
 910/35, *Plec d'inventaris i encants, 1714*, 1745–1748

VILAMALA Josep (1700–1732)

- 912/37, *Plec de capítols matrimonials*, 1707–1731

PUJOL, Sever (1709–1745)

- 944/9, *Manuale decimum instrumentorum*, 1724–1725
 944/10, *Manuale undecimum instrumentorum*, 1725–1726
 944/11, *Pars prima manualis duodecimi instrumentorum*, 1727–1727
 944/12, *Secunda pars manualis duodecimi instrumentorum*, 1727
 944/21, *Manuale vigesimum instrumentorum*, 1734–1735
 944/26, *Manuale vigesimum quintum instrumentorum*, 1739–1740
 944/28, *Manuale vigesimum septimum instrumentorum*, 1741–1742
 944/32, *Secundus liber capitulorum matrimonialium*, 1726–1733

COMELLES, Antoni (major) (1722–1777)

- 959/1, *Manuale primum instrumentorum*, 1722–1726
 959/2, *Manuale secundum instrumentorum*, 1726–1728
 959/6, *Sextum manuale instrumentorum*, 1733–1735
 959/7, *Septimum manuale instrumentorum*, 1735–1736
 959/8, *Octavum manuale instrumentorum*, 1736–1737
 959/11, *Undecimum manuale instrumentorum*, 1739–1740
 959/12, *Duodecimum manuale instrumentorum*, 1740–1741
 959/13, *Decimum tertium manuale instrumentorum*, 1741–1742
 959/17, *Decimum septimum manuale instrumentorum*, 1745–1746
 959/18, *Decimum octavum manuale instrumentorum*, 1746–1747
 959/19, *Decimum nonum manuale instrumentorum*, 1747–1748
 959/24, *Vigessimum quartum manuale instrumentorum*, 1752–1753
 959/25, *Vigessimum quintum manuale instrumentorum*, 1753–1754
 959/26, *Vigessimum sextum manuale instrumentorum*, 1754–1755
 959/26, *Octavum manuale instrumentorum concordiarum, capitulorum matrimonialium, testamentorum, inventariorum et encantum*, 1739–1755

-
- 959/30, *Trigessimus manuale instrumentorum*, 1758–1759
959/31, *Trigessimus primum manuale instrumentorum*, 1759–1760
959/32, *Trigessimus secundum manuale instrumentorum*, 1760–1761
959/38, *Trigessimus octavum manuale instrumentorum*, 1766–1767
959/39, *Trigessimus nonum manuale instrumentorum*, 1767–1768
959/40, *Quadragesimum manuale instrumentorum*, 1768–1769
959/40, *Manuale instrumentorum*, 1769–1770
959/41, *Manuale instrumentorum*, 1771
959/41, *Manuale instrumentorum*, 1772
959/41, *Manuale instrumentorum*, 1773
959/42, *Manuale instrumentorum*, 1774
959/42, *Manuale instrumentorum*, 1774–1775
959/43, *Manuale instrumentorum*, 1776
959/43, *Manuale instrumentorum*, 1776–1777
959/44, *Tercium manuale instrumentorum concordiarum, capitulorum matrimonialium, testamentorum, inventariorum et encantum*, 1723–1740
959/45, *Primum manuale...*, 1731–1733
959/46, *Quartum manuale...*, 1732–1745
959/47, *Secundum manuale...*, 1733–1736
959/48, *Quintum manuale...*, 1734–1749
959/49, *Septimum manuale...*, 1737–1753
959/50, *Sextum manuale...*, 1749–1750
959/51, *Llibre de testaments*, 1729–1755

RICART, Josep (1766–1803)

- 1091/1, *Manuale primum instrumentorum*, 1766
1091/2, *Manuale secundum instrumentorum*, 1766–1767
1091/4, *Quartum manuale instrumentorum*, 1770
1091/5, *Quintum manuale instrumentorum*, 1771
1091/8, *Octavum manuale instrumentorum*, 1773–1774
1091/8, *Nonum manuale instrumentorum*, 1774–1775
1091/9, *Desimum manuale*, 1775–1776
1091/9, *Undesimum manuale*, 1777
1091/10, *Duodesimum manuale*, 1778
1091/10, *Desimum tertium manuale instrumentorum*, 1778–1779
1091/11, *Desimum quartum manuale*, 1779–1780
1091/11, *Desimum quintum manuale*, 1781–1782
1091/12, *Desimum sextum manuale*, 1782
1091/12, *Desimum septimum manuale*, 1782–1783

- 1091/15, *Vigessimum secundum manuale*, 1787–1788
1091/16, *Vigessimum tertium manuale*, 1789
1091/16, *Manuale vigessimum quartum*, 1790
1091/18, *Vigessimum octavum manuale instrumentorum*, 1793–1794
1091/18, *Vigessimum octavum manuale instrumentorum*, 1795
1091/19, *Trigessimum manuale instrumentorum*, 1796
1091/19, *Trigessimum primum manuale instrumentorum*, 1797
1091/21, *Trigessimum quartum manuale instrumentorum*, 1799–1800
1091/21, *Trigessimum quintum manuale instrumentorum*, 1800–1801
1091/22, *Trigessimum sextum manuale instrumentorum*, 1801–1802
1091/22, *Trigessimum septimum manuale instrumentorum*, 1802–1803

RIGALT I ESTRADA, Jaume (1795–1839)

- 1165/26, *Vigessimus sextus liber contractum, nuptialum pactorum, transactionum, societatum, inventariorum, testamentorum, aliorumque diversorum*, 1825

Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona

Urbanisme i obres

Sèrie Retolació i numeració de carrers: 9417.

Archivio di Stato di Firenze

Arti

Arte dei Fabbricanti: 194.

Arte dei Medici e Speciali: 10

Famiglie e persone

Libro di commerci e di famiglia: 1784, 3385, 3448, 3679, 3680, 3681, 3870, 4979, 4980, 4981, 4982, 4983.

Dogana di Firenze

Dogana Antica: 205, 206, 207, 208, 217, 225, 236, 243, 319, 322, 324, 332, 341, 347, 375, 376, 485bis, 503, 504, 505, 506, 507, 510, 511, 512, 513, 840, 838.

Archivio di Stato di Genova

Casa di San Giorgio

CANCELLERIA DEI PROTETTORI

Ligalupo, Giacomo: 356

Tinello, Domenico: 371 Capellus, Giacomo Maria: 805

SINDACO DELLE CAMPERE

Gritta, Orazio: 504

Biblioteca de Catalunya

Secció Arxiu històric

Sèrie Goigs: 1/25, 10/45, 10/46, 10/167.

Secció Arxiu de l'Hospital

Sèrie Hospital d'en Pere Desvilar: 11169.

Sèrie Llicències matrimoniales: 10981, 10982.

Biblioteca del Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona

Al·legacions jurídiques, 47-5, *Pro syndico figulorum : Pro confirmatione sententiae...*, 1601.

Al·legacions jurídiques, 47-13, *Pro syndico figulorum : In hac supplicationis causa vertente...*, 1601.

Al·legacions jurídiques, 466-10, *Discursus facti et iuris pro confratria Escutellariorum praetensis civitatis, contra confratriam Olleriorum eiusdem civitatis*, 1628.

Biblioteca del Museu de la Ceràmica de Barcelona

Manuscrits, MCB-70, *Llibre de credensa de la confraria dels gerrers*, 1759–1791.

Manuscrits, MCB-72, *Llibre per anotar les deliberacions dels consells*, 1653–1793.

Manuscrits, MCB-74, *Capítols entre els Diputats del General i Lorenzo de Madrid, mestre de Talavera de la Reina i habitant de Manresa*, 1596.

Manuscrits, MCB-75, *Llibre de ordinacions de la cofraria dels ollers, gerrers y rejolers renovat lo any 1739*, 1404–1739.

Manuscrits, MCB-77, *Libre cardencer del gremi de gerrers*, 1799–1865.

Manuscrits, MCB-2639, *Ordinacions del gremi de terrissers*, 1798.

Manuscrits, MCB-2640, *Modificacions de les ordinacions del gremi de terrissers*, 1836.

Biblioteca Nacional de España

Alegaciones en derecho, PORCONES/25/43, *Pro Confratria Escutellarium ciuitatis Barcinonae, contra Confratriam Olleriorum eiusdem Ciuitatis, Iuris Discursis*, 1629.

Biblioteca de la Universitat de Barcelona

Manuscrits, 2010, *Documentación del Gremio de Alfareros de Barcelona*, 1818–1835.

Quadres

Afermaments de Barcelona

A la següent taula es realitza un resum dels 144 afermaments identificats a la ciutat de Barcelona entre 1495 i 1707, corresponents a diferents oficis. Ordenats cronològicament, hom pot observar la filiació de l'aprenent, el nom i l'ofici del mestre al qual s'aferma, les promeses que realitzen cadascuna de les parts i, en darrer lloc, la remuneració que rebria l'aprenent.

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos						Remuneració	
				Aprent	Mestre						
					1	2	3	4	5		6
1495, des., 12	Pere Pahissa, fill de Joan Pahissa, flequer, i de Joana	Marc Clos, escudeller	4	Pere Pahissa esmenarà els dies que no vagi a treballar						18 florins, a raó de 4,5 florins anuals	
1501, jul., 16	Joan Vilar, de 20 anys, fill de Jaume Vilar, de la parròquia de Santa Eulàlia de Berga	Pere Gironella, oller	2							5 lliures	
1502, abr., 14	Joan Flamir, pagès	Pere Gironella, oller	2							6 lliures	
1503, oct., 13	Jaume Rovira, de 16 anys, fill de Joan Rovira, pagès, i de Joana, difunts	Mateu Elies, oller	3	Jaume Rovira esmenarà els dies que falti	x	x	x	x	x	x	<i>uno novo panni coloris</i>
1518, jun., 16	Pere Vetxes, d'entre 17 i 25 anys, fill de Ramon Vetxes, oller, "del Tous", França	Mateu Elies, oller	4							10 florins	
1534, mai., 11	Rafel Terrades, fill de Rafel Terrades i de Bartomeua, difunts, de Santa Pau, diòc. Girona	Macià Paner, oller	5								
1590, ago., 21	Bernat Altava, de 13 anys, fill de Marc Altava, sabater i corredor de felpa	Joan Font, sabater	2		x	x					

Taula 1 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos						Remuneració
				Aprent	Mestre					
					1	2	3	4	5	
1590, des., 23	Joan Cases, de 18 anys, fill de Joan Casas i de Navarra, difunts, natural de França	en Llagostera, oller	4	x	x			x	x	
1591, mar., 18	Pere Esquerra, de 25 anys, de La Mesa, diòc. Jaca, Aragó	Esteve Ferrer, batifuller	3	x	x			x	x	incirate de novo
1591, mar., 21	Joan Riquet, menor de 25 i major de 18 anys, fill de Pere Riquet, pagès, i de Raimunda, difunts, de Depalio, diòc. Ròdena, França	Sebastià Cormelles, estamper	4	x	x	x	x	x	x	<i>in ducante de noreo</i>
1591, mar., 22	Salvador Boneu, de 15 anys, de Balaguer, habitant de Barcelona	Francesc Coll, calderer	4	x	x	x	x	x	x	vestit tot nou <i>seu octo libras</i>
1591, set., 17	Jeroni Salvador, de 16 anys	Pere Guixer, tapiner	4	x	x			x	x	un vestit de drap
1592, feb., 17	Joan Pere Velasc	Antoni Medina								
1592, set., 04	Joan Coll, fill de Bartomeu Coll, pagès, i de Elisabet, difunts, de Martorell, de 17 anys	Jaume Felip, sabater	4	x	x	x	x			
1593, oct., 13	Antoni Morera, de 17 anys, de Monistrol de Montserrat	Montserrat Ribes, corder	5	x	x	x	x	x	x	<i>calsiabit de panno novo</i>
1595, mai., 23	Jeroni Lluís, de 22 anys	Joan Maurici, rajoler	3							

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos						Remuneració
				Aprent	Mestre					
				1	2	3	4	5	6	
1596, abr., 29	Andreu Figuerola, menor de 25 i major de 18 anys, fill de Domènec Figuerola, oller, i de Francesca, de la Seu d'Urgell	Pere Joan Boleda, oller	4	x	x	x	x	x	x	“un vestit de vintydorzè de Barcelona del a color que voldràs, de caps fins al peu”
1596, set., 13	Joan Ydrac, menor de 25 i mayor de 16 anys, fill d'Antoni Ydrac, soguer, i Bertranda Isabel, de La Bastida de Paumèrs, diòc. de Lombez, França	Jaume Carbonell, fuster	3	x	x	x	x	x	x	10 lliures
1596, des., 10	Gabriel Xobeu, de 17 anys, fill de Joan Xobeu, paller, de França	Jeroni Ramon, brodador	2	x	x	x	x			15 lliures: 6 el primer any i les 9 restants al final
1597, mar., 10	Benet Espano, mercader	Miquel Andara, sastre	4	x	x	x	x	x	x	
1597, mar., 13	Joan Angla, de 12 anys, fill de Bernat Angla, paraire, difunt, de Berga	Jaume Vallès, sabater	6	x	x	x	x	x	x	5 lliures
1597, mar., 16	Domenjo Sistach, forner, de Lagany, diòc. Urgell, fill de Bertran Sistach	Bernat Garcés, tapiner	8	x	x	x	x	x	x	7 lliures 10 sous
1597, mar., 6	Miquel Palau, fill, de Joan Palau, de Llívia, diòc. Urgell	Miquel Eloi, sastre	3							

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos						Remuneració	
				Aprent	Mestre						
				1	2	3	4	5	6		
1597, jul., 15	Joan Josa, de 14 anys, fill de Joan Josa, sabater, i de Montserrada, difunts, de la Seu d'Urgell, de 14 anys	Rafel Quer, sabater	5	x	x	x	x				8 lliures
1597, des., 28	Pere Rius, de 19 anys, filla d'en Rius, obrer, difunt, i de Caterina, casada en segons núpcies amb Joan Móra, rajoler	Pere Joan Boleda, oller	3								12 lliures
1598, nov., 16	Pau Freixes, de 12 anys, fill de Jaume Freixes, fuster, de Santa Eulàlia de Provençana	Francesc Sabater, pa-ller	5	x	x	x	x				
1599, gen., 25	Rafel Codina, de 17 anys, fill de Joan Codina, porter reial	Lluís Bataller, sastre	4	x	x	x	x	x	x		4 lliures
1599, gen., 27	Llorenç Roger, de 17 anys, fill de Llorenç Roger, paraire, i de Tecla, de Riudecanyes, Tarragona	Francesc Torrents, candeler de sèu	3	x	x						durant 18 mesos, "lo quart de tot lo que guanyareu", els 18 restants, "lo ters de tot lo que guanyareu"
1599, feb., 17	Joan Hipòlit, menor de 20 anys, de Auser-ta, diòc. Agens, França	Joan Galí, manyà	5	x	x	x	x	x	x		un vestit nou o 10 lliures

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos						Remuneració
				Aprent	Mestre					
				1	2	3	4	5	6	
1599, abr., 22	Joan Tasam, de 18 anys, fill de Pere Tasam, paraire, i de Peyroneta, de Foix, diòc. de Mirepoix, França	Pere Golfes major de dies, passamaner	5	x	x			x	x	8 lliures
1599, jun., 09	Francisco Pérez, menor de 14 anys, fill de Francisco Pérez, pagès, i de Catalina, de Uncastillo, Aragó	Bartomeu Roquer, batifuller	5	x	x	x	x	x	x	7 lliures
1599, jun., 14	Gregori Escritxa, de 14 anys, fill de Jaume Escritxa, teixidor de llana, de Móra, València	Domenjó Locata, retorcedor	4	x	x			x	x	un "vestit de drap bo y decens"
1599, set., 11	Joan del Ascon, de 16 anys, fill de Miquel del Ascon, sabater, de Uncastillo, Aragó	Jeroni Aleu, llibreter	4	x	x	x	x	x	x	10 lliures <i>pro vestito</i>
1600, feb., 25	Esteve Creus, fill de Joan Creus, sastre apedaçador, i d'Antònia	Antoni Condal, sastre	1	x	x	x	x			5 lliures
1600, mai., 22	Ramon Dort, de 19 anys, fill d'Arnau Dort, pagès, de Samatan, diòc. Lombez, França	Joan Briant, ferrer	3	x	x	x	x			10 lliures

Taula 1 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos						Remuneració	
				Aprent	Mestre						
				1	2	3	4	5	6		
1600, set., 05	Joan Roger, de 14 anys,, fill de Llorenç Roger, teixidor de vels	Antoni Condal, sastre	2,5	x	x	x	x				
1601, gen., 26	Joan Pons, de 14 anys, fill de Francesc Pons, calderer, difunt, i d'Aldonça, de Berga	Francesc Callar, sabater	6	x	x	x	x	x			<i>“unum vestitum de cap a peus panni setsè coloros vobis bene vise y una spasa y daga”</i>
1602, gen., 20	Francesc Coderich, de 16 anys, natural de Casach, diòc. de Saint-Flour, França	Pere Casanoves, llanterner	3	x	x	x	x	x	x		<i>10 lliures aut unum vestitum id quod tibus magis placuerit</i>
1602, jun., 13	Joan de Blanchis, menor de 25 i major de 23 anys, fill de Gil de Blanchism, donzell, natural de Reona, diòc. Trèveris, prov. Lotaríngia	Sebastià Cormelles, estamper	4	x	x						<i>unum vestitum de panno novo</i>
1602, jul., 08	Pere Casanova, d'entre 14 i 25 anys, fill de Joan Casanova, cisteller, de Cosntantí, arq. Tarragona	Joan Garriga, escudeller	7								
1603, gen., 29	Rafel Rovira, menor de 25 i major de 20 anys, fill de Miquel Rovira i de Montserrada, difunts, de Girona	Mateu Déu, candeler de sèu	3	x	x	x	x				

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos						Remuneració	
				Aprent	Mestre						
				1	2	3	4	5	6		
1603, mar., 25	Rupert Llobet, menor de 25 i major de 14 anys, fill de Riamon Llobet, sabater, i de Raimunda, del vescomtat de Foix, França	Joan Cases, sabater		x	x	x	x			6 lliures	
1603, oct., 26	Joan Balart, de 20 anys, fill d'Antoni Balart i de Joana, difunts, de la vila de la Trapa, diòc. Bries, França	Joan Briant, ferrer	3	x	x	x	x			12 lliures	
1604, gen., 06	Joan Quadra, fill de Bernat Quadra, paraire	Bartomeu Mayoles, sastre		El pare, Bernat Quadra, pagarà 10 diners per pagar el vestit i el calçat del seu fill	x	x	x	x		8 lliures	
1604, gen., 07	Amador Olivelles, fill d'Amador Olivelles, mestre de cases	Pau Oriol, escudeller	7	x	x	x	x			10 lliures	
1604, gen., 13	Pere Meda, menor de 25 i major de 18 anys, fill de Pere Meda, pagès, difunt, i de Maria, del lloc de Caseres, diòc. Rives, França	Miquel Cellers, esparer	1	x	x	x	x			8 lliures	

Taula 1 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos						Remuneració
				Aprent	Mestre					
				1	2	3	4	5	6	
1604, abr., 09	Antoni Puig, de 15 anys, fill de Rafel Puig i d'Anna, de Girona	Lluís Burges, guanter	3	x	x	x	x	x	x	10 lliures <i>aut unum vestitum de panno novo</i>
1604, mai., 07	Domènec Vilamur, serraller, de 18 anys, fill de Joan Vilamur, serraller, i de Margarida, d'Orignac, diòc. de Comminges, França	Joan Gali, serraller	4	x	x					50 lliures: el primer any, 5, el segon, 8, el tercer, 11, i el darrer any 25.
1604, ago., 29	Pau Font, fill de Giralt Font, pagès, de Santa Perpètua de Mogoda	Sebastià Cormelles, estamper	4	x	x	x	x			<i>panno novo</i> vintydosè
1604, set., 03	Bertran Blansach, de 17 anys, fill de Guillem Blansach, pagès, i d'Astrugue, d'Agen, diòc. Agens, França	Pere Rubert, guardamaner	4	x	x	x	x			<i>panno novo</i>
1604, oct., 31	Pere Imbert, de 20 anys, fill de Pau Imbert, sastre, difunt, i de Magdalena, casada amb Joan Creus, bracer, de Badalona	Sebastià Cormelles, estamper	2,5			x	x			16 lliures
1604, oct., 31	Maties Santanca, de 16 anys, fill de Sampsó Santacana, llibreter, i de Caterina	Sebastià Cormelles, estamper	4							" <i>panno novo</i> vintydosè"

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Aprent	Compromisos						Remuneració	
					Mestre							
					1	2	3	4	5	6		
1605, ago., 30	Francesc Andreu, estamper, de 18 anys, fill de Guillem Andreu, pagès, i de Joana, difunts, de Limotges, França	Joan Amelló, estamper	1		x	x	x	x			18 lliures	
1605, oct., 29	Joan de la Torre, fill de Joan de la Torre, teixidor de lli, i d'Elisabet, d'Estadilla, Aragó	Guillem Vallès, tapiner	4,5		x	x			x	x	7 lliures 10 sous	
1606, jul., 27	Pere Tarroja, púber, fill de Bernat Tarroja, espaser, de Girona	Manel Morató, adroguer	4	El pare, Bernat Tarroja, pagarà 20 lliures per alimentar el seu fill								
1616, mar., 25	Joan Jaume, de 15 anys, fill de Joan Jaume, sastre	Jaume Bas, cinter	4	El pare, Joan Jaume, pagarà 8 diners per cada dia que el fill, Joan Jaume, no vagi a treballar					x	x	8 lliures “ <i>et unum per calcimentorum usque de calses y sabates</i> ”	
1616, abr., 13	Jaume Gadava, de 10 anys, fill de Joan Gadava, ataconador	Joan Gaspar Juanyes, sabater	5		x	x			x	x	10 lliures	
1616, jun., 22	Maria Rafaela, de 7 anys, filla d'Arnau Fossar, carreter, i la seva muller Jerònima	Antoni Moracuch, velluter	10	Els pares, Arnau Fossar i Jerònima, es comprometen a pagar 6 diners per cada dia que la filla, Maria Rafaela, no vagi a treballar	x	x			x	x	10 lliures	

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Aprent	Compromisos						Remuneració
					Aprent		Mestre				
					1	2	3	4	5	6	
1616, ago., 23	Pere Fossar, de 12 anys, fill d'Arnau Fossa, carreter	Vicens Soler, sastre	4		x	x					una bala de drap de color
1616, set., 02	Pere Febrer, de 19 anys, fill de Benet Febrer, fuster, i de Beneta, difunts	Pere Golfes, passamaner i perxer	0,75		x	x					6 lliures
1616, set., 05	Magí Vilanova, de 20 anys, fill de Bernat Vilanova, treballador, i d'Anna, difunts, de Perpinyà	Bartomeu Ràfols, gerer	4	Magí Vilanova es compromet a no treballar <i>in officio ollerii, gererii, scudellerii nec rajolerii</i> mentre treballi per Bartomeu Ràfols	x	x			x	x	12 lliures
1616, oct., 04	Francesc Amelló, de 18 anys, fill de Joan Amelló, estamper	Joan Carmini, cartaire	2		x	x					“un vestit de drap nou, capa, calsons y 20 pillà”
1623, mai., 04	Joan Pau Marsal, menor de 25 i major de 14 anys, fill de Salvador Marsal, teixidor de lli, difunt, i de Jerònima, de Valls	Bartomeu Garriga, cirurgià	4	Joan Pau Marsal pagarà 10 lliures per les despeses del menjar i del beure	x	x					
1624, feb., 11	Gabriel Marrà, de 25 anys, fill de Bertran Marrà, boter, i d'Elisabet, difunts, de Mataró	Josep Bastida, boter	4	Gabriel Marrà es compromet a pagar 1 sou per cada dia que falti a la feina	x	x					

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1624, ago., 10	Joan Rossell, de 19 anys, fill d'Esteve Rossell, fuster, de Besalú	Bartomeu Garriga, cirurgià	3								
1626, oct., 24	Antoni Roca, fill de Joan Roca, botiguer de teles, difunt, i de Margarida, casada amb Joan Àngel Puig, botiguer de teles	Francesc Figueres, argenter	5	Antoni Roca es compromet a treballar 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x					
1627, jun., 17	Esteva Mesura, fill de Francesc Mesura, blanquer, de Caldes de Montbui	Agustí Benús, blanquer	3	Esteve Mesura s'oblige a no treballar per cap altre blanquer sense el permís d'Agustí Benús	x	x	x	x			10 lliures " <i>aut vestimentum sive vestit valroio dictarum decem librarum et etiam las adobaduras</i> "
1628, gen., 03	Joan Janer, de 14 anys, fill de Melcior Janer, mestre de cases, de Bellpuig	Miquel Enric Sobà, fuster	5	S'estableix una multa de 55 sous si incompleix l'afermament	x	x	x	x			7 lliures
1628, mai., 20	Josep Balle, menor de 15 i major de 18 anys, fill de Pere Balle, hortolà, i de Marianna, de Vinça, diòc. Elna	Joan Pau Font, fuster	2	Josep Balle es compromet a treballar 2 dies per cada dia que estigui malalt i no pugui treballar	x	x					10 lliures

Taula 1 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1628, jul., 09	Joan Parera, de 16 anys, fill de Francesc Bonaventura Parera, negociant, difunt, i d'Eulàlia	Francesc Aiguabella, veler	5	Joan Parera es compromet a treballar 2 dies per cada dia que estigui malalt. Pagarà 18 diners diaris pels dies que no vagi a treballar durant el primer any; 1 sous diari pels dies que no vagi a treballar durant els altres anys	x	x					10 lliures
1628, oct., 02	Simon Pedro Albert, fill de Gabriel Albert, sastre, i de Margarida, d'Oliana, diòc. Urgell	Joan Astor, sombreroer	3	Simon Pedro Albert restituirà cada dia que no treballi per estar malalt	x	x			x	x	
1629, des., 23	Llorenç Favalna, de 15 anys, fill de Llorenç Bernat Favalna, pagès, i d'Eugènia, de Sariñena, arq. Saragossa	Josep Camps, vidrier i garrafoner	5	Llorenç Favalna es compromet a treballar 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x	x	x	x	x	10 lliures

Taula 1 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Aprent	Compromisos						Remuneració
					Aprent		Mestre				
					1	2	3	4	5	6	
1636, feb., 25	Dídac Isern, menor de 25 i major de 15 anys, fill de Jaume Isern, pare, i de Maria, difunts	Bartomeu Sants, corder	4		x	x					un vestit de drap vint-i-dosè nou del color que Dídac Isern vulgui, és a dir: capa, balons, ropilla o casaca, gipó, camises, barret, un parell de mitges, un parell de sabates, dues balones i un cinturó
1636, jun., 30	Pere Andreu Marquet, menor de 25 i major de 18 anys, fill d'en Marquet, pagès, i de Joana, difunts, habitant de Santa Eulàlia de Provençana	Jaume Esquirol, dagger	4		x	x					8 lliures
1638, feb., 24	Ramon Fullarat, de 13 anys, fill de Joan Fullarat, pagès	Bartomeu Faura, ferrer	4,5	Ramon Fullarat promet que esmenarà els dies que falti	x	x	x	x			10 lliures
1638, mai., 06	Joan Mates, de 14 anys, fill de Pau Mates, sastre, de Mataró	Sebastià Masó, cirurgià	3	El pare, Pau Mates, pagarà 18 lliures per què Sebastià Masó ensenyi l'ofici a Joan Mates. Si el fill, Joan Mates, fugís, indemnitzarà Sebastià Masó amb 8 diners diaris.	x	x	x	x			

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Aprent	Compromisos						Remuneració
					Aprent		Mestre				
					1	2	3	4	5	6	
1638, jun., 13	Jaume Pebernat, de 12 anys, fill de Joan Pebernat, causídic, difunt, i de Jerònima	Joan Vives, pintor	5,5		x	x	x	x			un vestit nou amb <i>pa-llio</i>
1638, des., 08	Joan Taxonera, menor de 25 i major de 15 anys, fill de Rafael Taxonera, boter, i de Margarida, difunts, d'Arenys de Munt	Josep Bastida, boter	4	Joan Taxonera promet esmenar els dies que falti	x	x	x	x			
1639, feb., 15	Onofre Rodó, menor de 25 i major de 14 anys, fill de Narcís Rodó, teixidor de lli, difunt, i de Caterina	Joan Saró, paraire	3		x	x	x	x			10 lliures
1639, feb., 20	Jaume Devesa, menor de 25 i major de 24 anys, fill de Maurici Devesa, paraire, difunt, i d'Agnès, de Manresa	Jaume Dario, pentiner	4		x	x					10 lliures
1639, abr., 03	Lluís Gil, menor de 25 i major de 14 anys, fill de Joan Gil, pagès, difunt, d'Igualada	Josep Rates, fuster i escultor	5		x	x	x	x			

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1639, abr., 15	Josep Fontova, menor de 25 i major de 14 anys, fill de Miquel Fontova, notari, difunt, i de Paula, de Castelló de Farfanya, diòc. Àger	Jacint Bodet, cirurgià	2	Josep Fontova pagarà 15 lliures a Jacint Bodet per la manutenció	x	x	x	x			
1639, abr., 26	Antoni Garanyo, menor de 25 i major de 14 anys, fill d'Esteve Garanyo, pagès, i de Joana, difunts	Gil Blasi, ferrer	3		x	x	x	x			12 lliures
1639, jun., 03	Jaume Ferrer, de 17 anys, fill de Pau Ferrer, pagès, difunt, i de Magdalena	Valentí Tatjer, corder de viola	3		x	x	x	x			10 lliures
1639, jul., 10	Joan Casanoves, fill de Bernat Casanoves, oller	Llorenç Mir, teixidor de vels de seda	4		x	x	x	x			
1639, ago., 16	Isidre Codina, de 13 anys, fill de Joan Codina, sastre	Jeroni Homs, sastre	4,5	Isidre Codina haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x	x	x			

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Aprent	Compromisos						Remuneració
					Aprent		Mestre				
					1	2	3	4	5	6	
1639, oct., 14	Francesc Fumaderes, menor de 25 i major de 14 anys, fill de Francesc Fumaderes, paraire, difunt, i de Caterina, d'Igualada	Josep Partegàs, da-guer	4		x	x	x	x	x	x	
1639, des., 31	Dídac Savall, de 15 anys, fill de Joan Savall, paraire, de Berga	Pere Bellmala, sabater	3,25		x	x	x	x			
1640, feb., 28	Benet Meyma, fill de Pere Meyma, sabater, difunt, i de Paula, de Granollers	Pau Rubió, fuster	2,58		x	x	x	x			10 lliures
1640, mar., 30	Josep Nuvial, menor de 20 anys, fill d'Antoni Nuvial, corredor d'orella, difunt, i de Magdalena	Joan Renau, passama-ner	3,5	Josep Nuvial es farà càrrec del menjar i del beure	x	x	x	x			
1640, abr., 07	Jaume Canteis, menor de 18 anys, fill d'Antoni Canteis, notari, difunt, i d'Anna, de Castelló d'Empúries	Josep Tiana, sombre-rer	3,5	Jaume Canteis es farà càrrec del menjar i del beure	x	x	x	x			9 lliures
1640, jul., 02	Antoni Sastre, menor de 15 anys, fill de Bernat Sastre, sastre, i d'Àngela, difunts, d'Olesa de Montserrat	Miquel Homs, abaixa-dor	3		x	x	x	x			10 lliures

Taula 1 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1640, ago., 11	Pere Isidre Ausió, de 10 anys, fill de Francesc Ausió, pagès, i de la seva primera muller Rafela	Pere Mas, torner	5	El pare, Francesc Ausió, promet fer-se'n càrrec dels dos primers anys si el seu fill, Pere Isidre Ausió, marxés de casa de Pere Mas	x	x			x	x	5 lliures
1641, abr., 03	Pere Valls, d'11 anys, fill de Gabriel Valls, pagès, de Roda, arq. Tarragona	Gil Blasi, ferrer	4	Pere Valls haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x					9 lliures
1641, jul., 21	Jeroni Jaio, de Barbastre, Aragó, fill de Joan Jaio, pagès, i d'Anna Maria, difunts	Jeroni Noguera, ferrer	2	Jeroni Jaio haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x	x	x			18 lliures, i si el vesteix i el calça, 17 lliures
1641, ago., 04	Francesc Jaquet, menor de 25 i major de 16 anys, francès	Jacint Esteve, guardamaner	6	Francesc Jaquet promet pagar 1 sou per cada dia que no vagi a treballar i, a més, haurà de restituir 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x					10 lliures <i>aut quoddam vestitum</i>

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració	
					1	2	3	4	5	6		
1641, ago., 16	Jeroni Sidós, de 15 anys, fill d'en Sidós, sastre, difunt, i de Paula	Bartomeu Sans, corder	5	Jeroni Sidós haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x						<i>“unum vestitum si- ve vestem panne no- vi de color vin-y-dosè de Barcelona de color, ço és: casaca, balons, capa, gipó, camisa, un parell de sabates, un parell de mitjas i un sbrero ad usum dicti oficii corderii”</i>
1641, nov., 02	Josep Gil, menor de 25 i major de 14 anys, fill de Rafel Gil, burgès, i de Maria, de Perpinyà	Jacint Vicens, escultor	5	Josep Gil haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x	x	x				
1643, mar., 07	Jaume Puig, menor de 25 i major de 10 anys, fill de Francesc Puig, guardamaner, difunt, i d'Elisabet	Josep Jacint Aragall, cirurgià	3	Jaume Puig pagarà 28 lliures pel seu manteniment a casa de Josep Jacint Aragall	x	x						
1643, jul., 28	Joan Masart, de 18 anys, fill d'en Masart, corredor de coll	Antoni Bosch, flaquer	2,5	Joan Masart haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x			x	x	10 lliures	

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1643, ago., 07	Francesc Rius, de 14 anys, fill de Pere Joan Rius, jove mestre de cases	Bartomeu Sans, corder	6		x	x					2 lliures
1643, des., 14	Pere Fort, de 18 anys, fill de Domènec Fort, pagès, difunt, i de Margarida, vídua, de Vallas, arq. Tarragona	Boi Bofill, ferrer	4	Joan Masart haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt. Si marxa abans dels 2 primers anys la mare, Margarida, pagarà el el primer any a raó de 2 sous per dia	x	x	x	x			10 lliures
1644, oct., 10	Magí Pons, de 18 anys, fill de Bernat Pons, sastre, sastre, i d'Elisabet, de Sant Genís de Vilassar	Lluís Salseda, sabater	2		x	x	x	x			
1644, nov., 20	Francesc Palau, de 12 anys, fill de Rafel Palau, sabater, i d'Esperança	Joan Barra, corder	5		x	x	x	x			10 lliures
1644, nov., 29	Miquel Fageda, fill de Rafel Fageda, pagès, difunt, i de Margarida, de Palol de Revardit, diòc. Girona	Joan Parès, carnisser	3	Miquel Fageda es farà càrrec del menjar i del beure	x	x	x	x			

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1644, des., 05	Francesc Sala, de 13 anys, fill de Magdalena, fill de Francesc Sala, argenter, difunt, casat en segones núpi-cies amb Madalena, i de Rafela, difunta	Guillem Cones, argen-ter	3	La marestre, Magda-lena, lliurarà Guillem Cones 12 quarteres de blat per alimentarà Francesc Sala.	x	x	x	x			
1644, des., 08	Joan Perich, menor de 15 anys, fill d'Anto-ni Perich, paraire, i de Maria, difunts, de Sant Pedor, diòc. Vic	Joan Cornet, ferrer	3								
1646, gen., 27	Eudald Subirats, menor de 16 anys, fill d'Eudald Subirats, paraire, i d'Anna, difunts, de Ripoll, diòc. Vic	Joan Tiana, sombrero-ter	3	Eudald Subirats es fa-rà càrrec del menjar i del beure	x	x	x	x			9 lliures
1646, gen., 27	Francesc Llimó, de 13 anys, fill de Cebrià Lli-mó, pagès, i de Mari-anna, difunts, de Sant Cebrià de Tiana.	Francesc Mercadal, sastre	4	Francesc Llimó es farà càrrec del menjar i del beure	x	x	x	x			
1646, mar., 13	Pau Llàtzer Soler, me-nor de 15 anys, fill de Llàtzer Soler, difunt, i d'Elisabet	Josep Tiana, sombre-ter	5		x	x	x	x			

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1646, abr., 02	Joan Vidal, fill de Pere Vida, pagès, i de Jerònima, difunts, francès, habitant de Talarum, diòc. Urgell	Pere Joan Rius, saba-ter	4		x	x	x	x			
1646, abr., 05	Francesc Romagosa, fill de Jaume Romagosa, pagès, difunt, i d'Elisabet, casada amb Ramon Ferrer, revenedor, de Cervelló	Agustí Nadal, corder	2	Francesc Romagosa es farà càrrec del menjar i del beure	x	x	x	x		10 lliures o un drap nou	
1646, jul., 11	Francesc Vidal, de 20 anys, fill d'Àngel Vidal, difunt, botiguer, i d'Olimpia, de Nàpols	Pere Joan Dexens, estamper	3		x	x	x	x		12 lliures	
1646, jul., 15	Francesc Esteve, de 12 anys, fill de Bertran Esteve, teixidor de lli, difunt, i de Jerònima, de Catllar, arq. Tarragona	Nicolau Barra, corder de viola	5,5		x	x	x	x		10 lliures <i>aut induet eum de panno novo valoris dictaum decem librarum</i>	
1646, jul., 15	Francesc Fornells, de 15 anys, fill de Pere Fornells, vidrier	Miquel Piera, vidrier	4	Francesc Fornells es farà càrrec del menjar i del beure	x	x	x	x			
1646, jul., 28	Pere Joan Lleó, menor de 20 anys, fill de Francesc Lleó, pagès, i de Caterina, de Santa Maria de Cubelles	Jeroni Tomàs Papiol, matalasser	3	Pere Joan Lleó es farà càrrec del menjar i del beure	x	x	x	x		8 lliures	

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1646, set., 08	Miquel Vilassaló, de 16 any, fill d'Antoni Vilassaló, flaquer, i d'Elisabet	Joan Baptista Alpera, flaquer	4	Miquel Vilassaló haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x	x	x			10 lliures o el preu d'un vestit nou
1646, set., 23	Joan Llanes, de 12 anys, fill de Guillem Llanes, teixidor de llana, difunt, i d'Àngela	Pau Feliu, escudeller	4,5		x	x					10 lliures
1649, feb., 20	Rafel Vidal, de 15 anys, fill de Pere Vidal, jove matalasser, i de Maria, difunts, de Vilanova de Cubelles	Jeroni Garí, matalasser	6	Rafel Vidal es farà càrrec del menjar i del beure	x	x	x	x			10 lliures
1649, mai., 23	Josep de Forjas, de 14 anys, fill de Pere de Forjas, pagès, difunt, i de Jerònima	Jeroni Callís, tintorer de seda	4	Josep de Forja es farà càrrec del menjar i del beure							
1650, mar., 05	Joan Llanes, menor de 25 i major de 16 anys, fill de Guillem Llanes, teixidor de llana, difunt, i d'Àngela	Francesc Cases, escudeller	1,5		x	x	x	x			10 lliures

Taula 1 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1650, mai., 17	Bernat Roses, menor de 15 anys, fill de Sebastià Roses, mariner, difunt	Jaume Puig, carnisser	1,5	Bernat Roses haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x					
1650, nov., 06	Pau Marrot, de 13 anys, fill d'Arnau Marrot, teixidor de lli, habitant de Sant Andreu de Palomar	Pere Carreres, teixidor de lli	4	Bernat Roses haurà de restituir els dies que no treballi, si no, haurà de pagar 1 sou per dia	x	x	x	x			
1653, gen., 17	Joan Aster, menor de 15 anys, fill de Bertran Aster, teixidor de lli, difunt, i de Jerònima, de Catllar, arq. Tarragona	Gabriel Ramon, corder	2	Joan Aster haurà de restituir els dies que no treballi, si no, haurà de pagar 1 sou per dia	x	x	x	x			<i>panno novo</i>
1653, gen., 25	Joan Oliveras, menor de 19 anys, fill de Jacint Oliveras, paraire, i de Maria, de Sant Andreu d'Oristà, diòc. Vic	Jeroni Moles, cirurgià	3		x	x					
1654, ago., 20	Ramon Tous, menor de 14 anys, fill de Bartomeu Tous, paraire, i d'Eugènia, difunts	Antoni Joan Sabater, veler	4,5	Ramon Tous haurà de restituir els dies que no treballi, si no, haurà de pagar 1 sou per dia	x	x	x	x			

Taula 1 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1657, abr., 23	Joan Santamaria, de 15 anys, fill d'en Santamaria, treballador, i d'Elisabet, de Cardona	Francesc Flaquer, sabater	3,5	Joan Santamaria haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x	x	x			
1660, gen., 30	Joan Vendrell, menor de 16 anys, fill de Joan Vendrell, pagès, difunt, d'Olivella, i de Llúcia, casada amb Joan Prats, pagès, de Santa Maria de Cubelles, de la Geltrú	Ramon Got, matalasser	5	Joan Vendrell haurà de restituir els dies que no treballi, si no, haurà de pagar 2 sou per dia	x	x	x	x			10 lliures
1660, feb., 25	Antoni Monner, fadrí escudeller, de Manresa	Joaquim Coll, escudeller	1	Antoni Monner haurà de restituir els dies que no treballi i no podrà marxar de casa de Joaquim Coll, sota pena de 30 lliures	x						
1660, mai., 23	Josep Banet, menor de 16 anys, fill de Pau Banet, sastre, difunt, i de Maria, de Sant Fel·li de Sasserra	Joan Pau Sunyer, dagger	4,5	Josep Banet haurà de restituir els dies que no treballi	x	x	x	x			8 lliures
1660, ago., 02	Ramon Morell, menor de 16 anys, fill de Ramon Morell, pagès, i de Caterina, de Sarral	Joan Boix, teixidor de lli	3		x	x	x	x			

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1667, nov., 14	Salví Garau, de 16 anys, natural de Centelles, diòc. Girona	Francesc Peris, teixidor de lli	3	Salví Garau haurà de restituir els dies que no treballi	x	x	x	x			30 lliures: 15 en acabar els dos primers anys i 15 al final del tercer
1670, jun., 10	Josep Adó, de 13 anys, fill de Josep Adó, pagès, i de Magdalena	Joan Pau Queralt, fuster	6	Josep Adó haurà de restituir els dies que no treballi	x	x	x	x			un barret, unes mitges i unes sabates
1672, mar., 03	Joan Pujol, fill de Joan Pujol, fuster, i de Maria, de la vila de Berga, diòc. Solsona	Bonaventura Riera, corder i espardenyer	3,5		x	x					
1672, mar., 19	Pau Escartí, fill de Joan Escartí, guanter, i d'Eulàlia	Vicenç Gardela, guardamaner i oripeller	3	Pau Escartí haurà de restituir els dies que no treballi	x						
1672, mai., 30	Jaume Rius, de 14 anys, fill de Llätzer Rius, polvorer, difunt, i de Teresa, de Tàrraga, diòc. Solsona	Aleix Colom, boter	4	Jaume Riushaurà de restituir els dies que no treballi, si no, s'haurà de fer càrrec del menjar i del beure del primer any	x	x	x	x			
1673, feb., 20	Joan Rossell, de 15 anys, fill d'Andreu Rossell, pagès, i de Francesca, de Sant Andreu d'Oristà, diòc. Vic	Francesc Vila, sabater	3,25	Joan Rossell haurà de restituir els dies que no treballi	x	x					

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració
					1	2	3	4	5	6	
1678, jun., 02	Josep Guillamí, de 16 anys, fill de Rafel Guillamí, fuster, difunt	Joan Francesc Prat Narbonàs, fuster	3	Josep Guillamí haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt i es farà càrrec del menjar i del beure pagant 33 lliures							
1678, jul., 31	Pere Joan Sala, de 14 anys, fill de Pere Joan Sala, pagès, i d'Isabel, de Llinyà, diòc. Solsona	Miquel Minguet, da-guer	5	Josep Guillamí haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i les despeses del primer any, a raó d'1 sou 6 diners per dia	x	x					
1679, jun., 06	Josep Barall, de 17 anys, fill de Josep Barall, cirurgià, i d'Eufrasina, de Bagà	Francesc Reig, cirur-già	3	Josep de Forja es farà càrrec del menjar i del beure pagant 6 dobles d'or			x	x			
1691, abr., 21	Josep Martí, fill de Josep Martí, pagès, de Sant Martí de Teià	Joan Munts, celler	4		x	x	x	x			
1698, abr., 27	Josep Barba, de 14 anys, fill de Josep Barba, gerrer	Josep Cases, sabater	4	Miquel Vilasaló haurà de restituir 2 dies per cada dia que estigui malalt i pagarà les despeses del primer any si fuig	x	x					

Taula 1 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Data	Aprent	Mestre	Durada (anys)	Compromisos Aprent	Mestre						Remuneració	
					1	2	3	4	5	6		
1707, ago., 15	Bernat Vidal, de 17 anys, fill de Pere Vidal, oller, i de Magdalena Viladomat, difunta, de Berga	Bernat gerrer	Viladomat,	5	Bernat Vidal es farà càrrec de les despeses del primer any, a més, haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt	x	x					12 lliures, les quals podrà bestreure per comprar-li un vestit
1707, des., 31	Joan Figueres, de 13 anys, fill de Bartomeu Figueres, pagès, difunt, i de Jerònima, de Terrassa	Bernat gerrer	Viladomat,	5	Joan Figueres es farà càrrec de les despeses del primer any, a més, haurà de restituir 1 dia de treball per cada dia que no vagi a treballar i 2 dies per cada dia que estigui malalt; viurà amb Sever Viladomat, jove gerrer, fill de Bernat Viladomat	x	x					10 lliures

Taula 1: Relació del 144 afermaments estudiats per a la ciutat de Barcelona on 1=Menjar, 2=Beure, 3=Calçat, 4=Vestit, 5=Salut, 6=Malaltia, 1495–1707.

Càrrecs la corporació dels ollers, gerrers i rajolers

A la taula que segueix hom pot observar la nòmina dels càrrecs de la confraria de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers. A partir de la documentació consultada hem pogut reconstruir l'elit administrativa. Ordenats cronològicament, s'hi presenten els diferents càrrecs:

1. **Prohoms** Encarregats de representar, dirigir i administrar la corporació. En un origen la corporació comptava amb dos, un representant dels ollers i un altre dels gerrers. Després d'alguns intents per incloure la representació a parts iguals de les dues àrees de la ciutat, amb dos artesans per a cadascuna d'elles, el nombre de prohoms va quedar fixat en tres. L'elecció d'aquests càrrecs es realitzava abans de la festivitat de sant Miquel, el 29 de setembre.
2. **Clavari** Càrrec que tenia com a finalitat controlar i recaptar les quotes de la corporació. La corporació va crear el càrrec el 13 d'agost de 1588.¹ Amb una durada anual, el clavari havia de retre comptes de la seva gestió el mateix dia que es feia l'elecció dels prohoms.
3. **Andador** Encarregat de ser el nexa entre els càrrecs de la confraria i la resta de membres de la corporació. Segons les decisions del Consell del comú, havia d'acompanyar amb un ciri els confreres o les mullers dels confreres que anessin a combregar.² La durada del càrrec era anual i s'escollia el dia de sant Cristòfol, 10 de juliol.³
4. **Credencer** Membre de la confraria encarregat de portar al dia els llibres de comptes i, per tant, de mantenir al dia l'estat d'ingressos i de despeses de la corporació. La seva elecció es realitzava una vegada a l'any, el mateix dia que es renovaven els altres càrrecs i després de liquidar els comptes de la seva gestió.

¹AHPB. PASTOR, Maties, 505/18, 1588, agost, 13.

²AHPB. PASTOR, Maties, 505/18, 1589, gener, 20.

³AHPB. REVERTER, Francesc, 703/24, 1653, juliol, 13.

Any	Prohom en cap	Prohom	Prohom	Clavari	Andador	Credencer
1539	Pere Pons	Antoni Deu				
1587	Perot Espasa	Perot Boleda	Pau Espasa			
1588	Esteve Ciuró	Galceran Teixidor	Jaume Llagostera	Pau Figueres		
1589	Esteve Ciuró	Galceran Teixidor	Jaume Llagostera			
1590	Pere Joan Boleda	Juame Bastida	Jeroni Espasa		Francesc Figueres	
1594	Galceran Teixidor	Jeroni Espasa	Joan Pomaret			
1595	Jaume Bastida	Joan Maurici	Pau Figueres			
1602	Miquel Castanera	Miquel Passoles	Pere Calvó	Antoni Mestre		
1616			Francesc Carreres			
1623	Bartomeu Trotxo	Onofre Torres				
1625	Gabriel Clos	Jaume Guerris	Gabriel Anglès			
1626			Gregori Romeu			
1633	Bartomeu Trotxo	Jaume Borrell	Jacint Cabell			
1638	Francesc del Abat	Jacint Cabell	Raimon Huguet	Antoni Borrell		

Taula 2 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Any	Prohom en cap	Prohom	Prohom	Clavari	Andador	Credencer
1639	Jaume Guerris	Miquel Anglès	Bartomeu Cardenyès	Francesc Cassanyes		
1641	Bartomeu Ràfols	Jaume Borrell	Josep Gausachs			
1646	Dionís del Abat					
1651	Miquel Figueres	Josep Gausachs	Joan Puig			
1652	Tomàs Sanfeliu	Joan Joaneda		Martí Trullàs	Vicens Llampalles	Miquel Anglès
1653				Josep Gausachs	Jaume Manxarell	Salvador Cuyàs
1678	Pere Ronis (Rius)	Josep Boix	Joan Murtró	Joan Joaneda		
1679	Josep Jaumar	Joan Muntada	Miquel Boix	Bernat Feu		
1686	Bernat Viladomat	Pere Osset				
1687				Joan Amat		
1694				Bernat Viladomat		
1696	Pere Noè	Miquel Boix	Pere Esquirol	Bernat Viladomat		
1697	Jacint Moxellós	Josep Mercer	Josep Jaumar	Jaume Puigdoure		

Taula 2 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Any	Prohom en cap	Prohom	Prohom	Clavari	Andador	Credencer
1699	Josep Barba	Segismon Balaguer	Francesc Noè			
1700	Pere Esquirol	Joan Darbó	Pere Noè	Joan Muntada		
1701	Jaume Puigdoure	Josep Mercer	Josep Moxellós	Josep Cabajau		
1706	Joan Darbó	Bernat Feu				
1710	Josep Jaumar	Carles Boix		Joan Darbó		
1711	Josep Darbó	Josep Moxellós				
1712	Francesc Noè	Sever Viladomat				
1713						
1714	Pere Esquirol	Jaume Font	Joan Argemir	Francesc Amat		
1715	Joan Darbó	Josep Moxellós	Jaume Alemany	Josep Argemir		Sever Viladomat
1716	Josep Jaumar	Josep Cabajau	Jaume Boix	Jaume Alemany		Sever Viladomat
1717				Sever Viladomat		
1726	Jaume Alemany	Josep Barba	Francesc Guàrdia	Francesc Noè		Jaume Boix
1744	Macià Feu	Joan Pons	Josep Martell	Sever Viladomat		
1745	Francesc Noè	Mateu Esplugues	Joan Mandri			
1746	Francesc Guàrdia	Joan Argemir	Josep Martell			

Taula 2 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Any	Prohom en cap	Prohom	Prohom	Clavari	Andador	Credencer
1788	Josep Argemir					
1806	Josep Argemir	Antoni Jaumar				
1828	Antoni Gotanegra	Josep Pous				

Taula 2: Relació dels càrrecs de la corporació de sant Hipòlit dels ollers, gerrers i rajolers de Barcelona, 1539–1828.

Càrrecs la corporació dels escudellers

A la taula següent hi ha representada la nòmina dels càrrecs de la confraria de sant Hipòlit dels escudellers. A partir de la documentació consultada s'ha reconstruït l'elit administrativa. Ordenats cronològicament, s'hi presenten els diferents càrrecs:

1. **Prohoms** Encarregats de representar, dirigir i administrar la corporació. En un origen la corporació comptava amb dos, quedant fixat finalment, a finals del segle XVI, en tres. Des de 1783 el seu nombre es va reduir només a dos. L'elecció d'aquests càrrecs es realitzava anualment, però desconeixem la data concreta.
2. **Clavari** Càrrec que tenia com a finalitat controlar i recaptar les quotes de la corporació. Amb una durada anual, el clavari havia de retre comptes de la seva gestió el mateix dia que es feia l'elecció dels prohoms.
3. **Andador** Encarregat de ser el nexa entre els càrrecs de la confraria i la resta de membres de la corporació. La durada era anual i, segons la tradició entre els escudellers, a més de tractar-se d'un càrrec remunerat, cap confrare podia ser escollit prohom si abans no havia exercit d'andador.⁴
4. **Credencer** Membre de la confraria encarregat de portar al dia els llibres de comptes i, per tant, de mantenir al dia l'estat d'ingressos i de despeses de la corporació. La seva elecció es realitzava una vegada a l'any, el mateix dia que es renovaven els altres càrrecs i després de liquidar els comptes de la seva gestió.

⁴AHPB, TOPÍ COMES, Francesc, 870/4, 98–98v, 1721, setembre, 15.

Any	Prohom en cap	Prohom	Prohom	Clavari	Andador	Credencer
1533	Jaume Boleda	Joan Montornés				
1570	Antoni Mestre	Antic Porcià				
1600	Bartomeu Pujades	Rafel Passoles	Jaume Colom	Bartomeu Cuyàs		Francesc Carnicer
1601						
1602	Miquel Castanera	Miquel Passoles	Pere Calbó	Antoni Mestre		
1610	Antoni Mestre	Guillem Cardenyès	Pau Franch			
1613	Jaume Garriga	Tomàs Casals	Francesc Corballó			
1653	Josep Colom	Cristòfor Font	Miquel Mateu	Pau Feliu		
1658	Joan Rossell	Amador Macià	Josep Bosser	Pere Marràs		
1659	Jeroni Madrera	Josep Pomareda	Antoni Artós	Amador Soler		
1660	Agustí Balle	Bartomeu Gual	Joaquim Coll	Joan Corballó		
1661	Cristòfor Font	Jacint Ginjaume	Josep Gual	Jeroni Madrera		
1662	Amador Soler	Joan Roca	Josep Moragues	Josep Gastó		

Taula 3 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Any	Prohom en cap	Prohom	Prohom	Clavari	Andador	Credencer
1663				Pau Coll		
1665				Amador Macià		
1666	Amador Macià	Jacint Ginjaume	Josep Gual	Cristòfor Font	Francesc Junyent	
1668	Bartomeu Gual	Pau Babot	Josep Moragues	Joan Corballó		
1670	Llorenç Passoles	Josep Gual	Pere Joan Mateu			
1672	Jeroni Madrera	Andreu Targaró	Pau Passoles	Pau Coll		
1693	Antoni Ferran	Antoni Biscompte	Bartomeu Umbert	Salvador Colom		
1694	Pau Passoles	Josep Coll	Pere Pau Ferran	Ramon Cases	Antoni Móra	
1695	Josep Gastó menor	Antoni Mar-i-terra	Miquel Carreres	Francesc Guasch	Pau Borgonyó	Josep Móra
1696	Pau Babot	Jeroni Lacruz	Francesc Mateu	Salvador Colom	Manuel Ràfols	
1699					Antoni Biscompte	
1701	Miquel Gallart	Francesc Coll	Francesc Gual	Pere Joan Mateu	Jeroni Gual	
1704	Joan Fuster	Josep Ribes	Jeroni Reig	Francesc Guasch	Josep Móra	
1705	Josep Gastó	Antoni Mar-i-terra	Salvador Casals	Bartomeu Umbert		

Taula 3 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Any	Prohom en cap	Prohom	Prohom	Clavari	Andador	Credencer
1706	Antoni Móra	Pau Borgonyó	Ramon Lacruz	Miquel Gallart	Josep Hortàs	
1711	Antoni Móra	Pau Borgonyó	Josep Hortàs	Joan Janer	Josep Macià	
1712	Pau Gallart	Antoni Móra				
1713	Jeroni Reig	Josep Lacruz		Jeroni Gual	Joan Cerdà	
1714	Miquel Gallart	Ramon Lacruz		Antoni Móra	Marc Gibergas	
1715	Francesc Mateu	Jacint Solanes	Miquel Rocamador	Joan Janer	Jeroni Gallart	
1716	Joan Janer	Bernat Peris	Marc Gibergas			
1721	Antoni Biscompte	Joan Coll	Francesc Borrell	Francesc Mateu	Sebastià Fuster	
1724	Jacint Solanes	Marc Gibergas	Joan Miquel	Bernat Peris		
1725	Miquel Rocamador	Jacint Solanes	Marc Gibergas	Bernat Peris		
1753	Joan Gallart	Eloi Lapuja				
1735	Jeroni Reig	Joan Gallart	Josep Duran	Eloi Lapuja		Josep Macià
1741	Josep Duran	Tomàs Font	Pere Fau			

Taula 3 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Any	Prohom en cap	Prohom	Prohom	Clavari	Andador	Credencer
1766	Pere Alzina	Jaume Coll	Antoni Fàbrega			
1767	Josep Fuster	Hipòlit Estaper				
1768	Jeroni Reig	Antoni Fàbrega	Josep Usich, major			
1773	Josep Rossell	Josep Tomàs	Josep Usich		Josep Lacruz	
1774	Jeroni Gual	Hipòlit Vinyes	Rafel Carreres		Josep Coll	
1775	Jeroni Reig	Josep Fuster	Josep Coll		Manuel Rossell	
1776	Josep Usich	Rafel Carreres	Joan Rossell		Joan Gual	
1777	Jaume Cantó	Hipòlit Vinyes	Josep Coll		Bernat Reig	
1778	Rafel Carreres	Jeroni Reig	Josep Rossell menor		Joan Alzina	
1779	Josep Usich	Joan Reig	Josep Lacruz		Ramon Gual	
1780	Josep Rossell	Josep Coll	Bernat Reig		Sebastià Usich	
1781	Jaume Cantó	Joan Gual	Manuel Rossell		Salvador Coll	Bernat Reig
1782	Joan Reig	Rafel Carreres	Josep Rossell menor		Josep Usich i Martí	
1783	Jeroni Gual	Jeroni Reig			Francesc Reig	
1787	Manuel Rossell	Josep Usich i Martí			Josep Coll	
1788	Joan Gual	Joan Cantó			Josep Coll	
1789	Joan Reig	Sebastià Usich			Josep Coll	
1790	Manuel Rossell	Josep Coll			Josep Coll	

Taula 3 – Continua a la pàgina següent

Prové de la pàgina anterior

Any	Prohom en cap	Prohom	Prohom	Clavari	Andador	Credencer
1791	Rafel Carreres	Sebastià Usich			Josep Coll	Bernat Reig
1793	Joan Gual	Francesc Reig			Josep Coll	
1794	Josep Usich i Martí	Manuel Rossello			Sebastià Usich	Gaietà Estaper
1795	Joan Rossell	Bernat Reig			Sebastià Usich	Rafel Carreres
1796	Joan Cantó	Josep Coll			Josep Torres	Rafel Carreres
1797	Manuel Rossell	Joan Rossell			Antoni Reig	
1799	Josep Usich i Martí	Joan Rossell				
1800	Joan Cantó	Josep Coll			Sebastià Usich	
1801	Joan Rossell	Sebastià Usich				

Taula 3: Relació dels càrrecs de la corporació de sant Hipòlit dels escudellers de Barcelona, 1533–1801.

Fragment del cens militar de Barcelona, 1640

Fragment del cens militar realitzat a la ciutat de Barcelona l'estiu de 1640. Després d'haver buidat els documents corresponents al conjunt de la ciutat, es procedeix a resumir en forma de taula la distribució dels artesans de la ceràmica en aquell moment. Es realitza una classificació per carrers i posteriorment s'esmenten els noms i els cognoms, així com l'ofici. En alguns casos, l'escrivà va anotar, a més, l'origen geogràfic i l'edat. El cens militar tenia com a objectiu saber el nombre total d'homes majors de vint anys i que estarien en condicions com per portar una arma.

Carrer	Nom	Cognom	Origen	Ofici	Edat
Rambla	Josep	Jordà		oller	27
Rambla	en	Font		escudeller	40
Tallers	Josep	Ansachs		jove oller	22
Tallers	Bartomeu	Carreres		oller	30
Tallers	Francesc	Padol		oller	50
Tallers	Francesc	Carreres		oller	60
Tallers	Antoni	Espolet		oller	28
Tallers	Jaume	Borrell		oller	52
Tallers	Domènech	Boleda		oller	
Tallers	Bernat	Boix		oller	25
Tallers	Bernat	Casanovas	francès	oller	50
Tallers	Gabriel	Roca		oller	40
Tallers	Pere	Casanovas		oller	27
Tallers	Gaspar	Semprou		oller	50
Tallers	Gaspar	Casamajor		oller	30
Tallers	Pere	Palet	francès	oller	50
Tallers	Pau	Casas		oller	50
Tallers	Miquel	Tió		oller	52
Tallers	Rafel	Calopa		oller	35
Tallers	Dionís	del Abat		oller	46
Tallers	Francesc	Cassanyes		oller	49
Tallers	Pau	Mas		oller	32
Tallers	Pau	Diumer		oller	52
d'en Xuclà	Dionís	Domenyó	francès	oller	60
d'en Xuclà	Jaume	Guerris		oller	40

Taula 4 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Carrer	Nom	Cognom	Origen	Ofici	Edat
d'en Xuclà	Joan	Domenyó		oller	28
d'en Xuclà	Joan	Casanovas		oller	60
d'en Xuclà	Joan	Ponsola	francès	oller	60
d'en Xuclà	Francesc	Coll		oller	30
d'en Xuclà	Jaume	Sallari		oller	30
d'en Xuclà	Josep	Rius		oller	36
d'en Robador	Guillem	Pagès	francès	rajoler	30
d'en Robador	Gregori	Romeu		oller	40
de la Carnisseria	Ramon	Magí		escudeller	
Davant la Sala d'Armes	Antoni	Reus		escudeller	
Baixada de St. Miquel	Miquel	Soler		escudeller	
Carnisseria d'en Sorts	Bartomeu	Gual		escudeller	
Carnisseria d'en Sorts	Amador	Olivella		escudeller	
Carnisseria d'en Sorts	Martí	Trullàs		escudeller	
Carnisseria d'en Sorts	Andreu	Pomareda		gerrer	
Carnisseria d'en Sorts	Pere Joan	Franques		escudeller	
Carnisseria d'en Sorts	Francesc	Pujo		escudeller	
dels Triquets	Joan	Miralles		escudeller	
dels Triquets	Gabriel	Costa		escudeller	
dels Triquets	Gaspar	Rodó		escudeller	
dels Triquets	Miquel	Reig		escudeller	
dels Triquets	Salvador	Morató		escudeller vell	
dels Triquets	Felip	Magí		escudeller	
dels Triquets	Miquel	Rocha		escudeller	
dels Triquets	Jeroni	Rodergues		escudeller	
dels Triquets	Francesc	Carreres		escudeller	
dels Triquets	Hipòlit	Cuyàs		gerrer	
dels Triquets	Rafel	Baró		gerrer	
dels Triquets	Joan	Garriga		escudeller	
dels Triquets	Bartomeu	Castaner		escudeller vell	
dels Triquets	Miquel	Inglés		gerrer	
dels Triquets	Llorenç	Passoles		escudeller	
dels Triquets	Rafel	Pla		escudeller	
dels Triquets	Andreu	Grasas		escudeller	
dels Triquets	Andreu	Permanyà		gerrer	
dels Triquets	Jeroni	Tarré		escudeller	

Taula 4 – *Continua a la pàgina següent*

Prové de la pàgina anterior

Carrer	Nom	Cognom	Origen	Ofici	Edat
dels Triquets	Dalmau	Prats		gerrer	
dels Triquets	Bernat	Monsarró		escudeller	
dels Triquets	Pau	Madrera		escudeller	
dels Triquets	Guillem	Bajó		escudeller	
dels Triquets	Joan	Coll		escudeller	
dels Triquets	Francesc	Rodó		escudeller	
dels Triquets	Jaume	Macià		escudeller	
dels Triquets	Pere	Reig		escudeller	
dels Triquets	Pau	Feliu		escudeller	
dels Triquets	Antoni	Alsina		gerrer	
dels Triquets	Pere	Marràs		gerrer	
dels Triquets	Jacint	Casals		escudeller	
dels Triquets	Francesc	Carnicer		escudeller	
dels Escudellers blancs	Bernat	Rector		escudeller	
dels Escudellers blancs	Jaume	Bumbuló		gerrer	
dels Escudellers blancs	Bartomeu	Ràfols		gerrer vell	
Nou	Magí	Simó		escudeller	
Nou	Miquel	Bonora		escudeller	
Nou	Josep	Rovira		escudeller	
Nou	Marc	Esteve		escudeller	
dels Còdols	Antoni	Soler		escudeller	
Baixada dels Lleons	Antoni	Borrell		gerrer	
Baixada dels Lleons	Llorens	Ferrer		escudeller	

Taula 4: Distribució dels terrissers de Barcelona segons el segons el cens militar de 1640.

Fonts impreses inèdites

1

BICAB. Alegacions jurídiques, 47-5, *Pro syndico figulorum : Pro confirmatione sententiae...*, 1601.

Alegació de la confraria dels *figulorum* a la sentència del jutge de la Reial Audiència Joan Magarola a favor de la confraria dels escudellers amb la qual s'estableix que els últims tenen dret a fabricar i fer fabricar “ollas, urnas, casolas et alia vasa”, basant-se en els privilegis del rei Martí (1402) i en les ordinacions municipals de 1459.

IESVS MARIA.
PRO SYNDICO FIGVLORVM.

RO confirmatio
ne sententiæ late
referente magni
fico Francisco A-
guilo quond. R.
Cõciliario ad fa-
uorem syndici cõ-
fratrie Figulorũ.

Et reuocatione sententiæ late ad Rela-
tionem magnifi. Ioan. Magarola Doct.
R. A. in fauorem syndici cõfratriæ Scu-
telariorum discutiendã ueniunt moti-
ua utriusq. sententiæ.

Primo, uirtutẽ clausulæ ijs, & alijs cõ-
tentæ in dicta sententiã lata ad relatio-
nem dict. mag. Aguilo. Fundatur ipsa
Regio priuilegio serenissimi R. Martini
1. Decem. 1402. erectionis dictæ con-
fratriæ Figulorum, dictorum *Ollers, Ger-
rers, y Reulers*, ex quo censetur eis con-
cessa facultas potestas, & iurisdicctio fa-
ciendi Ollas, Urnas, Casolas, lateres, &
alia uasa ex terra rubea, & examinandi
de dicto Officio priuatiue ad alios non
confratres, & ita seruatur, & est de ju-
re ex *Abba. & Decio. in cap. cartagum de
for. compet. & alijs per Decia. respon. 35.
n. 50. lib. 2. & Roma. cons. 393 n. 11. cum
seq. probat. tex. in l. consulta diuina, C. de
testamen. quem test. ad id citat Paulus de
Castro in l. cognitio. ff. de offic. eius cui mã-
da. est iurisd. n. 3. & 4. ubi alia cumulat
ex regula, l. cum prator. ff. de ind. Nell. in
tract. Banni in 2. p. 1. temp. q. 11. qui addu-
cit. tex. in l. fin. iuncta, l. cum aliquis, C. ubi
hab. fisci.*

Secundo, fundatur statuto & ordi-
natione facta per conciliarios, & proce-
res ciuitatis Barcinone de Anno 1459.
qua disponitur nulli licere facere dicta
uasa fictilia ex terra rubea, nisi sit exa-
minatus de *Ollers, Gerrers, y Reulers*,
per procures dictæ confratriæ, quod est
motiuum claris uerbis contentum in
dicta sententiã, de quorum cõdentium
potestate non est dubitandum, cum de

illa constet per constitutiones, & Re-
gia priuilegia producta in causã suppl.
cationis, quæ coram dicto magni Ioan.
Magarola uertebatur, & cum sit lex edi-
tiã habente potestatem omnem deci-
diã controuersiam, quia præsumitur ufu
recepta, quia non constat de contrario
uilitate *Monal. cons. 14. n. 19. lib. 2. ubi plu-
res citat & inter eos Mascard. conclu.
131. statutum nu. 3. quem citat Fonta.
clauz glo. 2. num. 21. ubi etiam allegat
Grat. cons. 14. per tot. & dicit decium
in R. A. quinimo constat p. ene de ob-
seruatiã testibus & actis.*

Hoc fundamentum in expugnabile
euertere conatur dicta Regia sententiã
lata a Relationem dicti magni Ioan.
Magarola, dum inquit prædictam ordi-
nationem editam fuisse de tempore,
quo Scutellarij erant uiliti & aggrega-
ti cum dicta confratria Figulorum, &
sic dicta ordinatio uenit intelligenda du-
tante eodratu, secus, contra mutato sta-
tu, & facta separatione:

Istud motiuum, nec in facto, nec in
iure subsistit, nec tollit præcedens fun-
damentum nostræ Regiæ sententiæ,
quia quod factum, non constat, quod
de tempore ordinationis dicti Scutel-
larij fuisset admisi in dicta confrat-
ria figulorum, licet enim R. priuilegio
erectionis confratriæ scutellariorum con-
cesso per Thedericum de Portugalia de
ann. 1531 per dictum syndicum scutel-
lariorum producto cõstet, dictos scutel-
larios uilito, & aggregatos fuisse de tẽ-
pore antiquo in dicta confratria figulo-
rum, non tamen sequitur, quod de tem-
pore ordinationis, & hoc non conclu-
dit dictum priuilegium, & sic non rele-
uat probatio ad *tex. in l. non hoc C. rnae
legi. l. neq. neales, C. de probat. Nam fun-
dans se in tempore debet probare tem-
pus, l. ab ea parte. ff. de prob. glo. in 2. ff.
de hered. cum alijs cumulat. per M. noc.
lib. 4. presump. 104. num. 4. ubi ad*

*Tasso, & rex. in cap. Romana, §. si vero de appell. num. 6. & licet ibi tradat limita-
ri, quando præsumptio est pro fundante
se in tēpore, hic cessat, quia ex præsentī
tempore non præsumitur in præteritū,
cum non agatur de probando aliquid
factum, quod requirit factum esse in tē-
pore determinato, ex Menoch. lib. 2. præ-
sump. 50. nu. 19. & 20. iunctis ijs, qua di-
xit præsump. 64. n. 40. & 41. lib. 6. & præ-
sump. 65. nu. 2. eo lib. vbi ex possessione
de præsentī, nō præsumi in præteritū,
et d. num. 41. tradit confessionem, non
trahi de tempore ad tempus, et sic cum
corruiat in facto solutio dicti motiū cor-
ruit in dubitantur conclusio ipsius o-
tionis et remanet motiū nostræ sen-
tentię intactum.*

In facto etiam corruiat dicta solutio,
quia præsupponit scutellarios virute di-
ctæ vnionis habuisse ius faciendi Ollas,
vrnas, & cætera vasa fictilia ex terra ru-
bea, etiam non examinatos de Ollers
&c. quod non est probatum, nec tale
præsumitur cum sit qualitas seprata à
facto, quæ debuit extrinsecus probari
ad tex. in l. in delictis, §. de tract. ff. de no-
xal. Bald. in l. Tertia in prin. ff. sol. vat. cum
pluribus allegatis per Masc. concl. mihi
1249. qualitas n. 51. Vnde etiam si præ-
supponeretur dictos scutellarios fuisse
aggregatos cum dicta confratria figulo-
rum de tempore dictæ ordinationis, nō
conclideret solutio contenta in dicta
R. sententia iara ad Rela. mgni. Ioan.
Magarola in euerfionem meui conten-
ti in dicta nostra sententi fundati in
dicta ordina. de an. 1459.

Quo vero ad ius, retoruerit dicta
solutio contra eandem sententiam, et
firmatur motiū nostræ sententiæ.

Nam dato, quod dicta ordinatio fue-
rit ædita de tempore, quo dicti scutella-
rij erant vniti, et aggregati à dicta cōfra-
tria figulorū, et q̄ virtute dictæ vnionis
vterentur absq. alio examine eo benefi-
cio faciendi Ollas, vrnas, assolas, et cę-
tera vasa ex terra rubea, quod abne-
gatur, sequitur necessario separatis di-
ctis scutellerijs à dicta confratria
Olleriorum, Gerreriorum, & Rejo-
leriorum non posse gauere dicto be-
neficio examinandi de Ollers, Gerrers
& Rejolers, & faciendi vasa ex terra ru-
bea, probatur ex eodem medio conclu-

dendi. Nam quælibet dispositio intelli-
gitur rebus sic stantibus, & manēte eor-
dem statu personę, secus mutato, vt di-
cit Regia sententia, quæ infirmatur, &
tradit Bald. in l. humanitatis num. 28. C.
de impub. & confirmat. Craue. consi. 297.
nu. 10. Bursat. consil. 375. in primo dubio
quos citrat Sesse decis. 187. nu. 101. 20. 2.
hinc priuilegia, quæ communicatur per
societatem & vnionem, non comuni-
cantur per separationem, sed vnaquęq.
persona suis proprijs priuilegijs, & juri-
bus vtitur, quæ ante vnionem vteba-
tur, Afflit. decis. 213. num. 3 & 4 & ibi
addit. Angel. Pisan. & Prsil. nu. 7. Multa
cumulat elegantissima Barbo. in l.
quia tale 14. nu. 18 & 19. ff. solu. mari.
Sed sic est quod dicti Scutellerij sunt
separati à dicta cōfratria Figulorū quo-
rum fauore est facta dicta ordinatio, &
lex, ergo non possunt gaudere eorum
fauore, & priuilegio resultanti ex dicta
lege, & alias.

Præterea & confirmo, nam causa
priuilegij cessante cessat ipsum priuile-
gium ad regulam, l. adigere §. quamvis,
ff. de iur. patro. c. cum cessante de appel.
Vincen. de Franch. decis. 528. nu. 2. Farin.
decis. 428. num. 2. tom. 1. & præsertim
in priuilegijs personalibus, quæ ex cau-
sa metiuntur. Farina. dec. 702. nu. 7. par.
2. Beneuen. Strach. in tracta. de deotio.
num. 9.

Cum ergo modo cesset propter se-
parationem causa propterquam (vt aiū-
r) ipsi scutellerij vtebantur dicto jure, &
priuilegio faciendi dicta vasa fictilia ex
terra rubea, dici debet cessare ius, & po-
testatem prædictam quo ad illos virtute
prohibitionis per dictam legem, &
ordinationem factæ.

Nec dicatur eo facto præsupposito,
quod dicta ordinatio sit edita de tem-
pore, quo ipsi scutellerij erant vniti in
dicta confratria, illam legem fuisse fa-
ctam contemplatione scutellariorū vni-
torum, quia negatur, & est clarum nem-
pe dictam ordinationem factam fuisse
contemplatione Olleriorum, Gerrer-
riorum, & Rejoleriorum, quia verba di-
riguntur ad proceres dictæ confratriæ,
& ad officiales dicti officij, ex traditis
per Baldum in l. fin. num. 5. C. quib. ad li-
ber. proclam. non licet, & Bart. in l. si filio
familias 2. ff. de don. caus. mor. & alios
quos

nare de Ollers non poterat dictus magnificus Ioan. Magarola declarare contrarium ex regulis *res iudicata ff. de reg. jur. & l. proinde ff. ad l. acquil. & l. 1. C. quando pro uo. nō est necesse.* Nec etiā stante d. re iudicata poterat declarare, quod liceret dictis Scutellarijs facere vasa fictilia pertinentia ad Ollers, Gerers, y Rejolers, nam sublata potestate examinandi, vt abdicatur per dictam re iudicatam tollitur facultas faciendi, iuxta *tex. in l. si exceptionem §. labeo ff. quod met. caus.* vbi principale rescinditur accessorium. Et principale perdens perdit quis accessorium *l. ab eo ff. quid. seruit. & sublato principali tollitur etiā accessorium, l. eos & ibi glo. 2. ff. de vpr. l. si quis eum ff. de vulga. l. cum principalis ff. de reg. iur. cum simul. & ita quod is est in principali est in accessorio, glan verbo praestari l. si vt certo. §. vsq. ad eff. de cōmo. glo. in verbo si enim l. 2. C. pr quas personas, & in terminis adest dec. 6. apud Osasch. num. 3. 4. & 5. vbi sententia nō solum declarat id quod expresse disponit, sed etiā, quod ex ea colligitur in consequentiam: si enim abdicatur potestas examinandi, abdicatur etiam potestas faciendi, alias frustra abdicaretur talis potestas examinandi.*

Ex quibus remanet tertium punctum traditum in eadem causa solum ad fauorem dictorum Figulorum: necis sequentis.

Utrum Syndico dicta Confratre Scutellariorum obstat exceptio rei iudicata vigore sententia contra eum & in fauorem Syndic. Olleriorum, pr Consiliarios presentis ciuitatis Bai. latae, ante introductionem causa die: licet 28. Iulij 1597. per dict. Syndicum Olleriorum exhibita?

RATIO huius responsi est, quia res iudicata imponit finem controuersae, *l. 1. ff. de re iud.* vbi omnes tradentes, quod res iudicata est altera natura, & facit ius, & originem creat, & pro veritate habetur, & est rante pteentiae, quod naturalia vincula, et fallun in verum mutat, nō essentialiter, sed quoad effectum, & alios multos parit, de quibus *las. in cons. 140. n. 1 lib. 4. Rolandsonf. 83. n. 12. cum seq. lib. 1. & cons. 6. num. 36. lib. 3.*

Crauet. cons. 79. nu. 1. Card. Tusch. conek. 267. lit. R. Barzi. decis. 13. nu. 3. & decis. 51. nu. 8. & 9. & decis. 28. nu. 4. & decis. 38. nu. 3. & decis. 68. nu. 4. & 10. & decis. 54. num. 7. vbi tradit non admitti contra eam probationes.

Nec huic fundamento, & responso ad dubium obstat motiuum R. sententiae latae ad relationem d. magni. Iohan. Magarola, dum dicitur dictam sententiam latam esse in iudicio sumarissimo, et respectu particularis examinis, nec fuisse tractatum de iure vniuersali partium. Et tandem dedisse causam praesenti litti in qua partes tacite permiserunt fieri probationes, et negotium ex integro reuideri.

Quia licet controuersia agitata fuerit ratione vnius particularis examinis Pauli Flamies, nihilominus tamē plene desceptatum est, et cognitum de iuribus partium, et de causa in vniuersum. Nā sententiatum fuit, non respectu dicti singularis examinis: sed vniuersaliter non licere scutellarios examinare de Ollers, nec e contra Olleros etc. de Scudellers.

Insuper fuerunt producta omnia iura partium, et praesertim priuilegia Pheridici de Portugalia an. 1531. et Caroli Imperat. ann. 1538. et illa declaratio R. lata referente magni. Iosepho Dalmau 22. April. 1597. vt constat in dicta sententia, quo casu sententia lata in ea causa, quamuis foret sumaria prauiudicat in hac causa, et facit rem iudicatam. Ex traditis per *Rot. Gen. decis. 3. nu. 5. & 6. Nata cons. 473. n. 6. & 7. Castro cons. 43. videtur dicendum lib. 1. vbi tradit quod etiam sententia lata in possessio, prauiudicat in petitorio, quando tria concurrunt, primo quod iudicium fuerit ordinarium, quod fuerit plena cognitum super exceptione respiciente petitorium. Tertio, quod ad eundem finem. Quāto magis hic, vbi iudicium erat ordinarium super proprietate principaliter, & ad eundem finem. Quinimo, dicta causa non potest dici sumaria, quia fuit cognitum demeritis petitorij receptis probationibus. Nam causa non dicitur sumaria respectu ordinis iudicij, sed respectu qualitatis, vt per *Bar. & Bal. & alios tradit eleganter Deci. cons. 96. col. 2. in med. vers. 2. Secus quando fuit plene cognitum, vbi de materia & viden.**

Et de

• Et deceptus fuit magni. Ioan. Magarola, dicendo in dicta sententia partes tacite permisisse fieri probationes, & negotium ex integro reuideri. Nam constat supplicatione ob. per syndicum figulorum 23. Martij 1599. oppositum fuisse de re iudicata resultanti ex dicta sententia. & postea continuasse cum dicta re iudicata, & pars alla nihil in ea. causa contra dictam rem iudicatam opposuit, quinimo libere consentijt reuocari. examen Antoni Nadal. Vnde merito sententia lata per dictum Ioan. Magarola nedum est contra dictam legem, sed & contra rem iudicatam, & si nulla. l. 1. C. quando prouo. non est neces. cum simil.

Ex ijs remanet sententia lata referente dicto magni. Francisco Aguilo iure & legitime confirmata, vt solum restet destruere fundamenta, in quibus altera sententia innitti videtur.

Primum fundamentum illius innitur Privilegio Caroli Imperatoris, certe in hoc fuit deceptus magni. Ioan. Magarola. Quod vt probemus sunt verba priuilegij contentiosa attendenda.

Item que placia a vosa Magestat Real statuyr y ordenar, que tots los Gerrers que vuy son en dita confraria dels Scudellers, y los qui per auant si posaran de dit offici de Ollers, y Rejolers, y altres qualse uols qui obrè de terra en la present ciutat, qui voluntariament si voltan posar, que sien strers y forats a dita Confraria; axi com altres del offici de Scudeller, e que axi sien en vnitat, y confraria perpetua en seruar totes les ordinacions de la dita confraria.

Hoc capitulum nihil conceditur de ijs, de quibus est controuersia, quia hoc non cantat oratio, sed sola facultas affociandi in confratres Olleros, & Rejoleros. Ex qua affociatione, non desinunt esse confratres alterius confratrie figulorum.

Item que los Proms y Confreres de la Confraria tingan facultat e poder quant menester sera de pendre tota terra, lenya y pedra que hañ menester per obs de dit Offici ahont se vulla ques tropia, pagat los danys &c.

Nihil ad rem & facit contra aduersantes, cum loquatur in singulari de Offici quasi ex eo deprehendatur mens conce-
dētis velle prouidere pro dicto officio

Scutellariorum non Figulorum?

Item, que tots aquells que seran confreres de dita confraria; que seran obra de terra, que aquells sien confreres forats obligats en totes les coses de dit offici tant los vns com los altres, e que noy haja major ni menor. Y que los Proms los pugan examinar ab dos adjunts. Plau a sa Magestat que lo examen se fassa per los Proms del dit offici, puix no sien menys de dos manco dels Promens.

Non loquitur nisi de officio Scutellariorum ponderata dictione dit iuncta verbo officii, quia est repetitiua eiusdem rei, & qualitatis l. qui liberis in princ. ff. de vulg. c. statutum, & ibi glo. verbo praedict. le rescrip. Caesar. Bar. dec. 4. num. 8. & de. 5. num. 39. & dec. 121. num. 19. Cassar. conf. 36. num. 6. Finis etenim in petra, & concedentis fuit prouidere officio Scutellariorum; ergo non potest dicta dispositio comprehendere officium de ollis taliter, quod illud verbum officii intelligeretur de Ollers, quia esset coniectura & interpretatio, non compatibili cum actu principaliter intentato, quae funditus extirpari debet ad tex. in l. penum. §. equiti. vbi Bar. & DD. ff. de vsu. & habit. l. ex facto. ff. de vulg. Bal. in l. num. 14. C. de leg. Manti. lib. 6. de tom. tit. 11. num. 17. & 18. Surd. cons. 45 num. 52. & 53. vol. 3.

Item, que ningú pugan vendre obra de terra, ço ea aquella ques fa o fara dins la ciutat de Brclona, que no sia examinada dels dits oficis de obra de terra, sots pena de 20. ss. yn asso noy sia entesa obra forastera, pla.

Licet hoc capitulum in plurali loquatur de officio aptum comprehendere non strum officium de Ollers, tamen per Regiam sententiam latam ad R. magni Iosephi Dalhau 22. April. 1597. de qua in actis nit limitatum, seu declaratum non comprehendere nisi officium de Scudelle, ex ratione ibi contenta, quae sententi nedum praebet intellectum ad alios omnes clausulas supra, & infra cōtētas uxt. tex. in l. quisiliabus ff. deleg. 3. cum simil. verum etiam, & facilius non solum per l. fin. C. de legib. & per ea, quae dixit error 3. p. c. 58. num. 14. verum & per tres iudicata ff. de reg. iur. cum sit inter eisdem partes, maxime attempta ratione contenta in motiuo dicte sententiae

sententia lata ad relationem d. Dal-
mau iuxta text. in l. illud ff. ad l. aquil.
quæ est separatio dicta: Cōfratriarum.

Item, que morintse ningu Cōfrare de
dit offici, la muller de aquell no puga te-
nir obradores de vn any, si no tindra fill
mascle no puga tenir mes auant dit obrador
fins lo fill sia examinat de dit offici, y
si te filla, y la casara ab home del offici,
lo gendre se aja de examinar aqui mateix,
e altrament no puga tenir dit obrador.
Clare loquitur in particulari de offici, &
sic de Scudeller vt supra.

Item, que si morra algun Cōfrare de
dits officis, e la muller restara viudafens
fills alguns, que la tal viuda puga lèitament
comprar e vendre de la dita obra de
terra tant quant sera viuda, empen que
non puga ser fer sino lo primer any.

Istud capitulum licet parum onfe-
rat ad rem, tamen non loquitur de of-
ficio Olleriorum, quamuis generaliter
loquitur, propter allegata in penultimo
precedenti capitulo.

Item, que los Proms de dita Cōfraria
ab los adjuents no pugan examinar algun
Cōfrare sens que primerament o sapiam
si aquell tal deu res a son amo, e deu res
nol pugan examinar per ningun via fins
a tant sia satisfet a son amo ab diers o ab
seynd. Nō loquitur de officio d'Ollers,
nec de talibus intelligi, quauis exa-
men de quo loquitur sit faciendum cum
adiunctis vt fieri solitum est, & intelli-
ge adiunctis de eodem officio.

Item, que los Proms de la Cōfraria tin-
gan facultat de acullir qualsvol persona
tant home com dona pera Cōfrare o con-
fraressa, pagant lo acostumat ex la entra-
da de dita Cōfraria, e asso, e cara que sie
de qualseuol offici accullits. Empero los
qui faran obra de terra, que aquells tats
sien forçats en tot lo que ser forçat a la
dita cōfraria. Pla.

Résponde vt in primo capit.

Item, que no sia licit als romens ad-
metre algun jove qui obre d dits officis
en qualseuol manera, que pres de esser
exit aprenent no haja seguit dos anys per
Obrer, discorrer per lo offic dins los murs
de Barcelona, o en altra prt, tant ço es
a saber lo estranger com l mateix de la
Ciutat. Y que lo estranger uant se exami-
ne haja de pagar 20. ss. si sea passador, lo
qual examen hayan a fer hs Promens de

aqll any, com es dit desus. Licet in prin-
cipio loquatur in plurali, cum postea
verba facit de examine faciendo loqui-
tur in singulari, & sic intellige de Scu-
deller iuxta superius dicta pondera ver-
ba. per lo ofici dins los murs de Barcelo.

Hec interpretatio iuridica est, contra-
ria violenta, & inciuilis.

Primo arg. sumpto, ex fine principa-
liter intentato cum dicto priuilegio, qui
est separatio dictorum officiorum, vt
vnus quisque suo viueret officio, alias
fuisset absurdum, quod fuisset facta di-
uisio si Scutellarij potuissent examinare
de Ollers, & e contra melius fuisset
non diuidere, & manere in vnione iux-
ta illud concordia res parua crescunt &c.
Optima enim sumitur interpretatio a
fine principaliter intentato, vt diximus
adde l. 2. in fin. ff. com. diui. l. promittendo
in prin. ff. de iur. dot. cum alijs per Simon
de Præ. de inter. vlt. vol. lib. 1. in te. 2.
dub. 2. Sol. 14. num. 20.

2. probatur ex qualitate concedentis
ex text. in l. ex militari ff. de mil. testia. l.
filius familias vers. Non nunquam, ff. de
dona. l. cum de lanionis vers. primo; ff. de
fund. instru. Felin. in cap. causam qua nu.
17. de rescrip. Mant. de consuet. lib. 8. tit.
6. nu. 11. & lib. 11. tit. 10. num. 9. Simon;
lib. 1. inter p. 2. dub. 2. sol. 8. num. 6 & lib.
2. inter. 1. dub. 1. sol. 12. num. 17. & solu.
1. n. 5. vbi priuilegia interpretari con-
tra concedentem, vt valeat, & sine præ-
iudicio 3.

At si dictus Rex concedens voluisset
concedere tale priuilegium Scutella-
rijs, vt posset examinare de Ollers &c.
& facere de Ollers absq; examine non
valuisset. Nam esset priuilegium contra
priuilegium: Scilicet illud R. Martini
per easque dixi in primo fundamento.
Et quod non valeret hoc secundum pri-
uilegium inspecto iure nostro patet
ex tit. si contra dret, o vtilitat publi. &
tradunt Mier. col. 4. Regis Iaco. 2. in curia
Gerund. cap. 4. Cancer. var. lib. 3. cap. 3. n.
368. Fontan. claus. 4. glos. 10. par. 2. n. 36.
vbi allegat Guiller. de Valle in vsat. Quo-
niam per iniquum nu. 4. & Marquil. fol.
178. col. 1. in fin.

Hoc idem firmatur, mero iure comu-
ni inspecto, quia per dictum priuilegium
R. Martini concessa fuit iurisdictio di-
ctis sigulis priuatiue ad alios, & ita non
licuisset

licuisset domino Regi si voluisset ad præiudiciū eorum eandem facultatem concedere scutellerijs ad eas quæ tradit *Cassan. cons. 43. num. 59. & tenet glo. in cap. decet de reg. iur. in 6. Crauet. de Rit. mag. curia rit. 45. n. 25. Petra. de potest. princ. cap. 29. num. 4. Gratia. discepta. Foreu. cap. 891. n. 13. & 57. Bald. in l. fin. n. 2. vers. aut vult mihi auferre, C. si contra ius quem citat Petra. cap. 24. num. 239. vbi nu. 240. allegat non licere de tegere vnum altare ad operiendum aliud. de quo *Ias. in l. cetera, §. sed si quis ff. de lega. 1. vbi inquit quod affixa ædibus vnius Ciuitatis non possunt legari ad vsū publicum alterius ciuitatis, & quod à fauore vnius ciuitatis, nō receditur propter fauorem alterius, nec præsumitur, hoc in dubio velle facere. Etia si potuisset ex l. quoties, C. de pracibus, l. fin. C. si contra ius. Caranis. de rit. mag. curia. rit. 301. n. 4. Ioan. Bap. à Costa. cons. 51. nu. 12. Franc. à Ponte de potest. pro-reg. tit. 2. §. 4. nu. 8. & 9. Capiblan. de offi. baro. orag. 8. par. 1. nu. 299. & 301. cum alijs. quæ passim allegantur, quæ breuitatis causa omittuntur.**

Hinc priuilegia, quæ conceduntur in derogationē ordinationum ciuitatis Barcinonæ nulla, & inualida sunt, & pro talibus declarata, cōstat hoc exemplaribus productis in causa ducta ad relationem d. magni. Iohan. Magarola, non alia ratione, nisi quia ordinationes Ciuitatis fiunt in vim priuilegiorum Regiorum, & sic hac ratione, & fundamento attento, quia priuilegium Imper. Caroli fuisset contra dictas ordinationes de an. 1459. non valeret si tale fuisset concessum, & sic facienda est interpretatio argument. sumpto à potestate concedentis ad validitatem actus, vt nō comprehendat examina de Ollers &c. & cetera de quibus agitur.

Tertio ex qualitate priuilegiatorum secundum quam omnia priuilegia interpretantur, vt tradit *Bald. in l. ex militari ff. de test. mili. vbi ex ea lege multum esse notandum, tradit Lupus. de donatio. inter virum & vxor. §. 11. n. 14. quos citat Francif. à Ponte de potestate pro-regis tit. 20. §. 1. n. 13. Felin. vbi sup. n. 17. Simon. de interp. vl. vol. li. 1. interp. 2. dub. 2. sol. 7. nu. 15. qualitas autem priuilegiatorum nō patitur contrariam interpre-*

tionem, quia Scutellarij sunt imperiti in ea arte, & illud verbum, *adiunctis* intelligendum est secundum qualitatem procerū dictæ confratriæ, & vt quadret personis de quibus loquitur dispositio secundum tempus concessionis, ad validam, & nō ad inualidum, ex *Simone lib. 2. interp. 2. dub. 1. sol. vl. num. 15. 16. & 18. Quarto ex materia subiecta Simon. lib. 1. interp. 2. dub. 2. solu. 7. n. 16. & lib. 2. interp. 3. dub. 3. solu. 1. n. 245. Nam materia subiecta est prouidere pro officio de Scudeller. Nec illa patitur, quod voluit scutellarijs dare examē de Ollers imperitis in arte in dānū d. confratriæ Olleriorū, & in confusionē officiorū.*

Quinto ex facto & obseruantia subsequitis, nam non constat scutellarios aliquum examinasse de dicto officio nisi vsq; ad annum 1597. paulo ante littere motan, cui examini, nec alijs postea a quieti syndicus figulorum, & reuocata fuerunt dicta examina ad regu. l. si de interp. ff. de legib.

Vltimo relictis alijs sumptis ex inequalitate, & ex comuni vtilitate deproptis vrget in declarationem sententiæ Regia laa ad relatio. magni. Iosephi Dalmau 2. April. 1597. quæ fuit expresse declaratum illud priuilegium non comprehendere *Gerrers, Ollers, y Rejolers*, y axinol exhiberen en la primitiua causa, ni ares deuat lo magni. m. A qui lo, sino qunt se veran perduts, despres de proferita la sentetia, no podetne allegar igneantia.

Adde hi aliam sententiam latam de consilio magni. Iacobi Dalmau 28. Iun. 1597. Ex quibus remanet sublatum primum motium R. sententiæ, & responsum ad primum dubium, siue punctum tenoris sequentis.

Primum vtrum ex serie, & tenore priuilegij confratriæ Scutellariorum presentis ciuitatis per Carolum quintum Imperatorē die 1. Feb. 1538. & alias ex processu tam primitiua, quā presentis causa supplicationis resulet datam, & attributam esse licentiam, & facultatem proceribus dictæ confratriæ examinandi Gerrero, Olleros, & Rejoleros, cū duobus adiunctis dictorum officiorum respectiue, & alios conscientes opera scilicet in presenti Ciuitate, qui voluerint esse de dicta confratriæ

Alterum motiuum, quod continetur in dicta sententia ad relationem dicti magni. Ioannis Magarola est, in quantum dicit constare ex die concessionis dicti priuilegij vsque ad diem presentis litoris, & sic per spatium sexaginta septem annorum confratriam prefatam scutellariorum proceresque illius extitisse in possessione, seu quasi examina predicta faciendi, nec non faciendi urnas, cassolas, gerras, plats de foch, & alia opera fictilia ad predicta officia pertinentia, quae obseruantia postmodum subsequuta declarauit ralem fuisse mentem concedentis dictum priuilegium.

Hoc motiuum salua pace in multis erroneum est. Primo erroneum est in computo, nam a die concessionis dicti priuilegij, & sic ab ann. 1538. vsque ad diem litoris motae, quae fuit an. 199. non vadunt nisi 61. anni.

S E C V N D O, quia non constat dictos Scutellarios a tempore concessionis dicti priuilegij aliquos examinasse, nisi ab anno 1597. quo amo inceperunt duae litterae occasione dicti priuilegij **R. Caroli**, una ad religionem magni. Iosephi Dalmau altera coram consiliarijs de quibus supra dictum est, & illarum occasione haec nostra lis.

T E R T I O, errauit in asserendo dictam Confratriam, & Confratres, esse in possessione, seu quasi faciendi urnas, cassolas, & caetera opera fictilia. Nam licet pars alia in prima instantia ministrauerit plures testes, qui super isto facto deponunt ex eis tamen non probatur ista quasi possessio, qui non deponunt, quod facta sint dicta vasa cum scientia, & patientia proceum, & confratrum Confratriae Olleiorum, nec de tali scientia fuit articulatum prout probari, & articulari debuit *l. 2. C. de seruit. l. quoties ff. eo. l. si qua vbi Anto. de Padilla num. 3. C. de seruit. Ojaseb. dec. 101. num. 19. Mascard. cotl. 1215. num. 40. Menno. de retin. remed. 3. num. 147. & remed. 6. num. 13. & ita non probata tali qualitate praesumitur clandestina in ijs iuribus incorporalijs **Bar. in l. 1. C. eo. Menno. remed. 3. num. 19. de retinen. Vat. conf. 107. num. 3. & on. 649. nu. 9. b. per l. 1. C. de seruit. & si quis diutur-** Dicit non tribui per*

tales actus ius possidendi, nec talis scientia, & patientia elicitur ex quo ipsi in eorum portis, & operatorijs publice dicta vasa venderent; quia ex tali actu non infertur ad actum faciendi, cum sint se parata, maxime, quia cogitare poterant esse facta ab ipsi Ollerijs, & Gerrerijs nostrae Confratriae, a quibus emere soliti erant, vt probatum est testibus per aduersantes ministratis, videlicet Onofrio Sureda sup. 5. ex art. obla. 19. April. 1599. vbi dicit *Que nos recorda verament ell testimoni si feyan cassoles, plats de foch, y copetas, empero be ha vist, que en les cases y portas de aqnells ne venien & super 7. inquit y dita obra de terra, y plats, cassoles, copetas, y altra obra consemblant, ha venut y fet vendre publicament en sa casa, y portas.* & **Benedic. Miquel super 6. ex dictis articulis na inquit, y estant en casa de tal es anat ell testimoni moltes voltes als Tallers en diuersas cases dels Ollers, y aportauan ollas, cassolas, gerras, y plats en casa son amo, perque ordinariament ne venian.** Et **Ioanne Cirera super 4. interrogatorio formato.** vbi inquit nunquam vidisse facere dictis Scutellarijs, ollas, & alia vasa fictilia, ex terra rubea sed tantum gerrerijs, et ollerijs. Et dicentes testes ministrati per partem aliam probant contra ipsam **Ferin. quaest. 62. num. 237.** hoc idem deprehenditur ab illa **R. sententia lata ad relat. magni. Iosephi Dalmau de an. 1597.** vbi pretendebant Scutellarij non potuisse Ollerios Gerrerios, & Rejolerios dare sua vasa ad vendendum alijs, qui non essent examinati, non ad alium finem nisi vt darentur dictis Scutel. Et vere requirebatur scientia et patientia totius Confratriae Figulorum de cuius interesse agebatur vt comprobatur **Ioan. Bapt. Cocci. dec. 26. nu. 4. Manti. dec. 207. nu. 6. Put. dec. 269. num. 3. lib. 1. Ferin. dec. 501. nu. 4. lib. 2. & pro ignorantia valde ponderandum est factum, ex quo constat Syndicum Figulorum statim atq. vidisse Scutellarios facere aliquam actum sibi prauiudicialē non acquiescisse, sed contradixisse, et littem mouisse idem error ex alio comprobatur, quia licet testes per partem aliam ministrati loquantur de aliquibus Scutellarijs, ibi nominatis, non tamen de omnibus, taliter, quod dictae Confratriae Scutellariorum esset jus dictae pra-**

tenſæ quaſi poſſeſſionis quaſitum; requirebatur enim mandatum à dicta cōfratria Scutellariorum, vel quod præceſſiſſent ex anima de Ollers, Gerrers, y Rejolers, aliàs actus facti per ſingulares nō proſūt d. confratriæ Scutellariorū, ad tradita per *Deci. conf. 221. n. 2. Bald. conf. 438. in princ. verſ. præmittendū lib. 1. Ruin. conf. 107. num. 4. lib. 5. & conſ. 129. v. 11. lib. 4. Corne. conf. 148. nu. 6. lib. 1. Cuma. conf. 158. num. 4. Feri. dec. 458. n. 2. to. 1. Putz. dec. 26. lib. 3. vbi. reſolutū tradit in Rot. ex conſ. Corne. 299 vol. 1. & 45. vol. 3. debet dicere 46. in ſi*

Ex quibus quartus error deprehen- ditur ex dicto motiuo, cum prædicti te- ſtes non poſſint præbere inter præten- tionem dict. priuilegio. Tum ex ſupra- dictis: tum etiam, quia conſtat dictū pri- uilegium interpretatum fuiſſe per Re- gium Senatum, non comprehendere of- ficia de Ollers, Gerrers, y Rejolers, alia ſententia lata ad R. dict. Dalmau. 22. April. 1597. itē ex faſto ſumpto ab alijs ſententijs, ſcilicet conſiliariorum, & aliorum, circa ex anima, & inſiculationes officiorum domus Ciuitatis.

Tandem, quicquid ſit, non poteſt de- ſeruire pro interpretatione dict. priuile- gij, cum ſimus in claris, quod ſi voluiſ- ſet concedens hoc tribuere dictis Scu- tellarijs non potuiſſet.

Imo quod fortius eſt eo caſu talis poſ- ſeſſio diceretur vitioſa, ſicuti ſurrepti- rium, & vitioſum eſſet priuilegium, quæ non prodeſſet, ad *tex. in l. quedam, ff. de rei vend. Seraph. de Oliuar. decif. 579. nu. 2. Manti. decif. 3. n. 6. Menor. lib. 3. præſc. 131. n. 49. Maſcard. conc. 1372. n. 63. Cra- uet. de antiq. tēp. p. 4. ſec. materia n. 3. Bar- boſ. de præſcrip. in rub. num. 349. & 367. & ante num. 168. & 173.*

Noluit tamen dictus mag. Ioan. Maga- rola dicere, quod dicta prætenſa quaſi poſſeſſio tribueret de per ſe ius dictis Scutellarijs, ſed dixit deſeruire pro in- terpretatione dicti priuilegij (quod eſt erroneum, vt ſupra) quia optime perce- pit dictam prætenſam quaſi poſſeſſio- nem de per ſe nihil probare. Quia cum ius reſiſtat ex dictis ordinatione, & pri- uilegio Regis Martini, eſt certum, quod requirebatur immemorialis poſſeſſio *cap. 1. de præſc. in 6. Abbas conſ. 14. nu. 3. verſ. ad prædiſt. lib. 2. Paul. de Caſtr. conſ.*

*413. nu. 4. lib. 1. Oſaſch. decif. 116. n. 11. Steph. Gratian. diſcep. Foren. c. 441. nu. 8. & 11. Conar. in reg. poſſeſſor ſecunda par- tis relect. §. 4. n. 5. Barbo. vbi ſupra num. 166. at dicta immemorialis eſt impoſſi- bile concurrat, quia à tēpore datæ dict. priuilegij, quæ eſt 1538. vſque ad an. 1597. quō die inceperunt lites tan- tum ſūt elapſi 59. anni. Quic quod, nec prædicti teſtes deponunt de requiſitis, nec de tempore legitimo, nec agūt an- num legitimū, de quibus *gloſ. in ca. 1. de præſcrip. in 6. verbo memoria Cardin. Tuſch. concl. præſcrip. 152. nu. 4. Ozaſch. d. decif. 116. n. 13. Serap. decif. 1567. n. 1. & 1179. n. 2. & decif. 303. num. 1. & decif. 1102. nu. 5. Barbo. vbi ſupra nu. 173. & 176. Oſaſch. decif. 101. n. 16. & 17. Quod autem non deponant de requiſitis quæ uis potuiſſet concurrere tempus imme- riale. Nec habent 54. annos probatur. Nam primus teſtis, qui Benediſtus Mi- quel, licet dicat ſe vidiffe a 50. annis, non ſufficit cum non deponat de dictis requiſitis. 2. teſtis Gabriel Soler depo- nit de tempore 14. annorū 3. teſtis An- toni^o Ludoic de 18. annis. 4. teſtis Ono- frius Sureda eādē patitur exceptionem vt primus. 5. teſtis Benediſtus Mi- quel curritor auris ſolum deponit de tē- pore 24. annorum. Et eſt valde notan- da eius de poſitio, quia eſt multum affe- ctata. 6. teſtis Iacobus Baules ſolum de- ponit de octo annis. 7. teſtis Bernardus Ifern deponit de tempore 17. anno. 8. teſtis Miquel Vell de tempore 30. ann. 9. teſtis Franciſcus Valls de tēpore 34. anno. 10. teſtis Ludouicus Vidal, nō de- ponit de tempore certo. 11. teſtis Mont- ferratus Palau ſolum deponit, quod fa- ciebant dictas operas, & dat rationem, quia à quinquaginta annis tractat ipſe cum Scutellerijs. 12. teſtis Ioānes Mall patitur eandē exceptionem, vt præce- dens, nam pro caufa dicit, que tracta ab ellis de 40. anys, ſed non dicit, quod ab eo tempore viderit dicta vaſa fieri. 13. teſtis Petrus Caſſelles deponit de 35. annis. 14. teſtis Michael Cirera eſt ma- ximè attendendus. Nam eſt annorum 84 & dicit nunquam vidiffe Scutella- rios facere dicta vaſa, ſed Olleros, & Gerrerios. Et poſteadeponens de r. Por- tia, Monferrato Pujades, & Raphaelē Matas deponit de 30. annis. 15. teſtis Michael**

Michael Querol, licet deponat de tempore legitimo, non tamen de substantia, & requisitis, nam solum deponi vidisse vendere operas fictiles, sed non per dictum tempus illas fecisse, nec de fama, nec de auditu à maioribus. 16. testis Michael Steue licet de nominatis de tempore legitimo deponat scilicet 60. annor. nō tamen de requisitis vt superior. Idem dicimus de Petro Sans 17. teste, & de Michaele Cafes, 18: teste, vltimus testis Laurentius Roger licet sit anno 66. non deponit de tempore certo; sed tantum dicit molts anys atras.

Ex quibus & remanet dicta sententia magni Ioan. Magarola euerfa, & nostra confirmata, & responsum ad secundum dubium negatiuē, quod est tenoris sequentis;

vtum ex testium depositionibus pro parte syndici dicta confratria ministratorum, & alias ex meritis vtriusq. processus resulcet probatum à die concessionis dicti privilegij Carol. V. Imper. vsque ad diem litis mota confratriam predictam scutellaviorum proceresque illius & confratres extitisse id possessione seu quasi-examina predicta faciendi, necnon faciendi & vendendi vrnas, cassolas, rajolas, gerres, plats de foch: & alia vasa fictilia, ad predictam confratriam Ollerariorum & Rejolariorum pertinentia, & spectantia?

ET quamuis respondendum esset affirmatiuē, quod negatur, nō sufficeret ex dictis in præcedentibus. Saluo semper &c.

Boix V. I. D.

2

BICAB. Alegacions jurídiques, 47-13, *Pro syndico figulorum : In hac supplicationis causa vertente...*, 1601.

Alegació de la confraria dels *figulorum* a la sentència del jutge de la Reial Audiència Joan Magarola a favor de la confraria dels escudellers.

IESVS MARIA. PRO SYNDICO FIGVLORVM.

N hac supplicationis causa verrente ad relationem magnifici Ioannis Magarola Doctoris R. Consilij. Videbatur tantum modo dubitandum de iustitia, & validitate sententiæ latæ a d relationem magnifici Francisci Aguillo, nunc in supremo Regni Aragonum Consilio Regentis, a qua prouocauit Scutellariorum Syndicus. Sed licet dicta sententia iusta sit, iurique consentanea, & confirmanda, adhuc tametsi ipsa a tramite iustitiæ deuiat, ret, quod inficiatur, infirmāda esset primitiua sententia lata referente magnifico Francisco Mijauila Franquesa, tanquam iniusta, & meritis processibus minime conformis. Vnde duo ad ostendum syndicum Scutellariorum, non fouere jus, nec iustam causam litigandi confirmare, & statuere decreuimus cum præsentibus allegationibus. Primum, est dictam sententiam latam ad relationem magnifici Francisci Mijauila Franquesa minime juridicam esse. Alterum sententiam latam ad relationem dicti magnifici Francisci Aguillo iustissimam, & confirmandam cum expensarum aduersæ partis, quæ supplicauit condemnatione.

Quo ad primum dicimus, sententiam prædictam fundari in duobus motiuis; quorum alterum est, Supplicatione oblata per syndicum contra-

triæ Scutellariorum 19. Ianu. 1599. fuisse intentatum interdictum retinendæ possessionis, petendo confratres confratriæ Scutellariorum manuteneri, & conseruari in possessione, seu quasi, in qua erant, & longis citra temporibus faciendi, & fieri faciendi, vendendiq; publice, & palam, urnas, ollas, cassolas, scalfetas, rajoles, plats de foch, & cætera vasa, quæ facere solent Ollerij. Dicitque Ollerij prætendendo illos perturbare silentium imponi, expresse dissentiendo ante & post processum denuntiationem, ne super petitorio jus diceretur. Alterum vero. Ex testibus per dictum syndicum Scutellariorum ministratis constare, Scutellarios tempore litis motæ fuisse in possessione seu quasi quieti, & pacifica faciendi, & fieri faciendi dicta vasa fictilia, illaque publice, & palam vendendi.

Primum motiuum non est in factis, & in iure subsistens. Quia pars alia in expresso intentauit remedium legis si contendat, ff. de fideius. dicendo sibi competere exceptiones ad elidendum intentionem aduersantium concludendo cum ijs, eisdem silentium super sua prætentione imponi. Et licet ibi, addita sint verba, *no perturben, ni molesten a dits Scudellers*, dicta verba intelligenda sunt litte pendente, tanquam reus originarius & necessarius. Quod conueniebat naturæ petitorij, in quo requiritur probatio ex parte rei, quod is possideat, vel dolo defecerit possidere, vel se licitè obtulerit tanquam pos-

fessor, *l. qui se liti obtulerit, ff. de petit. ha
 red. l. i. si qui se liti, ff. de rei vend. l. qui petito
 rio, ff. eo. Faber. erro. 5. deca. 58. 3. tom. Nā
 alias intentans remedium retinendū
 est actor volūtarius, & originarius,
 non reus necessarius, ex allegatis per
 Iaso. in *l. duo iudices num. 14. in med. ff. de
 ve iudi. Menoch. de retinend. remed. 3. num.
 724. Alex. Ludo. dec. 64. num. 5. vbi ad
 dit, Beltram. tradit resolutum in Rot. Rom.
 apud Mansane. in vna Valentina. 30.
 Iann. 1600. vt testatur Marque. de co
 missio. tom. 3. fol. 535. quod hic non po
 test esse cum dictus syndicus Scutella
 riorum se obtulerit liti tanquam
 reus, & tanquam possessor, intentans
 dictum remedium, *l. si contendat*, dicēs
 sibi competere exceptiones exclusi
 uas intentionis dicti aduersarij syn
 dici Olleriorum, & ei imponi silen
 tium, & per consequens data fuit
 dicto syndico Olleriorum, & ei impo
 ni silentium, & per consequens data
 fuit dicto syndico Olleriorum prouo
 cato a dicto syndico Scutellariorum
 licentia intētandi quamcumq. actio
 nem circa petitorium, & possessoriu:
 ea enim est natura remedij, *l. si conten
 dat*, vt ex eo fiat prouocans, & inten
 tans reus, propter aliquam exceptio
 nem, quam dicit sibi competere, *in
 ta glo. Margin. d. l. si contendat, Couar. var.
 lib. 1. c. 18. num. 4. Boer. decif. 114. num. 6.
 Osaf. decif. 151. num. 4. & 10. Aufser. de
 cif. Capel. Tholos. 137. Roderic. Soar. alleg.
 4. nu. 8. Alex. conf. 70. num. 3. lib. 7. Capic.
 decif. 18. num. 3.* qui omnes tradit hoc
 remedium consistere, quando non
 simpliciter petitur silentium imponi
 aduersario proponenti jus suum in
 iudicio, sed quando principaliter pe
 titur pronuntiarī super aliqua excep
 tione competenti ipsi reo ad exclu
 sionem actoris; bene probant, quæ
 tradit Menoc. de ad ipsis remed. 4. n. 357.
cum 4. sequent. vbi concludit, reum nō
 posse implorare officium iudicis, vt
 declarēt sibi competere exceptionē
 nisi adsit aliquis, qui controuersiam**

moueat ad differentiam, *l. diffamari,
 C. de ingen. manumif.*

Nec obstat quod musitando & in
 tēr dentes audiuius ab aduersario,
 dictum remedium fuisse intentatum
 circa possessorium, quia deduxit de
 sua possessione, vnde solum data li
 centia intentandi possessorium, nō
 petitorium: maxime quia si aliqua
 interpretatione opus esset circa di
 ctam supplicationē ab eo oblatam,
 ita ipsa declarat per *l. si quis intēione,
 ff. de iudi.* Quia responderetur nos ver
 sari in claris, & ita non est locus in
 terpretati ex regula *l. ille aut ille, §. cū
 in verbis ff. de legat. 3. cum simil.* Clare
 enim dicit se existere in longeuā qua
 si possessione, & se habere exceptio
 nes elidentes intentionem aduersā
 tis, ex quibus censetur data licentia
 proponendi actionem circa petito
 rium, quod non potest elidi per pos
 sessionem temporalem, sed per ex
 ceptiones circa petitorium, quia pe
 titorium tanquam dignius est orbe
 possessorium vt infra dicitur.

Hoc clarius constat ponderatis
 verbis longeuā quasi possessione, per
 quam præ tendit elidi actionem in
 tentandam circa petitorium iuxta
 materiam subjectam longeuæ quasi
 possessionis. Et ideo in ea supplica
 tione non tantum vtitur verbo tur
 bari, sed etiam priuari, quod verbum
 designat petitorium. Nam alias non
 potest quis priuari quasi possessione
 nisi rei vindicatione *c. sunt mani
 feste 12. quest. 1. cum pluribus citatis
 a Bart. consil. 209. num. 4.* Vnde non
 est modo disceptādum; an fuerit hic
 facta cumulatio petitorij & possessorij.
 Quia solum petitorium ab acto
 re originario vel voluntario propo
 situm fuit, vt infra aparebit ex licen
 tia dicti syndici Scutellariorum fa
 ciendo se reū mouendo iudicium,
l. si contendat. Et licet facta fuisset cu
 mulatio, recte procederet, quia sum^o
 in incorporalibus, & vterq. asserit el

se possessorem, & dominum. Scilicet syndicus Scutellariorum reus prouocans per dicta verba longetia quasi possessione, quo casu procedit cum latio, ex doctrina communi ab omnibus approbata per *Mench. de retinend. 3. num. 541. iuncto n. 539.* Cessat enim ratio impeditiua cumulationis. Quinimo & in corporalibus vbi non admittitur cumlatio, sed suspenditur petitorium, si probationes recipiantur super proprietate censetur recessum a suspensione, *Acquil. Pedro. decis. 3. de iudi. Alex. Ludoni. decis. 131. num. fin.*

Quod autem syndicus Figulorum intenterit petitorium, probatur supplicatione obla. 3. Martij 1599. ibi in narratiua, dum mentionem facit de ordinationibus, quibus cautum est, ne mini licere exercere officium Figulorum, nec facere vasa fictilia ex terra rubea, nisi fuerit examinatus a proceribus confratrie Figulorum, & clarius in conclusione dicte supplicationis, ibi. *Declarar no esser licit, y permes a dits Scudellers fer examens de Ollers, Rejolers, y Gerrers, com ja per la Ciutat es estat declarat, ni manco fer obra de aquells que no sien examinats per dits Ollers, Gerrers, y Rejolers, hauent primer praebebit les demes qualitats, segons les ordinations de dit offici, com ells sols pugan fer obra de Scudellers. Declarant per nullos tots y qualsseuols examens per ells com se vullafers,* vbi etiam possessorium per eundem syndicum Figulorum deducitur super iure pignoriandi contrafacientes. Idem deduxit petitorium, & possessorium, supplicatione obla. 23. & scedula obla. 26. Martij 1599. quaedam iura ad proprietatem spectantia producendo. Illud idem, & clarius propositum fuit supplicatione obla. 10. Martij 1601.

Et licet consensus syndici Scutellariorum, non fuisset necessarius, ex quo data fuerat licentia proponendi dictum petitorium ex natura iudicij

intenterit per dictum syndicum reum, habemus istum consensum ex alijs processibus meritis, nempe cum articulis per eum obla. 19. April. 1599. a primo vsq. ad 4. vbi de validitate cuiusdam ordinationis productae per syndicum Figulorum tractatur. Ita, etiam cum dictus syndicus Figulorum articulis obla. 5. Martij 1599. de meritis proprietatis deduxisset, & alios in dictis supplicationibus supra relatis, non contradixit syndicus Scutellariorum. Illae etenim allegationes ad merita petitorij spectant, quia dicunt ad ipsos Figulos spectare facere dictas operas, & vasa fictilia ex terra rubea non ad Scutellarios, & alios non examinatos: et sic concludunt cum dominio, vel quasi, per quod intentatum censetur petitorium, *l. in rem actio, ff. de rei vend. l. doce ancilla, C. eo. §. alia instit. de actio. l. qui petitorio, ff. de rei vendi. Corne. conf. 23. num. 5. lib. 1. Paul. in l. rem alienam, ff. de pigno. actio. in fru. Alex. conf. 89. in prin. & conf. 45. lib. 5. DD. in l. cum res, C. de probat. Bar. in l. pen. ff. de condic. indeb. & etiam per clausulas salutare jus, & iustitiam omni meliori modo &c. contentas in scedula 26. Martij 1599. Quia per eas censetur intentatum illud remedium, quod magis expedit libellanti, qualitercumq. colligi possit ex narratis, *las. in l. 1. n. 8. ff. de offic. assesso. Afflic. decis. 95. in fi. Angel. Aret. in §. omnium n. 7. de actio. Dec. in l. peres, C. de part. Gram. decis. 19. Nat. conf. 120.* Illa ergo protestatio facta per syndicum Scutellariorum, de qua in dicto motiuo dicte R. sententiae, qua dissentit de meritis petitorij, sed possessorij retinendae jus dici est intemptiua. Nam prima protestatio facta fuit 14. Martij 1601. ante processum denuntiationem. Aliae vero post processum denuntiationem, post acceptum iudicium a quo non licuit recedere cum in iudicij quasi contrahatur, vt notatur in *l. sicut, C. de actio. & obli.**

Præterea dicta protestatio, quocumq. tempore esset facta non valisset, quia non erat in manu illius eligere actionem post intentatum iudicium, *l. si contendat vt supra probauit.* Tandem processus fuit denunciatus inter causas maiores, & sic de meritis proprietatis ex natura dictæ prouisionis, ex regula, *l. oratio, ff. de sponsal. l. ad rem mobilem, ff. de procur. junctis ijs, qua tradit Osasc. decis. 64.* vnde illa protestatio etiam dicitur facta contraria, per ea, quæ tradit *Put. decis. 380. lib. 1.* & contra decisâ apud eundem, *Osasc. decis. 11.* & contra proprium factum, & rem iudicatam resultantem ex dicta prouisione.

Ex quibus ad decisionem primi dubij in ea causa propositi, in quo, quærebatur, An jus dici posset super petitorio. An vero super possessorio? declarandum veniebat super petitorio intentato per syndicum olleriorum, & super quo fuerat disceptatum, & cognitum *l. de qua re ff. de re judi.* Alias sententia tanquam minime libello conformis nulla dicenda veniebat, prout nulla fuit, *l. vt fundus ff. commu. euid. c. licet Heli. de simon. c. qualiter, & quando §. corrigendos de accusa. l. fin. C. de fideicom. liber. cum vulga.* plura ad ornatum, & rationem deducit *Feder. conf. 159. in fin. Anchar. conf. 39. num. 5. Bal. conf. 153. lib. 1. Corue. conf. 131. in princ. lib. 4. Angel. conf. 7. num. 8. vers. 2. las. in l. sub pretextu 2. num. 5. C. de transact. vbi sententia debet ferri super petitorio & possessorio, si vtrumq. sit petitum, & prosequutum. Videlicet super dicto petitorio, & super jure pignori, quod est possessorium. Et sic præterquam quod sumus in incorporalibus, admitteretur cumulatio, ex eo quod diuersis respectibus vtrūque ab eodē potest intentari, vt tradit *Hermon. Derus in l. naturaliter, §. nihil commune num. 84. ff. de acq. posses.**

Secundo possessorium per reum prætensum, si possessorium dici pos-

set haberet de necessitate ad mixtâ causam proprietatis, quia propositum fuisset in modum exceptionis ad elidendum actionem proponendam per syndicum figulorum, & sic ei data licentia proponendi suam actionem circa possessorium titulatam. Quando autem contingit in possessorio disputari de titulo dicitur causa proprietatis, & mixtum possessorium cum petitorio, sicut in iudicio adipiscende ex remedio *l. fin. C. de edic. diui. Adria. vollen. Bal. conf. 126. lib. 5. quem declarat Menoc. de adipis. re. 4. n. 858.* Et quia de viribus tituli in eo remedio disceptatur, quoniam autem possessorium habet ad mixtam causam proprietatis iudicium proprietatis exorbet, & attrahit ad se petitorium, & est potentius, & super eo declarari debet *tex. in c. cum dilectis de caus. pos. & proprie. Bal. in l. certi. num. 2. & 3. C. de interd. Alex. conf. 159. nu. 2. lib. 5. Socin. conf. 98. num. 2. cum seq. lib. 4. Oldra. conf. 274. nu. 4. Menoch. de de remed. 6. num. 167. de retinen.* Dato autem quod pars alia fuisset actrix, & quod proposuisset remedium retinendæ, & esse in re corporali, vbi non admittitur regulariter cumulatio non erat iuri consonum dictum motiuum, & respondendum veniebat ad dubium prout supra, quia constat instrumentis et actis non licere scutellerijs facere dicta vasa fistilia ex terra rubea ex communi doctrina relata per *Memo. de reu. remed. 3. nu. 692. & seq. eleganter Hermon. Derus in l. naturaliter §. nihil commune n. 88 ff. de acq. pos.* Sed cum ille actor non fuerit, sed reus potius illi obstaret regula cumulationis, quam huic parti, secundum allegata per *Berengar. Fernan. in d. l. naturaliter §. nihil commune num. 45. quem rogo videatis.*

Eliso iam hoc motiuo, sequitur destructio alterius. Nam nullus testis probat hanc quasi possessionem, cum non loquantur, quod fecerint dicti Scutellerij dicta vasa cum scientia & patientia

& patientiā dictorum Figulorum, in hoc enim consistit quasi possessio, & de hoc requisito debuerunt testes deponere, alias non probant, ex l. 2. C. de seruit. l. quoties, ff. de seruit. l. si aquam, vbi Anto. de Padilla nu. 3. C. de seruitu. & aqua. Osasch. decis. 101. n. 19. Mascav. conc. 1215. nu. 40. Menoch. de retined. remēd. 3. n. 147. & remēd. 6. n. 133. Et ita præsumitur dicta quasi possessio clandestina, & violenta, cum non fuerit talis scientia & patientia probata, nec etiā allegata, quam in ijs iuribus in corporalibus non tuetur Prætor. Bar. in l. 1. C. eo. Menoch. remēd. 3. nu. 19. de retinenda. Nat. cons. 107. n. 3. & 649. n. 9. per l. primā, C. de seruit. & aqua. l. si quis diuturno, & si seruit. vendi. vbi dicit, non tribui per tales actus jus possidendi. Hocq. etiā colligi videtur, ex natura rei, & ex eisdem testibus ab aduersā parte ministratis. Nam constat ex processu meritis dictos Ollerios, & Gerrerios, & Rejolerios solitos esse dare ad vendendum reuenditoribus, & eisdem Scutellerijs vasa per eosdem Ollerios facta. Vnde licet testes ministrati per dictos Scutellarios dicant palā, & publicē vendita fuisse per dictos Scutellerios dicta vasa, & operas in suis operatorijs putare poterant esse facta per dictos Ollerios, & ita quod fuerit clam & absq. scientia, & patientia dictorum Figulorum infertur ex depositione Onofrii Sureda testis ministrati per aduersantem. Vbi super quinto ex arti. obla. 19. April. 1599. dicit. *Que nos recorda verament ell testimoni si feyen cassoles, plats de foch, y copezas: empero be ha vist que en las casas, y portas de aquells ne venien.* Et super 7. inquit, *ques estat molts anys mestre de Scudeller y sempre ha fet, y fet fer gerres, y gibrellas* Postea cum separata clausula inquit, *y dita obra de terra, y plats, cassoles, copezas, y altra obra consēblant ha venut, y fet vendre publicamēt en sa casa y portas.* Vnde ex eo teste infertur dictos Scutellerios clandestine, & fur-

tim eas operas cæpisse facere. Et is testis est maxime ponderationis, eū sit testis productus à parte alia, & aliter ex confratribus dictæ confratrię. Idem etiam infertur ex depositione Benedicti Miquel ministrati p d. syndicum Scutellariorum super 6. ex dictis articulis. Nam inquit, *y estant en casa de l'es anat ell testimoni moltes voltes als Tallers en diuerses cases dels Ollers, y aportauen olles, cassoles, gerres, y plats, en casa de son amo. per que ordinariament ne venian.*

Tandem corrui dictum motiuū, in quantum dicit Scutellerios fuisse in possessione, seu quasi quietā & pacifica, &c. Si verbum illud Scutellerios æquipoleat vniuersitati, quia testes non dicunt omnes, sed aliquos per eos nominatos. Et ex possessione vnius non infertur ad alium, sed tantum prodest ei, qui possidet. l. circa, ff. de probati. l. libertis, §. vlt. ff. de liber. caus. Etenim possessio est quid facti, quæ debet probari, in alijs, & ab vno ad alios non infertur. l. in bello, §. facta, ff. de capti. & post lim. reuer. l. Papinianus exuli, ff. de mino. cum simil. Nec refert, quod simus in possessione singulorū de confratria, quia non constat, quod habuerint mandatum ab vniuersitate, & quod actus prædicti fuerint facti, vt examinati de dicto officio Olleriorum, & dando illis eam facultatem, hoc enim requirit mandatum, vt in simili tradit Deci. cons. 221. n. 2. Bal. in cons. 438. in princ. vers. præmittendum. lib. 1. Rūm. cons. 107. num. 4. lib. 5. & cons. 129. n. 11. lib. 4. Cornē. cons. 148. n. 6. lib. 1. Cuma. cons. 158. nu. 4. Farina. decis. 458. n. 2. tom. 1. & Pute. decis. 26. lib. 3. vbi resolutum tratit in Rot. ex consil. Cornē. 299. vol. 1. & 45. vol. 3. debet dicere 46. in fin. Et tantum abest, q. nō fuerit mandatum, quod imo fuerit nulliter mandatum. Non factum etenim, & nulliter factum æquiparantur, & non præstat de reg. iur. in. 6. Et quod cōster non omnes Scutellerios ea vasa,

& operas fecisse notum est, & clare constat per depositionem Michaelis Cirera testis ministrati per syndicū dictorum Scutellariorum, qui plene licet vnus contra ipsum probat ex Gabriel Farin. & alijs passim in responsis causarum allegatis. Nam super quarto interrogatorio formato dicit nunquam vidisse facere dictis Scutellarijs ollas, & alia vasa fictilia ex terra rubea, sed tantum Gerrerijs, & Ollerijs, cum sint officia distincta.

Quoad secundum, quod sententia lata ad Relat. magn. Francisci Agui lo fundata in petitorio, de quo cognitum fuerat, & disputatum inter partes, vt ibi, dicitur in motiuis, ponderando præsertim verbum, *priuar.* appositum in querela obla. per syndicū Scutellariorum, vt supra diximus iusta iustissimaq. sic probatur sequētib.

Primo, quia priuilegio serenissimi Regis Martini I. Decem. 1402. conceditur facultas Ollerijs, Gerrerijs, & Rejolerijs, erigendi dictam confratram, & erecta fuit eo titulo, & ita præsumitur, ex notatis in *l. quadā mulier, ff. de rei vend.* Et talis concessio, & erectio habet hunc effectum, vt ipsi, & non alij possint facere dicta vasa fictilia, vt de concessione iurisdictionis magistratui, tradunt *Abbas. Dec. in c. caterum de for. compet. & alij per Decia. respon. 35. nu. 60. lib. 2. & Roma. conf. 393. nu. 11. cum seq.* de hoc fundamento, cum alia sint vrgentiora nihil dicitur in dicta sententia.

Secundo, quia statutum est, per cōfiliarios, & proceres ciuitatis Barcin. de anno 1459. nulli licere facere dicta vasa fictilia ex terra rubea nisi sit examinatus de Ollers, Gerrers, y Rejolers, per proceres dictæ cōfratris, de quorum potestate non est dubitandum, cum de illa constet per Constitutiones Cathalonix, & per priuilegia nouissime producta.

Tertio, corroboratur, quia per cōfessionem propriam dictorum Scu-

tellariorum, seu syndiei impetrantis eorum nomine contentam in priuilegio Phederici de Portugalia locū Tenent. suæ Magestatis 9. Aug. 1531. & aliam in priuilegio Imperat. Caroli, quod produxit in hac causa supplicationis constat dicta officia Scutellariorum, & Olleriorum esse distincta, & separatata, & quod ab antiquo cum essent dicti Scutellarij pauci fuerunt aggregati, & admissi in dicta cōfratria Olleriorum, & cum tunc esset auctus numerus Scutellariorum fuit eis cōcessum priuilegiū, de se separando à dicta confratria, & erigendi nouam confratram. Vnde licet tempore ordinationum, & durāte vnione forte, non erāt ipsi comprehensi in prohibitione prædicta: facta tamen separatione fuerunt comprehēsi ad instar sartorum, & aliorum similibium, quia singulares dictarum cōfratriarum, & ipsæ confratriæ post separationem remanserunt cum eisdem priuilegijs, & prærogatiuis, & non amplius, quæ ante vnionem habebant per ea, quæ allegat *Afflit. dec. 213. n. 3. et 4. & ibi, addit. Angel. Pisan. et Vsil. n. 7.* Nam etiā mutato statu personæ status rei cenletur mutatus, *Bald. in l. humanitatis num. 28. C. de imp.* & alijs subst. *Craue. conf. 293. n. 10. Burfat. conf. 375.* in primo dub. quos citat *Sesse decis. 187. n. 101. tom. 2.* & cessante causa priuilegij, cessare priuilegium manifestum est, vt vbi tradit, *Sesse, & decis. 430. n. 3. tom. 3. Vincent. de Franch. decis. 528. n. 3. plene Farina. decis. 428. n. 2. tom. 1.* & personalia priuilegia metiuntur ex causa. Non ex alijs vt tradit *Farin. decis. 702. n. 7. p. 2. & Bene. Strach. in. tract. de merca. tit. de decoc. num. 19.*

Adminiculatur 4. sententia lata ad relationē magnifici Iosephi Dalmau 22. April. 1597. qua declaratur priuilegium eis concessum Imper. Caro. 5. 11. Feb. 1538. quo eis impartitur, nulli licere vendere operas fictiles

Etiles nisi sit examinatus, non comprehendere ollerios, gerrerios, & rejolerios, sed tantum Scutellerios, quia conflat eodem privilegio dictam confratriam scutellariorum esse confratriam de perse distinctam, & separatam à confratria olleriorum, in qua antea dicti scutellerij erant admisi, & quamlibet confratriam habere de perse suos proceres, & administratores pro regimine & gubernatione illorum. Quo modo ergo poterit dicta confratria scutellariorum examinare de ollers, gerrers, y rejolers, & concedere facultatem faciendi ollas, gerras, y altres vasos de terra roja? Et quomodo poterunt eius confratres illa facere si sunt dictæ confratriæ distinctæ & separatæ, & eo motivo non comprehensi ollerij in dicto privilegio ab scutellerijs impetrato?

Quinto principaliter probatur nã sententia lata per Consiliarios de voto Jacobi Dalmau Assessoris, & advocati dictæ Ciuitatis 28. Iulij 1597. fuit declaratum nõ licere scutellerijs examinare quemquam de ollers, gerrers, y rejolers, nec conuerso ollerijs de scudellers, hæc sententia ponit gladium ad radices: nam lata est in iudicatu, & facit ius inter partes, & pro veritate habetur, l. res iudicata ff. de reg. jur. cõ similit. & tollit præsumptum jus possidendi aduersanti, & facit præsentã possessionem non esse pacificam, sed clandestinam. Vt infra latius probabitur.

Sexto, etiam deducitur aliud argumentum, ex alia sententia lata per eosdem Consiliarios ex voto ejusdẽ Dalmau 20. Noem. 1597. confirmatæ ad relationem magnifici Francisci Bonet Doctoris Regij Consilij 5. Noem. 1601. qua declarat dictas confratrias esse separatæ, & distinctas, & ita in locis officiorum Ciuitatis spectantibus ad dictos ollerios, gerrerios, & rejolerios non posse insiculari Scutellarios, & ita declaratur in loco Ra-

phaelis Matas insiculari debere vnum Figulum.

Hinc Admodum Reuerendus Raphael de Rouirola Cancellarius sententia in actu visitationis lata 19. Noem. 1602. declarauit in locis spectantibus ad confratriam Figulorum tantum esse insiculandos ollerios, gerrerios, & rejolerios, non scutellerios prout per errorem fuerunt insiculati eo solo motivo, quod sint separatæ confratriæ, & distincta officio.

Ex ijs etiam sententia lata per consiliarios Barcino. de consilio D. Iacobi Dalmau, & t. Montaner Assessorum dictæ Ciuitatis, 1. Feb. 1611. fuit declaratum nullum esse, & inualidũ examen factum per proceres Scutellariorum in persona Antonij Nadal Scutellarij, quem examinatunt de officio Ollerij, Gerrerij, & Rejolerij. Ex quibus omnibus non obstant ea quæ per aduersantem deducta sunt.

Et imprimis prætena possessio deducta ex testibus per illum ministratis. Quia dicimus, non probari dictã quasi possessionem, ex dictis testibus, cum non loquantur de scientia, & paciencia procerum huius confratriæ, & seu illius syndici, si talis sufficiens foret, nam debuit probari scientia totius confratriæ, cuius est interesse, vt comprobatur Ioan. Bap. Cocci. decis. 26. nã. 4. Mant. decis. 207. n. 6. Put. decis. 269. n. 3. lib. 1. Farin. decis. 501. n. 4. qui eã decisionem allegat lib. 2. etiam si assistat in prætendente quasi possidere juris præsumptio. Et late comprobatur est supra in vers. Eliso iam. Et ex eo dicitur dicta prætena quasi possessio clandestina, & violenta, quæ nõ prodest, vt ibi probauimus Addimus Bening. Ferdi. in l. naturaliter, §. nihil commisit n. 45. ff. de acq. possess. vbi dicit tali possidenti, vi vel clam, vel pteçario non competere remedium retinendæ, sed magis aduersario cõpetere petitorem per l. officium, ff. de rei vend. & probatur in clem. unic. & ibi, glos.

de sequeſtra. poſſeſs. l. non ſolum, §. ſi ſtatus. ff. de procur. l. l. i. §. tres hæredes ff. ad trebel. Ioan. Igne. in l. neceſſarios, §. nõ aliàs num. 368. ff. ad ſenat. Sylla. qui probant poſſeſſionem non pacificam, non eſſe manutenibilem, nec prodeſſe contra agentem. Et ultra præſumptionem, quæ pro hac parte militat, quod dicta prætenſa quaſi poſſeſſio non ſit pacifica, ſed clandestina orta ex dicto defectu probationis ſcientiæ & pacienciæ ſyndici Olleriorum, & ex præſumptione reſultanti ex depoſitionibus Onofrij Sureda, & Benedicti Miquel, habemus perfectã probationem, quia ſtatim atq. ſyndicus & proceres dictæ confratriæ figulorum habuerunt notitiam de aliquo actu præiudiciali, ſtatim contradixerunt, & littem mouerunt, teſtimoniõ ſunt ſententiæ prædictæ ſup. examinibus factis per dictos Scutellarios de officijs de Ollers, & de poteſtate examinandi de dicto officio Olleriorum, nam cum haberent ordinationes, quibus ſtatuitur nulli licere facere dicta vaſa fictilia, niſi ſit examinatus per proceres de Ollers, Gerrers, y Rejolers, certe per talem littem viſi fuerunt poſtulaffe illud idem, quod ex natura actus veniebat, & per ſententiam impoſitum finem cõtrouerſiæ, & ſublaturus ius dictæ prætenſæ poſſeſſionis, per dictas regulas ſupra allegatos, c. accęſſorium de regul. iur. in 6. & traditis per Oſaſch. deciſ. 64. & l. oratio, ff. de ſpon. & ſimil. Et ſic inferitur, quod ſi ſciuiſſent eos facere dicta vaſa contradixiſſent ſicuti contradixerunt de an. 1599.

Secundo reſpondetur, dictam prætenſam quaſi poſſeſſionem eſſe vitioſam. Quia ex titulo vitioſo, nam fuerunt examinati ab Scutellerijs de Ollers, Gerrers, y Rejolers, & ſic nulliter, cum reſiſteret res iudicata, & & dictum ſtatutum: poſſeſſio namq. ex titulo infecto, & vitioſo nulla eſt, ex notatis in l. quadam, ff. de rei vend. Se

raph de Oliua. deciſ. 579 n. 2. Mant. deciſ. 3. n. 6. Meno. qui in immemoriali loquitur lib. 3. præſump. 131. n. 49. Maſcar. concl. 1371. mihi 1372. n. 63. Craue. de antiq. rem po p. 4. ſec. materia iſta num. 3. nouiſſimè Barbo. de præſcrip. in rub. n. 349. & 367. & ante n. 168. & 173.

Tertio reſpondetur, quod dicti teſtes non probant de tempore immemoriali & requiſitis. Et enim jus municipale authoritate principis ordinatum cum dictis ordinationibus reſiſtit, ne quiſquam niſi examinatus per proceres dictæ Confratriæ olleriorum poſſit dicta vaſa conſicere, quo caſu, & alijs ſimilibus, & in iurisdictionalibus iure aquæ ducepdæ, & ſeruitutibus requiritur immemoriali poſſeſſio, c. 1. de præſcri. in 6. Abbas. conſ. 14. num. 3. verſ. ad præd. Etz lib. 2. Pau. de Caſtro conſ. 413. nu. 4. lib. 1. Oſaſch. deciſ. 116. nu. 11. Stepha. Gratia. diſcep. for. c. 441. nu. 8. & 11. Couar. in regul. poſſeſſor ſecunda partis relect. §. 4. num. 5. Barboſ. vbi ſup. num. 166.

Requiritur etiam quod teſtes dicant, quod ſemper viderunt & audierunt à majoribus ita eſſe, & nunquã viderunt & audierunt contrarium, & quod communis eſt, & ſemper fuit opinio, quod ſic, vel fuerit, & non eſt contrarij memoria, neq. initij, ita glo. in d. c. 1. de præſcrip. in 6. verbo memoria Card. Tuſch. concl. præſcriptio 152. n. 4. allegans Ferretũ, quẽ etiam allegat Oſaſch. dicta deciſ. 116. nume. 13. & hanc formam probandi immemorialem deducit cõſultus in l. ſi arbiter. in fin. ff. de probat. Seraph. deciſ. 1567. num. 1. & 1179. num. 2. vbi nume. 1. dicit debere concludere per Tamam idem deciſ. 303. num. 1. Barboſ. vbi ſup. num. 173. & 176. & late Oſaſch. deciſ. 101. num. 16. vbi num. 17. opponit contra teſtem cum ſit ætatis annorum quadraginta quinq. debent enim teſtes excedere 54. ætatis an. vt authoritate Couar. & aliorum tradit Seraph. deciſ. 1102. num. 5. & prout dixit d. dec.

1179. debet deponere per quadraginta annos ab ætate quatuordecim annorum. Et non obstat noster Vltimus omnes causæ, quia tollit tantum præscriptiones minores 10, & 20. anno. non maiores, & tollit impedimentum malæ fidei, vt in simili tradit Panor. in c. de quarta num. 16. cum seq. ex. de præscrip. Mascard. concl. 1214. n. 73. de prob. At hic testes non deponunt de iuradicis requisitis, de quibus nec articulatum est, nec omnes agunt 54. anni. nec deponunt de 40. Nam 1. testis qui est Benedictus Miquel licet dicat se vidisse a 50. annis, non sufficit cum non deponat de dictis requisitis. 2. testis Gabriel Soler deponit de tempore 14. annorum. 3. testis Antonius Ludoic de 18. annis. 4. testis Onofrius Sureda eadem patitur exceptionem vt primus. 5. testis Benedictus Miquel curritor auris solū deponit de tempore 24. annorum. Et est valde notanda eius depositio, quia est multum affectata. 6. testis Iacobus Baules solum deponit de octo annis. 7. testis Bernardus Isera deponit de tempore 17. anno. 8. testis Miquel Vell de tempore 30. anno. 9. testis Franciscus Valls de tempore 34. anno. 10. testis Ludouicus Vidal, non deponit de tempore certo. 11. testis Monferratus Palau solum deponit, quod faciebāt dictas operas, & dat rationem, quia a quinquaginta annis tractat ipse cum Scutellerijs. 12. testis Ioannes Mall patitur eandem exceptionem, vt præcedens, nam pro causa dicit, q̄tracta ab ellis de 40. anys, sed non dicit, quod ab eo tempore viderit dicta vasa fieri. 13. testis Petrus Casselles deponit de 35. annis. 14. testis Michael Cirera est maxime attendendus. Nam est annorum 84. & dicit nunquam vidisse Scutellarios facere dicta vasa, sed Ollerios, & Gerterios. Et postea deponēs de t. Portia, Montferrato Pujades, & Raphaela Matas deponit de 30. annis. 15. testis

Michael Quetol, licet deponat de tempore legitimo, non tamen de substantia, & requisitis, nam solum deponit vidisse vendere operas fictiles, sed nō per dictum tempus illas fecisse, nec de fama, nec de auditu a maioribus. 16. testis Michael Steue licet de nominatis de tempore legitimo deponat scilicet 60. annos, non tamen de requisitis vt superior. Idem dicimus de Petro Sans 17. teste, & de Michale Cases 18. teste, vltimus testis Laurentius Roger licet sit annor. 66. nō deponit de tempore certo, sed tantū dicit molts anys atras.

Denique non obstat Regium priuilegium Imperator. Caroli, in hac suppli. causa productū de anno 1538. 11. Febr. de quo magnū festum faciunt aduersarij. Nam istud priuilegium non concedit dictis Scutellerijs potestatem examinandi de Ollers, & alijs officijs, nec faciendi ollas, caldulas, & cetera vasa ex terra rubea. Ad cuius probationem præsupponimus.

Primo hoc priuilegio fuisse cōcessū nō licere cuiusq̄ tenere operatorium operarum de terra in præsentī Ciuitate. Statimq̄ orta contentione inter reuenditores, & dictos Scutellerios impetrantes fuisse 17. Decemb. 1552. per spectabilem gerentes vices generalis Gubernatoris sua sententia declaratum hoc priuilegium validū, & exequendū. Et norate Dñi, quod licet, ibi, de possessorio reuenditorum tractatum fuerit, tamen quia partes fuerunt ingressæ merita peritorij, super illo fuit, sup. illo pronuntiatum.

Secundo præsupponitur, quod cum disceptaretur inter has partes. Vtū liceret Ollerijs, Gerterijs, & Rejoleijs, dare suas operas, & vasa fictilia reuenditoribus, vt illa venderent, cū eo priuilegio statutum esset, ne mini licere tenere operatorium nisi fuisset examinatus, occasione dicti priuilegij prærendendo dictos Scutellerios

rios, non licere eisdem Ollerijs, Ger-
rerijs, & Rejolerijs. Sententia lata
ad Relatio. magni. Iosephi Dalmau
22. April. 1597. fuisse declaratum,
nō fuisse prohibitum dictis Ollerijs,
&c. dare aduendēdum dicta vasa, di-
ctis reuenditoriibus, eo motino, quod
dicta confratriæ erāt distinctæ, & quod
Scutellerij olim fuerunt admisi in
confratria Olleriorum, & postea se-
parati, separatam confratriam eri-
gendo, & faciēdo.

Tertio, præsupponitur eodem tē-
pore orram fuisse inter easdem par-
tes aliam controuersiam. An liceret
eisdē examinare de Ollers, Gerrers,
Rejolers; & sententia lata 28. Iulij
1597. declaratum fuisse non licere.
Item etiam de eodem tempore, quod
non poterant insulari in officijs Ci-
uitatis, pro officijs de Ollers, Ger-
rers, & Rejolers.

His suppositis optima sumitur de-
claratio dicti priuilegij, si interpreta-
tione egeret.

Primo, ex facto contrahentium
inimpro ex superioribus. Nam cum
contenderetur inter partes. An lice-
ret dictis Scutellerijs examinare de
Ollers, &c. non ausi fuerunt hoc præ-
tendere in vim dicti priuilegij, de cu-
ius interpretatione circa alia iam in-
ter partes : litigabatur quia partes
habebant pro constanti, quod eo pri-
uilegio tantum concedebatur vni-
cuiq. confratriæ ius examinādi suos
confratres de eorum officio tantum,
& hæc est optima interpretatio, quæ
sumitur ex facto contrahentium ad
*tex. in l. paulus. ff. rem rat. habe. l. duo fra-
tres, ff. de acq. hered. l. prima, § diuus, ff. ad
l. Corne. de fisco.* Et plus est facto, quam
verbis voluntate declarare, *l. si tamen
§ ei qui, ff. de adil. edic. c. dilecti de appel.
cum concor. citatis per Decian respon. 85.
n. 4. lib. 2. & conf. 4. n. 24. & conf. 5. n. 18.
eo. lib. & conf. 57. n. 53 lib. 1. Gram. conf.
3. n. 3.* Vbi dicit fortiora esse facta
ad demonstrandum animum, quam

verba, quæ sæpe profertur contra
profertentis intētionem, idem tradit
*For. 23. n. 8. Hyppol. Rim. conf. 16. n. 28. &
cōf. 45. n. 3. Croc. conf. 27. n. 6. & 7. Meno.
conf. 5. n. 16. & exemplo quotidiano decla-
rat Craue. conf. 908. n. 5. & conf. 932. n. 4.
& conf. 976. n. 18.*

Et factum istud pro obseruari repu-
tatur, quæ optima priuilegij interpre-
tatio est ad *tex. in l. si de interpretatione,
ff. de legib. Menoc. conf. 75. n. 56. iuncto nu.
67. Mant. lib. 11. tit. 18. n. 30. & 34. Ce-
phal. conf. 358. n. 44. cum seq. Crauer. conf.
624. n. 10.* Et ita Montestratus Palau
testis 84. annor. non dicit a 50. annis
fecerunt Scutellerij dicta vasa, sed tā-
tum quod faciebant. Sed in ratione,
perque ha 50. anys tracta ab ellis. Et
quo dignoscitur, quod dicti Scutelle-
rij longe post inapetrationem dicti
priuilegij paulatim, & clandestine cæ-
perunt exercitium prædictum vsur-
pare, vt supradictum est.

Secundo, sumitur declaratio, si il-
la opus sit a potestate legislatoris, quæ
in quolibet acti necessaria est *Bal. in
conf. 326. Rex Romanorum lib. 1. Bart. cōf.
120. n. 2. Gabr. conf. 21. n. 8. lib. 1. Decia. cōf.
20. n. 19. lib. 1. vbi quatuor modis dici-
mus posse, facultate, natura, iuris præ-
sumptione, & vitæ merito, & officij
debito.* Et circa modum secundum
iddicimus posse, quod iure possumus
*L. nepos proculo. ff. de ver. sig. declarat Pe-
ral in l. si quis in prin. n. 23. & 25. ff. dele-
ga. 3. vbi signat duas signandas quæ-
stiones.* Non enim est illa interpreta-
tio scribenda priuilegio, quam legis-
lator non somniauit, imo si viueret
contrarium dixisset, sicuti eleganter
*Anton. Thesau. decis. 269. num. 10. ad fin
vers. solemus.*

At non poterat Imper. Carolus si
uiueret disponere, probatur. Quia
priuilegij anterioribus in actis cau-
sæ nouissimè productis post proces-
sus denuntiationem concessa fuit fa-
cultas ciuitate Barcinon. ordinandi
& faciendi statuta, & ordinationes in-
ter con-

ter confratros officiorum, & concessum non valere priuilegia contra dictas ordinationes, & ita declaratum esse cognitionaliter exemplaribus in eisdem actis etiam productis, quæ exemplaria vim l. obtinēt l. fin. c. de legib. Panor. in c. in causis nu. fin. ex de senzen. & re jud. Afflic. dec. 96. in fin. & dec. 190. num. 7. Calic. in sua Margar. fisci 8. dub. nu. 22. in medio & in num. 26. vers. 170. Mier. collat. 6. de jur. dot. num. 11. Ferrer. 3. par. obser. c. 58. nu. 14. Vnde perperam, & male Marquil. in vsat. iudicium in curia datum Catha. 31. col. 3. in fin.

Nam hæc est prærogatiua principis, vt eius sententia maxime declaratiua priuilegiorum habeat vim legis, vt dicit Ferrer. sicuti ipsum priuilegium, quæ lex priuata dicitur. Et enim ad principem spectat declaratio sicuti illius concessio d. l. fin. c. de legib. Sed cū non egerēt interpretatio ne dicta priuilegia anteriora, esset nullam priuilegium Caroli concedentis expresse potestatem faciendi ollas &c. ex quo fuerat ordinatum a Ciuitate in vim dictorum priuilegiorum. Ex constitutione Ordenam, & seq. in tit. si contra dret, o vtilitat. pub. juxta illud nostra facimus quibus auctoritatem in partimur.

Disponere etiam illud non poterat Imper. Caro. quia erat in præiudicium 3. dictæ confratriæ Olleriorum, quo casu, neq. etiam de plenitudine potestatis in Catha. ex traditis per Oliba de iur. fisc. c. 3. num. 25. de quo non est modo disputandum, quia si hoc non fuit dictum, non præsumitur Rex vti tali plenitudine potestatis, juxta notata in l. quidam consulebant ff. de re iud. & ibi per Bar. Calic. in sua Margar. dub. 8. vers. 55. sub. num. 7. & ita Princeps non censetur velle in dubio 3. præiudicare etiam in modico, vt notat Deci. in c. qua in Ecclesiarum ex de const. quem & alios allegat Petra de potest. Prin. c. 28. num. 88. vbi allegat Lucā, de Pen. dicentem talia non valere,

& ita concessio Principis semper est interpretanda, ne alteri præiudicet, & 3. jus non tollat, vt tradit Alber. post. Guiller. de Cune. in l. si vnus §. item pactus. in fin. ff. de pari. quem citat Petra de potest. prin. c. 23. num. 137. Rip. lib. 2. de rescrip. respon. 1. num. 68. Menno. conf. 75. num. 64. Hinc per Decia. & alios idem Petra c. 32. quasi. 5. principa. nu. 11. tradit quod verba concessionis potius flecti, & impropriari debent, quā quod intelligatur per illa juri 3. derogatum, & vt omnia cingantur concessio principis intelligitur, eatenus quatenus sua potestas extenditur, & non ultra vt tradit Ripa. in respon. 12. num. 24. de rescrip. relatum per Petra. de potest. princ. in proem. num. 3.

Ex quibus sequitur, quod licet consuetudo, & vsus interpretetur priuilegium. Tamen quando constat quod consuetudo, vel vsus continet illud quod non potest continere priuilegium non potest deseruire pro interpretatione, sed de se subsistens. Et ratio est, quia vsus, & consuetudo in est dispositioni interpretatæ, & nihil vel dat, sed sensum dubium dispositionis, declarat Bar. in l. de quibus nu. 4. in 10. opposit ff. de legib. Anto. de Bur. in c. fin. num. 46. & seq. de constit.

Præterea probatur, quia quando consuetudo versatur circa illud quod est clarum, non potest dici interpretatiua, sed correctoria, & noui iuris inductiua, Pau. de Cast. in l. hæredes palā, §. si quid post. ff. de testa. Deci. conf. 114. post n. 5. cum alijs citatis per Crau. cōf. 282. sub. n. 6. vers. 3. respondeo quos citat Farin. dec. 112. n. 2. p. 2. tom. 2. Ideo quando clara est dispositio, non est locus interpretationi, per consuetudinē, vt tradit Dec. conf. 49. col. 2. vers. Sed secundum supradictam, quem citat Capha. conf. 199. n. 9. & 10. est enim interpretatio casus dubij declaratio, l. si. C. que sit longa consuet. quæ non cadit in priuilegium, vel statutum, per se ipsum declaratum, ita arguit in simili Petrus de potesta.

de potesta. princ. c. 24. nu. 154. Vnde cū istud priuilegium Impe. Caroli ex defectu potestatis sit clarum, quod nō possit comprehendere ea, de quibus est controuersia, non recipit interpretationem ab usu, & obseruantia si talis usus probatus esset, quod negatur ex defectu scientiæ, & consensus dictorum Figulorum & alijs, vt supra.

Deniq. non est opus interpretatione dicti priuilegij, quia uerba illius sunt clara quod noluit Impe. cōcedere id quod ab aduersario præceditur, si rectis oculis, & segregata ab omni affectione humana mente ei dispositio perpendatur, & contēpletur, reducendo uerba, prout reduci debent ad iuris intellectum, *l. quaro, § interlocutorem, ff. de loca. l. quid ergo, § si heres inherens, ff. de lega. l. cum alijs* ciuitatis per *Ancha. cons. 6. n. 8.* & secundum uerisimilem mentem proferentis, ut patitur ratio recti sermonis, & æquitas, *Angel. & alij allegati per Petra de potestate princ. c. 23. n. 59.*

Percurramus ergo eius dispositionem, & capimus narratiuam contentam in exordio, quæ denotat causam finalem, *l. si. ff. de hered. instit.* ut plurius confirmat *Barzj. decis. Bono. 94. n. 17. & decis. 96. n. 2. & ante decis. 25. n. 23. & decis. 29. n. 18.* & hæc causa finalis contenta in exordio declarat limitat, & restringit dispositionem, *l. cū pater, § dulcissimis, ff. de leg. 2. Cance. var. lib. 3. c. 15. n. 265. cū seq. plura Barzj. deci. 97. nu. 39. Mantj. decis. 59. num. 6. Monac. decis. Lucen. 67. n. 23. Farin. decis. 193. n. 2. eleganter Sesse. decis. 430. n. 1. 2. 3. & 4.* ea enim est causa finalis contenta in dicto exordio scilicet separatio dictorum officiorum, & erectio dictæ nouæ confratriæ Scutelleriorū, qui antea cū essēt pauci fuerūt associati in confratres dictæ confratriæ Olleriorū. Non est ergo uerisimile, quod dominus Rex eis uoluisset cōcedere, quod eis ante dictam agre-

gationem, & unione non compete-
tebat. Et quod erat proprium dictæ
confratriæ Olleriorum, quo ante utre-
bantur, stante in unione in 3. præju-
ditium. Et hæc circa primum capi-
tulum.

Capio secundum capitulū in quo
iuxta supplicata conceditur, quod
Gerreries, qui tunc erant in dicta cō-
fratria Scutelleriorum, & qui deinceps
se ponent ex dicto officio, & de
Ollerijs, & Rejolerijs, & alij quicunq.
qui operantur de terra, qui uoluntarie
se ponere uolent sint adstricti, &
coacti dictæ confratriæ, ut alij de of-
ficio Scutelleriorum, & quod sint so-
tij & confratres perpetui, & tenean-
tur seruare omnes ordinationes. Hac
dispositione non conceditur facultas
examinandi de Ollers, Gerreries, y Rejolers,
nec faciendi ollas, & cætera uala, sed
tantum admittendi confratres uo-
luntarios aliarum confraternitatum,
qui uoluntarie esse uellent confratres
dictæ confratriæ Scutelleriorum, &
quod ex uoluntarijs fiant coacti: sunt
enim hæc separata & distincta, & ab
uno ad aliud non infertur ex regula
Papinianus exuli ff. de mino. Nec obstat
quod in dicto priuilegio narratur
fuisse in eorum confratria Gerreries
de tempore priuilegij, nam hæc nar-
ratiua non est probata: est enim nar-
ratiua partis facti alieni, quæ non
probat, quæ est limitatio ad regulā
sumptam ex *clém. 1. de proba. ut resoluit
Rot. Rom. apud Pute. decis. 338. lib. 3. Mo-
hed. decis. 271. DD. de rot. in nouissi. decis.
154. n. 4. & seq. lib. 2. probat. Alex. cons.
112. n. 4. lib. 7.* ubi etiam quod nec
transfert probationem in contrariū.
Relinquimus alias limitationes, quæ
hic possent applicari, quia sufficiunt
prædicta cum sit clarum, & parum
referat quod esset hoc probatum, nā
per hoc non constat, quod dicti Ge-
reries essent examinati per dictos Scu-
tellerios, nec tale præsumitur cum
sit facti, *l. in bello, § facta, ff. cap. & post
limi.*

limi. reuer. & fundamentum intensio-
nis aduersantis, scilicet probare hanc
qualitatē ad *tex. in l. si vero, §. qui pro rei
qualitate, ff. qui satis. cogan. Masc. conc.
1249. n. 1. 2. 3. cum multis seq. Car. Tusch.
conc. 17. n. 1. & per extentiones litte. Q.*
elegantē Steph. Gratia. discip. Foren. c.
668. n. 5. vbi inquit quod qualitas quę
est fundamentum intensio-
nis allegantis, est probanda per eum, quam
uis non opponatur, quasi hoc sit prin-
cipium extrinsecum, ex quo oritur
actio, vel exceptio.

Quinimo contrarium hic præsu-
mitur, quo dicti Gerrerij erant con-
fratres voluntarij, & sic per consequēs
examinati per nostros proceres. Nā
ideo fuit postulatum, quod essent cō-
fratres coacti, & tenerentur seruare
dictas ordinationes, quas vt volunta-
rij volebant seruare, nec onera su-
bire.

Tertium capitulum, non facit ad
rem. Capiō quartum, vbi statuitur,
quod omnes illi, qui erant cōfratres
dictę confratrię, qui facient operas
de terra, sint confratres coacti, obli-
gati in omnibus rebus dicti officij.
Et quod proceres possint eos exami-
nare cum duobus adiutis. Hoc cap.
continet duas partes. Pars prima, nō
facit contra nos ex dictis in secundo
capite. Secūda vero, vbi loquitur de
examine faciendo cum non ape-
riat, de quo officio intelligendum est
de officio Scutelleriorum, & sic de
habilitate & iuxta materiā subiectā,
nā non erat Scutelleris permissam
examinare de ollers, gerters, y rejo-
lers, sed de eorū officio. Ex regulis,
*l. ut gradatim, ff. de mun. & honor. l. si
vno, ff. loca. de quibus Tusch. concl. 505.
nu. 1. cum amplia. litt. D & conc. 95. litt.
V Surd. dec. 272. nu. 1. & dec. 112. n. 2. &
122. n. 2. & dec. 2. nu. 9. & dec. 73. n. 15.*
Et pondera decretationem factam
per regem, qui dicit *los proms de dit
offici* quasi voluerit dicere quod eius
intensio fuit dare ipsi potestatem exa-

minandi de dicto officio tantū, iux-
ta qualitatem personę, ad quam ver-
ba diriguntur, quia cum Scutellerij
non sūt periti in arte Olleriorum,
Gerreriorum, & Rejoleriorū, non
possunt rite dare eam potestatem, iuxta
ad agium nemo dat, quod non ha-
bet. Qualitas enim contrahentis, &
pręcipue ad quem verba dirigun-
tur est pars essentialis pro inter-
pretat. voluntatis dubię *tex. in l.
plenum, §. equitij, ff. de vsu & habit. vbi
Bar. & Bal. l. ex facto, ff. de vulga. Bal. in l.
1. n. 14. C. de leg. Manti. lib. 6. tit. 11. n. 17.
& 18. ingeniose Surd. conf. 453. num. 52.*
qui ibi allegat *Simo. de Prati.* Et nota-
re Dñi surreptionem dicti priuile-
gij, seu taci turnitatem, quia non au-
dent dicere impetrantes, quod conce-
datur potestas examinandi de officij,
sed simpliciter examinandi. Vnde
cum dicta sententia R. lata. Refe-
rente magnifi. Iosepho Dalmau de-
claratum fuit, dictū priuilegium, nō
comprehendere Ollerios &c. sic dici
debet, dictam licetiam examinandi
Scutellerijs concessam non compre-
hēdere de officijs de Ollers, Gerreris,
& Rejolers distinctis, & separatis, ab
officio Scutellariorum, iuxta causam
dicti priuilegij, per allegata in primo
capite, & per alia antecedentia.

Quintum capitulum jam fuit de-
claratum cum dicta sententia Regia
lata referente dicto magnifi. Iose-
pho Dalmau, de qua in proximo cō-
tra dictam syndicum Scutelleriorū,

Sextum capitulum non facit con-
tra nos imo facit contra syndicum
Scutelleriorum, nam loquitur in sin-
gulari, quod non possit filius officia-
listenere operatoriū nisi sit exami-
natus de dicto officio, intellige de
Scudeller, et iuxta dictam Regiam
sententiam. Super septimo capitulo
non potest cadere aliqua disceptatio,
quia non loquitur de materia.

Octauum capitulum licet loqua-
tur de materia subiecta, non tamen

con tribuitur facultas examinandi de officis d̄ Ollers &c. Capiō vñdecimū, & duodecimum relictis alijs, quæ nō loquuntur de materia. Id in quorum primo disponitur. Concessam esse licentiam proceribus dictæ confratriæ Scutelleriorum affossiādi, & recipiēdi in confratres quoscumq. aliarum confratriarum, ex quo formatur vñnum bonum argumentum pro nobis, nam sicut per talem licentiam non conceditur facultas eisdem examinandi de alijs officijs, sed tantum de affossiando, ita nec in nostro casu per talem licentiam affossiandi olleros, gerrerios, & Rejoletios cēsetur eis concessam examinare de Ollers &c. altero vero, traditur forma examinādi iuvenes intelligitur de officio de Scudeller, nō de Ollers, iuxta præcedentia, quia non est verissimile Dominum Regem vñnico verbo voluisse totam dispositionem subuerrere, & concedere ipsis, quod imponerent manum in messem alienam *c. no uir de iudi. cum simil. et 3.* præiudicare, ex supra relatis, Et si attendātur ver

ba sequentia, a quibus etiam sumitur intellectus, legendū est, de dit̄ officii. Et quamuis primum verbum legatur, vt scriptum est, non per hoc conceditur licētia examinādi de Ollers, nam hic negatio, vel priuatio, non præsupponit habitum, quia non potuit concedere Rex: habitus enim hic non potest reperiri in dictis Scutellerijs, *tex. in l. 1. §. 1. vbi glo. in vers. in firmabitur, ff. de ferijs cum alijs cumularis per Deci. cons. 325. in fin. vers. Accedit.*

Nam denique obstat priuilegiū impetratum à syndico Figulorum, quia licet impetratum fuerit, quod iam eis concessum erat: non tamen per dictum Regem, voluit enim syndicus omnia illa, quæ sibi competebant ex vī dictarum ordinationum, & sententiarum. Impetrare à Domino Rege, qui ideo apposuit clausulā sine præiudicio iuris alieni, quia fuit impetratum litte præsentī pendente. Nam data est Iulij 1599. Ex quibus confirmanda est sententia prædicta lara ad relationem dicti magnifici Francisci Aguilo. Saluo &c.

REGIO DE ARAGÓN

Boix V. I. D.

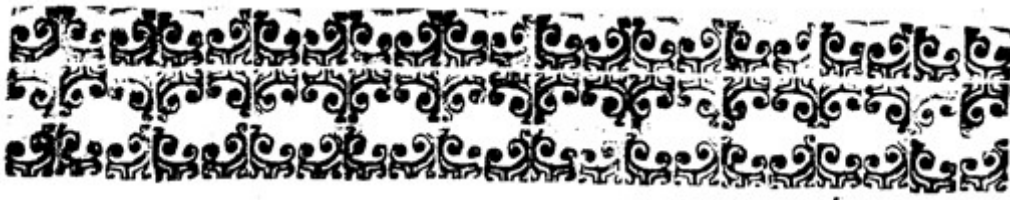
Palmerola V. I. D.

Aguilo V. I. D.

3

BICAB. Alegacions jurídiques, 466-10, *Discursus facti et iuris pro confratria Escutellariorum praetensis civitatis, contra confratriam Olleriorum eiusdem civitatis*, 1628.

Alegació de la confraria dels escudellers contra la dels ollers de Barcelona a la sentència que impedia als primers examinar els primers dels oficis propis dels ollers, gerrers i rajolers.

Jesus Maria Raymundus.

DISCVRSVS
FACTI ET IVRIS PRO
Confratria Escutellariorum præ-
sents Ciuitatis.

CONTRA

CONFRATRIAM OLLERIO-
rum eiusdem Ciuitatis.

Sententia ef-
fet proferēda
in hac causa,
quæ pēdet in-
decissa in ter-
tia instātia ad
relationē mag-
nifici Ioannis

Magarola Regij Consiliarij inter
Syndicum Confratriæ Escutella-
riorum, ex vna, & Syndicum Con-
fratriæ Olleriorum partibus ex al-
tera in interdico possessorio sus-
pēso petitorio prout fuit factum in
prima instantia referente magnifi-
co Mitjaulla & Franqueza Regio
Consiliario res esset clara & indu-
bitata pro dictis Escutallerijs pro-
vt in eorum fauorem fuit in prima

instantia pronunciatum sententia
Regia lata die 15. Februarij 1617.
fol. 284. vsq. ad fol. 293.

Syndicus siquidem Confratriæ
Escutellariorum articulauit de sua
possessione, seu quasi faciendi ope-
ra omnia fitalia idest ollas, cassol-
las, gerres, &c. & examinandi de
officijs Reiolariorum & Gerrerio-
rum per tempus immemoriale, &
hominum memoriam excedens in
articulis 6. 7. 8. 9. & 10. ex oblati-
die 19. Aprilis 1599. fol. 183. & dic-
tos articulos probauit per depōsi-
tiones plurium testium quæ legun-
tur à fol. 155. vsq. ad fol. 162. sed per
fecte deponunt Benedictus Miquel,
fol. 155. Onofrius Sureda, fol. 156.
Ioannes Mall, fol. 112. Petrus Casse-

A lles,

lles, fol. 113. Michael Carol, fol. 115.
& 116. Michael Steue, fol. 117. &
118. & Michael Cabes, fol. 119. &
120. Ex quibus resultat probata im-
memorialis cum requisitis, *Gloss. in*
cap. 1. de prescriptio. in 6.

Quæ deduxit Syndicus Confrat-
riæ Olleriorum cū articulis obla-
tis 5. Maij 1599. nullius fuerūt mo-
menti quo ad possessorium inrēta-
tum à Syndico Escutellariorum.
Nam nullos potuit ministrare tes-
tes qui ausi sint attestari, & deponere
quod Escutellerij examina Rai-
oleriorum, & Gerreriorum facien-
tes, & Reiolerij, & Gerrerij per eos
examinati opera fictilia, hoc est ol-
les, cassolles, Gerres, &c. facientes
fuerint pignorati, seu impediti. Et
Ideo quamuis dicāt testes prædicti.
Quod Ollerij faciunt examina de
officijs Gerreriorum, & Raiolerio-
rum nihil concludunt, quia Syndi-
cus Escutellariorum non prædicat
hanc facultatem priuatiuè ad olle-
rios, sed tantum cumlatiuè in ca-
su quo velint voluntarie assolari,
& esse de Confratria Escutellio-
rum. Ideo Syndicus Olleriorum
qui instauerat nonnulla pignora-
menta contra Escutellerios, & exa-
minatos ab illis videns quod die
19. Februarij 1661. fol. 200. fuerat
prouisum pignora prædicta restitui
renunciavit causæ supplicationis
interpositæ à dicta declaratione
10. Martij 1601. fol. 203. profiten-
do Escutellerios, & examinatos ab
eis esse in possessione seu quasi exa-
minandi voluntarie venientes, &
faciendi sic examinatos dicta opera
fictilia intentauit petitorium iuxta
l. qui petitoris ff. de rei vendicatione,
& quæ, ibi notantur, in quo perse-
uerauit die 10. Martij 1603. fol. 230.

Actus tamen allegati per Syn-
dicum Confratriæ Olleriorum nul-

lius fuerunt considerationis.

Ordinatio Ciuitatis de anno
1459. 34. Martij fol. 153. & 154.
fuit facta ante diuisionem officio-
rum, quæ fuit facta anno 1531.
9. Agulti priuilegio Locumtenen-
tis Generalis qui tunc erat Federi-
cus à Portugalia, fol. 142.

Sententia Ciuitatis lata die 28.
Iulij 1597. fuit respectu particula-
ris examinis Ioannis Paulæ Flamis
qui fuerat examinatus per Escutel-
lerios de officio Ollerij, & tanquam
facta paulo ante litem visa est dare
causam liti, & sic non nocet.

Declaratio facta in domo Ciui-
tatis die 1. Februarij 1601. est res-
pectu examinis Antonij Nadal, &
est facta lite pendente, & sic non
nocet quasi attentata.

Cæpit ergo Syndicus Cōfratriæ
Olleriorum cognoscere quod in
interdicto possessorio res est clara
pro Syndico Confratriæ Escutella-
riorum, & sic anxie curauit senten-
tiam ferri super petitorio prout la-
ta fuit referente Magnifico Fra-
ncisco Aguilo Regio Cōsiliario die
19. Decembris 1626. à fol. 94.
vsquè 98.

Sed etiā quod de petitorio agen-
dum sit res est clara, & manifesta
pro Syndico Escutellariorū, & ideo
supplicauit à dicta sententia, & sup-
plicationis causa nunc indecisa
pendet referente magnifico Iohne
Magarola Regio Cōsiliario in qua
sententia est ferenda in ipsius fauo-
rem, in melius commutata senten-
tia dicto magnifico Fracisco Agui-
lo referente lata. Constat namque,
quod Confratria Olleriorum, Rai-
oleriorum, & Gerreriorum in præ-
senti Ciuitate Barcinonæ fuit erecta
Regio Priuilegio Serenissimi Re-
gis Martini sub data 1. Decembris,
& quod postea fuerunt admissi in
dicta

dicta Confratria Escutellarij qui tunc superuenerunt. Hæc quæ Confratria fuit per Ciuitatem Barcinone approbata cui aliquas dedit, & concessit Ordinationes pro illius bono regimine constat rursus quod Escutallerij tanquam habentes officium diuersum ab Ollerijs fuerunt diuisi & separati à Confratria dictorum Escutellariorum, & fuit illis data & induita facultas habendi, & tenendi Confratriam separatam à Confratria dictorum Olleriorum Priuilegio Reuerendissimi Episcopi Seguntinen. Locumtenētis Generalis d. nostri Regis die 9. Augusti 1531. expedito, fol. 142.

Contra vterius, quod separatio Escutellariorum à Confratria Olleriorum fuit laudata per inuictissimum Carolum Quintum Regem Aragonum, Regio Priuilegio expedito 11. Februarij 1538. fol. 18. in quo inter alia legitur Capitulum tenoris sequentis.

Item, que tots los Gerrers qui vuy son en dita Confraria dels Escudelles, y los qui per auant si posaran de dit Offici, y dels Ollers y Rajo- lers, y altres qualsseuol qui obran de terra en la present Ciutat qui voluntariament si voldran posar que sien streys y forçats à dita Confraria, axi com los altres dels Officis dels Escudelles, è que axi sien en unitat y Confraria perpetua en seruar tots las Ordina-

cions de dita Confraria. Plans à sa Magestat. Item, que los Proms que seran los puguen examinar ab dos adjunts. Plans à sa Magestat, que lo examen se fasse ab los Proms del dit ~~ab~~ adjunts, pus no sien menys de dos adjunts, à mes dels Promens.

Constat rursus quod mota controuersia circa concessionem dicti Priuilegij Serenissimi Caroli V. Imperatoris, inter Confratriam Olleriotum quæ prætendebat dictum Priuilegium fuisse subreptitium, & obreptitium ex vna, & Confratriam Escutellariorum partibus, ex altera die 17. Decembris 1552. referente magistro N. Polli Regio Consiliario fuit declaratum esse obseruandum Priuilegium prædictum ab inuictissimo Carolo Escutallerijs concessum, & omnino exequendum, fol. 25. vsq; ad fol. 33.

Tandem constat quod Serenissimus Rex Philippus suo Regio Priuilegio expedito 13. Iulij 1599. in omnibus, & per omnia approbavit, & confirmavit Priuilegium prænarratum per dictum Regem & Imperatorem Carolum concessum dictæ Confratriæ Escutellariorum præsentis Ciuitatis inserto eius tenore, fol. 33. vsq; ad fol. 37.

Per prædicta clara & manifesta est iustitia dictorum Escutellariorum in petitorio casu quo de petitorio cognosci debeat.

Nā verba dicti priuilegij Serenissimi Imperatoris Caroli Quinti clarè disponūt quod Gerrerij Rajo- leriij, & alij qui faciunt opera fic-

tilia possint si velint eligere Confatnam Escutellariorum, & tali casu teneantur stare ordinationibus dictæ Confatnæ, & ubi verba sunt clara nulla necessaria est interpretatio.

Nec dicatur, quod si velint esse de Confatna Escutellariorum eis id permittitur, sed non liceat eis nisi fuerint examinati per Olletios facere Gerras, Rajoles, Casoles, & alia opera terrea, quia hæc interpretatio est absorta, & irrationabilis. Primo quia si hoc quod dicitur quod sint de Confatna Escutellariorum non daret eis ex hoc solum facultatem operandi, peracto examine in dicta Confatna iuxta ordinationes illius starent dicta verba sine effectu aliquo, nam officiales Ciuitatis Barcinonæ, ex quo sunt in Confatna dicuntur approbati ad laborandum, & operandum de suo officio ex cõmuni practica. Verba autem in omni dispositione ita intelligi debent, vt aliquid operetur, *Simon de Præis de interpre. vltima. vltima. lib. 2. interpre. 3. dub. 2. sol. vltima. Palæza Mterès de maioratu l. p. q. 60. ex num. 5. Camillus Gallinius de verbo. signifi. lib. 1. c. 9. ex. num. 14. Surdus consi. 80. nu. 15. lib. 1. & in consi. 270. num. 10. lib. 2. & maximè ea capi debet interpretatio quæ congruit materiæ subiectæ Clem. exiui de verbo. signifi. & not. Bald. in l. omnes populi in fine verbi. & generaliter ff. de iust. & iure.*

Secundo, dicta verba sunt posita in dicto priuilegio fauore & gratia dictorum Rejolariorum, & Gerrariorum, non ergo debent in eorum odium retorqueri. Retorqueretur tamen si non possent eligere Confatnam Escutellariorum, & ea electa nõ possent laborare de dictis officijs, nisi in simul essent de Confat-

na Olletiorum hoc enim esset eos subijcere duabus Confatnæ, & duplici onere grauari cõtra iuris nõtissimam dispositionem.

Tertio, animaduertatur quod in dicto priuilegio Serenissimi Imperatoris Caroli Quinti fuit data forma examinandi nimirum quod fiat examen per proceres cum duobus adiunctis officijs. Sanè isti adiuncti requiruntur, vt sint de officio de quo debet fieri, & peragi examen, & sic necessario examen in vim dicti priuilegij fit nedum de officio Escutellerij verum, & de alijs officijs ibi expressis.

Quarto ista interpretatio probatur ex obseruantia nõ est probatum in processu, quod à tẽpore dicti priuilegij vsq; ad tẽpus litis mortæ Escutellerij fecerunt semper examina de officijs Gerrariorum, & Rajoleriorum in fauore eorũ qui voluerunt esse de Confatna prædicta Escutellariorum, & quod sic examinati laborauerunt, & opera terrea controuersa fecerunt. Ista obseruantia sola sufficeret quia talis præsumitur concedentis mens qualem subsequuta obseruantia declarat *Crauetæ consi. 118. nu. 2. Cauat. decis. 16. nu. 36. p. 3. Muta. decis. 81. n. 14. & procedit etiam quod verba repugnarent, Soci. consi. 145. num. 2. lib. 2. & Rota decis. 574. nu. 5. p. 1. diuersorum, & decis. 608. nu. 6. p. 2. in recollectedis Farinacij, Surdus consi. 237. nu. 8. lib. 1. Honde. consi. 92. nu. 30. lib. 1. habetque vim priuilegij Rolandus cõs. 5. n. 40. 10. 2. Grab. tit. de præscrip. consi. 8. Ozaicus consi. 79. n. 5. & decis. 99. num. 20. cum alijs in finitis.*

Non obstat quæ adducit Syndicus Olletiorum. Primo non obstat ordinatio Ciuitatis de anno 1459. quia fuit facta ante separationem,

& omnis dispositio intelligitur rebus in eodem statu manētibz, nec locum obtinet rerum mutato statu late *Don Ioannes del Castillo 4. tom. quotid. controuers. c. 59. per totum.*

Secundo, declaratio Ciuitatis de anno 1597. nō obstat quia dedit causam liti præterquā q̄ fuit respectu particularis examinis, nec fuit tractatum plenē de iure vniuersali, & fuit lata in iudicio summarissimo.

Tertio, declarationes factæ anno 1602. & anno 1626. sunt factæ litte pendente, & sic attendatæ.

Quarto, quod dicitur separate Cōfatrias pertinere ad Ciuitatem. Barcinone ex Regio priuilegio. Di co non procedere nam Ciuitas approbavit dictam separationem per plures actus qui sunt in processu, & circa hoc obest Syndico dels Ollers exceptio rei iudicatę profluens ex

sententia lata de anno 1552. fol. 21.

Tandem non obstat Priuilegiū nuper productum de anno 1599. quoniam in totum destruit prætentionem dictæ Confatriæ Olleriorum. Nā quod nunc prætendit dicta Confatria, à Domino Rege conata fuit obtinere, & tamē Domiaus Rex expresse in decretatione adiecit se nolle præiudicare alijs si forsā essent in possessione faciendi opera prædicta sine examine dictorum Olleriorum, quæ reseruatō non alia ex causa, quam conseruādi ius, & possessionem Escutellarium fuit adiecta.

Ex quibus esse in melius cōmutandam sententiam latam magnifico Francisco Aguilo Regio Consiliario referente indubitatum videtur. Hæc saluo.

Vinyes I. U. D.

Cum Licentia Barcinona, Apud Stephanum Liberòs, in vico Sancti Dominici, anno 1628.

J. t.

BNE. Alegaciones en derecho, PORCONES/25/43, *Pro Confratria Escutellarium ciuitatis Barcinonae, contra Confratriam Olleriorum eiusdem Ciuitatis, Iuris Discursis*, 1629.

Al·legació de la confraria dels escudellers contra la dels ollers de Barcelona a la sentència que impedia als primers examinar els primers dels oficis propis dels ollers, gerrers i rajolers. Es justifica per les aportacions del diferents testimonis, que asseguren que des d'antic els escudellers han examinat amb dos adjunts els oficis de gerrer i de rajoler.

I E S U S M A R I A .

P R O

CONFRATRIA ESCUTELLARIORVM CI-
uitatis Barcinonæ,

C O N T R A

Confratriam Olleriorum eiusdem
Ciuitatis,

I V R I S D I S C V R S V S .

N causa, quæ ducitur in Regia Audientia ad relationem D. Raymundi Rubi de Mar y Mon, inter Confratriam Escutellariorū, & Confratriam Olleriorum Ciuitatis Barcinonæ, circa facultatem examinādi Proceres dictæ Confratriæ Escutellariorum, de officijs Olleriorum, Gerrariorum, & Rejoleriorum, cum duobus adiunctis, seu associatis dictorum officiorum respectiuè, & taliter examinatos faciendi urnas, cassolas, gerras, rajolas, plats de foch, & alia vasa, & opera fictilia, quæ pertinent ad officia dictorum Olleriorum, Gerrariorum, & Rejoleriorum, quatuor reperiuntur prolatae sententiæ. Prima referente magnifico Francisco Mijauila Franqueza die 11. Februarij 1611. qua fuit declaratum, Confratriam

triam Escutellariorum, & Confratres eiusdem, manutenēdos, & conseruandos fore & esse in possessione, seu quasi, in qua erant tempore litis motæ, videlicet die 19. Ianuarij 1599 faciendi, & facere faciendi, vendendiq; palàm, & publicè ollas, vrnas, cassolas, & alia vasa, quæ facere solent Ollerij. Secunda referente magnifico Francisco Aguilo die 19. Decembris 1626. qua ommissio possessorio, fuit in petitorio pronuntiatum, prædictam facultatem non competere Proceribus, & Confratribus Confratriæ Escutellariorum. Tertia referente magnifico Ioanne Magarola die 29. Nouembris 1628. qua sententia lata referente magnifico Aguilo in melius commutata, in fauorem Escutellariorū pro facultate fuit declaratum. Quarta referente D. Raymūdo Rubi de Mar y Mon die 14. Iulij 1629. qua fuit confirmata sententia magnifici Aguilo, & sententia magnifici Magarola in melius commutata.

Caufauit contrarietatem dictarum sententiarum accipere Regium Senatum diuersimodè, factum, de quo controvertebatur in dicta causa, vt ex motiuis in sentētijs expræsis emanat, quod effecit, non deduxisse Confratriam Escutellariorū in causa, omnia ea, quæ pro dicti facti, & sui boni iuris probatione habebat parata, ex eoque remansisse enormissimè cum dicta sententia D. Raymundi Rubi de Mar y Mon læsam. Proinde cum pro parte Olleriorum instaretur prouideri executionem dictæ Regiæ sententiæ, fuit pro parte Escutellariorum, sub die 4. Septembris 1629. oblata supplicatio, qua deducens plura in facto, quæ ommisserat deducere in causa, eaque diuersis instrumentis comprobans, cum beneficio minoris gauderet, implorauit beneficium restitutionis in integrum aduersus rem iudicantem, resultantē ex dictis Regijs sentētijs magnificorū Aguilo, & Rubi, & contra ommissas probationes; supplicans beneficium impartiri, de nouo causam reuideri, & sententiā referente magnifico Magarola prolatam confirmari, quæ supplicatio fuit remissa dicto mag. Rubi, qui facto verbo in Regia Audientia produxit, *Inferantur producta, & int.*

Et cum pro parte Olleriorum opponeretur locum non fore petitæ restitutioni, vt de causis, propter quas illa implo-
rabatur, plenius pateret, fuerūt oblati articuli pro parte Es-
cutellariorum 10. Septemb. 1629. quorum admissiōi, &
probationi contradixerunt Ollerij, & fuit super his sequen-
ta prouisio die 12. Nouemb. 1630. qua fuit prouisum di-
ctos articulos admittendos esse ad probandum per quod-
cumque genus probationum, admissa in integrum restitui-
tione, tanquam non malitiosè postulata, & quod ad id cur-
rerent tempora constitutionum, quæ prouisio transiit in
iudicatum, & Escutellarij suas probationes fecerunt, & tã-
dem postularunt processum portari, & in causa restitutio-
nis in integrum ius dici, instando, prout instant Ollerij, de-
cretum executionis dictæ Regiæ sententiæ prouideri.

Propterea, vt in hac restitutionis in integrum causa, Es-
cutellarij victoriam parcant, breui discursu motiua contra-
ria dictarum sententiarum percurreremus, mox ea quæ de
nouo deducta, & probata remanēt, animaduertemus, qui-
bus, si propria non fallit opinio, elucidatis, Solis luce præ-
fulgebit, bonum Escutellariorum ius.

Antiquitus in præsentī Ciuitate Barcinonæ Ollerij, Es-
cutellarij, Gerrerij, & Rajolerij vnicam tantum efficiebant
Confratriam, sub inuocatione Sancti Hyppoliti militis, &
martyris, quæ fuit erecta, & fundata in Ecclesia beatæ Ma-
riæ de Nazareto Ordinis Cisterciens. in altari dicti Sancti
Hyppoliti, in vim Regij priuilegij per Serenissimum Regē
Martinum, dictis Ollerijs, Gerrerijs, & Rejolerijs 1. Decem-
bris 1402. cōcessi, & postea obtinuit, 31. scilicet Maij 1459.
à magnificis Consiliarijs, & probis hominibus præsentis
Ciuitatis, ordinationem, quod in futurū nullus posset ap-
pellari magister dictorum officiorum, nec de illis pro se
operare, nec domum habere, nisi prius per Procures dictæ
Confratriæ fuisset examinatus.

Postmodum, cum dicta Confratria, plurimorum nume-
ro, qui prædicta officia exercebant, fuisset aucta, & ex illis
aliqui, & præsertim illi qui ollas, cassolas, & alia vasa facie-
bant

bant, habitarent in vico dels Tallers, propè dictam Eccle-
 siam de Nazareto, & alij habitarent in vico, per quem itur
 desde la Rambla ad plateam den Campredo, & carrariã
 den Simon Oller, ò Carniceria den Sorts: ex quibus erant
 illi, qui faciebant plats, escudellas, gerras, rajolas, & alia va-
 sa, fuit mota controuersia inter istos, circa celebrationem
 festiuitatis Sancti Hyppoliti, prætentibus Escutellarijs,
 & Ollerijs, Gerrerijs, & Rajolerijs, qui habitabant in vico
 propè de la Rambla, alios, saltem vna vice quolibet anno,
 pro celebratione dictæ festiuitatis accessuros ad Ecclesiã
 sancti Francisci, & propter contrarietatem, & repugnan-
 tiam circa hæc, Olleriorum, & aliorum, qui habitabant in
 vico dels Tallers, fuerunt ortæ inter eos dissensiones, &
 controuersiæ: ex quibus resultabat maximum incommo-
 dum beneficio publico, & paci, ac tranquillitati inter eos
 obseruandæ, vt remanet iustificatum, & probatum ex de-
 positionibus Andreæ Miquel tutoris, Pauli Rouira drogue-
 rij, Montserratii Guisò Coralerij, Ioannis Gasset Corale-
 rij, Cebriani Delloscòs domicelli, Ludouici Iouer Notar.
 Eulaliæ Mates viduæ, Violantis Tarroja viduæ, Gabrielis
 Soler droguerij, & Ioannis Flix lignifabri testium mini-
 stratorum super art. 1. 2. 3. 4. & 5. ex oblati 10. Septembr.
 1529. in causa restitutionis. Propterea Escutellarij, & eorū
 Procères in anno 1531. sub die 9. Augusti gratiam, & pri-
 uilegiū ab Exc. Phederico de Portugalia Episcopo Segūt.
 tunc Locumt. Generali in presenti Principatu, obtinue-
 runt, ad nouam, separatam, & distinctam ab Ollerijs erigē-
 di, & habendi Cōfratriam sub inuocatione eiusdem San-
 cti Hyppoliti, in Ecclesia sancti Francisci, aut alia eis be-
 neuifa. Et sequuta fuit dictæ nouæ Confratriæ erectio, &
 per illam fuerunt separati ab Ollerijs, Escutellarij, qui di-
 ctæ separationis, & dicti priuilegij obtinuerunt confirma-
 tionem ab inuictissimo Imperatore Carlo Quinto; vt pa-
 tet priuilegio expedito 11. Februar. 1538.

Hæc omnia vera agnoscunt prædictæ Regiæ sententiæ, in
 prolata referēte magnifico Aguilò, ibi: *Cōstat deinde officium*
Escu-

present Ciutat, que voluntariament si voldran posar, que sian estrets, y forçats à dita Confraria, així com los altres de ofici de Escudellers; è que així sian en unitat y Confraria perpetua, pera seruar totas ordinaciõs de dita Confraria. Et rursus obtinuerunt, que tots aquells qui seran Confreres de dita Confraria, que faràn obra de terra, que aquells tals sian Confreres forçats, è obligats en totas las cosas del dit ofici, tant los uns com los altres, que no y haja major, ni menor; è que los Proms que seran, los pugan examinar ab dos adjunts. Et cum pro parte Olleriorum fuisset prætesum dictum priuilegium fuisse surreptitium, & obreptitium, Escutellarij obtinuerunt 17. Septemb. 1552. referente magnifico T. Pol Regio Consiliario, obseruandum esse priuilegium prædictum ab inuictissimo Carolo, Escutellarijs concessum, & omninò exequendum. Et in anno 1599. 13. Iulij Serenissimus Rex Philippus suo Regio priuilegio in omnibus, & per omnia approbavit, & confirmavit priuilegium prænaratum Imperatoris Caroli, concessum dictæ Confratriæ Escutellariorum.

Per hæc Senatus in sententia magnifici Magarola censuit, cum dicto priuilegio Imperatoris Caroli, datam, & attributam esse facultatem Proceribus Confratriæ prædictæ Escutellariorum, examinandi Gerrerios, Ollerios, & Rejo-lerios, cum duobus adiunctis dictorum officiorum respectiue, & alios conficientes opera fictilia in presenti Ciuitate, qui voluerint esse de dicta Confratria, & consequenter licere Confratribus illius, & vnicuiq; illorum officia prædicta exercere, necnon & conficere, & vendere opera fictilia dictorum officiorum eis beneuisa; vt patet, ibi: *Ex cuius serie, & tenore resultat datam, & attributam, &c.*

In sententia verò magnifici Raymundi Rubi, contrarium omninò censuit, ibi: *Quod maximè procedit, quia ex verbis, & tenore supra chalendati priuilegy Caroli Quinti, &c.* Et cum in sententia magnifici Magarola in vers. *Et constat à die concessionis, &c.* dictum fuisset, à die concessionis dicti priuilegij, vsque ad diem presentis litis moræ,
& sic

& sic per spatium sexaginta septem annorum Confratriam prædictam Escutellariorum, Proceresque illius, & Confratres extitisse in possessione, seu quasi examina prædicta faciendi, necnon & faciendi, & vendendi urnas, cassolas, gerras, plats de foch, & alia opera fictilia ad prædicta officia pertinentia, & expectantia, totum contrarium fuit in dicta sententia magnifici Rubi resolutum, ibi: *Et casu quo verba essent ambigua, minimè obtentum est consuetudine, ut ea declarata sint in fauorem Escutellariorum, ita ut eis liceat examinare de officijs Olleriorum, Gerrariorum, & Rejoleriorum, ac vasa elaborare ad dicta officia pertinentia, nam testes ministrati, &c.*

Itaque contrarietas dictarum Regiarum sententiarum circa duo versatur. Primum, an in vim priuilegij inuictissimi Caroli Quinti sit attributa facultas Proceribus Confratriæ Escutellariorum, examinandi Gerreros, Ollerios, & Rejolerios, cum duobus adiunctis dictorum officiorum respectiuè, & alios conficientes opera fictilia in præsentis Ciuitate, qui uoluerint esse de dicta Cōfratria, & consequenter an liceat Cōfratribus dictæ Confratriæ, & unicuique illorum officia prædicta exercere, & conficere, & vendere opera fictilia dictorum officiorum eis beneuifa. Secundum, an à tempore concessionis dicti priuilegij usque ad diem præsentis litis motæ, Confratria prædicta Escutellariorum, Proceresque illius, & Confratres extiterint in possessione, seu quasi examina prædicta faciendi, conficiendi, & vendendi urnas, cassolas, gerras, plats de foch, & alia opera fictilia ad prædicta officia pertinentia, & expectantia. Verumtamen utriusque sententiæ motiuis bene ponderatis, discussis, & animaduersis patebit clarè pro sententia magnifici Magarola, & sic pro facultate, & possessione Escutellariorum esse concludendum.

Circa primum, facultatis prædictæ per Imperatorem Carolum Escutellarijs, & Proceribus Confratriæ illorum, attributæ, & largitæ, sunt clara priuilegij verba supra enarrata, ibi, *que los Gerres que vuy son en dita Confraria dels Escudelles, y los qui per auant si posaran en dit offici, y dels Ollers, y Rejolers, y altres qualsenol qui obran de terra en la present Ciu*

*tat, qui voluntariamēt si voldran posar, &c. & ibi, que los Prōs que seran, los pugā examinar ab dos adjunts, ad concludendū, posse Gerrerios, Ollerios, & Rejolerios intrare, & existere sub Confratria Escutellariorū, & istos posse examinari per Proceres Escutellariorum cum duobus adjunctis ex dictis officijs, aliās verba prædicta nihil importarent, & essent superflua in dicta gratia, & priuilegio, contra iuris regulam, qua traditum est, verba in omni dispositione ita intelligi debere, vt aliquid operetur, Simon de Pretis de *interp. ult. volun. lib. 2. interp. 3. fol. ult. dub. 2.* Pelaez à Meres de *maiora. 1. p. q. 60. ex n. 5.* Gallin. de *verb. signif. lib. 1. c. 9. ex n. 14.* Surd. *conf. 80. n. 15. lib. 1. & conf. 270. num. 10. lib. 2.**

Hæc omnia, tam circa admissionem Gerreriorum, Olleriorum, & Rejoleriorum in prædicta Confratria Escutellariorum, quàm circa examen illorum per Proceres illius cum adiunctis faciendum, probatur ex pluribus alijs dicti priuilegij clausulis, & verbis, *ibi, que ningū pugā vendi e obra de terra, çoes de aquella ques fa, ni ques fara dins la Ciutat de Barcelona, que no sia examinat dels dits officis de obra de terra, & ibi, que no sia licit als Promens y adjunts de admetrer algun jone qui obre de dits officis en qual se uol manera, qui apres de esser exit de aprenent, no haze seguit dos anys per obrer, &c.* Põderanda enim sunt verba illa; *ningū pugā vendrer obra de terra, & illa, algun jone que obre de dits officis*, quia tanquam generalia, & apta comprehendere, nedum Escutellarios, verum Ollerios, Gerrerios, & Rejolerios, cū omnes operentur opera terræ, veniunt de omnibus intelligenda, & idem est, ac si omnes expressi forent ad ea, quæ tradit Barbo. in *axiom. iur. axiom. 106.* maximè cum congruat subiectæ materiæ, *Clem. exiui de verb. signif. & notat Bald. in l. omnes populi in fi. vers. Et veneraliter, ff. de inst. & iur.*

Suadentur prædicta, quod præfatum priuilegium fuit obtērum per Escutellarios, & sua S.C.C.M. omnia in eo expressa illorum gratia concessit, & etiam gratia Olleriorum, Rejoleriorum, & Gerreriorum; istorum gratia consistebat in electione Confratriæ, ex Ollerijs, vel Escutellarijs; illorum

verò

verò, quod cum dicta electionis facultate, augebatur numerus Confratrum, ex quo Confratriæ maxima commoda fequebantur; vnde non debet capi interpretatio, per quam in eorum odium retorqueatur gratia, & priuilegium, imò est sumenda amplissima in illorum fauorem, ex iuris notissimi regulis.

Neque obstat, quòd dicta officia dictorum Olleriorum, Gerreriorum, Rejoleriorum, & Escutellariorum sint distincta & separata, & consequenter alterum, alterius officium, nec exercere posse, nec examinare de prædictis officijs; quia licet id verum sit, non tamen ex eo concluditur, quod ex Regia concessione, hæc diuersa officia non possint esse in vna, & sub eadem Confratria, & consequenter in dicta Escutellariorum; ita quod examina, seu approbationes fiant per Procures Confratriæ cum adiunctis illius officij, de quo fit examẽ; tum quia, hoc contingit in pluribus Confratrijs præsentis Ciuitatis Barcinonæ, in quibus reperiuntur plura officia vnita, sed quodlibet retinet suam naturam, & sua priuilegia, pro quo concinnit regula, quod quando vnio diuersorum corporum, non fit accessorie, sed æquè principaliter, vnumquodq; corpus retinet suam naturam, & sua priuilegia, de qua Bart. in *l. si conuenerit, §. si nuda. num. 3. ff. de pignor. actio.* & sequuntur Gonçal. *ad reg. 8. Cancel. glos. 5. §. 7. à num. 119.* Perey. *decis. 2.* Et cum in dicta Confratria Escutellariorum, concurrant Gerrerij, Ollerij, & Rejolerij æquè principaliter, ibi: *Que noy haja maior, ni menor,* cessat inconueniens, quod sint distincta, & separata officia prædicta: tum quia, inconueniẽs si veniret in consideratione, etiam procedit respectu Olleriorum, & Cōfratriæ illorum, cum concurrant in illa, seu concurrere possint Gerrerij, & Rejolerij, quorum officia sunt distincta ab Ollerijs.

Neque vnquam Escutellarij prætenderunt in vim priuilegij Augustissimi Imperatoris Caroli, quod prædicta officia confunderentur, & in vnum redigeretur, sed tantũ quod Escutellarij haberẽt distinctam, & separatam ab Ollerijs Cōfratriam, in qua possent admitti Gerrerij, Ollerij, & Rejole-

rij, quod expressè Senatus ex verbis, & tenore prædicti priuilegij resultare agnouit in sententiâ magnifici Rubi, ibi: *Quod maximè procedit, quia ex verbis, & tenore suprachalendati priuilegij Caroli Quinti, constat eam fuisse mentem concedentis, ut ex dictis officijs Confratria noua exigeretur, non uerò ut distincta officia in unum redigeretur, & ibi: Et concessio Augustissimi Caroli Quinti, ea tantùm fuit, ut sicut antea licebat omnibus fictilia operantibus in una Confratria manere, ita etiã liceret in noua manere Confratria, ut esset æqualiter prerogatiua utriusque. &c.* Si igitur iuxta uerba, & tenorem priuilegij Caroli Quinti, licet omnibus fictilia operantibus, aut in Confratria Olleriorum, aut Escutellariorũ manere, ut æqualis circa hæc utriusq; Cõfratriæ sit prærogatiua, ut dicit sententia magnifici Rubi, pariter fatendum est circa examina, nimirum, quod Proceribus Cõfratrię Escutellariorũ cum duobus adiunctis liceat, & sit concessum eos examinare, qui ex dictis officijs in ipsorum Cõfratria manere, & existere elegerit, ut expressè cantant uerba dicti priuilegij, ibi: *E que los Proms qui seran, los puyan examinar ab dos adjunts.*

Neque prædictis obesse potest, quòd Ollerij habebant Confratriam, iam diu erectam in uim priuilegij Serenissimi Martini Primi, in qua concurrebant Gerrerij, & Rejolerij, & sic præsumendum non sit uoluisse inuictissimum Imperatorem illam destruere, præsertim quia priuilegia semper conceduntur sine præiudicio iuris tertij, & cum id uerba expressè non statuunt, non sit præsumptionibus inducendum. Si quidem responderetur, inuictissimum Imperatorem cum suo Regio priuilegio Escultellarijs concessio noluisse destruere Olleriorum Confratriam; ipsa enim in suo robore permansit, prout & nunc permanet, sed tantum suam mentem, & uoluntatem fuisse separare Escutellarios ab Ollerijs cū æquali prærogatiua, qua Confratria Olleriorum fruebatur, nimirum ut in ea concurrere possent Gerrerij, & Rejolerij & cum circa hoc claritas uoluntas, non est recurrendum ad præsumptiones, ut sententia magnifici Rubi expressè dicit.

Neque etiam aliquid turbare potest, quod in uim ordinationis

tionis factæ 31. Maij 1459. per magnificos Conciliarios, & Proceres Ciuitatis Barcinonæ, nemini liceat, vt magistrum operare de dictis officijs in Ciuitate Barcinonæ, nisi fuerit examinatus per Proceres dictæ Confratriæ Olleriorum. Namq; dicimus dictam ordinationem debere recipere communē interpretationem, quam omnes dispositiones recipiunt, nimirum vt intelligatur rebus in eodem statu manentibus, & non mutato rerum statu, idest data vnione dictorum officiorum in vna Confratria vt legitur in sententia magnifici Magarola, & probat tex. in *l. quod Seruius, ff. de cond. ob. caus.* Doctores in *l. quero, §. inter locatorē, ff. locati*, multis ornant, *Surd. decis. 177. num. 15. & decis. 256. num. 15.* Ludou. Casana. *cons. 26. ex num. 25. cum sequentibus.* Gallin. *de verbor. signif. lib. 9. cap. 37. per tot. maximè num. 14. vsque ad 20.* vbi singulariter concludit, nihil esse adeò firmum, præcisum, & immobile, quod semper non recipiat intellectum, & interpretationē à clausula illa, rebus sic se habentibus, & pulchrè, vt infinitos ommittā, *O fasc. cons. 91. num. 2.* vbi obseruat, quod clausula, rebus sic stantibus, & in eodem statu manentibus habet locum in contractibus, in vltimis voluntatibus, in priuilegijs, in iuramento, in sententijs, & in omni materia. Nam si etiam dicta ordinatio procederet, rebus vt nunc, quod Confratria Escutellariorum est separata à Confratria Olleriorum, dicendum foret, neq; Escutellarios sua opera posse vendere, cum non sint examinati per Proceres Olleriorum, de quibus loquitur ordinatio prædicta; vnde cum per separationem dictarum Confratriarum mutatus fuerit status, qui vigeat de tempore ordinationis, & nequeat dubitari circa hæc de potestate domini Regis, & voluntas illius sit expressa in vno priuilegij Caroli Quinti, quod operantes opera fictilia, qui existant sub Confratria Escutellariorum possint illa operare, & vendere, sequitur nullam habendam fore rationem de prædicta ordinatione Ciuitatis: & hæc de primo articulo contrarietatis sententiarum dicta sufficiunt.

Ad secundum deueniendo circa possessionem Escutellariorum habendi in sua Confratria Ollerios, Gerrerios, & Rejolerios examinatos per Proceres illius, cū duobus adiunctis,

iunctis, & prædictos Confratres dictæ Confratriæ conficiendi, & vendendi urnas, cassolas, gerras, plats de foch, & alia opera fictilia ad prædicta officia pertinentia, & spectantia; dicimus remanere in fauorem Escutellariorum plenè probatam possessionem circa prædicta.

Primo ex depositionibus testiū ministratorū super art. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. ex oblati 19. April. 1599. pro parte Escutellariorū in causa magnifici Mijauila, qui sunt Benedictus Miquel natu maior, deponēs per sensum visus de annis 50. Honophrius Sureda, qui deponit de annis 50. Benedictus Miquel natu minor, qui deponit de 27. annis, Michael Vell, qui deponit de annis 30. Frāciscus Valls, qui deponit de 34. annis. Ioannes Mall, qui deponit de annis 40. Petrus Caselles, qui deponit de 36. annis. Michael Sirera, qui deponit de 30. annis. Michael Querol, qui deponit de 56. annis. Michael Esteue, qui deponit de 60. annis. Petrus Sans, qui deponit de 45. annis, & Michael Cabeça, qui deponit de 40. annis. Et quāuis aliqui ex dictis testibus dicant, *q̄ dita obra oller a tocāt als Gerres, la feyan los Escudellers*; tamē decepti fuerūt, credentes, quod ex quo erāt in Cōfratria Escutellariorū operētes dicta opera, erāt Escutellarij, qui dicta opera faciebant, cum sint intelligendi, quod ea faciebant illi, qui erant per dictam Confratriam examinati de officijs Rejoieriorum, & Gerreriorum, prout bene distinguit Michael Cirera in sua depositione, & pariter ita intelligi debent cæteri, quia loquuntur de personis, qui licet essent in Confratria Escutellariorum, tamen non erant examinati de officio Escutellariorum, sed Gerreriorum, vt infra dicemus. Et per probationem resultantem ex prædictorum testium depositionibus censuit Senatus in sententia magnifici Mijauila remanere probatam possessionem dictorum Escutellariorum, & iterum in sententia magnifici Magarola.

Secundò probatur dicta possessio ex depositionibus testiū ministratorum super art. 17. 19. & 20. ex oblati in hac causa restitutionis 10. Septembris 1629. pro parte Escutellariorum; quod vt plenius pateat, verba articulorum
subn e-

subnectimus, & post illa ad litteram testium depositiones transcribemus.

Articulus 17. Ponit, que de 10.20.30.40.50.60.70.80. y 90. anys, y despres que lo Emperador Carlos Quint concedi a la Confraria dels Escudellers lo sobredit privilegi, de qu y pogues hauer en dita Confraria gerres, rajoles, ollès, y altres qualsseuols que obren de terra, que fou en lo any 1538. la Cōfraria dels Escudellers ha constat de escudelles, gerres, y rajoles; de manera q̄ en dita Cōfraria hi ha haguis sēpre molts de dits oficis de Gerrers y Rejolers, los quals publicamēt teniā obradors uberts, en los quals han fet y obrat tota feyna de terra publica y palesament, y han tingudes botigues ubertes, en las quals han venuda la obra de terra que haviēn obrada, y los que vuy son ho han vist de aquesta manera de llur recort, y han oyt de sos passats, que axiu haviēn vist, y esta es estada y vuy es la publica veu y fama, y es ver.

Articulus 19. Ponit, que des del any 1538. en que lo Emperador Carlos Quint concedi a la Confraria dels Escudellers, que poguessen tenir en llur Confraria Gerres, y Rejolers, Ollers, y altres qualseuol que obren de terra, y que los Prōs de dita Confraria los poguessen examinar ab dos adjunts al manco, sempre en dita Confraria de Escudellers per los Prōs de aquella ab dos adjunts al menys son estats fets examens de Gerrers y Rejolers publicament, y los axi examinats han fet y obrat publicament de dits oficis, y de obra de terra y los qui vuy son que tenen bona memoria, de sexanta anys ho han vist practicar axi, y han vist fer dits examens de Gerrers, y Rejolers en dita Confraria dels Escudellers, y han oyt a sos majors, que axiu veyen, y esta es estada sempre, y vuy es la publica veu y fama, y es ver.

Articulus 20. Ponit, que Miquel Mata, Antoni Bonet, Barthomeu Pujades, Simon Rafol, Francesch Mata, Antich Ribas, Ioan Alias, Barthomeu Cuyas, Pere de Marrant,

rant, Pere Rafolls, Barthomeu Spassa, Ioan Soler, Salvador Morato, Pere Balamoy, Francesch Bonafont, Ioã Dugat, Rafel Matas, Pau Soler, Ioan Massó, Ioan Bonet, Antoni Pujades, Damia Farriol, y altres molts foren Confreres de la Confraria dels Escudellers de la present Ciutat de Barcelona, desde l'any 1538. afins al any 1597. y feren, y treballaren en sos obradors publicament de ofici de Gerrer, y Rajoler, y en sas botigas axi publicament venderen tota obra de terra sens empaix ni contradicció alguna, y foren tots examinats per los Proms de la Confraria dels Escudellers ab adjunts de Gerrers, y Rajolers respectivament, y los que vuy viuen, ques recorden de mes de sexanta anys ho han vist de aquesta manera, y han oyt a dir a sos pares, que los sobredits, o alguns de aquells eren estats examinats de Gerrers, y Rajolers en la Confraria dels Escudellers per los Proms de dita Confraria ab adjunts, y axi es ver y fama publica.

Antonius Miquel, qui deponit de 58. annis sup. art. 17. dicit que la Confraria dels Escudellers ha constatat de Escudellers, Gerrers, y Rajolers, y es veritat que en dita Confraria de Escudellers ell testimoni desde que te recort sempre y ha vist molts Gerrers, y Rajolers, als quals ha vist tenir ell testimoni obradors y botiga oberta publicament, y tambe los ha vist ell testimoni vender publicament la obra que haurian obrada, y de aqueixa manera com diu lo article ho ha sentit a dir publicament ell testimoni a sos passats, y asso es la veritat.

Et super art. 19. dicit, que ha vist quatre o sinch vegadas ocularment, que los Proms de la Confraria dels Escudellers ab dos adjunts examinaven Gerrers, Rajolers, y aquells despres de esser examinats los ha vist treballar publicament de dits oficis, y tenir botiga oberta, y vender la obra que haurian feta, y vuy treballan de la mateixa manera, y tambe ho

ho ha sentit a dir a sos majors publicamēt, que n'havian vist fer y practicar de la manera que diu lo article.

Super 20. dicit, que la major part dels anomenats en dit article, ha ell testimoni coneguis molt be, y aquells ha vist ell testimoni esser Proms de la Confraria dels Escudellers, y tãbe ha sentit a dir ell testimoni a sos passats, que alguns dels anomenats en dit article eran examinats en la Confraria dels Escudellers, per los Prös de aquella ab dos adjunts, conforme diu y rahona lo article, y asso es la veritat.

Per eademmet verba deponunt super dictis articulis, attestantes vera esse in illis contenta: Paulus Rouira, qui recordatur 30. annorum: Monferratus Guiso, qui deponit de 50. annis: Ioãnes Gasset, qui deponit de 50. annis; Sebastianus de Lloscos, qui deponit de annis 50. Ludouicus Iouer, qui deponit de 40. annis: Eulalia Matas, quæ recordatur de 50. annis: Violans Tarroja, quæ deponit de annis 46. Gabriel Soler, qui deponit de annis 50. & Ioannes Flix, qui deponit de 40. annis.

Tertiò prædicta possessio comprobatur ex eo, quod deponunt prædictimet testes super articulis 21. 23. & 24. quod à dicto anno 1538. priuilegij inuictissimi Caroli Quinti, Confratria Escutellariorum semper fuit, & est appellata; *Confraria de Escudellers, y Gervers*, & in quadam botigia, quam habent Escutellarij cum rebus necessarijs ad faciendum res pertinentes ad dictum officium, semper adfuerunt etiam res necessariae, vt operarentur de suo officio Gerrerij, & Rejolerij, quod remanet iustificatum ex pluribus instrumentis pro parte Escutellariorum in processu exhibitis.

Quartò probatur dicta possessio per instrumentum publicum penes Michaellem Cuberta Notarium publicum Barcinonæ, & Scribam Confratriæ Escutellariorum 2. Octobris 1568. receptum, & pro parte Escutellariorum exhibitum, in quo dicitur, quod præsentibus honor. Raphael Matas, & Iacobo Pascual Proceribus, & Petro Vell Cluario, fuit examinatus ad officium Gerrerij Antonius Pujades per ho-

honorabiles Antonium Vidal, Ioannem Regues, Hieronymum Ferrer, Franciscum Cafasus, Petrum Carbonell, Ioannem Bonet, Franciscum Serra, Michaellem Carnicer, & Raphaellem Pessoles, destinatos per dictos Proceres, & Clauarium in examinatos, à quibus exacto iuramento, & præmissis dicto examine retulerunt, inuentum, & repertum fuisse idoneum, habilem, & sufficientem, & dicti Proceres, attenta dicta relatione, eum in magistrum elegerunt cum ordinibus, & prærogatiuis aliorum. Sanè istud instrumentum examinis de anno 1568. factum, facit probationem certam, & manifestam, quod per Proceres Confratrię Escutellariorum, cum adiunctis examinatus fuit Antonius Pujades de officio Gerrerij. Et coadiuuatur vehementer, quia dictus Antonius Pujades in libro Cōfratrię antiquiori, fol. 150. legitur examinatus anno 1568. existentibus Proceribus Raphaelle Mates, & Iacobo Pascual, & Cluario Petro Vell, qui dedit compotum, & obtinuit definitionem sui Cluariatus, in quo computo partita examinis dicti Antonij Pujades continetur die 13. Octobris 1569. vt est videre in eodem libro fol. 152. & in consilio dictę Cōfratrię celebrato die 6. Septēbris 1569. inter nomina Gerreriorum, quę sub sua rubricella continentur, legitur Antonius Pujades, qui etiam firmavit Syndicatum in executionem deliberationis factę in dicto concilio eadē die, prout constat ex instrumentis, quę sunt in facie processus. Et similiter leguntur sub dicta rubricella Gerreriorum Raphael Mates alter ex Proceribus, qui erat Gerrerius, & Ioannes Bonet, qui fuit deputatus examinatus. Dictusq; Antonius Pujades reperitur descriptus inter Confratres dictę Confratrię anno 1569. in dicto libro fol. 153. anno 1570. folio 156. col. 2. anno 1571. in 2. lib. fol. 1. anno 1572. fol. 2. fuitque Procer primus anno 1573. fol. 7. anno 1574. fol. 10. col. 2. anno 1575. fol. 15. col. 2. & anno 1576. legitur, quod pro eo fuit factum anniuersarium fol. 17. col. 2. & deinde quia obierat, non reperitur de illo facta mentio aliqua. Prædictaque omnia plenam probationem faciunt; quia in calce

cuiusque anni adest instrumentum definitionis computo-
rum intratarum, & exitarum dictæ Confratriæ receptum
penes Michaellem Cuberra Notar. Barcinonæ, qui fuit fa-
ctus Scriba negotiorum dictæ Confratriæ anno 1565. vt le-
gitur foli 133. col. 2. & incepit primum instrumentum de-
finitionis facere 29. Septembr. eiusdem anni, fol. 234. co-
lumna 2.

Quintò & vltimo probatur prædicta possessio ex eodẽ
libro primo, in quo constat alios fuisse per Procures Con-
fratriæ Escutellariorum examinatos de officio Gerreriorũ.
Primo anno 1538. quo fuit concessum priuilegium per in-
uictissimum Imperatorem Carolum fuit examinatum de
officio Gerrerij Philippus Torrent, fol. 52. anno 1539. fuit
examinatus de officio Gerrerij, N. Moxò Gerrerius, folio
54. col. 2. anno 1557. fuerunt examinati de officio Gerrerio-
rum Ioannes Bonet, & Honofrius Amat, fol. 107. col. 2. in
primò anno 1559. fuerunt examinati Raphael Mata, Bartho-
lomæus Pujades, fol. 111. qui dicuntur Gerrerij in conci-
lio habito 6. Septemb. 1569. anno 1560. fuit examinatus
Damianus Ferriol, fol. 116. col. 2. qui in dicto concilio no-
minatur Gerrerius, anno 1576. fuit examinatus Antonius
Bonet fol. 26. col. 2. qui vt Gerrerius recepit lo alclofol. an-
no 1582. fuit examinatus Ioannes Elies, qui vt Gerrerius
recepit lo alclofol, anno 1586. fuit examinatus Petrus
Malamoy fol. 44. qui vt Gerrerius recepit lo alclofol, an-
no 1594. fuit examinatus Paulus Miralles tanquam Ger-
rerius, anno 1595. fuit examinatus Ioannes Deget, fol. 79.
quia recepit lo alclofol, vt Gerrerius, anno 1596. fuit exa-
minatus de officio Ollerij Ioãnes Paulus Flamis, cuius exa-
minis occasione fuerunt mota iurgia inter Cõfratrias Esc-
cutellariorum, & Olleriorum; de quibus reperitur facta
quoad expensas nota in lib. 2. fol. 82.

Hac possessione extante, quodcumque dubium, quod
considerari posset circa voluntatem Imperatoris Carol in
dicta Regia concessione contra prentensionem Escutella-
riorum omninò tollitur, & remouetur. Siquidem negari
non

non potest, quod ex hac possessione resultat obseruan-
 tia, quæ debet deseruire interpretationi prædicti privilegij
 Caroli Quinti, qua, vt supradictum est, extante, negari non
 potest Imperatorem Carolum concessisse Escutellarijs, &
 Proceribus illorum Confratriæ facultatem examinandi de
 officijs Olleriorum, Gerreriorum, & Rejoleriorum, & tali-
 ter examinatos admittendi in sua Confratria, eosque ope-
 rare posse de suis officijs. Certè talis præsumitur dispen-
 tis voluntas, qualem subsequuta obseruantia demonstrat,
 Crau. *conf.* 118. *num.* 2. Cauale. *decis.* 16. *num.* 36. *par.* 3. Casan.
conf. 35. *num.* 22. & *conf.* 44. *num.* 35. Muta *decis.* 81. *num.* 24.
 Rota Bononien. *diuers.* *decis.* 22. *num.* 24. Rouita *conf.* 49.
num. 2. Rota *diuers.* *decis.* 872. *num.* 2. & 518. *num.* 13. *part.* 4. *in*
nomis. Farinac. Coccin. *decis.* 201. *num.* 4. Quod procedit etiã
 quod verba aliud viderentur suadere, & magis esset cõfor-
 me iuri, Socin. *conf.* 243. *num.* 2. *lib.* 2. Rota *decis.* 574. *num.* 3.
par. 1. & *decis.* 608. *num.* 6. *par.* 2. *in* *recolle.* Farin. *Surd.* *conf.*
 297. *numero.* 8. *lib.* 2. pulchrè Hond. *conf.* 92. *num.* 30. *lib.* 1.
 Attenditur siquidem magis obseruantia, quam verborum
 proprietates, Menoch. *conf.* 390. *num.* 20. & hæc obseruantia
 cum sit interpretatiua, in præsentiarum plenius operatur,
 cum nedum repugnant verba, verum adsistat ei, vt est ma-
 nifestum, & est proxima concessioni, videatur Beltrami-
 nus ad decisiones Sanctissimi *decis.* 325. vbi plures cumulat.

Nec prædictis obsunt, quod pro parte Olleriorum est
 prætensum in hac causa restitutionis, nimirum, quod in
 Confratria Olleriorum adsunt Gerrerij, & Rejolerij exami-
 nati per Procures illius; quia Escutellarij in præsentia causa
 solum prætendunt esse in facultate Olleriorum, Gerrerio-
 rum, & Rejoleriorum examinari per Procures Confratriæ
 Olleriorum, aut Escutellariorum, & examinatos per Proc-
 res Escutellariorum esse de illa Confratria, & examinatos
 per Procures Olleriorum esse de Confratria Olleriorum;
 quare cum deturabilitas in ytraque Confratria habendi
 Gerrerios, & Rejolerios, non fit præiudicium alteri Con-
 fratriæ, ex quo in altera adsint Gerrerij, & Rejolerij.

Minus obest, quod Senatus consideravit in sententia magnifici Rubi, quod in domo præsentis Ciuitatis prædicta officia Olleriorum, & Escutellariorum, quoad infeculationes, & alia habentur pro distinctis, & separatis, quod fatentur Escutellarij, vt supra diximus, & cum iam demonstratum fuerit, id non referre pro articulo de quo controvertitur in hac causa, iterum non repetemus.

Ex quibus, &c. Saluo semper, &c.

Puig V. I. D.

Transcripcions

1

Ordinacions per a la confraria dels ollers, gerrers i rajolers de Barcelona.

AHCB. Consell de Cent, Registre d'ordinacions, IV-14, f. 202–203v.

Barcelona, 1528 novembre 26

Ara oiats tothom generalment per manament dels honorables mossens los regent la Vegueria, Balle y Mostaçaf de la ciutat de Barcelona, ço és, de quiscú de ells tant quant ha sguart a lur jurisdicció, que com a causa de les olles y altre obra de terra feta en la vila de la Selva del Camp de Tarragona, en lo loc de Malgrat en lo vezcomtat de Cabrera y altres locs del present Principat de Catalunya, la qual és portada y venuda en la dita ciutat, se hagen seguits y se speren seguir, si provehit no y era, molts dans a la cosa pública de la dita ciutat, y al offici dels ollers y singulars de aquells, car a causa de les dites olles y altra obra de terra obrada fota la dita ciutat, los ollers ciutedans y habitants de aquella, no solament no poden exaugar la obra que fan en la dita ciutat, más encara no poden trametre de aquella en Sicília e altres regnes stransys com tenien acostumat, y axí no poen sostenir lurs cases, ans serien forçats de deserir lo domicili e habitació de la dita ciutat, de què provenen a ells y encara als drets de les generalitats y del pariatge, y encara a la cosa pública de la dita ciutat lo aditadans (!) y preiudicis, als quals desijants obviar los honorables consellers y prohòmens per evident utilitat de aquella y per conservació del dit offici dels ollers, com sie cosa molt justa y rahonable que los ciutedans de la dita ciutat en les obres lurs sien preferits als strangers poblats e habitants fora de aquella, majorment essent les dites obres lurs tant bones e sufficients com les stranyes y essent en altres arts y officis de la ciuta diutat statuit e ordenat lo semblant, y en la vila de Perpinyà y altres parts del dit Principat per imposit de dret y altrament ésser prohibit de vendres la

obra de terra feta en la present ciutat, a petició e instància del dit offici dels ollers, faeren y statuhiren les ordinations següents: Primerament, statuhiren y ordenaren los dits honorables consellers e prohòmens que de ací avant no sie lícit ni permès a persones algunes de qualsevol statment o confitió sien portar o fer portar per vendre ni vendre o fer vendre en la dita ciutat tèrmens o territori de aquella, olles ni alguna altra obra de terra feta o obrada en les dites vila y loc de la Selva o de Malgrat o altres qualsevol vilas, ollas del present Principat de Catalunya, palesament ni en altre qualsevol manera, sots ban de cent solidos y de perdre la obra de terra feta fora lo Principat que seria trobada ésser venuda, o tenir-se per vendre en la dita ciutat a quiscú e per quiscuna vegada que serà fet lo contrari. No entenen emperò los dits honorables consellers y prohòmens per la present ordinatió prohibit la entrada de la dita obra de terra per propi ús dels que voldran fer-se'n aportar, ni per lo semblant prohibir o ordenar que obra de terra de València o de Pisa o altres parts fora del present Principat no pugue ésser portada ni venuda en la dita ciutat, ans volen y declaren que no distant la present ordinació, sie lícit y permès a qualsevol ciutedans y abitans de la dita ciutat fer-se portar y tenir en la dita ciutat per lur ús propi y no altrament, de les dites olles y altres obres de terra fetes en la Selva y Malgrat y altres locs del present Principat, y axí mateix, qualsevol persones puguen portar o fer portar y vendre o fer vendre en la dita ciutat, tèrmens y territori de aquella qualsevol obra de terra feta y obrada en la ciutat y regne de València o en Pisa o en qualsevol altres parts fora del present Principat, sens incorriment del dit ban, la present ordinatió en res no obstant. E per provehir a la indemnitat de la dita ciutat y singulars de aquella, statuhiren y ordenaren los dits honorables consellers y prohòmens que de ací avant los ollers de la dita ciutat hagen e sien tinguts segons per ells és stat offert, en la terra de què faran les olles y altre obra de terra, mesclar arena y altrament fer aquella bona y fort, y que no puguen vendre la dita obra a maior preu del que a present és acostumat, sots bans de XX solidos a quiscú e per quiscuna vegada que serà fet lo contrari. Ordenaren més avant y statuhiren los dits honorables consellers y prohòmens, per major observació del propdit capítol, que lo honorable Mostaçaf de la dita ciutat qui ara és e per avant serà, ab consell dels prohòmens del dit offici o altres persones en semblants coses expertes, sie conexedor axí de la bondat de la dita obra com del preu de aquella y excutador del ban dessus dit per observatió de la dita ordinatió apposat. Dels quals bans dessus imposats seran fetes tres eguals parts: la una de les quals sie del acusador, l'altre del official executant y la restant terça part de la obra de murs y valls de la dita ciutat. Rettenen-se emperò los dits honorables consellers y prohòmens poder de interpretar, corregir, smenar y

de nou ordenar en e sobre les dites coses tostemps que ben vist los serà a lur bona coneguda.

Francesc de Blanes, veguer

Pere Joan de Sanct Chimens, balle

Ffrancesch Cetantí, mostaçaf

Fonc publicada la present crida per en Francí de Luna, trompeta y corredor del Sennor rey ab so de dos trompetas per los locs acostumats de la present ciutat de Barcelona, dijous a XXVI de noembre any MDXXVIII.

2

Acord signat entre els prohoms de la recentment creada confraria de sant Hipòlit dels escudellers de Barcelona amb el prior i la comunitat de Framenors per tal de poder fer una capella al monestir.

AHPB. ANGLÈS, Antoni (major), 272/126, s.f.

Barcelona, 1533 setembre 25

En nom de nostre Sennor Déu sie e de la gloriosa e humil Verge mare sua sancta Maria y del gloriós y màrtir y cavaller sanct Ypòlit. Amen. Com per lo Illustre y Reverendissimo sennor don Federic de Portugal, lloctinent general de la cesària catòlica y real maiestat del emperado y rey nostre sennor vuy benaventuradament regnant sie estat atorgat privilegi datum en Barchinona a VIII del mes de agost en MDXXXI ab lo qual és stada donada licencia y facultat al ofici dels scudellers de la present ciutat de Barchinona de apartar-se de la confraria dels ollers, rajolers y gerrers y fer nova confraria per sí, nomenada la confraria dels scudellers, sots invocació del dit gloriós màrtir y cavaller sent Ypòlit, en lo monestir dels frares menors de la present ciutat segons en lo dit privilegi aquest e altres coses són contengudes. E com los promens dels present art e confreres scudellers de la dita confraria hagen entès y entengues ab tota sollicitud de servir a Nostre Sennor Déu e honorificar dit gloriós sanct Ypòlit, patró de la dita confraria, en la església del dit monestir dels frares menors de la dita ciutat lo que se ha de fer de voluntat e consentiment del reverent Guardià i convent del dit monestir, los quals a pregaries dels dits promens els frares són stats contents de acceptar-los. E per que l[... de ...]dorsia cosa clara e manifesta la obligació que la present [...] tindrà al altre sobre la confirmació de la dita [...]tar entre lo Reverent frare Hierònim Poli, mestra en Saca Teologia, e convent del dit monestir capitularment convocat [...]gats,

de una part, e los honrats en Jaume Boleda e Joan Mones, promenns l'any present, Jacme Albó, Gabriel Serra, Nofre Spelta, Martia Trullàs, adjunts ab los dits promens, en nom e per part de la confraria dels dits scudellers de la part altre, són [...] fets los capítols de concòria segons se seguien. E primerament, los dits Reverent Guardià e convent accepten de bona voluntat les dits scudellers presents y sdevenidors e [...] com dit és instituïda en la sglésia e casa del dit monestir de framenors de la present ciutat e leixen e consenteixen als dits promens e confreres qui ara son e per temps seran en nom de la dita confraria perpetualment lo empriu e ús de la capella del capítol del dit monestir de frares en la qual puguen fer carner ab les armes de la dita confraria e en lo mig de dita capella al costat de un altre carne qui ja hi és pramesen dita capella e per ornament de aquella puguen fer aquelles obres que a ells parran pus emperò no sien en detriment e desembelliment de aquella e així mateix los consenten e leixen lo ús y empriu del pati de tres la dita capella en lo qual puguen fer sacrastia per servey de dita capella. Ítem, los dits Guàrdia y convent volen e consenten e als dits confreres licència e facultat donen e atorguen de fer retaule en la dita capella de capítol amb les armes de la dita confraria en aquella forma que a ells parrà. Ítem, és concordat entre les dites parts que los dits Guàrdia e convent cascun any en la vigília del dit gloriós sanct Ypòlit hagen y sien tinguts de fer celebrar en la dita capella aniversari general per les ànimes dels confreres defuncts. Ítem, és concordat que cascun any, a les primeres vespres del dit gloriós sanct Ypòlit, los Guàrdia e convent sien tenguts e obligats beneyr l'aygua de la font de les claustres primeres del dit monestir y per fer la dita benedictió y hagen de portar les relíquies del dit gloriós sanct ab professó, la qual font per a tal jornada a la dita confraria consenten. Ítem, és concordat que cascun any, lo dia de la festa del dit benaventurat sanct, los dits Guàrdia e convent hagen e sien tenguts fer celebrar en la dita capella del dit capítol ofici cantat ab diaca e sot diaca e amb vestimentes de les millors de la sacrestia del dit monestir e ab totes aquelles altres coses per dita celebració per tanyents e necessàries y que los promens de dita confraria perguen fer electió de predicador de qquella pesona que a ells si accepta sols si-é del dit monestir. Ítem, és concordat que los dits Guàrdia e convent sien tenguts e obligats fer celebrar una missa en la dita capella cascun diumenge donant la dita confraria la caritat acostumada. Ítem, és concordat que los dits Guàrdia e convent consent a la dita confraria que per lo die de la festa del dit gloriós sanct tant solament y no en altre jornada los promens de dita confraria puguen fer portar bací per la dita capella. Ítem, és concordat que los dits Guàrdia e convent sien tenguts per celebrar en dita capella un aniversari per la ànima de cascun confrere qui morrà de dita confraria ab caritat de sinch sous. Ítem,

és concordat que los dits Guàrdia e convent sien tenguts e obligats la vigília del dit gloriós sant cascun any fer empalar la dita capella pagant emperò la dita confraria.

3

Visita a les borses del Consell de Cent de la confraria dels ollers, gerrers i rajolers de Barcelona.

AHCB. Consell de Cent, Visites, XVII-1.

Barcelona, 1599 octubre 16

Noverint universi quod anno a Nativitate Domini millesimo quingecitesio nonagesimo nono dicto vero decima sexta mensis octobris intitulata coram admodum Illustri et admum Reverendo domino Raphaele de Rovirola V. I. D. canonico sedis Barcinonae Prioreque sive perpetuo commandatario monasterii beatae Mariae de Manelleu diocesi Vicensi cancellario que regio in Principatu Cathalonie et Committatibus Rossilionis et Ceritanie por Sacra Catholica et Reale Magestate Philippi regis Hispaniarum et eo nomine visitatores bursarum consiliariorum et aliorum officiorum domus civitatis Barcinonae in viri commissionis regiae eidem factae per dictam Sacram Catholicam et Realem Magestatem comparuit Iacobus Roca ollarius civis Barcinone procurator et eo nomine confratriae ollariorum reiolarium et gerreriorum dictae civitatis qui eidem domino cancellario obtulit et humiliter suae dominatio in presentavit quondam inscriptis papyri supplicationis scedulam husmodi sub tenore: Molt Illhustre y molt Reverend sennor. A notitia del syndic de la confraria dels ollers, gerrers y reyolers és vingut que ha supplicatio de la universitat de la present ciutat de Barcelona se ha obtingut un privilegi ab lo qual se ha concedit per lo rey nostre sennor entre altres als cofrades de la confraria dels scudellers dos llocs de conseller quint a tal que lo lloc de Barthomeu Cardenyas, scudeller, sie restituhit als ollers, gerrers y reyolers y dit Cardenyas si enseculat en halloc dels scudellers com constarà a Vostra Senyoria ab lo dict privilegi lo qua supplique dit syndic mane Vostra Senyroia enserter o cosiren lo procès de la visita. E així mateix és vingut a notitia de dit syndic que en la bossa de Consell de Cent stan enseculats Raphael Passoles, Miquel Passoles, Joan Soler, Barthomeu Puyades, Salvador Morató, Antoni Mestre y Joan Porsia, tots scudellers y de la confraria dels scudellers. Pe per quan los dits confrades de la confraria dels scudellers no tenen lloc algú en dita bossa ans

be sempre estada intitulada la dita bossa en la qual foren inseculats dits scudellers bossa de ollers, gerrers y reyolers y conforme las inseculations del any mil sinc cents y set y mil sinc cents y vint los llocs que foren inseculats en la bossa de conseller quint y en l'altre bossa de Consell de Cent foren donats als dits confreres de la confraria dels ollers, gerrers y reyolers y may en dit temps foren inseculats en ditas bosas scudellers alguns axí que conste que los dits scudellers dels nomenats en dita bossa de Consell de Cent son stats mal inseculats y que a dits ollers, gerrers y reyoelrs se'ls ha llevat y usurpat dits llocs per ser stada la sua confraria erigida an particular privilegi en lo any mil quatre-cents y dos al primer de desembre lo qual se exhibeix ut inseratur juntament ab una declaratio feta per lo magnífic regent la Real Cancellaria y doctors del Consell sobre la inseculatio de las bosses de consellers. Per ço y altrament se supplique a Vostra Senyoria per dit syndic die de son servey desensecular de la bossa de conseller quint a dit Barthomeu Cardenyas y en con lloc insecuar un gerrer, oller o reyoller y així mateix desensecular d ela bossa de Consell de Cent los sobredits scudellers nullament e desfacto inseculats y en lloc de aquells manar insecuar confreres de la confraria dels ollers, reyolers y gerrers com los dits llocs sels specten per rahó de la antiguitat de sa conraria y de les inseculations de l'any mil sinc cents y dos y mi sinc cents y vint que's ressutaruà a molta mercè lo offici y *quelicet*.

Atissimus et cetera

Vilaseca

Cuiquidem supplicationi fuit facta sequens provisio oblata die decima sexta octobris millesimo quingetesimo nonagesimo nono dicto domino cancellario per dictum Iacobum Roca ollerium iam dictum et persuam dominationem fuit provisum quod inseratur in processu visitationis.

Michael Vives, notarius publicus Barcinonae

4

El Trentenari ordena que sigui permesa la venda d'obra de terra de La Selva del Camp i de Malgrat, donat que són de millor qualitat per a cuinar i, especialment, per fer caldo pels malalts. D'aquesta manera s'acaben les hostilitats entre ollers i revenedors d'obra de terra.

AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-145, f. 421v-422v.

Barcelona, 1636 novembre 5

Convocat y congregat lo Concell ordinari, vulgarment dit de Trenta-sis, en la sala de dit Concell, en la forma acostumada, los senyors Conseller en Cap, en veu sua y dels altres senyors consellers sos companys, resen y explican en dit Concell que, no obstant que ab diverses sentènties proferides per los senyors consellers presents y passats, se hage declarat que és lícit y permès a les persones fer aportar olles de La Selva y de Malgrat y vendre-les en la plaja de la mar de la present ciutat per ser aquelles de molta importància per a fer caldo per als malalts; y altrament, no dubtar los ollers de la present ciutat inquietar persones qui les fan aportar y les tenen y venen en la plaja de la mar. Y com haje aparegut a los senyors consellers que serie de importància y benefici ab habitants de la ciutat que lo present Concell per a que la censure y veja y constant ésser justa y posada en rahó la dita minuta, la statuesca per ley per a que cessen ses debats y controvèrsies contra dits ollers de la present ciutat y dites persones que venen olles en dita plaja de la mar. Encontinent, fonch legida dita minuta que és del tenor següent: Los molt illustres senyors consellers y prohòmens de la ciutat de Barcelona, per quan la experiència ha mostrat precisament necessàries als habitants en la present ciutat per ço que ab elles se cuyna molt millor que ab les que-s fan per los ollers de la present ciutat, y particularment los caldos dels malalts, per ésser la terra ab que-s fabricant dites olles en La Selva y Malgrat molt millor o més abta que la del territori de la present ciutat. Per tant, los dits molt il·lustres senyors consellers y prohòmens statuecen y ordenan que sie lícit y permès a qualsevol persona de qualsevol grati o conditis que sie, fer aportar per son compte y a son arrisch y perill en la present ciutat olles, cassoles y altra obra de terra que-s fa y fabrica en la vila de Selva y en Malgrat y vendre aquelles en la present ciutat, fora lo portal de mar, y tenir allí per custòdia de dites olles y demés obra de terra les axes o soterranis que necessàries sien, tot abús cessan. Retenen-se, emperò, etcètera. La qual minuta, legida lo dit Concell, feu la deliberatió y conclutíó següent: que la ordinatió és capítol legit al present Concell, lo admet y posat en forma de ordinatió en la forma acostumada.

5

Els escudellers presenten un súplica al Trentenari demanant l'augment de les taxes per accedir a la mestria.

AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-184, s.f.

Barcelona, 1675 agost 21

La pretenció que suplicant los senyors scudellers a Vostra Senyoria és que los etxàmetes se pojàs a mayor cantitat y és en la forma següent: Primo, los fadrins que auran acabat lo apranentaya y complert tots los rraquisits, axí com ara pagant vuit lliures de etxamen, apresos lo apranentaya a Barcelona, tinguen de pagar quaranta lliures. Los forastés que auran prè lo apranentaya fora la siutat de Barcelona, axí com para ara quinssa lliures, tingan de pagar sinquanta lliures. Los fadrins que casaran ab files de mestres sien franchs de abilitat y pagant axí com ara són franchs de abilitats y pagant per son etxamen quatre lliures, los afranquaran per lo que casan ab files de mestres. Los fills de mestres que se volrràn pasar mestres, axí com pagant quatra lliures per son etxamen, agen de pagar vuit lliures axí-s que lo que se vindrà a pedre en las filas se cobrarà en los fills. Los apranets quant an-cabat lo apranentaya pagant sinch sous de fadrinatya y dos sous de confrara, ayan de pagar dos sous de confrara y una lliura de fadrinatya.

6

Els escudellers presenten un súplica al Trentenari demanant l'augment de les taxes per accedir a la mestría.

AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-184, s.f.

Barcelona, 1675 agost 21

La confraria dels escudellers, sots invocació del gloriós Sant Hipòlit diu que se troba carregada de mals en annual prestació, aici per sensos et censals fa com per las ordinàries obligacions de la confraria las quals important quiscun any més de cent sinquanta lliures essent solament los confreres alguns vint y sinch los quals per lo servey se ha fet a sa Magestad de los de en las últimas present seves a instància de Vostra Senyoria, dita confraria y los confreres se ha tractat ab grandíssim ahoges per quan lo que pagant los mestres quant s'examinan és tant puch que les han avant a fer-lo sobredit han estimat en este poch que la confraria los passàs mestres de franch y axí-s per que en semblant ocasions pugan més fàciment la confraria servir a sa Magestad y donar justa a Vostra Senyoria lo supplica sie servit muntar la tacha del que han de pagar los que novament se admettran a la dita confraria així per mestres, fadrins y aprenents en la enfermitat de altre memorial se se presenta a Vostra Senyoria

ahont estan las tachas antigues de las que novament se suplicant que o cubran a mercè.

7

Els ollers i els rajolers presenten un súplica al Trentenari demanant l'augment de les taxes per accedir a la mestria.

AHCB. Consell de Cent, Registre de deliberacions, II-184, s.f.

Barcelona, 1675 agost 21

La confraria dels ollers y reyollers de la present ciutat, ab deliberatió dels consell de aquells tingut als 9 de maig de 1675 y per ella, los prohòmens representen a Vostra Senyoria que se troban molt empennada per ocasió que dita confraria corespon de censals quiscun any 60 lliures en pensió y preu 1.200 lliures, sens los gestos y obligacions ordinàries que té dita confraria, pies y altres que serien inexcusables. Y com se haja ofert novament lo aver de acudir al servey de Sa Magestad y de Vostra Senyoria en la lleva que se a feta de soldats lo corrent any, se és més empenyada dita confraria y com destija aliviar-se y poder desempenyar-se y que en altra ocasió que se offerís per lo servey de Sa Magestad y de Vostra Senyoria puga acudir ab lo efecte y voluntat que desitja. Per ço y altrament a Vostra Senyoria suplicant sie de son servey que per quant per lo examen lo mestria de dit ofici sols se paga 8 lliures per lo examinat, augmentar aquells, és a saber, que los fadrins naturals del Principat, tenint emperò tots los requisits necessaris segons reals privilegis y ordinations de la present confraria, degan pagar quiscú d'examen y per sa mestria 30 lliures moneda Barcelona y los foresters del present Principat, ab la conformitat sobredita, degan pagar quiscú per son examen y mestria 40 lliures moneda Barcelona y axí matex que los que casaran ab filles de mestre y faran del dit ofici y los fills de mestres, degan pagar quiscú 8 lliures per son examen y mestria, axí com avuy sols pagant 4 lliures y que si Vostra Senyoria servit concedir y fer-ne ordinatió a la dita confraria ab la forma acostumada, que ab est medi restarà la confraria a content y porà aliviar y cessar. Al sobre die y any de les coses justa e tindrà a singular favor y mersè les empeny y protectió de Vostra Senyoria.

8

Relació que redacten davant notari els religiosos de la Mercè per justificar la presència de la confraria dels escudellers de Barcelona a la institució i la seva advocació conjunta a sant Hipòlit i a les santes Justa i Rufina.

AHPB. TOPÍ COMES, Francesc, 870/23, f. 52v-57.

Barcelona, 1705 febrer 19

Sepan quantos esta pública escritura de atestación vieren y leyeren como a los diez y nueve dies del mes de febrero anyo del nacimiento de nuestro Señor Jesuchristo de mil seite cientos y sinco, presente y a estas cosas llamado, requerido y rogado yo, Francisco Topí y Comes, por las autoridades apostólica y del rey nuestro senyor (Dios le guarde) escrivano público y del número y Collegio de los Escrivanos públicos y reales collegiados d'esta excelentísima ciudad de Barcelona, abaxo escriví, y presentes también por testigos Pasqual Brugada y Juan Terras, licenciados en artes, moradores en esta dicha excelentísima ciudad, para las cosas abaxo escritas, llamados y rogados. Constituidos personalmente ante mí dicho y abaxo escrito escrivano y testigos arriba nombrados, el reverendo padre fray Joseph Costa y el reverendo padre fray Emanuel Mariano Ribera, religioso sacerdote, ambos del real monasterio y convento de Nuestra Senyora de la Merced redempción et cautivos christianos de la mesma ciudad, personalmente hallados en el mesmo monasterio, los quales, mediante el juramento que extrajudicialmente prestaron sobre sus pechos en forma de sacerdote a Dios Nuestro Senyor Jesuchristo y a sus quatro Santos Evangelios, en mano y poder de mí, el escrivano arriba nombrado, en presencia de los dichos testigos, de dezir tota verdad en la relación abaxo escrita, hizieron la dicha relación, la qual assí como se iba pronunciando fue por mí dicho escrivano reducida en escritos cuyo thenor es el que se sigue: Nosotros, el maestro fray Josep Costa, prior, y el maestro fray Emanuel Mariano Ribera, religioso sacerdote, ambos del real monasterio y convento de Nuestra Senyora de la Merced redempción de cautivos de esta excelentísima ciudad de Barcelona, mediante el juramento que tenemos prestado en mano y poder del escrivano abaxo escrito, atestiguamos y hazemos fee y verdadera relación: Que en el convento de religiosas bernardinias de la Virgen de Nazaret d'esta ciudad de Barcelona se halla una antigua cofradía baxo la invocación de San Hipólito, cuyos cofrades han tenido siempre por especiales patronas y protectoras a las Sanctas Vírgenes y Mártynes Justa y Rufina. Que en el libro de dicha cofradía, que es de los ollereros y ladrilleros, se hallan ciertas ordinaciones entre las quales la una es que todos los cofrades hajan de pagar en todos los sábados

un dinero para la arca y conservación de dicha cofradía, mandando con cierta pena que ninguno de los cofrades pueda tener obra alguna de dicho officio en las puertas de sus casas los días de las fiestas de Sant Hipólito, de las Santas Justa y Rufina, las quales ordinaciones fueron confirmadas por la Majestad del Senyor rey Felipe segundo, con su real privilegio dado en Barcelona el último dia de junio de mil quinientos noventa y nueve. Que se halla en dicho libro un breve apostólico de la Santidad de Innocencio undécimo *datus Romae die 26 maii 1677* con el qual concede indulgencia plenaria a todos los cofrades de dicha cofradía fundada en dicho convento de Nazaret con estas palabras: *ac eisdem nunc et pro tempore existentibus dictae confraternitatis, confratribus et consororibus, etiam vere poenitentibus et confessis ac Sacra Comunione refertis que praedicta confraternitati ecclesiam seu capellam vel oratorius die festo earundem Sanctarum Justa et Rufina a primis vesperis usque ad occasum solis festi hujusmodi singulis annis devote visitaverint et ibi pro christianorum principum concordia haeresum extirpacione ac Sanctae Matris Ecclesiae exaltatione ac Sacnta Matri Ecclesiae esaltatione pias ad Deum preces efuderint plenariam omnium peccatorum surum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus.* Que en el retablo de dicha cofradía, colocado en dicha iglesia de la Virgen de Nazaret, que es antiguüissimo, se hallan pintadas dichas Santas Justa y Rufina. Que en la misma ciudad de Barcelona se halla otra cofradía de los escudilleros, eregida y fundad en el real convento de Santa Eulalia del real orden de nuestra señora de la Merced redempción de cautivos, baxo la invocación de San Hipólito mártir, la qual cofradía tiene y ha tenido siempre por singudales patronas á dichas Santas Vírgenes y Mártires Justa y Rufina. Que en el archivo de esta cofradía se halla un libro de cosas pertenencientes á aquella y entre otras se lee un privilegio que les concedió el Excelentísimo Senyor Don Bernardino de Cárdenas, duque de Maqueda, virrey y Capitán General del Pirncipado de Catalunya, cuya data es en Barcelona á quatro de abril de mil quinientos noventa y tres, confrimando ciertas ordinaciones hechas por dicha coffradía con motivo de, entre otros, de sobrellevar las cargas de la celebración de dos festas anuales, una de Sant Hipólito y otra de las Santas Justa y Rufina. Más, se halla en dicho libro un consejo general de dicha cofradía en tres de agosto de mi quinientos setenta y quatro para la fiesta eclesiástica de dichas Santas decretado por el ordinario de Barcelona, el qual consejo general es del thenor siguiente: *Convocato et congregato generali consilio confratrum confratriae Santi Hipoliti figulorum sivel dels escudellers presentis civitatis Barcinonae, more solito in domo honorabilis Francesci Serra, infrascriti, de mandato in frociom honorabilis procerum in qua siquidem convocatione inter fuerunt et presentes fuerunt honorabiles Fran-*

ciscus Agustí, Rafel Passolas et Joannes Çafont, proceres praefata confratriae anno presntis, Guillermus de Pau, Joannes Boves, Joannes Massó, Ludovicus Figueres, Bernardus Llevaneras, Antonius Vidal, Antonius Mestre, Rafel Orta, Joannes Ragués, Anticus Porcià, Joannes Pujadas, Hieronymus Planas, Bernardus Càllar, Joannes Còsia, Joannes Porta, Bartholomeus Cardenyas, Franciscus Serra, ante ductis, Joannes Casaperas, Stephanos Cardenya, Carolus Franch, Marcus Sayol, Bartholomeus Costa, Joannes Domènech, Miquel Tomalada, Antonius Sadurní, Michale Castanyeda, omnes confratres ejusdem confratriae tamquam major et sanis partis ejusdem generalis consilii concilium generalem ibidem ubique alias congregari consuevit pro similibus et aliis actibus antedictae confratriae quantumvis arduis facientes et tenentes et totam dictam confratriam representantes factis quibusdam propositionibus et praece-dentibus per organum et vocem praefati honorabile Francesci Augustí, proceris in ordine primi, de super menurati inter alia: Que les ha paredido a él y a sus companyeros en lo cargo de prohombres que per reverencia e honra de las gloriosas mártires y amadas en Jesuchristo Santas Justa y Rufina celebrar y guardar la fiesta y die de aquellas, que no dudaron antes bien con grande consuel y voluntad quisieron padecer martyrio y muerte por la fe y amor y de Jesuchristo y proponerselos para que sobre ello hagan la deliberación que más les placiera, movidos en esso con motivo de que por toda Espanya, por todos los que fabrican obra de tierra guardan y veneran su bendito día y fiesta, y dicho general consejo, oida y entendida dicha proposición y considerando lo sobredicho y que mediando los ruegos y intercessión de los santos gloriosos son librados de muchos grandes y excessivos trabajos y subvenidos en nuestras necesidades y otras cosas premeditadas, fue por esso de voto y parecer hazien-do esto para mayor corrobación con decreto del Illustrísimo y Reverendísimo Senyor Obispo de Barcelona, o del muy Reverendísimo Senyor Vicario Gene-ral en lo espiritual y temporal de dicho Obispo, que dicho día o fiesta de las sobredichas Santas Justa y Rufina, para siempre, por todo el officio de loes es-cudilleres todos los anyos haya de ser guardada, teniendo las puertas cerradas, no para vender si y según guardan y veneran la fiesta del glorioso mártyr Sant Hipólito y que en la vigília y día de dichas santas se hagan y celebren los officios cantados en los quales hajan de assistir y assistan los cofrades si y según esta provehido y en uso por dicho dia del glorioso San Hipólito y baxo las penas ya estatuidas y mediante a un juramento que hazen y de prestar de tener y ob-servar las cosas sobredichas. Ego Onofrius Paulus Sellers, decretorum doctor canonicus Ecclessiae Barcinonae, officialis et in temporalibus et spiritualibus Vicarius Generalis pro Illustrissimo et Reverendissimo Domino Don Martín Martino del Villar, episcopo Barcinona, praedictae deliberationi in quantum á

jure non de viat officio quo fungur auctoritatem interpono pariter et decretum die decima sexta septembris millessimo quingentessimo septuagessimo quarto. Que en dicho archivo de dicha cofradia se halla una bula apostólica del papa Gregorio XV dado en Roma anyo de la Encarnación de mi seis cientos ventyt y uno anyo primero de su pontificado, con la qual se conceden muchas indulgencias a la cofradia de San Hipólito de dichos escudilleres instituida en la iglesia de Santa Eulalia del orden de la Merced de Barcelona y entre otras cláusulas se lee la siguiente: *Preterea dictis confratribus vere poenitentibus et confessis ac Suncto Sancantissimo Eucharistia Sacramento, qui eandem ecclesiam in Anuntiationis et Nativitatis Beatae Mariar Virginis et Sancti Josephi necnon Sanctarum Justa et Rufina festivitibus etiam singulis annis visitaerunt et oraverint ut supra septem annos et totidem quadragennas et cetera auctoritate et thenenre praedictis mesericorditer in Domino relaxamus presntivus perpetuis futurs temporibus et duraturis.* Más se halla en dicho archivo otra bula de la Santidad de Alexandro séptimo dada en Roma en doze de agosto de mil seis cientos sesenta y quatro con la qual para mayor aumento de la dicha cofradía de San Hipólito se conceden muchas indulgencias y entre otras siete anyos y otras tantas quarentenas de perón a los que contritos, confessados y comulgados visitaren la iglesia o capilla o oratorio de dicha cofraría en los días de Santa Eulalia, de la Assención del Senyor, de Santa Justa y Rufina y de la Dominica *infra* octava de la Concepción de Nuestra Senyora. Más se halla en dicho archivo una fundación de aniversario hecha por maestro Vidal, cofrade de dicha cofradía celebradero en la vigilia de Santa Justa y Rufina. Más en la casa de dicha cofradía se halla un quadro muy antiguo en que sobre madera están pintados San Hipólito y Santas Justa y Rufina. Más en el retablo de la capilla de dicha cofradía en la iglesia de la Merced de Barcelona se hallan tres statuas de scultura, de las quales la que está en medio es de San Hipólito y las dos coleteranes son de Santa Justa y Rufina. Que en el archivo del real convento de la Merced de Barcelona se halla el *Breviario antiguo del orden mercenario* reinpresso en Barcelona anyo mil quinientos y sesenta en el qual está en el sexto de las chalendas de agosto se leen las liciones siguientes:

Sanctarum Justa et Rufina Martyrum officium duplex

Oratio

Da nobis Dominie Deus noster Sanctarum Martyrum Justae et Rufinae palmas incessabili devotione venerari ut quos digna mente celebrare no possumus humilibus salteri fequentum obsequiis per et cetera

Lectio prima

Justa et Rufina matronae christianissimae pauperatae detentae vasa fictilia mercabantur ex quo questu necessariis sibi ad victum reservatis indigentium inoperum sustentabant.

Lectio secunda

Cum auntem in platea vasa suas distraherent matronae ipsius oppidi idolum lapideum nomine Salabonem circumferentes juxta morem suum gentilem petebant a foeminis Dei vas aliquod ad usum Dei suis ibi offerri quo cum illae uti christiana facer denegassent indioprenatae matronae idolum super carum fictilia juxtaverunt eaque omnia contriverunt Justa ver et Rufina idolum e contra abiicientes confregerunt.

Lectio tertia

Cum igitur apud Diogenianum praesidem de hoc Dei famulae accusarentur jussiteas in antissima carceris custodia retrudi ubi primo equulei extensione et unghularum lanciatione vexatae sunt postmodum viediam et variis langeribus afflicta in de quoque eductae cum praeses ad partes alias iter arriperet per loca aspera et confragosa nudis pedibus postea trahuntur iamdem incivitati Hispalensi post plurima suplicia Beata Justa spiritum in carcere ex a la vit Rufina vero servix in confessione confacta est cujus cadaver conbuster est ossa autem illius et corpus Justiniae a Sebino epsicopo in civitate Hispalensi praedicta tumultata sunt.

Assimismo, en dicho archivo del convento de la Merced de Barcelona se halla el missal antiguo de dicha orden reimpreso en Barcelona anyo mil quinientos y sesenta en el qua se halla la missa de Santas Justa y Rufina vírgenes y Mártires que todo es de *Communi plurimarum virginum et martyrum*. Todo lo que dezimos saber y sabemos muy bien por haverlos visto sí y de la mesma conformidad que arriba está expressado en los libros, autors y escrituras de que arriba se haze mención. De los quales fiel y legalemnte sacamos la susodicha nuestra relación á más de que por la mayor parte ha sido y es lo susodicho muy notorio. Y esta es la verdad y como á tal afirmamos todo lo contenido en nuestra relación baxo juramento que tenemos prestado de todas las quales cosas assí como arriba se refieren los dichos reverendos padre prior y maestro fray Joseph Costa y padre maestro fray Emanuel Mariano Ribera pediron y requirieron a mí dicho y abaxo escrito escrivano sacasse esta pública escritura para que a todos conste de esta verdad y de ella diesse copia o copias á

quelesquier persona o personas a quienes fuese interés. Que fue fecha en esta excellentissima ciudad de Barcelona die mes y anyo arriba expressados, presente yo dicho Francisco Topí y Comes, escrivano público arriba nomrbado, y presentes también los dichos testigos para dichas cosas llamados y rogados.